

TOLETI
—
LOGICAM

D. FRANCISCI
T O L E T I
SOCIETATIS IESV
COMMENTARIA
Vnà cum Quæstionibus
IN VNIVERSAM
ARISTOTELIS
Logicam.

Addito insuper Indice locupletissimo Quæstionum.

Teodoro

2.

Nicco

VENETIIS, APVD IVNTAS.
M D LXXVIII.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

QUOD à nobis semper in nostrorum librorum editione obseruatum fuisse, re ipsa comperisti, Lector optime, vt emendatiores exirent: id nunc à nobis desiderari non sumus passi. Cum enim videremus D. FRANCISCI TOLETI Logicam à studiosis hominibus expeti, non id solum præstitimus, vt eam denuo Typis nostris commissam in vulgus ederemus, sed & Indice Quæstionum locupletissimo eam exornantes, curauimus, vt, demptis, si qui erant, Typographiæ erroribus, prodiret in publicum. Nil enim nobis antiquius est, quam vt vestris studiis inseruiamus. In quo magnam nobis gratiam
a 2 relatam.

relatam putabimus, si operam nostram vobis non displicuisse intellexerimus. & ad maiora aggredienda animus nobis addetur. Nemo certe, eruditorum iudicio, TOLETO planius Aristotelis mentem interpretatus est: nemo eo doctius totam hanc materiam explicauit. Ut ad id à natura factus videretur. Vale.
Et, cum nos videas pro tuo commodo dies noctesque inuigilare, animum saltem ne spernas nostrum.

Venerijs, Kal. Nouembr.

M D LXXV.

INDEX COMMENTARIORVM ET QVÆSTIONVM,

In vniuersam Aristotelis Logicam.

Doctoris Francisci Toleti Societatis IESV.

De Dialectica in communi. PROOEMIUM.

De Dialectica scriptoribus & eiusdem
utilitate. fol. 1
De Aristotele & scilicet divisione. 1
De quibus, & quo ordine agendum. 2
Quæstiones de Dialectica in communi.
Quæstio prima. vtrum Dialectica sit
necessaria ad omnes alias scientias. 2
Quæstio 2. vtrum Logica sit scientia. 4

Quæstio 3. vtrum Logica sit vna scientia. 5
Quæstio 4. vtrum Logica sit scientia speculativa an practica. 6
Quæstio 5. quod sit subiectum Logice. 7
Quæstio 6. de divisione Logice, eiusque partibus. 9
In librum Porphyrii de quinque vniuersalibus.
De auctore, & huius operis argumento, ac utilitate, scribendi methodo, ac modo, eiusdem ordine, & partibus.
De inscriptione libri. 10
In Prooemium Porphyrii.
Commentaria in Prooemium Porphyrii. 11
Quæstiones in Prooemium Porphyrii, ac primo de vniuersalibus. 11
Quæstio 1. quid, & quotuplex sit vniuersale. 12
Quæstio 2. vtrum vniuersalia sint res, an solæ sint voces, vel conceptus. 14
Quæstio 3. vtrum vniuersalia sint in rebus distincta, an re intellectus operationem. 15
Quæstio 4. quomodo respondendum sit quæstionibus Porphyrii dictis. 16
De primis, & secundis intentionibus.
Quæstio 1. quid sit prima, & secunda intentio. 16
Quæstio 2. vtrum vniuersale, & aliæ secundæ intentiones sint veræ notitiæ comparationum intellectus. 16
De subiecto huius libri.
Quæstio 1. vtrum vniuersale sit huius libri subiectum. 17
Quæstio 2. vtrum vniuersale sit genus ad illa quinque, genus, speciem, differentiam, &c. 17
Quæstio 3. vtrum sint tantum quinque vniuersales species (sive) quod in idem recidunt, quinque tantum prædicabilia. 18
In caput primum de genere.
Quæstio, cur prius de genere, quam de specie, aut aliis egerimus. 20
In primam partem capituli.
Commentaria in primam partem capituli de genere. 26
Dubia aliquæ scitu digna in priorem hanc partem capituli de genere. 30
In secundam partem capituli.
Commentaria in secundam partem capituli de genere. 30
De distinctione generis, Quæstiones quatuor.
Quæstio 1. quid sit definitum in generis definitione. 21
Quæstio 2. quæ sit illa definitio an quid sit, an descriptio. 21
Quæstio 3. quid loco generis in hac definitione ponat. 21
Quæstio 4. recte ne sit posita, vbi, quomodo singulæ partes sint intelligendæ. 22
De individuis, Quæstiones 2.
Quæstio 1. vtrum individuum prædicetur. 22
Quæstio 2. quæ, & quot sunt prædicationum generum. 23

In cap. 2. de specie.
Cur de specie post genus, & non prius de differentia egerimus. 23
Commentaria in caput secundum de specie. 25
Dubia aliquæ scitu digna in primam partem capituli de specie. 25
Commentaria in reliquam partem capituli de specie. 26
Quæstio vniuersalis. An definitiones speciei, & reliqua de specie, à Porphyrio recte tradita sint. 27
In caput 3. de differentia.
Cur de differentia hinc loco egerit, cum dubijs quibusdam notatu dignis. 29
Commentaria in cap. 3.
Quæstiones seu dubia quædam scitu digniora in caput de differentia, & præsertim circa eius definitionem, recte ne sit tradita. 35
In caput 4. de proprio.
Commentaria in caput quartum de proprio. 33
Dubia quædam scitu digniora in caput de proprio. 33
In caput 5. de accidenti.
Commentaria in caput 5. de Accidenti. 34
Dubia quædam, seu quæstiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones. 34
In caput 6. De his quæ communia sunt quinque vniuersalibus.
Commentaria de his, in quibus genus, & differentia conueniunt. 36
Comm. de differentiis inter genus, & differentiam. 36
Comm. de comparatione generis cum proprio. 38
Commentaria de comparatione generis cum accidenti. 39
Comm. de comparatione differentie cum specie. 39
Commentaria de comparatione differentie cum proprio. 39
Commentaria de comparatione differentie cum accidenti. 39
Commentaria de comparatione speciei cum proprio, & accidenti. 39
Commentaria de comparatione proprii, & accidenti. 40
Finit libri Prædicabilium Porphyrii.

In librum Categoriarum Aristotelis.

Prolegomena in librum Prædicamentorum.
De quot, quibusque rebus acturus sit. 41
De hinc huius libri Prædicamentorum. 41
De subiecto libri Prædicamentorum. 41
An liber prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potius pertineat. 41
De utilitate, ordine, divisione, proportionibus doctrinæ, yta, inscriptione, & auctore huius libri. 41
De antepredicamentis.
In caput 1. de æquiuocis, vniuersis, & determinatis.
Cur de his antepredicamentis prius egerit, & cur hinc ordine. 42
Commentaria in caput primum de æquiuocis, vniuersis, & determinatis. 42

Index Commentariorum, & Quæstionum.

In lib. Secundum Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

Quod sit Aristotelis institutum in hoc libro.	221
In lib. 2. cap. 1. In disciplinis quatuor queri solent, hæc oia medijs quædã sunt, & quid sit huius libri propositum.	221
Commentaria in caput primum.	221
Indubium primum. De ordine quæstionum.	221
Dubium secundum de numero quæstionum.	221
In cap. 2. Quod omnis quæstio sit medijs.	222
Commentaria in caput 2.	222
In caput 3. Quod demonstratio, & definitio non sit eisdem.	222
Commentaria in caput 3.	222
In caput 4. De syllogismo duplicante, similiter, & per divisionem confecto, non demonstrari quid est, de eo cuius est.	223
Commentaria in caput 4.	223
In caput 5. Quia divisionis non possit demonstrari quid est.	223
Commentaria in caput 5.	223
In caput 6. Disceptatio, quod ipsum quod est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.	223
Commentaria in caput 6.	223
In caput 7. Epilogo ostendit, quid sit non posse monstrari.	223
Commentaria in caput 7.	223
In caput 8. Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est monstratur per alium quid est, & quo pacto ipsum quid est sit demonstratio, & definitio.	223

Commentaria in caput 8.	223
In caput 9.	223
Commentaria in caput 9.	223
Quæstio 10. De medio demonstrationis potissima.	223
In cap. 10. Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non.	223
Commentaria in caput 10.	223
In cap. 11. De causarum distinctione, & quæ mutuo concurrant, & quæ non, & quo modo illarum possit esse demonstratio.	223
Commentaria in caput 11.	223
In caput 12.	223
Commentaria in caput 12.	223
In caput 13.	223
Commentaria in caput 13.	223
In caput 14. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ, quo pacto veniuntur.	223
Commentaria in caput 14.	223
In caput 15.	223
Commentaria in caput 15.	223
In caput 16. Quo pacto problemata veniuntur tum divisione, tum etiam proportionem.	223
Commentaria in caput 16.	223
In caput 17. Quo modo cause, & effectus se habeant inter se, & quo pacto cause veniuntur, & an unus effectus plures sint cause.	223
Commentaria in caput 17.	223
In caput 18. Quo modo principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus.	223
Commentaria in caput 18.	223
Quæstio 19. Principia per se nota inductione cognoscantur.	223

Finis Commentariorum in secundum Libro Posteriorum.

Laus Deo, & Domino nostro Iesu Christo, & Virgini sacratissima Maria matri eius gloriosissima. Amen.

IESVS MARIA. IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA,

Unà cum Quæstionibus,

Per Doct. Franciscum Toletum Societatis I. u. s. v.

De Dialectica superioribus, & eiusdem utilitate.

ΕΡΡΑΥΑ, ante Aristotelem, eaque imperfecta præcepta Dialecticæ extiterunt; præter rudem quædam cognitionem prædicamentorum, (quorum inuentionem ad Architam Tarentinum nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc temporis maxime nota, quibus frequentius utebantur. Quamuis sophistæ plerique, qui disputandi peritia gloriabantur, ut Gorgias Leontinus, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibuscumque dialogis exagitat Plato; & ob quorum sophistarum importunitatem Aristoteles libros Priorum se scripsisse profiteretur: ut illorum cauillis & obiectionibus plene satisficeret. Cæterum ipse Aristoteles primus omnium Dialecticam ita perfecit, ut vix ullus post eum aliqua in parte superauerit. Fixitare quidem Stoici plerique post Aristotelem, qui disserendi arte & acumine plurimum valuerunt, & eius artis præcepta quam plurima conscripserunt: ita ut longo intervallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (ut ait Cicero, & Seneca, varijs locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarentur. Cæterum posteriorum iudicium secus habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit; ut præstantissimi quique Philosophi, eum & sequi, & in eum commentaria edere non dedignarentur, & publice omnibus prælegendum proponere. Hunc etiam præ cæteris Philo-

sophis, Ecclesia suscepisse iam videmus, à mille præsertim annis, & eum potissimum in Academicis, cæteris alijs Philosophis posthabitis, adolecentibus erudicendis, enarrantum exhibere. In huius ergo vniuersam Dialecticam commentaria edenda curauimus ad inuenturis ipsis institutionem, commoditatem, & utilitatem.

Est autem Dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla cōtrouersia utilis: ad scientias, inquam, omnes addiscendas; ad omnes errores vitandos, ad ipsiusque veritatis in abditis occultæ cognitionem, ad rerum denique naturam & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates, & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim Dialectica res latentes definitione explicat, multiplicitatem & ambiguitatem distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter, acute, & apposite, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinandi viam aperit. Tandem hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita, & ordinata probat; ac, si ab alijs oppugnentur, defendit. Denique, ut vno verbo dicam, cum homo sit animal rationis particeps, hæc autem rationem perficiat: unde & rationalis scientia merito vocatur; maxime hominis propria censeri debet, & a cæteris illum animabus potissimum sciungere. Sed tamen antequam ad Aristotelis Dialecticam accedamus, breuiter proponenda erit scientiarum diuisio; ut appareat quem ordinem, quemque locum & gradum Dialectica seruet inter alias scientias & disciplinas.

De artium & scientiarum diuisione.

Varie quidem à diuersis scientiis, & artibus.

De Dialectica in communi

tes, multipliciq; diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eam tantillum locupletando. Omnis igitur scientia, hoc est clara & certa alicuius rei cognitio, ab Aristotele secundo Metaphysices capite 1. in speculatiuam & practicam distinguitur, quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contemplatione consistit. Practica vero, cuius finis est opus, ignobiliore etenim cognitiones, dubias & incertas, quales sunt opiniones & suspiciones ac similes alia, a ratione scientiæ penitus excludimus. Speculatiua rursus scientiam diuidit idem Aristoteles, sexto Meta. c. 1. in Physicam siue Naturalem, Mathematicam, & Metaphysicam; quæ vltima, tum diuina: quia de Deo tractat & intelligentijs, tum naturalis Theologia, seu Prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari consuevit. Physica scientia est, quæ de rebus corporeis mutationi subiectis tractat: vt de animalibus, plantis, arboribus, & similibus, sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones versatur: quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quantitatis diuisione. Alia enim quantitas est permanens, alia successiua, & permanens quidem vna continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria differit, cui annexitur perspectiua, quæ est de linea visuali: altera discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia continua, vt motus & tempus, quæ in ipsis celestibus orbibus maxime perspicua cernitur, & circa hæc Astrologia versatur, quæ & Astronomica dicitur: quamuis & astrorum celorumque numerum, & magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, ope Geometriæ & Arithmeticæ, ipsa quoque considerat. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiua quidam numerus, vt harmonicis sonus, & oratio longis & breuibus syllabis constans, & hanc quantitatem eiusq; affectiones, & sonorum & concentuum harmonia, sonorum inquam numerum, Musica considerat. Iam verò Metaphysica est, quæ differit de rebus non corporeis, sed incorporeis: vt de Angelis & intelligentijs, & tandem de Deo optimo ma-

ximo, atque ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quod de istis agat, quantum lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio præstator longe Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annexi potest iuris pontificij prudentia: nam ex ea prodijt magna ex parte (præter forensia) cum Theologiæ decreta ex sacris litteris, & Ecclesiæ diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnum corpus redacta, & ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coarserunt. quamuis Theologia, cum sit omnium prima & suprema, non tam speculatiua, quam supra speculatiua, vocari debet: quæ & eminenter continet Practicam, & Speculatiuam, vt ait Diuus Thomas prima parte q. j. art. atque hæc de speculatiuis.

Practica verò cū circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationum diuisione; in Actiuam v. actionum immanentium: & factiuam, seu effectricem operum externorum: ex Aristotele sexto Meta. c. 1. Operationes enim alia sunt internæ, alia externæ, & internæ quidem in eo qui operatur manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes, quæ ob id propriæ actiones dicuntur, non effectiones: & istarum quidem actiua, est scientia. Sunt autem internæ mentis nostræ actiones triplicis generis, voluntatis, intellectus, & memoriæ. Circa voluntatis quidem operationes, moralis Philosophia versatur: quæ quidem definiri potest, scientia recti volendi. In tres autem partes secatur, in Ethicæ, quæ vnus actiones & mores recte instituit. Oeconomiam, quæ actiones domesticas probe disponit. Politicam seu ciuilem scientiam, quæ publicas actiones ad Reipublicæ videret gubernationem, complectitur; sub qua iuris ciuilis scientia magna ex parte cōtinetur, atque ex illa ferè ortum habuit. Iam verò circa intellectus operationes dirigendas, Dialectica versatur, quæ est rectè, videlicet, intelligendi scientia. Circa memoriæ actiones, ars rectè memorandi versatur: qualem tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca, & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationes vero alia sunt externæ, vocis scilicet, vel operis: quæ in eo qui agit non manent, sed in rem transeunt exter-

nam;

Quæstio Prima.

2

nam: siue post illas opus aliquod effectum permaneat, vt post ædificationem, domus: siue non maneat, sed solum ipse actiones transeunt: vt vox, cantus, saltatio, &c. huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones, ad congrue loquendum Grammatica versatur: ad ornate loquendum Rhetorica: cui annexi merito poterit, ad carmina & poemata componenda, Poetica, & ad historias scribendas, Historia. In externis autem operibus efficiendis, ceteræ artes Mechanicæ cernuntur: quæ pro diuersitate rerum & operum, in quibus versantur, quæque in ipsis efficiunt, distinguuntur: ut Agricultura, Pastorica, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis cum alijs. Quæ operosum nimis hic esset sigillatim referre.

At scientiarum quidem & artium diuisio, sic se habet: & quem inter has locū Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam operum esse posse speculationem, si in se, & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur, (sunt enim res quædam, vt ceteræ alia quas speculamur) esse autem practicam cognitionem, cum ad opus refertur. Ex istis autem aduertendum est, septem liberales artes ab antiquis connumerari solere: sic dictas, vel quod liberum hominem faciant: vel quod liberum deceant hominem, vel quod magis ratione vtantur, quam ceteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potius exercitatione consistunt. Sunt autem hæ liberales reales quidem quatuor, quod in rebus versentur, scilicet, Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica, Sermocinales seu rationales tres: quia a sermone seu ratione consistunt, licet diuerso modo, vt postea ostendemus: Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Sed de his hætenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

De quibus, & quo ordine agendum.

Igitur antequam ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam Dialecticam spectantia explicanda erunt. Hæc nempe sex: Primo, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secundo, an sit propriæ scientiæ? Tercio, an sit vna scientia? Quarto, an

sit scientia practica, an speculatiua? Quinto, de Dialecticæ subiecto, seu obiecto circa quod versatur. Sexto, de ipsius dialecticæ diuisione & partibus.

QVAESTIO PRIMA.

Verum Dialectica sit necessaria ad omnes alias scientias.

NTRA alia, quæ in principio cuiuslibet artis & scientiæ quæri solent, illud primū est: an ea ars aut scientia sit necessaria, vel utilis: vt eius necessitate, & utilitate

perspecta, facile animi ad eā capeffendam accendatur. Cū autē constet de eius utilitate, nec in ea re vlla sit controuersia: de eius necessitate nūc queramus. erit igitur prima quæstio. Vtū Dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus. Primo tituli quæstionis explicabimus, non enim parū lucis quæstioni definiendæ, & solutioni cōprehendendæ affert, vt quod in dubium vertitur, semel intelligatur. Secundo, quid alij senserint, cum eorum rationibus proponemus: non admodum solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquam quod probatorum virorum sunt, aliquod emolumentum auditoribus afferre posse videantur. Tercio, quid certius tenendum sit, ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostrā sic sententiā vndiq; corroborado: eadēq; disputando methodo, in alijs omnibus, diuina ope freti vtetur.

In titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt, ex quarum cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est Dialectica: altera, necessarium. Dialectica idem est, quod ratio differendi. i. ars, qua verum à falso discernere docemur. à multis pars Logica constituitur: est enim Logica, vt tradit Boet. 1. Topic. ratio differendi, cuius duæ sunt partes: vna topica. i. ars inueniendi: & hæc Philosophus Dialecticam vocat: alia Analytica. i. ars iudicandi: & quamuis Aristoteles aliquando partem topicam Dialecticā vocare visus sit: hic tamē de Dialectica nos loquimur, & vtramq; complectitur partem, & a Logica, quæ in vniuersum rationalis dicit, nō differt. Altera vox est,

A 2 necessaria.

Tituli
quæstio
nis ex-
positio.

De Dialectica in communi

necessarium. Dupliciter autem aliquid necessarium dicitur: ut docet Aristoteles li. 5. Meta. c. 3. vno modo absolute: altero modo ex suppositione. Necessarium absolute illud est, quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, non potest aliter se habere: ut, Deus est necessaria res. Et necessarium est, hominem esse animal, duo & tria esse quaque. Aliud est necessarium, quod ex se aliter se potest habere, tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut esse calorem, non est necessarium: tamen posito igne, necesse est sit calor. Respirare non est secundum se necessarium: tamen si animal debet consistere, respiratio est necessaria. Sagitta non est necessarium sursum tendere: si tamen projiciatur, id efficietur necessarium: & hoc necessarium dicitur ex causa: siue causa sit efficiens, ut in exemplis propositis, siue finalis: ut cibus dicitur necessarius homini propter vitam, siue sit quaecunque alia causa. Hoc autem necessarium, quod a fine dicitur, duplex est: alterum, id sine quo talis finis obtineri nequit: quod necessarium simpliciter dicitur, ut cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam. alterum, id sine quo finis commode non potest haberi: quantum simpliciter possit: quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur necessarium ad bene esse, vel utile. In presenti loquimur de necessario ad finem: & querimus, an ista ars differendi, quae Logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad scientias naturales acquirendas, an solum sit utilis, ita ut sine Dialectica possit quis scientias omnes alias adipisci. Et haec de titulo.

Opinio. Circa secundam partem. prima opinio j. Idem est Ioannis sandu. 2. Meta. q. 12. qui asserit, docet 1. vnam scientiam esse priorem alia ordine Meta. q. 2. doctrinae dupliciter: vno modo secundum necessitatem absolutam, & simpliciter: altero modo, secundum necessitatem secundum quid. id ad bene esse, docet autem Logicam non esse necessariam simpliciter, sed solum ad bene esse, & utile. Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. primo, illud est necessarium simpliciter propter finem, sine quo finis haberi non potest: sed scientiae possunt acquiri sine Logica, ergo non est Logica simpliciter necessaria. Maior est certa. Minor probatur: constat enim experientia multos discere Mathematicas absque

Logica. referunt etiam Hippocratem canuisse arte Logicam, qui tamen recte obtinuit Medicinam: & ius civile, ac pontificum sine Dialectica acquirunt, & quidem perfecte, ut videtur. secundo si Logica esset necessaria propter alias scientias: esset, quia docet definire, diuidere, & argumentari: haec enim sunt instrumenta, per quae acquiruntur cognitio rei: sed quilibet scientia habet suas definitiones, & diuisiones, & argumenta, secundum diuersitatem rerum, quas considerat, ergo Logica est superflua. Praeterea tertio, si Logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscenda: sed hoc fieri non potest, ergo non est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, quae non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: ut de argumentatione, syllogismo, propositione: haec autem non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus sunt: propter quam causam Auer. 4. Meta. com. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus, & Auer. j. Meta. esse de secundis intentionibus. At aliae scientiae considerant res ipsas, ergo potius aliae scientiae sunt prius addiscendae: & ita Logica non erit necessaria. Praeterea: quaedam pars Logicam videtur mala, & reiicienda, scilicet illa, quae docet sophismata, & fallacias: qui enim sophistice loquitur, odibilis est. Ecclesiast. 37. ergo absolute Logica non est necessaria. quinto, praeterea, si Dialectica esset necessaria ad quamvis scientiam comparandam: cum ipsa Dialectica sit scientia quaedam, erit etiam necessaria, ad suam acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erit iam acquisita: quod implicat.

Pro horum determinatione, sit primum fundamentum. Homo qua parte intellectus praeditus est, omnium naturarum cognoscere, & earum causas speculari conatur: nulla tamen ei a natura cognitio inrita est, sed solum principium a natura habet, quo omnia comprehendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullam animalium visionem tribuit, sed potentiam visivam, qua obiecta per se videre possit. unde Arist. primo Ethic. c. 6. sicut pupillae, inquit, inest visus, ita animae intellectus: & utrumque a natura datum esse absque ullo opere nostro, docuit secundo de Anima, c. 5. Quem admodum autem animal ipsum per visum

ad na-

Quaestio Prima.

3

ad naturam receptum, postea per se res obiectas videt, ita & anima per intellectum a naturam concessum, res postea intelligit & contemplatur, propterea. 6. Ethic. c. 1. asserit, haec, neminem esse a natura sapientem: hoc tamen inter alia, inter sensum, & intellectum interit: quod sensus facile in suorum cognitionem peruenit: quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto praesente mouetur intellectus magna difficultate rei speculationem consequatur, cum res in communi intelligat, & modo difficili procedat. si ex notis, ea quae ignota sunt, indagando, quem discursum vocamus: hic autem modus multis est expositus erroribus, cum quid, ex quo, & qualiter sequatur, sit obsecrum, nec intellectus, secundum se, praehum. Unde Aristoteles 3. de Anima. c. 3. maximam vitae partem sub errore homines ducere, arbitrat. Hinc enim intellectus in multiplices incidit deceptiones.

Sic secundum fundamentum. Quamuis modus procedendi in rerum cognitione, non sit nobis statim notus, aliqua tamen ex parte notus est, cum solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscimus: hoc tamen non sufficit, ut absolute rem omnem speculemur, ut optime docet Auer. i. sua Logica c. 2. Natura, inquit, & prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verum cognoscendum: fuit ergo opus aliqua arte, per quam modum procedendi in cognitione haberemus, ut tali modo perspecto, postea ad rerum speculationem accederemus. Haec autem ars fuit Logica, seu Dialectica, quod modum vniuersalem tradit re quamlibet speculandi: propter quod a Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verum a falso: a S. Thoma vero, Scientia rationalis, actus rationis directiva. Ab Augustino, Logica est ars artium, scientia scientiarum, qua aperta, omnes aliae aperiuntur, & qua clausa omnes aliae clauduntur: est enim, quae ostendit viam cognoscendi. Et ab Alberto magno lib. Practicab. c. 3. Logica est, quae a phantasys quae videntur, & non sunt, liberat: errores damnat: falsitatem ostendit, & lumen rectum in omni opere contemplationis praebet. Haec autem Logica acquiruntur: non enim a natura est, quamuis initium aliquod lumine naturali habeat.

tur: quam aliqui Logicam naturalem vocant: Et Arist. i. Rhetor. ad Theodect. c. 1. dicit, homines a natura Dialecticos, et Rhetoricos esse: tamen consummatio, & perfectio a magistris modo habetur, vel longa observatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Sic tertium fundamentum, quo Dialectica inuentio explicatur. Saepo homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operentur, sed modum tantum naturaliter tenent: & inde multa ex casu dicuntur facere, ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cum homo absque ullo magistro in multis discutat, & ratiocinetur: ut dicit Arist. Elench. c. 1. non tamen modum hunc semper intelligit & aduertit: ac propterea nescit talem modum applicare omnibus rebus, quibus applicari potest. Et ideo non semper in multis ratiocinatur: Praeterea cum modum cognoscendi non intelligat, nescit bonum a malo distinguere, & ob hoc frequenter decipitur: immo nec certam consequitur cognitionem, modo ignorato, cum cognitio certitudinis modi non exiguum rei cognitae certitudinem asserat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex observatione cauta, & diligenti huius modi, quem homines naturaliter intelligendo obseruant: qua observatione rebus cognitis homines supra ipsum modum se reflectebant ipsius naturam considerantes: & paulatim plurimum successione, id quod homo naturaliter, & casu praestabat, ad artem redactum est, & haec est Logica: quod eleganter Arist. docet i. Rhetor. ad Theodect. probas Dialecticam, & Rhetoricam posse esse artes, ex eo quia, id quod temere, & naturae ductu sit, ad rationem rectam redactum, sic ars, ut sit in ipsis artibus.

Huius igitur suppositis fundamentis sit prima conclusio. Modus intelligendi per discursum qui vltus Logicam dici potest, est homini naturalis, nec sine illo scientiam aliquam potest consequi. Haec manifesta est, cum naturaliter homo sit discursiuus, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest nec debet dubium cadere. Ut probauit etiam ex Aristotele j. Rhetor. & j. Elencho. in tertio fundamento.

Secunda conclusio. Aliqua cognitio modus est homini naturalis, id est sine aliquo

A 3 magistro,

Tertium fundamentum.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

magistro, sed per se ipsum absque ullo labore percepta ex experientia: cum lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

Conclusio tertia. Tertia conclusio. Consummata cognitio modi intelligendi, quæ Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam, à magistro, vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fitiatque in his non est controuersia aliqua.

Conclusio quarta. Quarta conclusio. Cognitio modi intelligendi, siue naturaliter fit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinam accepta, est necessaria simpliciter ad alias scientias perfecte acquirendas, & illis est prius addiscenda.

Probatur primo. Res non sciunt, nisi cognoscantur: quia aliter se habere non possunt: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica, cuius est syllogismus cognoscere, est ad scientiam necessaria. Antecedens est Aristoteli. Post.

mo Rhe. c. 1. scire, inquit, arbitramur, cum cognoscitur. ad minus re ex sua causa, & quæ aliter se habere non potest, quod fit, quando necessitatem syllogismi c. mi cognoscimus, ut explicat Albertus magister. 1. Poster. tract. 1. c. 1. Præterea secundum do cognoscere non possumus, nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci, antequam aliquid sit inuentum, vel non inuentum; nec similiter, an res processerit ex principiis, vel non processerit, nisi per Logicam: ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Aristotelis 1. Meta. c. 3. ubi impeditur vnum ad scientias capeffendas docet, non prius tenere modum sciendi, quæ Auerroes, & alii vocant Dialecticam, etiā ex Logicæ ignorantia, sæpius in errores scientiarum antiquos lapsos fuisse tradit. 1. de Partibus animalium cap. 1. Præterea Avicenna in sua Logica. c. 2. inquit, esse necessarium: & Alber. Magn. Prædicab. c. 3. inquit, nesciens Logicam, & si scire aliquid videatur, nescit tamen, cum rationem sui sciti nesciat: & se habet ad scitum, & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum. ac propterea dicebat Augustinus: clausa Dialectica, oēs clauduntur scientiæ: nimirum, quia ignorato modo sciendi, ignorat res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signum scientis est posse docere, docere vero non potest, qui rationem sciti ignorat. Hæc tan-

dem conclusio est Algaze. sua Logica. c. 2.

Ad primum ergo argumentum. Respondetur, negando minorem: nullus enim scientiam consequitur abique aliqua Logica cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligentia acquisita, qualis forsitan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta: cum tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quæ vel est multo tempore inuenta, vel accepta ab alio. Ideo dicitur Logicam esse necessariam simpliciter ad scientias, siue inuentam, siue acquisitam. Ius vero civile & pontificium demonstrandi, seu sciendi methodo non traditur: non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola autoritate creduntur: at plurimum etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad secundum circa minorem vel considerandum: quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumentis, possumus duo considerare: vnum est forma, alterum materia, ex qua fiunt. Qualibet ergo scientia dat materiam arguendi, sed Logica forma. Itaque si formam consideres, vna potest esse in pluribus materiis, sicut vna forma & figura regis potest imprimi auro, argento, & ferro; ita vna argumentationis forma variis potest rebus aptari: modo consideratio formæ est communis, & ad Logicum pertinet: consideratio materiæ ad particulares scientias pertinet, quæ tales res considerat. Vnde Arist. 1. Rhet. ad Theod. cap. 1. inquit, Dialectica est eorum, quæ omnium quodammodo, & nullius determinatæ scientiæ sunt. Eth. 2. Elencho. c. 8. dicit, duplicem esse redargutionem: quædam est particularis, quæ in scientia particulari fit, nimirum in certa materia: quædam communis & generalis, & hæc est Dialectica. Vnde Auer. distinguebat duplicem modum sciendi, vniuersalem, & particularem, qui in qualibet scientia per se fit, ex aliis enim principiis constat syllogismus Mathematicus, & Physicus, sed eadem est forma. Vide Auerroem de hoc 1. Meta. c. 1. 5. tertio Eth. com. 3. & Paraphr. de Partibus animalium, & Proemio 1. 2. Meta. idem etiam Albertus in principio sue Logice. Constat autem, quod non posset in vlla scientia definitio, diuisio, argumenta-

uo

Ad primum.

Ad secundum.

tio in particulari fieri, nisi præ cognoscere in vniuersali: quod fit in Logica. Duplex itaque est modus cognoscendi vniuersalis omnibus scientiis communis, qui diuisione, definitione, argumentatione fit: aliter particularis, secundum quem, in qualibet scientia diuersimode proceditur, ac varia est methodus. Vnde duplex Logica, vniuersalis cognitio prioris modi, particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist. 1. Parti. c. 1. in principiorum vocat peritiam. Hæc distinctio est ex locis illis Auerrois. Et 7. Meta. com. 2. Et primo Physico. com. 8. 35. & 8. com. 70.

Ad tertium. Ad tertium respondeo, concedenda dicta Auerrois, & Auerrois. Dicimus tria. Primum, quod simul cognoscimus rem, & vtimur modo cognoscendi, cum discurrentes cognoscamus per intellectum. Secundo res possumus intelligere, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicitur scientia, ut ostensum est in conclusio quarta. Vnde fit, ut quævis in intentione Dialecticæ præcesserit rerum cognitio cognitionem modi; nunquam tamen illa fuit scientia, quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecessit Logicam, quæ scientia rei; cognitio enim rei, sine cognitione rationis, quæ logica est, non est scientia. Tertio post inuentionem autem, eius cognitio antecedit via doctrinæ; omnes alias scientias.

Ad quartum. Ad quartum facilis est solutio, non enim traduntur fallaciæ syllogismorum in Dialectica, ut eis utamur, sed ut eas cognoscere magis rectum syllogismum intelligamus: ut intellectum nostrum ab erroribus, qui ex ignorantia eorum accidere poterant, liberemus.

Ad quintum. Ad quintum respondeo, ad eas tantum scientias Dialecticam necessariam esse, quas antecedere possit. Quæ fit ut cum ante se ipsam esse non possit, non dicatur ad se ipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias: quævis, & in ipsa quoque Dialecticæ pars vna cognita alteri proficit ad partem alteram melius cognoscendam. Immo vero id, quod est natura, inuit ad rudem quandam, & imperfectam primam Dialecticæ cognitionem: & hæc imperfecta, rursus facultate prebet ad perfectiorem, & ita gradu quodam ipsa se ipsam perficit, usque ad sum-

ultimam perfectionem. Quam ob rem esse ad se ipsam licet diuersis gradibus est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAESTIO SECUNDA.

Vtrum Logica sit scientia.

CIRCA tituli declarationem oportet aduerte scientiam dupliciter sumi: vno modo pro ipso actu, scilicet pro cognitione, quæ cognoscimus, quæ scientia actualis dicitur: altero modo, pro habitu, & propensione, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet: Ut enim ex assidua circa aliquid operatione, quadam in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quæ dicitur habitus; ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest promptitudo ad cognoscendum, quæ dicitur habitus cognoscitiuus, & scientia habitualis. Est autem discrimen inter utramque. Actualis non est, nisi illo tempore quo contemplamur. Habitualis vero etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi.

Oportet præterea aduerte, scientiam tam actuale, quam habituale dupliciter usurpari. Vno modo communiter pro quacunque cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei contingens, siue rei necessaria: idque siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiam Mechanicas scientias vocamus, & secundum quam scientiam dicimur etiam scire quacunque cognoscimus. Altero modo proprie pro cognitione rei tantum necessariae, & per suam causam ad demonstrationem, ut dicemus: quo pacto Aristoteli considerat 1. Postica. 2. Inter hæc autem scientiam actuale propriè dictam, & habituale, est discrimen. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarum: alia enim cognitione actuali cognoscitur, homo est risibilis, alia, homo est disciplina capax: alia, singula propositiones, quæ diuersis demonstrationibus demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Elen. c. 8. infinita, inquit, sunt scientiæ: quia & demonstrationes sunt infinitæ. At scientia habitualis non multiplicatur secundum numerum conclusionum: immo sub vna scientia habituali

De Dialectica in communi

continentur multae demonstrationes, ut sub una Geometria, sub una Arithmetica, plures conclusiones sciuntur. Quia autem modus scientiae habituales multiplicentur, inferius docebitur. Quae igitur est de habituali scientia tam communiter accepta, quam proprie. Est enim sensus questionis. An Logica sit scientia proprie dicta, an communiter dicta, quamvis communiter dicta absolute non est dicenda scientia. Quod autem dicitur de habituali, dici potest etiam de actuali, cum ab habituali procedat actualis.

Prima opinio.

Circa secundum fuit quorundam antiquorum opinio, ut Themistius. Post. c. 24. quam sequitur Aegidius Romanus. 7. Elencho in principio. Ex post hos aliqui Neoterici, Logicam non esse scientiam proprie dictam, sed organum & instrumentum, quo scientia acquiritur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum. Primo, modus sciendi non est scientia, Logica est modus sciendi, ergo non est scientia. Maior est nota, modus enim operandi non est ipsa operatio; minor vero est ipsius Aristotelis, 2. Metaph. c. 5. ubi ait, absurdum esse, querere scientiam simul & modum sciendi: ubi per modum sciendi Dialecticam intelligit, ut D. Tho. & alij. exponunt. Et idem ait. 2. Metaph. ca. 3. & Auer. eodem 2. cōm. 13. Præterea secundo, Sciencia versatur circa aliquod obiectum, tractat de aliqua certa re, at Logica non tractat quicquam determinatum, ergo non est scientia. Maior est Aristot. multis in locis: praesentim 4. Meta. ca. 1. & 11. 1. Meta. ca. 16. & 1. Post. 13. Minor est ipsius Aristotelis expressam Elen. c. 11. in principio. Et 1. Poet. in c. 8. in fine. 1. Rhetor. ad Theod. c. 1. in fine, & 4. Meta. tex. 5. Tertio argumentor, Scientia est de rebus necessariis, at Logica est de syllogismis, argumentationibus, quae non sunt res necessariae, immo aliquando sunt, quando disputatio fit, cessante autem disputatione, non sunt: ergo non est scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7. Vltimo: vna pars Logicae est deceptor, & potius est ad errores, quam ad scientias concupiscendas, ergo Logica non est saltem secundum eam partem scientia.

Secunda opinio.

At opposita sententia est communis, nempe Logicam esse proprie scientiam: quam sequitur S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scot. q. 1.

super praedicab. & Albertus Mag. super Logica. c. 1. & Auer. c. 1. super Logica. Solet autem ista questio ab antiquis sub ista forma exprimi: Vtrum Logica sit pars Philosophiae: ut videtur est apud Boet. in prologo super Porphy. & Albert. 2. Logica; & Avicem. & Alpharab. in principio suae Logicae.

Pro huius questionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia proprie dicta est habitus certus & evidens rei necessariae per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiae continentur conditiones. Prima, quod sit de re necessaria, id est quae aliter se habere non potest; rerum enim mutabilium & variabilium, quae modo sunt, & postea mutantur, non est scientia. 1. Post. c. 24. ob quam rationem singularia & entia per accidens ad scientiam non spectant, ut docet Arist. 7. Meta. 2. 13. Secunda, quod sit cognitio rei per causam: cum enim res etiam necessariae absque causa cognoscimus, scientia non est: cum scire, rem sit per causam cognoscere. 2. cō. lib. 1. Post. & 1. Phys. c. 1. & 3. Meta. c. 3. Tertia conditio est, quod ista cognitio sit certa, & evidens: certa ad excludendam opinionem, quae non est certa & evidens ad excludendam fidem, quae licet certa sit, est tamen obiecta. Haec autem sunt, quando talis cognitio procedit per syllogismum bonum, & perfectum: syllogismus enim bonus re necessariam probat per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat scientiam.

Sit secundum fundamentum maxime animadvertendum: ex cuius inconsideratione, non parva multis accidit deceptio. Aliud est modus operandi, aliud cognitio modo operandi. Modus operandi simul est cum ipsa operatione. At cognitio modo operandi est tantum in potentia cognoscere: ut verbi gratia, est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cum ipsa operatione; huiusmodi cognitio est in homine cognoscere. Unde potest esse longe diversum unum ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Haec duo, quamvis in eadem potentia sint, scilicet in intellectu, unum tamen ab altero discernitur. Modus enim cognoscendi rem, est idem cum cognitione rei. At cognitio ipsius modi est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi non est Logica,

Vide de hac re q. Alexand. 1. Prior. in prologo ibidem Philop. & Alpharab. & Nyph. qui late id disputat Theophilus 1. Poet. c. 24. ca. m. negat esse scientiam.

Primum Fundamentum.

Secundum Fundamentum.

dupla

Questio Secunda.

5

gica, sicut res scita non est scientia: sed cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At vero quia ipsa cognitio modi, quae Logica est, est in eodem, & in eadem potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, sit ut aliqui ea in re decepti fuerint, idem esse vtrunque arbitantes. Sit rursus, ut intellectus cognito suo modo cognoscendi, iunetur per talem cognitionem ad intelligendum perfectius: quod non fit in igne, quia ipse non cognoscit suum modum operandi. Propterea qui suum modum cognoscit, potest illum iuvare. Ex quo praecedit illa antiqua distinctio Logicae, quam habet S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scotus, & alij. in docentem, & videntem. Vocatur enim Logica docens, quae modum cognoscendi contemplatur. Vocatur videntem ipsam, quatenus cognita modum intelligendi perficit, & per eam Logici certo, prompte, & in omnibus discursus, & syllogismus componit, & variis rerum naturis applicat. Hoc obiectum est maxime.

Distinctio Logicae in docentem & videntem.

Prima conclusio.

Huiusmodi sit prima conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est scita, nec similiter Logica, sed in illa quod ea videntur, ut perfectioni modo cognoscamus. Haec conclusio est manifeste. Modus enim operandi, ut modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille usus Logicae non est scita, sicut usus rei, ut usus est, non est ipsa res. Quare nec usus Logicae est Logica absolute, nec secundum talem considerationem est scientia, sed dicitur Logica videntem, improprio forsitan vocabulo. Potius dicenda passiva, Logica exercita.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio. Logica docens, quae scilicet tradit & speculat ipsam sciendi modum, absque dubio est propter scientiam. Et praeter auctoritates doctorum inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius scitae, expressa in priori fundamento. Logica est habitus certus, & evidens rei necessariae per suam causam, & per demonstrationem, ergo est scientia. Consequentia est certa, Antecedens probatur. Conclusiones enim quae in Dialectica traduntur, sunt necessariae & demonstratae, sicut illae, quae sunt in Physica: sicut enim est illa necessaria, corpus naturale movetur, ita demonstratio generat scientiam: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus: & sicut Physicus demonstrat illam conclusionem per suam

causam, scilicet, omne habens naturam movetur, corpus naturale habet naturam, ergo movetur: ita Dialectici, seu Logici suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionem, Topicus est huiusmodi, ergo generat opinionem. Secundo, praeterea, illa est vere scita, quae habet proprium subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passionem considerat, per propria principia demonstrat. Dialectica vero est huiusmodi, nam siue ens rationis eius subiectum assignetur, ut postea dicemus, siue argumentatio, aut syllogismus, aut quodvis aliud, tamen illud speculatur, & eius propria principia, & partes docet.

Idem quamvis Dialectica sit utilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscendas, non ideo id admittit, quod habet in se, & per se, & ex se, etiam si non esset aliis utilis, vel necessaria, sicut & aliae scientiae, quae aliis sunt utiles vel necessariae, non ideo sunt scientiae. Declaratur similiter, ut bonum, aliud est honestum, aliud est vile, sed tamen in aliquo vtrunque simul coniungi contingit, ut & idem sit honestum, & vile. Ut verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorum defensionem. Nec vero quia illud bonum sit vile, ideo amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum; ita scientia vna, ut verbi gratia Dialectica, quavis sit ad alias omnes utilis, vel necessaria, non ideo rationem scientiae, quam habet ex se, & in se, quam etiam quidem si nulli esset utilis, etiam si ad nullam scientiam viam praestaret, tamen in se haberet.

Ad primum argumentum Respon. conclusa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente, ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi, nec Arist. vel Auer. docet, modum sciendi esse ipsam Logicam, sed dicit prius oportere cognoscere modum sciendi, quam alias scientias, non vero simul vtrunque querere. Cognitio autem hanc modum Logicae est.

Ad secundum Respon. dupliciter posse Logicam considerari, aut secundum ea instrumenta, & modum sciendi de quo tractat, aut secundum materiam, cui talis modus & instrumenta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempe ipsa instru-

Ad primum.

Ad secundum.

De Dialectica in communi

Instrumenta & modum sciendi, & secundum hoc est scientia determinata: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta; quia dat modum cognoscendi quamcumque rem. Hoc uolunt loca Arist. non tamen id impedit, quominus obiectum habeat determinatum, quod scientiam particularem possit constituere.

Ad tertium.

Ad tertium Respondeo quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & per petuus; tamen istae propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumentatio est consequentia, & alia similes; ita sunt necessariae, sicut corpus naturale mouetur ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessarium ad scientiam: per accidens est, quod non sit iste vel ille syllogismus, sicut quod corrumpatur iste vel ille ignis: ille. n. oēs propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad quartum.

Ad quartum est facilis responsio, Logica enim, quae docet illos fallacias, ita uera, & necessaria est, sicut quae docet alias partes: & sicut ista est necessaria, demonstratio generat scientiam: ita ista. Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quod usus Sophismatis facit errorem, sed iste usus non est Logica, nec propterea reijcienda est ista pars, quasi doceat malum; quia id docet, ut non erremus; abusus est potius Logicae alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono possumus abuti, nec propterea sit malum.

Q V A E S T I O III.

Utrum Logica sit una scientia.

Quid sit unum & unitas. Circa titulum huius quaestionis, ut intel ligamus quid sit una scientia. Primo aduertendum est illud dici unum quod duo habet. Primo, est indiuiduum esse in se. Secundum est, diuisum esse a quolibet alio extra se ut lignum unum dicitur, quod in se non est in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus. Unde unitas secundum quam unum est, est indiuisio in se, & diuisio a quolibet alio.

Quotuplex unitas. Hae unitas triplex est, quaedam numerica, quaedam specifica, quaedam generica. Unitas numerica est, secundum quam,

quaelibet res singularis est una. Unitas specifica est, secundum quam plura singularia habentia unam proximam definitionem, sunt unum, ut Petrus, Ioannes, & Martinus dicuntur unius esse naturae, quia unam participant definitionem, scilicet quod sunt animal rationale, ista tamen Unitas est specifica, nam de unitate numerica id dici non potest, cum alia sit unius, alia alterius. Unitas generica est inter illa, quae quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicuntur, tamen conueniunt in unica definitione superiori: ut homo & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis ex aquo, & propterea sunt unius naturae genericae. Per hanc patebit, quid sit differre numero, specie, vel genere. Differunt enim numero, quae diuersam sortiuntur numericam unitatem, unam definitionem participantia. Specie uero, quae distinctas habent definitiones in una tamen superiori conueniunt. Distincta genere quae nulla definitione conueniunt, uel habent diuersas definitiones communes: ut animata, & inanimata, genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Est Secundo aduertendum, has unitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundum se, & ab eo, quod in eis est scilicet a sua natura, & definitione. At in scientijs non sic, sed unitas numerica sumitur ab unitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidentia, unde illa est una numero scientia, quae est in unico intellectu, sicut una albedo quae est in unico subiecto: & est contrario scientia, quae sunt in diuersis subiectis sunt numero distinctae, ut alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius, sicut alia albedo huius Cygni, alia illius. Unitas uero specifica, seu generica, ab unitate obiecti id est rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, ut illa dicatur una scientia specie, quae unius obiecti specifici, & finis est: illa uero una genere, quae unius rei genericae, & finis finis est: & est contrario sit diuersitas specifica, & generica. Hinc fit ut cum scientiae, & habitus ab obiectis sumant suam unitatem & a fine, definiuntur aliquando per unum, aliquando per alterum, aliquando per

Quae sit scientiae unitas, & quotuplex.

Quaestio Tertia.

6

per utrumque, ut docet Ammonius in primo Praedicab. poteris enim Medicinam definire per obiectum solum: est ars, quae circa humana corpora uersatur: a fine, est ars sanitatis effectiua: ab utroque uero, est ars, quae circa humana corpora uersatur, eorum sanitatis effectiua.

Tit qō- nis sensus.

His suppositis est sensus quaestionis, non de unitate numerica, clarum est. n. esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de specifica, seu generica: scilicet an sint plures Logicae species, seu genera, quae de diuersis rebus tractent. Hae de titulo quoniam.

Prima opinio.

Circa Secundam quaestionis partem. Fuit opinio Nominalium multas esse Logicas, iuxta numerum eorum, quae tractantur. Unde alius est habitus, & alia Logica, quae docet definire: alia, quae docet diuidere, alia, quae docet syllogismos topicos, & alia quae docet demonstrationes. Immo secundum numerum conclusionum, quae in Dialectica sunt, tot esse Logicas, & habitus. Haec sententia probatur primo: habitus distinguuntur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo non est una Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logica pars est de syllogismo, alia, de demonstratione, alia, de diuisione. Praeterea secundo potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque adeo non est una Logica.

Secunda opinio.

Alia fuit opinio Capreoli. Prolo. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli sancti Thomae: hi enim sustinent, Logicam esse unam specie, & unicam habitum simplicem, ut enim in igne non sunt multi calores, sed unus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est unica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quae in Logica sunt, affertur. Ista sententia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed unica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta unus uisus, quo multos colores videmus: ergo unus & simplex erit habitus quo multas conclusiones unius rationis cognoscimus. Secundo per ream, Logica est una scientia, ergo est unus habitus, ergo est una qualitas. Tene illatio a specie ad genus: sicut est unus ho-

mo, ergo unum animal, ergo unus corpus.

Pro decisione huius quaestionis sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit: ut quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominem esse animal, leonem non esse hominem, & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quae operatio dicitur iudicium, siue est dissensio: ut quando iudicat, ac assentit huic, homo est animal, dissentit uero huic, homo non est lapis: & ex hac operatione oritur ueritas uel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione, quantum eumque apprehendat aliter quam se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quae intellectum perficit ad uerum, potius perficit actus iudicii intellectus ut assentiat cui assentire oportet: dissentiat cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatus. Praeterea hoc etiam perficit intellectus apprehensionem, nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam, efficit, quibus assentit.

Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas, duo concurrunt: ex parte rei, quae intelligitur, unum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrunt ipsius similitudo recepta in intellectu: ut enim uisus ad uidendum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quae dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicandum, quae dicitur habitus. Est tamen inter utrumque discriminem. Species enim est necessaria ad cognitionem, ita, ut sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentia, ut docet Aristoteles. 7. Physic. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens.

Sit Tertium fundamentum. Habitus & scientia.

Primum fundamentum.

Secundum fundamentum.

Tertium fundamentum.

De Dialectica in communi

Scientiæ, distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & erga quas versantur, non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enim & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda: sicut in obiecto potentiarum. Vnum, id quod talis scientia cognoscit, & erga quod talis potentia operatur, ut albedo, quæ uidetur ab oculo; planta, quæ consideratur a Philosopho. Alterum, id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu a tali potentia percipitur, ut in visu est color, albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur a Philosopho, quia corpus naturale est; prius dicitur obiectum materiale, posterius aut formale obiectum. Potestque esse, ut multa obiecta materialia cõrineantur sub unico formali, ut albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione à nobis percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti unitate vel diuersitate formali sumenda est: ut enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiendam, & alius ad nigredinem: quia quævis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris. Ita in scientiis fit, licet multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehendatur, erit una scientia genere, vel specie.

Prima conclusio. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolute & simpliciter est dicenda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti, sed Logica vnicum habet obiectum; ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 23. Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis Logicum, seu sciendi modum, quod idem est. Neque argumentum Nominalium prius factum quicquid probat; quamuis enim multe sint res quæ tractantur in Logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur; sicut in Philosophia & quævis alia scientia.

Secunda conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica conueniunt, ac propterea vnius est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet, nam in libris De interpretatione est aliud partiale

obiectum: aliud in libris Priorum, aliud in alijs; hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehenduntur, quam Logicus primo considerat.

Tertia conclusio. In Logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius Logicæ, & hoc patet secundo argumento Nominalium; non tamen propterea sequitur esse plures Logicas, seu plures partes Logicæ; Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus vnam scientiam facientibus; quia eorum obiecta sub vnica ratione generica formali conueniunt. Nec est simile de potentia; nam potentia à natura est, diuisus uero partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur, est vna scientia, ergo vnus habitus, concedo consequens in hoc sensu: quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristotelis, qui 5. Meta. c. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt esse vnus in altero: ut plures milites in ratione substantiæ sunt multi, in ratione quantitatis sunt vnus numerus.

Quarta conclusio. Probabilis est sententia Capreoli, quod sit vnus simplex habitus, ut probatur argumenta, & alia, quæ possint adduci. Sed quia admodum Metaphysica est omittatur in proprium locum.

Q V A E S T I O IIII.

Vtrum Logica sit scientia speculatiua, an practica.

In disputatione præsentis primo nobis, quis sensus huius questionis sit, aperendum est. Practica scientia idem est, quod operatiua. Speculatiua vero idem, quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem scientia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus, id est quando per eam cognoscimus ut operemur. Speculatiua vero, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc queritur de Logica, an sit Practica, vel Speculatiua.

Fuit sententia quorundam Neotericorum, Logicam esse Practicam. Huius opinionis est primum argumentum. Illa scientia est Practica, cuius finis est operari, sed finis Logicæ est operari, ergo est Practica.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quid scientia practica & speculatiua.

Prima opinio.

Quæstio Quarta.

7

Maior est nota: minor probatur: quia finis eius est syllogismus & discursus facere, hoc autem est operari. Secundo, scientia Practica est de obiecto operabili & factibili à nobis: at obiectum Dialecticæ scilicet argumentatio, est à nobis factibile, ergo est practica. Tercio, scientia Practica causatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus nostris: ut ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed Logica versatur in dirigendis intellectus operationibus, ut ait S. Tho. primo Periher. & 1. Post. ergo est Practica.

Primum fundamentum. Pro huius questionis determinatione, sit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt: conueniunt enim, quia sicut per scientiam speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus: ita similiter per practicam: ut enim Physicus per Physicam cognoscit plantas: ita artifex per artem, & scientiam practicam, cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per scientiam enim speculatiuam rem cognoscimus, non ut illam operemur: at per practicam cognoscimus, ut operemur. Hanc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ simul & differentiam, non male explicuit Auerroes 1. Meta. c. 3. Per Speculatiuam, inquit, scimus, ut sciamus: per Practicam sumus scientes, ut operemur. Est autem duplex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis scientis dicitur, est quem sibi proponit, qui eam scientiam habet vel addiscit: ut qui disceret Philosophiam animo lucrari, vel qui disceret artem edificandi, ut sciret solum. Hic autem finis extrinsecus non facit scientiam Practicam aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundo differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; considerat rem, ut simul tradat modum operandi. Propterea 2. Met. c. 3. dixit Aristoteles, Practicum non considerare causam secundum se, sed in ordine ad opus. At Speculatiua solum procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cum practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat; quod necessario tractet de re, quæ fit à nobis: non tamen propterea est Practica, licet hoc sit necessa-

rium: quia potest esse Speculatiua de re, quam efficitur: ut Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in fine intrinseco, ut vult Arist. 2. Met. c. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cum possit esse Speculatiua de re à nobis faciendâ; sed in fine, & modo. Vnde in quavis scientia Practica, primo reperitur Speculatio operum, quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiant; quæ proprie cognitio est ipsa Practica. Sed hæc præterea duplex: vel in vniuersali; ut temperate agendum est, emittendus est sanguis in dolore laterali; vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentia, & experti Medici.

Sit secundum fundamentum. Cum scientia Practica sit propter operationem: operatio autem duplex sit; quædam, quæ dicitur actio, quædam, quæ dicitur effectio; erit duplex scientia Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio vero est operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriori transiens: ut trislar, sentire, amare. Effectio vero est operatio in materiam exteriori transiens, ut scribere, pingere, ædificare. Scientia igitur effectiua dicitur, cuius finis est recte has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles 6. Ethicorum, cap. tertio. Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanentes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

Vnde Arist. 6. Meta. c. 1. Omnis, inquit, scientia aut est actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autem hic scientiam largo modo pro quocunque habitu intellectiuo. Inter has tres autem scientias constituit discrimen quoddam notandum. 1. 1. Meta. c. 6. & 6. Meta. c. 1. In speculatiuis principium est in ipsis rebus, i. nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra speculatiua conformatur ipsis rebus, ut tunc perfecta sit, quando ipsi rebus adequatur. Propterea obiectum in his dicitur principium & mensura scientiæ. At in practicis, rerum cognitarum principium est in nobis,

& 3. de anima c. 10.

Secunda fundamentum.

nobis, quia nos sumus causa rei & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: ut talis sit res, qualis scientia, à qua procedit. Interest tamen, quod principium actiue est electio voluntatis, à prudentia regulata: unde agibile & eligibile idem est. At principium in factiuis, est ars quæ in intellectu est: ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, ut ab electione voluntatis procedunt, non esse actiuam. Quæ est expressa sententia Aristotelis loco citato. 6. Met. & 6. Eth. c. 10. Principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam quod intellectus, seu scientia practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: ut clarissime colligitur ex Arist. 3. de Anima. c. 9. & docte tradit Alb. Magnus. 3. de anima. trac. 4. q. 4.

Tertium
fundamentum.

Sit tertium fundamentum: Ex istis potest colligi triplex discrimen inter scientiam proprie dictam, & artem. Primo in fine: finis scientiæ est speculatio & contemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, aut operatio extra ipsum intellectum. Secundo, in obiecto: ars enim est de rebus contingebus. 6. Eth. c. 4. scilicet non de rebus, quæ possunt esse, & non esse solæ, sed de rebus, quæ cum sint, possunt aliter & aliter se habere: ut est ars scribendi; quia scribere, potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus, qui cum sint, possunt aliter, scilicet bene, aut male fieri. Est autem ars & prudentia, ut bene recteque fiant. At scientia est de rebus necessarijs; quæ semper sunt & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit: & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit, considerat, & semper minutissimas, & ultimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

Prima
conclusio.

Sit prima conclusio: Absolue loquendo Logica non est proprie Practica scientia, nec etiam ars. Probatur primo. Si esset practica; vel esset actiua, vel affectiua, sed neutra harum, ergo non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua, quia eius operatio non transit in materiam extremam. Non actiua, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cum eius actio sit

intellectu discurre. Secundo, scientia Practica, aut ars, habet pro fine aliquod extra intellectum: at syllogizare & discurre, est opus ipsius intellectus, ergo absolute non est ars. Tertio, ars, & scientia Practica, proprie rei naturam non tractant: sed qualiter fiat tantum ostendunt: at Logica naturam argumentationis & syllogismi aperit; nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est proprie Practica. Ex quo patet, quod finis proximus & intrinsecus Logici est modi procedendi cognitio: finis sequens scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit: finis remotus, per Logicam syllogismos constituere.

Secunda
conclusio.

Secunda conclusio. Logica habet aliquid artis & practice: hoc scilicet quod in aliquo finem extra se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam: & per eam operationes intellectus regulentur; ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta.

Tertia
conclusio.

Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda Speculatiua, ut patet rationibus ad primam conclusionem inductis. Probatur. Quia licet tradat præcepta argumentandi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cetera omnia. De inde his perspetis, præcipit ut fiat. Ad primum argumentum respondetur, negando finem proximum esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione, sicut qui, cognita natura trianguli, potest triangulum facere. Ad secundum negatur consequentia, est enim fallacia accidentis: ista. n. consequentia est bona. Si est Practica, ergo de obiecto factibili: & à negatione consequens: si non est de obiecto factibili: ergo non est Practica: non tamen valet, ab affirmatione consequentis. Si est de obiecto operabili, ergo est Practica; nisi finis sit operatio, ut diximus.

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse Practicam: & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolute, quia deficiunt illa quæ sunt de ratione artis & scientiæ proprie Practicæ.

QVAESTIO V. Quod sit subiectum Logici.

Vocabulum hoc subiectum, multipliciter apud Aristotelem usurpatur. Vno enim

Quod
modis
dicatur
subiectum.

enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Antepredicamentis dicit Aristoteles, quædam de subiecto dicuntur. Secundo pro vna parte propositionis: quomodo dicitur, propositio, constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo cui insunt accidentia: ut corpus est subiectum albedinis, hoc dicitur subiectum inhesionis: priora verò subiecta prædicationis. Quarto subiectum, pro eo quod à scientia primo consideratur: ut id sit quod obiectum. Unde Arist. 1. Post. c. 23. vna scientia est vnius generis subiecti: & sic in presenti sumitur, quod dicitur etiam materia. Sed materia multipliciter etiam sumitur. Primo, pro substantia, in qua recipitur forma substantialis: quomodo dicitur, materia animæ est corpus: & sic sumitur 1. Physi. Secundo pro eo, ex quo aliquid fit, ut ferrum est materia ferræ; quia ex eo fit: & sic sumitur 2. Physi. c. 3. Tertio pro eo, cui applicatur opus artis: ut materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quarto, pro illo, circa quod scientia versatur. Quæ dicitur materia circa quæ: & sic idem est cum obiecto & subiecto sum pro ultimo modo: & secundum hoc, est quæstio de subiecto Logici, scilicet quid sit id, de quo, præcipue sit Logica.

Ut autem aliquid sit subiectum, seu obiectum in aliqua scientia, quatuor sunt necessaria, duo ex parte obiecti: duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte subiecti, ut contineat omnia, quæ tractantur in scientia adæquate, ut nihil sit sub illa scientia, quod non contineatur ab illo obiecto: nec illud obiectum contineat quicquam, quod non sit sub tali scientia. Secundo, quod det unitatem & speciem scientiæ, id est ab eo sit scientia vna ab alijs distincta, & per illud definiti possit. Tertio, ex parte scientiæ; ut nihil scientia consideret, quod non sit subiectum, vel ad subiectum pertinens. Quarto, quod tradat causas sui subiecti. 1. Met. c. 6. & passionem seu proprietatem. 4. Met. tex. 3.

Prima
opinio. Circa hanc quæstionem fuit opinio Scolasticorum. 2. vniuersaliu, & Agidij Romani. Syllogismum esse subiectum Logici, ratio est, Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter omnes præcipuus est syllogismus, ergo hic est obiectum eius.

Secunda
opinio. Secundo opinio fuit Auic. Log. c. 3. & Alga. Log. c. 2. quæ sequitur Albertus Ma-

gnus lib. Prædicabilium. cap. 4. argumentationem esse obiectum. Cuius ratio est. Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum, sed non solum per syllogismum, sed per quæcunque argumentationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. Tertia opinio est Amm. esse non omnem argumentationem, sed potissimum omnium, videlicet demonstrationem, cuius causa omnia considerari videntur à Logica. Quarta opinio est Neotericorum quorundam orationem esse subiectum Logici: nec isti sumunt quancunque orationem, sed illam, quæ est ignota manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumentatio. Huius ratio est: Logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio, sed definitio & diuisio, per quas explicantur natura, & partes rei; hæc per illas cognoscuntur, & sciuntur, ergo aliquid, ut est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet qui sermonem faciebant Logici communi obiectum quasi idem esset Logica, quod sermocinatio: quos impugnat Auic. & Alber. locis citatis. Quinta scientia fuit sancti Thomæ 4. Met. lect. qui asserit ens rationis esse subiectum Logici. Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, ut prædicatum, subiectum, genus, species. Pro declaratione vero huius entis rationis est sit ens aduertendum. Res dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se, & suam naturam: altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam proprietates fibi consequentes, ut quod homo sit risibilis, sit coloratus, sit quantus. Si vero considerentur, ut à nobis sunt intellectæ; habent alias proprietates: scilicet esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas vnum interest, quod illæ sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia rebus insunt: at istæ sunt extrinsecæ: ut enim columna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrinseco, quia ego habeo illam ad dexteram meam: ita istæ res dicuntur genera, subiectum &c. non quod in eis sint istæ proprietates, sed ab extrinseco proveniunt: ex eo quod à nobis talimodo, vel tali cognoscuntur: & propterea

Tertia
opinio.

Quarta
opinio.

Quinta
opinio.

Quid
ens
rationis.

De Dialectica in communi

propterea tales proprietates dicuntur entia rationis, id est, intellectus, quia ab intellectu cognoscuntur, rebus adueniant. Dicuntur pariter intentionis secundae: quia cum prius sit rem esse in se, quam a nobis intelligi; proprietates aduenientes rei secundum quod est in se dicuntur primae intentiones: posteriores, vero secundae intentiones. Ex quo patet, quod ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, ut ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit sanctus Thom. esse subiectum Logicae: cum nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt praeterea istis correspondentia in ipsis cognitionibus entia alia rationis illis correlatiua: rei inquam respectus ad cognitionem, & contra respectus hic rationis cognitionis ad rem. Istae itaque sunt opiniones praecipuae.

Primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur: tamen cum discrimine. Grammatica enim solum sermonem per se considerat; cum nihil aliud intendat, quam congruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cum & dicere & probare doceat. Unde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat, quod haec congruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & a Rhetorica & a Dialectica differt, quod rationis non est contemplatiua, cum nullum argumentandi genus per se Grammatica tradat: sicut Rhetorica & Dialectica. Inter has autem duas, una est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur: ut enim Logica sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuiuslibet entis: ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus: ob quam causam ab Aristotele Rhetorica contraposta Dialecticae censetur, & utramque artem communem vocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim considerat res omnes ut a nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quancumque contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, ut a nobis exprimentur & manifestentur.

Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & utitur probatione ad aliud, scilicet ut alteri probet. At cum Logicus sit primo ad se, per accidens verbo utitur, cum conceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra ratio absque sermone est, quod non fit in Rhetorica: ob idque eloquutio, pars Rhetorica, non autem Logicae numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus praecipue ad alium: ut habet Arist. 1. Rhet. ad The. c. 2. in fine. Vnde ergo Rhetoricae absque sermone consistere non poterit: sicut potest usus Logicae primus & potissimus. Secundo differunt etiam in amplitudine materiae formaliter: nam Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est dat methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicae pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, ut docet Arist. 1. Top. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarii peruestigandi aperire. Tertio differunt etiam in hoc probabili: Rhetorica enim considerat probabile singulare, vel cum aliqua circumstantia singularitatis: persuadet enim singulare, vel aliquid commune determinatum, secundum aliquod tempus, vel locum, vel ordinem ad opus: quae omnia ad singulare spectant. propterea dicitur versari circa quaestiones definitas, vel circumstantias terminatas vel hypotheseas. At Logica, probabile commune, & vniuersale considerat, & ab omni conditione singularis abstrahit: atque ita circa quodiones, quas vocant infinitas, & theses. Quarto differunt in fine: finis enim Logicae est adhibere methodum, per quem consequamur scientiam necessarium, probabiliu opinionem: at Rhetorici finis est adhibere methodum persuadendi, ex quo sequitur fides, quae est remissa quaelibet opinio, & quae maxime pendet ex affectione voluntatis. Quinto differunt instrumentis. Rhetoricus enim utitur enthymemate & exemplo; Logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit: cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendum vim syllogisticam,

Quaestio Prima.

9

ficam, assumit rationem omnibus facile. Enthymema: cum autem Enthymema sit syllogismus maiori suppressa; Dialecticus autem sit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior suppressa; syllogismo ad se utitur, licet aliqui ad alium enthymemate utantur. Cum igitur Logicus argumentationem consideret, & enthymema sit species quaedam argumentationis, merito Rhetoricam, quae speculatur enthymema, Aristoteles particulam & germen Logicae vocat. 1. Rhet. c. 2.

Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticam secundum se, & in vniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nam, ut mox dicemus, quidam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus non egit, ut videtur, Arist. nempe de diuisione, & definitione, de syllogismo hypothetico, & aliis: aut si egit, eius certe libri non extant.

Tertium fundamentum. Sit tertium fundamentum. Obiectum scientiae duplex est, ut diximus superius: materiale, & formale. Materiale est illud, quod talis scientia considerat, ut Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id ratione cuius omnia illa a tali scientia considerantur; ut Physicus oia illa tractat, ut corpora mobilia sunt. Ita sit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud parziale, sed praecipuum.

Prima conclusio. His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicae. Patet, illud est subiectum Logicae, quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, ut diximus; ergo non est subiectum. Maior est nota, quia cum subiectum sit intrinsecum, & de ratione scientiae, non debet ab ea quod per accidens est, considerari. Praeterea quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare: cum illa sit, quae modum intelligendi per se manifestet. Praeterea: Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quae sit in voces proposita est in praecedenti conclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si vero sumatur pro illa, quae est in mente: non est subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quae non significat verum, vel falsum: ut optatiuam, imperatiuam, & omnia alia; quae ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Haec autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

Secunda conclusio. Demonstratio non est totius Logicae subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione: debet enim continere sub se oia illa, quae tractantur in ea scientia. At vero non oia, quae in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione: non enim syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione continentur. Est tamen parziale potissimum subiecti demonstratio: & eatenus recte opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia primum locum teneat demonstratio.

Tertia conclusio. Ens rationis in vniuersum non est formale subiectum Logicae. Patet, quia Logicus non considerat ens rationis, ut tale est: nec illius causas, nec principia, nec passionem, haec enim occultissima sunt: nec oia entia rationis in tota sua latitudine: non enim priuationes, nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, vel figuram, esse exordium vel perorationem &c. nec Grammatica entia rationis considerat Dialecticus.

Quarta conclusio. Ens rationis Logicum, id est, quod consequitur ad operationem intellectus, quatenus intellectus intelligit, est formale subiectum Logicae. Hic autem, vno communi nomine vocari posset ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentaria intelligendi: vel intelligendi modus, seu sciendi, quae omnia in idem sere incidere videntur. Probatur haec conclusio. Omnia enim quae in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, ut modum sciendi & intelligendi teneamus: & haec sunt sententia S. Tho. nec sumptis in vniuersum omne ens rationis: sed illud solum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, quod voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium, haec enim Grammatica sunt. Propterea definitum superius, ens rationis esse proprietatem rebus aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur.

Quinta conclusio. Materiale obiectum Logicae sunt res ipsae cognitae, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulant entia rationis, & istis continentur, & in istis inhaerent, ut tales sunt: nam istae dicuntur, & sunt Genera, & Species &c. & ex istis sunt propositiones, syllogismi

IN LIBRVM PORPHYRII
DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVI in aliquem authorem commentaria ediderunt, quædam solent quasi proœmii loco, ante illius enarrationem pertractare. De illius videlicet operis autore, vita, moribus, doctrina, ac laudibus. De ipsius operis argumento, utilitate, ac necessitate. De scribendi modo, & methodo, & ordine, & partibus, & similibus aliis. Ex quibus, nos, more aliorum interpretum, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De autore, & huius operis argumento, ac utilitate, scribendi methodo, ac modo; eiusdem ordine, & partibus.

PORPHYRIUS Philosophus hoc opus edidit, rone Phoenix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum: Plotinum habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem: Discipulos vero inter alios Iamblicum egregium Philosophum, & Chrysaorium Romanum virum patritium, in cuius gratiam librum hunc conscripsit; ea occasione, ut referunt: cum Chrysaorius in Arist. prædicamenta incidisset, & in quasdam ibi voces & res sibi ignotas impingeret; ad Porphyrium scripsit, ut sibi in ea re aliquod auxilium ferret. Atque ita hunc ad eum libellum (quæ inscripsit *περὶ τῶν ἑνῶν* i. e. Porphyrii introductio subaudi in Aristotelis Dialecticâ) misit: & quamvis hic author à fide Christiana defecerit, & eius factus fuerit hostis acerrimus, aduersus quæ aliquot nunc extant sanctorum Patrum scripta pro Christiana Religione, ac diui Hieronymi, & diui Augustini, & aliorum: Tamen hoc illius opus, quod Arist. doctrinæ sit consentaneum, & bona ex parte ex Aristotele sit decerptum, & ad illius Prædicamenta, immo & vniuersam Dialecticâ multum conducatur, nihil aduersus fidem contineat; merito & ab ecclesiâ permissum, & in publicis vbiq; scholis interpretandum ante Aristotelis Dialecticam susceptum est.

dicam susceptum est.

Agit enim de quinque vniuersalibus. Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente: quæ de rebus omnibus prædicantur, aut prædicari possunt: tum essentia rerum intrinsecam, tum extrinsecam propriam & accidentiam rerum, continentibus. Ex quibus et omnes constant de vnaquaque re quæstiones; immo & definitiones, & diuisiones: & ex istis quoque constant, quæ in Prædicamentis collocantur, ut ipsemet postea Porphyrius sui operis utilitates connumerans referet; & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac methodus fuit facilis introductorio scilicet more, definiendo, diuidendo, & exemplis singula illustrando; ut ad introductionem tyronis accommodatam & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, ut prius de singulis istis vniuersalibus. & quidem à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Deinde singula inter se contulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur: in præfationem, seu exordium, & ipsorum per se quinque vniuersalium tractationem, totidem capitibus; & in ipsorum vniuersalium inter se comparationem; ultimo capite in varias ad inuicem comparationes sub diuisione.

DE INSCRIPTIONE

LIBRI.

Porphyrii Phænici introductio.

QUæri potest cur sic inscripserit (Introductio) tam late patenti vocabulo: nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiam sic inscriptum fuisse ob istius libelli excellentiam ut dicunt Ammonius, & nonnulli eius libri interpretes: vel quia ad vniuersam Dialecticâ atq; adeo ad vniuersam Philosophiam primum aditum patefaciat: vel quia certe ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat esse introductionem; videlicet, ad Prædicamenta & Arist. Logicam intelligendam.

Inscribitur autem à complurimis præsertim Neotericis, de quinque Prædicabilibus, ab aliis de quinque vniuersalibus, ut quod.

mi &c. voces vero, ut dictum est, per accidentia & secundario à Dialectico considerantur. Diximus res cognitæ & cognitiones, quia res sunt remotius obiectum; cognitiones vero intellectus propinquius. Et quia sunt correlatiua inuicem: nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita: habet. n. inter se mutuū respectum rationis.

Sexta conclusio. Argumentatio est Logica subiectum; si Logicam accipiamus per ea tantum parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenierunt, tractauit.

Quod sane videntur spectasse, qui argumentationem subiectum Dialecticæ dixerunt, & eatenus vere affirmarunt. Perspicuum. n. est non egisse de definitione ac diuisione, per se, ut per se faciunt scire essentiam & partes rei, sed solum quatenus demonstrationi, seu argumentationi subseruiunt.

Quod sane recte aduertit Albertus Magnus: & ut ipse circa initium Porphyrii refert, Auicenna, & Alpharabius, ite Caietanus in principio Categoriarum Aristotelis: & Aegidius in principio, in proœmio, & alii. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quod fufius tractarentur, ac seorsum: siue quia in argumentandi modis, quos primus (ut ipse ait lib. 2. Elench.) inuenit, incumbendum sibi potissimum existimaret: siue quia scripserit quidem his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certe quæ extant illud duntaxat subiectum argumentationis habent, & eo cuncta referuntur. Immo si quis recte perspexerit, cum defint hypothetici syllogismi; illorum operum Aristotelis sola argumentatio categorica subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationum contrarium, si quæ sint, solutio, & quo pacto omnes opinioniones aliqua ex parte veritatē attigerint & quomodo omnia vero consonent.

QVAESTIO SEXTA

De diuisione Logica, eiusq; partibus.

Logica diuersimode ab aliquibus diuiditur. Boetius enim 1. Top. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet quæ docet definire; & in eam, quæ docet diui-

dere; & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumentatio procedat ex propositionibus necessariis, est demonstratio: si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secundum hæc est pars demonstratiua, Topica, & Sophistica. Philop. in partem inueniendi, quæ topica dicitur, & in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum topica, quia Sophisticus syllogismus est obliquitas topici. Cicer. 1. Topi. Logicam, in iudicandi, & in inueniendi partem diuisit. Possumus tamen aliter commodius Logicam diuidere ex sancto Thoma, principio Periherm. celebri & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio: prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: secunda, compositio, seu diuio, qua res intellectas vnam alteri copulamur: tertia, ratiocinatio est, qua ex noto ignotum discurrentes deducimus, quæ operationes similes sunt sermoni. Aliquando enim simplices voces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflatimus. Triplex igitur est Logica pars, prima quæ dirigit primas operationes intellectus, docens modum quaque rem per se intelligendi: & ad hanc reducitur pars, quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundam operationem, quæ tractat de propositione, sub qua aliquo modo continetur de diuisione. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hæc est de syllogismis. In singulis autem harum est inuentio, & iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium 1. Topicorum. Atque hæc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis.

Iam ad primam ipsius Dialecticæ partem, quæ de simplicibus, disserit, & in hac ad Porphyrii prius, De quinque vniuersalibus tractationem accedamus.

IN

In Proœmium

quod in idem serè recidit: nam illa vniuersalia sunt, quæ prædicantur & dicuntur de pluribus: & ideo sunt prædicabilia, quia sunt vniuersalia: de qua tamè re postea agemus. Alij vero, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinque vocibus. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid, nempe de quinque vocibus, scilicet vniuersalibus, seu prædicabilibus. An vero de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus, Dialectica differat, supra ostendimus; & diligentius paulo post de ea re differemus. Omnes autem in hoc titulo absolute conveniunt, scilicet de quinque vniuersalibus, seu de quinque prædicabilibus, nihil aliud addendo: licet unus putet has esse res, alius esse tantum voces.

Cum sit necessarium Chrysaori & ad eam quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam.

Diximus superius, cum quæsimus, an Logica sit necessaria; quot modis vox, necessarium accipitur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessarium dicitur, ut ait Arist. libr. 5. Meta. c. 5. vno modo absolute necessarium: quod scilicet non potest vilo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositione necessarii, quod posito aliquo alio, ad id necessario consequitur: quamuis in se res sit contingens: ut si ignis est, necessario calor erit: at calor ipse, & calor esse contingens est. Est autem rursus hoc ex suppositione necessarium multiplex, pro suppositionum diuersitate, ex quibus necessario sequitur: videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessario consequitur. Sed nos, alijs omissis, de necessario ex suppositione finis, quod ad præsentem difficultatē attinet, dicamus. Necessarium ergo ex fine, seu ad finem est duplex. Alterum, sine quo is finis obtineri non potest: quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei, ut cibum necessarium est simpliciter ad vitam sustinendam. Alterum, sine quo non potest commode assequi eiusmodi finis, quamuis simpliciter possit: hoc dicitur à Philosophis, necessarium ad bene esse, vel vtile; ut equus ad iter

agendum: nam sine illo iter posset peragi, licet non ita commode: atque ita illud alterum vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad bene esse: illud simpliciter necessarium, ut res sit: hoc secundum quid necessarium, ut scilicet res bene sit, vel bene fiat.

Deinde aduertendum est, posse nos querere: vel de hac quinque vniuersalium cognitione, an sit necessaria; vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationem Porphyrij, quam ipsam per se notitiam vniuersalium, certum est non esse absolute necessariam hominibus: sed ex suppositione dumtaxat finis; si velint videlicet Dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur; distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium, est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in prædicamentis, Aristoteles ipsorum frequenter meminit, Generis, Speciei, Differentiæ, Proprii, & Accidentis; tum in Topicis & alijs eius Dialecticæ libris: atque ideo necessarium erit omnino, vel tunc simul addisci, vel antea. Si vero de Porphyrij tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cum constet alium quemvis auctorem de eisdem vniuersalibus differentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valde, etiam necessaria secundo modo ad bene esse; quod magna dexteritate & breuitate de eisdem egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, ut addiscatur ante ipsa Prædicamenta: quandoquidem in ipsis Prædicamentis & alijs libris, cum occurrerent, addisci possent. Est tamen valde commodum ut prius addiscantur ne postea in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessario etiam antea addiscantur ad bene esse, ut melius, scilicet, & facilius addiscant.

Nosse quid sit Genus, quid differentia, quid Species, Proprium, & quid Accidens.

Servauit Porphyrius naturæ ordinem in horum enumeratione & tractatione, a prioribus, scilicet secundum naturam ad posteriora protectus: nam prius absolute de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis constitutis,

Porphyrij.

11

constitutis, ea inter se comparauit: prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam comparari & referri: res enim primo est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis vero singulis, similiter naturæ ordinem: ut prius intrinseca, quæ ad essentiam rei attinent, referretur nepe Genus, Differentiam, & Speciem. Deinde extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Proprium & Accidens. Inter extrinseca rursus, prius partes essentiae, ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubie totum conficitur, & prius oportet partes adfint, quæ totum fiat: quod sine partibus esse non potest. Et in partibus, eam, quæ in potentia prior est, collocauit: scilicet Genus; deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia conficitur, atque componitur, quam tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locum Propria, utpote quæ ex ipsa promanent essentia, obtinent. Deinde ultimo quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt, Accidentia: tantulum autem in ipsa tractatione. Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permittit. Ut de Specie proxime post Genus ante Differentiam, quod illi esset collarium, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa conspiciunt: proportionem ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, à prima origine usque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis, primum est materia in potentia ad formam; deinde in eam ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum compositum: ex composito rursus, ipsius totius essentiae proprietates emergunt: ultimo tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequeque tota interius exteriusque perficitur. Igitur proportionem quadam Genus se habet ut materia, Differentia ut forma, Species ut totum compositum. Propria propriis, & Accidentia accidentibus respondent. Atque is ordo est, quem Naturæ dicimus, quod à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionum assignationem, & omnino ad ea, quæ de diuisione, & demonstratione sunt, utili existen-

te instrumentum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem secimus.

Vtilis quidem istorum vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiendas: sunt etenim definitiones ex Genere & Differentia, & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidenti collectione. Ad diuisiones quoque vtilis est: nam diuisiones quoque fiunt, Generis in Differentias, vel Generis in Species, & aliquando etiam per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidentis in subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demonstrationes, nam demonstrationis porissimè medium est definitio ex Genere & Differentia constans: & propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia denique cognoscenda erunt, ut à demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam; cum non sit minus necessaria ad hæc, quam ad ipsa Prædicamenta? Facile responderi potest: vel quia antea vtilis fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idem iterum repetere, ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, ut solent, scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur: dicitur enim vtile duobus modis: vno modo, pro eo, quod alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Arist. 3. Ethic. capit. 2.) siue autem illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium dicitur homini vestis. Aliqui vero distinguunt: aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & ad hoc est vtilis tantum, cum sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, ut Geometra, & Arithmetici definiant, diuidant & demonstrent. Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi, & demonstrandi cognoscenda; nam ad hoc non solum vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoque observandum erit Porphyrium non de sua tractatione

De Vniuersalibus.

tionem loqui, sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter, velut introductionis modo, ea quæ ab antiquis dicta sunt aggredi: ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores vero mediocriter coniectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modum indicat, & eius aperit institutum; proponitque se sub breuitate, & vt introductionis ratio exigit, quæ ab aliis Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis, allaturum, obscuriores vero & difficiliore quæstiones, vt pote ad naturalem vel Metaphysicam potius spectantes, prætermittendum: & ea se solum dicturum, quæ faciliora, & quæ ad rem potius spectare videantur, & legentium captum non superent, magisque sint accommodata.

Mox de Generibus & Speciebus, illud, quidem siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint; & siue subsistentia corporalia sint, siue incorporalia: & vtrum separata, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo: altissimum enim est huiusmodi negotium, & aliud maioris egens inquisitionis. Illud vero quem admodum de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficiliore quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermittendum pollicebatur, reiecit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura: an vero sit contra, aliquod figmentum mente, & intellectu solum conceptum? vt cum dicimus, animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo communis, & illud animal commune, an solum generalis sit quadam sola cognitio cum mente nostra, hominis inquam in communi, & animalis in communi? Secunda quæstio est. Eslo sint in rerum

natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: an sint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia quæstio. An existant istæ Genera & Species in ipsismet singularibus rebus indiuiduis, quas sensu percipimus; an vero ab istis rebus indiuiduis sint separata. Hæc quæstiones, quæ ad Metaphysicum potius spectant, prætermittit Porphyrius; pollicetur autem se de iis tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbuntur: quæ ab aliis Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conuiescit, & ob rationes quas iam referemus: de istis nonnulla, quantum satis est Dialectico, magna facilitate, & perspicuitate, ac pariter breuitate referamus.

Q V A E S T I O N E S

In proœmium Porphyrij.

Erit tripartita disputatio. Primo differemus de vniuersali in communi. Deinde de primis ac secundis intentionibus, quibus ipsa constant vniuersalia, & alia ad Logicam spectantia. Tertio de huius libri subiecto. Postremo vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in partem tractationem, hoc ordine qui sequitur.

De vniuersalibus.

Primo. Quid sit vniuersale?
Secundo. Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces vel conceptus?
Tertio. Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta ante operationem intellectus?
Quarto. Quomodo respondendum sit quæstionibus de vniuersalibus à Porphyrio factis?

De secundis ac primis intentionibus.

Primo. Quid sit prima & secunda intentio?
Secundo. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & alia secundæ intentiones; an scilicet per notitiam absolutam per primam tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De

Quæstio Prima.

12

De subiecto huius libri.

Primo. An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundo. An sit genus ad illa prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam &c.

Tertio. De numero Prædicabiliū, eorūque diuisione; an sint tantum quinque vniuersalia, seu quod in idem recedit, quinque tantum Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, differamus.

Q V A E S T I O P R I M A.

Quid & quotuplex sit vniuersale.

Quamuis Porphyrius ab istis de Genibus & Speciebus quæstionibus abstineret, id nobis vitio dari non debet, quod de eis disputationem aliquam habeamus; præsertim qui non ad Aristotelis solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituire studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones hæc, quæ omni doctrinæ maximæ sunt necessariae, in Metaphysicam vsque differerent. Cum nulla commodior offeratur occasio eas elucidandi, quam hæc præsens: id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus & Boetius sunt, diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duxat, quæ ne gotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, proponem.

Primo ergo naturæ & doctrinæ ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomen est multiplex. Vno enim modo sumitur complexum, altero incomplexum. Vniuersale complexum est propositio, cuius veritas ex singularium multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quo modo vtitur hoc nomine Arist. 10. Post. c. 7. 10. Meta. c. j. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quæ vnum ad plura potest habere. Primo. n. potest habere ordinem causæ, siue efficiētis, siue finalis: quādo vna causa existēs plures & varios habet

effectus: quo pacto coeli dicuntur causæ vniuersales horum inferiorum efficiētes: quia hæc omnes res naturales colorum virtute producuntur: Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimū referuntur: & hoc vniuersale communiter dici solet in causando. Secundo dicitur vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiorum exteriorū est similitudo & exemplar, quod et vniuersale in representando dici solet. Tertio potest aliquid vnum existens intelligi multorum esse substantiam: quo pacto Auerroes falso putabat: vnum esse intellectū assistentē hominibus. seu potius Plato, vnicā esse ideā hominibus, quæ vna existens oib. per se dabat hominibus, esse: & hoc vocat communiter vniuersale in essendo. Quarto est vniuersale in significando: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandem quinto est vniuersale in prædicando, scilicet id quod de multis diuisim vere affirmatur, ut homo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio, & cōtrouersia. An id, quod de multis vniuoce prædicatur, sit sola vox, vel cōceptus, an sit aliqua natura communis per vocē & conceptum immediate significata? Quod si natura per vocem & conceptum significata, An talis natura sit per se separata: an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatur? Hoc autem vniuersale Arist. 1. Perihermenias, ca. 5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptū est: in qua definitione multæ conditiones vniuersalis tacite assignantur. Primum enim debet esse aliquid vnum in hoc quod dicitur (id quod) vnum in quā & nomine & rōne. Sic enim Arist. docet lib. 1. Post. cap. 8. & cap. 20. vbi ait, vniuersale esse vnum quid, non solum nomine, sed etiam ratione: hæc ergo particula excluditur primo complexa, quoniam vt talia, non sunt vnum nomine. Excluduntur etiam æquiuoca, quia non sunt vnum ratione. Analoga vero, quia sunt vnum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed in aqualiter participata, qualia sunt, vnum, ens, bonū, ac similia: ideo ab Aristotele quibusdā

B 4 locis

De Vniuersalibus.

locis vniuersalia, ista, scilicet vñ, ens, bonum, vocatur: vt 3. Metaph. c. 3. & 4. cum ait, ens & vñ esse maxime vniuersalia. & lib. 4. cap. 2. tot ait esse spēs vñ, quot sunt species entis: quibusdam vero aliis locis, id negare uidetur, vt 4. Metaph. c. 2. cum ait, ens & vñ non esse vniuersalia, & eadem in oībus, & 1. Ethic. ca. 6. ait, bonum æque ac ens, non esse quicquam vniuersale ac vñ: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur: sunt enim vniuersalia, analogia, & transcendentia, nō vniuersalia vniuersalia, quæ sint vere Genera aut Species. Oportet ergo proprie vniuersale sit vñ, scilicet incomplexum & vniuersum, quod indicat Arist. cū in eius definitione posuit particulam, illā id, quod. Deinde in secūda particula cum dicit (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus. I. diuisim; ita vt illa multitudinem habeat in illo nomine, quo pacto, hic, Deus non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis conueniat, non tamen secundum illum recipiunt multitudinem, cum non sint plures Dī. Præterea intellige in prædicatione propria & directa, quæ superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prædicatur. Notandum etiam est Arist. non definisse vniuersale per actum prædicandi, sed per aptitudinē: quia non est necesse, vt actu prædicetur, vt sit vniuersale, sed sit aptum de pluribus prædicari. Vniuersale ergo debet esse incomplexum, vniuersum, prædicatum directum de pluribus in illo diuisim multitudinem habentibus. Alteram definitionem vniuersalis attulit Arist. lib. 7. Metaph. cap. 13. quæ est huiusmodi. Vniuersale est, quod aptum est, vt in pluribus insit: quæ quidem ab altera in eo differt, quod hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa, n. cur aliquid vere possit de multis affirmari, iō est, quia illud re ipsa est in multis; alioquin nō posset vere de illis affirmari, si in eis nō esset: nam quis Petrus est homo, & in eo est natura humana; iō vere homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & in re ipsa est album, ideo de illo album dicitur: ab eo etenim quod res est, vel nō est, oratio dicitur vera vel falsa, vt recte ait idē Arist. Cum autem hæc definitio ab altera definitione sōlo verbo, insit, differat, intelligendū est verbum insit, i. quod vere rei ipsi conueniat: id autem siue intrinsece & se-

cundum essentiam cōueniat, vt esse hominem, vel rōnale: siue extrinsece & extra essentiam, vt Propria & Accidētia reb. ipsis cōueniunt. Atque ita cum illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nam cum sic insit pluribus, de pluribus vñq; vere prædicabitur, vere pluribus inerit. De hoc aut vniuersali, an sit res aliqua à parte rei existens, an solæ sint voces vel cōceptus, vel quid aliud, iā vidēdū est.

QVAESTIO SECUNDA.

Utrum vniuersalia sint res, an solæ sint voces vel conceptus.

Titulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De isto namq; vniuersali in prædicando, quod iam definimus, queritur, num sit in rebus, an in sola tantū mente & cogitatione; & quidem in initio, hoc primo notandū est, negari non posse, esse aliquas voces communes & vniuersales, & esse conceptus quoq; formales mentis cōes & vniuersales. Sed quæstio in hoc versatur an etiam in rebus ipsis sint vniuersalia, an vero tantum sint voces, vel conceptus.

Fuerūt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones; duæ extremæ, & vna quasi media.

Igitur vna fuit sententia Nominalium, quā tradit Ochan suæ Logicæ c. 14. & aliorū qui illū sequuti sunt, Vniuersale in prædicando esse idem cum vniuersali in significando. ita vt nō sit aliqua natura cōis, q̄ de multis prædicetur: sed solum esse vocē cōem significantem plura, q̄ aliquā inter se habent similitudinē. Sic ē Buridanus in principio Prædicabiliū, inquit: Vniuersale est terminus cōis, cui ex mō suæ significationis non repugnat prædicari de multis vniuerso & diuisim; & alii pleriq; istius sūt snæ, qui iō Nominales vocantur: q̄ tum hæc, tum alia multa tribuant nominibus.

Hæc opinio probatur 1. Arist. 1. de Anima. c. 1. inquit Vniuersale nihil est, aut potius est: quod idem videtur esse, ac si dicatur, nihil esse vniuersale, nisi vocem, aut conceptum in repræsentando, vel significando, quod vniuersale posterius est: cum res sint priores vocibus & cōceptib. Item idem Arist. in Prædicamentis cap. de substantia, ait, secundas substantias hoc est vniuers-

Primæ opinio.

Quæstio Secunda.

13

vniuersales significare quale quid: & hoc rebus non conuenit, sed nominibus.

Præterea. Quicquid est in Mundo, est singulare, ut experientia patet, ergo nullū est vniuersale.

Tertio. Si aliqua esset natura vniuersalis, vel haberet principium, vel à nullo esset: hoc fieri non potest, omnia enim per Deum principium habent: quod si haberet principium, ergo per aliquam actionem inceptum esse, ergo est singularis, & non vniuersalis: actio, n. singularis est. 1. Met. c. 1.

Secūda opinio.

In opposita snia fuit Plato, ut tradit fēpissime Arist. hic. n. singulas substantiæ species posuit naturas separatas quasdam per se existentes, cōmunes & vniuersales, quarum participatione res constarent singulares, & has ingenerabiles & incorruptibiles posuit, Ideasq; vocauit. Huius placitū Arist. 7. Metaph. tex. 17. usq; ad 32. inclusiue, recitat duo mōtia, & utrumq; impugnat. Primo, n. Plato motus est ad ponenda ista vniuersalia separata p̄ scientiā: scientia, n. est vniuersalis, & necessarius, ergo per singula oportet cōstituere vniuersalia, quorū sint scientiæ & definitiones. Sed o p̄ generationem cum multis ics videamus ignē à nō igne, & alia à non similibus produci: quod ostendit esse aliquā causam vniuersalem si nullā, à qua producunt per sui cōicationē.

Aliqui Platonem interpretantes, asserūt hoc & Arist. imposuisse inter quos est Aug. lib. 83. quæst. 9. 46. dicit Platonē per Ideas intellexisse rationes & imagines existentes in mente diuina, idem cum sua essentia, p̄ quas omnia produxit: quod idē interpretat Seneca lib. 8. Epi. 66. Deus, inquit, in se rerum exemplū habet, quas Plato Ideas vocat. Sed quicquid de hoc sit, quod parum ad præsens conducit negotium, illa snia sic secundū Arist. exposita, est falsa & impossibilis. Quod primo patet. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singularium, ergo nō est ab eis separata. Præterea. Nullas singulares homo potest esse cōmunis omnibus hominibus, nā singulare est, qd pluribus dici, aut prædicari nō potest: sed illa Idea hominis, sic p̄ se separata ab aliis hominibus, qui intereunt & corrumpuntur, esset quoddā singulare ab alijs realiter distinctum, ergo illis cōmunis esse nō posset. Tertio. Præterea, quod ab altero realiter di-

stinctū est, de illo prædicari, aut dici nō potest, nec esse idem cum altero: immo hoc implicaret contradictionem, esse distinctum realiter ab aliquo, & esse idem realiter cum illo. Sed illa Idea hominis, si esset separata ab indiuiduis, per se existens, & per se subsistēs, eēt realiter distincta à quolibet alio homine particulari & singulari: ergo de illo dici, aut idem ei esse nequiret. Quarto rursus, hæc vera est prædicatio, Petrus est homo: ista esset falsa. Petrus est illa Idea: igitur homo in communi non est illa Idea separata; neq; id significatur per vocē hæc, homo, sed aliud quid, quod vere conuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in uno exēplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiendū est. Quinto, amplius magis intrinseca sunt vnicuique rei, quæ ad eius essentiam attinēt, quam eius rei accidentia: sed accidentia rei hærent in ipsamet re, ergo multo magis ipsa natura communis. I. Genera & Species, quæ sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sententia redargui: quæ omitantur in locum proprium.

Fuit ergo tertia sententia quasi media inter utrāq; Diui Thomæ, Alberti magni, Scoti, & Realium omnium. Et sine dubio Aristotelis: Vniuersale in prædicando, nō solum esse vocem, vel conceptum: sed naturā communem, per vocē immediate, vel per conceptum significatam; quia non est tantum realiter à singularibus separata, si cut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autem modo, postea declarabimus. Hæc sententia probatur. Primo. Sūt multæ propositiones, in quibus prædicatū nec vocibus, nec singularibus potest cōuenire, ergo ē natura vniuersalis. Antecedēs patet: si dicatur, homo est præstantissima species animalium: prima definitio hoīs est animal rōnale: sonus est obiectū auditus: in his clarum est, prædicatū nō vocib. sed naturæ cōis vocē significatē conuenire. Secundo. Scientia est de rebus, & non singularibus, ergo vniuersalibus. Maior est Arist. 4. Metaph. c. 1. & minor ipsius. 7. Metaph. c. 15. Præterea, ex Arist. 7. Metaph. c. 13. Itē vniuersale est in illis, de quibus prædicari aptum est: sed vox non inest, ergo aliqua natura est in eis cōmunis. Ista sententia est vera & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus, recepta. Propterea positis aliquot fundamentis,

Tertia opinio.

De Vniuersalibus

mentis, aliquibus etiam conclusionibus explicanda erit diligentius. Quarto rursus, Idem ex Arist. testimonijs plane conuincitur, ut lib. 1. Periher. c. 5. rerum, ait, qualdā esse singulares, qualdā vniuersales, quo nihil aptius dici posse videtur, aduersus Nominales: & primo lib. Poster. c. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: itē vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et cap. 7. nec definitionem, nec demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua: quae omnia vocibus conuenire nō pōt. Ac propterea quoties Arist. disputat contra Platonem, ut lib. 7. Meta. c. 13. & plerisque alijs locis, nō eum reprehendit, q̄ vniuersales res posuerit: sed quasi supponendo quod essent res aliqua, reprehendit, quod à rebus separata vniuersalia, quas Ideas vocabat, posuerit, & non potius in ipsis rebus.

Primū Fundamentū. Sit igitur primum fundamentum, Quaeunque res Mundi adinuicem conueniunt, & adinuicem differunt: ut patet, si vniuersa considerentur. Petrus & Paulus interque est homo, licet particulariter differant: similiter, planta, & animal, utrumque viuēs: intellectus autem nolter quandoque percipit id, in quo multa conueniunt & sine differētia; & tunc illud in quo multa conueniunt, nude consideratum, dicitur vniuersale. Vnde vniuersalia secundum Arist. sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato ponebat vniuersalia extra animam existentia.

Secundū Fundamentū. Sit secundum fundamentum, quo natura abstractionis per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua, tam sensitua, quam intellectiua limitata est & finita: ita ut vnum possit percipere, non aliud: verbi gratia, visus videt colorem, non odorem: gustus sentit saporem, sed non sonum: intellectus cognoscit primo communia, non singularia: inuenitur autem hoc passim in rebus; ut multae res diuersae sint, & coniunctae sint; ut in pomo simul sunt substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas: quae omnia, clarum est, esse inter se longe diuersa: ex his duobus fit, ut quando aliquid huiusmodi nostrae potentiae cognoscitiuae limitatae cognoscendum proponitur, ipsa tantum percipiat, quod suum est cognoscere;

omittat autē alia, quae sua nō sunt: verbi gratia, visui proposito pomo, visus ex omnibus his, quae sunt in pomo, non percipit nisi colorem proprium; non odorem: gustus saporem, sed non colorem. Itae cognitiones si considerentur rōne eius, quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus: intellectiones, si fuerint intellectus: at si eodem cōsideretur quatenus suū obiectū percipiunt, vt multa alia quae ibi erant, maneant incognita, dicitur abstractiones: abstractio enim nō aliud est, quam cognitio vnius, non cognitio his, quae cum cōiuncta erant: nec oportet existimare, q̄ ibi fiat aliqua separatio realis: non enim mutatur color pomi, per hoc q̄ a pomi qualitatibus alijs cognoscatur seiuinctus: sed dē abstractione similitudine quadam ad abstractionē, quae in rebus fit: isto modo etiā intellectu abstrahimus: dum vnum absq; alio cōiuncto intelligimus, licet multum sit inter sensum & intellectum discriminis à nobis modo praetermittendum. Vnum tamen adnotandum est: quod sensus rē cognoscit vnā absq; alijs, non tñ cōponit a firmamento aut negando: vt visus videt colorem absq; odore pomi, nō tñ affirmat vel iudicat: color nō est cum odore: atq; ideo qui colorem solum percipit, nō decipitur, aut habet falsitatem, quia falsum & verum in iudicio solo cōponente consistunt: ita intellectus aliqñ intelligit rem vnā absq; alia, non tamē componit & diuidit: ut quando simplici cognitione cognoscit hominē non cognitis eius accidentibus, & ista dicitur abstractio propria, & in hac non est deceptio, ut docet Boet. hoc proemio, & Arist. 2. Physi. c. 2. abstrahentium, inquit, nō est mendacium: & Auerr. 12. Met. com. 39. intellectus, inquit, nolter natus est adunata in esse, diuidere in ea, ex quibus componitur: licet nō diuidantur in esse. Aliam tñ praeter hanc propriā hēt intellectus abstractionē, quae cōpositae vnum ab alio diuidit: ut quādo iudicat hō nō est coloratus, & haec dē abstractio negatiua: in qua pōt esse verū & falsū. Nec de ista in presenti loquimur, sed de simplici: in qua error & falsum nō est: quamuis aliter quā sint res per talē abstractionē intelligant, sicut in sensu nō est falsū.

Sit tertium fundamentum. Triplex est potentia in nobis per quam cognoscimus: sensitua exterior, idē visus, auditus, &

Tertū Fundamentū.

Quaestio Secunda.

14

reliqui sensus exteriores. Sensitiua interior, scilicet imaginatiua, per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus, quo rerum naturas cognoscimus. Vnaquaeque aut harum potentiarum nō percipit suum obiectum, nisi prius recepta similitudine illius, quae vocatur species: haec aut similitudo non representat aliud, q̄ quod à tali potentia percipi potest, verbi gr. Species pomi quam visus recipit, representat visui colorem pomi cum figura & loco & presentia. At species quae recipit gustus, representat saporem in corpore illo presenti, non aut colorem. Vñ potentiae cognoscunt id, quod per talem speciem representat: & cum in specie representetur vnum, non aliud, dicuntur potentiae abstrahere, quando cognoscunt: sed prior abstractio est in specie representante vnum, non à aliud: ita aut species non eodem modo fit, nec eodem modo representat in his potentijs: sed in sensu exteriori producit ab obiecto exteriori: v. g. in oculo, à re colore affecta: in odoratu, à re odorata: in sensu interiori ab ista specie recepta in sensu exteriori producit alia similis in interiori, quae idē obiectū representet, & talis species dicitur phantasma: at ex isto phantasmate virtute quadam animae, quae dicitur intellectus agens, producit alia species, quae recipitur in intellectu, qui vocatur possibilis: & iste per talem speciem intelligit rem in ea representatam. Ista species non eodem modo representat: propterea nō ē eadē abstractio in sensibus, & in intellectu: in sensu, n. exteriori representat rem rōne alicuius qualitatis, scilicet coloris, uel saporis, uel odoris: tamen representat rem cum loco, & figura, & rem presentem: propterea sensus exterior per illā cognoscens, abstrahit ab his, quae in ea non representantur: cum autem representet rem presentem, sensus exterior non abstrahit à presentia rei: at species sensus interioris abstrahit à presentia, quia non representat rem presentem & actū existentem: unde absentia, & praeterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus: at species intellectus representat rem non representata singularitate cum qua erat: verbi gratia, phantasma representabat hūc hominē; at species intellectus representat hominē, ut sicut species coloris representat oculo

colorem, non saporem, ita species intellectus representat naturam, non autem singularitatem, per quam erat singularis: quia representat naturam, non representando locum, aut figuram, aut colorem, quae representabat phantasma: & cū talis natura in specie representetur, non representatis alijs omnibus: ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularibus: ex quo fit, ut illa natura fiat vniuersalis: nō q̄ in se sit vniuersalis, sed q̄ ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dum cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur, vniuersale fit per abstractionem in intellectus, vel per abstractionē speciei à phantasmatibus: sicut color dicitur separatus ab odore, non quod ita sit, sed quod uideatur non uiso odore: ita fit natura vniuersalis, non q̄ sit, sed quod intelligitur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

Sit Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se, materiale, scilicet, & formale: ut enim album pro materiali dicitur corpus, at pro formali dicitur albedinem: ita vniuersale in materiali significat naturam illam, scilicet hominem & leonem; in formali uero ordinem ad plura. Ista uero natura in ipsis singularibus est; scilicet homo, in Petro, Ioanne, Casare: nec reperitur vna omnibus communis: at quādo talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis: & per talē intellectiōē, cōmunitatem, & vniuersalitatem, acquirit ab extrinseco: propterea fit ab intellectu vniuersale, non q̄ fiat natura & materiale vniuersalis, illud enim in rebus est, tamē nunquam acquirit vniuersalitatem quousque talis natura per intellectum abstrahitur. i. intelligitur, non intellectis differentijs singularibus: propter quod Auerr. 1. de anima com. 8. intellectus, inquit, facit vniuersalitatem in rebus: nec propterea existimā dum est istam vniuersalitatem esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio & proprietates quadam extrinseca, consergens ex hoc, q̄ intellectus cognoscit rem, non cognitis singularibus differentijs: quae proprietates habet solum esse per intellectus considerationem: & propterea dicitur ens ratio nis, ut inferius dicemus.

Ex his fundamentis colligitur prima conclusio, Vniuersalia pro materiali, quod sit, fundā-

Quartū Fundamentū.

Prima

De Vniuersalibus

fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet nature ipsa facta singulares.

Secunda conclusio. Tales nature dicuntur vniuersales per intellectum considerantem illas, non consideratis singularibus.

Tertia conclusio. Vniuersalitas confurgit rei ab extrinseco, ex tali intellectu abstractione.

Quarta conclusio. Talis vniuersalitas est quidam respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura interiora refertur, de quibus predicari potest.

Ultima conclusio. Tunc res primo dicitur vniuersalis, quando in specie intellectus representatur non representatis singularibus; & secundo autem quando cognoscitur non cognitis etiam eisdem singularibus. Per hec patet solutio ad argumenta Nominalium.

Ad primum. Ad primum respon. sensum Aristotelis hunc esse: nullam esse naturam communem & vniuersalem separatam: quod si est, posterius est, idest per intellectum abstrahentem illam a singularibus preexistentibus.

Ad aliud testimonium Arist. ex lib. Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis ut constat, & in eodem capite differuit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Aristotelis, secundas substantias, idest nomina secundarum substantiarum significare quale quid; primas vero substantias, idest nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid; sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad secundum respondetur, concedendo, nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatam, tamen per considerationem sunt nature vniuersales.

Ad tertium etiam est facilis solutio: actiones enim sunt rerum per se existentium, hæ autem omnes sunt singulares: at vniuersale in rebus nullum per se existit, sed sunt ipsa singularia, solum intellectu vniuersaliter res apprehenduntur, & horum nulla est generatio, sed ut in singularibus sunt.

Nec argumentum Platonis quicquam valeat: nam licet corrumpatur iste, vel ille homo, iste vel ille equus, semper tamen manet equus, qui idem est in hoc & in illo. Semper etiam manent propositiones, homo est animal rationale, equus est hinnibilis, quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum ualet, quia unumquodque

producitur a suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possumus autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari: si dicamus esse vniuersalia quædam in uoce, videlicet uoces specificas, & genericas &c. immo et in scripro simili modo: & esse etiam vniuersalia in mente, conceptus, videlicet intellectus formales, específicos & genericos &c. quæ possunt dici vniuersalia formalia. Esse præterea vniuersalia in rebus, retum, videlicet ipsarum genera & species realia &c. quæ possunt dici vniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarum cognitionum vniuersaliu obiecta: nam profecto uoces ipsæ, in uoce prædicantur de pluribus, & subiiciuntur: & conceptus in mente prædicantur & subiiciuntur: & res ipsæ per conceptus subiiciuntur, & prædicant. Demum esse quosque separata a rebus alia vniuersalia. Videas in Deo ipso; uidelicet, & mente diuina, ut aliqui Platonem interpretantur, atque ita omnia conueniunt veritati.

Q V A E S T I O III.

Utrum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.

Hic quaestioni partim uidetur satisfactum ex præcedenti: quamuis illic solum intendimus percipere ostendere, vniuersale non esse realiter separatam a singularibus: hic uero disputatur, constituto iam, quod vniuersale non sit realiter extra singularia. si sola intellectus operatione; quod omnes Peripatetici admittunt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus: pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum: quod aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo, ut in singularibus, & indiuiduis est tractata, & determinata singularibus differentiis. Altero modo, ut representatur in specie intelligibili, sine ut cognoscitur ab intellectu denudata a talibus differentiis. Tertio modo potest secundum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem considerationem expressit Anic. suæ Logice c. 1. Si primo modo consideretur: non dubium est quin sit singularis, homo enim cum

Quæstio Tertia.

15

cum differentia singulari est Petrus, aut Ioannes, aut aliud indiuiduum: at si consideretur ut est in intellectu cognita, aut representata, non dubium, quin sit vniuersalis, & habeat quandam relationem & ordinem ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaque primo modo dicitur vniuersale in potentia remota; natura secundo modo est vniuersalis actu separata iam per intellectum ab indiuiduis: at si consideretur tertio modo, est difficultas, an talis natura secundum se sit vniuersalis, idest habeat aptitudinem, ut participetur a pluribus, quod uocant aliqui vniuersale obiectiuium, seu in potentia propinqua.

Prima opinio. Scotus 7. Metaph. q. 18. & 2. sen. d. 3. q. 1. quem sequitur Paulus Venetus quæst. de vniuersalibus, item ante hos Albertus lib. 1. dict. tract. ultim. cap. 3. & dicit esse hanc opinionem Realium: asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet aptitudinem quandam, ut ei non repugnet a multis participari: uerbi gratia natura hominis, quæ est in Petro, ut natura hominis est apta, ut sit in Ioanne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quamuis non actu, quousque per intellectum separatur a singularibus: unde duas unitates ponit in rebus ante operationem intellectus: unitatem numericam, quam habet natura per hoc, quod contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam, seu genericam, secundum quam natura in se, & sua substantia considerata una est specie, vel genere. Huius sententiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentis, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequam intellectus operatio sit. Maior patet, color enim prior est uisione, & sonus auditione. minor uero est Arist. 1. Physic. c. 30. in fine.

Præterea Secundo natura humana secundum se est indifferens ad plura, non magis ut sit Petrus, quam Ioannes, ergo secundum se est apta ut sit in pluribus.

Præterea Tertio, seclusa operatione intellectus, istæ omnes propositiones sunt veræ, Petrus est homo, Ioannes est homo, Cæsar est homo, ergo seclusa operatione intellectus est aliqua una natura in eis communis, quæ de ipsis prædicetur.

Præterea Quarto. Natura secundum se sumpta est ens, ergo est una. Non numero, quia secundum se non est singularis, ergo specie, ergo illa natura secundum se est communis: prior consequentia patet, quia ens & unum se mutuo sequuntur. 4. Meta. c. 2.

Opposita sententia est S. Thomæ in opusculo de ente & essentia. c. 4. & aliorum, qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est. Natura quælibet secundum se sumpta, nec est una numero, nec specie, nec vniuersalis, aut particularis, sed ei conueniunt sua prædicata essentialia, si genus, differentia, & proprium: accidit ei, quod sit una numero, quatenus est in hoc, uel illo indiuiduo: similiter accidit, quod sit vniuersalis, quatenus per intellectum consideratur abstracta: u. g. homo secundum se solum habet, quod sit substantia uiuens, animal rationale, visibile, & cetera essentialia: ut autem est in Petro, est unus numero, & particularis: ut per intellectum solitarie consideratur, est unus specie, & vniuersalis. Ista uero expressa sententia Anic. 5. Meta. c. 5. Equinitas, inquit. i. natura equi secundum se, est tantum equinitas, nec una, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua, puta hominis, secundum se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis, ergo secundum se non est vniuersalis. Consequentia est certa: & minor patet, maior probatur, quia cui unum oppositum per se competit, alterum oppositum competere nequit: at vniuersale & singulare opponuntur. Secundo, quod per se competit nature, prædicatur de illis, quibus talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

Circa huius quaestiones dissolutionem sit primum fundamentum. Tripliciter aliquid dicitur esse in intellectu: uno modo subiectiue, scilicet ea, quæ ei insunt, ut accidens in suo subiecto: quo pacto scientiæ & species intelligibiles, & conceptus dicuntur esse in intellectu, quia ei insunt sicut albedo corpori: altero modo aliquid dicitur esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirum quia intellectus est causa eorum: quo pacto dicitur, domus est in mente artificis, quia mens arificis est prima causa domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda, secundum

Secunda opinio.

Primum Fundamentum.

De Vniuersalibus.

secundum suum esse non est in ipso intellectu subiectiue. Tertio modo aliquid dicitur esse in intellectu obiectiue, illud scilicet quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit, dicitur esse obiectiue in intellectu: non quod ipsi inhæreant; sed quod per ipsius operationem intelligentur: unde res, quæ est extra intellectum, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiue in intellectu. Horum igitur, quæ obiectiue sunt in intellectu, quedam habent esse in se, licet non eo modo, quo intelliguntur: ut homo, animal, albedo, habent esse obiectiue in intellectu & in se, quamuis non sint separata sicut intelliguntur: quedam non habent aliud esse in se, quam cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiue in intellectu: sicut Chimera, & ea quæ non sunt, quando à nobis cognoscuntur: horum vero quæ obiectiue tantum habent esse in intellectu, quedam sunt obiectiue directe: nempe ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur, ut Chimera, Antichristus: quedam habent esse obiectiue indirecte & consequenter, scilicet illa quæ non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licet non per illam eandem cognoscantur, sed consequuntur ad rem ipsam cognitam obiectiue existentem in intellectu: ut quando intellectus cognoscit hominem, resultat quedam relatio vniuersalitatis hominis intellectui in communi, quæ non habet esse, nisi solum obiectiue in intellectu: tamen indirecte: quia quando ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: quod natura est in rebus, & etiam obiectiue in intellectu: at vniuersalitas non est nisi obiectiue in intellectu. Præterea, natura est obiectiue directe, vniuersalitas autem indirecte.

Sit secundum fundamentum. Ut aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterum ut sit una, si enim essent multe nature, nihil esset, quod à multis participaretur, quoniam unum participaret vno, aliud alio: & hoc significat Aristoteles dum dicit esse unum potentia multa; hoc tamen non sufficit, sed est necessaria aptitudo, ut possit pluribus inesse: quod docuit 7. Metaph. c. 13. Vniuersale est aptum esse in pluribus: ita unitas cum aptitudine, vocatur

vnitas specifica, seu generica, seu unitas vniuersalis, id fit hoc pacto: cum non reperiat in rebus natura cum tali unitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura. n. quilibet est singularis, nec fit una cōis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu representatur, & cognoscitur: tunc. n. habet esse quoddam cōis: ante intellectum autem operationem, natura ex se una est, sicut quilibet res est una transcendentali unitate tantum; re non est distincta ab unitate indiuidui nisi interueniente intellectus operatione, per quam consideratur natura non consideratis singularibus, & tunc talis vnitas est cōis, & natura dicitur vniuersalis, & hæc est opinio S. Tho. que magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad primum distinguitur consequens: vniuersale enim est obiectum intellectus possibile, & intelligentis, & huius operationem præcedit vniuersale: quia, ut diximus, vniuersale statim est, ac representatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione: si vero argumentum probet, quod vniuersale est ante intellectus agentis operationem, per quam abstrahitur species, uel genus, falsum est: nam intellectus agens est potentia actiua, & obiectum potestatis actiue non præcedit eius operationem, sed per eam fit: antea uero solum erant res ipsæ indiuiduæ, hic homo, & ille homo, illæ scilicet nature factæ singulares, & determinatæ, & contractæ differentiis indiuiduantibus, ex quibus intellectus abstrahit species illas intelligibiles representantes vniuersale.

Ad secundum negatur consequentia: natura enim ut sit vniuersalis, debet esse apta, ut sit in pluribus: at secundum se nec est apta, nec inepta: sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectum consideretur, est apta una ad plura, in rebus uero est singularis: & est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumentari à negatiua ad affirmatiuam, ut homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt veræ, quia natura humana est in omnibus indiuiduis, licet in unoquoque sit una numero facta: quod si est unum prædicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur: prædicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus operæ.

Ad

Quæstio Quarta.

16

Ad quartum.

Ad quartum. Est facilis solutio, natura enim secundum se est una, sed ista unitas non est communis, sed ea qua vnum quodque in se ipso consideratum, est vnum.

fale vero post multa est ipsa vniuersalitatatis ratio per intellectum facta: ac de his hætenus.

De primis & secundis intentionibus.

Q V A E S T I O I I I I.

Quomodo respondendum sit quæstioni-
bus à Porphyrio factis.

Ex his, quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt, possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad primam enim dicimus vniuersalia non subsistere per se extra intellectum; nec similiter sunt quid ab intellectu fictum: sed sunt nature existentes in rebus, separatæ tantum à singularibus per intellectum, & hoc significat Aristoteles cum dicit vniuersalia non esse substantias, id est non subsistere per se. 3. Metaph. text. 20. & lib. 7. text. 45. & lib. 13. c. 10. subsistunt enim in singularibus, quæ si fuerint substantia, & vniuersalia ad substantiam pertinent, ut homo, leo, animal: si accidentis, ipsa sunt accidentia, ut albedo, color, quantitas.

Ad secundam quæstionem Respon. corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate; incorporeum autem pro eo quod quantitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habenti hanc dimensionem, scilicet ligno hoc, vel illo, Petro, Ioanne. Tertio modo pro composito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea, primo & secundo modo accepta, quia nec sunt quantitas, nec substantia indiuidua: at uero tertio modo essent quedam corporea, scilicet illa, quæ haberent materiam, ut homo, & animal, & leo: quedam alia essent incorporea, quæ scilicet non habent materiam, ut angelus & spiritus.

Ad tertium Respon. Vniuersalia ista corporea non esse separatæ à sensibilibus singularibus, sed solum per intellectus operationem intelligentis naturæ, non cognitæ singularibus differentiis. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophis appellari vniuersalia ante multa, in multis, & post multa: vniuersalia si quidem ante multa, si quæ essent, illa essent idææ Platonis: in multis, sunt res ipsæ, seu rerum naturæ in ipsis rebus existentes, ut ait Aristoteles. Vniuers-

Q V A E S T I O P R I M A.

Quid sit prima & secunda intentio.

Cum frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primæ, & secundæ intentionis, utile erit, si, quid sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quam actus mentis nostræ, quo in aliquid tendit, atque inde dicta intentio, quod in aliquid aliquid mens tendat: hinc etiam pro ipsa re, in quam tendit quoque; accipitur, atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in qua fertur per illum actum, intentio uocari consuevit: est enim frequens ut nomine actionum uocemus obiectum ipsius, & contra, ex inopia nominum: hinc factum est; ut duplex dicatur intentio scilicet formalis, & obiectiua: formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum. Tres ipsa, in qua fertur talis actus, res inquam obiecta, ut obiecta est.

Iam uero uoluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus uoluntatis, quo finem uolumus: de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus uero intentio, quæ ad nostrum attinet institutum, nihil est aliud, quam conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, ut quo Solem, uerbi gratia, percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita prima intentio formalis, ipse actus, secunda intentio obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum: hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocatur & vocari consueuerunt conceptus formalis & conceptus obiectiuus.

Sed rursus, ut antea dictum est, in re cognita quam uocamus intentionem obiectiuam, seu conceptum obiectiuum, refertur quidam respectus eatenus, quatenus inquam cognita est, quem uocamus, ens rationis, quod ad ipsam operationem intellectus consequitur, & hic dici potest secunda intentio obiectiua, quando ipsemet per reflexam cognitionem cognoscit: ut uerbi gratia cum de vniuersali, & modo, quo sit, dicebamus, intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectus conditionibus

De Primis & Secundis

tionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem representata, sit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur ens rationis: similiter resultant alia, scilicet ratio speciei & generis; ac (vt ita loqui liceat) ipsa generitas, & varia entia rationis.

Igitur in ipso vniuersali, naturæ ipsæ primæ cognitiue & representatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ: illa vero entia rationis secundæ intentiones obiectiuæ: intellectus autem non solum cognoscit naturas, & primas intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam vniuersalitatem & secundas intentiones, illa ergo cognitio, & quia cognoscit rem, seu primam intentionem, dicitur prima intentio formalis, seu conceptus, seu notitia prima formalis: illa autem cognitio, quæ entia rationis cognoscit, dicitur secunda intentio formalis. Quadruplex ergo intentio intellectus reperitur, videlicet prima obiectiuæ, secunda obiectiuæ, qui conceptus obiectiuus dicuntur, deinde prima formalis, secunda formalis: inter duas priores & duas posteriores est hoc discrimen, ut diximus. quod priores intentiones sunt res cognite, posteriores sunt ipsæ notitiæ & cognitiones per quas intelliguntur. Secundum est discrimen, quod intentio formalis est subiectiue in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus & accidens reale: at prima & secunda intentio obiectiuæ non est subiectiue, sed obiectiue in intellectu: licet cum discrimine: nam prima est etiam in rebus, propterea est ens reale, at secunda est obiectiue tantum, & ens rationis. Sicut autem de conceptibus diximus, ita de nominibus, quæ illis respondent, dicendum esse nomina primæ intentionis, & nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere, vniuersale pro materiali quidē esse primam intentionem, pro formali esse secundam intentionem.

Q V A E S T I O II.

Vtrum vniuersale & alia secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.

Videndum est iam, quō fiant secundæ intentiones, tum vniuersalis, tum aliorum, an per notitiam absolutā, an per notitiam

comparatiuam. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, quæ rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere: uno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud, vt quando cognosco hominem secundum se, album, animalem: & talis cognitio dicitur notitia absoluta: altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud, ut quando cognosco naturam humanam conuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis speciebus, & Accidens inesse subiecto: & talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus questionis, cum natura in rebus non sit vniuersalis actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Queritur, an res dicatur vniuersalis, Species, aut Genus, quando notitia absoluta cognoscitur per primam abstractionem dumtaxat, an quæ cognoscitur notitia comparatiua, in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserunt has secundas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia comparatiua: verbi gratia, homo non dicitur vniuersalis, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus conuenire, nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est fallax: aliquid enim est, vniuersale esse Speciem, aut Genus esse: aliud est cognosci: vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, non intellectus inferioribus, quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicitur Species: si vero inferiora fuerint Species, dicitur Genus: immo prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili representante naturam absque inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse vniuersale, genus, aut speciem, nisi per notitiam comparatiuam, ut explicauimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quod natura non dicitur vniuersalis. Species, aut Genus, eo quod actu prædicetur de pluribus, sed quod aptum sit proxime de pluribus prædicari: unde quando in specie intelligibili representatur, vel actu, & notitia absoluta cognoscitur, est aptum proxime de pluribus prædicari; quamuis actu non: nisi per notitiam comparatiuā de pluribus prædicetur.

De

De Subiecto huius Libri.

17

De subiecto huius libri.

Q V A E S T I O PRIMA.

Vtrum vniuersale sit huius libri subiectum.

Postquam de vniuersalibus, & primis ac secundis intentionibus legimus, nunc videndum est, An vniuersale sit huius libri subiectum. In qua questione primū oportet cognoscere discrimen inter vniuersale & prædicabile. Vniuersale est, quod aptū est esse in multis, vt antea ostensum est, siue quod a multis participari aptum est: illa autem, quæ vniuersalis ratione participant, dicuntur singularia, siue sint prorsus singularia, siue minus vniuersale. hoc. n. re spectu magis vniuersalis singulare quodammodo dicitur. At prædicabile dicitur, quod aptum est de pluribus prædicari & sic refertur ad subiectibile. Igitur quod vniuersale non sit subiectum huius libri, apparet.

Primo, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionem videtur: et tamen si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passionibus tradi & demonstrari oportet.

Secundo, si esset eius subiectum, alie scientiæ non tractarent de vniuersalibus, at Aristoteles tū in Topicis egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidenti, tum in 2. Meta. c. 13. & sequentibus de vniuersalibus differuit. Immo vero omnes scientiæ de vniuersalibus agunt, vt idem Arist. sæpe docet, præsertim 1. Poster. c. 7. & 20. de anima. c. 5.

Tertio, videtur potius prædicabile esse subiectum, & non vniuersale: quia hic Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait esse, quod de vno tantum prædicatur: at indiuiduum, vt constat, non est vniuersale, sed singulare, est tamen quoddam prædicabile, scilicet de vno tantum.

Quarto, quia tam Genus, quæ Speciem, quæ Proprium, quam reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per esse vniuersale, vt constat, ergo potius erit prædicabile genus, & non vniuersale.

Quinto Omnis scientia demonstrat passionem propriam de suo subiecto, si ergo prædicabile esset proprium animalis, posset de illo demonstrari, quod non videtur.

Pro istius questionis dissolutione, sit primum fundamentum. Causa quare aliquid fundum est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis, est, quia est in multis, vel aptum est, esse in multis, vt antea diximus ex Arist. 7. Meta. ca. 13. cum duplicem vniuersalis definitionem attulimus, atque adeo intrinsece, & per se, hoc conuenit vniuersali, scilicet esse in multis: prædicari vero est, quid cōsequens tanquam proprium ipsius vniuersalis: vniuersale itaque est essentia, prædicabile vero vniuersalis est proprium: atque ideo opus fuit vt. de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium tract. 1. c. 1.

Respondemus igitur vnica conclusione. vniuersale est subiectum istius libri Porphyrii. Probatur primo: quia illud est subiectum alicuius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersales (species tractantur, scilicet Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens, ergo est subiectum Vniuersale.

Secundo. Deinde quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitas in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libro, quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius &c. ergo vniuersale est subiectum.

Ad argumenta, Ad primum respondemus, in hoc libello factam esse mentionem vniuersalis, capite de Genere, cum ait, eorum, quæ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicantur: vbi aperte definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet prædicari de pluribus: atque idem postea, cum omnia comparat inter se vniuersalia, agit ca. vltimo, cum ait hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur.

Ad secundum argumentum: dicimus alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur. Dialecticæ vero proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus prædicabilia, agere: pro formali itaque relatione vniuersalitatis & prædicabilitatis considerando: alie scientiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & quidem

C

De Subiecto huius Libri

QVAESTIO SECUNDA.

Utrum vniuersale sit genus ad illa quinque, Genus, Speciem, Differentiam &c.

quidem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidam de vniuersalibus agit Genere, Differentia &c. quatenus efficiunt & constituunt questionum Dialecticarum diuersa genera. hic vero per se & in se considerantur vniuersalia, eorum natura, & propria eorum explicantur: in Metaphysicis autem non quatenus cōferunt ad modum sciendi, seu intelligendi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes cognoscendas, vt Dialecticus considerat, sed ipsam per se essentiam in abstracto, speculando & cōtemplando: & in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt.

Ad tertium.

Ad tertium, Tractauit Porphyrius de indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur, & quia est quoddam subiectibile, de quo illa prædicari possunt, & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsi singulari.

Ad quartum.

Ad quartum, Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere, q̃ propria passio ipsius vniuersalis, vultur in omnium illorum explicatione. Potius autem per prædicationem definit, quia notior erat; vniuersalis essentia, vt talis occultior: atque ita ad finem, quæ volebat introductionis, accommodatius. Dicit etiam secundo potest, Prædicabile duobus modis accipi: vno modo, pro aptitudine ad prædicandum; & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo: & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quā vniuersale est vniuersale. Cum vero dicimus prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligendum est, vt superius in vniuersalis definitione exposuimus. scilicet prædicabile de pluribus vniuersale per se directe &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, & cetera, quæ tunc exclusimus.

Ad quintum.

Ad quintum demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem vniuersalis hoc modo: omne quod est aptum esse in multis, est prædicabile, sicut aptum prædicari de multis: sed vniuersale est aptum esse in multis, ergo est prædicabile de multis.

Propter hoc dubitare quis, An vniuersale sit genus ad quinque prædicabilia? Albertus magnus lib. Prædicab. tract. 2. ca. 9. existimat, esse prædicatum analogū, quia ratio vniuersalis, scilicet esse in pluribus seu de pluribus prædicari, nobilior & perfectior est in vno prædicabili, q̃ in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modū prædicandi habent, vt patebit postea, quā differentia & alia duo: & Differentia quā Proprium, & hoc quā Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus, quā Proprium, & Accidens, nam illa sunt substantia eorum quibus insunt, at hæc sunt extra substantiam.

Secundo item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & prædicabile non conueniunt in vna, & eadem rōne, nec ex æquo omnibus illis, sed aliquibus prius, aliis posterius, igitur nō est vniuersale sed analogū: nam Gñi & Speciei cōuenit vniuersale primo, vt prædicatur de pluribus inferioribus, sub seiat Differentiæ & Proprii vt prædicatur primo de æquali, scilicet ipsa Specie, cuius est Differentia vel Proprium & de indiuiduis inferioribus: postea mediāte Specie. Itā vero Accidens alia rōne, scilicet extrinsece & posterius prædicatur. Immo & Genus de indiuiduis, mediante Specie, prædicatur: Species vero infirma immediate de indiuiduis. At vero id Analogū est, qd non eadem ratione dī, & quod vni primo, aliis cōuenit posterius, ergo vniuersale, & prædicabile, est analogū, & ita nō erit genus.

Tertio, si esset Genus, sequeretur, q̃ aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempe vniuersale sub Genere: siquidē omne Genus continetur sub Genere in cōmuni: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua Specie cōtineatur: ergo vniuersale non erit Genus.

Quāuis ista sententia Alberti sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti q. 8. esse scilicet Genus ad illa quinque. Quod probatur primo: quia ratio vniuersalis in communi vniuerso eis conuenit. scilicet aptum

Quæstio Prima.

18

aptum esse in multis, prout abstrahit ab esse mediate, vel immediate: sic etiam ratio prædicabilis in communi, aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediate, vel immediate, quæ postea species prædicationis distinguuntur, & Prædicabilium, secundum diuersitatem modorum, quibus res insunt in multis de quibus prædicantur, quæ sunt Differentiæ diuident Genus vniuersalis, & eius rationē vniuersalem. Præterea cū vnumquodque Prædicabile, per illud definiatur, dū dicimus, Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differentia est vniuersale, & sic reliqua, conueniunt esse Genus: nam aliās id non liceret, si Genus non esset, & vniuersum: de finitio enim non est per analogum assignanda, vt Arist. doct. 6. Topi. c. 2.

Ad primum.

Ad argumenta respondendum erit. Ad illam rationem Alberti, infirmam esse, nō enim illud solum facit analogiam siquidē id in omnibus Generibus apparet, nam verbi gratia, animal est Genus, & tamen perfectius est in vna Specie, quā in altera, & eodem modo in ceteris.

Ad secundum.

Ad secundum, dictum est conuenire vna & eadem ratione communi, prout abstrahit ab esse mediate vel immediate. Deinde dici etiam potest Differentiam & Proprium quāuis immediate de Specie prædicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale, tamen hoc ipso esse vniuersalia, quia de vniuersali prædicantur ex æquo: & ita vtrūq; postea de indiuiduis inferioribus. & ita hoc solum discrimē efficere, varias esse formas, seu species vniuersalis, quia sunt variae formæ & species prædicationis: nā si vnus solus esset in oīb. prædicandi modus, vna tunc solū esset species vniuersalis, non vero quinque.

Ad tertium.

Ad tertium dicimus non contineri vniuersale sub vna Specie scilicet sub Genere, essentiali prædicatione, sed accidentali. Est enim hæc accidentalis prædicatione, vniuersale est Genus, sicut hæc, animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idem contineatur sub vna Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali.

Potest etiam dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cum sit Genus: subiecta enim scientiarum &

partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates, vt patet primo Post. c. 23. Rñ. passionē vniuersalis, vt dictū est, esse, prædicari, seu prædicari posse de pluribus, inferioribus, vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas, q̃ sit risibilis, ita ab vniuersali, vt ad plura ordinem habet, fluit, quod sit prædicabile, & prædicetur.

QVAESTIO III.

Utrum sint tantum quinque vniuersales species (seu) quod in idem recidit, quinque tantum Prædicabilia.

DE numero iam Vniuersalium, seu Prædicabilium inquitendum est: nū tantum sint quinque, an vero plura, aut pauciora? At primo, quod sint pauciora quā quinque, apparet: nam Prædicabile & prædicatum idem videntur esse, in hoc enim solum differunt, quod unum dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi prædicationis actum: at vero quatuor tantum prædicata ab Arist. traduntur, primo lib. Top. ca. 3. Proprium, videlicet. Definitio, Genus, & Accidens, de quibus postea sigillatim differit.

Quod uero sint plura, sic ostēdi potest. Definitio est quoddam Prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata cōnumeratur ab Aristotele: quare iam erūt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundo. Immo etiam alicui uideri poterit ipsa quoq; diuisio, aliud Prædicabile: siquidem de diuiso ipso potest diuisio prædicari, ut animal, aliud est hō, aliud brutū.

Tertio. Item Genus & Species dicūt essentiam rei, sed existentia rei uidetur aliud prædicatum, quod prius adhuc ante essentiam queri debet, nam prius querimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omniū de existentia rei prima quæstio, An inquam sit? erit ergo existentia quoddam Prædicabile, & quidem omniū primum, ut uidetur.

Quarto. Præterea indiuiduum nagum, ut quidam homo, de pluribus prædicatur sub diuisione, est enim Petrus vel Ioannes &c. ergo erit iam aliud vniuersale. Immo de illa uoce, hic homo, seu conc-

De Diuisione seu Numero

ptu respondente, videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse, isti uel illi homini applicari, & de hoc uel illo dici, & predicari, ut hic homo est Ioannes, hic homo est Petrus &c. atque ita cetera, quæ dicuntur indiuidua demonstratiua.

Primum . Ad istius questionis dissolutionem, Primum fit fundamentum, Species uniuersaliū nos posse colligere tribus modis. Primo à posterioribus, & notioribus, quo ad nos: ut Porphyrius collegit ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, a priori ex diuersitate existendi in alio: siquidem uniuersale est, quod aptum est esse in multis. Tercio modo ex ipsismet rebus, a parte rei, & his, quæ secundum naturam ipsis reb. conueniant; siquidem uniuersale fundamentū habet in rebus, & per intellectum perficitur in ratione uniuersalis: & postea sic conceptum, de rebus ipsis prædicatur: & ea ipsa quæ sunt in rebus à nobis cognoscuntur, si uere cognoscimus. Sunt etiam alia uia hunc numerum uniuersalium ostendendi, tamen hæ tres uidentur præcipue.

Secundū . Sit secundum fundamentum. Ad hoc ut aliquid sit uniuersale, oportet (ut antea fuit ostensum, cum quæsiuimus, quid esset uniuersale) uniuocum, & simplex, & directa prædicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

Prima conclusio . His positis sit prima conclusio, quinque tantum esse Prædicabilia, seu uniuersalium species: nempe Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens: quæ sic ostenditur. Primo modo, Porphyrii ratione, ex quintuplici diuersitate modi prædicandi, uidelicet de uno, & de pluribus, in quid, uel in quale, in quid rursus de pluribus numero, uel pluribus differentibus specie: at in quale, uel essenziale, uel accidentale: & de eodem accidentale, conuersim, seu reciproce, uel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prædicatur, aut prædicatur de uno tantum, & hoc est indiuiduum & singulare: aut de pluribus, & hoc est uniuersale. Rursus si de pluribus, aut in questione quid est, aut in questione quale est. Si in quid, uel de pluribus specie differentibus, & est Genus: uel de numero tantum differentibus, & est Species. Si in quale, aut essenziale, quod dici solet, quale quid, & est Differentia: aut quale accidentale, scilicet Accidens accidentaria prædicatione:

& tunc aut conuersim & reciproce prædicatur de specie aliqua, uel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophice, ex modis existendi in multis: nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quæ insunt: si id in quo insunt omnia, est indiuiduum: si quæ in alio insunt, uel quæ in uno solo, & hæc sunt indiuidua accidentia, & conditiones alia indiuiduant, uel insunt in multis, & sunt uniuersalia. Sed omissis indiuiduo, & quæ ut indiuiduo conueniunt, de eo quod inest in multis uideamus: si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia eorum, aut extra essentiam extrinsece adiacet, ut in subiecto: & si intrinsece, aut inest ut totum, aut ut pars: si ut totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, ut pars in toto, quæ se habet ut materia, & in potentia, & est Genus: aut tanquam forma, & est Differentia: si uero inest extrinsece, & in subiecto, uel ut ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est Proprium: uel subiecto adueniens ex externis causis extrinsece adiacens, & est Accidens.

Tercio modo ex ipsismet rebus à parte rei. Quicquid est in una quaque re sine singulari sine uniuersali, & quicquid de illa cognoscitur potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidentia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentia: si pars essentia, aut in qua conuenit cū aliis rebus, & est Genus: aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia, est Species: si uero si Accidens est, aut propriū eius tantū rei, & est proprium Accidens: aut cōe cum aliis, & est Accidens commune, quod absolute uocamus Accidens communi uocabulo; ac de his superioribus quoque diximus, cum ostendimus Naturæ ordinem seruasse Porphyriū in istorū uniuersalium tractatione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Aristotelem de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera questionum Dialecticarum: atque ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen questionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiam addendam questionem de eodem

&

Prædicabilium Quæstio Tertia.

19

& diuerso, præter alias quatuor questionibus, Genus, Definitionis, Proprii, & Accidens: quod diuersam ab alijs requirere tractationem, & loca uidentur. Speciem ergo ob id ad Genus reuocasse uidentur Aristoteles ex ipsiisdem locis, quibus quæstio Generis tractatur, potest et quæstio tractari Speciei. Differentiam uero ad definitionem retulisse uidetur: siquidem ultra Genus addit ipsam Differentiam, uel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio repugnantia.

Ad secundum . Ad alia argumenta, quod sint plura, quinque. Respondemus ad primum & secundum. Uniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tamen quinque: asserere: at composita & complexa Prædicabilia esse posse per multa & definitionem, & diuisionem, & complexa alia omnia uel accidentalia uel essentialia.

Ad tertium . Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cum quærimus de re aliqua, an sit, non esse prædicatum aliquod præter ipsum uerbum, quod medio uerbo de subiecto dicitur: sed est ipsummet substantiuum uerbum. Vnde in hac questione, si recte dispicimus, non tam quæritur aliquod prædicatum, quam ipsummet subiectum quæritur per se, an sit in rerum natura? Postea uero subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quærimus & dicuntur quinque illa Prædicabilia uniuersalia. Et certum est, antequam res sit, nil ei posse conuenire, & oportere, ut res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad quartum . Quidam homo, uel hic homo, & alia similia indiuidua uaga, includunt in sua ratione duo, naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantem. Quare impossibile est, ut unica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideo uniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicatur de multis sub una & eadem ratione. Deinde hæc indiuidua uaga ex modo significandi sunt complexa, non solum complexione uocis (quia posset facile una uox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus apprehenderis multa singularia per disunctionem: nam tantum ualeat quidam homo, ac si diceret, hic homo, uel iste homo, uel ille homo &c. Tandem de indiuiduo demonstratiuo, cum dicimus homo, & demon-

strando, uerbi gratia Petrum, & hic homo demonstrando u.g. Ioannem: in mente diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo non est eadem ratio communis, sed æquiuoca & diuersa: & ideo non est uniuersale. Ac de his hactenus: nunc de singulis uniuersalibus uideamus.

Caput primum de Genere.

Uidetur autem neque Genus neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod, & ad se inuicem collectio: secundum quam significationem Romanorum dicitur Genus, ab unius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo adinuicem eam, quæ ab illo est, cognationem secundum diuisionem ab alijs Generibus dictum. Dicitur autem & aliter rursus Genus, quod est uniuscuiusque generationis principium: uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco in quo quis genitus est: Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalio habere Genus, Hylum autem ab Hercule: & rursus, Pindarum quidem Thebanum esse genere, Platonem uero Atheniensem: etenim patria principium quoddam est uniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc autem uidetur promptissima esse significatio. Romani enim dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli, & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidem appellatum est Genus uniuscuiusque generationis principium: dehinc etiam & multitu-

De Genere.

do eorum, qui sunt ab vno principio, ut à Romulo: quam diuidentes & ab alijs separantes, dicebamus omnem illam collectionem Romanorum Genus. Aliter autem rursus Genus dicitur, cui supponitur Species: ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt Specierum: videtur etiam multitudinem continere omnem, quæ sub ipso sunt, Specierum.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo quod quid est prædicatur, ut animal. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua, ut Socrates, & hic, & hoc: alia vero de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria & Accidentia communiter, sed non proprie alicui: est autem Genus quidem, ut animal: Species vero, ut homo Differentia autem, ut rationale: Proprium, ut risibile: Accidens, ut album, nigrum, sedere. Ab ijs igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt Genera: eo quod hæc de pluribus prædicantur. Ab ijs autem rursus quæ de pluribus: à Speciebus quidem, quoniam Species etiam de pluribus prædicantur, non tamen de differentibus Specie, sed numero, homo enim cum sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non Specie differunt, sed numero:

animal vero, cum sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt à se inuicem Specie, non numero solum. A Proprio vero differt Genus: quoniam Proprium quidem de vna sola Specie, cuius est Proprium prædicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt indiuiduis: quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia vero, & ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam & si de pluribus & differentibus Specie prædicantur differentie, & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur, sed in eo quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo prædicantur hæc? Genus respondebimus, Differentias autem & Accidentia non respondebimus: non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale quid est: interroganti enim quale quid est homo? dicimus quod rationale: & quale quid est Coruus? dicimus quod nigrum: est autem rationale quidem Differentia, nigrum vero Accidens: quando autem quid est homo: interrogamur, animal respondemus, est autem hominis Genus animal. Quare de pluribus prædicari diuidit Genus ab ijs quæ de vno solo, eorum, quæ sunt indiuidua, prædicantur: hoc vero, de differentibus Specie, separatur ab ijs, quæ sicut Species prædicantur, vel Sicut Propria: in eo autem

tem

Caput I.

20

rem quod quid est prædicari, diuidit à Differentijs & communiter Accidentibus, quæ non in eo quod quid est, sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, prædicatur de ijs, de quibus prædicatur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio notionis.

*Questiones cur prius de genere
quàm de Specie aut alijs
geritur.*

Agreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalibus in particulari tractatione: quam quinque sequentibus capitulis absoluit: postea ultimo capite ea inter se comparat; & quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo merito quis dubitare posset, quare ratione id factum fuerit. Boetius huius duas assignat causas: prior est, Genus enim est vniuersalius, cum comprehendat sub se multas Species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora. 1. Phy. c. 1. propterea ab eis est incipiendum: cuius rationem Arist. 1. de partibus, c. 1. de partibus, c. 1. dat. Si enim vniuersalia primo non traderentur, cum illa sint in particularibus, oporteret in particularium tractatione sæpe id repetere. Posterior ratio, quæ est etiam Ammonij, Genus est generatione prius, quàm Species, cuius signum est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna, aut altera Specie, Genus auferitur: quod docet Arist. 2. de generatione animalium, c. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturæ, & doctrinæ ordinem, seu cognitionis: Naturæ, dum à prioribus: cognitionis, dum ab vniuersalioribus, incipit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam, & subiectum; altero modo formaliter secundum rationem, & relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerentur, Genus, scilicet natura ipsa est prior, & cõior Specie: at si

secundum relationem, tunc simul typus, & natura sunt: non est prius, Genus quàm sit Species, sicut non prius, formaliter est pater, quàm sit filius, relata enim simul natura sunt; ut docet Arist. in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit merito quis obijcere, cum hic considerentur ista secundum formam, videntur ergo istæ rationes non sufficere. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cum natura ipsius Generis sit prior, & cõior, æquum fuit, ut eius intentio prius consideretur. Possimus autem tertiam rationem addere et secundum intentiones ipsas: cum enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist. fuit congruum, ut illud primo explicaretur, quod illic primo occurrit: illic autem primo occurrit Genus; cum statim ens in decem Genera diuidatur: & in Prædicamento quoque substantiæ, quod ante accidentia est; primum sit ipsum Genus generalissimum; hæc autem ratio est vniuersalis probans ordinem omnium Prædicabilium; substantia enim est primum Prædicamentum; in quo, nec Propria nec accidentia sunt, & in eo primum locum habent Genera, & Species; illæ autem rationes solum ordinem inter genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus neque Species, dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat: in posteriori, Genus ipsum Logicum de quo præfatus inquisitio est, definit, ipsamque definitionem manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumitur. Primo, Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem, vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio, adinuicem ad vnum aliquid est; sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnius, scilicet Herculis, à quo descendunt: & propterea, dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo, ut distinguantur ab alijs Generibus. Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Arist. 10. Meta. 11. Boet. quia Romanus erat, transfudit Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descendunt. Secundo sumitur, per ipso principio, à quo talis colle-

De Genere

Oio emanauit; quod duplex esse potest, aut pater, aut patria: nā & ipsa patria, quodam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum cōtēntius, sed eorum aliquo modo productiuis, & cōseruatiuis; cum influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa temperies horum & illorum corporum, & varietas eorum quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius.

Hic segetes, illic veniunt felicius vnae:
Arborei foetus alibi, atque iniussa virescunt

Gramina: non ne vides, croceos vt Tmolus odores.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Et Chalibes duri ferrum?

Dubiū. Hic posset esse dubium. An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: at credendum cum Ciceriano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium, & originē, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dicit itaque, Posterior est propriissima, idest se primo offert, est enim prior: quod probat: prius enim illud principium, quod Genus dicitur, fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima, quia ab eo, quod est Genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarū genus: secunda, quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quam collectio eorum qui ab eo fluxerunt: Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, idest pro eo, quod de Speciebus prædicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinē assignat cum aliis Generibus: cum posteriori, secundo modo accepto: sicut. n. Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahūt, ita Genus hoc est suarum specierum principium: similiter est simile Generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum specierum aggregatio, idest sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorem hanc partem capitis de Genere.

Circa hanc capitis partem aliquot sunt aduertenda. Primo, Porphyrius has Generis acceptiones ex Aristotele ferè de sumptis; nā Aristot. 5. Metaph. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primo, Genus dicitur continua aliquorum generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinē, quā dicit Porphyrius esse inter illa, quorū collectio dicitur Genus, debere esse secundum generationem, & ea quæ ad generationē attinent; vt quod sint cognati, vel consanguinei, vel filii, vel aliud simile. Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrii scōtra Auicēnam. Secundo dicitur Genus principium, a quo talis generatio est, quod est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio Genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel in quo: quomodo dicitur Genus figuratum specialium esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto coeli & elementa dicuntur esse Genere diuersa: iuxta eorū sententiam, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicū. Quarto Genus est, quod prædicatur, scilicet istud, quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio:

Poterit autem quis dubitare. Quare prætermisit Porphyrius Genus tertio loco possum ab Aristotele? Dicitur, quod istud habet similitudinem quandam cum Logico. vt enim Logicum est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicum enim est, velut materia Specierum, vel forsitan, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectum, quod Genus appellatur.

Circa verba ipsius Porphyrii, Nota illud verbum (videtur) aliquando. n. pro eo, quod apparet, & non est, sumitur; vt patet apud Aristot. 1. Elencho. cap. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videntur, & non sunt: at hic non sic usurpatur; sed pro eo, quod est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idem est, quod vniuersaliter; vt habetur 1. Metaph. c. 48. & 1. Elencho. cap. 6. Secundo modo

Dubiū.

Quæstio Prima.

21

do idē est, quod vniuersale, ut habetur 1. Metaph. c. 47. Tertio modo accipitur pro eo, quod est sine addito diminutē. 1. Elencho. c. 5. quo pacto dicitur, Ethiops nō est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo, quod est solum, ut Brutum est simpliciter sensitiuum: quia significatione vti Porphyrius c. de Differentia: hic sumitur, modo secundo; ac si dicat, Genus non dicitur vniuersale.

Nota præterea, dicit (videtur autem) hic velut excusat se ab eo, quod proposuit, scilicet docere, quid sit horū quodque; ac propterea incepturus erat à definitione: sed id prohibet eius æquiuocatio, æquiuoca enim prius diuidenda. Nota præterea non explicasse nisi Genus, & Speciem, quia ista sunt relata, ut docet Ammonius: vel vt vult Boetius, omnia alia subintelligi, quæ etiā sunt æquiuoca: quæ quia iam erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimo, secundum Albertum discrimen inter Genus tertio modo, & alia Genera: Genus enim secundo modo, non est in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis est in singulis Speciebus: homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & leo, & alia Species. Præterea Genus primo modo continet multa tanquā partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

Tripliciter igitur cum Genus dicitur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hæc est posterior cap. pars, qua Porphyrius definit Genus tertio modo: eius enim usus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista. Genus est id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est: quæ definitio ad litteram desumpta est ex Aristot. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorum, quæ prædicantur: quædam enim de vno prædicantur, vt Socrates, Plato: quædam de pluribus; ut homo. Secunda; eorum quæ de pluribus prædicantur; quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differenti-

bus Specie prædicantur. Tertia; eorū quæ de pluribus differentibus Specie prædicantur, quædam prædicantur in eo quod quale, quædam in eo, quod quid. Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatum, ut ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud responderi: vt quid est homo? congrue respondebis, si dicas, animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem est prædicatum in quale, esse tale prædicatum, ut possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus: ista prædicantur in quale. Hæc diuisione Porphyrius colligit definitionē Generis sufficientem esse, cū ipsum separaret ab omnibus alijs Prædicabilibus. Ex hoc enim quod Genus de Pluribus prædicatur, ab indiuiduo distinguitur; quod quid prædicatur, sed de uno solo per hoc quod Genus prædicatur de differentibus Specie, à Specie distinguitur, & a Proprio: Species. n. de pluribus indiuiduis, Proprium autem de vnica Specie, cuius est proprium, de indiuiduis illius Speciei quoque prædicatur: per hoc autem, quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæc enim in eo quod quale, de pluribus prædicatur: ut si dicas, qualis est homo? responderi, est rationalis, vel albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluum, nec diminutam iuxta præceptum Aristot. 6. Topic. c. 1. & 2.

Hic notat Ammonius, quod definitio superflua diminuit definitum, idest coarctat: ut iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, quam conuenit: ut qui dicit, homo est animal rationale album, facit, ut non sint homines nisi albi: definitio vero diminuta, definitum dilatat; ut qui dicit, homo est animal mortale, facit, ut equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei, aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

Circa definitionem Generis positam, videnda sunt quatuor. deinde de indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tum in sequentibus frequenter fit mentio, agendum quoque,

quoque. Igitur quæremus. Primo, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundo quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptio? Tertio quid loco Generis in hac definitione ponatur? Quarto recte ne sit posita: ubi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ? Ultimo de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur?

Q V A E S T I O . P R I M A .

Pro declaratione primi dubij, aduerte oportet ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciem, Differentiã, & reliqua esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, ut antea sæpe dictum fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, naturam & rem aliquam: pro formali uero secundum intentionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendum, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cum intentione. Est autem rursus aduertendum, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationem, secundum quam definitur, verbi gratia, quando dicitur album est visus segregatum: quod definitur est subiectum, ut formæ substat: at ipsa ratio secundum quam est definitio, est forma. Præterea aliud est, cui conuenit definitio, aliud ratio per quam conuenit: ut id quod segregat, est corpus album: ratio segregandi est albedo: definitio enim de subiecto uerificatur. Quod Caietanus aliis verbis explicuit, dicens, quod definitio competit subiecto denominatiue, formæ quidditatiue. Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusionibus respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constant.

Prima conclusio. Sit prima conclusio. Natura & substratum Generis est id, quod definitur, ut intentioni substat.
Secunda conclusio. Secunda conclusio. Ratio, secundum quam definitur, est secunda intentio.
Tertia conclusio. Tertia, Definitio competit naturæ substratæ: animal enim est, quod prædicatur, & corpus, & aliæ naturæ, quæ Genera sunt, sed non prædicantur, nisi quia Genera, &

ut secundæ intentioni substant: non tamen intentio prædicatur: hoc idam dicimus de alijs definitionibus Prædicabilium.

Q V A E S T I O . I I .

Circa secundum sunt tres opiniones. Scotus, vniuersalium. q. 15. existimat, hanc definitionem esse quidditatiuam, cuius Genus est Prædicabile. Alij existimant esse descriptiuam: & dari per Genus quod est Vniuersale, & propriam passionem, quæ est prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptionem, nec per Genus proprium assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est duplex, prior est. Genus hic definitum comprehendit decem Genera suprema, nam singula sunt Genus, at nihil potest esse Genus generis supremi: ergo Genus non potest definiri per Genus. Posterior, Genus hoc comprehendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed Substantiæ & Accidenti nihil est cōe Vniuersum, ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc: cum hic definiatur natura Generis, ut substat intentioni: si definiri debet quidditatiue, erat dandum Genus, non solum ex parte intentionis, sed ex parte materialis quod esse non potest: quia materiale est Substantia, vel Accidentis, quæ non possunt habere Genus cōe, sed accis aliquid, & illa proprietatem, quæ est prædicari: & propterea dicit esse descriptionem, & est sententia Alberti, tract. 3. c. 3. vniuersale enim ex parte solius intentionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundum formam, quæ potest esse vnius rationis, etiã si materialia non sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidentis, siue Substantiæ, sicut in distinctis etiam substantijs: potest ergo esse Genus proprium: atque adeo dicendum est, definitionem esse potuisse quidditatiuam, quantum est ex parte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia: ut si diceretur, Genus est vniuersale, quod inest multis Specie differentiibus; sed tamen cum per Prædicabile, tanquam per notius nobis defini-

nierit

nierit Porphyrius, puto, descriptionem hanc esse, ut dicit secunda opinio, & idem Porphyrius, quia non per Differentiam, sed per passionem, id est prædicationem datur.

Et ad primam rationem Ammonij dicendum, esse posse aliquid Accidentis genericum, immo Specificum, quod conueniat supremo Generi, & alijs Generibus, scilicet rationem ipsam Generis. Ratio vero posterior Ammonij non valet: nam diuersis Prædicamentis nihil potest esse vniuersum quidditatiue, potest tamen aliquid esse accidentale, quales sunt hæ intentiones: sicut etiam relatio vniuersæ conuenit multo rum Prædicamentorum fundamentis, quamuis secundum Porphyrium non ponatur vniuersale, ut Genus: ut in sequenti dubio dicitur.

Q V A E S T I O . I I I .

Sed tunc dubitabis circa tertium quid saltem constituatur loco Generis, secundum Porphyrium? Breuiter respondebo, non vniuersale loco Generis, sed Prædicabile constitui. Huius est ratio conuincens, Differentia in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere conueniunt: verbi gratia rationale ponitur in definitione hominis; ut separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: non autem ponitur ad differentiam lapidis, aut alterius extra Genus: sed Porphyrius exclusit indiuiduum à ratione Generis, per illam differentiam prædicari de pluribus: ergo Genus non est vniuersale, quia indiuiduum non continetur sub vniuersali; continetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est Prædicabile, sed de vno: Genus autem de pluribus: prædicabile ergo erit loco Generis.

Q V A E S T I O . I I I I .

Circa quartum, An videlicet recte sit posita Generis definitio? obijciunt contra definitionem ipsius Generis. Primo contra ultimam particulam; in qua à differentia distinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à Genere. Probatur antecedens ex Aristotele expresse 7. Topic. 3. & 4. Topic. c. 4. ubi non in hoc differt à Genere docet, sed

quod Genus de pluribus, quam Differentia prædicetur.

Secundo. Accidentis nec est de substantia rei, nec pars substantiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, ut dicit Porphyrius.

Tertio. Multa sunt Propria quæ de pluribus Speciebus prædicantur, ergo non differt in hoc à Genere, quod solum de vna Specie proprium prædicatur. Antecedens probatur mobile, æquale, simile: sunt passionem propriæ, quæ tamen de pluribus corporibus Specie differentiibus prædicantur.

Quarto. Differentia non prædicatur de pluribus Speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere: patet antecedens; rationale enim est Differentia, quæ tamen vni Speciei est propria.

Quinto. Genus prædicatur de pluribus differentiibus numero, animal enim de Petro, & Ioanne prædicatur, ergo à Specie non differt.

Pro horum argumentorum solutione: est primo notandum duo esse necessaria, ut aliqua differant Specie: alterum est, ut habeant distinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus. & indiuidua vnius Speciei Specie non differunt: alterum est, quod sub eodem sint Genere, quod docet Arist. 10. Meta. c. 11. differre ergo Specie est sub eodem Genere distinctas habere definitiones.

Possumus autem tres modos differendi Specie desumere, ex Arist. 1. Meta. c. 10. Primo illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt. quo pacto differunt Species vltimæ, homo, leo; & ista dicuntur differre Specie a thoma, & hæc est proprie Differentia specifica.

Secundo, illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere ex æquo continentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corpus animatum, & corpus inanimatum, & ista dicuntur differre Specie subalterna, seu Genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo contineri sub Genere, quæ per æquales Differentias illius Generis componuntur: sicut corpus animatum & corpus inanimatum: corpus enim, quod est illorum Genus, æqualiter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertio, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æqualiter;

In Caput de Genere.

ter; cum videlicet vnum est communius, alterum minus commune; quia pluribus intermedijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant: licet non vnum sit superius ad alterum: quo pacto, homo, & planta Specie differunt: clarum est. n. q. planta cōmuniō est quam homo, sed non ad hominem, quia homo planta non est. Si enim esset superior illo, esset Genus: at Genus, & Species sub ipso, non dicuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Meta. c. 11. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differentibus predicatur, vtunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundo notandum, Duo esse necessaria, vt aliquod predicatum predicetur in quid: vnum, quod sit de natura, vel pars nature rei; nec hoc sufficit, nam Differentia est pars nature rei, tamen non predicatur in quid: sed est necessarium alterum, scilicet quod predicetur per modum nature, scilicet quod non sit connotatiuum, qñ subiectum fuerit absolutum; tunc enim significat per modum Accidentis: sed vel vtrumque absolutum, vel vtrumque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet vtrumque, & est de natura Speciei, & predicatur per modum nature & substantie, propterea predicatur in quid. At Differentia habet vnum. scilicet de natura rei, nō tamen habet modum predicandi: propterea non predicatur in quid, sed dicitur in quale quid: quia est de substantia rei, quale, quia est ad modum Accidentis: & Accidēs neutrum habet, propterea simpliciter in quale predicatur: vnde fit, vt constitutur predicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad primum. His suppositis, Respon. ad primū. Differentia predicatur in quid secundum re, sed non secundum modum: sicut Genus, quod absolute in quid predicatur. Nec Aristoteles dicit oppositū, sed asserit predicari in quid: sed differt a Genere, quia se habet vt qualitas, in quo manifestat predicari in quale quid.

Ad secundum. Ad secundum Respon. Quando dicitur, quale quid est coruus? illud quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad tertium. Ad tertium Respon. admittēdo aliquod Proprium de pluribus Speciebus predica-

ri, sed id non habetur vt Proprium, & Porphyrius hoc intendit, quod predicatio, quæ necessaria, & semper constituit Genus, est de pluribus Speciebus predicari: at predicatio necessaria Proprio est de vna specie: reliquum est per accidens, & secundario, quia illa sua Specie, de qua predicabatur, erat subalterna. Dicit etiam potest, concedendo illationem: aliqua inquam Propria esse generica, quæ de Genere immediate predicantur; aliqua esse Propria specifica, quæ de specie vltima predicantur; differre autem a Genere & Specie, quia nō in quid, sed in quale predicantur.

Idem Respon. ad quantum de predicatione de indiuiduis, hæc. n. predicatio, est primo & immediate & per se Speciei, non autem Generis, nisi secundario & mediate.

Ad quintum Respon. Porphyrii existimasse, nullam esse particularem & propriam Speciei Differentiam, sed omnes esse cōes, & rationales non solum homini, sed Angelis conuenire. Sed de hoc latius dicemus capite de Differentia.

De indiuiduo.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum indiuiduum predicetur.

Circa vltimam difficultatem, an scilicet indiuiduum predicetur, sunt tres opiniones. Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 3. qui loquens de indiuiduo substantie, inquit, posse dupliciter predicari: vno modo de alio, vt homo est Petrus, animal est Cæsar, & talis est predicatio per accidens, & indirecta: altero modo potest de se predicari, scilicet Petrus est Petrus, & talis est predicatio per se, & hoc videtur asserere quoque Boet. Nihil, inquit, verius, quam idem de se ipso predicari. Immo videtur Arist. Sententia 1. Periherm. c. vltimo. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat predicationem identicam, qua idem de se ipso predicatur, & 5. Meta. c. 18. homo per se est homo. Eiusdem sententia est Porphyrius, qui indiuiduum de vno predicari affirmat, scilicet de seipso.

Secunda opinio est Auerr. c. de Specie, qui interpretans Porphyrii definitionem, illam, Indiuiduum de vno predicatur, dicit;

Ad quantum.

Ad quintum.

Prima opinio.

Secunda opinio.

Diuerſitate Quæſtio Prima.

23

cit, duplex esse indiuiduum: substantia, vt Petrus, accidentis, vt hoc album: indiuiduum accidentis de vno predicatur, at substantia indiuiduum de nullo: & propterea non bene Porphyrius definiuit, quia soli indiuiduo Accidentis illa definitio competit. Melius Arist. dixit. 1. Periherm. c. 5. Singulare est, quod non de multis predicatur. Ista sententia videtur Arist. c. de substantia, & 7. Meta. c. 1. Prima substantia, inquit, id est indiuiduum substantia, de nullo predicatur, non enim Auer. vñ t predicationem esse eiusdem de seipso. 1. Priorū, in digressionem de quarta figura, quæ est Galeni, inquit, Si daretur quarta figura, idem de se ipso predicetur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta. com. 3. dicit illam esse nugatoriam, neque habere subiectum, neque predicatum.

Tertia opinio est Caiet. cap. de Specie: vbi distinguit duplicem predicationem, naturalem, & artificialem. Naturalis est, quæ est vera, tñ nō est apta ad disputationem aliquam, & talis est illa, in qua idem de se ipso predicatur: Alia est artificialis, sicut sunt reliquæ, quarū vñs arti sciētiæ, deseruit, & p hanc distinctionem conciliat opiniones.

Pro huius determinatione, est aduertendum, aliud esse necessarium ad veritatem predicationis, aliud ad proprietatem. Vnde aliud est predicatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quod ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatem est necessarium quod predicatū sit forma, & subiectū materia, quod esse non potest in predicatione eiusdem de seipso.

Prima conclusio. Iuxta hoc sit prima conclusio. Predicatio, qua indiuiduum substantia de alio predicatur, ut iste veniens est Petrus, est p accidens: ista est Arist. 1. Priorum. c. 28.

Secunda conclusio. Predicatio, qua de se ipso aliquod predicatur, est vera, sed impropria pp rationē predictā. Hæc est Alb. tract. 3. c. 4. & Auerr. c. nec oppositum voluit Boetius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius: immo nec sanctus Thomas: qui dixit, illa esse per se eo modo, quo etiā vocat Arist. per se, id est, nō palia causam: si enim dicas, quare homo est homo? dices, nulla causa, sed per se, & ita interpretat Boetius 2. Periherm. c. 1.

Tertia conclusio. Tertia conclusio est, quantum existimo etiam vera contra Auerroem: nec in-

indiuiduum Accidentis de vno proprie predicatur, quamuis vere de illo predicetur. Hæc est sententia expressa Arist. c. 2. Antepredicam. Hoc album, inquit, est in subiecto, sed de nullo predicatur. Ratio autem est, quia quando demonstratur Accidēs in indiuiduum, demonstratur ipsum subiectū, in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere, Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse habens albedinem.

QVÆSTIO II.

Quæ & quot sunt predicationum genere.

Quia tamen de predicatione loquuti sumus, & omnia ista ad predicationem spectant, non erit inutile, quid predicationis, & quotuplex sit, ostendere. Est igitur predicationis, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non proprie predicatio, sed diuisio quedam dicitur. Hæc predicationis duplex est, quedam propria, qdam impropria: propria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & p acceptione terminorū, ut homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorū pēdet, ut homo est bulba, diuitia sunt sumus. Propria est triplex, ordinata, & inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Ordinata est, in qua subiectū id, quod subiici debet, scilicet id, quod se habet, ut materia: predicatur ad, quod debet predicari, scilicet quod habet modum forme, quales sunt predicationes inferiorum respectu superiorum predicatorum, & accidentium de subiectis, & Differentiarum, de suis Speciebus. Hæc ordinata duplex est, essentialis, & accidentalis: essentialis est, in qua predicatum, vel est natura, vel de natura subiecti: quæ duplex est, essentialis quidditatiua, essentialis sola: essentialis quidditatiua, qualis est predicatio Generis, & definitionis, scilicet quādo predicatum est in quid: essentialis sola, quando predicatum est in quale quid, qualis est predicatio Differentia. Accidentalitatis, in qua predicatum non est de natura subiecti: quæ duplex est, propria, & communis: accidentalitatis propria est, in qua predicatum est Propriū alicuius Speciei, ut homo est risibilis: communis est, in

in qua prædicatur Accidens commune, ut homo est albus. Accidens enim duplex; externa, & interna: interna, in qua prædicatur Accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur: ut homo est albus: externa in qua Accidens non inest subiecto de quo prædicatur, ut homo uidetur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ, ut paries uidetur, homo amatur: secunda, quæ sumitur a secundis intentionibus, ut homo est Species, animal est Genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco, ut homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonius.

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subijci, id subijciatur, quod debet prædicari: istæ sunt oppositæ, seu conuertentes omnium ordinatum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatam prædicationem naturalem: inordinatam, non naturalem: quæ distinctionem ponit Auerr. 7. 85. & 3. Met. com. 55. & 4. Phys. com. 33. ubi soluit problema Logicum, scilicet cur Aristoteles facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex puris affirmatiuis, cum possit per conuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona de forma? dicit id non fecisse, ne daretur prædicatio non naturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti, vel definitio de passione prædicetur. Eadem distinctionem habet Themistius 1. Post. c. 38. Alij prædicationem naturalem vocant directam, non naturalem indirectam.

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem: hæc est triplex, quædam identica: quædam disparata; quædam per accidens: identica, quæ idem de se ipso prædicatur: disparata, quæ disparatum de disparato, ut homo est leus: vel contrarium de contrario, ut album est nigrum: per accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicantur, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando connotatiua prædicantur, ad ueritatem propositionum sufficere identitatem subiecti, ut album est dulce: ueritas huius pendet ex eo, quod albedo & dulcedo sint in aliquo uno subiecto: tales eocamus per accidens, dum modo illorum prædicatio in abstracto non valeat: aliter enim erit non per accidens: ut album est coloratum, non est per acci-

dens: ualeat enim albedo est color. Hæc est triplex. Prima, in qua connotatiuum unius prædicamenti prædicatur de alio alterius prædicamenti, ut album est simile, Musculus ædificat. Secunda in qua connotatiuum unius prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem prædicamenti, ut album est dulce. Tertia, in qua una Differentia, uel Proprium de alio, ut rationale est sensibile, insibile est flebile.

De Specie. Cap. II.

Species autem dicitur quidem & de uniuscuiusque forma: secundum quam dictum est. Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autem Species & ea, quæ est sub assignato Genere: secundum quam solemus dicere hominem quidem speciem animalis, cum sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum uero figuræ speciem. Quod si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus Specie in eo quod quid est prædicatur, & speciem dicimus id quod sub assignato genere est: nosse oportet, quod quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, utriusque utriusque, ideo necesse est in utrorumque rationibus utrisque uti. Assignant ergo & sic speciem. Species est, quæ ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo quod quid est, prædicatur. Amplius autem sic quoque. Species est, quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est, prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissima est, & quæ solum Species est, non autem & Genus: alij uero erunt etiam non specialissima rum.

Pla-

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In unoquoque prædicamento sunt quædam generalissima, & rursus, alia specialissima: & inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ Genera & Species dicuntur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens Genus. Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior Species. Inter generalissimum autem & specialissimum alia, quæ Genera & Species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Fiat autem in uno quidem prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa Genus: sub hac autem est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali uero rationale ani-

mal: sub quo homo: sub homine uero Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & quod Genus solum: homo uero specialissimum, & quod solum Species. Corpus autem Species quidem est substantiæ, Genus uero animati corporis, sed & animatum corpus: Species quidem est corporis, Genus uero animalis: rursus animal Species quidem est corporis animati, Genus uero rationalis animalis: sed rationale animal Species quidem est animalis, Genus autem hominis: homo uero Species quidem est rationalis animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solum Species: & omne, quod ante indiuidua propinque prædicatur, Species erit solum, non etiam genus.

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo.

Genus	Substantia	generalissimum
Species	Corpus	& Genus
Species	Animatum corpus	& Genus
Species	Animal	& Genus
Species	Rationale animal	& Genus
Species	Homo	specialissima.
Particulares	Socrates & Plato	homines.

Quemadmodum igitur substantia cum suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, Genus est generalissimum: sic etiam homo cum sit Species, postquam non est alia Species neque aliquid eorum, quæ possunt diuidi in Species, sed solum indiuidua (indiuiduum enim est Socrates, & Plato, & hoc album) Species erit solum & ultima Species, & (ut dictum est) specialissima: quæ uero sunt in medio, eorum quidem, quæ ante ipsa sunt, erunt Spe-

cies: eorum autem, quæ post ipsa sunt, Genera. Quare hæc quidem duas habent habitudines, eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt, secundum quod Species ipsorum esse dicitur: & eam, quæ est ad posteriora, secundum quod Genera ipsorum esse dicitur. Extrema uero una habent habitudinem. Nam & generalissimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitudinem, eam sit Genus omnium id quod est supremum: eam uero, quæ ad superiora non habet, cum sit supremum.

De Specie.

premiū & primū principiū, & (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimum autem vnam habet & ipsum habitudinem, hanc quidē, quæ est ad superiora, quorū est Species: eam vero, quæ est ad posterlora, non diuersam habet habitudinem, sed eandem, & Species indiuiduorum dicitur: sed Species quidem dicitur indiuiduorum, velut ea continens: Species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3 Determinant igitur generalissimum Genus ita, quod cum Genus sit, non est Species, & rursus, supra quod non est aliud superueniens Genus. Specialissimam vero Speciem sic, quæ cum sit Species, non est Genus: & quam, cum sit Species, in Species diuidere non possumus: adhuc autem, & quæ de pluribus & differentibus numero in eo quod quid est prædicatur. Ea vero, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocant Genera & Species, & vnumquodque ipsorum Speciem esse, & Genus ponunt: ad aliud tamen & aliud sumptum, ea enim, quæ sunt ante specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & Genera dicuntur, & Species subalterna: vt Agamemnon, Atreides, & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familijs quidem plerunque ad vnum reducuntur principium, verbi gratia ad Iouem: in generibus vero & speciebus non sic se habet. Neque enim est commune vnum Genus omnium ens: nec omnia eiusdem generis sunt secundum vnum supremum

Genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sint (quemadmodum in Prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decem principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuoce (inquit) nuncupabit, sed non vniuoce. Si enim vnum esset commune omnium Genus ens, vniuoce omnia entia dicerentur. Cum vero decem sint prima, communio secundum nomen est solum, non tamen secundum rationem, quæ secundum nomen est.

Decem igitur generalissima, quidem sunt: specialissima vero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter vsq; ad specialissima à generalissimis descendentes iubebat Plato quiescere: descendere autem per media diuidentes specificis differentiis, infinita vero (inquit) relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri.

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est diuidentes per multitudinem ire: ascendentibus vero ad generalissima necesse est colligere multitudinem in vnu: collectiuum enim multorum in vnam naturam Species est, & etiam magis id, quod Genus est: particularia vero & singularia e contrario semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est: participatione enim Speciei plures homines, vnus: particularibus autem & singularibus vnus & communis plures: diuisiuum enim semper est, quod singulare est: collectiuum autem

De Specie.

25

autem & adunatiuum, quod commune est.

Assignato autem Genere & Specie, quid sit vtrumque eorum, & genere quidem vno existente, speciebus vero pluribus. (semper enim in pluribus Species diuisio generis est) Genus quidem semper de Specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species autem neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, vt animal de homine: minora vero de maioribus minime: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem Species prædicatur, de ijs necessario & Speciei genus prædicabitur, & generis Genus vsque ad generalissimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam, semper enim cum superiora de inferioribus prædicentur, Species quidem de indiuiduis prædicabitur, Genus autem & de Specie, & de indiuiduo: generalissimum vero de Genere vel generibus, si plura sint media & subalterna, & de Specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis, & indiuiduis, solum autem Species, de omnibus indiuiduis, indiuiduū autem

de vno solo particulari.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio numquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eadem: ex vero, quæ sunt hominis proprietates, (dico autem eius qui est communis) erunt eadem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

Continetur igitur indiuiduum quidem sub Specie: Species autem sub Genere. Totum enim quiddam est Genus: indiuiduum autem pars. Species vero & totum est, & pars, sed pars quidem alterius: totum autem non alterius, sed in alijs, in partibus enim totum est. De Genere igitur & Specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quæ Genera eadem, & Species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis Genus & Species dicantur, sufficienter dictum est.

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Specie: qua in re non absque ratione potest quis dubitare, cum Differentia sit prior Specie: est enim eius pars, & cū in procemio fuerit ante Specie proposita, cur modo de Specie, postposita Differentia tractauerit? Ammon. & Boet. huius vnam assignant causam: nempe quia Genus, & Species

De Specie.

Species relatiua sunt, & vnum relatiuum perfecte absque altero cognosci nequit. Auicenna secundum huius dat causam, quia Genus est magis intrinsecum Speciei, quam Differentia, propterea post Genus sequitur Species: Species enim constat ex Genere, & Differentia: Genere, vt materia: Differentia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca compositio, cuius est pars, quam forma: ita genus Speciei, quam Differentia est magis propinquum. Poterit etiam tertio dici, quod quamuis inesse precedat Differentia, tamen in predicandi modo prior est Species: predicatur enim in quid, at Differentia in quale, & sere ad modum accidentis.

Species autem dicitur &c.

Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit acceptiones Speciei & definitiones, in secunda constituit ordinem predicatorum, in tertia definit & diuidit indiuiduum. Dupliciter igitur sumitur Species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, praeclarissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt alius imperet. Secundo modo dicitur Species, quae subiicitur Generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in praesenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obicere, quare Speciem per Genus definit, cum genus per Specie definitio vitium enim est circulus in definitionibus, scilicet definire vnum per alterum, & e contra: excusat se, dicens id in his quae relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens: immo vnum per aliud definire necesse est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est quae ponitur sub Genere. Secunda, Species est de quo Genus in eo quod quid predicatur: quauis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vnam esse velint: & admodum probabile videtur, scilicet, Species est quae ponitur sub Genere, de qua Genus in eo quod quid predicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est quae predicatur de pluribus differentibus numero in eo, quod quid, vt homo predicatur de Petro, & de Paulo, & aliis similibus. Statim hanc tertiam comparat duabus praecedentibus, & hic manifestat Porphyrius, illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimen autem, est

illae duae priores competunt oī Speciei, ista posterior soli Speciei vltimae, & specialissimae.

Est enim duplex Species, quaedam quae solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora, quia inferiorius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem, quia sunt solum indiuidua, & singularia de quibus praedicatur: vt homo, leo, equus: & haec dicitur Species specialissima, seu athoma, seu Species subiicibilis & sic predicabilis.

Altera Species est quae relata ad superiora est Spēs, ad inferiora vero est Genus, quia inferiora eius sunt plura Specie Differentia, vt animal respectu viuientis, seu substantiae est Species, at respectu hominis & leonis est Genus: & haec dicitur Species subalterna. Mō illo definitiones priores conueniunt vtrique Speciei specialissima, & subalterna: at tertia definitio solum specialissimae competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primā partem capitis, de Specie.

Circa hanc partem est primo notandum, quod Species est nomen primae intentionis, id est significans res ipsas secundum se: & est nomen secundae intentionis, vt rem significat; quae rōne praedicatur vel subiicitur: si priori mō consideretur, adhuc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quae in potentia cognoscere recipitur; quo pacto loquuti sumus superius. Secundo significat formā rei substantialem, quae est altera pars compositi: compositum enim constat ex materia, & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelem, qui formam rei vocat Speciem. Tertio sumit pro pulchritudine corporis, quae quoddam accidens est. Porphyrius duas priores pretermisit, quia obicere erant: tertiam explicuit, quia facilis est, & similitudinem aliquā cum Specie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentiae recta vnione & coniunctione: quod Species dicitur Logica, & secunda intentio.

Est praeterea notandum circa literam; aliquos textus habere, (Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroes: at Graece habetur, prima sen praestans Species digna est Imperio; quasi pulchritudo.

Not. p. 1. mo.

Nota 5. cundo.

Caput Secundum.

26

pulchritudo corporis, animi virtutem arguat: vt dicit Aristoteles. 1. Rhetorica. Lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplum Porphyrii, quo triangulum assignat tanquam Specie, & figurā, vt Genus: aliqui id esse fallum existimant, credentes figurā non esse Genus ad triangulum, quadrangulum, & alias: quia per prius dicitur de vna, quam de altera, & quia ex triangulo reliquae componuntur. Ammonius hic Porphyrii defendit: nos hoc praetermittimus, quia in secundo de anima, vbi maior hoc examinandi offerret occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

No. Ter. tio.

Est tertio notandum. Circulus in aliqua definitione, vel demonstratione fit, quando per id quod definitum est, definimus aliquid eorum, quae in definitione sunt, vel per id quod probatum est, probamus iterum ea, quae ad illius probationem assumptimus: quod quidem vitium est, vt docet Aristoteles. 1. Posteriorum, ca. 3. quia sequitur aliquid esse notius se ipso. Nam si hoc verbi gratia, A. definitur per B. seu probatur per B. notius est B. quia definitio est notior, & antecedens similiter notius est, quam consequens: iterum si B. definitur per A. seu probatur per A. sequitur quod A. est notius quam B. ergo A. est notius se ipso, quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc non liceat in aliis, in rebus licet vnum per alterum definire, quia iste defectus non committitur in his: relatiua. n. sunt aequae ignota per se sola: singula tamen ad alterū relatiuum comparata sunt & sunt notiora se ipsis, non ad aliud relatis; & innotescunt cum aliis sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quam ipsum per se; hoc autem non est inconueniens.

Nota Quarto

Est quarto notandum esse dubium circa definitionem primam: Species est quae ponitur sub Genere: videtur enim aliis competere quam Speciei: nam indiuiduum ponitur sub Genere: aliqui subintelligunt vniuersale, alii predicabile, asseruntque hoc debere intelligi de praedicatione immediata. Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautum, quia indiuiduum Generis immediate ponitur sub Genere, scilicet hoc animal est animal, nescio quid imaginat, scilicet quod Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, &

totalis participationis: quod est dicere, Species est inferior per se Genere ordine naturali, & praedicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus vero non Specie: & Genus continet totam substantiam Speciei: nam Species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere: & hoc est dicere Genus esse totale principium Speciei, & Speciem habere ordinem ad Genus totalis participationis, quod non fit in indiuiduo: quia indiuiduatio est in materia & accidentibus, non autem procedit a Genere sicut Differentia: & sic volunt isti doctores, illud (Sub) in definitione. f. Species est quae sub genere ponitur, habere hos tres ordines: haec optime dicta sunt ab Alberto tractatu quarto, c. 1. Sed profecto nescio an praeter rem: cum sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo, scilicet, Species est quae ponitur sub Genere, tali positione secundum qualem Genus est Genus: & hoc nulli praeter Speciem competit.

Nec similiter est curādū, cur Porphyrius dixit sub assignato Gsue: volunt. n. q. (sub assignato) id est certo & determinato: quia vna Species ad vnum pertinet Genus: patet. n. ibi significare illud verbum sub assignato gisue, id est definito & descripto paulo antea: & hoc ipse declarat consequenter dicens, Genus assignantes. i. definientes seu describentes.

Secunda pars capitis de Specie.

Planum autem erit, quod dicitur 2 hoc modo, &c.

Haec est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparisonem, & ad superiora & ad inferiora, describitque totum praedicamentum, quo ista continentur.

Haec autem pars in tres alias diuidi potest. In prima, ea quae in vnoquoque Praedicamento continentur, explicat & definiat assignat & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodam manifestat, ostendens in quo similitudo, & dissimilitudo exempli consistat. In tertia eorum numerum, & modum ea constituendi, & inter se praedicandi ordinem enarrat.

D 1 Circa

Nota primo.

Circa primum est notandum, quod Prædicamentum, ut in præsentibus sumitur, est quædam multorum Generum & Specierum ordinatio sub unico supremo contentorum: ut patet in exemplo, quod Porphyrius proponit in substantia: est enim quoddam commune, substantia, sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali animal rationale, sub animali rationali homo.

Nota secundo.

In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum quod hic defectu nominum ponuntur vocabula composita; ut illa consideranda sunt, tanquam simplicia, quorum loco ponuntur, alterum est, quod Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale tanquam Genus hominis, quia ipse existimabat, coelos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sententia est error, nec eam recipit Christiana religio. Immo nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo: propterea istud Genus est prætermittendum.

Est etiam aduertendum tertio: ponisse istam coordinationem in prædicamentis accidentis constituitur: quia vero notior est in substantiis: & prima; propterea in substantia fit exemplum.

Notatio.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimum quoddam, unum Genus omnia alia complectens: est etiam species ultima, & sunt intermedia: verbi gratia Genus supremum substantia; species ultima, homo: Genera intermedia, animal, corpus, & reliqua. Hæc autem sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genus supra se, propterea semper est Genus: Species ultima, non habet speciem sub se, propterea semper est species: at intermedia utrunque habent, & supra se Genus, & sub se Species: propterea habent duas habitudines, quia respectu superiorum Genera: at Genus supremum unicam habet habitudinem, sicut Species ultima: vocat habitudinem, relationem mutuantem denominationem: unde species ultima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed unica est habitudo, quia secundum utranque dicitur species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalissimum Genus ita &c.

Hæc secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimum est, quod cum sit Genus non est species. Secunda, Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Species autem ponit tres descriptiones. Prima est, species specialissima est quæ cum sit species non est Genus. Secunda cum sit species non dividitur in species. Tertia species est quæ prædicatur de pluribus differentiis numero, in eo quod quidam speciesi vero subalterna est descriptio, quæ cum sit Genus est species, & cum sit species est Genus respectu diuersorum.

Hanc prædicamentorum serie exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur unum ultimum, ut verbi gratia, Agamemnon, ante quem est pater scilicet Atreides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc vero Iuppiter: sed discrimen est, nam plerumque ista ad unum referuntur: at ista Genera prima & Prædicamenta sunt plura, sunt enim decem suprema Genera, quæ ad unum Genus reduci nequeunt: nam si ad unum reducerentur, hoc esset ens, quod non potest esse Genus, quia genus, ut constat, esse debet vniuersum, at ens secundum Aristotem, 4. Meta. c. 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima superlatiuo gradu ne gatur sumptis, ut substantia est Genus generalissimum, non quod sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur.

Decem igitur generalissima sunt &c.

Hic numerus eorum, qui in Prædicamento collocantur, constituit tali conclusionem. Genera suprema decem tantum sunt, specialissima vero plura sunt, sed non infinita: at individua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis: quæ hinc in dialogo dicto, Sophista. Plato. n. iubebat, ut quæ ab aliquo generalissimo descenderemus ad inferiora, sisteremus in Speciebus, non ultra procedentes: quia ultra species sola sunt individua: hæc autem sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continetur.

Hic

Nota

Hic nota, infinita bifaria sumi: uno modo in actu, quo pacto si modo realiter infiniti simul homines existerent, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum argumentum nunquam cessat, sed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto si Mundus esset duraturus in æternum, cum hominum perpetua prorogatione, ut existimauit Porphyrius, darentur infiniti homines, non quidem actu, sed potentia: quia nunquam cessarent alii, & alii continue nasci, & esse. De hoc infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit individua esse infinita, non quidem actu, sed potentia. At species utroque modo finitæ sunt, & actu, & potentia: quia ipse sunt eadem species, licet non eadem individua.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, &c.

Obiectio.

Hic Porphyrius, quantum existimo, respondet obiectiioni, quæ quis potest obicere, si, n. generalissima decem sunt, quare species totæ sunt, & individua infinita? Respondet, vniuersalia in se multa inferiora includere, ut sub vna specie singularia innumera: sub vno Genere, species multæ, & sub Genere superiori multa inferiora comprehendantur: vniuersale enim est collectiuum, & quod magis vniuersale, magis est collectiuum: & particularia sunt plura, & quod magis particularia, plura sunt: & propterea superiora Genera per differentias varias in varias species multiplicantur.

Nota.

Hic notandum est, dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, ut notat Caietanus: priori modo id quod est magis unum, quod dicitur magis collectiuum intensiue: altero modo id quod plura comprehendit, & sic dicitur magis collectiuum extensiue. Iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiue, quia magis sunt unum, quæ in minus vniuersali conueniunt, quæque solum in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiue, quia sub se plura continet, & sic loquitur Porphyrius.

Assignato autem genere, & specie &c.

Ordinem prædicandi horum, quæ in Præ-

dicamento constituuntur, hic explicat, & ex his quæ clare & recte dicit, ista conclusio potest colligi: scilicet superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualibus. Unde Genus de speciebus, & indiuiduis prædicatur: & Genus superius de inferioribus Generibus, & horum Speciebus, & earum indiuiduis: & eadem generalissimum de omnibus inferioribus. non tamen est contra inferiora de superioribus prædicatur: hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, &c.

Pars Tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quotuplex, & quale indiuiduum dicat, tractat. Est igitur indiuiduum, quod de vno prædicatur, ut diximus superius: triplex esse indiuiduum exemplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, ut Petrus, Ioannes: & est indiuiduum ex suppositione, ut filius Petri, si unicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, ut hoc album, & hoc hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduum, eo quod collectio proprietatum, quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optime dixit collectione proprietatum, quia vnus Accidens vnus indiuidui nihil prohibet esse in altero: ut quod sit ex eisdem parentibus natus, vel eodem loco, vel eodem tempore: at omnes simul, qui in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

Hæc autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci possunt, sub quibus omnes continentur, quæ sunt hæc: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, propriumque nomen: per formam intellige temperiem; per figuram vultum coloremque corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem cognitionem, parentes, & reliqua. Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Aristotele. Periher. cap. 5. dicere, Indiuiduum est quod non

D 3 prædi-

In Caput de Genere

QVAESTIO VNICA.

An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, à Porphyrio recte tradita sint.

predicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodq; Auerrois sententia non sit usquequaque vera, latius diximus cap. de Genere.

Dubiū.
Respō.

Est vnicum dubiū: nam habetur 7 Metaph. c. 1 §. indiuidui, vel singularis nō esse definitionem, neque scientiam; quomodo ergo hic definitur? Ad hoc ideo indiuidui posse dupliciter considerari: vno modo prime intentionali, scilicet pro ipsa re, quae est singularis secundum se, scilicet pro Petro, aut Paulo; & sic nullatenus potest defini, Petrus enim non definitur: altero modo secunde intentionali, scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, q; de vno predicatur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic de finiri potest, & in praesenti definitur a Porphyrio.

2 Continetur igitur indiuiduū sub specie, &c.

Porphyrius ex his, quae dixit, scilicet Genus de speciebus, & speciem de indiuiduis predicari, infert indiuiduum sub specie, & Speciem sub genere constitui: vnde species & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad Genus enim ut pars ipsius, ad indiuidua vero ut totum in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquendi modo est usus, scilicet Species est alterius, scilicet Generis, quia est eius pars: & Species est in alijs, scilicet indiuiduis, tanquam totū in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quae dicta sunt.

Totum est triplex.

Est notandū totū esse triplex, vniuersale, definibile, & integrale: vniuersale est superius respectu inferiorū, & inferiora dū partes potētiales: totū definibile est definitum respectu partium definitionis: totum integrale est compositum respectu partium integrantium & quantitatis; ut manuum, pedum, capitis.

Iuxta hoc intellige speciē esse totū definibile respectu ipsius Generis, & Genus partem: nā ex Gne, & Dfia fit Spēs: at Spēs est pars potētialem Gūs, & ipsū Genus est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, scilicet Genus est totum vniuersale, & Species est ipsius pars potētialem, indiuiduorum vero est totum vniuersale. Hae quantū ad capitis interpretationem.

Circa ea, quae in capite hoc de Specie, & eius definitionibus dicta sunt, praecipue aliquot difficultates erunt agendae. Et primo obiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei, deinde contra alia.

Sit ergo primum argumentū. Species ut Species est, est quoddā vniuersale, sed illae definitiones non sunt de Specie, ut est vniuersale, ergo nō sunt recte. Maior est nota. Minor probatur, quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus non sumitur in ordine ad superius. Secundo arguitur cōtra id quod dicitur, vltimam definitionē soli Speciei specialissimae competere. Genus etiam predicatur de pluribus differētib; numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimae cōpetit illa definitio. Antecedens est notum, animal, n. de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid predicatur.

Tertio. Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedēs. Sunt multae Species q; de plurib; non predicantur, ut Sol, Phoenix, Mūdus: ergo non omnibus operationib; definitio competit: similiter sunt multa q; predicantur de pluribus numero differētib; in eo quod quid, quae tū non sunt Species. Probatur. Punctus predicatur de multis punctis; instans de multis instantib; anima de multis animab; haec autē non sunt Species, quia sub nullo genere sunt: punctus, n. non est in Genere, nec alia; cum in Prædicamēto non sint, sed reducuntur, ergo nō sunt Species: aliter, n. Species esset, quae non est sub Genere, contra aliam definitionem.

Quarto. Petrus & Paulus & similiter alia indiuidua proprie non differūt numero, ergo Spēs non predicat de differētib; numero. Antecedens patet. Differre numero non potest, nisi qd est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnū, qd non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea quia sunt multae Species, quae nulla ratione de numero differētib; dicuntur, quia numerus

Primū Arg.

Secundū

Tertiū

Quartū

Caput I.

28

merus pertinet ad quantitatem, indiuidua autem & Species multae sunt extra quantitatem.

Quintū Quinto, Argumentor cōtra quaedā alia, quae in capite continent, Genus est prius Specie, ut superius probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet: coniectura, quia relata sibi sunt natura, ut docet Arist. in Prædicamento ad aliquid.

Sextū. Sexto. Id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternū. Cōtra. Esse subalternū, est esse sub altero, sed Genus, ut sub altero est, nō est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnātia in adiēcto, dicere Genus subalternū.

Septimū. Septimo. Illa Genera vocantur media. Contra. Mediū participat naturā extremorū, ut color mediū, rubedo, ut vī, constat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori, & inferiori: ergo non est dicendum mediū.

Octauū Octauo, contra id quod dicitur, vniuersale esse collectiū. Si ita esset, illa nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tādē omnis terminus cōmunis, sed hoc manifeste est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet vniuersale est collectiū.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quae de Specie dicuntur, quae quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quae diximus in capite de Genere nota, praetermittuntur: haec autem, quae proposuimus, eiusmodi sunt, quorū solutio, maxime Speciei naturam, & essentiam perfectamque eius notitiam aperiant.

Circa primū ergo argumentū, Alpharabius & Auicenna in sua Logica, c. de Specie, mouent dubiū, an Species, ut ad Genus refertur, sit vniuersale: Auicenna vī dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu quarto, c. 1. asserit, n. Albertus cum Alpharabio, Speciem, ut ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, ut ad Genus refertur, est subiectum, nempe de qua Genus predicatur: sed vniuersale, ut vniuersale, est predicatum; est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo ut Species refertur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in praesenti. Cū de natura Speciei ut Species est, sit ad Genus, & Species ut Species non sit vniuersale, de natura Speciei non est esse

vniuersale, sed est proprietas & accidēs, quod sequitur ipsam Specie. Atq; ita Porphyrius definit Speciem in ordine ad Genus, definit illam secundum naturam: in ordine vero ad indiuidua definit per proprietatem. vnde secundum Albertum & Caietanum, Speciei, ut ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorū dicā. Ista sententia non mihi vī recipienda, quia prius est esse vniuersale, quam esse Specie: cum vniuersale sit cōius. Immo, ut antea ostēdimus, sit Genus ad Speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit Speciei. Et praeterea, quod me magis mouet, Species est nō solum quod refertur ad Genus, sed quod refertur immediate ad Genus: sed quod immediate ad genus refertur, est vniuersale, cum Genus ut genus immediate de singularibus non predicetur, ergo Species, ut ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quod sit vniuersale.

Propterea dico. Species hēt tria q; sit vniuersale, q; sit Spēs, & specialissima: q; sit vniuersale, hēt in ordine ad inferiora: qd sit Spēs in ordine ad superiora, ita tū q; nisi sit vniuersale, nō sit Species: q; vero sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua de quib; immediate predicatur, atque ita spēs specialissima constituit sū Prædicabile, & est Species vere, & vniuersale eius Genus. Quod si Albertus voluit dicere, q; illa Species non dē vniuersale comparatione ad Genus, sed ad inferiora, recipimus: si tū velt dicere cū Caietano, quod non est de natura Speciei q; ad Genus refertur, esse vniuersale, falsum est, ut probauimus: q; immediate ad Genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrii, q; est de Specie, ut Spēs spālissima est.

Dici ēt p; ut arbitror, facilius, & clari⁹. **Distin.** adhibita quadā distinctione, q; omnem vī euacuare difficultatē. Vniuersale & vniuersale, sicut antea ostēsum fuit, dē p se & intrinsece, esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates cōsequitur: quarū altera est esse plicabile de multis: altera est esse subiicibile, sū illa oīa multa, quae in se continent: sicut econtra, indiuiduum habet duo, quae ipsum, ut tale est, consequuntur: alterum, quod de vno tantum predicatur: alterum, quod subiicitur, ut vnum tantum.

D 4 Vnde

In Caput de Genere.

Vnde fit, vt sicut aliud est predicabile de multis, scilicet vniuersale, aliud predicabile de vno, scilicet singulare & indiuiduum, ita subiectibile, alterum fit subiectibile vniuersale, alterum subiectibile, sed singulare.

Dicendum igitur, Speciem vt Generi subicitur, esse subiectibile, sed in subiectibile vniuersale. Nam Genus immediate non de indiuiduis, sed de Speciebus vniuersalibus, predicatur, & ita ipse Species, vt tales subiectibilia vniuersalia sunt: similiter vt respicit inferiora, esse predicabile vniuersale: sed si inferiora sunt, vniuersalia quoque esse Genus subalternum; si indiuidua tantum, esse Speciem specialissimam, predicabile. scilicet de ipsis tantum, & ita tam secundum predicationem, quam secundum subiectibilitatem, est vniuersale. scilicet predicabile vniuersaliter, & subiectibile vniuersaliter: atque ita per omnes gradus predicabile genericum, & subiectibile genericum, & predicabile specificum, & subiectibile specificum, & predicabile, & subiectibile medium, scilicet subalternum.

Immo vero si quis subtilius consideret, vniuersale ex se & se prius est: & abstrahit a predicabili, & subiectibile, quatenus, scilicet est in multis: siue predicetur siue subiciatur, siue non; nec sub talibus rationibus concipitur, sed secundum intrinsecum, vt est in multis. & ita ex se & se secundum potest intrinsece per esse in multis, in his, scilicet aut in illis.

Quoddam itaque est Genus generalissimum, si sit in omnibus, quod non conueniunt genere cum aliis: est Species, si est solum in his quae differunt tantum numero: est subalternum, & aliud, & minus altum quod est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per predicabile, nec per subiectibile constituitur intrinsece, vniuersale Genus, vel Species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam predicari & subiecti potest consequuntur. In quibus, tota difficultas euacuata est.

Ad primum argumentum. Ad argumentum dicitur, quod quamuis species a tali relatione ad Genus non sit vniuersale, tamen taliter non posse referri nisi esset vniuersale: propterea dum ad Genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundo respondetur a tali relatione ad Genus formaliter, & intrinsece non esse Speciem, neque vniuersale, sicut nec a relatione predicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verum tanquam per duo pro-

pria, essentiam, illis duabus relationibus, subiectibilitatis vniuersalis, & predicationis vniuersalis explicari, & merito, quia ad essentiam ambae illae pariter consequuntur.

Circa secundum, Avicenna suae Logicae cap. nono, voluit propter hoc argumentum, addendum seu intelligendum particulam exclusiuam, tantum: vnde scilicet, Species est quae predicatur tantum de pluribus, differentibus numero: at Genus predicatur de his, & de differentibus speciebus: quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentum, Genus predicatur etiam tantum de differentibus numero, quia predicatur de indiuiduis quae differunt numero, & de speciebus, quae et differunt numero, nam maior distinctio includit minorem, quoniam enim differunt specie, differunt numero, licet non econtra.

Propterea alij dicunt differentibus solo numero: vnde duas exclusiuas addunt: Species est, quae predicatur tantum de pluribus, differentibus numero tantum.

Sed melius est cum Alberto dicere tractatu quarto cap. i. in fine, hic fieri sermonem de predicatione immediata: quando, argumentum enim Genus de indiuiduis predicatur, est immediata predicatione, quia prius speciebus & per Speciem indiuiduis inest, at Species immediate ab indiuiduis participatur: Nec est aliqua exclusio addenda, quia denominatio absoluta indicat precipuum denominationum: per differentiam vero numero, singularia simpliciter intelliguntur.

Ad tertium respondet Boetius explicans definitionem Speciei, quae se in fine capituli traditur, & ait, quod dupliciter potest excutiri. Primo, quia multo plures sunt Species, quae de numerosis indiuiduis predicantur, quam quae de vno: Porphyrius autem definiuit quae vt plurimum inueniuntur. Secundo dicit quod intelligendus est Porphyrius de aptitudine & potestate, non actu: illa autem Species quamuis actu de pluribus non predicentur, potestate tamen predicantur: & ista est melior solutio.

Sed dubitabis, & merito, an sufficeret hoc ad Genus, quod potentia de pluribus speciebus predicetur: quod est dicere si vnica esset actu Species, an esset Genus per hoc quod potestate de pluribus speciebus predicaretur? Ad hoc respondet Boetius loco

Solutio alle-

Caput II.

29

allegato, & paulo superius in eodem cap. Quod nullatenus, sed necessario, ut Genus sit plures actu Species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tractatu 4. cap. 6. & videtur doctrina Aristoteli. Topic. 2. 3. Horum ratio est, quia Genus constituitur ad speciem per Differentiam, sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab alijs, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus.

Nota.

Pro declaratione est notandum, quod aliter se habet Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua: natura enim Generis est natura imperfecta, & incompleta, quae perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quae quid informe est in Genere artificiatorum, per formam autem perficitur. Praeterea, sicut materia non per vnā formam perficitur quantum ad totā eius potentiam, sed per multas, ita nec Generis natura per vnā differentiam solam habet perfici, sed per plures: & ea hac parte naturā Generis non potest existerē perfectā in vnica specie, & inde cum non sit natura Genus nisi sit perfectā, hinc est, quod potest lat Genus Species. At Speciei natura in se est natura perfectā, nec ab indiuiduis accidentibus perficitur, sed multiplicatur, in vno tamen perfectā manet: inde est, quod sufficit indiuiduum vnū, vt dicat manere Speciem, & sufficit quod possit de alijs predicari: quod in Genere non est: quia in vna Specie non existit eius natura perfectā, & haec doctrina est maxime consideranda. Huius sententiae sunt idem Boetius in lib. de Divisionibus, & D. Thomas dist. 19. q. 4. art. 2. lib. 1. Sententiarum.

Ad secundam partem huius argumenti respondet Caietanus & bene, quod ad Speciem duo sunt necessaria: & quod predicetur de pluribus numero differentibus in quibus, & quod sit natura perfectā, scilicet participans ad lineam rectam predicamentis sub aliquo Genere, & hoc secundum deest illis, puncto, animae, instanti, quia non sunt nisi partes naturae perfectae, cum per se in Predicamento non collocentur: dicuntur autem Species imperfectae quae proprie non sunt predicabiles ex predicatione predicamentali.

Ad quartum.

Ad quartum, videtur Boetius, quod indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum indiuiduum faciat distinctum numero ab alio, sed quia cum numeratur differant: &

quando numeramus singularia, vni distinctum ab alio facimus, nec sub eadē vnitate collocamus. Ad aliam partem respondetur, admittendo esse alias Species praeter quantitatem, tamen harum indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatem: nam distinctio numerica accidit, sicutur penes diuersitatem subiectorum, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, haec enim albedo differt ab illa, penes subiectū.

Ad quantum facilius est solutio. Genus enim & Species possunt dupliciter considerari, vno modo fundamentaliter secundum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura Generis est prior natura quā Speciei: natura si vero altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur Genus, nisi sint Species.

Ad sextum perinde est facilis solutio. Genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatum se habet, ut modo supponatur alteri, modo sit Genus, modo sit Species.

Ad septimum respondeo, medium multis sumi modis: aliquando dicitur medium positiue, scilicet quod equaliter distat ab extremis, ut punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium participatiue, quod ex extremis conficitur: ut rubedo dicitur medium color inter albedinem & nigredinem: aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est medium in predicatione, quale est in praesenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud predicatur: ut animal dicitur medium inter vites & hominē: hoc autem medium, in multis differt a medio ex participatione: si medium ex participatione extrema concurrunt per mixtionem quadā accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutem vtriusque ex parte communicatam. Praeterea, nulli est inter ea predicatione, cum nec medium ab extremis, nec extrema de medio predicentur. Praeterea tertio, medium est posterius extremis cum sit eorum effectus: at in medio predicationis, non concurrunt extrema, non enim animal sit ex homine, & inueniunt, sed inueniens est de essentia & substantia animalis, & animal de substantia hominis.

Praeterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori predicatur: & tertio

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.

De Differentia.

De tertio vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, ut videtur prius natura animali, sed animal prius est natura quam homo.

Circa octauum argum. nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire.

Primo, in vnum aliquod extrinsecum puta locum, finem, causam efficientem, ut plura grana congregari uno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquod agendum, & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, ut Ciuitas, Vrbs, Senatus.

Secundo, aliqua plura conueniunt in aliquid vnum intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamen non est in singulis per se perfecte, & totaliter: quopacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quae tamen in singulis per se non est, ut Petrus, Ioannes, homo respectu animae, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista unitate, non sunt dicenda collectiua.

Tertio, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quae tamen est in omnibus & singulis per se: & talia nomina dicuntur vniuersalia, Species, & Genera, & reliqua, quae de singulis diuim predicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfecte inuenitur: & de tali collectiua hic loquitur Porphyrius, quod constat longe diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiua: hoc enim tertium non proprie collectiua, sed vniuersale dicitur.

De Differentia. Cap. III.

Differentia vero, & communiter, & proprie, & propriissime dicitur. Nam communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate differt quocunque modo, vel a seipso vel ab alio. Differt enim Socrates a Platone alteritate, & ipse a seipso, & puer existens & viro factus, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur,

quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile vero accidens est, ut cecitas oculorum, aut nasi curvitas, aut cicatrix cum ex vulnere occalluerit. Propriissime autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt, rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alteratum facit.

Sed ex quidem, quae & communiter & propriae sunt, alteratum faciunt, quae vero propriissime, aliud. Quae quidem igitur aliud faciunt, specificae vocantur: illae vero, quae alteratum, simpliciter differentiae. Animal enim adueniens rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solum a quiescente fecit. Quare illa quidem aliud, haec vero alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientes differentias, diuisiones generum fiunt in Species, & definitiones assignantur, quae sunt ex Genere & huiusmodi differentiis: secundum autem eas, quae solum alteratum faciunt, alteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum; differentiarum alias quidem esse separabiles, alias vero inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & aegrum esse, & sanum esse, & quaecunque his proxima sunt, separabilia sunt: at vero aquilinum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliae quidem sunt per se, aliae vero

per

Caput III.

30

per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinabile esse susceptum: at vero aquilinum esse, vel simum, per accidens, & non per se. Illae igitur, quae per se sunt, in substantiae ratione accipiuntur, & faciunt aliud: illae vero, quae secundum accidens, nec in substantiae ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quae quidem igitur per se sunt, non suscipiunt magis & minus: quae vero per accidens (et si inseparabiles sint) intensionem accipiunt & remissionem. Nam neque Genus aut magis & minus predicatur de eo cuius fuerit Genus, neque Generis differentia, secundum quas diuiditur. Ipsae enim sunt, quae vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuique vnum & idem, neque intentionem, neque remissionem suscipiens est, aquilinum autem esse, vel simum, vel coloratum, aliquo modo & intenditur, & remittitur.

Cum igitur tres species differentiae considerentur: & haec quidem sint separabiles, illae vero inseparabiles: & rursus inseparabilium haec quidem sint per se, illae vero per accidens: rursus earum, quae per se sunt, differentiarum, aliae quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliae vero, secundum quas ea quae diuisa sunt specificantur: ut cum per se differentiae omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidem & sensitiui differentia constitutiva est substantiae animalis. (est enim animal sub-

stantia animata sensitiua) mortalis vero & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiue sunt, animalis differentiae: per eas enim genera in species diuidimus. Sed ex quidem, quae diuisiue sunt, differentiae generum completiue fiunt, & constitutivae specierum: diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & mortalis differentiae constitutivae fiunt hominis: rationalis vero & immortalis Dei: irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic vero & supremae substantiae, cum diuisiue sint animati & inanimati differentiae, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumptae animal perfecerunt, animata vero & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam, ergo eadem aliquo modo quidem accipiuntur constitutivae, aliquo modo autem diuisivae, specificae omnes vocantur.

Et his maxime opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quae secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis istis, quae sunt separabiles.

Quas etiam determinantes dicunt. Differentia est, qua abundat Species a Genere. Homo enim plus habet quam animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nam unde species haberent differentias? Neque vero omnes oppositas habet, quoniam idem simul habebit

De Differentia.

bebit opposita. Sed, quemadmodum consent, potestate quidem habet oēs eorum, quæ sub se sunt, differentias; actu vero nullam: acti neq; ex ijs, quæ non sunt, aliquid sit, neq; opposita circa idem erunt. Definiunt aut eam & hoc modo. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus Specie in eo quod quale quid est prædicatur. Rationale. n. & mortale de homine prædicatum in eo quod quale quid est homo dicitur: sed non in eo quod quid est. Quid est. n. homo nobis interrogatis, conueniens dicere, animal: quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est, conuenienter assignabimus. Rebus. n. ex materia & forma constantibus, vel secundum proportionem ad materiã & formã, constitutionem habentibus. quemadmodum statua ex materia quidem ex ære, ex forma autem figurata: sic & homo cõs & specialis ex materia quidem proportionaliter constituitur ex Genere, ex forma autem Differentia. totum autẽ hoc, animal rationale mortale, homo est, quemadmodum illic statua. Describunt autem & hoc modo. Differentia est quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodẽ Genere sunt: Rationale. n. & irrationalis hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuidunt. Assignat autẽ & hoc modo. Differentia est, qua differunt à se singula, namque homo, & equus. Similiter Genus non differunt, sumus. n. animalia nos, & equi: sed additum rationale disiunxit nos ab illis, & rationales sumus & nos, & Dij: sed mortale appositum disiunxit nos ab illis. Ex alius autem pertractantes ea, quæ ad

differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse cõducit, & qd quid erat esse, & quod rei pars est. Neque. n. quod natum est nauigare, est hominis differentia, et si sit proprium hominis. Dicere. n. possumus animalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa verò minime, diuidentes hominem ab alijs: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantia completiuium nec eius pars, sed aptitudo solum ipsius: ideo quia non est talis differentia, quales sunt, quæ specificæ dicuntur differentia. Erunt ergo specificæ differentia, quæcunq; alteram faciunt speciem, & quæcunq; in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, ut bene dicit Boetius, hic querere, quare Differentia Propria, & Accidenti anteponatur, cum in dubium reuocatum fuerit, an Speciei esset proponenda: est. n. prædicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Non autẽ hic agimus de differentia concreta. sed de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quã vnũ ab altero differt: ut dicitur sit forma, per quã vnũ ab altero differt. Nec agimus de ipso principio, & forma secundum se, sed ut per intellectum assumitur ad prædicandum de illo cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentia, in posteriori quinque definitiones: est autem prima diuisio, Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam propriissima.

Differentia cõs est Accidens, separabile, per quã vnũ ab alio, vel à se aliquo differt, ut Petrus sedens à nō sedente, currens à quiescente, senex à se ipso puero differt.

Differentia propria est Accidens, inseparabile, per quod vnũ ab alio differt, ut cæcis oculis differt ab eo, qui non est oculis

cæcis,

Caput III.

31

cæsis, illa oculorum affectione, & colore cæsis, quæ dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia propriissima est forma substantialis, per quam vnũ ab alio differt, ut homo ab equo differt per rationale. Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, quæ faciunt diuersum vnũ ab altero, sed differunt, quæ dux primæ faciunt differre in Accidenti, tertia vero in substantia: unde illæ dux primæ dicuntur tantum facere diuersum, seu alteratum; tertia vero facit aliud, idest diuersum in substantia.

Nota primo. Circa istam diuisionem est primo notandum ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones Differentia aliter se habent, quæ acceptiones Speciei, & Generis: istæ enim, Generis. & Speciei, nō oēs sunt Logicae, sed tantum tertia Generis, & Posterior Speciei: istæ tres acceptiones Differentia omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota secundo. Nota secundo cū Boetio, quod istæ dux primæ Differentia, scilicet prima, & secunda sunt indiuiduorum, & singularium: ista enim Accidentia proprie sunt singulariũ: at Differentia tertia est specierum, & Generum, idest per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt indiuidua: quia de causa illa tres differentia superius posita, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica vero, & generica ad tertiam.

Nota tertio. Nota tertio, Differentia prima dicitur cõter dicta, iudicio meo, propterea cõs dicitur, quia sit tale Accidens, quod sicut modo accidit uni extremo, quod per cãm differt ab alio, potest etiam & isti alias accidere: verbi gratia, sedens differt a stante, accidenti, & differentia cõs secundum quã potest et, & qui modo stat à sedente differre, nam stans potest sedere, & qui sedet aliquando stare: reliquæ dicuntur propriae differentia, i. peculiare vnus cuiusq; quia quod se mel per illas differt, semper per eas differt.

Differentiarum ergo alia quidem &c.

Diuisio secunda. Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius infert diuisionem secundam. Quædam Differen-

tia faciunt alteratum, idest diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, idest diuersam substantiam: sub priori membro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria: sub posteriori vero est tertia, scilicet propriissima: inter quas est duplex discriminis: prius Differentia facientes alteratum dicuntur simpliciter & tantum Differentia, at facientes aliud dicuntur Differentia specifica, quod additum est perfectionis, explicans huius Differentia specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones quæ additæque & Generum diuisiones fiunt per has específicas Differentias, & facientes aliud, non per illas, secundum quas non fiunt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales.

A superioribus ergo rursus inchoantibus.

Rursus in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quædam sunt Differentia separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, ut sedere, currere, & sub hoc membro, est Differentia communis: inseparabiles sunt, quæ nunquam a re manente dimouentur, quales sunt Differentia propria, & propriissima.

Et hæc subdividit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ Accidens est quoddam inseparabile, & inseparabile per se, qualis est propriissima, quæ ad rei substantiam & naturam pertinet: & hæc est quarta diuisio, quæ subdivisio est potius vnus membrum, tertia præcedentis. Constituit autẽ duplex discriminis inter has duas inseparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti ut superius diximus: at inseparabilis per se facit aliud, idest diuersum in substantia. Alterum, Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, idest non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quam alius, & curuiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo non est magis rationalis quam alius. Huius dat rationem, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei: at esse & natura non suscipit magis in

Diuisio tertia.

Diuisio quarta.

De Differentia.

his, quā in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quam alius, nec magis corpus quam alius.

Cum igitur tres species Differentiæ considerentur.

Porphyrus epilomat has diuisiones propositas, insinuans vnum consideratione dignum: uidelicet Species Differentiæ esse solum tres illas primo loco constitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus alia diuisiones secundum ea, quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuidentia, scilicet tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur facientes alteratum, quædam aliud, quædam separabiles, quædam inseparabiles; tam per se, quam per accidens.

Diuisio quinta.

Postea vero Porphyrus Differentiā inseparabilem per se, scilicet specificam, quinta diuisione subdividit: quædam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiones, idest per quas Genus diuiditur: quædam illius Generis constitutiua. i. per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal hæc has Differentias; animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt, per quas animal constituitur, scilicet priores: animal. n. est animatum, & sensibile corpus; per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnum est discrimen, nam per diuisiones Generis constituntur Species illius Generis, non autem per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrus constituitur homo, p. rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale vero mortale constituitur brutum. At vero, quāuis illæ constitutiua nō faciant Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiæ dicuntur illius superioris diuisiones, & ipsius inferiorum, tanquam Speciei constitutiua; vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiones, corpus. n. per animatum, & inanimatum diuiditur: & corpus animatum per sensibile, & insensibile; animatum aut, & sensibile, cum substantia, faciunt animal si cut insensibile cū animato facit plantā, vnde eadem differentiæ simul sunt & diuisiones, & constitutiua: sed inferiorum constitutiua, superiorum diuisiones: quapropter omnis Differentia specifica dici potest, quia

constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Circa hoc, Nota istud exemplum esse falsum: non. n. Deus est animal, nec corpus; nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrus loquitur, ut Philosophus Platonius, ut superius diximus.

Nota et genus generalissimum solum habere Differentias diuisiones, non constitutiuas: cum nullum supra se habeat Genus: specialissimam vero solas habere Differentias constitutiuas, quia sub se nō habet inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur.

Nota similiter tertio; si istæ differentiæ ad idem Genus comparentur, alia distinctæ sunt differentiæ diuisiones, alia constitutiua: si vero ad diuersa comparentur, eadē potest esse differentia diuisionis, & constitutiua, sed respectu diuersorum: superioris quidem diuisionis, inferioris vero constitutiua.

Et his maxime opus est ad diuisiones Generum &c.

Hic Porphyrus duos vsus harum differentiarum specificarum ponit. prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipue per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum specierum: alia. n. differentiæ p. Accidens, tam separabiles, quā inseparabiles, non sunt aptæ ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones nō essentielles, & minus præcipuas, cum sint accidentia rei, nec de eius natura.

Differentia est, qua abundat Species a Genere.

Hæc est posterior pars huius capituli, qua ponuntur aliquot ipsius Differentiæ definitiones.

Prima est proposita, scilicet Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim Speciei ex Genere & Differentia constat: vñ plus includit in sua natura, quā Genus; Genus. n. non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa Species.

Postea tamen dubitare quis, unde habet species Differentiam? non enim a Genere, quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non aut Differentia potest esse ex nihilo: à quo ergo est?

Respond.

Caput III.

32

Sol. Respon. quod Differentiæ sunt in Genere, non actu, idest non sunt de natura eius; sed in potentia, quia illo sunt: sicut & cetera extrahitur forma alicuius imaginis: & nō est inconueniens q. multæ differentiæ sint in Genere in potentia, ut multæ figuræ ceræ in potentia.

Secunda. Secunda definitio est. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus Specie in quale quid: qd exemplo claro ostenditur: vt enim res componuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materiæ & aliquo simili formæ: vocat simile materiæ si biectum in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære, ut materiæ, & figura tanquā formæ: dicit autem subiectū simile materiæ, quia proprie materiæ est pars compositi substantialis: ita, inquit, Species, scilicet homo componitur ex Genere tanquam ex materiæ, & ex Differentia tanquam forma: ut ex hoc intelligamus, quod Differentia est velut qualitas, sicut forma.

Tertia. Tertia definitio. Differentia est, per quā Genus separatur, idest diuiditur in ea quæ sub se sunt.

Quarta. Quarta vero Differentia est, secundum quam vnā Species ab alia differt. At quia illæ duæ vltimæ videbantur insufficientes, cum essent aliqua, per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, scilicet accidentia propria: dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

Quinta. Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet, Differentia est, qua vna Species ab alia separatur, cum sit ipsius natura, Speciei pars.

Questiones, seu dubia quædam scitu digniora in caput de Differentia, præsertim circa eius definitionem, recte nesit tradita?

Dubium primum. Circa hoc caput sunt aliquot dubia, q. a nobis breuiter erunt examinanda. primum est, Cum Logicus non tractet de rebus ipsis secundum se, sed ut intentionibus substant, tales intentiones considerando, cur hic Porphyrus de Differentia ipsa reali tractat, qd munus vñ esse Metaphysici, quod

quidem tractat Arist. 5. Meta. c. 9.

In hac re dicendum, q. Differentiæ tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum. Secundus est constituere naturam. Tertius est eam ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt considerari: vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt. Nam in rebus ipsis natura Generis est determinata. & facta Species per differentiæ naturam, & natura specifica ab alijs distincta: & tunc isti tres actus ad Metaphysicum pertinent, & considerare differentiam secundū istos actus in rebus. Altero modo possunt considerari, ut per intellectum isti assumuntur & exercentur, idest quatenus Genus ipsum abstrahentes per Differentias diuidimus, & Specie ex Genere cum Differentia componimus, & per differentiam ab alijs separamus: & sic considerare Differentiam est Logici: cōsideramus enim differentiam, ut intentioni secundæ substat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differentiæ, qui magis est Logici, scilicet prædicari de his quæ per talem constituuntur Differentiam, & hoc peculiariter hic consideratur, scilicet ut est prædicabile: At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrus misceat res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones.

Dubitium secundum. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo quod quale quid: cum multis Differentijs non competat, nam vltimæ Differentiæ nō prædicantur nisi de vnica Specie.

Circa hoc multiplex est dicendi modus. Fuit prima sententia Burlei in præsentia loco: cum duplex Genus sit Differentiarum: quædam genericæ, per quas Genus constituitur: quædam sunt vltimæ, per quas vltima Species, & specialissima componitur, inquit Burle. Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio, quæ soli specialissime competit, quædam alia pro utraq. Specie: ita in hoc capite ista definitio est pro Differentia generica, alia pro omnibus sunt.

Alia fuit sententia multorum asserentium, Porphyrum non meminisse in hoc capite, nisi solum Differentiarum genericarum, quia vltimæ non sunt cognite à nobis: & hic modus dicendi non vñ abhorre-

Solutio.

Dubitium secundum.

Prima opinio.

Secunda opinio.

De differentia.

re à doctrina S. Th. 2. Post. lec. 13. qui idē docet super Arist. f. non meminisse vltimam, quia incognita sunt. Nec longe ab hac sententia distat Simpli. c. 3. Ante prædicam. regula 2. vbi refert Porphyriū de finisse Differentiam, vt in plurimum.

Confutatio. Sed prima sententia Butle. non videtur mihi admodum rationabilis, quia cum ratio præcipua Differentiæ in hoc loco sit, vt prædicabile est, & id explicetur solum in hac definitione, debuisset Porphy. omnem Differentiam definire, sicut fecit in capite de Specie, vbi dedit definitionem conuenientem Speciei, quæ est prædicabile. Secunda item sententia videtur Alberto tracta. 5. c. 6. non esse recipienda, quia cū veritas sit, esse Differentias ultimas, non debuit assignare definitionem Porphy. non conuenientem omnibus differentiis.

Tertia op. Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse Differentias vltimas existimauerunt, sed oēs genericas, & communes, & quod duæ, aut tres simul iunctæ Speciem vltimā componunt: ut mortale conuenit homini, & bruto, rationale homini & angelo secundum Porphyrium: at rationale mortale soli homini: & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrii, & videtur esse doctrina expressa Arist. 2. Post. c. 14. ubi asserit Differentias singulas per se competere multis Speciebus; tamen aliquæ simul iunctæ vnā rem componunt: sic esse dandas definitiones. & 1. Topi. c. 3. problema Differentiæ ad problema Generis reducit. & 4. Topi. c. 6. ponit discrimē inter Genus & Differentiam, quod quamuis vtraque de pluribus prædicatur, tamen adhuc de pluribus Genus quàm Differentia.

Confutatio. Circa hoc dico duo. Primum mihi videtur ista sententia esse Porphy. vt clare patet in ipso capite: non enim aliter constituit Species, quàm per multas differentias genericas. Dico Secundo istam sententiam, q̄ non sint vltimæ Differentiæ, esse manifeste contra Aristotelem qui 7. Meta. c. 12. inquit, vltimas Differentias cū Specie conuerti, & 1. de partibus animal. c. 2. dicit, aliquas Species non habere nisi vnicā Differentiam. Nec locus Aristotelis in oppositū probat, quicquid, quia illic docet Aristoteles definitionem secundum eas Differentias, quæ inveniuntur: ac vltimæ occultissimæ sunt, non tamē propterea sunt negan-

da: & in Topi. ipse clare dicit Differentiā, quæ generica est, cum genere esse ascribendam: vbi insinuat esse Differentiam, quæ non est generica.

Quarta op. Quarta opinio fuit Alber. tracta. 5. c. 6. & Aulcen. & Alphar. Dicunt enim, q̄ Differentia duo habet, secundū q̄, est Differentia: alterum est, Genus distinguere; alterū, Speciem cōstituere: quod uero cōstituāt Differentiæ determinatam & vltimam Speciem, non habent in quantum Differentiæ, sed in quantum sunt quædam nature particulares non conuenientes pluribus Speciebus: ex quo fit, quod propria ratio Differentiæ inueniatur in genericis: nam vltima Differentia habet aliquid mistum, quod non est Differentiæ secundum se: & ita dicunt Porphyrium definisse Differentiam secundum ea, quæ per se habet, & ita non curant vltimas definire.

Conclusio. Contra hoc dicit bene Caietanus, quod vltima Differentia, licet habeat aliquid, qd non est Differentiæ secundum se; non tamen amittit ea, quæ sunt Differentiæ secundum se: nam diuidit, & cōstituit, & propterea debuit definire.

Quinta op. Vnde est quinta sententia ipsius Caietani asserentis illic: definiri omnes Differentias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum, scilicet, Differentia est, cui in quantum Differentiæ non repugnat prædicari de pluribus Specie differentiis: si enim repugnaret, nulla Differentia prædicaretur de pluribus. Et hæc fuit sententia Iamblic. asserentis, quod Differentiæ vltimæ, ut Differentia est, nō repugnat de pluribus Speciebus dici: quod idem docuit Aulcen. c. de communitatibus: vnde sententia Caietani non est noua & propria.

Confutatio. Sed quamuis ista sint probabilia, tamē existimo esse præter mentem Porphy. qui vltimas Differentias nō definiuit: siue quia credidit non esse, siue quia occultæ sunt.

Solutio. Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quæ prædicatur de Specie, cuius est Differentia, in quale quid.

Dubitatio. Dubitatur tertio. Quomodo Differentia prædicatur in quale quid, Pro quo oportet aduertere, quod qualitas non est aliud, quàm id per quod fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum.

Potest

Caput III.

33

Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquam est homo, est indifferens, vt sit albus, vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia postquam est, est indeterminata, vt sic, vel sic habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundo, aliquid est indifferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quædam substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, sit ignis, si forma equi, sit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertio, aliquid est indifferens, tãquàm aliquid confusum, & multa comprehendens, & per particulare determinatur, quo pacto se habet Genus respectu Differentiæ, vnde & Differentia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles. 5. Meta. c. 14.

Nota. Est autem notandum discrimen inter has. qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominem, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantum cōpositum accidentale: at forma cum materia facit vnicā naturam per se, & vnicum cōpositum substantiale hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter Differentia cum Genere facit vnicam naturam specificam.

Sed omnia qualitate accidentali inter has, scilicet formam & materiam, Differentiam, & Genus, est triplex discrimen considerandum. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alterā partem: at Genus & Differentia vniquodque per se totam substantiā dicunt, & claudunt, verbi gratia animal totam substantiam cōpositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nam animal in homine dicit totam substantiam hominis secundum quod in ea est aliquid, in quo homo aliis animalibus est similis: at rationale dicit eandem hominis substantiam, in qua in ea est aliquid, in quo ab aliis animalibus separatur. & vniuersaliter Genus dicit totam substantiam, vt in ea aliis Speciebus assumitur: at Differentia dicit eandem rei substantiā,

vt in ea aliquid est, quo ab aliis separatur. Propter quod sanct. Thom. de Ente & Essentia. c. 3. dicit hominem, seu Speciem non componi ex Genere & Differentia sicut ex duabus rebus, sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Secundum discrimen est, quod ex hoc inferitur, materia & forma, cum singula rei substantiam nō dicant, de cōposito prædicari nequeunt: non. n. dicitur homo est anima, homo est corpus. at Genus & Differentia, cum singula totam rei substantiam dicant, per se de re prædicantur: vt homo est animal, homo est rationalis.

Tertium, cōposita singula non participant totam materiæ substantiam, cum ex alia parte materiæ fiat vnum, ex alia aliud: at singulæ Species totum Genus participant, quantum ad eius substantiā, quæ per definitionem explicatur, vt homo per se, leo per se, capra per se sunt participes integre substantiæ animalis: sed non participant singulæ Species totam Generis potentiam, quia Genus in potentia continet omnes Species suas: at vna Species non continet aliam.

Hinc patet quantum inter sit inter Genus & materiam, & Differentiam & formam, q̄ si Genus dicitur materia, & Differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahitur: ita Genus per Differentiam cōtrahentem limitatur: vnde Differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Sed est maxime considerandum. Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum Genus, quod determinat, & ad Speciem, quam constituit: respectu enim Generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura Generis: vnde de Genere prædicatur in quale, sed non essentialiter: at Speciei est qualitas essentialis, quæ est pars nature eius: propterea de Specie, in quale quid prædicatur, sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis, at hominis & cōpositi est pars: propterea dixit Porphyrius: Differentia dat esse rei: scilicet speciei, & est pars eius substantialis, id est est intrinseca ei.

Dubitatio. Dubitatur quarto breuiter, quomodo vltima Differentia, cum de vna specie prædicatur, sit vniuersalis? Dico primo, secundum nos nullum dubium esse, qui dixi-

E mus

De Proprio.

mus huius libri subiectum primū, esse vniuersale, vt est in multis, & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species quā constituit, ideo esse vere, & proprie vniuersale, sed etiam si quis subiectum diceret esse Prædicabile; idem consequitur, constat. n. Differentiam esse prædicabilem.

Dicitur etiam secundo possit, Differentiam talem esse vniuersalem, quia de subiecto vniuersali prædicatur, vnde & de cōtentis sub tali specie prædicabitur, sed cum discrimine, nam Species immediate, ac Differentia mediate, scilicet per Specie ipsam prædicabitur.

Quinti dubii.

Dubitarum quinto, quomodo Porphyrius videtur Differentias priuatiuas, scilicet irrationales, immortales Boetius existimauit tales Differentias posse constituere Speciem, sed quia aliā latius de hoc dicemus; interim dico absque vilo dubio sententiam Boetij esse contra Aristotelem. q. 1. de partibus animæ, vbi docet & probat oppositū. Boetius forsitan sequitur Platonem, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara contra eum, quia priuatio non est de essentia alicuius entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Solutio

Vnde dico, illas Differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit Aristot. 6. Top. c. 3. vel quia Differentiæ aliæ sunt occultæ, vel quia sunt multæ, quas enuntiare esset prolixum.

De proprio. Cap. IIII.

Proprium vero quadrifariam diuidunt. Nam & id, quod soli alicui Speciei accidit, etsi non omni, Proprium dicitur: vt homini medicum esse, vel geometram. Et quod omni accidit Speciei, etsi non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli & omni, & aliquando: vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem id, in quo conueniunt & soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile, nam etsi non semper rideat, tamē

risibilis dicitur: nō quod rideat semper, sed quod semper aptus natus sit vt rideat: hoc autem ei semper connaturale est, quomodo & equo hinnibile. Hæc autem & proprie Propria dicuntur, quoniam etiam conuertuntur. si quid enim equus est, hinnibile est: & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur Quartum prædicabile, si Proprium, quod merito Accidenti præponitur, quia quauis de rei substantia non sit, est tamen substantiæ & essentiae rei proximū, ab ea, scilicet, immediate emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur: alterum, quatuor sunt Proprij acceptiones, alterum ipsius Proprij Logici prædicabilis definitio.

Sumitur autem Proprium quatuor modis. Primo dicitur Proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui Speciei inest, non tamen omnibus indiuiduis illius Speciei competit, sicut esse Grammaticum, Medicum, non nisi homini conuenit, non tamen omni homini.

Altero modo Proprium dicitur prædicatum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli competit, quo pacto homini est Proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, nō tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

Tertium. Proprium est prædicamentum et accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore; quo pacto canescere est Proprium homini; omnis enim homo, & solus homo canescit, sed nō semper, nisi in senectute: fit enim canities, ex corruptione humiditatis, quod calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit quādo calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpitur, & fiunt cani. sunt & aliqui, qui etiam senes tarde, aut nunquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

Quarto

Caput V.

34

Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli & semper conuenit: & hoc proprie & simpliciter dicitur Proprium, sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam non sp. homo ridet. Respond. quāuis actus ridendi semper non inest, tamen aptitudo ad ridendum est semper: propterea semper homo est risibilis, idest aptus natura ad risum. Ex hoc inferit proprietatem vnam Proprij, scilicet q. conuertitur cum suo subiecto: valet enim, homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprij, scilicet, Proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper Speciei, & conuersim prædicatur de ea.

Dubia quedam scitu digniora in caput de Proprio.

Circa hoc caput aduertendum est primo, Proprium dupliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo proprie significat viuum, improprie dictum, & sic in presenti non consideratur: altero modo vt distinguitur contra commune, vt id fit Proprium alicui, quod non alijs præter ipsum competit: & sic in presenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus Proprij, semper loco Generis, tum illud (accidit) idest, est prædicatum accidentale, idest quod non est de natura rei, de qua prædicatur.

Est secundo aduertendum. q. Aristot. 1. Top. ca. 4. distinguit Proprium in absolute Proprium, & ad aliquid, & quando. Proprium absolute est (vt definit ipse) qd non indicat naturam rei: soli autem inest, & eō uersim prædicatur. Prima particula est ad excludendum Genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei, vel de natura rei: secunda particula ad excludendum Proprium secundo modo, & Accidens cōmune, quæ pluribus insinueretia particula ad excludenda Propria primo & tertio mō, q. soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundū se, commune est; tamen si subiectum, cui inest, alijs comparatur, illi est, Proprium,

vt bipes absolute homini non est Proprium, tamen si homo ad equum comparatur, homini bipes est Proprium. Proprium, quādo est idē quod Porphyrius ponit, & quāuis non his verbis de Proprio, Porphyrius egerit, tamen omnia, quæ dicit, re ipsa sunt eadem cum Aristot. nam Proprium, quarto modo, est absolute Proprium: & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cum illa Aristotelis. Proprium autem tertio modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quāuis Proprium primo modo cum fit indiuiduorum, particulariter ab Aristot. sit prætermisum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi querebat.

Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum vniuersale: Aliquibus videtur dubium, quia non prædicatur de indiuiduis, vt proprium est, nisi mediate: dico tamē se vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatum, sufficit q. immediate de vniuersali prædicetur: scilicet de Specie, sicut diximus de vltima Differentia superius, & quod sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit.

De Accidente. Cap. V.

Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo: hoc enim ipsius separabile est, illud vero inseparabile. dormite quidem separabile accidens est: nigrum vero esse inseparabiliter coruo & æthiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus, & æthiops abijciens colorem, præter subiecti corruptionem. Desinunt autem sic quodque. Accidens est quod contingit eidem inesse & non inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia, neque Species, neque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicendum

E 2 dum

De Accidente.

dum est quæ eis communia sunt, & quæ propria.

Non est hic, q̄ in dubiū vertamus, quare de Accidenti tractet Porphyrius, cū nullū super sit Prædicabile, cui antepōnatur: cum quæ inter omnia sit maxime extra rei essentiam. In hoc igitur brevissimo capite sunt tres Accidentis definitiones, cum unica divisione.

Prima definitio est. Accident est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionē: ac si dicat, est prædicatū vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, ut nec propter eius præsentiam, vel affirmationē; nec propter eius absentiam, vel negationem, natura subiecti destruitur, ut siue dicas, homo est albus, siue homo non est albus, non propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accident, quoddam est separabile, quoddam inseparabile: inseparabile, quod a subiecto separari nō potest, ut albedo est Cygni inseparabilis: separabile, quod separari potest, ut sedere, currere. At quia quis posset obicere Porphyrio, quod hæc diuisio videatur aduersari definitioni, si enim est Accident inseparabile, non ergo adest, & abest. Respon. quamuis re adesse, & abesse non possit, intellectu tamē separatur: dum Athiopem absque nigredine, & Cygnum absque albedine considerare possumus.

Secunda definitio est. Accident est, quod contingit eidē inesse, & nō inesse. Ita magis explicat naturam Accidentis: nā adesse, & abesse, nō solum Accidentib. sed aliis competit inesse est proprium Accidentis.

Tertia definitio est. Accident est, quod nec est Genus, nec Species, nec Differentia, nec Proprium, semper autem est in substantia subsistens, id est nunquam extra substantiam reperitur. Hæc duæ ultimæ definitiones sunt Arist. 1. Top. c. 4.

Dubia quadam seu Quaestiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

Omnia fere, quæ in hoc capite continentur, ab Auicenna reprehenduntur: at ut nos horum sensum perfectum teneamus

erit primo aduertendum, Accident triplex sumi: vno modo, ut distinguitur contra substantiam, ut omne ens, quod nō est substantia est Accident, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accident, & hoc aliqui vocant Accident nominale, quia scilicet per nomen Accidentis significatur, & de illo in se dī, hoc est Accident: Altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accident animalis, & Petrus hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales: animal est homo, homo est Petrus, & hoc vocant Accident verale: quia nō tam dicitur, homo est Accident animalis, quam accidit animalis: & de isto modo Accidentis loquitur Arist. 3. Meta. c. 30.

Tertio. Accident sumitur particulariter pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominale, hoc n. diuiditur in commune, & proprium. commune est, quod non fluit ex principiis essentialibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur commune, ut albedo respectu hominis: non n. ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, ut risibile hominis: tunc autem signum erit fluere ex principiis essentialibus subiecti, quando ne: illud sine subiecto, nec subiectū sine eo esse possunt: quando vero contra non fluit, commune reputatur: illud ergo Accidentis propriū facit quantum Prædicabile, commune vero quantum Prædicabile.

Ex quo sequitur Accident, quod est quantum Prædicabile, non esse Accident secundum modo, quia secundum illud sunt prædicationes indirectæ, quæ non sunt artis: nec esse Accident in vniuersum, ut distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & illud Prædicabile quantum: sed est Accident commune quod non fluit ex principiis essentialibus subiecti de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auicenna.

Est secundo notandum, Accident triplex esse posse considerari. Vno modo, secundum quod in rebus est, & secundum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicam pertinet. Altero modo secundum quod est in intellectu, & hoc respectu corū, quæ

Nota.

Caput V.

35

sua sunt, id est respectu inferiorum vel superiorum, vel Differentiarum, & sic necesse est quantum, nec quantum Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, ut ad subiectum comparantur, de quo prædicantur, & tunc Accidentis proprium facit quantum, commune vero quantum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde Accident non dicitur prædicatū Propriū, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectum tradidit, nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt, aut Species.

Dubitat contra primam definitionē, quid ibi loco Generis constituitur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo prime intentionaliter, scilicet adesse pro reali inhaerentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: corruptionem subiecti, pro reali destructione: ut sit sensus, Accident est, quod realiter subiecto inhaeret, & non inhaeret absq; vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quā sit verus, non est Logicus, qui res absolute non considerat. Alter sensus est secunde intentionaliter, ut adesse sit affirmari, abesse negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: ut sit sensus, Accident est prædicatum vniuersale, quod de subiecto affirmari, & negari potest, absque vlla repugnantia naturæ subiecti: ut siue dicas homo est albus, siue dicas, homo non est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic a multis intelligitur talis definitio: ita n. explicat Caiet. & idē v. Auer. & tunc loco Gnis est illud prædicatum vniuersale, qd in multis aliis ponitur.

Ratio autem, quæ mouet hos authores, ut existiment definitionem esse intelligendam in sensu secunde intentionis, est, quia iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, q̄ sumitur prime intentionaliter, nec est inconueniens: quia cum Logica innitatur Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quādo clara & valde nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potius admittere v. sensum realem: nā si Porphyrius intenderet definire Logico modo, clarius id posset explicare, q̄ explicauit.

Dubitat, an tali definitione definiatur Accident propriū, quibuldam enim videtur, quod sic quia si aliqua ratio id veraret, esset, quia Proprium ab esse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse nō potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Propriū separatur, ut enim coruus absque nigredine, ita homo absque risibilitate intelligi potest. Aliis visum est opposito modo, nec Propriū, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphy. si n. Accident separabile hic definitur, oportuisset distinctionem præmittere definitioni, & non committere vitium: prius enim distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quā definiendum. Aliis communiter visum est, & hoc magis est ad mentem Porphy. vtrumque tantum Accident commune definiri, sed ad argumentū non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere, quod hominem sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatem sine homine nullatenus: coruum vero absque nigredine, & nigredinē absque coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Arist. 7. Meta. c. 3. tamen non soluit dubium, nam Porphy. loquitur de separatione subiecti: dicit enim, quod Cygnus absque albedine possumus intelligere. De hac autem separatione, ita etiam hominem absque risibilitate possumus intelligere.

Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectum: altera est simplex, quæ vnum absque alio intelligimus, altera est composita, quæ vñ ab alio diuidentes, separamus: ut si quis intellectu componat, homo non est albus, dicit primo, simplici cognitione possumus subiectum absque Proprio, & absque inseparabili æque intelligere, scilicet hominē absque risibilitate, & coruum absque nigredine. Secundo, abstractione composita subiectum a Proprio separare non possumus, dicentes, homo non est risibilis, subiectum vero ab inseparabili possumus optime separare, dicentes, coruus non est niger. Quod si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Resp. Tertio, quod posterior est falsa, non alia ratione, nisi quia ita nō est in rebus: at prior est

est falsa, non solum quia ita non est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugnat, quod non sit risibilis. Ista sententia est subtilis & vera, quamvis ad mentem Porphyrii existimo esse dicendum, subiectum inseparabilem posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrii exemplum: at subiectum cum opposita forma Proprii, non possumus intelligere, quia est implicatio, quamvis absque illo Accidenti nude possit intelligi, & haec omnis abstractio sit absque aliqua compositione propositionis, sed per simplicem cognitionem eo modo, quo corpus album simpliciter cognitione cognoscere possumus. haec etiam sententia fuit Agidij Romani 1. Poste. c. 6. in fine tex. 18.

5 Dubitatur circa secundam definitionem, an tantum separabili Accidenti competat? Resp. quod ita existimavit Auerro. alij vero, inter quos Caietanus, credunt utrumque tam separabile, quam inseparabile: cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. c. 4. Sed Arist. illic utrumque definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tradebat, aequa est utriusque Accidentis ratio.

Sed tunc insurgit argumentum, quia sunt multa Accidentia, quae non adesse, & abesse possunt sine subiecti corruptione, ut lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

Ad ista Respondet Albertus, mortem, combustionem, non esse Accidentia, sed destructiones substantiae & privationes. Caietanus Respondet, hanc, homo est mortuus, esse disputatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit: homo qui est, vel fuit, est mortuus: immo, inquit, est per se causalis, quia causa, quod mortuus est, est quia fuit. Sed hoc est ridiculum. nam quod dicitur ad hanc, domus est combusta non enim causa, quia combusta est, est quia fuit & sunt alij innumerae huiusmodi propositiones.

Propterea existimatem ita esse dicendum, subiectum febris esse hominem; tamen febris sua praesentia non corrumpit hominem; immo dum febris est, homo est, & cum homo non est, febris non est: immo si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud vero de morte, & combustionem, & corru-

ptionem credere illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominem, nec lignum, quod comburitur, sed materiam ipsam: & haec semper manet. similiter destructionis domus materia ipsa est subiectum, & haec etiam manet, delecta domo. Ista est sententia Burlei super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in praesenti.

Dices, Si subiectum est materia, ergo praedicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, quod est falsum. Dico igitur quod istae mutationes inducunt alicuius praesistentis privationem, vel alicuius quod non erat, positionem, & propter hoc de eodem praedicantur, dicendo, domus est combusta, quia privatio est domus homo est mortuus, quia homo non est: & contra, ignis est generatus, quia ignis acquirit esse.

De his quae communia sunt quinque universilibus.

Cap. VI.

Commune quidem est omnibus de pluribus praedicari quod admodum dictum est. Sed Genus quidem de omnibus sub speciebus, & individuis; & Differentia similiter. Species autem de ijs, quae sub ipsa sunt individuis. At vero Proprium & de Specie, cuius est Proprium, & de ijs, quae sub Specie sunt individuis. Accidentis autem & de Speciebus, & de individuis. Namque animal de equo & boue praedicatur, quae sunt Species, & de hoc equo, & de hoc boue, quae sunt individua: irrationale vero de equo & boue, & de ijs, qui sunt particulares, praedicatur. Species autem, ut homo, solum de ijs, qui sunt particulares homines, praedicatur. Proprium vero de Specie cuius est Proprium, & de ijs, quae sub Specie sunt individuis: ut risibile de homine, & de ijs, qui

qui sunt particulares. Nigrum autem, & de Specie cornuorum, & de ijs quae sunt particulares, quod est accidens inseparabile: & moveri de homine, & de equo, quod est Accidentis separabile: sed principaliter quidem de individuis, secunda ratione autem de ijs, quae continent individua.

Postquam Porphyrius de singulis secundum se praedicabilibus tractavit, ea ipsa inter se comparat: explicans, quibus inter se & conveniunt & differunt. Caput quidem hoc, ut est longissimum, ita est clarissimum, nec est expertus utilitatis, cum magis praedicabilium naturae & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Ea igitur omnia, quae hic Porphyrius fusissime tradit, in summam quandam brevem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

In hoc ergo capite sunt decem collationes praedicabilium inter se, unde in decem posset secari partes. In prima Genus cum Differentia confertur, & quantum ad ea, quae communia, & quantum ad ea, quae diversa habent. In secunda confertur similiter Genus cum Specie. In tertia Genus cum Proprio. In quarta Genus cum Accidenti. In quinta Differentia cum Specie. In sexta Differentia cum Proprio. In septima Differentia cum Accidenti. In octava Species cum Proprio. In nona Species cum Accidenti. In decima Proprium cum Accidenti. Ac si quis recte dispiciat, reperiet non posse esse plures istorum inter se universalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentiae cum Genere, nec posteriorum cum superioribus, quia eadem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante vero quam unum alteri conferat, unum omnibus commune ponit, scilicet de pluribus praedicari Genus de Speciebus, & individuis Specierum: Differentia de suis Speciebus & Specierum individuis: Species de suis individuis: Proprium de Specie, & eius individuis: Accidentis de Speciebus etiam, & de individuis.

Hic nota pulchrum quoddam discrimen, quod inter Proprium & Accidentis assignat. Proprium enim per prius de Specie, & per

posterius de individuis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus: Huius ratio est, quia Proprium oritur immediate tanquam ex causa, & principiis Speciei: at Accidentis ex materia, & individualibus principiis, quod docet Arist. 10. Meta. c. 12. homo, inquit, est albus, quia Gallias est albus.

Posses hic dubitare in his omnibus praedicationibus, an quando Genus de individuis praedicatur, sit praedicatio Generis: & quando Differentia, & proprium similiter de individuis, sit praedicatio Proprii, & praedicatio Differentiae? Respondendum est, tales praedicationes esse Generis, & proprii, & Differentiae; nec valet, quia Species praedicatur de individuis, ergo illa praedicatur ut Species: hoc enim nihil est, quia Species in quid, immediate de individuis, Genus vero mediate, Proprium mediate, & in quale praedicatur, similiter & Differentia: non dubium, quin principales praedicationes, sint illae, quae per definitiones explicantur, ut Genus de Speciebus, Proprium de individuis.

De his in quibus Genus & Differentia conveniunt.

Commune autem est Generi, & Differentiae continentia Specierum. Continent. n. Differentia Species, & si non omnes, quot Genera. Rationale enim, & si non continet irrationalia, quemadmodum animal, tamen continet hominem & Deum, quae sunt Species. Et quaecunque praedicantur de Genere ut Genus, & de ijs, quae sub ipso sunt speciebus, praedicantur: & quaecunque praedicantur de differentia ut differentia, & de ea, quae ex ipsa est, Specie praedicantur. Nam cum Genus animal sit, non solum de eo praedicantur ut Genus, Substantia, & animatum, & sensibile, sed etiam de ijs, quae sunt sub animali Speciebus, omnibus

De Comparat. quinque Vniuers.

prædicantur hæc, usque ad indiuidua. Cumque Differentia sit rationale, prædicatur de ea ut Differentia, id quod est rationale uti: & non solum de eo quod est rationale, sed etiã de ijs, quæ sunt sub rationali, Speciebus prædicabitur, ratione vii.

Commune quoque est perempto Genere, vel Differentia, simul perimi quæ sub ipsis sunt. Quemadmodum enim, si nõ sit animal, non est equus, neque homo: ita si non sit rationale, nullum erit animal, quod utatur ratione.

Dubitabit merito quis, cū post Genus secuta fuerit Species, quare Genus prius cū Differentia, quàm cum Specie conferatur ad quod facile Respon. id factum fuisse, quia hic erat nature ordo, ut primo Genus, deinde Differentia, postmodum ex utroque totum cõpositum, scilicet Species sequatur, ut supra diximus. Vel, quia plurima sunt ea, quæ in comparatione Generis cum Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cum Specie.

Sunt autem tria, in quibus conueniant. Primum, sicut Genus de pluribus speciebus, ita & Differentia iuxta Porphyrij sententiam prædicatur: loquitur autem de diuisiua Differentia: propterea dicit, quod non de tot prædicatur, sicut Genus. Quid autẽ dicendum sit de Differentia vltima, & quomodo Differentia dicatur prædicari de pluribus differentibus Speciebus, supra explicauimus. Auicenna quidem interpretatur, quod non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus: sed alij aliter, ut supra vidimus.

Secundo. Quidquid de Genere essentialiter prædicatur, etiã de specie prædicabitur: hoc idem de Differentia est intelligendum. Dixi (essentialiter) ad vitandas secundas intentiones: non enim valet, homo est rationalis, rationale est Differentia: ergo homo est Differentia.

Tertio. Sicut perempto Genere, perimitur eius Species, ita perempta Differentia

perimuntur Species, quæ sub ea sunt: ut n. valet, non est animal, ergo non est homo, ita non est irrationale, ergo non est equus. Auicenna exstimat hanc secundam esse omnibus vniuersalem conuenientiam: quod n. de Proprio, & Accidenti realiter prædicatur, etiã de his, de quibus ea prædicantur, prædicabitur. Et id videtur approbare Albert. sed mihi non placet, dicitur enim homo est albus, album est Accidentis, non tamen dicitur homo est Accidentis.

De differentiis inter Genus & Differentiam.

Proprium autem est Geni de pluribus prædicari quàm differentia, & Species, & Proprium, & Accidentis. Animal enim de homine & equo, & aue, & serpente prædicatur: quadrupes vero de solis quatuor pedes habentibus: homo vero de solis indiuiduis: & hinnibile de equo solum, & de ijs qui sunt particulares: & Accidentis similiter de paucioribus. Oportet autem Differentias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas quæ complent substantiam Generis, sed quæ sunt diuisiua. Amplius, Genus continet differentiam potestate (animalis enim hoc quidẽ rationale est, illud vero irrationale) Differentiæ vero non continent Genera. Amplius, Genera quidem priora sunt ijs, quæ sunt sub se positiue differentijs: propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab eis: sublato enim animali, auferuntur rationale & irrationale. Differentiæ vero non amplius simul auferunt Genus: nam etsi omnes interimantur, tamen substantia animata sensitiua intelligitur, quæ est animal. Amplius, Genus

In Caput V.

37

nus quidem in eo quod quid est: Differentia vero in eo quod quale quid est, quemadmodum dictum est, prædicatur. Amplius, Genus quidem num est secundum vnamquamque Speciem, ut hominis id, quod est animal: Differentiæ vero plures sunt, ut rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab alijs animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materiæ, forme vero Differentia. Cum autem sint & alia communia, & propria Generis & Differentiæ, nunc illa susli-

Sex sunt, quibus Genus à Differentia differt. Primo, Genus de pluribus, quàm Differentia prædicatur, cum Genus de oppositis Differentijs, ipse autem non de se inuicem prædicentur: loquitur autem de diuisiuis Generis respectu eiusdem Generis. hæc est Arist. 4. Topic. c. 6. Secundo, Genus potestate continet Differentiam, non e contra, de hoc supra diximus. Tertio, Genus est prius naturæ, Differentia, sicut forma est posterior ipsa materiæ, à qua educitur. Genus autem est, ut materiæ: hæc semper intelligit, de diuisiuis Differentijs: unde fit, ut sublato Genere, auferantur Differentiæ omnes, at sublatis Differentijs omnibus diuisiuis, adhuc manet integra natura Generis, saltẽ per intellectũ. Quarto, differunt in modo prædicandi. Genus n. in quod, differentia in quale quid prædicatur. Quinto. Vnius Speciei vnicum Genus est immediatum, at sub illo Genere multe Differentiæ vnius Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clare docet Porphyrius, non esse Differentias vltimas, sed Species componi per multas Differentias communes simul sumptas, aliter enim vnius Speciei esset vnicum proximum Genus, & vna vltima Differentia. Sexto differunt, in compositione enim Speciei Genus habet locũ materiæ, Differentia vero locum formæ, non quod sint materia, aut forma, ut supra declarauimus.

De comparatione Generis cum Specie.

Genus autem & Species commune quidem habent de pluribus, quẽ admodum dictum est, prædicari, sumatur autem Species ut species solũ, sed non ut Genus, si fuerit idem Species & Genus, Commune autem his est, & priora esse ijs, de quibus prædicantur. Et totum quoddam esse vtrumque.

Differunt autem eo, quod Genus quidem continet Species sub se: Species vero continetur, & non continet Genera: de pluribus n. Genus quàm Species prædicatur. Amplius, Genera præiacere oportet, & informata specificis differentiis perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, & simul interimantur, sed quæ non simul interimantur, & Species quidem cum sit, est & Genus omnino: Genus uero cum sit, non omnino erit Species. Et Genera quidem vniuoce de speciebus prædicantur: Species vero de Generibus minime. Amplius, Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis sunt specierum continentia: Species vero à Generibus abundant proprijs differentiis. Amplius, neque Species fiet vnquam generalissima, neque Genus fiet vnquam specialissimum.

Tria sunt, quibus Genus, & Species conueniunt, hic autem sumitur Species specialissima: ita enim, inquit, esset idem Genus cum Specie. Primo est cõe suprapositum, s. de pluribus prædicari. Secundo sicut natura Generis est prior naturaliter Specie, quia est ipsius principium, ita Species i. natura, quæ dicitur Species, est naturaliter prior indiuiduo; ut prius natura est animal quàm homo, & homo, quàm Petrus. Tertio

De Comparatione.

De comparatione Generis cum Proprio.

3 Tertio sicut Genus est quoddam totum continens Species, ita & Species totum continens individua. Sed hic nota, non eodem modo esse totum Genus Speciei, sicut Species individuum, nam Genus non continet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species non solum ex genere, sed etiam ex Differentia constat, at Species continet totam naturam individui, cum individua non habeant aliam essentiam, quam essentiam & definitionem, seu quidditatem, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scotto vellet addere Differentias intrinsecas individuantes, nam tunc eadem esset utriusque ratio, quantum ad hoc Generis & Speciei.

- 1 Differunt autem primo, quod Genus continet Speciem: Species autem non continet Genus: hoc intellige quantum ad potestatem, id est Genus continet Speciem, & omnia, quae in potentia Speciei sunt: individua; at Species continet quidem Generis naturam, sed non potestatem, quia non comprehendit omnia, quae sub Genere continentur: & hinc est, quod Genus de pluribus quam Species praedicatur. Secundo differunt, quod Genus est veluti materia, ex quo simul cum Differentia fit Species. Ex quo sequitur tertia differentia, quod Genus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quam ipsa statua: & ex hoc etiam sequitur, quarta differentia, quod sublatum Genere per intellectum, auferatur Species, tamen ablati Speciebus, adhuc manet per intellectum integra natura Generis. Quinto differunt, quod Genus de Speciebus uniuoce praedicatur, non e contra Species de Genere: Hoc intellige non quod Species uniuoce de Genere praedicatur, sed quod non faciat praedicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per accidens: Sexto Genus quantum ad potestatem excedit singulas Species per se, quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actum Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quae tamen non est in natura & essentia Generis, ut diximus.
- 7 Septimo differunt, quod nullum Genus potest fieri specialissima Species, nec vlla Species specialissima Genus. Haec sunt in quibus Species & Genus mutuo conueniunt, & mutuo differunt.

Generis autem & Proprii communem quidem est sequi Species: si quid enim homo est, animal est, & si quid homo est, risibile est. Et equaliter praedicari genus de Speciebus, & Proprium de iis, quae illo participant individui: equaliter enim & homo & hoc animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiam uniuoce praedicari Genus de propriis Speciebus, & Proprium de iis, quorum est Proprium.

Differunt autem, quoniam Genus quidem prius est, posterius vero Proprium: oportet, n. esse animal, dehinc diuidi Differentiis & Propriis.

Et Genus quidem de pluribus speciebus praedicatur, Proprium vero de una sola Specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim praedicatur de eo, cuius est Proprium, Genus vero de nullo conuersim praedicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque si quid animal est, risibile est: si quid vero homo est, risibile est, & econuerso. Amplius, Proprium omni Speciei inest, cuius est proprium, & soli, & semper: Genus vero omni quidem speciei inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera; Genera vero interempta simul interimunt Species, quarum sunt propria: quare, & his, quorum sunt propria, interemptis, & ipsa simul interimuntur.

Tria sunt, quibus Genus & Proprium conueniunt. Primum. Quemadmodum in

Caput V I.

38

De comparatione Generis cum Accidenti.

Generis vero & Accidentis commune est, de pluribus, quemadmodum dictum est, praedicari, siue separabilem illud Accidens sit, siue inseparabilem: etenim moueri de pluribus, & nigrum de coruis, & de Aethiopibus, & aliquibus inanimatis praedicatur.

Differat autem Genus ab Accidente: quoniam Genus ante Species est: Accidentia vero speciebus posteriora sunt: nam et si inseparabile sumatur Accidens, & prius est illud cui accidit quam Accidens. Et Genere quidem quae participant, aequaliter participant, Accidente vero non aequaliter: intensionem enim & remissionem suscipit Accidentium participatio, Generum vero minime. Et Accidentia quidem in indiuiduis principaliter subsistunt: Genera vero & Species naturaliter priora sunt indiuiduis substantijs. Et Genera quidem in eo quod quid est praedicantur de iis, quae sub ipsis sunt: Accidentia vero in eo quod quale aliquid est, vel quomodo se habeat vnumquodque: qualis enim est Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat, dices, quod sedet vel ambulat.

Genus igitur, quo ab alijs quatuor differat, dictum est. Contingit autem etiam vnumquodque aliorum differre ab alijs quatuor: quare cum quinque quidem sint, vnumquodque autem ab alijs quatuor differat, quater quinque, viginti fiunt omnes differentiae. Sed non ita se habet, sed semper deinde.

in bona consequentia ex Specie infertur Genus, ita & Proprium. Valet, n. est homo, ergo est animal: est homo, ergo est risibilis. Secundo sicut Genus de iis Speciebus non secundum magis & minus praedicatur ita & Proprium: non enim homo est magis vel minus animal quam alia Species, nec vnus homo magis risibilis, quam alius. Tertio sicut Genus, & definitio Generis de Specie praedicatur, dicendo, homo est animal, & homo est substantia animata sensibilis, ita & Proprium, & definitio proprii de suo subiecto praedicatur.

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum, ergo si definitio Proprii de subiecto praedicatur, esset nugatio: dicendo homo est homo aptus ad risendum. Ad hoc Respon. Alberti. 2. ca. 6. quod Proprium potest dupliciter definiti: vno modo, secundum quod proprium est, & tunc per subiectum habet definitionem: altero modo, ut est in suo praedicamento constitutum, & tunc aliter definitur. Risibile est aptum ridere, & sic praedicatur. Haec responsio nunc sufficit, posset autem aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egredieremur, cum pertineat ad 7. Metaph. c. 5.

- 1 Ea autem, quibus differunt, sunt quinque Primo, Genus est prius natura Specie, de qua praedicatur, Proprium vero est posterius: Genus enim est principium Specierum, at Species est Proprii principium. Secundo, Genus de pluribus speciebus praedicatur, at Proprium de vna: hoc intellige, quod semper Genus de pluribus praedicatur, Proprium autem non repugnat de vna sola praedicari: nam aliqua sunt Propria, quae de pluribus speciebus praedicantur. 3. ca. 4. sunt Propria aliquorum subiectorum communium: mobile enim est passio, & Proprium corporis naturalis. Tertio, Genus cum singulis speciebus non praedicatur conuersim, at Proprium conuertitur cum specie, cuius est Proprium. Quarto, Proprium inest soli Speciei suae, omni, & semper: at Genus inest quidem omni, & semper, sed non soli, scilicet Genus non interimitur per interemptionem & negationem specierum, ut diximus: non, n. valet, non est homo, ergo non est animal, at interempta Species, interimit Proprium, valet enim, non est homo, ergo non est risibile, non est equus, ergo non est hinnibile.

De Specie.

deinceps enumeratis, & duobus quidem vna Differentia deficientibus (propterea quoniam iam sumpta est) tribus vero duabus, quatuor vero tribus, quinque vero quatuor, decem omnes sunt Differentiæ, quatuor, tates, duæ, vna. Genus enim quo differt a Differentia, & Specie, & Proprio, & Accidente, dictum est: quatuor igitur differentiæ. Differentia vero, quo differt a Genere, dictum est, quando quo differt Genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differt Differentia a Specie, Proprio, & Accidente dicatur: & sunt tres. Rursus Species quo quidem differt a Differentia dictum est, quando quo differt a Specie Differentia

dicebant: quo etiam differt Species a Genere dictum est, quando quo differt Genus a Specie dicebatur: reliquum est igitur ut quo differt Species a Proprio, & Accidente dicatur: duæ igitur sunt & hæ Differentiæ. Proprium autem quo differt ab Accidente relinquatur: nam quo a Specie, & Differentia, & Genere differt, prædictum est in illorum ad ipsum Differentiis. Quatuor igitur sumptis Generis ad alia differentiis, tribus vero differentiis, duabus autem speciei, vna vero proprii ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quæ sunt Generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus. Species. Differentia. Proprium. Accidens.

I	I	I	I	I
	I	I	I	I
		I	I	I
			I	I
				I

Vnum inter alia, quæ assignari possent, est, in quo Genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus prædicari: hoc autem tam accidenti separabili, quam inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus differunt. Primo Genus est prius natura ipsa Specie, at Accidens utrunque est posterius, tam separabile quam inseparabile. Secundo, Genus non prædicatur secundum magis & minus, at Accidens suscipit magis & minus. Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistunt, at Genera prius natura sunt in se, quam in indiuiduis, & Speciebus. Quarto, Genus prædicatur in quid, at Accidens in quale, vel in quo modo se habet: si enim dicitur, qualis est homo. Resp. est albus: qualiter se habet? Resp. sedet, aut studet. Hic reddit rationem Porphyrius, quare non tradidit comparationem Differentiæ ad Genus, nec tradit Proprii ad Ge-

nus, & Speciem: inquit facta comparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorum cum prioribus, quia eadem est, quod supra diximus.

De comparatione Differentiæ cum Specie.

Commune ergo Differentiæ & Speciei est, æqualiter participari. Homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationalis Differentia. Commune etiam est & semper adesse ipsi, quæ illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, & semper Socrates homo.

Pro-

Inter se Caput VI.

39

Proprium autem Differentiæ quidem est in eo quod quale est prædicari: Speciei vero in eo quod quid est. Nam et si homo velut quale quid accipitur, non tamen simpliciter erit, quale, sed secundum id, quod Generi aduenientes Differentiæ cum constituentur. Amplius, Differentia quidem in pluribus sepe speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus Specie differentiis: Species vero in solis ipsis, quæ sub Specie sunt, indiuiduis est. Amplius, Differentia prior est ea Specie, quæ est secundum ipsam: simul, n. ablatum rationale interimit hominem, homo vero interemptus non aufert rationale, cum sit Deus. Amplius, Differentia quidem componitur cum alia Differentia (rationale, n. & mortale compositum est in substantia hominis) Species vero Speciei non componitur, ut gignat aliam aliquam Speciem: quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem: equa autem simpliciter asino composita nunquam perficeret mulum.

Duo sunt, quibus Differentia cum Specie conuenit. Primo, neutra secundum magis, & minus, de suis prædicatur. Secundo sicut Species semper adest indiuiduis, ita Differentia Speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduum sine Specie intelligi, quia est natura eius, ita nec Species sine Differentia: unde utrique est commune, ut semper adsint suis subiectis, de quibus prædicatur. Vide hic Alberti tract. 8. c. 8. de propositionibus, quas vocat sempiternæ veritatis.

Differunt autem in quatuor. Primo, Differentia prædicatur in quale, Species in quid. Secundo, Differentia de pluribus speciebus prædicatur, at Species, s. specialissima solum de pluribus indiuiduis. Tertio Differentia est prior natura Specie, cum sit vniuersalis: ubi videtur Porphyrius non co-

gnouisse differentias ultimas: unde Avicenna paulo seuerius inquit, hæc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo modo hæc intelligenda sint, & num cognouerit Porphyrius ultimas Differentias specificas, atque et Arist. superius satis diximus in capite de Differentia Quarto, Multæ Differentiæ concurrunt ad vnam Speciem, at multæ Species nunquam ad vnius constitutionem. Ratio huius est Avic. quia vna Differentia habet se ut potentia respectu alterius, quæ est velut actus: & hoc verum habet de Differentiis subordinatis, quarum una est sub altera, ut sensibile, & rationale secundum veritatem: nam prior constituit Genus, quo est velut potentia: & materia, respectu posterioris Differentiæ.

Quod si obijcias duas Species aliquando ad tertiam concurrere, ut cum ex animalibus Specie diuersis tertium interim procreat, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia, Resp. Albert. id esse in indiuiduo, tamē ipsa natura vnius Speciei non coniungitur cum altera ad tertiam constitutionem, sed ista maiora sunt quam locus præsens patiat.

De comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia vero & Proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ipsis, quæ illis participant, æqualiter, n. rationalia, rationalia sunt, & risibilia, risibilia sunt. Et semper & omni adesse commune vtriusque est, etsi enim curratur qui hi pes est, tamen ad id, quod natum est semper, dicitur: quoniam & risibile in eo quod natum est habet semper, sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem Differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sepe, ut rationale de Deo, & homine: Proprium vero dicitur de vna sola specie, cuius est Proprium, Et Differentia quidem illa est

De Comparat. quinque Vniuers.

est consequens, quorum est Differentia, sed non conuertitur: propria vero conuersim predicantur de ijs, quorum sunt propria, propterea quod conuertuntur.

- Differentia & Proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt primo, ut enim Differentia predicatur equaliter de suis Speciebus, non secundum magis & minus, ita & Proprium. Secundo sicut Differentia uniuersaliter de suis Speciebus predicatur, ita Proprium uniuersaliter de Specie, & eius indiuiduis.
- 1 Differunt, quod Differentia de pluribus speciebus (eo modo, quo antea diximus) 2 Proprium de vna predicatur. Secundo, Differentia non conuertitur cum Specie, Proprium vero conuertitur.

De comparatione Differentia cum Accidenti.

- 9 Differentia autem & Accidenti commune quidem est de pluribus dici. Cuius vero est & ad ea, quae sunt inseparabilia. Accidentia, semper & omni adesse: bipes enim semper adest omni homini: & omnibus coruis nigrum esse similiter.

Differunt autem, quoniam differentia quidem continet Species, & non continetur: continetur enim ratione Deum & hominem: Accidentia vero aliquo quidem modo continentur, eo quod in pluribus sunt: aliquo vero modo continentur, eo quod non vnius accidentis susceptiva sint subiecta sed plurium. Et differentia quidem in intensibilis est, & irremissibilis: Accidentia vero magis & minus suscipiunt, Et impermixte quidem sunt contrariae differentiae: mixta vero nonnunquam sunt contraria Accidentia. Huiusmodi quidem rationes & proprietates differentiae, & ceterorum sunt.

Species vero quo quidem differt à Genere, & differentia dictum est in eo, quod dicebamus, quoque genus differt à ceteris, & quo differentia differt à ceteris. Deinceps quo differt à Proprio & Accidente dicetur.

Conueniunt primo. Tam Differentia quam Accidentis de pluribus predicatur. Secundo, Sicut Differentia semper conuenit his, quibus est Differentia, ita Accidentis in separabile semper inest.

Differt autem primo, quod Differentia semper predicatur uniuersaliter de Speciebus & de omnibus indiuiduis, at Accidentis non uniuersaliter: album enim de homine, sed non de omni predicatur. Secundo, Differentia non suscipit magis aut minus, at Accidentis suscipit. Tercio contrariae Differentiae non simul miscentur, ut rationale & irrationale: at contraria Accidentia miscentur: ex albo enim & nigro fieri possunt colores medij, ut rubrum, pallidum &c.

De comparatione Speciei cum Proprio & Accidenti.

Speciei autem & proprii commune quidem est, adinuicem conuersim predicari. Nam si quid homo est, risibile est: & si quid risibile est, homo est. Risibile vero quod secundum id, quod natum est ridere sumendum, saepe iam dictum est. Commune est quoque & equaliter esse, & qualiter enim adsunt Species ijs, quae illis participant, & propria ijs, quorum sunt propria.

Differt autem Species a Proprio, quoniam Species quidem potest & aliorum Genus esse: Proprium vero aliarum Specierum esse Proprium impossibile est. Et Species quidem ante subsistit quam Proprium: Proprium vero post fit in Specie, oportet enim hominem esse, ut sit risibile.

Am.

De Comparatione.

40

Amplius, Species quidem super actum adest subiecto: Proprium vero aliquando & potestate, homo enim semper actu est Socrates: non vero semper ridet, quamuis natus sit semper ut sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem Speciei quidem sub Genere esse, & de pluribus & differentibus numero in eo quod quid est predicari, & cetera huiusmodi: Proprii vero, & soli, & omni, & semper adesse.

- 11 Speciei vero & accidentis commune quidem est pluribus predicari. Ratione vero sunt aliae communitates, propterea, quod quamplurimum distant abinuicem accidentis, & id cui accidit. Propria vero sunt utriusque Speciei quidem in eo quod quid est predicari de ijs, quorum est Species, Accidentis autem in eo quod quale quidam est, vel quomodo se habens est. Et unaquaque substantiam una quidem Specie participare, pluribus autem accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et Species quidem praetelliguntur accidentibus, etsi etiam sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum, ut illi quidem accidat) accidentia vero posterioris Generis sunt, & aduentitiae naturae. Et Speciei quidem participatio equaliter est: Accidentis vero etsi inseparabile fit, non equaliter: aethiops enim aethiopo habere posset colorem vel intensum, vel remissum secundum nigredinem. Restat autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium à Specie, & Differentia, & Genere differt, dictum est.

In duobus ista conueniunt. Primo Proprium & Species de se inuicem predicantur. Secundo, sicut Species equaliter, & non secundum magis & minus de indiuiduis predicatur, ita & Proprium.

Differunt autem primo, quod Species respectu unius potest esse Species, respectu aliorum Genus loquitur autem de subalternis: at proprium semper respectu unius Speciei est Proprium, intelligit adequatum, & immediata, quia Proprium ab unico subiecto proxime fluit. Secundo, Species est natura prior Proprio, Proprium autem posterius. Tercio, Species semper dicit actum, at Proprium aptitudinem. Ut risibile, flebile. Quarto, alia est definitio Speciei, alia Proprii: haec differentia ponitur, ut cognoscamus diuersam naturam esse Speciei, & Proprii.

Cum Accidenti vero conuenit in uno quod de multis predicatur.

Sed differt. Primo, Species in quid, Accidentis in quale vel quomodo se habet, predicatur. Secundo unicum indiuiduum unicam habet speciem, tamen multa Accidentia diuersa. Tercio, Species est prior Accidenti. Quarto non suscipit magis aut minus: Accidentis vero suscipit.

De comparatione Proprii & Accidentis.

Commune autem proprio & inseparabili accidenti est, quod praeter ea nunquam consistant illa, in quibus considerantur: quemadmodum enim praeter risibile non subsistit homo, ita nec praeter nigredinem subsistit Aethiops. Et quemadmodum semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidentis. Differunt autem, quoniam proprium vni soli Speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile vero accidentis, ut nigrum, non solum Aethiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam alijs. Amplius, Proprium conuersim predicatur de eo cuius est proprium, & equaliter est: inseparabile vero accidentis

con-

De Comparat. quinque Vniuers.

conuersim non prædicatur. Et priorum quidem æqualis est participatio, accidentium vero vel magis, vel minus. Sunt quidem aliæ communitates, vel proprietates ijs, quæ dicta sunt: sed sufficiunt & hæc ad dissectionem eorum, communitatisque traditionem.

Proprium conuenit cū Accidētī inseparabili, vt subiectum, cuius est Propriū vel Accidēs nō sit sine utroq; cū Accidētī vtro utroq; cōuenit, quia oīa ī quali p̄dicant̄. Sed differunt, primo, quōd Propriū sōlū conuenit, non tamen utrunque Accidēs. Secundo, Propriū conuertitur cum Specie. Tertio, nō suscipit magis & minus. Accidēs uero nec conuertitur, nec æqualiter se habet, sed secūdū magis & minus.

Finis Porphyrij.

CATHEGORIARVM ARISTOTELIS.

QVÆ PRÆDICAMENTA DICVNTVR.

Commentaria, Vnā cum questionibus.

Per Doct. Franciscum Toletum societatis IESV.

De quot, quibusque rebus
actus sit.

OS Porphyrj introductio nem, ipsius Aristotelis doctrinā, Deo authore, p̄stiteri aggerimur: & quāuis multa, q̄ ad ipsius opera, & modū p̄cedendi, & ordinem vniuersalē, p̄mittenda essent, ea t̄m in p̄senti, q̄ in cōmodius alibi tractāda sunt, & mō nos nulla cogit necessitas, tēlūque mus: idque solum, quod operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo aut̄ inter alia, quæ initio cuiuslibet libri tractari solent, p̄cipua delegimus, sunt autem hæc. Primo propositum, seu finis, quis sit, quæue intentio, aut institutum, quæ omnia idē sunt, secundo quæ utilitas, tertio quis ordo, quarto diuissio huius libri, quinto proportio ad alios, sexto via doctrinæ, septimo inscriptio libri, octauo eius auctor.

Cūca primum, hæc tria speculabimur, primum, quis finis peculiaris huius libri erit: secundo subiectum eius: tertio an ad Logicum, an potius ad Metaphysicum pertineat talis cognitio.

De fine huius libri prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus: finis ex duobus locis Arist. colligi pōt. primo ex 1. Topi. in princ. vbi dicit, propositum esse methodum tradere, per quam possimus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, scilicet perfecte habere methodum ad con-

sequendam rerum opinionē, quæ per tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est 1. Priorum in prin. vbi inquit intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere: ac si dicat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quā scientia acquiratur, ex utroq; aut loco colligi in vniuersum pōt, finem totius ipsius Logicæ esse, (vt dictum antea fuit) cognoscere methodū, & viam sciendi, vel opinandi. Hæc aut̄ via, seu methodus est tripartita in methodū definiendi, methodū diuidendi, & methodum argumentandi: duo. n. sunt, q̄ de quaque re cognoscimus, re ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa, t̄m essentiam, t̄m partes: igit̄ ad essentia rei cognitionem est definitio, ad partium cognitionem est diuissio, ad proprietates de re inquirendas est argumentatio, licet diuissio secundario ordinetur et̄ ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoq; ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicæ, cognoscere methodum sciendi rem sic totam perfecte.

Hic aut̄ finis non h̄t nisi per tres actus, vt inquit Alber. ordinare, componere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnumquodque qualiter in prædicando, & in subiiciendo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij prædicandi & subiiciendi modi; multipliciter enim aliqua & prædicantur, & subiiciuntur, secundum rerum multipliciter. Componere, est ista ordinabilia adinuicē coniungere, siue dum definimus, siue dū enuntiamus: colligere est inferre, & vnum ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices diximus, in Dialēctica, seu Logica traduntur, & p̄ficiuntur, F sed

sed primus in libro præfenti, qui tradit methodum, per quam, vnumquodque simplex ordinemus, & disponamus secundum suum modum prædicandi, & subiijcendi, ex quibus finis huius patet: est enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prædicatione, & subiectione: finis ultimus est, ad definitiones, & argumentationes, quæ non sine his constare possunt.

De subiecto libri Prædicamentorum.

Sed de subiecto huius libri iam agendum. Non est autem satis inter omnes constitutum, quod id sit, varia enim existunt placita, sicut id vniuersum de totius Logice subiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus. Alexan. & Simplicius existimant, hic agi de vocibus simplicibus, quod colligunt ex capite 2. sequenti: ubi dicitur Aristoteles quædam cum complexione, quædam sine complexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non posse, sed vocibus.

Prima opinio.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Quarta opinio.

Prima fundam.

Alia fuit sententia Eustratii, & Auerr. & aliorum, hic agi de rebus, non autem de vocibus: ratio est ex Aristotele c. 2. huius, ubi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta sunt de vocibus.

Tertia sententia fuit Porphyrij, ut videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec de vocibus, sed de conceptibus existimant esse, scilicet de Generibus, & intentionibus secundis ab intellectu factis: cuius motiui fuit id, quod in huius fine Arist. dicit, scilicet, de Generibus hæc dicta sufficiant.

Quarta sententia fuit Ammonij, qui de vocibus hic tractari, ut per conceptus rerum significatiue sunt, asserit: vel de rebus, ut medijs conceptibus per voces explicatur. Hoc et habet Boet. dum docet, hic agi de vocibus, ut rerum sunt significatiue. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, ut solent. Hæc difficultas pendet ex alia, nimirum quid primo prædicetur, an terminum, seu voces, an res ipsæ.

Existimo esse dicendum, res prædicari, enuntiar, dici: voces vero, prædicare instrumentaliter, dicere, & enuntiare, conceptus vero formaliter, intellectus effectiue: verbi gratia si quæras, quid prædicatur, vel si petas, quæ est causa effectiua prædicationis, est intellectus: si petas, per quid prædicatur formaliter, sunt notitiæ & conceptus: si pe-

tis instrumenta: voces dicam: at quid prædicatur? qui vero enuntiantur? dicam res: res igitur prædicantur, & enuntiantur: unde res sunt prædicatum, & subiectum passiuum, quod alij prædicari obiectiue vocant.

Ex quo ad difficultatē illam respondeo, hic tractari primo, & per se de rebus vocibus significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundario ipsos conceptus: & vltimo tanquam externa quædam instrumenta prædicationum, voces ipsas, non tamen absolute res, vel voces, vel conceptus hic considerantur, sed ut sunt ordinabiles secundum subiectionem, & prædicationem: subiectum igitur huius libri, ut optime dixit Albertus, est simplex ordinabile per subiectionem, & prædicationem.

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potius pertineat.

Sequitur, quod tertio fuit loco propositum, An iste liber ad Metaphysicum, vel potius ad Logicum pertineat? Aliqui viri docti ex Neotericis vehementer contendunt, nullatenus pertinere ad Logicum, sed ad Metaphysicum: quorum ratio fortissima hæc est. Hic liber totus est de rebus, at Logicus res non tractat, sed intentiones: ergo Logicus non est hic liber. Ad hanc rationem potest responderi ex Albert. hoc loco non tractari ista entia, ut entia, & naturæ sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed ut ordinabilia secundum subiectionem, & prædicationem, & hoc idem sustinet Burleus, asserens, hic agi de rebus, ut substant intentionibus. Quod si obijciatur, hic res secundum se tradi, ut patet in contextu, Respondetur cum Boetio in præfenti, q. hic traduntur res, quia voces non plene explicantur, nisi præsupposita aliqua rerum cognitione: ita posset dici de intentionibus, quæ sine aliqua rerum cognitione perfecte non cognoscuntur.

Sed ut hoc ex propria radice eruantur, & veritas magis constet, est aduertendum: quod intellectus primo scientiam, & cognitionem naturæ rei consequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primo propter multitudinem naturarum rerum, Cum enim innumera sint rerum

naturæ,

naturæ, difficile est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mēs enim vagatur admodum hinc inde inquirendo. Impeditur secundo, propter conuentionem, & conuentionē multarum naturarum in vnum, cum in vna re, vel subiecto, multe concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficile, ut in homine vno, coniunguntur substantia, & varia accidentia. Tertio impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorum scientiam remedium. Contra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, ut nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, ut earum in rebus permissio intellectui non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerunt, per quæ dignoscerentur.

Secundū Fundam. Ex quibus non erit difficile rei propositæ naturam inuenire, quamuis non in particulari statu. Hæc omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos prædicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionum respectus: ut quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturā cognoscimus, ita ex modis his prædicandi, & alijs respectibus, secundarum intentionum, primo vnumquodque per se cognoscamus & hinc postea singulas propositiones, & quæstiones cōsequamur, an sint Generis, an Differentiæ, & qualis, an Accidentis huius, vel alterius: & possumus secundum varia prædicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumētari. At vero, quia, ut superius dixi, non possumus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & cōfusa rei cognitio præmitteretur: optima rōne, & cōfiliō, Aristoteles res ipsas proposuit, non sicut Metaphysicus earum inquirens naturā, sed supponens, ut varios modos prædicandi & cognoscendi super eas res fundatos, eliceremus: quod ipse clare ostendit, dum definitis per prædicationem præcipue, & alijs similibus rationis respectibus, definit. Semper enim substantiam per prædi-

Vide Ale. 1. To. p. ca. 7. in fine.

Prima fundam.

cationem explicat, & qualitatem dicit esse, secundum quam quales esse dicimur.

Vnde alia ratione hæc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidentius: nam in libris Topicorum, innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ, scilicet, si quod magis vbi inesse, non inest, nec id, quod minus: contrariorum eadem est disciplina: & alia multa: Hæc tamen Logicus considerat, non ut probet, sed ut declaret, & ex eis modos ratiocinandi & argumētorum eliciat. Cur ergo non præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem, ut innumeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Prædicamentorum doctrinā esse Logicam quantum ad modum hunc eam tractandi, considerando modos prædicandi, & alios respectus mētis in eis.

De utilitate, ordine, diuisione, proportionem, doctrinæ viam, inscriptionem, & authore huius libri.

Sequitur, secundum de utilitate. Hæc autem Prædicamentorum cognitio utilis est, & ad definitiones quæ ex Generibus & Differentiis constāt, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt, & ad demonstrationes, quæ de subiectis per definitiones proprietates ostendunt, & ad Topicos syllogismos, quæ circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema accideris, aliud proprii, aliud generis, aliud definitionis. Hæc autem omnia ex prædicamentis habentur.

Ordo est clarus, cum n. ille liber de simplicissimis tractat, an alios est collocandus.

Diuisio est in tres partes, in quædā præludia necessaria ad ipsa prædicamenta, quæ antepredicamenta dicuntur: & in ipsa prædicamenta: & in quædam multis communia, quæ post prædicamenta dicuntur.

Proportio huius est, sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparatur.

Circa aliud, scilicet doctrinæ viam, est considerandum apud Auerr. ista duo maxime distinguere, si ordo doctrinæ & via doctrinæ. Via doctrinæ est modus & genus probandi re. Ordo doctrinæ est, in quem in scientiis, quædam prius, quædam posterius traduntur: modo hic non traditur

In Caput I.

via scientifica. & demonstratiua doctrinae, cum non demonstratione agatur, sed modo quodam potius disciplinæ, cum processus definitione & diuisione fiat. Modus. n. esse potest vel per demonstrationem, vel per definitionem, & diuisionem tantum. Cum sola eorum explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quam ipse sit demonstratio. Hæc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Circa inscriptionem, iste liber dicitur Cathegoriarum: & ut notat Ammonius, & Porphyrius, & alij interpretes, Cathegoria nō hic sumitur pro accusatione, quæ apud iudices in foro fiebat, sed pro prædicato, ut sit sensus, liber decem prædicatorum: Latini conuertunt Prædicamentorum. Prædicamentum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo, aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorum ab vltima Specie vsque ad genus supremum inclusiue: & sic est sensus, liber decem Prædicamentorum, idest decem supremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius author est Arist. ut volunt Themist. & Auerro. licet Iamblicus, ut refert Boet. velit esse Architzæ, Prædicamentorum inuentionem, Tamen hic liber Aristotelis est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, Denominatiuis.

Caput primum.

AEquiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen vero substantiæ ratio diuersa, ut animal, & homo, & quod pictum est: horum. n. solum nomen commune est, secundum nomen vero substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum: vtrunque quo animal est, propriam assignabit vtriusque rationem,

Vniuoca vero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut animal, & homo, atque bos, communi enim nomine horum vtrumque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim assignet vtriusque rationem, quid vtrumque est quo animal est, eandem assignabit rationem. Denominatiua vero dicuntur, quæcunque ab aliquo differentia casu, secundum nomen habent appellationem: ut a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis.

Cur de his Ante prædicamentis prius egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber græce solum in capita quatuordecim est distributus, ac liber cathegoriarum inscriptus: at Latini in tres diuiserunt partes, ut dictum est, in ante prædicamenta, post prædicamenta, & prædicamenta. Prima pars est ante prædicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quam quedam præambula utilia ad ipsorum prædicamentorum cognitionem: secunda pars est ipsorum prædicamentorum; tertia quorundam, quæ ipsa communiter consequuntur: & hæc post prædicamenta vocantur.

In his igitur ante prædicamentis continentur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, ante prædicamenta esse tria, definitionem, diuisionem, & regulam: alij vero esse quinque, secundum ea, quæ definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt, scilicet vniuoca, æquiuoca, denominatiua, subiectum, & prædicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones continentur, cuius finem ut intelligamus, aduertendum est, omnia decem prædicamenta tripliciter posse comparari, ut notat Albert. tract. 5. cap. 2. Primo, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundo, vnumquodque ad sua inferiora. Tertio, primum prædicamentum ad nouæ sequentia, vel nomen ad ipsum primum, quod est substantia. Si ergo ad ens comparentur, in eo æquiuocationem quandam habent, cum

De æquiuocis & vniuocis.

43

cum ens ad decem ista genera æquiuoce se habeat, ut superius dixit Porphyrius: si vero singula ad sua inferiora comparentur, vniuoce de eis prædicatur, cum omne vniuocale vniuoce prædicetur. Tertio, si noue ad primum comparentur, omnia de eo denominatiue dicuntur.

Cum igitur hæc tria in prædicamentis contineantur, merito Arist. præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicuntur: inceptum autem ab æquiuocis, quia prima est comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuoce conueniunt: est autem prima, quia ante omnia alia ens in decem genera diuiditur, vel ut notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam vniuoca, cum æquiuoca solo nomine, at vniuoca re & nomine conueniant: definiuntur autem sic.

Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen vero substantiæ ratio diuersa.

Primū fundamentū. Pro cuius explicatione aduerte, res significatas, & voces pariter significantes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, ut res significant, res ut vocibus significantur: vniuoces, vel æquiuoces dicuntur. Solent autem à Logicis hoc ita distinguere: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel æquiuoca æquiuocantia: at res significatas, vniuocatas, vel æquiuocatas: hic autem non voces, sed res vniuocæ vel æquiuocæ definiuntur.

Secundū fundamentū. Aduerte præterea tria esse opus, ut aliqua secundum aliquod nomen sint æquiuoca. Primum quod vniuocum nomen habeant, quando enim singula sua nomina varia habent, non æquiuoca, sed multiuoca dicuntur. Secundo, quod habeant diuersas definitiones: si enim illa plura vnicam habeant definitionem, non æquiuoca dicuntur, vnde Petrus, & Paulus non æquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionem. Tertio, quod habeant distinctas definitiones secundum illud nomen idest quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca, quia illas non habent, ut per tale nomen significantur, verbi gra-

tia, homo, & leo in nomine animali, æquiuoca non sunt: quia licet distinctas habeant definitiones, non tamen secundum illud nomen: immo ut animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur aliqua esse æquiuoca respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius: quia secundum illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundum hoc: verbi gratia canis latrabilis, & canis celestis, & marinus in hoc nomine, canis, æquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, corpus; quia ut corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significantur in definitione: primum in hoc quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, ubi secundum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes paulo diligentius scrutemur. In primis dicit [æquiuoca] non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicitur [dicuntur], non autem sunt: quia vere in se res sunt vniuocæ, nec æquiuocæ, nisi secundum voces per quas significantur, ut notat Boet. Propter hoc dicitur, dicuntur. Dicitur [nomen], non solum ut distinguitur contra verbum, ut notat Ammon. sed pro quacunque dictione significativa, quo pacto. i. lib. Perier. c. 3. dicitur.

Verba secundum se nomina sunt.

Dicitur, [Solum] ut dicit Ammon. ad excludendam definitionem, ut sit sensus, habent commune solum nomen. i. nomen non autem definitionem commune. i. ex æquo conuenit multis: ratio idest, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionem habent quidditatiuam: scilicet est, sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio. [Substantiæ:] non hic pro substantia distincta ab accidenti usurpatur, sed pro re seu essentia, ut ratio substantiæ significet rei definitionem: & hoc optimo consilio ab Aristotele fuit positum, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca respectu eiudem nominis: quia omnia habent

nam definitionem illius nominis & vocis: quod Arist. cauens dixit, definitio substantie, i. rei, non nominis.

Notat Boet. q. ratio quadupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redditionem: tertio, ratio naturæ, id est similitudo, quæ est, inter id, quod producit, & id, a quo producit: quarto, pro eo accipitur, quod definitione, vel descriptione explicatur: sic in præsentia sumitur. Secundum nomen, additur propter tertium quod explicamus supra.

Vniuoca dicuntur quorum nomen commune est, & secundum nomen est eadem substantiæ ratio.

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedunt: sed aliqua peculiariter hic explicabimus. Primum quare definit vniuoca pluraliter, cum cõstet res singulares, esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nomen ad vni cum Petru, & alia similiter, iudicio meo, arbitror ita esse respondendum. Hic Aristotelem vniuocationem, & prædicationem in prædicatis considerare: & ea, quæ vniuocantur vel æquiuocantur secundum aliquid prædicatum: cum autem vox singularis in prædicatione propria, ut diximus, prædicatum non sit, non hic ab Aristotele considerantur: non dubium tamen, quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vni significatum comparentur.

Primū du biū. Dubitatur, quia ratione nomē vniuocatis ipsis, & etiam in æquiuocatis asserat esse commune, cum commune sit vniuocale, quod in pluribus est, & de pluribus vniuoce prædicatur: at vnum nomen non est in pluribus rebus, nec nomen de æquiuocis rebus vniuoce prædicatur. Respon. ex Ammonio. & Boet. & Dexippo, cõmune multipliciter dici. Primo, quod in partes diuiditur & non totum commune manet, sed partes singulorum sunt: ut domus dicitur communis, quam multi habitant. Secundo, dicitur commune, quod in partes non diuiditur, sed vicissim in multorum vsus transit: quo pacto equus dicitur

communis, cuius vsus multorum est. Tercio, commune dicitur, quod vsu, cuiusque sit proprium, tamen post vsuum commune manet: quo pacto theatrum dicitur commune: cum enim quis eo vitur, illi est proprium: quando ducit, in commune remittitur. Quarto, dicitur commune, quod totum vni tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis, quia vni tempore in singulorum aures venit: & ita exilimat Boet. & alij, hic nomen commune dici: sed ista communitas videtur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomen commune, quod a multis rebus significatis participatur: hæc autem participatio non alia est, quam significatio: rem enim nomine participare est, per id significari, & representari.

Dubitatur præterea, quid est habere rationem eandem vel diuersam. Aliqui existimant, quod habere rationem, est, quod definitio sit vna illorum, vel diuersa, secundum tale nomen, utcumque sit siue accidētis, siue substantialis: vnde dicunt homo & leo sunt vniuoca in hoc nomine, albus quia participant nomen, & definitionem eandem: homo enim est albus, & leo est albus, & in quantum albus, vnicam habent albi rationem.

Sed hoc est magna huius doctrinæ peruersio, quāvis Caietanus dicat, id esse Aristotele dignum, sed profecto nihil magis ab eo alienum: nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur, ut ipse expresse dicit cap. de substantia: non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalis: vnde album non vniuoce de homine dicitur: habet enim suum medium dicendi, quo modo sequitur, scilicet denominatiue: debent autem illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca: ac propterea additur illud verbum, ratio substantiæ: illa autem definitio albi respectu illorum, nominis est, non rei, & hoc est hic considerandum: non enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria, secundum quam vnum prædicamentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti.

Denomi-

Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

Primū Fundamentū. Explicat Aristoteles quæ denominatiua dicantur, & ut notat Simplicius & Aug. i. tomo. c. 4. suarū categoriarum, quodammodo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomen & rem habet eandem: æquiuoca nomen solum, non rationem: denominatiua vero rationem non habent prorsus eandem, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam, sicut æquiuoca: nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem re dicunt, sed non eodem modo alterum, ut per se, alterum, ut est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habet quādā eandem & deriuationē inter se, & hæc dicuntur denominatiua.

Secundū Fundamentū. Sunt igitur quatuor necessaria ex Ammonio, ut aliqua dicantur denominatiua. Primum, ut sit aliqua cõueniētia rei, & rationis. Secundo, ut sit aliqua diuersitas, quorū defectu homo & humanitas non dicitur denominatiua, quia sunt eadem res: nec homo, & leo: quia adinuicem non habent cõuenientiam, scilicet quod leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, quod sit in nomine aliqua similitudo: quorū defectu, iustus & misericors non sunt denominatiua, quia omnino sunt diuersa nomina: nec iustus & iustus, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neque omnino eandem rationem, nec omnino diuersam, nec omnino idem nomen, nec omnino diuersum habent.

Explicatio Definitionis De nominatiua. Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habent nō appellatiōē, id est quæ sumunt nō ab aliquo, & denominationem, seu nominant ab aliquo, a quo casu, id est transfiguratione aliqua vocis differunt: quia scilicet denominatiuum & id a quo denominatur, in nomine cõueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt: ut album, albedo: iustus, iniustitia. Hæc magis in quæstione sequenti examinabuntur.

Nota. Ex his definitionibus Aristotelis aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primo, cum æquiuoca, ut æquiuoca, in nulla definitione communi cõueniant, non habes Genus, ut æquiuoca sunt, præterea à prædicamento excludunt, nec. n. sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secundo docemur, omnia Genera, & Species, vniuoce prædicari, quia vni habent rationem. Tertio omnia accidentia denominatiue de substantia dicuntur: nam enim substantiam ab aliquo accidenti, a quo casu, nominis differunt.

Quæstio vnica circa hoc idem

Cap. primum.

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur recte sint dictæ?

Ut aliqua quæ difficiliora in hoc capite videntur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio: oportet, ut aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur, argumentum primum sit.

Nomen nō solum est vox ipsa, sed etiam significatio: est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiuocorū non habet eandem significationem, ut notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura: & si æquiuoce non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent: quare non dicuntur vniuoca, id est vni vocis & nominis?

Secundum contra exemplum Aristotelis. Homo vni & pictus non sunt æquiuoce animal, sed analogice, animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso vitur, & diminitus est, cum de analogis non differat.

Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo nō erant vnica definitione definienda.

Quartum. Illa definitio denominatiuorum vocibus cõuenit, non rebus: ergo non rectum tenorem seruat Aristoteles, cum primo res æquiuocas & vniuocas definierit, postea transferit ad voces: ante cedens patet, quia denominatiua dicuntur casu differentia: at casu differre, nominū est, non rerum.

Circa primum argumentū. Alber. mag. tract. i. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria, Primum se habet ut materiam,

Argumentum in contrarium.

Primū Argumentū.

Secundū Argumentū.

Tertiū Argumentū.

Quartū Argumentū.

Ad primum Pri- ma So- lutio.

ria, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma: & hæc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secundum quam varia est vox, homo, leo, capra; quæ configurationem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo, inquit sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur. Tertium est ipsa significatio; & hæc non est forma nominis, sed actus secundus, i. perfectio consequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamen est ipsius forma, & hoc multiplicato, non multiplicatur, nec variatur nomen; & per hoc respondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen sit eiusdem materie & forme.

Ista sententia non mihi placet in hoc, quod asserit significationem, non esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum, quod patet sic. Ablata significatione a voce, etiam manente ea dem configuratione, non dicitur; non ergo illa non est forma. Præterea, potest esse talis configuratio in voce, & quod non sit nomen defectu significationis; ut patet in vocibus non significatiuis: ergo significatio est forma. Præterea, nomen ut nomen est, signum est, ut patet ex Arist. 1. Periherm. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis, & ita existimo esse dicendum.

2. Solutio.

Ad argumentum autem Respon. q. in compositis ex materia, & forma, siue substantia, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam; ut docet Arist. 1. celi. c. 9. unde licet in Petro multa, & varia accidentia sint, non Plura, sed vnum ens est dicendum: ita similiter licet multe significationes sint, quia vnum est subiectum illarum, id est vna vox, dicitur vnum nomen non plura, & hoc est obseruandum.

Ad replicam vero, qua argumentabatur, ergo dicuntur æquiuoca vniuoca potius, quando quidem vnum sit nomen: Dico ex Simplicio in prologo, quod non dicuntur vniuoca solum, quia vnum habeant nomen: sed quia simul, & coniuncte, & inseparabiliter vnum nomen habeant. i. illud nomen vniuocum simul res significat: quæ ratione vnam, eadem aliam: ut homo, omnes homines: nec potest cadere a significatione vnius, quin cadat, & mutetur a signi-

ficatione aliorum: & hinc est, quod vniuoca impositione ea omnia significat. At æquiuoca habent quidem vnum nomen, sed non inseparabiliter, quando alia ratione vnum, alia aliud significat: & potest a significando vno deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione; & inde est, q. pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur: propter hanc separabilitatem dicuntur æquiuoca, id est vocis æqualis.

Possumus autem hinc colligere, res multipliciter se habere ad voces. Quædam. n. vniuoca definitione, & vniuoco nomine conueniunt, & hæc vniuoca latine, synonyma græce vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: ut homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc latine diuersiuoca dici possunt, græce heteronyma dicuntur. Quædam tertio multas definitiones sub vniuoco habent nomine, ista latine æquiuoca, græce homonyma dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionem varijs nominibus expressam habent, ut ens, gladius, & hæc multiuoca, Græce homonyma vocantur: quamuis, ut notat Simplicius, & ex Aristotele in poetica probat, hæc aliquando synonyma vocantur: deinde velut in medio denominatiua, græce paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idem, nec omnino diuersum nomen habent & definitionem.

Circa secundum argumentum distinctionem æquiuocorum proponere oportebit: eorum vero naturam, quia altior & obscurior est, alibi explanabimus: & quia facilius erit, si per voces, quam si per res explicetur, ipsas voces diuidemus. ac quidem diuisionem Ammonij & Boet. sequentes eam perficiemus. Aequiuocorum duplex est, quoddam a fortuna, vel ut alij dicunt, a casu: quoddam a consilio. A fortuna, est quando vos imponitur ad plura significandum, nulla consideratione, sed casu quoddam: ut aliquis Romæ imponit filio nomen Petri, aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen; tunc talis vox illa plura significat; & est æquiuoca a casu. Aequiuocum a consilio est, quando consideratione, & ratione quadam, nomen ad plura significandum imponitur: & hoc duplex est, a consilio pure æquiuocum, & analogum; pure æquiuocum a consilio est, quando

Nota.

Ad secundum. Diuisio æquiuocorum & Analogorum.

quando vox plura significat, non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se, sed propter aliquid ex parte imponentis: ut quando aliquis imponit nomen filio suo Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt; tunc nomen Caroli est æquiuocum ad parentes, & ad filium a consilio; sed pure æquiuocum, quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est: a memoria, & a spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur a memoria est, quod modo prædiximus: a spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem, ut si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum philosophum: vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum vero est quod plura significat, propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum, & hoc maxime est considerandum: non enim omne æquiuocum a consilio, analogum est; ut multi falsi existimant, cum a memoria, & a spe sint æquiuoca a consilio, non autem analogia: illud autem analogum est, quod multa, uti diximus, propter aliquem vnius ad alterum ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autem est triplex, a similitudine, a causa, a proportionalitate. Analogum a similitudine est, quod multa propter similitudinem vnius ad alterum, quod principaliter se habet, significat, ut homo principaliter viuū significat, & pictum propter similitudinem, quam habet ad viuū. Hoc duplex est, quoddam a forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit; ut homo viuū, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit, ut homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter similes operationes cum operationibus Neronis Regis. Analogum a causa est, quod multa significat propter ordinem & dependentiam ab vno, quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens dicitur analogum ab efficienti: si finalis, a fine; si vero fuerit materialis, a materia. Unde triplex est analogum a causa: primum, ab efficienti, quod multa significat

propter dependentiam ab vno, quod corū est causa efficiens, verbi gratia medicans, seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de potionem, & cibo, & emplastris, sed medicus dicitur medicans, tanquam causa efficiens; reliqua catenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa causa efficienti ordinata procedunt. Analogum a fine est, quia multa nomen significat propter ordinem ad aliquem finem, ut sanum dicitur de animali habente sanitatem: de vrina & medicina: sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas: de reliquis, ut ad sanitatem ordinantur: vrina, quia est signum; medicina, quia est causa illius. Analogum a materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnum, quod est, ut subiectum illorum: ut ens significat plura accidentia, & substantiam; sed accidentia ideo dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Hoc vnum est omnibus commune, quod maxime est considerandum, & memorie mandandum: quod hæc analogia a causa singula significant vnam formam, que principaliter & intrinsece est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsece denominantur, id est per eius ordinem, verbi gratia, sanum significat vnam formam, si sanitatem, & dicitur de animali, vrina, & medicina: sed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsece; nam vrina non dicitur sana; quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsece dicuntur sana: vnum, quia illius est signum; alterum, quia illius est causa. Similiter medicans intrinsece de medico medente; de reliquis extrinsece: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsece: de illis per posterius, de quibus extrinsece.

Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, quod apud Arithmeticos ista duo vocabula differunt, proportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales, ut habitudo quatuor ad duo, nam quatuor includunt bis duo. Proportionalitas est habitudo, seu potius similitudo duarum proportionalitatum,

tionum, secundum quam dicimus, sicut se habet quatuor ad duo, ita se habet sex ad tria: in utroque enim numerus maior his includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quæ inter quatuor (ut minimum) formaliter terminos fit, duos ex una parte, & duos ex altera.

Hoc supposito sunt aliqui termini plura significantes propter tale proportionem, ut ridere de prato, & homine. ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem. ut enim risus se habet in homine, quia eius lætitiā ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fecunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina non significare illam similitudinem, aut proportionalitatem: sed res propter talem similitudinem.

Nota.

Cum igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista Aristotelis conveniunt, quod nomen est commune, & ratio diversa: non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curavit, quia negotio præfenti id erat inutile: non autem declaravimus sequuti omnium fere probatissimorum in interpretum rationem, quæ suis viis hæc loco præfenti tractant, quia uniuersaliore cognitionem, quam prædicamentorum doctrinam instituiamus.

Ad tertium.

Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Æquiuoca enim, si unumquodque per se sumatur, defini nequeunt, scilicet canis, cum suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate uniuersali considerentur, quod æquiuoca sunt, defini possunt, in hac enim uniuoce cōueniūt, scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiuntur in præfenti.

Ad quartum.

Primum fundamentum.

Circa quartum argumentum est considerandum. Primo in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrunt una forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte vero vocum concurrunt nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, ut albedo, & albus, iustus, & iustus.

Secundum fundamentum.

Aduerte quia potest esse, quod unicam

formam in re, multa varie participant: ut à sapientia anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita si militer in homine ab uno multa derivant, ut sapientia, sapiens, sapienter, & sapiētis, obliqua enim explicant variam participationem in re unius formæ.

His suppositis, Nota res ipsas, id est formam, & participantia talem formam, dicitur denominatiua denominata: voces vero de nominatiua denominantia. nec est curanda admodum huius sermonis proprietates, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, græce vero vocant paronyma, tam res, quam nomina: sed non per se, sed ordine unius ad alterum: sunt enim illæ res paronymæ, quæ cum una aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorum nomina. Similiter & nomina paronyma, quæ cum consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant.

Cum ergo & res & voces sic paronyma dicantur, sub indice est, an in definitione res, vel nomina definiantur, ad quod videtur mihi esse respondendum. Primo neutrum, scilicet esse euidentem, quia utriusque potest definitio adaptari, si enim vocibus adaptetur, erit sic dicendum, paronyma sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationes, id est ab aliquo derivationem habent, scilicet unum ab alio, à quo solo differunt casu. Si vero rebus adaptetur, erit hic sensus, paronyma dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundum nomen habent appellationem. scilicet sic nomen & denominationes in voce sumunt, ut ab ea, scilicet eius nomine solo, differat casu: ac si dicatur, sunt res ita se secundum nomen habentes, cum una sit ab altera, quod illarum nomina solo casu differant.

Dico secundo, mihi esse probabilius hic non voces, sed res, ut per voces significantur, defini. Hoc præterquam quod est sententia Ammonij, Boet. & aliorum, consuetudo ipsa verborum Arist. id postulat, cum dixerit æquiuoca dicuntur, uniuoca dicuntur, denominatiua dicuntur, eodem tenore: at illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea quia dicit, (dicuntur) rerum autem est dici per voces, vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non a fortitudine fortis descendit, ut dicit Arist. sed potius

Tertium fundamentum.

Respondeo ad quæstionem.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

potius à forte fortitudo: at in re fortitudo est forma, à qua fortis est.

Nota.

Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, ut aliqua paronyma, seu de nominatiua dicantur. Alterum, quod forma, & id, quod formam participat, sint distinctæ naturæ, quod designat ut notat Alber. in hoc, quod dicit, quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur quod nec Species respectu generum, aut differentiarum, nec individua respectu Specierum denominationem habent: quia genera, & differentie sunt de substantia Specierum, & Species individuum, tam in generibus substantiæ, quam in generibus accidentium.

Nota.

Est secundo notandum, non solum ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & econtra. Unde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantum, in re, & voce simul: in re, quid participatio quidem est in re, non autem est in nomine, ut virtus, & ipse homo qui eam participat, in voce tamen non est denominatio, quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, ut studiū, & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cum aliud studium, aliud studiosum significet, studium enim diligentiam, studiosus virtute præditum significat: alia sunt in re, & voce, quando est participatio in re, cum participatione vocis ad modum prædictum, ut albedo, album, & hæc sunt perfecta denominatiua, seu paronyma, quæ hic Aristoteles definit, alia enim secundum quid sunt.

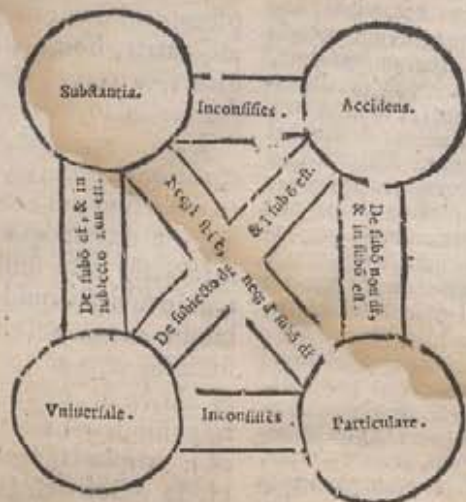
De diuisione eorum quæ dicuntur & sunt.

Cap. II.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem di-

cuntur, alia vero sine complexionem. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut homo currit, homo vincit: ea vero, quæ sine complexionem dicuntur, sunt, ut homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto vero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero nullo dicitur: & hoc album in subiecto quidem est corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia vero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero dicitur, ut de grammatica. Alia vero neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur: ut quidam homo, & quidam equus: nihil enim talium neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt individua, & unum numero de subiecto nullo dicuntur: in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse: quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Eorum quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus velut quodam compendio continentur decem sequentia prædicamenta, & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cum in his diuisionibus ex quolibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constet, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, ut per voces significantur: scilicet, quædam sunt complexæ, quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari, ut notat Ammo.

Immo secundum mentem Aristotelis magis est vocum, ut res significat: nam capite 4. subdividens vocibus tribuitur, & ita vult Simpl. & bene, licet Auerr. det rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, ut homo per se, & currit, per se: in quibus observare oportet, ut introductione diximus, non solum vocum multitudinem, sed significatam rem: cum enim Logicus non voces secundum se, sed ut rerum significatiuæ sunt scrutetur, ut bene dixit Auic. non sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed

præcipue secundum rem, unde possit esse complexum aliquid in voce, quod Logicus iudicat incomplexum, & contra in voce incomplexum, quod complexum sit, ut illa genera quæ apud Porphy. c. de Specie legimus: quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant, ut corpus animatum, substantia corporea. consideremus igitur Aristotelis verba.

[Dicuntur.] Notat Ammo. verbum hoc, & rebus, & vocibus, & conceptibus posse adaptari: quamvis diuersimode: dicuntur enim res quasi per voces significantur, & manifestentur: dicuntur voces quia proferuntur, & pronunciantur: dicuntur conceptus quasi enuncientur, & per eos propositiones mentales fiant: ex quo fit, quod ista diuisio rebus, vocibus, & conceptibus applicari possit: & res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribus vocibus significatiuis manifestantur: res vero sine complexione dicuntur, quando singulæ per se singulis vocibus vel pluribus idem significantibus significantur. Voces vero vel conceptus cum complexione dicuntur, quando plures multa significantes & enunciantur, & proferuntur: sine complexione vero quando uniuoci, & conceptui res significata respondet: hic autem observa-

non

non esse complexionem aliquam in voce, & conceptui, quin aliqua connexio vocem, aut conceptum compositione interueniat: non enim conceptus æquiuocis respondentes complexi sunt, sed absolute plures: nec vox æquiuoca complexa, quia non per modum alicuius compositionis significat: nec pariter res, cum per talem modum non significantur.

[Secundum complexionem,] Dubitabis, quare præmisit complexa, cum incomplexa sint simpliciter? Respondet Ammo. & Simpl. complexa esse nobis notiora, quia sunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant simplicia, hic tamen Aristoteli horum doctrinam tradere non studet, sed solum quandam diuisionem assignare, propterea notiora præmittit. Præterea et quia quando diuidimus intentione, & animo subdividendi, membrum subdividendo posteriori loco collocamus, ita fecit Aristoteli, quia incompleta rursus in posteriori diuisione erat diuisurus, & similitudo postea in decem prædicamenta.

[Currit. Vincit.] Notat Ammo. ideo Aristotelem usum esse verbo tertiæ personæ, quia verba secunda, & primæ magis apparent complexa in re, quia suppositum habent determinatum, at verbum tertiæ minus, quia suppositum est indeterminatum. Sed vere complexa hæc etiam sunt re, quia semper est aliquid significatum cui tribuitur illatio, propterea melius est dicere currit, vincit, quia hic significatur actio sine supposito. Hæc sententia mihi non placet, est enim maxime considerandum nomen, vel vocem dici complexum penes rem, quam significat: non penes rem quam connotat, vel connotat, aliter enim omnia connotatiua essent complexa, cum significant formam per modum inherens subiecto, quod tamen est falsissimum, aliter enim non esset in prædicando. Præterea Aristoteli. 10. Periher. cap. 3. inquit: Verba secundum se dicta, nomina sunt: & aliquid significant: si ergo per se potest sumi, ergo est incomplexum: significat enim unum aliquid, quamvis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamvis exemplum complexi sit propositio, non solum propositiones, sed alias etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, ut equus albus, homo iustus, quæ etiam

ad prædicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

Eorum quæ sunt.

Diuisio II.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hæc est posterior diuisio, quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est etiam quædam sunt substantiæ, quædam accidentia. Posterior, entium tam substantiarum quæ accidentium, quædam sunt uniuersalia, ut homo, leo, animal, color, albedo: quædam particularia, ut hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prædicamenta, tam Genera suprema, quam ea, quæ sub eis sunt: nam primum Prædicamentum est substantia, reliqua accidentia: simpliciter in quolibet prædicamento non aliud est per se, quam uniuersalis natura, & particularis, siue substantia, siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembris diuisione est complexus, ne posteriorem diuisionem postea applicaret substantiæ per se, & accidenti per se, & diuisiones multiplicaret, dicendo, substantiarum alie uniuersales, & alie particulares, & similiter accidentium alia uniuersalia, alia particularia. Diuiduntur igitur ea, quæ sunt, in uniuersales substantias, & particulares substantias, in uniuersalia accidentia, & particularia accidentia.

Non tamen his nominibus diuisit Aristoteles, nec hoc vitur ordine: & non sine ratione, ut postea dicemus, substantiæ explicat per non esse in subiecto: accidens, per esse in subiecto: uniuersale per dici de subiecto, particulare per non dici de subiecto. Vnde copulando vtrumque, scilicet substantiam cum uniuersali, vel particulari, similiter accidens: duplici vitur modo, ut substantia uniuersalis non sit in subiecto, sed de subiecto dicatur.

Formalis igitur diuisio Aristotelis est. Eorum, quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur, in subiecto vero non sunt, scilicet uniuersalia substantiæ, homo, animal: quædam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & de

Nota primo.

Nota secundo.

Nota tertio.

de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: ultimo quædam nec in subiecto dicuntur, scilicet particulares substantiæ, ut quidam homo, quoddam animal: & concludit omnia indiuidua hoc vnum commune habere, quod de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidentis.

Dubia quedam scitu digniora circa diuisionem Arist. præcedentem.

Prima op.

Dubitatur primo, quæ qualisve est ista diuisionem? Solent aliqui, & non male respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substantia, aliud accidens: & hæc est analogi in sua analogata, secundum enim sententiam Arist. 4. Meta. c. 2. ens est analogum ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare: & est diuisionem per accidentia, nam rei accidit esse vniuersalem per intellectum; per materiam vero fit in rebus particulare.

Secunda opin.

Sed posset quis petere, ista diuisionem, sic ab Aristotele expressa, quæ est? Albert. tracta. 1. c. 5. responderi esse velut Generis in species: sed hoc non omnino placet; Genus enim uniuocum est speciebus, at nihil hic reperitur his membris uniuocum.

Tertia op.

Iudicio meo optime responderi Simpl. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si quæ diuisionem est, æquiuoci est potius, vel analogi, quam alterius.

Dubium secundum.

Dubitatur secundo, quare Aristoteles non usus est his nominibus, scilicet substantia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, ut magis rei naturam explicaret: explicuit autem dum eorum tradidit descriptiones: ut enim magis manifestetur natura vniuersalis per dici de subiecto, quam per nomen vniuersale: ita & natura substantiæ per non esse in subiecto & alia similiter. Crederem etiam id fuisse factum, quia talis loquendi modus magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubium tertium.

Dubitatur tertio, quare substantia vniuersalem accidenti particulari coniungit? Existimo id esse, quia videntur inuicem contraponi substantia vniuersalis, cum acciden-

ti particulari: & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet si eorum inspicias descriptiones. hoc idem dicit Simpl.

Dubitatur quarto, quid vocat dici de subiecto breuiter respondetur, prædicari de subiecto est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari: quo pacto species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter, & differentia de suis prædicantur, & dicuntur tanquam de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus: at quando accidens de substantia prædicatur, non sic de subiecto dicitur; id. n. dicitur in subiecto esse, ut modo declarabimus: dici ergo de subiecto inest cuiuslibet prædicatorum respectu suorum inferiorum.

In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est.

His verbis Aristoteles explicat, & describit, quid sit esse in subiecto, quod accidentium est: & per hoc manifestabitur substantia, quæ non est in subiecto: per positionem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis: prima quod est in aliquo: secunda quod non est in aliquo, sicut pars: tertia quod ab eo, in quo est, separari nequit.

Pro cuius declaratione oportet nosse, quod modis vnum in alio esse contingat. Boet. secutus Arist. 4. Phys. c. 3. quem multi sequuntur, octo assignat modos; at quia iste numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermiserit, quia illorum nondum erat tradita cognitio: ut dicit Simplicius, plures a nobis multiplicandi sunt cum Ammonio & Simplicio. Undecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus. Primo vt pars in toto: dicimus enim; manus est in corpore. Secundo vt totum in partibus: dicitur namque, perfectio totius est in partibus: & ego in carne mea videbo Salvatorem meum. Tertio vt Genus est in speciebus, ut animal in homine, & leone. Quarto vt species in suo genere. Quinto vt forma in materia, anima in corpore. Sexto res in suo fine, vt avarus est in diuitiis totus. Septimo in mouente, & efficiente, subditi sunt in manu regis.

Octa-

Dubium quartum.

Octauo in loco, sum in lyceo. Nono ut in vase, vinum in dolo. Decimo in tempore, vt Noe fuit tempore diluuii. Undecimo vt accidens in subiecto, sicut calor inest corpori.

Ex hoc definit in præfati per illas tres conditiones supra positas, scilicet est in aliquo, non ut pars, & ab eo, in quo est, separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & Caie. & alij, ut prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integritates, ut manus, pedes, quam essentielles, vt species, & genera, differentias: tertia ad excludenda illa, quæ sunt in loco, & causa mouente, & fine.

Dubium primum.

Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primo obicitur, nam hoc pacto non excluditur modus, quo totum est in partibus, cum sit in aliquo, & non ut pars, & non possit a partibus separari. Preterea secundo, non excluditur forma, anima. n. est in corpore, & non est eius pars, & ab eo non potest separari existens, loquendo de brutis, quorum animæ non possunt existere citra corpus. Tertio præterea videtur definitio competere loco, & tempori, & celo, quia nullum corpus a loco separari potest, nec a tempore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis, ergo dicitur accidens. Tadem, Quarto quia aliquid accides videtur posse separari ab eo, in quo est, nam odor pomi manet in manu ei admotæ.

Solutio.

Propter hæc existimo illam descriptionem sic esse intelligendam, quod est in aliquo, non sumatur ita communiter, sed per eo, quod est esse in aliqua re una, non omnino extra esse eius, quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolo, quod quamuis in eo intrinsece non sit, cum eo tamen coniunctum est, & similiter alia, quo supposito facile est ad argumenta respondere. Ad primum enim dicitur cum Simpl. & Ammon. Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quæ sic in eis existunt, sunt prorsus eis extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tempore vel

excluditur cum loco, vt dicemus.

Ad secundum dico: per illam particulam secundam excluditur quæcumque pars integralis, seu essentialis, qualiter genera Speciebus, & Species indiuiduis insunt: & ita interpretatur Alb. tract. 1. c. 5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum, quo forma inest materiæ, quia licet non sit materiæ forma pars, est tamen ipsius compositi, quod cum ea per se constituit: hoc est enim discernere inter formam respectu materiæ, & accides respectu subiecti, quæ forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se.

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modum existendi formæ in materia coniungit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto, quod idem credidit Iamblicus, cuius sententia a Simpli. reprehenditur: nec omnino mihi placet Simplicius, qui per primam partem excludit formam: nam inquit, per aliquid, non intelligit Arist. nisi compositum ex materia, & forma: sed hoc videtur esse clare contra eundem Arist. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim, hæc grammatica est in anima, & color in corpore: propterea melius est dicere, quod forma est in materia ut pars non ipsius materiæ, sed ex ea compositi per se: at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi, in loco, & tempore, & vase, nam separabilia sunt.

Nec argumentum tertium quicquam valet, quia licet res a loco, & tempore in communi separari non possit, potest tamen existere sine hoc loco, & sine hoc tempore, in quo erat, vt notat Boet.

Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur a pomo, sed nouus odor in manu producitur, sed hæc philosophia non habet fundamentum. Boet. respondet ad hoc, quod Arist. non dixit, odor non potest separari ab eo, in quo erat, sed ab eo in quo est; ac si dicat, non potest illud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, ut intelligatur nunquam accides posse esse sine subiecto aliquo, quâuis modo sit in hoc, modo in illo, at quamuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet: non enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

pterea optime dixit Simpli. q. nūquā odor a suo subiecto separatur, sed cum partibus subtilib. substantiæ exhalatur, & deferret, qd signifi est pomum marcescere, & rugas contrahere ex cōtrectatione sed de hoc aliās.

Nota primo.

Ex quibus sequitur accidens esse in aliquo, id est alicui substantiæ inexistere, non sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialē, nec posse à subiecto separatim per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supra naturaliter manet accidēs sine subiecto in venerando Altaris Sacramento.

Nota secundo.

Sequitur & aliud esse subiectū in quo; aliud subiectum de quo: subiectū de quo, est quodcumque inferius respectu sui superioris. Individuum speciei, & species generis tam in substantijs, quam accidentib. at subiectū in quo, est sola substantia respectu accidentium: unde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto de quo: vocat autē subiectum de quo, subiectum prædicationis, subiectum vero in quo, subiectum inhaerentis. Ammon. vocat subiectū ad subsistentiam, & subiectum ad prædicationem.

Nota tertio.

Hic vnum aduerte, q. non dicitur, accidens non posse esse sine subiecto, quia non possit à substantia separari. Potest n. separari; sunt enim multa accidentia separabilia: vt diximus, sed dū separantur, corrumpuntur, hic autem dicimus, q. sine subiecto non potest accidens per se separatū existere, sicut vinū à dolio, & corpus à loco isto, & tempore, separatū existit.

Regula in prædicatis essentialibus.
Cap. III.

Quando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, quæcumque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur: vt homo, de homine quodam prædicatur: animal vero de homine: ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo, & homo est, & animal.

Diuerforum generum & non subalternatim positorum diuersæ sunt specie differentia: vt animalis, &

scientiæ: animalis enim differentia sunt gressibile, bipes, & volatile, & aquatile: scientiæ vero nulla earum est: neque enim scientia à scientia differt, in eo quod bipes est. Subalternorum vero generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de ijs, quæ sub ipsis sunt generibus, prædicantur: quare quocūque differentia prædicati fuerint, totidē & subiecti erunt.

In hoc capite continentur duæ regulæ maxime viles ad singula prædicamēta ordinanda in se: in quolibet enim prædicamento duo præcipue sunt. Alterum est series quædam prædicatorū substantialium, à summo genere, per genera intermedia descendendo, vsq. ad indiuidua, quæ cōmuniter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatem, prædicamentū vocat, per proportionem ad profunditatem corporū, qualis est ista series, substantia, corpus, viuens, animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentia oppositæ, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem eadem proportionem ad corpus, sicut corporeū, incorporeum, animatum, inanimatum, & reliquæ, quarū quædam faciunt vnum ordinem, quædam aliū oppositum. Hæc igitur, quæ isto capite continentur, his duobus deferuiunt.

Est prior regula maxime p. recta linea, q. si aliquod prædicatū, de aliquo subiecto dī, tanquam de subiecto, quicquid de prædicato dicatur, etiam de subiecto dicatur, vt si homo de quodam homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine, & animal de quodam homine dicitur.

Hæc regula ita est vera, vt variis expositionibus, & singulis quidem in se veris locum dederit. i. Alber. tract. i. huius. c. 6. extendit regulam hanc in hunc sensum, Quando aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinq. prædicabilium; quicquid de prædicato in quid prædicatur, prædicabitur & de subiecto: vocat. n. prædicari de aliquo, vt de subiecto; prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: vnde

Primū fundamentū.

Expositio Regula.

Regula secunda, genera non subalternatim positorum.

Diuerforum generum, & non subalternatim positorum.

Hæc est secunda regula bimembris: p. cuius declaratione est aduertendum. Tripliciter plura genera dicuntur diuersa. Primo, quia sunt diuerforum prædicamentorum, vt animal, quod est de prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis. Secundo, dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est sub altero, vt animal, viuens, corpus, omnia enim eundem prædicamento sunt, vnumque sub alio est, scilicet scientia, habitus. Tertio, quando sub eodem sunt prædicamento, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrūque enim sub animali sunt, non tñ vnum sub altero: similiter, potentia & figura sunt, duo genera, vtrūque sub qualitate, non tamen vnum sub altero. Ista duo posteriora vocantur hic ab Aristotele genera subalternatim posita, scilicet quādo vnum sub altero vel vtrūque sub tertio, prima genera vocantur non subalternatim posita.

Est secundo aduertendum, quod supra diximus capite de Differentia. Differentia alicuius generis sunt in duplici differentia: quædam sunt constitutiue illius, vt animatum, sensibile componunt animal: quædam diuisiue, vt rationale, & irrationale sunt diuisiue animalis: inter has est vñū discrimen, quod differentia constitutiue generis, omnes participant à singulis speciebus illius generis: diuisiue vero non omnes, sed aliquæ ab vna specie, aliquæ ab alia: rationale enim ab homine, irrationale vero à bruto participat: vnde fit, vt quādo vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiue superioris generis, non tamen omnes diuisiue, vt animal participat differentias constitutiue omnes viuētis, scilicet corporeum, animatum: vnam autem diuisiuam, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

Est tertio aduertendum, Quando duo genera sic se habent, quod vnum sub altero

Primū fundamentū.

Secundū fundamentū.

Tertiū fundamentū.

Caput IIII.

ro non est, tamen utrunque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisua esse utriusque: verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisua: non tamen hoc semper fit, nā angelus, & corpus, sunt sub substantia non tamen habent differentiam diuisuam eandem.

Hęc sententia est expresse Arist. 6. Topi. c. 3. loco 41. at quando genera sunt diuersa primo modo, nullam differentiam, nec diuisuam, nec constitutiuam participant.

Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est.

Diuerforum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuerforum sunt prædicatorum.

Diuerse sunt Specie differentie.

Per quam docemur in diuersis prædicamentis diuersas esse oēs differentias, tam diuisuas, quam constitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, ut exemplo manifestat: alijs enim differentijs diuiditur animal, alijs sciētia: similiter & constituitur.

Nota. Hic autem est notandū mendose legi species, scilicet diuerse sunt species, & differentie: debet legi, diuerse sunt species differentie, nam græce in datiuo legitur, τὰ εἴδη. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet natura, & forma diuersas: nam, ut bene dicunt Simpl. & Ammonio, aliquando diuerforum prædicamentorum sunt eadem differentie, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportionē: ut enim dicimus animalium aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorum domus, alia habere pedes, ut tripus lectum: sed istæ differentie naturæ sunt diuersæ: similitudinem autē, & proportionem quandam habet: aliquando. n. nomine sunt eadem, ut corpus in substantia, corporei in quantitate, sed natura est diuersa. Alij legerunt τὰ ἴσα & vertunt, species. Sed quamuis sententia sit vera, tamen omnino est extra contextum, & omnes græci interpretantur in ablatiuo. Posterior pars regulæ est.

Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hęc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisua, ut dixi: & iste videtur sensus Arist. nam hoc probat, quia q̄ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori: at de superiori constitutiuæ per se dicuntur, & diuisuæ sub distinctione, scilicet corpus est animalium, vel inanimatum, ut vult Alber. dixit autem negatiue. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea quod non semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simpl. vult, quod hæc prior pars, scilicet nihil prohibet diuerforum generum, &c. sit de generibus, quorum utrunque est sub tertio. quæ aliquando habent eandē diuisuā, sed non semper, ut dixi in tertio notabili seu fundamento. Quod sequitur vero.

Sit de alijs, quorum vnum est sub altero.

Hoc asserit Simpl. propter illud verbū, [nihil prohibet.] quod videtur nō asserere semper differentias esse easdem, de constitutiuis vero semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui non posse adaptari: nam quod sequitur, reddit causam præcedentis, scilicet propterea vñ genus ex positis subalternatim habet differentias alterius: quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet, nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio.

Cap. IIII.

Eorum quæ secundam nullam complexionem dicuntur, vnumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere aut pati. Est autem substantia quidem,

Ante prædic. Arist.

50

dem, ut in figura dicatur, ut homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum, tricubitum. Quale, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius. Vbi vero, in foro, in lyceo. Quando autem, ut heri, superiore anno. Situm vero esse, ut iacer, sedet. Habere autem, ut calecatum esse, armatum esse. Agere vero, ut secare, vrere. Pati, ut secari, vri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horum autem ad se inuicem complexionem affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio videtur vel vera, vel falsa esse: eorum autem, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullam neque verum, neque falsum est: ut homo, album, currit, vincit.

Nota.

Hic Arist. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quod voces diuidat & rerum exempla ponat: hic enim non absolute, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipue, quæ per voces explicantur, est intentio, propterea uoces in ordine ad res, primo diuidit, postea rerum exempla ponit.

Expositio textus.

Diuiditur ergo ens reale simplex, quod voce incomplexa significatur, in decem genera, quorum primum est substantia, ut homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt: horum singula probat Arist. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat vere, aut false, quod est proprium propositionum: quæ. n. dicit substantiam per se, quantitatem per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verū, aut falsum: quamuis vnum alteri componendo, vel ea quæ sunt in vnoquoque inter se coniungendo, propositiones quis potest facere.

Nota.

Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet An ens vniuersum esset ad istam decem genera? an plura

sint prædicamenta quam decem? quali distinctione inter se distinguantur? an res spirituales ad prædicamenta referantur? an concreta potius quam abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi quæ prætermitto, quia harum maiorem partē, in particulari prædicamentorum enarratione discutiam: alia post ipsorum traditionem differam: reliqua, quæ materiam transcendunt, in proprium locum reserua bo: interim vero aliqua de ipso ente in cōmuni breuiter adnotabimus, quātum hoc loco satis est.

QUESTIO PRIMA.

Quod ens nō sit genus nec vniuersū, sed analogum ad decem prædicamēta, est sententia Aristotelis.

Primum ens nec esse genus, nec vniuersum cum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio non est generis in species, nec vniuersi in vniuersa, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clare Arist. 3. Met. c. 3. tex. 10. huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, q̄ genus habet differentias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: hæc autem est natura generis, & differentia, quæ de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentie est genus, animal enim ut animal non est rationale, nec rationale, ut rationale est animal: aliās vnum non contraheret alterum: semper. n. contrahens est diuersum à contracto, sicut forma est alia materia, & animal à corpore. Ex his est argumētum Arist. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo non est genus. Minor probatur, quia differentia, ut talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia, quod non sit ens, quia ens est tam latum, ut quicquid aliquid est, ens sit. Secundo nec est ens vniuersū ad decem genera: hæc est Arist. 4. Meta. c. 2. & probatur. Vniuersum dicit aliquam naturā communem multis, sed decem prædicamēta non conueniunt in aliqua vna natura communi, ut expresse dicitur 12. Met. c. 4. & propterea, si conueniretur in tali natura, differentijs different, at nulla potest esse talis differentia entis, ut diximus, ergo

G 2 non

In Caput V.

non vniuoce de illis predicatur: ex quibus sequitur decem predicamenta esse decem genera, & naturas supremas, quæ in nulla natura superiori conueniunt, propterea quod se ipsis differunt, & simplices naturæ, & non compositæ ex genere, & differentia sunt, quod docet expresse Arist. 8. Meta. c. 6. text. 16. & dicuntur primo diuersa, quia in nullo conueniant: ut dicit 10. Meta. c. 5. text. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis seu conceptus formalis, non rei. Tertio, Ens est Analogum ad decem ista genera: hoc est Aristotelis 4. Meta. c. 1.

In quo autem eius Analogia consistat, non est facile determinare. Est reuocandum in memoriam id quod supra diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsece, reliqua vero extrinsece in ordine ad illud, ut sanum dicitur animal habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantiam dicitur, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt: quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiæ: qualitas, quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod pulchre docuit Arist. 4. Meta. cap. 2. in principio, cuius verba sunt: Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam quoniam passionibus substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiæ, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ. hæc Arist. & hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidentibus: sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfecte naturam entis inuestigare.

Secunda pars de Prædicamentis.
Cap. V. de substantia.

Substantia autem est, quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto

aliquo est: ut quidam homo, & quidam equus.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus ex, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hæc quidem, & harum specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus vero speciei animal. Secundæ igitur hæc substantiæ dicuntur: ut est homo, atque animal.

Manifestum est autem ex ijs, quæ dicta sunt, quod eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est, & nomen & rationem de subiecto predicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur, predicatur etiam & nomen hominem, n. de quodam homine predicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine predicabitur: quidam. n. homo & homo est, & animal: quare & nomen & ratio de subiecto predicabitur. Eorum vero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neque ratio predicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet predicari aliquando de subiecto, rationem vero impossibile est, ut album cum in subiecto sit corpore, predicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio vero alibi nunquam de corpore predicabitur.

Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs, quæ per singula proponuntur, ut animal de homine predicatur: ergo & de quodam homine animal predicabitur: nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino

De Substantia.

omnino de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.

Secundarum vero substantiarum, magis substantia est species, quam genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis. n. assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem, quam genus assignans, ut hominem quendam aliquis assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignans: illud. n. proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius: & cum quendam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem, quam plantam. Amplius, primæ substantiæ, ideo quod alijs omnibus subiiciuntur, & omnia alia vel de ipsis predicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiæ primæ dicuntur.

Quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subiicitur. n. species generi, genera. n. de speciebus predicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

Ipsarum vero specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil. n. familiarius assignabis de quodam homine, hominem assignan-

do, quam de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis quidam homo substantia est, quam quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc, eorum quæ predicantur, primam substantiam indicant: quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quam genus assignando, familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando, quam animal: aliorum vero omnium quidquid assignauerit quis, assignabit extraneæ: velut album, aut currit, aut aliud quoddamque talium assignans. Quare merito hæc solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primæ substantiæ, eo quod alijs omnibus subiiciuntur, & omnia alia de illis predicantur, vel in ipsis sunt, propriissimæ substantiæ dicuntur: sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia predicantur: quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem, & animal grammaticum dices: similiter autem & in alijs.

Comune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum vero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto: homo. n. de subiecto qui-

In caput V.

dem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est: neque enim in quodam homine homo est: similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal in quodam homine. Amplius, eorum quae in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet predicari, rationem vero impossibile est: secundatum vero substantiarum de subiecto & ratio praedicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine praedicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, quae sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiae hoc: sed & differentia eorum est, quae non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est, neque enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiae de illo praedicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine praedicatur, & ratio gressibilis de homine praedicabitur: est enim homo gressibilis.

3 Non conturbent autem nos substantiarum partes, quae ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias confiteri: non enim ita ea quae sunt in subiecto dicebantur, quasi ut partes inessent alicui.

9 Inest autem substantijs & differentijs omnia uniuoce praedicari. Omnia enim quae ab his praedicata sunt, aut de indiuiduis praedicantur, aut de speciebus: à prima namque sub-

stantia nulla est praedicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundatum vero substantiarum species quidem de indiuiduo praedicatur: genus verò & de speciebus, & de indiuiduis: similiter autem & differentiae & de speciebus, & de indiuiduis praedicantur. Et rationem quoque, suscipiunt primae substantiae specierum, & generum, & species generis: quaecunque enim de praedicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species, & indiuidua, uniuoca autem erant, quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quae à substantijs & differentijs sunt, uniuoce praedicantur.

10 Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantijs indubitabile, & verum est, quod hoc aliquid significant, indiuiduum enim & unum numero est quod significatur. In secundis vero substantijs videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verum est, sed magis quale aliquid significant: neque enim unum est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum (nihil enim aliud significat album, quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitatem determinant, qualem enim quandam substantiam significant. plus autem in genere determinatio fit, quàm in specie, dicens enim animal, plus comple-

De Substantia

plectitur, quam qui hominem.

11 Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Primae enim substantiae quid erit contrarium, ut cuidam homini, vel cuidam animali: at vero nec homini, nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiae proprium: sed etiam multorum aliorum ut quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil est contrarium, at vero nec decem, nec alicui talium. Nisi forte quis multum paucum dicat esse contrarium, vel magnum paruum, determinatorum vero quatorum nullum nulli est contrarium.

12 Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem, non quod substantia non est à substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quod est) sed quod unaquaeque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus, & si est eadem substantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipse seipso, neque alter altero, non enim est alter altero magis homo: sicut est album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: sed ipsum seipso magis & minus dicitur, ut corpus cum sit album, magis nunc album esse dicitur quam prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. substantia vero non dicitur magis neque minus: nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur: neque aliorum quicquam, quaecunque substantiae sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

Maxime vero proprium substan-

tiae esse videtur, cum unum & idem numero sit, contrariorum susceptivum esse: quale in alijs quidem non habet quisquam quod proferat tale, quaecunque non sunt substantiae: quod cum sit unum numero, susceptibile contrariorum sit, velut color, qui est unus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & una numero prava & studiosa: similiter autem & in alijs, quaecunque non sunt substantiae. Substantia vero, cum unum & idem numero sit, susceptiva contrariorum est, ut quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando sit niger, & calidus & frigidus, & prauus & studiosus, in alijs autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio, sedere quempiam, eo surgente ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo, falso putabit, eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. Nam ea, quae in substantijs sunt, ipsa quidem mutata susceptibilia sunt contrariorum, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum albo, & studiosum ex prauo: similiter autem & in alijs unumquodque eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorum est. Oratio autem & opinio, & ipsa quidem immobilia omnino perseverant: cum vero res mouetur, contraria

In Caput V.

circa ipsa sunt: oratio namque eius quod sedeat aliquis, per manet eadē: cum vero res mota sit, aliquando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modo proprium substantiæ est, ut secundum mutationem simplicius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio namque & opinio, non eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam eo quod res est, aut non est, eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur, non eo quod ipsa susceptibilis sit contrariorum, simpliciter enim à nullo, neque oratio, neque opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur, languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem: & unum, quodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare propriū erit substantiæ, hoc, cum unum & idem numero sit secundum sui ipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

*Cur de substantia prius egerit Arist.
& quid per substantiā intelligit,
quotque modis sumatur.*

Merito Arist. prius de substantia, quā de alio quouis genere tradidit: est enim

substantia in qua omnia alia insunt, atque sustentantur, tanquam in subiecto, propterea de ea tanquam de cōi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura alijs, ut docet Arist. 7. Met. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at oīa accidentia ab ea depēdēt, ab ea igitur incipit tanquam de priori: hæc duplex ratio est Anmō. & Boet.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modo est sermo, non est facile explicare: prætermisissis igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plene videntur rem attingere, sic mihi apparete se distinguendum.

Substantia primo modo sumitur, pro essentia cuiusque rei, quæcunque sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidentis, quo pacto in definitionibus superioribus usurpabatur de vniuocis, & equiuocis.

Secundo modo pro eo omni, quod non est in subiecto, & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadā substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus, & hanc substantiam ponit 12. Met. c. 2. Secundo dicitur substantia ens sensibile, ita ut omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia, & pes, & corpus, anima, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur. 5. Met. c. 8. in principio.

Tertio modo strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed individua ipsa composita, & eorum prædicata, in quid: hoc igitur modo sumitur in præfenti: & nouum est Aristotelem in præfenti per primam substantiam intelligere compositum singulare, & secundas vero substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusque rei. Secundus substantia immaterialis. Tertius substantia sensibilis in cōi, ut ad composita, & oēs partes, & prædicata se extendit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: & sic secundū mentem Arist. in primam, & secundam diuiditur.

Est

De Substantia.

53

No 12.

Est præterea aduertendum, quod substantia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidentibus, & esse subiectū in quo altera est, substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis, omni substantiæ, scilicet singulari, & speciei, & generi supremo, omnia enim hæc substantia accidentibus: at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quod nullus est subiectum de quo, cum non habeat superius vniuocum essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationem accedamus.

1 Substantia autem, quæ proprie & principaliter, & maxime dicitur.

Arist. diuisione quadam in primam & secundam substantiæ subintellecta ipsam primam describit, quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem: secunda pars eius esse, non esse accidens, sed substantiam, est enim idem: ac si dicat, est substantia singularis, vltimū subiectum de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

2. Nota.

Hic noscere oportet, quare Arist. primam hanc substantiam proprie principaliter, & maxime substantiam vocauerit. Proprie potest vno modo dici, contra id, quod improprie est, & sic usurpant multi, inter quos Alber. tract. 1. c. 2. ad differentiam substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusque, accidentis, & substantiæ, sic enim improprie accidens dicitur substantia: at Sanct. Thom. opuscul. 38. c. 3. sumit, & bene proprie, quasi per se, & non per aliud, nec ab alio: prima enim substantia per se substantia accidentibus, reliqua vero per primam: eo enim homo est albus, quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secunda vero in ea subsistunt. Dicitur maxime substantia, quia substantia omnibus, est enim subiectum non solum accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

Nota. 2.

Oportet secundo noscere ex Anmō. p. duplici ex causa negative definimus. Prior est propter maximam rei perfectionem, quæ excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo

pacto Deū describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum, sed his aliquid præstatum. Posterior est propter imperfectionem tantam rei, quæ a cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima. non est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod compositum, est enim his omnibus imperfectior substantia: ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est quæ in substantiandi ratione cuncta excedit.

Nota. 3

Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum esse puras negationes, sed habent aliquid secum positionis: prima enim substantia est quedam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species.

Describit, quæ secundæ substantiæ dicuntur, easque dicit species, & genera esse harum primarum. In quibus hæc primæ substantiæ insunt. Dicit autem, in quibus primæ insunt, ne decipiamus existimantes omnes species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solum ille species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto prædicantur. Hic posset statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus? Ad quod facile respondeo, quando primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, ut in subiecto, hic. n. est modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superioribus tanquam in quadam vniuersali forma comprehendere, & concludere multa.

Manifestum autem ex his:

Hic Arist. ostendit qualiter secundæ substantiæ se habent ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidentia, quorum est subiectum: dicitur, ex his, quæ capite 2. præcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secundas prædicari secundum nomen, & rationem de primis, cum dicantur de eis tanquam de subiecto, at dici de subiecto est essentialiter prædicari, quando non solum nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto: quidam enim homo est

In Caput V.

est homo, & est etiam animal rationale: at accidentia non sic ad primam substantiam se habent, sed multa nec secundum nomen, nec secundum rationem, id est definitionem predicantur: aliqua vero secundum nomen predicantur quidem, nulla tamen secundum rationem. Illa, quae nec secundum nomen, nec secundum rationem predicantur, sunt, ut omnes ferè dicunt, abstracta accidentium, quorum nomina, & definitiones de substantia non predicantur: nec enim dices, homo est albedo, nec homo est color segregatius visus.

Sed licet hoc verum sit, melius videtur cum Ammonio dicendum, ista quae nec secundum nomen predicantur, esse aliqua accidentia, quorum nullum est nomen impositum ad substantiam denominandam, ut virtus est in anima, à qua dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea vero, quae secundum nomen predicantur, sunt concreta, quae de substantia predicari valent.

Dubium
primū.

Contra hoc, dubium posset occurrere: non enim, videtur solum nomen in accidentibus predicari, cum etiam definitio secundum illud nomen predicetur, dicitur enim, homo est albus, & homo est coloratum segregatius visus, quae est definitio albi. Ad hoc Respon. Alber. tract. 2. huius c. 3. Definitio quidem concreti accidentis predicatur de subiecto, sed non ut definitio, id est quae explicet naturam subiecti: hoc est autem predicari secundum rationem de aliquo, quod definitio sit essentialis ei, de quo dicitur, at definitio albi aequè extrinsece predicatur de homine, sicut ipsum nomen albi. Hic autem debes advertere, accidentia & secundas substantias comparari ad primam, de qua accidentia nulla secundum rationem predicantur: nam si accidentia ad sua inferiora conferantur, absque dubio de eis secundum nomen & rationem, tam concreta, quam abstracta predicantur: ut enim ista est essentialis, homo est animal, ita & ista, album est coloratum, & albedo est color, ut dicitur 1. Top. c. 7.

4 Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur.

Facta collatione secundarum substantiarum, & accidentium ad primam substantiam, quantum ad predicationem, modo

ea, quantum ad dependentiam à prima substantia comparat, eorumque dependentiam quasi aequalem ponit. Quod tam secundae substantiae omnes, quam accidentia à prima substantia dependent; licet cum discrimine: substantiae enim secundae dependent, quia de ea, ut de subiecto, dicuntur: accidentia, quia in ea, ut in subiecto sunt; quod manifestat, nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine, ergo & de quodam homine: aliter enim, de quodam non diceretur, cum non sit homo separatus: similiter accidentis, color enim est in corpore, ergo & in quodam corpore: ex quibus inferit, Cum ista omnia à prima dependeat, sublati primis nihil aliorum, siue secundarum substantiarum, siue accidentium remanebit.

Dubitat primo. Hoc enim videtur expresse contradicere Porphyrio cap. ultimo, ubi dicit. omnibus individuis sublati, non auferitur species, nec ablatis speciebus omnibus auferitur genus. Et praeterea, quia videtur argumentum fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentandi, cum superius sit prius.

Respon. cum Alberto. tract. 2. c. 4. naturae istae genericae, & specificae, quae sunt secundae substantiae dupliciter possunt considerari: uno modo, secundum talem naturae gradum, quem dicunt, ut animal, secundum naturam sensitiuam: homo secundum naturam humanam, & reliqua. Secundo possunt considerari secundum ultimam perfectionem suam, quae est existere, & habere esse extra intellectum: haec autem existentia est singularum, unde tales naturae non existunt perfectae, nisi in singularibus, secundum se enim non sunt existentes nisi per intellectum. Hic patet responsio, corruptis singularibus istis substantiis, quae dicuntur primae substantiae, manet quidem genera & species, secundum suam peculiarem naturam, sed imperfecte, quia non sunt nisi per intellectum, & hoc dicebat Porphyrius: tamen quo ad suam perfectionem ultimam, scilicet existentiam non manent; nulla enim illarum existet citra primam substantiam singularem.

Ad argumentum. Respondet Albertus bene, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi

Dubium

De Substantia.

54

di à destructione omnium primarum substantiarum tener, per locum à sufficienti partium enumeratione.

5 Secundarum vero substantiarum magis est substantia species.

Tres substantiarum comparationes Aristoteles facit: primam, inter secundas substantias scilicet specierum cum generibus, secundam inter ipsas species aequales quarum una non est generis, etiam, inter primas substantias: statuit ergo, primo inter secundas, magis est substantia species, quam genus. Haec duplici ratione patet, & probat: prior sumitur ex priori significatione substantiae scilicet pro predicato in quid ipsarum primarum substantiarum, argumentum huiusmodi potest proponi: Substantia dicitur predicatum in quid primae, ergo quod magis in quid predicatur, magis erit substantia: sed species est magis quid individui quam genus, ergo illa est magis substantia. Probat minorem: si quis enim quærat de quodam homine, quid est: distinctius respondetur per speciem, scilicet est homo, quam animal & ratio est clara, quia homo dicitur rationale, quod non dicit animal: & semper inferiora plura habent, quam superiora, quia superaddunt differentias. Sed nota vnum, quod dixit, distinctius respondetur per speciem, confusius per genus: ut intelligas, genus & superiora includere et omnia quae sunt in inferioribus, sed in potentia & confuse, inferiora vero distincte, & in actu: perfectius autem est actu continere, quam potentia: & distincte continere quam confuse.

Obijcies, Species non continet distincte naturam, dum id sit munus definitionis. Dico, quod species si ad definitionem comparatur, confusum dicitur, at ad genus quid distinctum est: propterea Aristoteles dicit distinctius responderi per speciem, quam per genus. Posterior ratio est, Eo prima substantia maxime substantia dicitur, quia omnibus substat, & substantiis secundis, & accidentibus, sed post primam pluribus substat species, quam genus, quia & substat omnibus, quibus genus, & ipsi generi, ergo erit magis substantia.

Secundū
dubium.

Hic forte dubitabis, quare cum species magis sit substantia quam genus, & genus inferius quam superior, non multiplican-

tur substantia, ut species sit secunda, genus tertia, & superius quarta usque ad generalissimum. Pro hoc adverte, quod ratio primae substantiae haec est, quod sit ultimum subiectum, de quo omnia alia predicantur: & in quo omnia alia sunt: ratio vero secundae substantiae est, esse predicatum in quod prima: & omnium aliorum esse subiectum in quo, scilicet accidentium. Cum igitur haec sit ratio substantiae secundae, quod posita magis, vel minus sit in quid, pluribus, vel paucioribus substat, cum hanc rationem non mutet, non multiplicabit substantias secundas, ut albedo, ut quatuor, albedo ut octo eiusdem speciei sunt, quia ille excelsus non mutat rationem albedinis: magis enim & minus sub eadem ratione non variant speciem.

Ipsarum vero specierum quaecumque non sunt genera &c.

Hic fit comparatio inter ipsas species inter se, & non sumit inaequales species: nam si una genus est, altera non; quae genus est, minus est substantia, quam altera. Sed conseruntur species aequales sub eodem genere, & sic dicitur, una non est magis substantia quam altera: quod probat: non enim magis in quid una species de suo individuo predicatur, quam altera de suo: ita bene respondetur per hominem, si quærat, quid est quidam homo, quia per equum si quærat de quodam equo. Ultimo comparantur primae substantiae inter se, eadem ratione, una non est magis substantia, quam altera. Ex his colligit rationem, quare secundae substantiae dicantur substantiae, non autem accidentia. Ad quod dicit illas vocari substantia, propter duo. Primo quia sunt in quid de prima. Secundo quia substantiae omnibus accidentibus, alia vero predicata non sunt de natura primarum, nec substantiae alijs.

Dubitat primo. Substantia secunda nempe species, & genera, sunt priora individuis: ergo dicenda erant potius substantiae primae, & individua secundae. Respon. dupliciter. Primo, secundum Boet.

Quamvis ille naturae generum & specierum sint priores, tamen individua sunt primo cognita, quia sensibus substantiae: propterea primo est nomen eis substantiae impositum: ac id primae substantiae dicuntur. Secundo

Dubium
primū.

Secundo respō. ex Alber. tract. 1. c. 3. quod ista natura dupliciter possunt considerari: uno modo secundum se, & ut ipsorum individuum principia sunt, & sic priores sunt: altero modo, ut predicata quædam substantia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora sunt, vniuersale enim posterius est; & cum sic in presenti considerentur, merito secunda substantia dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ.

7 Commune autem omni substantiæ &c.

Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Aristoteles, postquam quid prima, & secunda substantia, & quo modo inter se, & adinuicem se habeant, explicauit, quædam ipsius substantiæ proprietates assignat, quæ locū descriptionis cuiusdam habent: non enim ista generalissima aliter definiuntur. Est igitur prima proprietas. Omni substantiæ conuenit, non esse in subiecto: hanc dupliciter manifestat, primo in ipsis primis, & secundis inductione quadam, ex earum descriptionibus. Nam prima est, quæ neque est in subiecto, nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de subiecto, sed non est in subiecto. Secundo probat de ipsis secundis, quia maior est in his difficultas, cum per se non existant. Ea, quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationem: at omnes secundæ substantiæ secundum nomē, & rationem prædicantur, e. in subiecto non sunt. Subdit, hoc non solum substantiæ, sed etiam differentiis commune esse: cum enim hæc secundum nomen & rationem prædicantur, in subiecto non sunt.

Primū
Dubium.

Possit quis dubitare. Cū hoc sit propriū substantiis, quare vocatur commune? Respond. cum Ammonio. Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omni: igitur respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, ut commune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in presenti, omni substantiæ commune hoc est, sed illi proprium, quia non inest accidentibus.

Secundū
Dubium.

Dubitatur secundo. Nam videtur asserere differentias non esse substantias: dicit enim non solum hoc substantiæ pro-

prium est, sed etiam differentiis, ubi differentiam à ratione substantiæ separare videtur. Dico breuiter ad hoc (postea. n. in questione quadam circa hoc caput, latius hoc disputabitur) quod differentia quo ad rem ipsam substantia est, quoad modum vero est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis, ut superius diximus: genus vero & Species, & prima substantia, & quo ad rem, & quo ad modum, ut substantia sunt: nam genus, & species in quid prædicantur. Cum autem hic de substantia non solum quo ad rem, sed quo ad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

Neque vero nos substantiarum partes.

Hæc secundum Ammonium, & Simplicium, continuantur cum præcedentibus, ut sit sermo de differentiis, quæ cum partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ: quod remouet Aristoteles, dicens esse substantias: quia in subiecto esse, non est esse in aliquo, ut illius partem, sed esse in aliquo, non tamen partem: at differentia est pars Specierum, propterea accidens non est. Boet. vero, & Alber. hoc intelligunt de partibus integratibus, & de materia & forma, quas aliquis posset existimare non esse substantias: cum nulla eorum fuerit habita ratio. Hoc remouet Aristoteles dicens esse substantiam, non autem accidens: quia accidens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Est tamen notandum duplex discriminē inter partes has, & accidentia. Primo hæc partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, ut materia cum forma vnam facit naturam, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundo, partes istæ integrantes, & nomen, & rationē, a toto, in quo sunt, accipiunt: manus. n. a toto abscissa non est simpliciter manus, nec caput similiter ratio partis est, secundū quam suum exercet munus, & officium: at partes extra totum suum munus non habent: ergo non habent suam rationem, & formam extra totum: Accidens vero separatum,

Notū.

Inest autem substantiis, nihil illis esse contrarium.

Hæc est quarta proprietas substantiæ, scilicet, Substantia, nec prima, nec secunda quicquam est contrarium: hoc autem non solis substantiis, sed etiam quantitativis inest, quibus nihil est contrarium: ut enim homini, animali, Petro, nihil est contrarium, ita ternario, bicubito, nihil est contrarium. At quia posset quis obicere, magnū & parum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quod reliquit tractandum in prædicamento quantitativis, tamen hoc saltem est certum, quantitativis determinatis nihil esse contrarium: vocat autem quantitates determinatas, ipsas species quantitativis, ut est ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & parum sunt determinata, cum modo vni speciei, modo alteri insint: similiter, quia quod magnum est, alterius collatione parum sit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas consistat.

Dubitatur primo. Quomodo substantia non habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamen sunt substantiæ. Præterea omne, quod corrumpitur, a contrario corrumpitur, at substantiæ corrumpuntur: ergo a contrariis suis. Præterea, quia ita distant inter se homo & leo, sicut calidum, & frigidum, sed hæc sunt contraria: ergo & illa.

Pro huius difficultatis dissolutione oportet considerare, quæ dicantur contraria. Fundamentum autem necessaria sunt, ut aliqua dicantur contraria. Primum, quod sub eodem sint genere: quæ enim sub diuersis generibus, vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicuntur. Secundo, quod sint formæ oppositæ, quando enim alterum priuatiuum quid est, non dicuntur contraria, propter quod cæcitas, & visus contraria non sunt: hæc tamen duo non sufficiunt, nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria sunt. Est tertium necessarium, quod mutuo inter se pullent, & agant circa idem subiectū, a quo vnum mutuo alterum expellat, ut calor a manu expellit frigiditatem. Ista autem actio sit secundum ipsas formas, vel eas, ex quibus

paratum, & suum nomen, & suam retinet rationem, & formam: albedo enim separata, ita est albedo, sicut ea quæ in subiecto est.

9 Inest autem substantiis, & differentiis.

Hæc est secunda proprietas substantiarum, quæ etiam differentiis competit, ut omnes de primis vniuerso prædicetur. Probatur. Quæcumque secundum nomen & rationem, prædicantur, vniuerso prædicantur, sed secundæ substantiæ secundum nomen, & rationem, similiter & differentiæ prædicantur, ergo vniuerso. Huius rationis primo loco secundum morem suum ponit minorem, posteriori vero maiorem. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditativam, cū ex genere, & differentia non componentur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

10 Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare.

Hæc est tertia proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat, nam secunda quale quid potius significat. Est aduertendum, quod hoc aliquid dicitur natura per se subsistens & nullo modo in alio: qualia sola esse singularia substantiæ, credidit Aristoteles: Plato vero, ut diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea eas hoc aliquid opinabatur: Aristoteles vero, non nisi in ipsis singularibus existere, ita tamen, ut sint eorum essentialia: ac ob id, ut intelligamus has naturas vniuersales non per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, ut eorum sint accidentia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quod nomina primarum substantiarum, hoc aliquid significant: at nomina secundarum quale quid: dicit tamen, quod videtur significare hoc aliquid figura appellationis, id est modo significandi nominis, quod cum absolutum sit, significat rem illam per modum subsistentis, cum tamen vere per se non subsistat nisi in singularibus.

In Caput de Substantia

quibus sunt, ut calor secundum se pugnat contra frigiditatem: & albedo, & nigredo agunt per qualitates ex quibus intrinsece sunt. **Respon-** Ex his facile erit respondere. Ignis enim **sio ad** & ab aqua secundum se, & substantiam suam **dubiū** non sunt contraria, sed secundum qualitates, quas habent, scilicet calorem, & frigiditatem, quibus mutuo pugnant inter se. Similiter ad secundum, quod corrumpitur non corrumpitur nisi per qualitates contrarias, ex quibus constat. Ad tertium dicitur, non quatenusque, & si diuersa inter se sunt, contraria dici, sed ea, quibus illa tria insunt: hæc autem reperiuntur in calido, & frigido, non autem in homine, & equo: propterea illa sunt contraria, non autem hæc. Hæc sufficient, reliqua enim sunt physica & metaphysica.

12 Videtur autem substantia non suscipere magis.

Proponit quintam proprietatem substantiarum, omnium scilicet non suscipere magis, aut minus: non enim vnus homo est magis homo, quam alius, nec quā ipse met, sicut vnus est magis album, aut calidum, quā aliud, aut quā ipsummet erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Aristoteles non probat, quia sunt alterius scientiæ, hic autem supponuntur, ut Logicus habeat, aliquem effectum, per quem utcumque ascendat ad cognitionem substantiæ. Hæc autem proprietas etiam inest quantitati, non enim quantitas suscipit magis, vel minus: semper enim ista cōiuncta sunt, suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Dubiū Possit quis obicere. Superius dictum **primū** est, vnam alia magis substantiam esse: quo modo dicitur, non suscipere magis, aut minus? Respondet Aristoteles substantiam dupliciter posse considerari. Vno modo, ut substantia, & aliorum est subiectum, & sic superius dictum fuit, suscipere magis; vna enim pluribus subiicitur, quā alia. Altero modo consideratur secundum se ipsam, & naturam per potentiam: & sic in præsentia assertur, non suscipere magis, non enim homo in se, animal in se, magis, aut minus patitur.

13 Maxime vero proprium substantiæ esse videtur.

Vltima proprietas est. Substantia vna numero, scilicet indiuidua & singularis est susceptiva contrariorum, id est recipit in se contraria, non simul, sed modo vnum, modo alterum: ut vnus, & idem homo, modo calidus, modo frigidus, modo albus, modo niger est. Dicit autem, quod vna numero, & singularis substantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, ut color in communi album continet, & nigrum: sed non vnus & idem color singularis albus est, & niger. Hæc proprietas est maxime substantiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obicit autem contra hoc Aristoteles: nam videtur, hoc etiam posse accidere competere, nam ista eadem propositio, Petrus sedet, Petro sedente, est vera, eadē, Petro surgente, est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere, modo est vera, modo falsa. **Respon.** Arist. hoc discriminis esse: nam substantia recipit contraria in se ipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in se ipsa: at propositio, & opinio quando modo vera, modo falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, quod res mutatur vel sic est, aut non est dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem in se mutari, falsum putat: unde saltem hoc modo, scilicet per mutationem in se contraria suscipere soli inest substantiæ, & ipsius est maxime proprium.

QVAESTIO PRIMA.

De diuisione substantiæ, ac primo qualis ea sit diuisio substantiæ in primam & secundam.

A Equum est, ut ea, quæ caput exponentes adnotauimus, maiori examine, & diligentia perpendamus. Et primum differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam, & secundam. Deinde, quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ. Tercio de tota ipsius prædicamentum diuisione, seu coordinatione.

Igitur primo videamus, qualis sit illa diuisio substantiæ, in primam, & secundam. Obicitur ergo primo contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel totius in partes, vel æquiuoci in æquiuocata: non enim

Argu-
mentum
in con-
trariis

Quæstio I.

56

apparet, an sit aliqua ex aliis diuisionum modis: sed quod nulla ex supra dictis sit, probatur. Primo, non est generis in species, quia species inter se non sic se habet, quod vna sit in alia, nec quod vna corrupta, corrumpatur alia: at secunda substantiæ sunt in primis, & destructis primis destruitur.

Secundo, nec est totius in partes: nam partes totius, ut docet Arist. 2. lib. de partibus anima. c. 1. sunt in duplici differentia: quædam similes, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter se, & cum toto, sunt eiusdem rationis, & nominis: ut partes vnius ossis, quarum singulæ os sunt, & rationem ossis habent: & partes carnis: & partes aquæ. Aliæ sunt partes dissimiles, quæ eterogeneæ dicuntur, quæ eandem cum toto rationem & nomen non habent: ut manus, caput, pes: quæ neque inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hæc igitur diuisio non est totius in partes similes, quia partes similes, ut dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionem. Nec est in partes dissimiles: nam cum totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam: at prima continet secundam. Præterea totum partibus dissimilibus nomen non impartit: at prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput vero, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata, quam Simplicius, & Porphyrius, & Boet. non diuisionem, sed enumerationem censent esse dicendam. Probatur quod non sit talis. Æquiuocatis nihil præter nomen est commune: at hic non solum est commune nomen, cum omnibus sit commune substantiis, non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Prima
opinio.

Propter hoc multiplex argumentum, Ammon. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, immo nullam esse diuisionem, sed quandam ordinem enumerationum: sicut qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt litteræ, secundæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut qui numerat discumbentes, iste est primus, ille est secundus: ita hæc est quedam enumeratio constitutorum in prædicamento substantiæ.

Fuit secunda sententia Alber. tract. 1. huius. c. 3. quem sequitur Caietanus, qui sustinet diuisionem hanc esse analogi, in analogata. Illud enim est analogum quod per prius vni, quam alteri inest: ita esse substantiæ prius primæ, quæ maxime substantia est quā secundæ inest.

Tertia sententia fuit doctorum Louaniensium. Dicunt enim, diuisionem esse accidentis in accidentia, sicut qui diceret, album, aliud dulce, aliud frigidum, aliud amarum: ita substantiarum, id est eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale, scilicet secunda substantia: quoddam particulare, sicut prima substantia.

Quarta sententia fuit Burlei, in præsentia, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens: ita natura per se, & non in alio stans, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quod sit vniuersale, vel particulare.

Vltima sententia est quorundam Neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species.

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, ut docetur 2. de Animalibus c. 1. & 7. Meta. c. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum: ut in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in alijs.

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Arist. consideretur. Boethius Græcus, quem refert Simplicius hoc capite supra, prima verba existimauit hic Aristotelem considerare compositum, & materiam. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substantiæ non solum indiuiduo, sed etiam materiæ competit: hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma vero, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa, quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simplicius, Porphyrius, Ammon. Boet. & Arabes solum compositam substantiam hic inter primas, & secundas collocant, substantia enim vtrique composita est. Quorum

Secunda
opinio.

Tertia
opinio.

Quarta
opinio.

Quinta
opinio.

Primum
fundamentum.

De Substantia.

rum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea constabat. Posset etiam secundo dici, quod hic tractat de substantia, ut subiicitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quam substantiis: at talis est composita, non enim subiicitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boethii quicquam valet: in illa enim definitione est assumendum id, quod notum est & proprie substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, planta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

Secundū
funda-
mentū.

Secundum fundamentum est. Vnicum compositum non habet nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates communicatas, & procedentes ab illa forma: verbi gratia, homo est per se, est quantus, vivit, movetur, augetur, nutritur, sentit, discit: similiter & reliqua: inter has quædam reperiuntur communissima, quæ non solum illi rei, sed multis insunt: quædam minus communes: quædam adhuc minus: & tandem quædam illi soli convenientes: verbi gratia, esse per se non soli homini, sed omnibus inest substantiis: vivere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire, non plantis, sed animalibus: at discere, soli homini: sed hæc adhuc omnibus individuis humanis conveniunt: at quædam aliæ sunt, quæ huic vni soli, non alteri insunt, ut illæ conditiones in diuiduantes, de quibus superius diximus.

Ex hoc patet quasdam esse rei operationes, seu proprietates, quibus aliis reb. communicat: quasdam quibus de eis differt: verbi gratia, in hoc, quod est per se esse, communicat substantiæ: istæ inferiores cum intelligentiis: sed differunt in quantitate: in hac autem communicat homo cum lapidibus, inanimatis, sed differt in nutritione, & vita, in qua cum plantis convenit: quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem.

Hoc supposito, philosophi consideran-

tes vnicam rem tot habere operationes, variis nominibus eam significant: quorum singula talem rem significant, ut in ea peculiaris quædam operatio invenitur: verbi gratia, quia homo, per se stat, dictus est substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, vivens: quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hæc nomina in vno vnicam tantum naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diversas operationes in eo inuentas: non quod talia nomina operationes ipsas significant. (significant enim rem ipsam, & eius substantiam) sed sunt imposita ad significandum substantiam ex diversis operationibus, & proprietatibus, quæ in ea sunt: ut inferius dicemus.

Sed hic est summi opere advertendum: cum quædam operationes sint, quibus multa conveniant: quædam, quibus a talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus convenient, & erunt communia: alia etiam differentia, & quibusdam peculiaribus: verbi gratia, animal dicitur omne quod sentit: rationale, quod solum discit: vivens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secundæ substantiæ: inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentia: genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus specie distinctis, convenientibus secundum quod eis conveniunt. Differentiæ quæ sumuntur ab operationibus, quibus quædam ab alijs differunt. Species, quæ sumuntur ab utrisque & his, quibus differunt & his, quibus conveniunt: species enim genus, & differentiam continet.

Sit tertium fundamentum ex sancto Thom. 1. p. q. 13. ar. 8. & q. 18. ar. 2. Sæpe nomina significant aliquam rem, & imponentur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, a quo imponentur ad significandum: verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quam significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quod lædat pedem, non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illam, quæ substantia est: ita fit in hoc nomine substantia: significat enim quandam essentiam & naturam,

Tertium
funda-
mentum.

Quæstio. II.

57

& naturam, quæ per se est. i. non in subiecto: non quod nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolute significat, licet ab hoc proprietate fuerit impositum: at quia de ista natura secundum se loqui non possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus, per se esse, siue substat: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quod per se sit, id est non in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo prime intentionaliter. i. per se esse, ut substantia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi prime intentionaliter. Altero modo, secunde intentionaliter: ut per se esse, seu subsistere, idem sit, quod esse subiectum: & tunc vniuersalia dicitur secunde intentionaliter: & utroque modo adhuc dupliciter: primo, pro natura quacunque, quæ substat tam simplici, quam composita: altero modo, pro natura composita, quæ substat, ut hic sumitur apud Aristotelem.

Prima
conclu-
sio.

His suppositis vnicam conclusionem respondemus. Quamvis omnes illæ sententiæ vere sint, varia consideratione, tum diuini, tum membrorum diuidentium: sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Aristotelis placet sententia Alberti: hic enim consideratur substantia, id est natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quæ est prime intentionalis, & subiecti, quæ est secunde intentionalis: hæc autem talis substantia per prius inest primæ, quæ per se maxime est, & maxime substat: per posterius autem secunde substantiæ competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVÆSTIO II.

Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.

Prima
opinio.

Dabitur, quot sit genus generalissimum in hoc prædicamento: Qui existimant Angelos esse in hoc prædicamento ponunt substantiam per generalissimo complectentem corpoream naturam, & spirituales.

Secunda
opinio.

Qui vero eos à prædicamento reiciunt, ponunt corpus, siue substantiam compositam, igitur aliqui putant saltim sententiam Aristotelis intelligentias in prædicamento non poni: hic enim ex sententia Ammonii, Simplicii, Boet. Porphyrii, & Log. Tolet.

aliquorum aliorum, solum tractat de substantia composita sensibili.

Secundo, præterea si essent in prædicamento, essent ex genere & diffia, cum vel tamquam prima substantia, vel tamquam secunda essent collocanda: at secundum sententiam Arist. vi. vi. intelligentiæ simplices sunt, & actus puri. 8. Met. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cœli. Commen. 49. quæ habent genus, & differentiam esse composita ex materia & forma. Præterea.

Tertio si essent in prædicamento, subisterent accidentibus: at secundum Arist. nulli substantia accidenti, ut ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantia prædicamentalis: & sic Auerr. 1. 2. Meta. com. 25. distinguit substantiam, quædam. n. habet accidentem, ut sensibilis quædam caret accidenti, ut intellectualis.

Quarto, præterea 1. 2. Meta. c. 5. assignans principia prædicamenti substantiæ, tanquam principia omnium aliorum prædicamentorum: ea ponit, materiam, formam, priuationem, a quibus intelligentiæ remotæ sunt.

Quinto, Aristoteles. 10. Metaph. text. 26. ait. Corruptibile & incorruptibile differt genere. Cum ergo intelligentiæ sint incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilibus reb.

Sexto eodem libro 10. Text. 1. Diversa, ait genera sunt, quæ differunt materia, nec habent mutua transmutationem, vel quorum alia prædicamenti figura.

Septimo, Avicenna. 9. Meta. Textu 17. Eterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc sententia falsa est, & contraria veritati, nempe Angelos, seu intelligentias in prædicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentibus, substantes, in prædicamento poni, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea.

Hæc autem substantia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primâ & secundâ diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est:

Prima
conclu-
sio.

Prima
funda-

In Caput de Substantia.

Probō
conclu
sionis.

Se hæc diuiditur in primam & secundam inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Sed altero modo, scilicet natura perfecta per se, quæ est primū prædicabile, & principium eorum omnium, quæ tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem intelligentias non sunt compositæ, talem compositione physica.

Quod autem intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur; asserunt primo D. Tho. prima parte. q. 50. argu. 1. ad primum, ponens eos compositos ex genere, & differentia. Item Simplicius ad eadem Ante prædicamentorum. Idem Simpl. ad initium prædicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Arist. quod fecerat in primo tractatu de Generib. entis. ca. 1. & 2. & idem Plotinus eandem tribuit finem Arist. eisdem capitulis. Item Alexander, vt refert ter idem Simpl. in expositione prædicamenti substantiæ. Item Themistius in initio. 3. Physic.

Et probatur his Arist. testimoniis & rationibus, primo Arist. in 1. Physic. text. 13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnum tantum ens immobile, & incorruptibile, & argumentatur hoc pacto. Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamentorum; quoniam omne ens est in aliquo prædicamentorum: loquitur autem de ente incorruptibili, vbi vide Simplicium, Themistium, & Philoponum.

Idem Arist. 1. de anima, ait, Quærentē quid sit anima, debere prius inquirere; in quo sit genere: includit autem rationale, vt videre est in text. 7. & ita in 1. de anima text. 3. concludit, animam esse in prædicamento substantiæ, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentiæ, maxime, quia incorruptibiles, pp. illum textum Arist. corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hæc ratio nulla est, nam etiam quantitas secundum ipsos contrariū opinantes, Aueroem & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento. Item cælum, astra, sol luna, & dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Arist. in 5. Metaph. text. 15. & 7. Metaph. text. 5. & octauo Metaph. text. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in

2. de anima text. 1. & octauo Metaph. text. 3. Item idem Arist. aliquoties diuidit substantiam in sensibilem, & insensibilem, vt in 12. Metaph. text. 5. agit autem de substantia prædicamentali, vt videre est in text. 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaph. text. 1. esse in hoc prædicamento substantiæ: quod paulo antea distinxerat ab aliis: esse, inquam, quasdam substantias concessas ab omnibus, & manifestas, quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles, vt videre est in 6. Metaph. text. 2. & in 7. Metaph. text. 5. & 6. Et in octauo Metaph. & aliis etiam locis. Tandem in 12. Metaph. text. 5. ait, substantias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliam immobilem: de qua disputat in toto postea libro, quærens qui sit, num Mathematica entia, num formæ seu Idææ, num intelligentiæ, quas vltimas, reiecit aliis, concludit dari, in text. 41. quærens deinde earum numerum vsque ad textum. 49.

Rationibus etiam sic probatur. Primo: quia hæc est essentialis prædicatio, orbis lunæ est intelligentia; & intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie, vel de indiuiduis: non est autem analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit rō intelligentiæ, vt intelligētia vni prius intelligentiæ: & per illam primam, aliis: sicut ens, quod conuenit primo & simpliciter substantiæ, & aliis in ordine ad substantiam: ergo si est essentialis illa prædicatio: & superioris de inferiori & nō analogi: erit generis de specie, vel speciei de indiuiduo: si ergo, sunt sub genere, & specie: ergo sunt in prædicamento. Cōfirmatiuis fit, quia quotiescunque aliqua multa participant aliquo vno sine deceptia vnius ab alio; non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ.

Secundo intelligentiæ possunt definiti definitione essentiali: ergo constant genere, & differentia: atque ita erunt in prædicamento: vt definitio verbi gratia, erit vnius intelligentiæ, hæc est intelligentia talis, puta motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertiū: nam conueniunt in hoc, quod sunt

Quæstio II.

58

sunt intelligentiæ: & præterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera: neque vna æque perfecta essentialiter atque altera, vbi autem est conuenientia essentialis & differentia essentialis, ibi est genus & differentia.

Tertio. Ex operationibus colligimus rerum essentias, vt antea dictum est ex Aristotele: sed vbi videmus operationes naturales cōes rebus, ibi colligimus substantiam cōem quæ est principium talium operationum, vt verbi gratia, ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetantur, substantiæ quoddam genus cōe, s. viuens: ratione cuius, primo & per se illa operatio conueniat. Et rursus, cum naturales operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt: vnde colligimus essentialē inter eas differentiam, quæ talis sit operationis causa, principium, & origo. Iam vero in intelligentiis deprehendimus naturales operationes communes, videlicet intelligere, & mouere, & præterea differentes, videlicet tale intelligere, singularum proprium: nam haud dubie etiam secundum Aristotelem vna melius altera intelligit, & mouet hunc, vel illum orbem: ergo necessario conueniunt istis respondere substantiam genericam essentialē, & differentias essentialē, vnde istæ operationes primo, & per se nascantur. Confirmatiuis idē fit, quia accidentia Angelorum sunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cum substantia istorum inferiorum.

Quarto postremo. Intelligentiæ habent aliquam potentiam, quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus, vt ait Arist. lib. cœli, communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Quinto. Item non sunt omne ens, nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem. per quæ differunt etiam intrinsicè, & mouent motu; immo hodie vno motu, eras alio, atque alio: sed quæ habent potentiam, & actum, non sunt omnino simplicissima: ergo sunt composita, saltem ex actu & potentia essentiali: sed quæ talia sunt: collocantur sub genere: ergo &c. sed quia hæc Logici caput trāscē-

dunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad primum, negamus Arist. solum tractare de substantia sensibili. immo definitiones tam primæ, quàm secundæ substantiæ, & communia & propria & substantiæ, conueniunt suo gradu etiam intelligentiis.

Ad secundum cum Arist. ait, esse actus puros, & simplices, intelligit respectu compositionis physice: quia sunt separatæ a materia, & sine compositione ex materia; & corporis denique omnis expertes: non autem excludit compositionem Metaph. ex genere & differentia: nec sequitur, sunt simplices, & puri actus, ergo carent omni genere, & differentia: quia quamuis sint puri, tamen non sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alii sunt puriores aliis, & simpliciores: quæ manifeste asseruit Aristoteles loco illo citato. lib. Cœli. cum aiebat, aliis communicatum est esse, his clarius, illis obscurius.

Ad Auerr. dictum, dicimus esse falsum, si, vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, quæ habent genus, & differentiam, esse composita ex aliquo, tanquam materia, & aliquo, tanquam forma; vel illa esse composita ex materia & forma metaphysica.

Ad tertiū rōdemus secundū Arist. non suscipere accidentia corruptiua, sed bene perfectiua: vt cælum, lumen. Item manifestum est, non posse Arist. intelligere de omni accidenti, nam suscipiunt haud dubie respectus varios ad se inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus suos, quos faciunt, vel in se, vt subordinatæ sunt causæ, vel in aliis: & secundum nos et mutantur: sed intelligit de accidentibus solū absolutis, vel de corruptiuis.

Ad quartum respondemus, Arist. nō ibi tradere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuisse, vt de eis ageret, sed postea in libr. 12. Egisse autem primo de substantiæ sensibilis principiis, quia hæc apparet maxime substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima. cap. 1. vt per sensibilem posset substantiam, ex motu insensibilem investigare, vbi corporea magis substantiam vocat quàm incorporea: & 7. Metaph. c. 2. dum ait, corporea esse manifestissime substantias, ac merito de his primo egit, vt per sensibilem &c. vide sensum Arist. ac de his hæcenus.

H 2 Ad

Ad pri-
mum.

Ad secu-
dum.

Ad ter-
tium.

Ad quar-
tum.

In Caput De Substantia.

Ad quin-
tum.

Ad quintum variaz illis locis Aristote-
lis extant expositiones, quarum singula sa-
tis faciunt argumento. Igitur primo. Re-
spondeo cum duo Thomae ibidem; intelli-
gere Aristotelem, genus physicum, id est
materiam, cum ait. Incorruptibile & corru-
ptibile differunt genere, atque ita differunt
genere, id est materia. Secundo. Caieta-
nus respondet primo capite, de analogia
nominum, ac dicit differre genere physi-
co, id est, secundum esse perfectius, non ab-
solute secundum rationem importatam a genere,
id est, perfectius ibi esse genus, quam hic;
non tamen nullum ibi esse genus. Tertio il-
lis verbis, corruptibile & incorruptibile
differunt genere, ut videtur hoc solum vult
Arist. ac si quis diceret alterabile & inal-
terabile differunt genere. Generabile &
ingenerabile differunt genere id est continent
sub se diuersorum predicamentorum, &
generum diuersorum res: quia aliqua res
sunt incorruptibiles in substantia, in quan-
titate, in qualitate, ac similiter aliqua cor-
ruptibiles in substantia, qualitate, &c. Quar-
to, tandem si quis recte consideret, proba-
bile admodum est, ibi Arist. per genus in-
telligere speciem. Hic enim erat eius scopus.
Nam text. 24. & 25. proxime precedentiibus;
dixerat differentiam specificam fieri
per contrarietatem. Deinde in hoc textu
26. querit. An corruptibile, & incorrupti-
bile faciant differentiam specificam: & di-
cit facere specificam; quod sunt, vel essen-
tia, vel fluant ex essentia. Quare ait, Plato
errabat, quia hominem corruptibilem eius-
dem speciei ponebat cum Idea, cum disse-
rum non solum specie, sed etiam genere.
homo enim est sub animali, idea vero sub
incorruptibile: atque ita solum hoc habe-
retur ex eo loco, specie differre, ex fine,
& scopo, ac progressu disputationis Ari-
stotelis.

Ad sextum respondeo non solum velle
Aristotelem illa esse diuersa genera, quae
non habent materiam communem, vel quae
non habent transmutationem: alias homo,
& equus differrent genere, quia non trans-
mutantur: & alia quae habent materiam com-
munem non differrent genere, ut quanti-
tas & qualitas, quod est falsum, & exem-
plum Aristotelis, de ijs quae differunt praedica-
menti figura, non ideo allatum ab eo
fuit, quasi nulla alia genere differrent, sed

quia id erat manifestissimum: & ita id, ex
pli vnius solius causa, allatum fuit.

Ad septimum respondeo. Carent poten-
tia physica, & de ea ibi intelligit Arist. non
autem de potentia metaphysica qualis est ge-
neris: nam hanc habet, ut ostendimus. Erit
ergo genus & generalissimum praedicamenti
substantiae, Substantia finita complectens: cor-
porea, & incorporea, ita ut solus Deus
benedictus simplicissimus excludatur nec
contineatur in praedicamento: De quo ta-
men nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III.

An Deus sit in praedicamento.

DE intelligentijs seu Angelis vidimus
esse in praedicamento: de Deo vero,
quamuis aliqui eum in praedicamento col-
locent, ut Gregorius de Arimino & alij, ta-
men dicendum est, non esse in praedicame-
to tam secundum veritatem, quam secun-
dum Arist. & ita opinatur D. Thomas 1.
par. q. 3. arg. 5. & 1. sententiarum distin. 8.
q. 4. arg. 3. & de potentia. q. 6. art. 3. Item
Albertus tractatu primo praedicamentorum
cap. 7. & plerique alij.

Idque his testimonijs, & rationib. bre-
uiter probari potest. 1. Arist. 5. Metaph. tex.
15. numerans acceptiones substantiae non
ponit Deum: & 3. Physicorum text. 3. cum
distinguit secundum Alexandrum, & The-
mistium, duplex ens, vnu actu, ut est Deus,
aliud actu & potentia, hoc diuisit in decem
praedicamenta: & ratio ostenditur: quia
Deus est quid illimitatum, at omnis species
est limitata per definitionem: ergo &c. Secundo.
Item, esse, est quidditatum Deo: ergo vel
ipsum ens est genus Dei contra philoso-
phum. 3. Metaph. tex. 10. vel nullum aliud,
quia ens supereminet omnibus. Tertio,
Deus est purus actus, at quidquid est sub
genere habet actum admissum potentiae:
ergo Deus non est sub genere. Quarto.
Item quicquid est sub genere & specie, est
compositum ex genere & differentia, & ex
perfectibili & perficiente: at Deus est sim-
plicissimus & incompositus, nec potest perfi-
ci ab aliquo, nec habet aliquid perfectibi-
le in sua essentia, esset enim quaedam im-
perfectio in Deo, sed omnia quae habet in
se sunt infinite perfecta; immo vero sunt

viii

In Caput de Substantia.

59

vna sola infinita & simplicissima perfectio:
ergo non est compositus ex genere & dif-
ferentia: atque de his ista sufficiant, sunt. n.
altioris speculationis.

QVAESTIO IIII.

De diuisione, seu coordinatione eo-
rum, quae in praedicamento
substantiae continentur.

PRO cognitione harum substantiarum,
solent aliquot tabellas assignare; qui-
bus et, quae in hoc praedicamento ponuntur,
clarius perspiciantur: id est singulis sit praedi-
camentis, quod est, si Logico non conueniat
cum talis rerum cognitio scientiarum sit
aliarum: ut ad alias scientias non profus
ignarus accedat, & magis suorum co-
gnitio rerum cognitione innotescat, ve-
lut exempla quaedam, ea proponimus:
non omnia particulariter exquisitae; in-
dantes, sed vniuersali quodammodo, reli-
qua proposito loco concedentes. Praemi-
tamur ergo rerum distinctionem; postea ta-
bellam ordinare, non erit difficile.

Erit igitur prima diuisio, Substantiae fi-
nitae, quaedam est corporea, quaedam in-
corporea: hic definitur substantia perfe-
cta, ad excludendas partes, & finita, ad ex-
cludendum gloriosum Deum, qui cum infi-
nitus sit, nullo continetur praedicamento:
sed est supra omne ens, & totius entis prin-
cipium. Substantia incorporea facit quod-
dam genus, quod est spiritus: sub quo sunt
innumerae species angelorum excedentium
numerum specierum sensibilium, quorum na-
tura in particulari occulta nobis est. Sub-
stantia corporea facit aliud genus, quod est
corpus, scilicet compositum ex materia, &
forma, sub quo omnia ista inferiora sensibi-
lia continentur. Secunda diuisio, Corporum,
quaedam sunt animata, quaedam inanima-
ta: Corpus inanimatum facit vnu genus,
sub quo omnia vitae expertia continentur:
ut elementa, lapides, liquores, & alia, quae
dicemus. Corpus animatum constituit ge-
nus, quod dicitur viuens, sub quo sunt om-
nia quae habent animam, ut plantae, anima-
lia. Tertia diuisio, Viuentium, quaedam sensi-
bilia, quaedam insensibilia: viuens sensibi-
le facit animal, viuens insensibile plantam

constituit. Quarta diuisio, Plantarum, quae-
dam est arbor, quaedam frutex, quaedam her-
ba, radix: arbor, ut populus, alnus, pyrus:
frutex, ut genista, mirthus, arundo, arbutus:
herba, ut borrago, mentha, thymus; radix, ut
allium, caepe, rapa. Quinta diuisio, Anima-
lium, quoddam rationale, ut homo: quod-
dam irrationale, ut brutum. Sexta, Brutorum,
quoddam aquatile, sub quo sunt varia piscium
genera: volatile, sub quo varia avium gene-
ra, terrenum. Septima, Terrenorum, quod-
dam gressibile, ut equus, leo, quoddam rep-
tile, sub quo varia serpentum species. Octaua, Corporis inanimati, quoddam sim-
plex, quoddam mistum: simplex quod ex
pluribus corporibus non fit: mistum, quod ex cor-
poribus, & elementis fit. Nona, Simplicium, quae
incorruptibilia, ut omnes celi, & planetae:
quaedam corruptibilia, ut elementa, ignis,
aqua, terra, aer. Decima mistorum, quoddam
imperfectum, quod non ex omnibus elemen-
tis fit: nec durabile est, ut nix, glacies, ven-
ti, fulgur, iris, nubes: quoddam perfectum,
quod constans est. Undecima Perfecti mi-
sti, quoddam lapis, gemma, piropus, smarag-
dos: quoddam metallum, ut argentum, aurum,
plumbum: quoddam est genus liquorum,
ut aquae stillatae, gummi, sulphur.

Multa sunt aliae species, & genera sub
his contenta, quae persequi esset extra mo-
dum Logicae limites excedere, propterea
relinquuntur. Nec me pterit, aliquos credi-
disse, caelos esse animatos: aliquos metalla
inter viuentia ascripsisse: aliquos animalium
& plantarum medium assignasse, quae graecae
Zoophyta, latine ancipitis generis di-
cuntur, qualium meminit Simplicius: in
praesentia tamen illa sint communiter dicta,
reliqua examinare, non est loci praesentis.

QVAESTIO V.

De quibusdam alijs, quae priori parte
capitis continentur, num recte
ab Aristotele dicta sint.

POSTquam ea, quae generaliter ad praedica-
mentum hoc spectant, examina-
uimus: nempe de substantiae diuisione, ge-
nere eius generalissimo, & eiusdem praedica-
menti coordinatione, superest, ut quae-
dam, quae in ipso capite continentur, par-
ticularius examinemus. Est autem primum
H 3 argu-

Argu. i argumentum, Quidam homo, quidam equus, predicantur de multis, ergo non debuit Aristoteles hanc numerare inter primas substantias: antecedens est notum. Petrus enim est quidam homo: Paulus est quidam homo, & reliqui.

Primū fundamētū. Circa hoc argumentum est primo notandum, illa quinque partim esse idem, partim vero non: scilicet singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei vnius non habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen, nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantiis: accidentia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quæ diuidantur, ut hæc albedo, hic homo, singularia autem respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantiis solis inueniuntur, quamuis persona non nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substantia singularis, ut accidentibus substat primo: dicitur suppositum, ut per se subsistit: dicitur persona, ut subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod, n. in aliis substantiis dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

Secundū fundamētū. Et secundo notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit ad speciem existentiam: verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam vero homo super homines habet existentiam: non, n. existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, s. Petrus, Ioannes super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates.

Respon. Ex his Respon. ad argumentum, quod quidam homo predicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: ut enim de subiecto predicatur, debet predicari aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorum: at quidam homo non predicat naturam de indiuiduis, sed ipsa eadem indeterminata: sicut qui diceret, Petrus est Petrus, Paulus est Petrus, vel Paulus: constat hoc complexum predicatum non predicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminata: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus predicatur, est tamen pri-

ma substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanū cap. de specie, & Albertum tract. 3. predicab. capit. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

Secundū argum. Est secundum argumentum. Differentia est de essentia speciei, sicut genus similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias.

Tertiū fund. Circa hoc diligenter aduerte, quod aliquid in aliquo predicamento quadrupliciter continetur. Primo directe, scilicet illud quod in recta linea est, vel ut prima substantia, vel ut genus, vel ut species. Secundo indirecte, quod etiam si secundum se in linea non constituitur, tamen assumitur cum aliquo, quod in linea ponitur, quomodo differentia directe ad predicamentum spectant: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tercio aliquid pertinet ad predicamentum reductiue, quod licet in linea non sit, nec cum his, quæ in linea sunt, assumatur: tamen est principium eorum, quæ in linea sunt: ut materia & forma, quæ sunt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum, similiter punctus principium linearum, quæ pertinent ad quantitatem: & vnitas, quæ est principium numerorum. ista reductiue sunt in predicamento eius, cuius principia sunt. Quarto. Aliquid per quid pertinet ad predicamentum per accidens: quod cum non sit aliquid ex predictis, est tamen aliqua via ad ipsa: quomodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent, quia via ad substantiam sunt, & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad predicamentum eius, ad quod est motus, seu mutatio, ex quibus patet, quomodo ad predicamentum differentia pertineant, scilicet indirecte, seu ad latus lineæ directe predicamentalis.

Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint. Simplicius proponit hanc difficultatem: sicut, n. difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differentia substantialis: quidam enim existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substantiam: ipse Simplicius credit esse medium quoddam inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia, s. plantas, & animata, quæ dicuntur Zoophyta.

At

Secundū opinio.

At Boetius, & bene, distinguit triplicem substantiam. Quædam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hæc sunt differentia, quæ re vera substantiæ sunt; tamen modum predicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, s. genus determinare, & modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: ut accidentia in abstracto sumpta, quæ cum re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur. Quædam est substantia secundum rem, & modum: & ista est in recta linea: ista doctrina est bona: sed adhuc est dubium, quare non sit in recta linea. Propterea existimo esse dicendum, quod differentia, ut differentia, duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: ut speciei constitutiva est, cum ipsa specie iam assumitur: at ut diuisiua est, in recta linea esse non potest, quia cum ea, quæ in predicamento sunt sub genere per se continentur: differentia per se non habet genus: quia, ut diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentia claudunt essentialiter genus: vnum, n. est extra essentialiter aliter, propterea super se genus non habentes ad latera generis collocantur, tanquam illius diuisiue, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tract. 4. huius capit. 6. qui de hoc tractat.

Secundū dubiū.

Dubitabis, qualiter vna differentia de altera predicetur, scilicet cum dicitur, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc Resp. esse quidem predicationem veram, non tamen essentialiter, sed velut accidentalem: non enim rationale, ut rationale in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, scilicet quod est rationale, est sensibile, idem in aliis huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse predicationes quidditativas: alias essentielles mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate.

Tertiū argum.

Est tertium argumentum. Videtur, n. expresse contradicere sibi Aristoteles: hic enim fatetur indiuiduum, maxime substantiam: & speciem magis substantiam quam genus, at. 8. Meta. c. 1. tex. 2. magis, ait, substantiam genus, quam species est, & vniuersale, quam singulare.

Circa hoc aduerte, quod quadrupliciter apud Aristot. inuenitur aliquid magis substantiam dici. Primo, perfectior & nobilior substantia dicitur magis substantia, quo pacto. 2. Meta. c. 1. intelligentiæ censentur maxime entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto 2. de Anima. c. 1. corpora magis substantiam vocat, quam incorporea, & 3. Meta. c. 4. elementa vocat maxime substantias: quod explicat in 7. Met. c. 2. dum dicit, corpora esse manifestissime substantias. Tercio dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est subtile, ut illa sit magis substantia, quæ pluribus subsistit: & sic loquitur in presenti & 7. Meta. c. 3. Quarto magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intensionem, secundum quam inuenitur maior quam erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus: & tunc dicitur extensius maior, quam erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat, & tunc dicitur maior intensius, & hoc proprie dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, s. homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & sic homo maior, altero modo, si natura humana in se ipsa sumat augmentum: ut modo dicitur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis intensius, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capituli, quando dicitur, quod substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possumus solui aliqua quæ videbantur in locis Aristot. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Posset quis dubitare, Vtra est magis substantia, id est perfectior, species, an genus? Respon. Natura specifica perfectior est natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cum includat differentiam, quæ est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica, est enim tota natura indiuiduorum: nec addunt substantiam, vel essentiam indiuidua supra speciem,

H 4

Fundamētū & Rel. ad arg.

Dubiū.

ciem, sed existentiam, vel substantiam, ut diximus, & accidentia. Præterea quia perfectius est, quod secundum se est, quam quod per participationem est: at individua participant naturam specificam, ergo ipsa secundum se est perfectior. Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed ultra perfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7. Meta. co. 15. & Simpl. 1. Phy. co. 70. merito credunt compositum, cum totum sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modo, nam oēs hæc tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam alijs, circa posteriorem partem capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ.

Primū fundamentū.

Circa has sex substantiæ proprietates, est advertendum, primo non omnes æqualiter se habere ad substantiam ipsam: tres enim illarum, scilicet prima, non esse in subiecto. Quarta non habere contrarium; & quinta non suscipere magis, vel minus, conveniunt omni substantiæ, sed non soli: nam prima differentijs, quarta vero & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet hoc aliquid significare: & sexta, susceptivam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantijs, sed tantum primis: quamvis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda, scilicet univoce de primis prædicari, nec omnibus, nec solis congruit, cum primis non inest competatque differentijs.

Secundū fundamentū.

Est secundo advertendum, quod secunda & tertia, non rebus absoluta, sed vocibus, vel conceptibus, ut rerum sunt significatiua, conveniunt: non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum concepta, & verbo expressa: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocum illarum significatiuum, & conceptuum: alia vero quatuor rebus ipsis absolute insunt: quarum tres primæ sunt negativæ, scilicet non esse in subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis: ultima vero est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum, Nulli ferè ex his proprietatibus est absolute propria, ergo frustra ab Arist. traduntur. Secundo contra tertiam, Si secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: non ergo erunt genera, aut species, quæ prædicantur in quid. Tertio differentia diuidentes genera, re ipsa substantia sunt, quando genera sunt substantiæ: sed differentia omnes sunt contrariæ, ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quarto multa sunt substantiæ, quæ non suscipiunt contraria, ergo id non est maxime proprium substantiæ. Probat antecedens, ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatem: similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & coeli denique non suscipiunt contraria, quia sunt impassibiles.

Ad primum breuiter Respon. descriptiones non solum ex proprijs simplicibus colligi, sed ex pluribus communibus ad proprias, quorum singula quamvis per se alijs insunt, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secundo multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum, substantiæ convenit, ut & ipsa, & ipsius differentia in subiecto non sint substantia convenit, ut ipsius genera, species, & differentia de prima univoce prædicantur, similiter substantiæ inest, videri significare hoc aliquid, & ut ipsius individua contrariorum sint susceptiva.

Ad secundum Respon. aliud esse significare quale quid, aliud prædicari in quale quid. Alber. tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid esse significare quandam naturam, quæ componit ex eo, quod se habet, ut quid, & ex eo, quod se habet, ut quale, scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cum naturam quandam simplicem, non compositam ex genere, & differentia significet: propterea dicendum, quod significare quale quid, est significare quandam substantiam, quæ in se non est, sed in alijs: ita tamen est in alijs, ut sit de eorū substantiis: sed quia naturam, quæ in alijs existit, significat, degenerat a perfecta ratione substantiæ, quæ per se existit: at quia in alijs est, non ut in subiecto, distat a natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid,

quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est tale esse prædicatum per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prædicatur, & talis est differentia, non autem genus aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi. Dico, quia differentia habet in unum accidentis. I. determinare aliquid extrinsecum: ita differentia extrinsece quodammodo genus contrahit quia est extra naturam generis ei adueniens.

Dubium. Dubitatur, quid est, ut ait, quod nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare? Respon. aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes, homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Arist. 1. Topi. c. 6. habemus, quod non solum per substantia id fit, sed per accidentia: dicemus enim vocalem sedentem, muscus venit: dicendum ergo est, ut supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est modo significandi ipsarum vocum, quæ absolute sunt: ut enim absoluta nomina primarum substantiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Ad tertium. Ad tertium facile Respon. quod aliquando contrarietas sumitur large, ut patet ex 10. Meta. c. 6. & 7. pro quacunque oppositione, & diversitate sub eodem genere, & sic differentia sunt contrariæ, & formæ, & privationes: altero modo proprie contrarietas per ea, de qua superius locuti sumus, & sic in præfati differentia, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad quartum. Ad quartum Respon. Aristotelem non dixisse unam numero substantiam esse susceptivam omnium contrariorum, sed tantum contrariorum. Unde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem. I. & calorem: similiter ignis licet non recipiat frigiditatem, recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de coelis: non recipiunt illa contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundum partes, quibus modo ad ortum, modo ad occasum moventur, modo delationes, modo accessiones habent, & alias passiones huiusmodi.

Dubium. Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, ubi non est panis, sed

corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigesieri, ubi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ gerat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quod si illa quantitas hoc habet, id est ut locum substantiæ tenet, quod sit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modo id, quod naturaliter est consideramus: præsertim secundum Arist. qui nec id cognovit.

De quantitate Cap. VI.

Quanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se invicem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem ut numerus, & oratio: continuum vero, ut linea superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus & tempus.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius: ut quinque, si sunt denarii partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque & quinque, sed semper discreta sunt: & tria & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communem terminum, partium accipere, sed semper discreta sunt: quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa: dico autem cum voce orationem factam: at nullum enim communem terminum particule eius copulantur: non enim est communis termi-

In Caput De Substantia.

terminus, ad quem syllabæ copulatur: sed unaquæque diuisa est, ipsa secundum seipsam.

3 Linea vero continua est: est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulantur: & superficiem lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur: similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rursus locus continuus est: locum enim quandam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad unum enim communem terminum eius partes copulantur.

4 Amplius autem, alia quidem constant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem, ut lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singule nanque earum sitæ sunt alicubi: & habeas unde distincte sumas, & assignes ubi singule sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam: similiter nanque assignaretur unaquæque ubi iacet: & quæ copulan-

tur ad se inuicem, sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut ubi iacent, aut quæ partes ad se inuicem connectuntur. Neque ex quæ temporis sunt, nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quandam dices habere: eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud vero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur unus quam duo, & duo quam tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem vero non omnino accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere, quapropter non erit nulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.

Proprie autem quanta hæc dicuntur sola, quæ dicta sunt: alia vero omnia secundum accidens, ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit, & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulorum per se quantum dicitur: ut si quis assignet, quanta actio est, tempore definit annuam, vel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans, superficie definit

Quæstio VI.

62

niet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret, quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta, quæ dicta sunt: aliorum vero nihil per se, sed si forte, per accidens.

6 Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: ut bicubito vel tricubito, vel superficiem, vel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse contrarium, vel magnum paruum. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid, nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur: ut mons quidem paruum dicitur, millium vero magnum: quod hoc ijs quæ sunt sui generis maius sit, illud vero ijs quæ sui sunt generis minus: ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruum, millium vero magnum diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicemus, Athenis vero paucos, cum sint illis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro vero paucos, cum sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & unumquodque talium quantum significat: magnum vero vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum: quare manifestum est, quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

7 Amplius, siue aliquis ponat quan-

ta esse hæc, siue non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere, & ea ipsa sibi met esse contraria: contingit enim simul idem paruum esse & magnum, est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud vero id ipsum magnum: quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, ut in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse uidetur: sed nullus simul sanus est & æger, neque album & nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria: nam si est magnum paruum contrarium: ipsum autem idem simul est magnum & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsum esse contrarium: non est igitur magnum paruum contrarium, neque multum paucum. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

8 Maxime autem circa locum esse videtur contrarietas quanti, sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt: locum qui in medio est deorsum dicentes, eo quod plurima distantia est medijs ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his asserere deli-

definitionem: quæ enim plurimum à se inuicem distat, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

9 Non videtur autem quantum suscipere magis & minus: ut bicubitum. neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: ut tria quàm quinque, nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quàm tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorū, quæ dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus. Proprium autem maxime, quanti est, quod æquale & inæquale dicitur, vnumquodq; enim eorum quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur: ut corpus, æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus, æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in alijs quæ dicta sunt, vnumquodq; æquale & inæquale dicitur. In ceteris verò quæcunque quanta nō sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, ut dispositio æqualis & inæqualis nō omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis, & albu æquale & inæquale nō omnino dicitur sed simile vel dissimile. Quare quanti maxime sit proprium, & æquale & inæquale dici.

Cur post substantiam de quantitate prius egerit quàm de qualitate.

P Offet quis non immerito dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cum Architas, qui primus fertur prædicamentorum author, statim post substantiam qua-

litem fuerit aggressus, ut refert Simplicius. In quo videtur ratio illi fauere: primo, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt per qualitates potius, quàm per quantitatem innotescant. Secundo, quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma, nobilior multo est forma, ut docet Aristoteles. Physic. c. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum, ergo ut dignior præponenda erat qualitas. Tertio, quia qualitas magis videtur conuenire cum spiritualibus quàm quantitas, cū qualitas secundum se sit indiuisibilis, non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles vero his non obstantibus, optimis rationibus qualitatem reliquis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primo cū Ammonio, quia in prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus partem fecerat quantitatem substantiæ, fuit ergo æquum, ut ipsius cognitionem non differret. Secundo, quia inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam: at primum, & secundū ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia, & forma, at quantitas sequitur materiam: qualitas vero formam, ergo prior est quantitas, Boet. huius adducit etiam alias tres causas. Primo, nam rem immediatius sequitur quantitas: statim enim, quod res est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundo. Supposito Aristotele. so lam substantiam compositam in prædicamento collocasse, ita ut secundum ipsum, ut quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boetius. Prima passio, & proprietas, quæ a substantia composita, scilicet corpore fluit, ut corpus est, est quantitas, hæc ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat, res incorporeas esse in prædicamento: & sic superiores rationes præcedebat: id vero Aristoteles non recipit: tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nam ut antea diximus, etiā secundum Aristotelem, sententiam, incorporeæ substantiæ sunt in prædicamento. Tertio, inquit Boetius, quia magnam habet quantitatem cum substantia similitudinem, cum nec

nec habeat contrarium, nec recipiat magis, immo adde tu, quod est aliquo modo receptiuum contrariorum, cum per ipsam, ut per medium quoddam reliqua accidentia substantiæ inhæreant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeo quantitas substantiæ coniuncta, ut mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia, non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

Quanti autem aliud est discretum &c.

Caput hoc duas partes continet: in priori sunt tres diuisiones quantitatis: in posteriori, tres ipsius proprietates: prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter vero in medio capitis. Duplex est quantum, per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitatem participat, quantum per se est ipsamet quantitas. Secunda diuisio. Quantum per se, alterū est continuum, alterū discretum: quanti continui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis, prætermissa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis: corpus vero dicitur profunditas ipsius substantiæ: horū cognitio patet ex Geometria, discretum vero quantitas numerus, & oratio sunt.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus. &c.

Hic Aristoteles probat numerū & orationē, ad discreti generis pertinere, probatque de numero, quod sit discreta quantitas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est, cuius partes vnico cōi termino copulantur, vocat autem terminum partium communem, id, quod sic vnam partem terminat, quod illud vnum, & idem alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus, verbi gratia duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnus, & alterius partis extremū est: per hoc patet, quid sit, nō habere partes copulatas termino cōi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri nō coniungunt aliquo cōi termino, ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens, nam quinque, & quinque, & sunt partes denarij, nullo cōi cōtinuantur: cū omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secundo de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente est, non est quantitas: sed de ea solum, quæ est in voce loquitur: probatque duo, & quod sit quantitas, & quod sit discreta: primo quod sit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est: probat autem sic: Orationi insunt passionēs quantitatis, scilicet quod sit longa, & quod sit breuis, ergo etiam inest ratio quantitatis. Probat secundo, quod sit discreta: partes enim eius scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero nullo communi termino copulantur.

Linea vero continuum est, est. n. sumere &c.

Probat modo de quantitibus continuis, non autem probat, quod quantitates sint, quia id patet, sed quod continuæ sint. Primo de linea, partes enim lineæ communi termino copulantur, scilicet puncto: partes etiam superficiei lineæ, sicut partes corporis superficie iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quæ partes sunt temporis, præsentis copulantur. De loco probat sic locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus: ut ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes: ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci: vocat autem Aristoteles terminum loci, & locati eundem, non quod idem sit numero, sed proportionem, id est per correspondentiam: ut sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

Amplius autem alia quidem constant ex partibus. &c.

Hic ponitur alia diuisio quantitatis: quod constat ex partibus habentibus positionem,

tionem, quædam ex partibus non habenti-
bus positionem. Pro cuius declaratione
aduertere, quod positio est habitudo corporis ad
locum, in quo est: secundum quam dicitur
esse in loco, quod est habere positionem:
non enim aliud est habere positionem, quam
in loco esse: habere autem partes positionem
habentes, est habere partes in loco: non
autem sic sumitur in presenti, ut existima-
uit Ammonius, affirmans numerum habere
partes positionem habentes, quia partes
numeri, quæ corporum unitates sunt, in lo-
co sunt: at sine dubio non bene considera-
uit, cum Aristoteles expresse asserat nume-
rum carere partibus positionem habenti-
bus.

Nota. Propterea notandum est, aliud esse ha-
bere partes positionem habentes, aliud ha-
bere partes positionem habentes inter se:
illud enim est, ut dixi, habere partes loco
inexistentes, & de hoc nihil modo curat
Aristoteles: at habere partes positionem
inter se habentes, est tales habere partes, ut
vna sit velut alterius locus, & vna sit in al-
tera, quomodo dicimus digitus est in ma-
nu, & manus in brachio: & non solum hoc,
sed quod possumus designare hanc in ista,
& istam in illa, & quod hæc est ante, illa
retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius
positionis hic meminit Aristoteles, à qua
longe distant partes numeri, ut dicemus.

Nota. Ut autem partes quantitatis alicuius,
hanc habeant positionem, tria sunt neces-
saria. Primo, quod sint in aliquo continuo,
id est in subiecto: & hoc vocat alicubi esse,
non quod sit in loco, ut credidit Porphy-
rius in suis interrogationibus: nam eo mo-
do locus non haberet positionem, cum lo-
cus non sit in loco: sed quod illæ partes sint
in subiecto aliquo, ut dicit Alber. tract. s. c.
& c. Et secundo quod sit continuum tale subie-
ctum. Tercio quod partes sint permanentes.
Tria ergo partes hæc debent habere, existen-
tiam in subiecto, continuationem, & per-
manentiam.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret
partibus habentibus positionem, non enim
dices, hæc pars numeri est ante, ista retro,
hæc unitas est in illa: defectu permanentiæ,
tempus non habet partes huiusmodi: defe-
ctu utriusque oratio, quæ est discreta, & suc-
cessiva.

Sunt ergo quatuor quantitates positio-

nem habentes, linea, superficies, corpus,
locus: tres, non habentes: tempus, nume-
rus, & oratio: dicit tamen Aristoteles in
his tribus inueniri quidem ordinem, secun-
dum quem vna pars præcedit alteram: præ-
cedit enim tempus tempus, & numerus nu-
merum, & syllaba syllabam: sed nulla est
partium positio.

Proprie autem quanta dicuntur, &
quæ dicta sunt. & c.

Hæc est illa diuisio, quam Aristoteles
superius insinuat, quantum quoddam
per se, quoddam per accidens: per se quan-
tum sunt ipsæ species quantitatis annume-
ratæ: quantum per accidens est id, quod
non quantum à se est, sed quia quantitatem
participat, ut actio, quæ dicitur longa, à te-
pore, quo fit, & motus longus, à loco. Hæc
sunt quanta per accidens. Sed dubitare pos-
set aliquis, quare hæc sit diuisio quanti, cum
in nullo prædicamento alio similis fiat di-
uisio: hoc posterius in disputatione eluci-
dabimus.

Quanto nihil est contrarium, & c. 6

Posterior capitis pars est ista, in qua tria
accidentia quantitatis explicantur: pri-
mum est, Quantitas non habet contra-
rium, cuius meminerat etiam in prædica-
mento substantiæ: sed modo obijcit id,
quod illic obiecit: magnum enim & pa-
uum, multa & pauca ad quantitatem
spectant: tamen vnum alteri contrarium vi-
detur.

Ad hoc respondet Aristoteles dupliciter.
Primo, illa non esse de genere quantitatis,
sed alterius predicamenti, quod dicitur ad
aliud: probat hoc dupliciter. Primo. Om-
ne quantum, in se ipso, quantum est: at
magnum & paruum, multa, & pauca non
in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt
quantitates: maiorem non exprimit, sed
minorem cum conclusione: minorem expli-
cat exemplo, & probat. Primo, nam mi-
lius non dicitur magnum, nisi comparatè
ad alia grana eiusdem speciei: & mons de-
paruus relatus ad alios montes maiores.
idem de multis, & paucis dicit. probat au-
tem minorem: si enim magnum & paruum
absolute dicerentur, & non relatione ad
aliud, nunquam montem paruum, nec mi-
lius magnum dicere contingeret.

Secunda

Secunda ratio est sumpta à significatio-
ne vocabuli, ut dicit Simplicius, magnum
enim, paruum, & reliqua similia non quan-
tatem, sed excessum potius quantitatis ad
aliud significant, ergo ea non sunt quanti-
tates: loquitur autem de magno, & paruo,
quæ ad quantitatem continuam spectare
videntur: de multis vero & paucis, quæ ad
discretam.

7 Siue aliquis ponat quantitatem
esse hæc & c.

Posterior responsio est. Quamuis ad-
mitteretur illas esse quantitates: nullo ta-
men modo admittendum est, contraria esse.
hoc probat triplici ratione: Prima, nam
contraria sunt naturæ absolutæ, & per se,
at magnum, & paruum, & reliqua huius mo-
di non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non
sunt contraria. Secunda, contraria non
sunt simul: hoc enim repugnat, substantia
enim est quidem contrariorum susceptiva,
sed non simul: non enim quis simul est sanus,
& æger: ista simul sunt, idem enim est ma-
gnum, & paruum: ergo non sunt contraria.
Loquitur autem hic de contrarietate pro-
prie dicta, ut superius diximus. Tertia, si
magnum, & paruum contraria dicerentur,
vnum, & idem sibi ipsi contrarium esset,
cum sit idem magnum, & paruum: at id
omnino impossibile est, ergo contraria
proprie non sunt.

8 Maxime autem circa locum vide-
tur esse contrarietas & c.

Obijcit secundo Aristoteles adhuc circa idem.
Locus est vna ex speciebus quantitatis &
contrarium habet, omnes enim locum lo-
co contrarium ponunt, scilicet locum de-
orsum, qui est in medio, id est centro mun-
di, contrariari loco sursum, qui est in coeli
concauitate: ista enim loca maxime distat, im-
mo in definitione contrariorum dicitur
contraria maxime distare, & talis distantia
est per propositionem dicta, à distantia lo-
corum: ergo loca sunt contraria. Ad hoc
nihil respondet, non quod approbet, loco
esse contrarium: non enim dicit, locus ha-
bet, sed videtur habere, ut notat Simpli-
cius, sed forsan quia non erat locus iste
istud elucidandi, cum quid locus sit, non
esset compertum.

Possumus tamen respondere. Duplici-

ter aliqua quantitas consideratur, ut dicit
Simpl. Primo, ut quædam quantitas est, &
in ratione quantitatis. Altero modo, ut ad
missa, & coniuncta est cum qualitate, vel
alia ratione alterius generis: verbi gratia,
linea ut linea est, vel ut curua, aut recta est:
hæc enim sunt qualitates, & rectitudo, & cur-
uitas. Similiter superficies, ut superficies
est, vel ut aspera, lenis ve est, quæ qualita-
tes sunt. Similiter tempus, ut tempus est,
vel ut importat lumen, aut tenebras: secun-
dum quæ dicuntur dies & nox, tunc respo-
detur, quantitati in ratione quantitatis ni-
hil est contrarium: at ratione qualitatis ad-
iunctæ contrarium habet. ut in exemplis
patet.

Per hoc similiter respondetur de loco:
locus enim potest considerari in ratione
quantitatis, & tunc non est aliud, quam su-
perficies continens aliquod corpus, cui
nullum est contrarium, altero modo, ut dicit
certum situm, & certam distantiam à cætro,
& partibus mundi, & sic dicitur vbi, quod
est aliud prædicamentum, & tunc patitur
contrarium, ut probat argumentum, non ta-
men ut ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas su-
scipere magis & c.

Constituitur secunda proprietas quanti-
tatis, quæ est, non suscipere magis, vel
minus: hæc enim maxime coniuncta sunt,
habere contrarium, & suscipere magis, vel
minus, ita ut quæ contraria non habeant,
magis, vel minus non suscipiant, cum in-
tensio, vel remissio ex contrariorum mistio-
ne perueniat. Tertia proprietas est, quan-
titas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc
est autem omnino propria quantitatis, ut
quoties aliquid æquale, vel inæquale sen-
tiamus, illic quantitatem esse iudicemus,
dummodo hæc sumantur proprie: nam ali-
quando vna albedo alteri æqualis dicitur,
vel inæqualis: & vnus calor alteri, sed id
abusue & improprie: albedines enim, ca-
lores, vel qualitates, non æquales, vel inæ-
quales, sed similes, vel dissimiles dicendæ
sunt: illud enim maxime quantitati est pro-
prium. Hæc de quantitate circa Aristote-
lis verborum interpretationem.

In Caput de Quantitate.

QUESTIO PRIMA.

An quantitas sit genus ad continuam
& discretam, & qua ratione.

Quamuis omnia fere, quae in hoc ca-
pite periri possunt & petuntur, prae-
ter eam cognitionem, quae faciem, & co-
munem Arist. in praesenti tradidit, Physi-
ca & Metaphysica sunt, nec intellectu faci-
liat eorum tamen cognitio maxime est vri-
lis, cum plurimum Logicae intentiones rerum
ipsarum cognitione innotescant: propte-
rea non mirum videri debet, si pro verita-
te Logicae explicanda, aliquid miscamus
de rerum speculatione.

Est igitur prima difficultas circa diuisio-
nem primam capitis, An diuisum, si quan-
titas, sit genus, vel potius analogum quod-
dam. Simplicius existimat, quantitatem
esse quoddam genus, quod potest diuidi,
& per continuum & per discretum, tanquam
per differentias adaequate diuidentes, & si
militer potest iterum diuidi per habere par-
tes positionem habentes, & non positione
habentes, tanquam per alias duas differen-
tias etiam adaequatas, sed sub alia ratione
est vna diuisio, sub alia vero altera: sicut
qui animal primo per rationale, & irratio-
nale diuideret: & iterum, inquit, idem ani-
mal per mortale & immortale secaret. Ista
opinio. Simplicius quantum ad priorem par-
tem, scilicet priorem diuisionem, esse ge-
neris per differentias, est Alber. tract. de
quantitate. c. 1. & est communis sententia:
quantum vero ad posteriorem, est contra
communem, communiter enim tenetur, il-
lam diuisionem quantitatis in habentem
positionem, & non habentem, esse subie-
cti in accidentia: sicut animalium, aliud al-
bum, aliud nigrum, aliud medio modo se
habens.

**Argu-
meta in
contra-
rium.**
1. Arg.
At circa priorem diuisionem non mo-
dica difficultas est, quo modo quantitas
sit genus ad continuam, & discretam, sunt
enim valida argumenta in contrarium. Pri-
mum, Nullum genus, denominatiue prae-
dicatur de sua specie, ut docet. Arist. 4.
Topi. c. 1. & ratio est manifesta, cum genus
secundum nomen, & rationem praedice-
tur: quod non faciunt ea, quae denomina-
tiue praedicantur: at quantitas de suis
speciebus praedicatur denominatiue, cum

in concreto etiam praedicatur: dicitur. n.
linea est quantitas & quanta: longitudo
est longa: numerus est quantitas, & quan-
tus, ergo non est genus, vel si est, restat du-
bium, quare tales praedicationes non sunt
in alijs generibus: non. n. dicimus, albedo
est alba, calor est qualitas, & qualis.

Secundo. Vnius generis vna species non
fit ex altera: at numerus fit ex continuo, est
ex diuisione continui fiat, & resurget nume-
rus, ut docet Aristoteles. 3. Physic. Tercio.
Species vna non praedicatur denominatiue
de alia specie eiusdem generis, at numerus
de linea praedicatur denominatiue, ergo
non sunt species, & per consequens, quan-
titas non est genus: minor probatur, dicimus
n. linea est numerata. Quarto. Continua
& discreta quantitas non conueniunt in vnica
ratione, ergo non habent aliquod idem
genus. Probatur antecedens, quia talis ra-
tio, vel est, quod vtraque sit diuisibilis, vel
vtraque sit mensura: non prior, quia diui-
sibilitas prius inest continuo, ut diximus:
non posterior, quia ratio mensurae prius
inest discreto, cum non mensuremus nisi
per unitatem, eam multiplicando, & fa-
ciendo numerum, ergo non est vna ratio
vtrique communis & generica.

Propter haec inter asserentes quantitatem
esse genus non conuenit. Alber. enim tract.
de quantitate. c. 1. existimat hic considera-
ri quantitatem, ut est mensura quaedam sub-
stantia, non autem ut est ratio diuisibilita-
tis, quod etiam sequitur Caieta. & S. Tho.
opusculo 48. c. 1. & fere est communis sen-
tentia: quorum ratio est, quia Arist. distin-
git species quantitatis, ut sunt mensurae
substantiae, nam quantum ad diuisibilitatem
non differunt locus, & superficies, cum lo-
cus sit superficies vltima corporis continen-
tis. Patet autem eandem esse diuisionem
loci, & superficiei, tamen in ratione men-
surae differunt: nam locus est mensura ex-
trinfeca locati, cum ipsi non inhareat: su-
perficies autem est mensura intrinfeca,
scilicet inharens corpori, cuius est men-
sura.

At vero Burle. & alij asserunt, hic confi-
derari quantitatem, ut est diuisibilitatis
ratio, & sub hac ratione est genus quod-
dam ad continuam, & discretam: cuius
ratio est, nam in ratione mensurae est pu-
re analogum, cum mensura primo com-
petat

2. Arg.

3. Arg.

4. Arg.

Primus
op.

Secunda
op.

Questio I.

65

petat unitati, & numero, & non continuo
nisi in ratione unitatis, scilicet quatenus
assumimus aliquam quantitatem continuam
in ratione unitatis, ut ea metiamur alia
omnia: ut docet Arist. 10. Meta. ca. 1. Hoc
autem argumentum maxime molestum est
authoribus oppositae factionis, a quo sub-
ducere se nequeant: non minus tamen illo-
rum argumentum est his difficile, ita ut rei
veritas non satis apud hos, vel illos innotet
sciat. Dabimus operam, Deo fauente, ut bre-
uiter, & clare rem istam aperiamus, & di-
lucidemus id, quod deceptionis causa potest esse
manifestantis sequentibus fundamentis.

**Primum
funda-
mentum.**
Primum fundamentum. Quantitas du-
plex accipitur. Vno modo pro quanti-
tate corporum, secundum quam ipsa cor-
pora extensa sunt, vel numerari possunt:
& haec dicitur quantitas molis, quae in re-
bus spiritualibus non inuenitur, & de hac
sermo est in praesenti loco. Altero modo
accipitur quantitas pro certo gradu virtutis,
& essentiae, quem vnumquodque partici-
pat, secundum quam dicimus, magnus est
dominus & infinitus, non quidem corpo-
ris quantitate, sed in essentia & virtute: di-
cimus et creatura est finita: & talis quanti-
tas reperitur et in spiritualibus, de qua non lo-
quimur modo, & haec dicitur quantitas virtutis.

Hinc fit, quod etiam aequale & inaequa-
le dupliciter accipiuntur, & ut a quantita-
te primo modo sumuntur, & sic res spiri-
tales non dicuntur aequales, vel inaequales:
& ut a quantitate secundo modo sumun-
tur: & sic omnia, quae sunt, adinuicem aequa-
lia, vel inaequalia dici possunt: dicimus. n.
filius est aequalis patri secundum diuinita-
tem: nullus angelus aequalis est Deo, &
haec dixit Arist. in fine capitis, dum docuit
non multum aequalitatis, vel inaequalita-
tis reperiri in alijs.

Quod dicimus de quantitate continua,
dicendum etiam est de discreta: numerus
enim duplex est, & qui reperitur in spiri-
tualibus etiam, secundum quem dicimus,
tres sunt personae, & vnus Deus: Milia mil-
litum angelorum ministrant ei. Dicimus
etiam tria puncta, tres albedines, & talis
numerus vocatur transcendentalis, de quo
in praesenti non fit sermo. Alter est nume-
rus, qui solum in rebus corporeis inueni-
tur, & iste praedicamentalis est, de quo hic
agimus. Patet igitur sermonem in praesen-
Log. Tolet.

ti fieri de quantitate continua, & discreta
ut in rebus, & substantiis corporeis est.

Haec autem quantitas ab Aristotele 9.
Meta. c. 13. sic definitur in concreto. Quan-
tum est, quod est diuisibile in ea, quae in-
sunt, quorum vtrumque, aut vnumquod-
que vnum quid aptum est essendi est, quan-
tum est subiectum aliquod habens partes
quarum singulae per se esse possunt, & ra-
tionem quanti sortiri: verbi gratia, lignum
diuidi potest in partes, quae singulae con-
tinuae sunt, & per se esse possunt, similiter
numerus in unitates, quae singulae per se
esse possunt, diuiditur: unde patet longe
alias esse partes a quantitate prouenien-
tes, ab alijs omnibus: partes enim poten-
tiales non sunt alicuius subiecti, sed alicuius
superioris praedicati partes, similiter
differentiae. Accidentia vero & potentiae
sunt quidem subiecti vnius, aliquando par-
tes, sed singulae per se esse non possunt, nec
sunt vnum subiectum: nec similiter mate-
ria & forma: at partes quantitatis sic ali-
cuius subiecti, & vnius rei sunt, ut singulae
per se vnum quid faciant: & hoc valde nota.

Sit secundum fundamentum. Quanti-
tas multa tribuit subiecto suo. Primo. n.
ante omnia, dat partes tales, quales dixi
in primo fundamento, quod est dicere, ra-
tio qua subiectum tales partes habet, est
quantitas: si partes fuerint extensionis, est
quantitas continua: si numerationis, discre-
ta: & haec est prima ratio quantitatis, esse
formalem rationem partium illarum.

Ab hac quantitatis natura fluunt quae-
dam passionum propriae. Prima, esse diui-
sibile: ex eo enim quod alijs partes habet,
diuisibile esse consequitur. Similiter sequi-
tur, secunda esse finitum, vel infinitum. Ter-
tia esse aequale, vel inaequale alteri. Quar-
ta esse mensurabile. Omnes haec quatuor
rationes sunt propriae passionum fluentes
ex illa natura prima quantitatis: & subie-
cta recipiunt omnia ista quinque a quanti-
tate: quarum passionum natura, numerus,
& ordo, sufficienter Metaphysica traditur,
Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte, vnum diligen-
ter, Quod quantitas omnia ista quinque tri-
buit suo subiecto formaliter, id est, est for-
ma quaedam, qua subiectum habet partes,
& est diuisibile, est finitum, aequale, & me-
surabile: ut enim ab albedine corpus for-
maliter

Secundum
funda-
mentum

In Caput de Quantitate.

maliter est album, & visibile segregatum
visus: ita corpus a quantitate est quantum,
id est partes habet, finitum & mensurabile
est: & hoc significant illa verba, quantitas
est ratio partium, est ratio diuisibilitatis,
est ratio mensurae.

Tertiu
fund.

Ex his fit tertium fundamentum, a quo
ferre natura & intelligentia non solum qua-
titatis, sed aliorum multorum pendet. Aliud
est id, quo mensuramus, aliud quod mensu-
ramus: aliud id ratione cuius aliquid men-
suratur, vel mensurari potest. In primis ut
a noto incipiamus, id, quod mensuramus
est corpus, vel res corporea, tam continua,
quam discreta: id vero ratione cuius illa
mensuratur, vel mensurabilia sunt, est
quantitas: volo dicere, forma, a qua cor-
pus habet, quod mensuretur, est quantitas,
nisi enim quantitatem haberet, mensurari
non posset, quod superius dicebamus, est
ratio mensurae formalis: id autem, quo me-
suramus, est quoddam quantum, quo uti-
mur, ut indiuisibili quodam ad mensuran-
das alias quantitates, ut utimur vna, uti-
mur modio; tanquam vno quodam, per
cuius multiplicationem alia quanta men-
suramus: unde ista proprie dicenda est me-
sura: illa vero qua subiectum est mensura-
bile, non mensura, sed mensurabilitas est
quaedam, seu dicitur mensura passiva, &
formalis, & altera mensura actiua & in-
strumentalis.

Vtrumque quidem quantitas subiecto
communicat formaliter: est enim ratio,
qua corpus, vel subiectum est mensura me-
surans, & qua mensurabile etiam est, sed
magno discrimine: nam non omnis quan-
titas est mensura mensurans, non enim men-
suramus nisi quadam parte quantitatis de-
terminata eam multiplicantes: at omnis
quantitas est ratio mensurabilitatis. Prae-
terea esse mensuram mensurantem magis
competit unitati, quae est principium nu-
meri, ut argumentum superius probabat:
at mensurabilitatis ratio omnibus quanti-
tibus ex aequo inest.

Quartu
Fundam-
entum.

Sit quartum fundamentum. Ista omnia,
quae diximus per prius ipsi quantitati in-
sunt, ipsa enim est partes habens per se,
ut patet in lineis, superficiebus per se con-
sideratis; & in tempore, cuius partes sunt
aliquae a partibus subiecti. Similiter ipsa qua-
ntitas est diuisibilis, mensurabilis: secundum

se, ut patet in sanctissimo sacramento altaris.
Secundario vero hoc tribuit subiecto,
& substantia: nam diuisibilitatem, & men-
surabilitatem, & reliqua, substantia a qua-
ntitate habet. Tertio quod maxime notorium
est, quantitas haec tribuit aliis accidentibus.
nam accidentia habent partes, diuisibili-
tatem & cetera a quantitate, ut patet in al-
bedine, quae tanta est, quanta superficies,
cui inest, quod nullum accidens habet.
Quantitas igitur primo illa habet in se. Se-
cundo substantiae communicat, Tertio alijs
accidentibus.

Hinc est, quod de se ipsa suscipit praedi-
cationem abstracti & concreti, dicendo li-
nea est quanta, & quantitas: quod non fit
in alijs accidentibus. Similiter distingui-
tur duplex quantum, per se, per accidens:
per se est ipsa quantitas, per accidens sunt
accidentia illa, quae quantitatem partici-
pant, quae distinctio in alijs accidentibus
non fit. Sequitur etiam optime Aristoteles, tra-
ctasse quantum in concreto, ut legitur grae-
ce: quanti aliquid continuum &c. ut intelli-
gamus eandem esse in hoc peculiari praedi-
camento praedicationem abstracti & co-
creti: haec sunt ex quibus non mediocriter qua-
ntitatis cognitio haberi potest, & quod non
passim inueniuntur: cetera Metaphysico
relinquantur. Respondet ergo ad quaestionem
sequentibus conclusionibus.

Prima conclusio. Quantitas, ut est ratio
partium, est quoddam genus, cuius differ-
entiae sunt, continuum & discretum: quan-
titas enim continua est magnitudo, discre-
ta vero multitudo, quae sunt duo genera
eius subalterna, varias sub se species inclu-
dentia. Haec conclusio hoc vnicuique argumē-
to patet, Quantitas secundum talem ratio-
nem praedicatur in quid de pluribus suis
speciebus, ergo est genus: consequentia est
certa, & antecedens manifestum.

Secunda conclusio. Habere positionem,
vel non habere quantitatis differentiae non
sunt, ut exilimat Simplicius, sed passionēs. Pro-
batur vnicuique argumento. Si essent differen-
tiae, non posset quantitas continua abstra-
hi a positione: at per intellectum superfi-
cies sine vlla positione consideratur, cum
intelligatur abstracta a loco, & subiecto.
ergo illa positio non est esse differentiae, cum
species absque illa componente differen-
tia intelligi nequeat. Hic autem aduerte,
quod

Prima
conclu-
sio.

Secunda
conclu-
sio.

Quaestio I.

66

quod non est idem, quantitatem continuam
esse, & positionem habere, cum quantitas
aliqua continua non eam habeat, scilicet
tempus: nec similiter esse discretum, & non
habere positionem, cum etiam continua
aliqua non habeat. Unde sic ista se habent,
scilicet continuum & habens positionem,
quod omne habens positionem est conti-
nuum, non tamen omne continuum habet
positionem: at discretum, & non habens
positionem sic se habent, quod omne di-
cretum est non habens positionem: at
non omne non habens positionem est di-
cretum.

3. con-
clu.

Tertia conclusio. Quantitas ista quae ra-
tio partium est, consideratur in presenti,
ut sub tali ratione est genus generalissimum
omnes has species continens. Ista conclu-
sio iudicio meo est manifesta ex ipso con-
textu Aristotelis, in quo continuum, & di-
cretum, sub quibus sunt omnes species
quantitatis, non aliter definiuntur, quam p
ipsas partes, quae copulantur, vel non co-
pulantur termino communi. Praeterea quia
logicus considerat intentiones secundas,
quae in primis fundantur: at ratio generis
quantitatis non fundatur in mensurae ra-
tione, quia haec est passio, non natura ge-
nerica: ratio autem, quae genus est, est qua-
ntitas, ut ratio partium est. Praeterea, quia
tota ratio & argumentum illorum inuali-
dum est: dicunt enim aliter non posse di-
stingui species quantitatis, quam in ra-
tione mensurae: hoc autem inuolidum est,
sic enim optime distingui possunt, & di-
stinguuntur. Linea est ratio partium secun-
dum longitudinem in continuo: superfi-
cies ratio partium secundum latitudinem:
corpus ratio partium secundum profundi-
tatem: tempus ratio partium successiuarum
in continuo: locus est ratio partium
continuum aliquid: numerus ratio par-
tium discretarum: oratio ratio partium di-
cretarum cum successione: & haec val-
de obserua.

Ad pri-
mum.

Respondetur igitur per haec ad argu-
menta quatuor supra posita, quibus pro-
batur, quantitatem non esse genus. Ad
primum respondent Burleus & Scotus, q.
17. Linea, superficies, & quaelibet alia
quantitatis species, dupliciter potest confi-
derari. Vno modo, ut est in subiecto, & si
mul cum subiecto sumitur, & tunc praedi-

catur genus de illis denominatiue, quia cum
subiecto sumuntur. Altero modo conside-
rantur in abstracto absque subiecto: & sic
species quantitatis sunt, & tunc falsum est
set dicere, linea est quanta, ista responsio
non placet, quia linea non dicit subiectum
magis quam albedo. ut ergo de albedine
nunquam dicitur, quod est qualis, ita nec
de linea dicitur illa ratione. Praeterea, quia
subiectum non per lineam, sed per linea-
tum explicatur. Propterea aliter dicendum est,
nempe illam praedicationem concreti de
abstracto non esse denominatiuam, sed es-
sentiali in re, licet modus quidam deno-
minatiuus sit id quod fit propter peculiarem
rationem, quae in quantitate reperitur, ut
explicui in quarto fundamento.

Ad secu-
dum.

Ad secundum respon. quod ex vna spe-
cie in communi altera non fit: nulla enim
species in sua ratione, & natura admittit
aliam speciem sibi coaequalem: tamen ex
indiudivo vnius speciei non pugnat, ut
materialiter fiat indiuiduum alterius spe-
ciei: ut enim ex aqua fit ignis, aqua tamen
non manente, ita ex continuo fit discretum,
continuo tamen non manente: nec hoc est
inconueniens vllum.

Ad tertium respon. quod linea non di-
citur numerata a numero denominatiue,
quia numerus in ea fit: sed dicitur nume-
rata ab actu intellectus, per quem numera-
mus: numerare enim opus est rationis &
intellectus.

Ad quartum est maxime notanda solu-
tio: negatur enim maior: ratio enim ge-
nerica, in qua omnis quantitas conuenit,
est habere partes eiusdem rationis,
ut supra diximus: negatur etiam minor;
immo ratio diuisibilitatis vniuersae compe-
tit continuo & discreto, non autem vni
per prius, alteri per posterius. Verum est,
quod ex diuisione continui aliquando re-
sultat, & fit numerus, tamen non semper:
nec ex natura numeri est, fieri ex con-
tinuo, constituto autem numero, & con-
tinuo, vnumquodque per se diuisibile est,
& non vnum per alterum. Ad illud de men-
sura, fuit magna sine dubio in hoc apud
scriptores ambiguitas: nam ratio mensu-
rae, scilicet mensurantis, per prius discre-
to conuenit, ut diximus: & sic est ratio
analogica: at ratio mensurae-passiuae, id est
qua subiectum mensurabile est, vniuersa
est

In Caput de Quantitate.

est omni quantitati: & hæc sufficiant. Satis enim aliqua ex parte breuem in verbis, & obscurum in his fuisse tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt; cuius rationem semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

QVÆSTIO II.

Circa reliqua quæ in hoc capite continentur, an recte dicta sint ab Aristotele.

Quia multa sunt in hoc capite, quæ intelligenda, & examine aliquo indigent, particularius a nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

Argum. contra primū argum. Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuersum prius per definitionem, quam per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuersum, ergo à definitione oportebat exordiri, non à diuisione, ut facit Aristoteles.

Secundū argum. Secundo Aristoteles in diuisione prepositum continuum discreto, ergo male postea in tractatu discretum præposuit continuo.

Tertiū argum. Tertio. Nihil in vno prædicamento collocatum constitui debet in altero: sed corpus est in prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitas.

Quartū argum. Quarto. Videtur doctrina ista non consonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Metaph. c. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motum: at hic & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit.

Quintū argum. Quinto. Videtur, quod nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter, formaliter vero, scilicet ut significatiua est, est relatio, vel qualitas; mentalis autem, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas: vocalis autem, si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substantia est: si for-

maliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admissio, quod esset quantitas, non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnicuique enim syllaba continua est, & motu continuo profertur.

Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quantitates species subalternæ, & longitudo est est quidam species ipsius: ergo magnitudo, multitudo, longum species sunt quantitates, & non pertinent ad prædicamentum ad aliquid.

Septimo. Vitas & punctum ad quantitatem spectant, ut patet, tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur.

Octauo. Multa etiam alia videntur prætermissa, quæ tamen quantitates sunt, ut grane, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vicia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparent in alio prædicamento esse constituenda, quæ in isto, quorum tamen Aristoteles nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet.

Ad primum argumentum respondet Alber. tract. de quantitate. c. 1. hic considerari quantitatem, ut mensura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuo, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vltus est. Hæc responsio non satisfacit. Primo, quia, ut superius diximus, hic quantitas in sua ratione prima consideratur, scilicet ut est ratio partium. Secundo, quia si non est vna ratio mensuræ in continuo, & discreto, non esset genus: nec hic tanquam genus consideraretur, quod videtur falsum: quod si est ratio vna, quamuis communissima, hæc potius definienda erat.

Doctores Louanienfes dicunt, id factum fuisse, quia generalissima non habent definitionem propriam constantem ex genere, & differentia, cum sint suprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generalissima habent descriptionem: immo ut superius diximus, & declarauimus, Arist. 5. Metaph. c. 13. quantum ipsum describit ante diuisionem.

Pro-

Quæstio II.

67

Tertia
Solutio

Propterea exillimo dicendum esse, Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipsarum partibus perfecte intelligendis: & quia ipsum quantum, est maxime notum, utpote maxime præ omnibus aliis sensatum, nulla circa id vltus est descriptione: sicut in aliis fecit, quæ non substantiant sensibus in vniuersum.

Postumus tamen facile eius definitionem assignare, sicut & ipsius species: hinc enim definitiones specierum ex Aristotelis verbis deducuntur. Potest autem quantitas in communi per suas proprietates describi: quantitas est ratio partium, vel quæ per se partes habet: quantitas est ratio mensuræ substantiæ: quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis: similiter est forma, secundum quam equalis, vel inæqualis aliquid dicitur, quantitas vero continua est quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta vero est, cuius partes termino communi non copulantur: linea est continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur primo: superficies cuius partes in linea copulantur: corpus cuius partes superficie copulantur: locus est superficies vltima corporis continens: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes instanti copulantur: numerus est continuorum permanentium mensura discreta: oratio est successiuorum mensura discreta.

Prima
Solutio
ad secundū

Ad secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorem esse discretam, ex diuisione nec finiri resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretam, non enim mensuramus nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam unitate, cuius multiplicatione mensuramus: ut vltimus vltima, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Aristoteles prius continuum posuit in diuisione, in declaratione vero discretum anteposuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Secunda
Solutio

Aliter etiam respondet Alber. tract. 1. c. 1. & bene. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita: at discreta simplicior est. i. prior est: nam discreta quantitas nullam habet positionem: at inter continuas inuenitur positio: ac pro-

Log. Tolet.

pterea Aristoteles tali ordine vltus est, ut vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina est vera, & Aristotelis ipsius. pr. Post. ca. 23. Arithmetice simplicioris Geometria existimat. & 1. Metaph. ca. 1. ob id, quod illa sit de discreta quantitate, hæc de continua.

Ad tertium respondetur. Corpus tripliciter sumitur, est enim æquivocum. Primo pro toto composito substantiali, ex materia & forma constituto, quo pacto dicimus, Angelus non est corpus: plantæ vero, animalia, lapides sunt corpora, & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo supra diximus esse generalissimum. Secundo modo sumitur corpus pro altera parte viuētis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima, & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de speciebus vllis: sed ponitur reductiue in prædicamento substantiæ, sicut pars. Tertio modo sumitur pro quantitate quadam, scilicet profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius prædicamenti: nec hoc est vltimè inconueniens, quod vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat prædicamenta.

Ad quartum non est facilis solutio. Qui dam enim dicunt, has quantitates, scilicet locum, tempus, orationem dupliciter posse considerari: vno modo, ut sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab Aristotele considerantur in 5. Metaph. & tunc locus non est species distincta à superficie, cum eadem sit superficies, & loci diuisio: similiter nec oratio à numero diuisio: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spatij, per quod sit motus, id est quantitates per accidens sunt: hoc igitur fuit in causa, quo minus Aristoteles locum & orationem non posuerit, tempus autem & motum inter quantitates per accidens assignauerit. Possunt tamen secundo considerari in ratione mensuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta à superficie, quia locus est mensura corporum separabilium à se: similiter & oratio à numero distinguitur, cum oratio sit mensura sonorum discretorum: tempus etiam est per se quantitas, cum sit motus mensura: motus autem semper est quantitas per accidens in ratione diuisionis, quia diuiditur per aliud, scilicet spatium: & in

I 3 ratione

Ad tertium

Prima
Solutio
ad quartum

In Caput de Quantitate.

ratione mensuræ, quia mensuratur per tempus. Cum igitur hic consideretur quantitas, ut est mensura, optime ponuntur eius species aliter quam in Metaphysica, in qua consideratur quantitas, ut est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda, est enim insignium virorum: tamen mihi in hoc non placet, nam esse mensuram est passio quantitatis ipsius, fluens ab eius natura: sed talibus speciebus prædictis non inest per se quantitatis ratio secundum eos, ergo nec inest passio: à quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiam & passio: & præterea, quia diximus hic etiam naturam ipsam quantitatis considerari.

Secunda solutio

Burl. ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo: nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à superficie: formaliter vero non est quantitas, quia continentia quantitas non est: ac propterea ab Aristotele non numeratur in 5. Meta. hic vero locus ponitur inter quantitates, quia Aristoteles loquitur vulgariter, & secundum opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Meta. com. 18. Hæc sententia fuit Alber. tract. isto. c. 5. ubi locum explicat esse illud spatium totum, longum, latum, profundum, quod est inter latera corporis continentis, ut antiqui credebant. 4. Phy. immo vulgus modo ita existimat. Hoc tamen impugnat illic Arist. & secundum veritatem ostendit, locum esse superficiem ultimam corporis continentis: hoc etiam videtur docere Simpl. & Doctores Louanien. asserunt locum secundum Arist. non esse quantitatem distinctam à superficie: hic autem fuisse locum iuxta receptam sui temporis, & communem opinionem.

Dicit secundo Burl. motum esse quantitatem per se, sicut tempus etiam in ratione diuisionis: fuisse autem prætermisum ab Arist. non quia non esset, sed quia non curauit omnes species enarrare.

Dicit tertio, in Metaphysica tempus, & motum dici quanta per accidens, non quod non sint per se quantitates, sed quia ab alio, scilicet à spatio & mobili recipiunt esse quantitates, sed recipiunt ab eis effectiue solū, in

se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autem dicit quarto, esse et per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei in hoc, quod concedit motum esse quantitatem per se, est Alber. magni tract. isto. ca. 10. & Iambli. ut refert in præfati Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum, & formam aliquam, cuius est fluxus: & quod successio quantum ad fluxum est quantitas, quantum ad formam non: sed aliquando est qualitas, aliquando ubi, aliquando quantitas, secundum quod fluxus potest esse in qualitate, vel ubi, vel quantitate: ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnus est generis.

At Porphyrius lib. 2. interro. & Ammon. credunt motum secundum suam naturam non esse quantitatem: sed esse quantum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Meta. respon. illic Alex. Aristotelem solum tractare de quantitate permanente, propterea ista prætermisit.

Sed in hac difficultate ne confusio infit audienti, quantum pro capto logico exigitur, existimo ita dicendum. Primo omnes has species hic numeratas esse quantitates per se: & hæc est communis opinio, non solum in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, ut superius diximus.

Dico secundo, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundum partes successiones, scilicet præsens, præteritum, futurum, & secundum hanc diuisibilitatem rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secundum spatium, per quod mobile tempus efficiens mouetur: & secundum hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, ut dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secundum suas partes ad Physicum spectat, & id notius est: propterea in Metaphysica non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica.

Dico tertio orationem sub numero comprehensam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, ut distinguitur ab oratione, sed ut numerus est id quod multitudo, ut ibidem interpretatur Auerroes.

Dico quarto, locum etiam sub superficie

Tertia solutio

Quæstio II.

68

ficie contineri: ibi enim considerat superficiem in communi, ut includit superficiem ambientem, & terminantem: hoc autem loquitur particulariter de superficie, terminante.

Dico ultimo, motum non esse quantitatem per se, ut bene dicit Ammon. & Porphyrius. quia motus, ut motus, est solum actus quidam imperfectus, ut suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Aristoteli, & veritati maxime esse conformia.

Ad quintum est insignis difficultas de intellecta orationis, quid sit. Omnis aliorum sententia, dicam, quæ in hoc diligenter excogitauit, idque declarabo sequentibus fundamentis.

Primū fundamētū. Aduerte igitur primo, quod sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporum. Vox autem est, non omnis sonus, sed ille tantum qui efficitur in aere ex collisione quarundam corporis partium, scilicet linguæ, palati, dentium &c. est autem vna vox, quæ vnica fit percussione, plures autem voces, quæ pluribus sunt percussione, sicut sunt syllabæ, quælibet. n. syllaba vnica fit percussione, plures autem pluribus. Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus. Syllabarum, ut dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

Secundū fundamētū. Aduerte secundo, Discretio duplex est: quædam subiecti, ut albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aere omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretæ formæ: nec si niliter est discreta in tempore coeli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui quorum sermones simul tempore: & subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

Tertiū fundamētū. Aduerte tertio, in ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id, ratione cuius est sonus. Secundo, aliquid quod se habet, ut qualitas eius, scilicet quod sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertio est quædam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quam vox magna, brevis, æqualis, inæqualis dicitur: & hæc est vocis quantitas, quæ dicitur tem-

pus vocis: vnde quando audis syllabas habere tempus, non intelligas de tempore, quod dicitur dies, annus &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatione, quæ maior est in vna, quam in altera, secundum quod brevis vna, altera longa dicitur.

Aduerte quarto. Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarum successuarum, & discretarum: sed maxime considerat, quod non solum oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia per ciuitate: nam illa est ex prima longa, hæc ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, hæc oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solum diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipue ordine, & quantitate: vnde musæ, in recto spondæus est, cum ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochæus est, quia posterior est brevis, & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo Musica speculatur.

Ex his sequitur, hic multo aliter orationem quam in libro Perier. sumi: hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic per pluribus. Præterea in præfati impertinens est, quod significet, nam etiam si non significet, oratio dicitur illic autem est necessaria vocum significatio. Præterea in præfati oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionum: in lib. vero Perier. oratio est ipsa vox significatiua, ac propterea hic Arist. dixit, oratio, quæ in voce fit: quasi non sit vox, sed vocis quantitas.

Per hæc patet solutio ad argumentum. Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit per se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cum oratione, quæ discreta est: sed dicendum est, syllabam esse vnitatem in oratione, sicut est vnitatis in numero arithmetico.

Ad sextum. respon. magnitudinem, longitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolute pro ipsis quantitatibus, ut magnitudo idem sit, quod quantitas continua, præsertim permanens, quo pacto sumitur 1. coeli. c. 1. longitudo idem, quod li-

Quartū fundamētū.

Solutio

In Caput de Quantitate.

nea: multitudo discreta quantitas: & tunc magnitudo non opponitur paruitati, nec multitudo paucitati, nec breuitati longitudo, vnumquodque enim continuum magnum est, longum est; & numerus quicquid est multa. Altero modo sumuntur ista respectiue, & vnum respectu alterius dicitur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens, quod res in vno predicamento collocetur, passio vero in alio: vt enim homo est in predicamento substantie, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno predicamento: istae autem passionis eius, magnum, paruum, aequale, & reliqua in predicamento ad aliquid sunt.

Ad septimum est facilis solutio ex his, quae diximus in predicamento substantie: vnitas enim, & punctum ad quantitatem pertinent, reductiue tamen, tanquam principia quantitatis: vnitas, n. est principium discretum: punctus continuam permanentis.

Ad octauum dico omnes mensuras ad hoc predicamentum pertinere, non secundum relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simpl. sed secundum id, quod mensurant, quod quantitas est: & sic sub his speciebus continentur: quaedam enim sub loco, qui per modum vasis contentiui mensurat; quaedam sub linea, quae per modum longitudinis: quaedam sub numero, qui per modum multiplicationis soluitur. Ex his omnibus cuilibet facillimum erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatque singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species: oratio similiter varias species, & genera continet: idem de linea, quae multas mensuras continet: similiter & de alijs. Haec de quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed haec sufficiant, ne extra modum limites. Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vnde de Simplicio de grauitate, an sit quantitas, vt vult Architas.

De his quae ad aliquid dicuntur

Cap. 7.

Ad aliquid vero talia dicuntur, quaecunque haec ipsa quae sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomo-

dolibet alter ad alterum, vt maius hoc ipsum, quod est alterius dicitur aliquo. n. maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius. n. duplum dicitur, similiter autem & alia quaecunque huiusmodi sunt.

At vero sunt etiam & haec ad aliquid: habitus, dispositio, sensus, scientia, positio, haec. n. omnia, quae dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet alter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia, alicuius scientia, & positio, alicuius positio: & alia quoque similiter.

Ad aliquid igitur sunt, quaecunque haec ipsa quae sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet alter ad alterum, vt mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cetera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quaedam, positiones vero ad aliquid sunt: iacere autem & stare vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones: denominatiue vero dicuntur ab ijs, quae dictae sunt, positionibus.

In ista autem & contrarietas in ijs quae sunt ad aliquid, vt virtus vitio contrarium, cum sit vtrunq; eorum vt aliquid: & scientia ignorantia. Non autem omnibus ijs, quae sunt ad aliquid, insunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium.

Videntur autem & magis, & minus

Quaestio II.

69

minus ea quae ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & aequale & inaequale magis & minus dicitur, cum vtrunque sit ad aliquid, simile enim alicui simile dicitur, & inaequale alicui inaequale. Non autem oia quae sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum. n. non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.

6 Omnia autem quae sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur, vt seruus domini seruus: & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidij duplum: & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in alijs: Sed casu aliquotiens differunt secundum locutionem, vt scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus: & sensibile sensu sensibile.

7 At vero aliquotiens non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat, ut ala si assignetur aui, non conuertitur, vt si tauis ala. Non enim prius conuenienter assignatum est ala aui, neque enim quatenus aui est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eo quod alata est, multorum enim & aliorum ala sunt, quae non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: vt ala alati ala est: & alatum ala alatum.

8 Aliquotiens autem forte & nomen fingere necesse erit: si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: vt temo si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens, neque enim eo quod

nauigium est, eo ipsius temo dicitur, sunt enim nauigia, quorum temones non sunt: quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: temo temonatae rei temo est, aut quomodocunque aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur si conuenienter assignetur: temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: vt caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur: neque enim eo quod est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

Sic autem fortasse facillime quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab ijs quae prima sunt, & ijs ad quae conuertuntur, nomina ponantur: vt in ijs quae praedicta sunt, ab ala alatum, a temone temonatum. Omnia igitur quae ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur, & non ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur.

Dico autem, quoniam neque eorum quae in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quae sunt accidentia assignentur, & non ad id ad quod dicuntur, vt seruus, si non domini assignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio. Amplius, si quidem

In Caput De Quantitate.

dem conueniēter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublati, quæcunque accidentia sunt, relicto autē solo illo ad quod assignatum est conueniēter, semper ad ipsum dicitur, ut si seruus ad dominum dicitur, circumscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, ut esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominem, relicto vero solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicitur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conueniēter ad id, ad quod dicitur assignetur: circumscriptis omnib. alijs, relicto autem eo solo, ad quod assignatum est, non dicitur ad ipsum: assignetur enim seruus hominis, & ala auis, & circumscribatur ab homine esse dominum, non sane amplius seruus ad hominem dicitur: cum enim dominus non sit, neq; seruus est: similiter & de aue, si adimitur eam alatum esse: non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id, ad quod conueniēter dicitur. Et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere: si autem sic assignentur, manifestum est: quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

11 Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura: & in plurimis quidem verum est: in aliquibus vero non verum: simul enim duplum & dimidium sunt. & cum sit dimidiū, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est: similiter autem his & alia. Si-

mul autem hæc auferunt sese indicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: & si non sit dimidiū, non erit duplum: similiter autem & in alijs, quæcunque talia sunt. Non autem in omnibus his quæ ad aliquid, verum videtur esse simul natura: scibile enim scientia prius videbitur esse: nanque in pluribus præexistentibus rebus scientias accipimus: in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspicit simul cum scibili scientiam esse factam. Amplius, scibile sublatum simul auferit scientiam: scientia vero simul non auferit scibile, nam si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia: scientia vero si non sit, nihil prohibet esse scibile, ut circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, ipsa vero scibilis est. Amplius, animali quidem sublato non erit scientia, scibilium vero plurima esse contingit.

Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt: sensibile enim prius quàm sensus esse videtur, sublatum enim sensibile simul auferit sensum: sensus vero sensibile non simul auferit, sensus enim circa corpus & in corpore sunt, sensibile autem sublato, auferitur & corpus, sensibile enim corpus est. Cum autem corpus non sit, auferitur & sensus, quare simul auferit sensibile sensum: sensus vero sensibile non simul auferit: sublato enim animali, sensus quidem auferitur, sensibile autem erit corpus: ut calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque sunt sensibilia. Amplius, sensus quidem

In Caput ad Aliquid.

70

dem simul cum sensitivo sit: simul enim sit animal, & sensus. Sensibile vero ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quàm animal omnino sit, aut sensus: quare prius sensibile quàm sensus esse videbitur.

14 Habet aut dubitationem, verum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantijs verum est, nam neque tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo, neque quidam bos alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus, ut homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus vero secundis substantijs habet dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere, quod nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur.

Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid, quodammodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicitur. Prior vero definitio sequitur quidem: omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est: cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse ips, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet; neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singulis palam hoc est, ut si quis nouit quis definite, quod duplum est, & cuius duplum est, mox definite nouit, si n. nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid, si nouit quis quod melius est, & quo melius est statim definite necessarium est nosse. Propter hæc autem non indefinite hoc cognoscet, quod hoc est peiore melius: suscipio enim hæc est, non scientia: non enim adhuc sciet exacte quod est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definite, & id ad quod definite, necesse est nosse.

In caput de Quantitate.

Caput vero, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt sciri definite possunt: ad quod vero dicantur, non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire de finite: quare non erant hæc ad aliquid. Si vero non sunt hæc eorum quæ sunt ad aliquid, verum erit dicere, quod nulla substantia eorum est quæ sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sæpe pertractata sint: dabitur autem de horum unoquoque non est inutile.

Cur potius de prædicamento ad aliquid, quam de qualitate egerit?

Non parva primo se nobis offert difficultas, cur prædicamentum hoc qualitati antepositum, ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quam ad aliud comparari, sed qualitas convenit rei secundum se, relatio vero ut alteri comparatur, ergo prior est qualitas secundum naturam: immo Aristoteles ipse 5. Meta. c. 14. quale præposuit, & in divisione horum prædicamentorum præcedenti. Architas illa ratio ne motus, ut refert Simpl. quale anteposuit ipsi prædicamento ad aliquid.

Circa hoc adverte ex Simplicio in his prædicamentis, quod duplex est ordo, quidam naturæ, & essentia, secundum quem unum in suo esse, & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinae, secundum quem unius cognitio, & doctrina prius traditur cognitione alterius, & unum prius, alterum posterius docetur.

Hoc supposito, Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinae solum servari, secundum quæ illa semper præmittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorum cognitionem, cum in prædicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorum, scilicet de magno, & parvo, & reliquis. quæ ad aliquid dicuntur. Quam ratione etiam

tradit Ammonius huius ordinis quo ad aliquid præponitur qualitati.

At Simpli. Porphy. & Boet. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinae servari insinuant secundum Aristot. quia substantia corporea prius est quanta, quam qualis, cum quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediate sequitur esse magnum, vel parvum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso qualitate nec obstat, aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet, quæ ex qualitatibus oriuntur: sit est a toto genere, quod natura ipsius ad aliquid in aliquibus præcedat qualitatem, non autem qualitas illa antecedit quantitatem: prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

Ad aliquid vero talia dicuntur quæcunque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud &c.

Caput istud in tres partes dividitur. Prima continet definitionem quandam eorum, quæ ad aliquid sunt, & ipsius explanationem, quæ definitio communis erat tempore Aristotelis, immo ipsius Platonis, ut vult Alber. & Boet. quamvis id neget Simpli. Secunda continet quatuor proprietates, quæ secundum talem definitionem consequuntur. Tertia proponit unum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea reiecta aliam ponit, quæ maxime relatis convenit. Similiter quandam ipsorum infert proprietatem.

Attende autem has definitiones generalissimas, ut sæpe dixi, non esse proprias definitiones, cum genere & differentia careant, sed descriptiones quædam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea, quæ clariora sunt.

Adverte igitur, accidētis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, ut albedo inest uni, calor igni, superficies corpori absque alterius ullius ordine, & habitudine: & hoc accidens absolutum dicitur. Quoddam accidens inest alicui subiecto cum dependentia alterius subiecti accidentis: ut paternitas inest uni homini, dependenter tamen

Prædicamenta ad Aliquid.

71

men ab alio; cui inest filiatio, simile inest huic albedini, dependenter tamen ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo: tale igitur accidens dicitur respectuum, & ad aliquid, cuius natura hæc est, ut non inest unum alteri, quin etiam alterum ei correspondens, alteri simul inest.

Nota.

Ex quo collige rationem tituli huius prædicamenti, dicitur enim in plurali, de his, quæ sunt ad aliquid, & semper Aristot. in capite pluraliter loquitur: cuius ratio est, ut notat Ammonius & Albertus tract. isto cap. 3. quia nunquam illa singula consistunt, sed semper bina, unum ad alterum. Nec propter hoc negamus quin singulariter possit proferri, ut notat Simpli. dici enim potest, pater est ad aliquid, & duplum est ad aliquid: sed ad insinuandum horum naturam, quæ sine multitudine esse non potest, pluraliter loquimur.

Per hæc itaque manifestatur Aristotelis descriptio: illa sunt ad aliquid, quorum hoc ipsum, quod sunt, id est, quorum natura, & substantia est, ad aliud dici, & referri: at quia varie unum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitivi, ut pater est filij pater; aliquando per habitudinem dativi, simile est alicui simili simile: vel ablativi, maius est minore maius: aliquando id sit per æccusativum, aliquando cum præpositione, aliquando sine illa, ut dicit Simpli. Propterea dicit Aristoteles, aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, & dicuntur. Hæc est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Aristoteles exempla per varios casus. Maius, inquit, aliquo maius est; duplum etiam alterius duplum est: & alia similiter quæ ad invicem conferuntur. Hæc græce genitivi habitudinem explicanti: quamvis latine sint casus varij.

At vero sunt etiam & hæc ad aliquid &c.

Prosequitur Aristoteles exempla proponere eorum, quæ ad aliquid sunt, ponit autem ista, quæ sequuntur, scilicet habitum, dispositionem, scientiam, sensum, positionem: in quibus notabis hoc, quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est; similiter & dispositio, differunt enim hoc solo habitus & dispositio, quod habitus inhaeret su-

biecto, a quo difficile removeri potest: dispositio est, quæ facile remouetur; similiter scientia, & sensus, alicuius obiecti scientia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum, & ad locum: est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dubitabis, ut quid Aristoteles non continuavit hæc exempla prioribus, sed quandam interruptione usus est, dicens: (sunt etiam & hæc aliquid) Respondet Ammonius, id factum fuisse propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitivi, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc autem ista sunt habitudinis aliorum casuum, quibus explicatur illa altera pars, vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simpli. ista, quæ ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis prædicamentis: quædam ex quantitate, ut duplum, maius: quædam ex qualitate, ut scientia, habitus: quædam ex situ, ut positio, & cubatio: & quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora vero de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, ideo distinxit & interruptione illa usus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi: quod ista definitio Aristotelis non est ipsius, sed communis, quam ipse est postea reiecturus: suscipit tamen eam modo explicandam, quia tunc passim circumferebatur. ac propterea multa secundum hanc infert, & dicit, quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanantia recipienda sunt: id, quod docte adverte Ammonius, est autem unum ex his, quod subiungit, ac si dicat: si ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio: & reliqua, quæ tamen vere ad aliquid non sunt, cum sint aliorum prædicamentorum; ac propterea secundum talem definitionem probat esse ad aliquid, dum dicit ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, id est non habent aliud quicquam, quam ad aliud dici: sed horum veritas postea examinanda est.

Dubium primum.

Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum, quod sunt &c.

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam, ut alijs

ut alijs exemplis habitudines aliorum, casuum experimentibus, declararet: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile & reliqua: subiunxit etiam accubitus, statione, & sessionem esse ad aliquid, & probat, quia sunt positiones, positio vero ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dubiu
primu.

Dubitabis, quare id dicit Aristoteles de concretis. Respondent Ammonius & Simplicius, quia concreta sunt alterius predicamenti, scilicet situs, abstracta vero huius: & posset quis decipi, existimans, etiam ista poni in hoc predicamento, cum eorum abstracta collocentur. Notatque vnum illi doctores maxime aduertendum, non semper abstractum, & eius concretum ad idem pertinere predicamentum, nam locus & tempus sunt in quantitate, tunc esse in loco est aliud predicamentum ubi: & esse in tempore, est aliud, si quando, quae duo predicamenta sunt denominatiua ab illis.

Dubiu
secundu.

Dubitabis quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autem sedere, & stare. Respondet etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum, sed tantum habitudinem ad illud dicunt, quae ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substantiam dicunt. Haec omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sit secundum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit, postea examinabimus.

4 Inest autem contrarietas in his, quae sunt ad aliquid &c.

Haec est secunda pars capituli, in qua ea, quae huic predicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat: incipit autem a communibus. haec enim est doctrina, quam ipse semet docet 1. phys. c. 7. ut primum communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his, quae ad aliquid sunt, habere contraria: hoc autem exemplis manifestat, virtus enim vitio, & ignorantie scientia contraria est: at hoc, inquit, in omnibus, quae ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Dubiu
primu.

Posset quis non immerito obijcere, superius enim in quantitate dixit Aristoteles magnum & paruum non esse contraria,

quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea, quae ad aliquid sunt, esse contraria? nec potest dici, hic loqui de contrarietate large, ut complectitur quamcumque oppositionem, sic enim non diceret, aliqua non habere contrarium, cum constet, omnia quae ad aliquid sunt, relative opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs predicamentis loquutus est.

Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidentibus absolutis, a quibus procedantur similitudo est cum qualitate, magnum cum quantitate &c. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundum illos respectus puros, & ut ad aliquid sunt, & tunc non habent contrarium: & hoc est, quod dixit cap. de quantitate: altero modo secundum illud accidens, cui copulantur, quod fundamentum vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicitur illud habere contrarium: si vero non habuerit, dicitur illud non habere: & quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundantur, contraria habent, ideo dicit aliqua habere, nempe ex illis, quae in qualitate fundantur: aliqua vero non habere. si illa quae in quantitate inveniuntur: ita docet Simp. & Ammo. & bene: cuius signum est, quod quando contraria assignat, non ponit correlatiua: vt scientia non contrariatur seibili, sed ignorantia: virtus non contrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo ut adinuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se, & in fundamento sumuntur.

Dubitabis, quomodo in hoc predicamento sciencia virtutem, & alia collocet, cum tamen haec in quarto predicamento constituentur. Respondet Ammo. non id ex propria sententia fecisse, sed simuliter ad labefactandam illam definitionem, ex qua sequatur, ista in hoc predicamento esse. At vero aliter respondet Simplicius & Boet. in praesenti, & Alber. tract. isto. cap. 4. quod maxime notandum est: asserunt enim, ista & in hoc predicamento, & in alijs esse, non enim est inconueniens, quod vna res secundum varias rationes, & considerationes, ad varia pertineat predicamenta: sciencia enim, ignorantia, virtus, & reliqua, vt secundum se sumuntur, & subiectum ipsum perficiunt, & disponunt, qualitates sunt, & ad quartum predicamentum pertinent: ut ad obiectum suum

Dubiu
secundu.

suum referuntur, secundum tales habitudines, & respectus in predicamento isto, collocantur: sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

5 Videntur autem magis & minus ea, quae ad aliquid sunt, suscipere &c.

Haec est secunda ipsius ad aliquid proprietates, scilicet suscipere magis, & minus, quam exemplari inductione manifestat: simile. n. & dissimile, aequale, & inaequale ad aliquid sunt, tunc suscipiunt magis, & minus: vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile: aequale, vel inaequale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid ad inuicem: aliud enim est, esse ad aliquid seu quod alijs vocatur, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alijs vocatur correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile: relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur vnum ad aliud, non quidem inter se, sed singula ad suum proprium terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum: simile ad simile: correlatiua vero, seu ad aliquid ad inuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relationum, sed non correlatiuorum.

QUESTIO.

An relatio suscipiat magis & minus.

Dub.
pri.

Vbitatur, an suscipere magis, vel minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturae propriae, ita vt in quantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiant. Hoc dubium est principale, & dignum consideratione, prius tamen sunt explicanda verba, quae post ista sequuntur: inquit enim Aristoteles non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit.

Prima
opi.

Ad dubium igitur respondet Alber. tract. isto. c. 5. Simplicius, Ammonius, & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua, suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamenti: quod si eis obijcias,

aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quantitas, in qua aequale, vel inaequale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen aequale, & inaequale magis suscipiunt: Ad hoc non eodem modo respondent: Boetius enim & Simplicius dicunt aequale, & inaequale esse passiones qualdam, & qualitates ipsius quantitates: & quantitas secundum se non suscipit magis, vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volunt, quod relatio non est, quae magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quae qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis, vel minus inaequale alteri.

Ista opinio non absoluit dubium, nec respondet questioni, nam eodem modo qualitas non suscipit magis, vel minus, sed subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinem, & tamen hoc non obstant, asserimus, qualitati a se, & non a subiecto conuenire suscipere magis: resset ergo idem dicendum de relatione.

Alber. tract. isto. c. 5. aliter respondet dicit enim quantitatem aliquo modo suscipere magis vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio aequalis, vel inaequalis suscipiat magis vel minus.

Sed nec hoc plene satisfact; nam cum magis & minus in relatione sit intensiue, & maius, & minus in quantitate sit extensiue, videtur, non relationi a fundamento, sed a se, id inesse.

Ammonius aliter etiam respondet: inquit, aequale, vel inaequale non suscipere proprie magis vel minus, sed improprie, & abusive: quod enim proprie magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur; vt album, quo magis est cum nigro mistum, minus est album, quo vero minus, magis est album: & aequale, & inaequale non miscetur illo modo: aequale enim nihil habet inaequalitatis, nec inaequale aliquid participat aequalitatis: cum aequalitas consistat in indivisibili, a quo recedere, non iam aequale sit: & inaequale nihil participat aequalitatis, dum inaequale mapet: improprie tamen est, illud magis & minus, quomodo aequale etiam vocamus, quod non multum distat ab aequalitate propria. Haec ex Ammonio.

Secunda
opi.

Tertia
opi.

Quarta opinio.

At si hoc altius consideramus, inuenimus, Architam, ut refert Simplicius, existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsi relatis, ut relata sunt, & non ratione fundamenti: unde Architas ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his quod ad aliquid sunt: posuit tamen hanc proprietatem, suscipere magis: illa enim proprietates non relatis a se, sed a fundamento inerat: hac vero ipsis secundum se competit.

Et hac opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipiet minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamentum nec magis, nec minus est susceptum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet: Sint duo alba, vnum intentum ut octo, alterum, intentum ut quatuor: ista sunt similia, tunc sumo similitudinem illius, quod est ut octo, & pono quod albedo remittatur, & fiat ut septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat, ut sex, magis erit simile: & si fiat ut quatuor, multo similis. Præterea sint duo alba ut quatuor, ista sunt maxime similia: augeatur, & intendatur vnum, & fiat, ut quinque, tunc minus erit similia, & quod magis vnum intenditur, tanto in eo minus suscipit similitudo. Præterea æquale, & inæquale, magis suscipiunt, tamen non ratione fundamenti, quia fundamentum, vel non suscipit, vel multo aliter suscipit, scilicet extensius, inæquale vero intensius suscipit.

Respon-
sio ad
dubiū.

Propterea existimo esse dicendum, Dupliciter posse intelligi, relationem suscipere magis, vel minus, ratione fundamenti. Vno modo, ut non habeat aliam intentionem, nec suscipiat magis, vel minus aliter, quam suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti: ita ut non illa relationi, sed fundamento contraria sint, ut aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, ut argumenta superiora euidenter probant. Altero modo, quod non suscipiant magis, vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet albedo, nigredo, & alia, quæ sola sui mutatione intenduntur: at illa intendant, & remittantur per mutationem fundamenti aliquam,

licet non sit suscipere magis, vel minus, sicut in quantitate ubi est maius, minus, sit magis, vel minus, æqualis vel inæqualis, ex mutatione quantitatis: quia vel augetur, vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & intentus ab Archita, & Metaphysico dignus.

Patet igitur, relationes in se, & secundum se, magis, vel minus suscipere, non tamen sine aliqua subiecti, seu potius fundamenti mutatione, & variatione, nec ista est sicut prima communitas suscipiendi contraria: & hoc docte aduertit Casertanus, & est maxime memorie mandandum.

Dubitatur, Si relatiua suscipiunt magis, vel minus, secundum se, & non secundum fundamentum, quæ igitur relatiua non suscipiunt magis, vel minus? ad hoc dico, relatiua quamuis in se magis, & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante. Sunt autem quedam accidentia relatiua, quæ non ex solo fundamento procedunt, sed ex fundamento vni modo inuariabili se habente procedunt, ut duplum, triplum, & alia, quæ ex quantitibus sic se habentibus consequuntur, scilicet quod vna alteram, his autem ad æquate contineant: & tales non suscipiunt magis, nec minus: quia variatio fundamenti ab illa vniformitate, destruitur relatio. Quedam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habente, ut similitudo ex duobus albis, utcumque se habentibus fluat: & inæquale ex quantitate: & ista variatio fundamenti magis, vel minus recipiunt.

Dubitatur præterea: nam hoc pacto æquale non susciperet magis, nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habentibus, ita ut neutra ab altera excedatur, nec excedat: dico facile, non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusu: ut etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quod magis accedit, magis æquale.

Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur &c.

Hæc est tertia proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad conuertentiam: & diutius immoratur in ista, quam in alijs, facitque quatuor. Primo eam exemplis explicat.

Aliquoties autem forte & nomen a fingere necesse erit, &c.

Secundo ostendit, quo modo in ea contingat errare. Tertio adhibet remedium contra errorem. Quarto docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio, agi, quam aliqui vocant conuertibilitatem, ut notat Alber. tract. isto. c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, qua ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione qua correlatiua se ita habent, non ut vnum de alio prædicetur, sed ut vnum per habitudinem ad alterum exprimitur, & adinuicem conferantur: quod exemplis manifestat Aristoteles: seruus est heri seruus, & herus est serui herus: duplum est dimidij duplum, dimidij est dupli dimidij. Notatque Aristoteles vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non semper secundum locutionem est idem casus: aliquando enim vnum per genitiuum alterum vero altero casu refertur, ut scientia est scibilis obiecti scientia, scibile autem est scientia scibilis, vel per scientiam: sensus est, sensibilis rei sensus, sensibilis vero res est sensu, vel per sensum sensibilis: idem in multis alijs euenit.

At vero aliquoties non videbitur conuerti &c.

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio, id est quado vnum alterius non est proprium correlatiuum: exemplo manifestatur, ala, & auis, non ad conuertentiam dicuntur mutuo, quamuis enim verum sit auis est ala auis, non tamen ala est alicuius auis ala, quia multa habent alas quæ tamen aues non sunt: hæc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera, hæc enim sunt ala, & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati ala, & alatum est ala alatum: nam vespæ, & apes & formicæ alate sunt, non tamen aues sunt: patet ergo, quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Log. Tolet.

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciendam: multoties enim non potest fieri ista nomen correlatiuorum assignatio, & accommodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomen, sed non alterum: verbi gratia, remus, & triremis; triremis enim remus triremis est, non tamen contra, remus est triremis remus, cum alia à triremibus remos habeat: tunc autem vult Aristoteles, ut in tali nominum defectu ad conuertentiam assignandam, nomen singamus, quo apte correlatiuum explicetur, ut remus est remitti remus. Similiter, inquit, caput, & animal, non conuertuntur: non enim animal est capite animal, cum animalia sint caput non habentia, ut vermes, conchyliæ, cæcri: licebit ergo fingere capitati, & tunc conuertentur, caput est capitati caput capitatum est capite capitatum. Aduerte præce non remus est, sed pedalion, quod est clauus, temo, seu gubernaculum, quo naui gubernatur: Boet. vero transulit remum, ut simile videretur exemplo in latina lingua: sed nihil refert.

Sic autem fortasse facillime quis sumet, &c.

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum assignandum est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum, tunc a capite sumendum est denominatiuum scilicet capitatum, quod omnia ea, quæ capite prædita sunt: comprehendat: idem in alijs obseruandum est: ex quo inferuntur ad aliquid dici ad conuertentiam, si eorum fiat conueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. non esse ex propria sententia, sed ex aliena ad repellendam illorum definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauus, quæ tamen substantiæ sunt: & probat Ammon. ista vere non esse ad aliquid, quia eorum, quæ ad aliquid sunt, vno destructo alterum non consistit, at manus, caput, & reliqua abscissa ab eo cuius sunt, & dñr manus, & caput.

k Sed

Sed posset responderi Ammo. ista æquiuoce iam dici caput & manus, ut docet Ari. 2. de anima. c. 1. & lib. 1. de partibus. ca. 1. de hoc tamen dicitur postea.

10 Dico autem neque eorum, quæ in dubitanter, &c.

Hæc est quarta particula, in qua Arist. ostendit non solum non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nomen non sit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando etiam si nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, talem habitudinem explicans; verbi gratia. Si quis dicat, pater est, ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quod non assumatur illud nomen, secundum quod vere est relatio. Si pater & filii pater: in quo docemur in conuertentia non solum correlatiua, sed etiam nomina ipsa talem correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumantur, in omnibus erit conuertentia.

Nota.

Subiungiturque canonem ad obseruandum, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione, aduerte, quod sicut in re vna multe alie coniunguntur, ita etiam varijs, vnum, & idem, nominibus significatur: singula autem illud significant ab vnicā speciali ratione, & forma, quæ in illo est, idem enim dicitur homo animal, album, pater, legens, & reliqua. Ex quo sequitur, quod vnum correlatiuum posset multis nominib. assignari, ductis ab alijs, quæ in eo sunt; verbi gratia, pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater, tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Arist. omnia illa accidentia vocantur, non quod omnia accidentia sint, sed quod accidat, & non fiat de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscendum quod sit vere inter illa correlatiuum: obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia: quando enim id sit est correlatiuum; quando vero non, correlatiuum non est; verbi gratia, pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit vere correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio, quod sit ho-

mo, quod sit albus, quod sit bipes, manente hoc, quod filius sit, adhuc pater conuertetur: & quia ita est, est verum correlatiuum, tñ pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: quia remotis omnib. alijs ab homine, scilicet quod sit filius, albus, & reliqua, non conuertetur pater. Hæc, exēplo, de dño & de ala, manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c.

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid, ut sint simul natura, & vnū abque altero minime possit existere, ut duplū non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. c. 13. horum prædicamentorum, duo esse necessaria, ut aliqua sint simul natura. Alterum, ut ab vno ad alterum mutua sit consequentia, quantum ad eorum existentiam: ut si pater est, est etiam filius. Alterum, ut neutrum sit cā alterius: defectu prioris, homo, & animal non sunt simul natura: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu vero posterioris, sol & lux non sunt simul natura, quia sol est cā lucis, vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius nō est causa.

Dubitat. Pr. & filius, cā, & effectus sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius: pater enim est ante filium, & cā est cā effectus: ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his qd ad aliquid sunt: alterum est ipsa forma relationis, fm quam ad aliud sunt: alterum ipsum fundamētum, & subiectū, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundum relationis formam nullū relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicitur pater, quā relatio filiationis, & quam aliquid dicitur filius, nec similiter vnū est alterius causa, cum sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: & hoc est, quod hic docet Arist. At secundum fundamētum, & subiectum nihil vetat, quod vnum sit prius altero, & causa eius, ut argumentum probat, ille enim homo qui pater dicitur, antecessit hominem, qui filius est. Similiter & res, quæ est causa, præcessit re, quæ est effectus, non tamen prius fuit pater, & prius fuit cā, quam

quā fuerit filius, & quā fuerit effectus: ita docet Ammon. & bñ. & Alber. tract. isto. ca. 7. inquit, relatiua esse simul natura, id est, forma relationis: nam secundum naturam eorū, quæ referuntur nō sunt simul. Simpl. cum Archita asserit, relatiua esse ad inuicē sibi cas, ut pater est causa, ut sit filius, & filius cā ut sit pater: diximus iam ex Arist. correlatiuorum, vnum non esse alterius causam, quāuis & illud sit probabile.

12 Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c.

Hanc correlatiuorum proprietatē non vniuersalem esse contendit, manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua nō esse simul natura. Primo in scientia, & scibili, quæ correlatiua sunt, tamen scibile est prius scientia, quod probat dupliciter. Primo, quia à reb. ipsijs præexistentibus scientia acceptæ sunt, ergo res scibiles præcesserunt scientias. Secundo, scibili ablato auferitur scientia, & scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequentia est certa ex hoc, quod diximus, simul natura esse simul existentia. Antecedens dupliciter probatur. Primo, quod ablato scibili auferatur scientia: scientia non potest esse sine obiecto, sed ablato scibili auferitur obiectum, ergo sine scibili nō est scientia. Secundo vero quod ablata scientia non auferatur scibile, patet primo, quia multa scibilia sunt, quorum scientia nondum est inuenta; quadratura enim circuli apud Geometras scibilis est, tamen nondū eius est scientia. Præterea, scientia auferri potest ablato homine, in quo est scientia: sed etiam si homo non esset, manerēt multe res scibiles: non ergo scientia auferit scibile, & sic simul natura non sunt.

Dubitat.

Circa hoc aduerte verba Aristotelis, inquit enim. A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res scibiles, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horum verborū. Boet. inquit, hic loqui Arist. de scientia, quæ res impossibiles & imaginarias cognoscimus, hæc enim cognitio simul est cā re cognita, nec fuit res scibilis aut scientia: sed quia istæ scientiæ sunt raræ, & improprie, propterea dixit in paucis aut in nullis. Hæc ratio est etiam Ammo. & Simpl.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Alber. tract. isto. ca. 7. pro quo aduerte id, quod in questionibus quadā procemiali diximus, scientias esse in duplici genere. Quædam sunt speculatiuæ, per quas solum res cognoscimus, & hæc sunt posteriores rebus, quia à reb. sumptæ sunt. Quædam alie sunt scientiæ practice per quas non solum res cognoscimus, sed etiam eas operamur: & istæ sunt priores rebus, scilicet ib. cum sint ipsarum cā: propter has, inquit Ammo. & Alber. dixit Arist. in paucis scientiam, scibile esse simul: quia aliquo modo in practicis etiam res præcesserunt, propterea dicit in nullis.)

Sed dices, Scientia practica prior est re scibili, non ergo scientia & scibile simul hic sunt. Rūdent, sumendum esse scibile per intellectum, ac si dicat, simul sunt scientia: verbi gratia, scamni, cum ipso scamno faciendū cognito. Aliā huius interpretationē addit Simplicius, hic loqui de scientia intelligentiarum, quæ simul est cū ipso scibili: quibet. n. se cognoscit tanquam scibile: qd cū pauca sint, & à multis negata, propterea dicit in paucis aut in nullis. Quælibet harum interpretationum est bona, sed nō parua in hoc, & sequenti exēplo est difficultas, quā in disputatione elucidabimus.

Similiter his se se habent ea quæ de sensu sunt, &c.

Altera instantia manifestat Arist. non omnia correlatiua simul esse: hæc aut est de sensu, & sensibili, quæ correlatiua sunt, tñ simul non sunt. Probat. Sensibili ablato sensus auferitur, sed sensu ablato non auferitur sensibile: ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autem hic de sensibili passiuo, p eo quod sentiri pot.

Probat. Antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse in corpore, ut in subiecto, visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt tanquam circa obiectum, quod enim sentimus corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sensus tamen quāuis in corpore ut in subiecto sit, non tamen in quocunque, sed in corpore animalis: quāuis corpus, quod sentitur, sit non solum animal, sed etiam alia omnia, vnde corpus quod sentit, animal

Notab.

In Caput de Quantitate.

est, corpus sensibile, id est, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt.

Est modo primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcumque corpus, & animal: sed ablato animali aufertur sensus, ergo de primo ad ultimum, ablato sensibili aufertur sensus, non tamen e contra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali aufertur sensus, tamen ablato animali, non propterea aufertur reliqua corpora, quae sensibilia sunt. Vis huius rationis haec est. Ablato superiore aufertur inferius & eius proprietates, non tamen ablato inferiori aufertur superius est proprietate: sed sensus est passio animalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sensibile: ergo ablato animali cum sensu, non aufertur corpus cum sensibili, his vero ablatis, aufertur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est nisi quando animal est, sed ante animal, sunt illa, ex quibus animal fit, scilicet elementa, quae sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

14. **Habet autem dubitationem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, &c.**

Ista est tertia capitis pars, in qua Arist. mouet dubium quoddam ad ostendendam in sufficientiam definitionis prioris. Dubium autem est: utrum nulla substantia sit ad aliquid. Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundam, in partes primae, & in partes secundae substantiae: verbi gratia, homo quidam homo, caput, quoddam caput: quo supposito docet primas substantias, & earum partes ad aliquid non dici: non enim dicimus, quidam homo, est alicuius quidam homo: nec quoddam caput, dicitur alicuius quoddam caput: sed tantum alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secundis substantijs: homo enim non dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis; quo pacto dicitur, equus alicuius est equus: sed tunc non refertur ut substantia, sed ut res possessa: at de partibus substantiarum secundarum est ambiguum; nam videtur ad aliquid dici, caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus. Ad quod respondet Arist. secundum definitionem praecedentem sequi, illas esse ad aliquid necessario, cum ad aliud dicantur: quod tamen

absurdum iudicat, cum tales partes substantiae sint, ut superius dictum est.

Si autem non sufficienter, sed ut sunt ad aliquid, &c.

Hic suam definitionem proponit, secundum quam nulla substantia ad aliquid est; definitio vero talis est, ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse. Ad aliquid aliquo modo se habere, id est; quorum natura est ad aliquid, aliquo modo se habere.

Est autem discriminē inter hanc, & illam definitionem: haec enim dicit, naturam eorum quae ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa autem dicit, ad aliquid esse, quae dicuntur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quae tamen non secundum naturam suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre; homo tamen secundum naturam suam ad aliud non est: quae igitur vere ad aliquid sunt, secundum naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secundum suam naturam substantiae sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitione Arist. vnicum correlarium infert, scilicet vnum relatum definitionem non posse cognosci, quin alterum correlatum definite cognoscatur: quod dupliciter probat. Primo, ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum quae ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis, quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundo inductione exemplari, ut de duplo, & alijs si quis enim cognoscat determinate aliquod duplum, & determinate cognoscat dimidium, cuius est duplum. Similiter si quis cognoscat aliquid esse melius determinate; necesse est cognoscat, id quod eo deterius est. Nec satis est, ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi, & indeterminate: sed cognoscere hoc certo, quod eo deterius est. Potest enim esse, quod aliquid sit deterius, sed non illo deterius. Propterea si determinate hoc melius esse cognoscere debemus: oportet, ut id determinate, quod illo deterius est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi, illa enim est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubi-

Prædicamenti ad Aliquid.

75

Dubi.
Prima
op.

Dubitatur, quid est definite cognoscere relatum? Auer. Albert. & S. Tho. existimant definite cognoscere esse cognoscere per definitionem quidditativam, ut sit sensus, quidditativum vnum relatum cognoscit, & correlativum necesse est quidditativum cognoscit: haec doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis.

Secunda
opi.

Potius dicendum est, cum Boet. definite cognoscere, esse determinate, & particula inter cognoscere: verbi gratia, duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, ut duplum est, & tunc qui duplum cognoscit, satis est cognoscat dimidium in eorum uni. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor: & tunc ut cognoscamus octo esse duplum, quod est determinate cognoscere, & definite, non satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & ut utamur exemplo Arist. quod non bene a multis intelligitur. Ut maius, seu melius determinate cognoscatur, scilicet, hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterius in communi, scilicet aliquid est deterius, non cognoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinativa. Oportet enim cognoscimus definite illud deterius, quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in communi: & si nullum sit in particulari deterius illo, profecto illud non diceretur melius. Hanc interpretationem valde considera.

16. **Caput vero & manus & eorum singula, &c.**

Ex hac proprietate relatiuorum, necessario colligit partes substantiae ad aliquid non esse. Patet, nam manum, & caput definite cognoscere non possumus, quin cognoscamus particulariter & distincte ea, quorum tales partes sunt: non possumus enim caput animalis cuiusdam, caput esse cognoscere, quin illud animal cognoscamus: praesertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis species incognita est, tunc enim caput etiam vniuerialiter cognoscitur ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet null Log. Tolet.

lam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior contra recepta erat: haec autem nouiter inducta, non probata, inquit Arist. difficile esse in his maxime obsecris, & receptis quicquam asserere absque probatione: tamen saltem recipiatur ista per modum dubitationis: non enim parum est vtile in istis bene dubitare. atque haec circa textus interpretationem.

QUESTIO I.

Utrum an aliquid sit speciale genus entis.

Post textus interpretationem, ut moris est, ea quae grauiora dubia sunt, & quae magis naturam eorum quae consideramus, aperiant, tractabimus. Ac primo circa ipsum ad aliquid. Posterior circa dubia ex verbis Arist. de sensu praecedentia, versabimur. Est igitur prima questio, An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus alijs distinctum, & similiter quantitas est aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus.

Videbitur autem genus aliquod non esse. Arguuntur rationes sequentes. Prima, id quod nunquam per se sumitur, sed cum variis, contra: immo omnibus rerum naturis coniunctum, & commixtum, non facit per se vnum genus, sed huiusmodi est ad aliquid: ergo non est vnum distinctum ab alijs genus: maior est nota, cum consequentia minor probatur, quia relatio modo est cum quantitatibus, ut aequale, magnum, duplum: modo cum qualitatibus, ut simile, dissimile: modo cum actionibus, ut pater, causa modo cum alijs: ergo nunquam per se est.

Secundo, id quod non est in rebus, sed solum habet esse per intellectus operationem, non pertinet ad genus aliquod entis, quia hic considerantur entia realia, quae habent esse praeter operationem intellectus: ut substantia, quantitas, & reliqua. At ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem intellectus: ergo non est inter ea, quae sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, aequalitas, & reliqua, non videntur aliud habere esse, quam per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis. Tercio, Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accident: sed ad aliquid

k 3 quid

Prædicamenti ad Aliquid.

quid nec est subiectum, cum non sit substantia, nec est in subiecto, cum relatio, ut relatio non sit in alio esse, sed ad aliud esse: ergo nec est accidens, nec substantia, & ita non est entis genus. Quarto. Genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: sed istud ad aliud hæc non habet, ergo non videtur esse genus: nec enim apparent species, nec differentie, nec has explicat Aristoteles. non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab aliis.

Prima op.

Circa hanc difficultatem fuit antiquorum opinio ante Aristotelem, & Platonem, cuius meminit Auer. 5. Metaph. com. 20. quia Albertus d. r. huius tract. ascribit Zenoni. Hi existimabant, ad aliud non esse peculiare aliquod genus, sed multis modis & ex variis congestum, quorum rationes superius aliqua ex parte principio proposuimus. Altera fuit opinio Arist. & Platonis, & reliquorum omnium, ad aliud esse unum quoddam genus ab aliis omnibus distinctum & diuersum.

Primum fundamentum.

Pro horum declaratione, ne per ignota procedamus, erit primum fundamentum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate, quæ est per se esse, omnis substantia in vniuersum dicitur substantia: ita similiter ab hac intrinseca proprietate, scilicet esse in subiecto, quæ dicitur inherencia, omne accidens dicitur accidens: & sic omnis substantia per se est, ita omne accidens in subiecto est & inheret. Accidentia tamen dupliciter inherent, & in subiecto sunt: quæ in insunt in subiecto, ita ut non ordinent subiectum ad aliud aliud extra ipsum subiectum: ut albedo, & quantitas insunt subiecto, non tamen ut ipsum ordinent ad aliud extra se: & ista accidentia dicuntur pure absoluta. Quædam alia insunt in subiecto, ita ut ipsum per se ordinent ad aliud aliud extra ipsum, ut scientia inest animæ, ut cognoscat per ea res alias, similiter potentia visiva inest oculo, ut ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relativa.

Hæc autem sunt in duplici differentia, Quædam enim sic insunt subiecto, & ordinant ipsum ad aliud, ut tota eorum natura non sit ordinare ad aliud, sed ipsum subiectum in se afficere, & disponere: sicut scientia inest quidem animæ ut intelligat, tamen scientiæ natura præcipua non est ad

aliud, sed ipsam animam perficere: & disponere in se: similiter habitus, potentia, & alia multa: talia accidentia dicuntur relativa secundum dici. Quædam alia, sic ad aliud subiectum ipsum ordinant, ut eorum tota natura, ut talia sunt, sit ad aliud subiectum ipsum afficere: ut paternitas, & alia, quæ dicuntur relativa secundum esse.

Hæc autem relativa secundum esse, dupliciter sumuntur: vno modo, ut sunt in ipsis rebus: altero modo, ut à nobis cognoscuntur, scilicet quando vnum alteri comparamus. Ista autem relativa, ut in rebus sunt, dicuntur ad aliud, quod nomen Plato primus, ut dicitur, imposuit: ut vero à nobis cognoscuntur, dicuntur magis proprie relationes: quia intellectus vnum alteri conferat, & vnum ad alterum refert: quamuis etiam inde tractum nomen accipitur, quod pro illis, ut sunt in rebus, ut autem in intellectu sunt, dicuntur relationes conceptæ.

Ex his omnibus vnum inferitur, quod valde memorie mandandum est: accidentia non dici relativa, nec secundum esse, nec secundum dici per respectum ad subiectum, sic enim omnia essent relativa, cum omnia subiecto insunt, sed dicuntur relativa per id, ad quod subiectum ipsum ordinant: quod dicitur terminus. Vnde multa sunt accidentia, quæ nec secundum dici, nec secundum esse, relativa sunt: cum subiectum ad aliud extra se non ordinant.

Sit secundum fundamentum. Hæc est natura eorum quæ sunt ad aliud, ut nunquam insunt subiecto, nisi medio aliquo accidenti absoluto & simul coexistenti alio accidenti insit relatio alterius subiecti. Vnde ad relatiui existentiam tria necessaria concurrunt. Primum, subiectum ipsum: cui inheret: quod ab aliquibus dicitur fundamentum remotum. Secundum est illud absolutum accidens: ratione cuius inheret: quod dicitur fundamentum propinquum. Tertium illud accidens alterius subiecti: in quod relatiuum terminatur: quod dicitur terminus: sine correlatiuum. quod quidem est eiusdem rationis cum altero: habet enim & fundamentum: & subiectum: & illud etiam alterum ut terminum: cum inter vtrumque sit mutua habitudo: verbi gratia sunt duo alba vnum alteri simile, similitudo vnius inest corpori vni, ut subiecto:

Quæstio Prima.

76

biecto, media albedine, ut fundamento, & dependet ab altera similitudine, ut à termino: hæc pariter similitudo inheret alteri corpori, ut subiecto, media eius albedine, ut fundamento, & ab illa similitudine ad inuicem dependet, ex quo fit: ut cum relatio & à termino, & à fundamento, & à subiecto dependeat necessarios horum quolibet destructo, & ipsa destruitur.

Vnde similitudo vnius albi, potest tripliciter perire, & recedente altero simili, & ipso corpore destructo, & ipsa etiam albedine mutata: quamuis non sit hoc vniuersaliter verum de fundamentis, nisi quando fundamenta sunt permanentia: in successiuis enim non valet, ut fundamentum paternitatis est generatio, quæ transiit inueniente paternitate.

Hic tamen vnum est maxime considerandum, relationes non ab omnibus his tribus æqualiter dependere: relatio enim duo habet, alterum, ut accidens est, & hoc est subiecto inherere: alterum, ut tale accidens est, scilicet relatiuum, & hoc est ad aliud esse: ut accidens est, à subiecto suo necessario dependet: ut relatio est, à termino. Vnde Gilbertus dicebat, relationem ut relationem non habere esse infixum, sed affixum, id est ad aliud fixum: ratione vero vtriusque à suo fundamento dependet. Verbi gratia similitudo dependet ab albedine, & ut accidens est ipsa similitudo, quia vere non inheret subiecto nisi albedine interueniente: & similiter, ut ad aliud: & relatio est; ab illa dependet, quia talis similitudo non esset, nisi à tali albedine. Et hinc est, ut diximus, quod variatur fundamentis: ipsæ etiam in se variantur relationes: ut maxime patet in his relationibus, quæ consequuntur quantitatem, ut duplum, triplum, in quibus sit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim, ut maxime attendamus fundamenta, ad distinguendas relationum naturas, quæ ab eis per se pendent, tanquam à causa intrinseca.

Tertium fundamentum.

Sit tertium fundamentum. Fundamentorum relationum sunt tria in communi. Primum est quantitas, supra quæ fundatur æquale, inæquale, & omnes proportionales Arithmetice, Geometricæ, & Mathematicarum aliarum, similiter omnes relationes temporis & loci. Aliud fundamē-

tum est qualitas, supra quam fundatur simile, dissimile, amicus, inimicus &c. Tertium est actio, & passio, quæ fundantur, pater, filius, causa, effectus, & alia multa.

Hoc autem est triplex: quædam enim actio est naturalis, ut generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quædam est artificialis, quales sunt actiones artificum: quædam vero sunt mentis, ut cognitionis, appetitus circa res: Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secundas omnes relationes & habitudines, quæ inter artificia reperiuntur. Supra tertias, omnes Logice & alie multæ, esse genus, speciem, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorem, & reliqua.

Sit quantum fundamentum, relatio in communi duplex est, quædam realis, quædam rationis: realis est relatio existens in rebus absque operatione intellectus, per quam vnum ad aliud est: ut paternitas, quæ est in aliquo homine sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur: contra relatio rationis est, quæ non est in rebus, nisi per operationem intellectus, ut animal dicitur genus respectu speciei: sed talis relatio generis non dicitur nisi per operationem intellectus.

Item relatio est duplex, quædam mutua, quædam non mutua. Mutua est quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis vel rationis: verbi gratia pater refertur ad filium per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem per filiationem, quæ etiam est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur per speciei formam, quæ pariter est relatio rationis: relatio non mutua, est quando ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius vero non est, nisi rationis: verbi gratia, nos referimur ad Deum per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis: quia nos sumus realiter semper Dei relatione in nobis existentes: ut ipse dominus noster dicitur, non quia habeat in se aliquod accidens reale, per quod dicatur dominus, sed quia cognoscimus & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter scientia refertur realiter ad scibile, scibile vero non, nisi per intellectus operationem.

k 4 Iterum

In Caput a l Aliquid.

Iterum relatio est duplex, quædam æquiparantia, quædam disquiparantia. Aequiparantia est, quando denominatio est eiusdem rationis in utroque correlativo: ut similitudo, quæ est inter duo alba, secundum quam unum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur eodem modo simile. Disquiparantia est, quando est diversa denominatio in utroque, ut paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammonius vocat relationem univocationis, æquiparantiam relationem; & disquiparantiam, vocat relationem equivocationis.

Tamen summo opere adverte, non solum dici relationem æquiparantiam, quia est eadem in utroque denominatio, sed et quia fundamentum est eiusdem rationis in utroque: ut unum simile, alteri dicitur simile, quia est in utroque fundamentum eiusdem rationis, scilicet quia utrumque est album, vel nigrum: relatiua vero disquiparantia, habent fundamentum diversæ rationis, ut pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediate fundatur.

Prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multe relationes reales in rebus existentes præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Aristotem, & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tantum adinuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Aristoteles, & Averroes, 1. 2. Meta. com. 1. 9. & eandem etiam ipsorum opinionem arguit Ammonius in presenti. Hæc autem conclusio non solum veritati naturali est conformis, sed maxime deferuit Theologicæ veritati, secundum quam relationes in divinis reales collocantur: quamvis hæc, aliæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur.

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus unum album magis cum altero albo, quam cum nigro convenit, & pars ad totum unum magis, quam ad aliud, accedit: ergo seclusa intellectus operatione, est similitudo inter illa, quæ relatio est: immo in univocis rebus hoc experimur; quod quædam magis quædam minus inter se conveniunt: & mutuo se afficiunt, ergo est inter eas relatio extra opus intel-

lectus: propterea quia res ordinata perfectiores existunt se ipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio; ergo dantur relationes reales.

Secunda conclusio. Relatio sola realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est unum ex decem generibus entis: sed ens divinum in ista prædicamenta est ens reale, ut patet 6. Meth. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Dubitabis. Quare aliquæ sunt relationes reales: aliquæ vero rationis. Dico, & id advertendum est, quod relatio realis nunquam confurgit in aliquam rem, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cum nullum ens reale possit habere esse vel in se vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cum autem referantur res, quæ connexionem cum alijs habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solum. Verbi gratia, res non mutantur per hoc, quod scientia de eis acquiritur, mutantur tamen ipsa scientia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamen ante non erat: propterea res se habiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus comparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali; eodem modo se habent genus, & species in rebus: enim nulla est mutatio, propterea illæ utraque relationes per intellectum solum sunt.

Tertia conclusio. Probabile maxime mihi videtur etiam relatiua secundum dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte movet auctoritas Alber. Simplicii, & Boetii, & Pauli Veneti, quavis minus principaliter, cum secundum naturam suam præcipuam, in alijs prædicamentis sint: nec obstat argumentum Ammonii, quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda cum omnia sint relatiua secundum dici, habent enim respectum ad subiectum. Hoc argumentum nullius est roboris, quia ut dixi in primo fundamento, & maxime est considerandum, non quicunque respectus facit relatiua secundum dici, est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualis oia accidentia

Secunda conclusio.

Dubitabis.

Tertia conclusio.

Quæstio II.

77

cientia habent ad substantiam, sed hic non facit accidens relatiuum: est alter respectus ad terminum, qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, uti diximus.

Hoc tamen non obstante: probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse prædicamento: ut vult Ammonius. præsertim quia his solum competit definitio posterior Aristoteli, quamvis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundum dici secundum id, ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud.

Quarta conclusio. Ad aliquid est unum genus, ens ex decem distractum ab omnibus alijs. Probatur, quia illud ens facit novum genus quod est ens reale, & diversum habet prædicandi modum de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solum de substantia ut alteri refertur, prædicatur: ergo est novum genus.

Ad primum. Per ista potest ad argumenta respondere. Ad primum distinguitur maior, quod enim ita cum alijs est mixtum, & confusum, ut non habeat naturam ab eis diversam, admittit non facere genus per se distinctum, at relatio licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diversam ab alijs omnibus: propterea est unum novum genus.

Ad secundum. Ad secundum negatur minor: immo ut diximus in prima conclusione, non solum relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam ante opus intellectus existunt in rebus relationes, per quas una res ad aliam se habet.

Ad tertium. Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non solum est ad aliud, sed etiam in alio: ut enim diximus, & relatio est accidens, & tale accidens, ut accidens est in alio scilicet subiecto, ut tale accidens, scilicet relatiuum, ad aliud est.

Notab. Ad quartum negatur non esse genus, nec alia in hoc prædicamento. Pro quorum declaratione advertet relatio dupliciter consideratur. Uno modo ut est forma accidentalis determinata ad unum extremum correlativorum, ut quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad unum extremum correlativorum sumimus. Al-

tero modo relatio sumi potest in communi non determinata ulli extremorum, sed indifferenter consideratur, siue pro uno extremo, siue pro altero, ut quando dicitur relatio disquiparantia, tunc enim dicimus non solum relationem unius extremi scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Hoc supposito, dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem, at accidentaliter forma, per quam unum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlativi vel illius: & sub hoc etiam sunt genera subalterna, quæ etiam relationis formam indeterminate dicunt, ut ad Aliquid æquiparantia. Ad aliquid quantitatis. At quando relationes determinatas sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, ut paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt individua, ut hæc paternitas hic filius, hoc duplum.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primo dividi per differentias ex fundamentis sumptas, quæ nomine simplici carent, ut aliquid aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione, & passione. Poterit iterum dividi in communi in ad aliquid æquiparantia, & ad aliquid disquiparantia: quæ differentia singulæ genus subalternum constituant: & iterum ad aliquid in quantitate. Potest rursus dividi per æquiparantiam in quantitate, & disquiparantiam: similiter ad aliquid in qualitate, quamvis quæ in actione, & passione sunt, disquiparantia tantum sint. Et hæc satis sunt quantum ad naturam eorum, quæ ad aliquid sunt, quæ cum hic deesse videntur, deo iuvante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAESTIO II.

Circa reliqua quæ in textu ab Aristotele dicuntur, Num recte dicta sint.

Eorum, quæ sunt ad aliquid natura, Arguuntur, & his quæ ad ipsam in communi spe meta in tantum utriusque elucidatis, superest aliqua contrarium in litteræ interpretatione præterminum. Primæ tationis normam reducatur: arguitur primum argum.

mo. Nullum est discrimen inter priorem & posteriorem definitionem: ergo non bene ab Arist. prior reijcitur: quod si prior ista non erat conueniens, frustra in mediū adducitur. Secundo, Vitium est in definitione idem per idem definiri, cum sit petio principij, sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probat, quia definitio ad aliquid, ipsa in definitione iterum sumit, scilicet quibus hoc ipsum est esse ad aliquid, aliquo modo se habere.

Tertiu argum. Tertio omne genus habet aliquam passionem sibi propriam, at ad aliquid nullā habet talem, nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristotele. Minor patet, quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generibus competit, ut patet: dici vero ad conuertentiam etiam alijs inest, cum homo, & risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt: similiter album, & albedo, album enim albedine est albi: albedo autem est albi albedo. Simul autem esse natum ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est proprium.

Quartu argum. Quarto, videtur Arist. sophistici esse argumentum, quo probat, scientiam, & scibile, sensum & sensibile non esse simul: nam comparat scibile in potentia, cū scientia in actu: si enim vtrumque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

Quintu argum. Quinto, asserit partes primæ substantiæ non dici ad aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capiti caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

Sextum argum. Sexto vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definite cognoscit vnum, cognoscit alterū: probatur: definitio est per clariora, ut dicitur 6. Top. c. 2. at correlatiua sunt æque ignota. Præterea, quia vnum nō est de essentia alterius, cum nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Primu fundamentu. Ad hæc argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nomen defectum maxime in hoc predicamento generare æquiocationem, quæ obscuritatis & deceptionis mater est: propterea alia predicamenta, in quibus nomen imposita rebus significandis sunt, oportet

tebatur respicere: sunt autem tria in alijs. Primum, est subiectum, & subiecti nomen, in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata, & nomen ipsius, ut albedo, nigredo. Tertium, est ipsamet accidentalitatis forma, ut est in subiecto, & ipsius nomen, quod denominatiuum est, ut album, nigrum, quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto predicamento, sed nō sunt omnia nomina per quæ explicentur: est ipsum subiectum, cui inest relatio, scilicet homo, cui inest paternitas, & album, quod est simile est forma, scilicet ipsa relatio, sed non est nomen, quo explicetur distincte: nam relatio secundum se, & ut est in subiecto, & ipsum subiectum, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quæ uis gratia distinctionis varia fit additio: dici enim ad aliquid, est nomen denominatiuum, quod de subiecto habente relationē dicitur: ut enim dicimus, homo est album, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse vero ad aliquid est nomen ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: ut enim dicimus album est quale, albedo est qualitas, ita dicitur pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestat illa distinctio Arist. 5. Metaph. c. 1. dupliciter ad aliquid esse, p se, & per accidens: vocat p se ad aliquid, quod hic vocat e ad aliquid, seu h se ad aliquid: vocat per accidens ad aliquid, quod hic dicitur aliquid. Subiectu relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est aliquid.

Per hoc patet solutio ad argumentum: definitio enim illa prior potius est subiecto rum, & eorum quæ ad aliquid sunt per accidens: posterior vero est eorum quæ per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto, & in abstracto.

Ad replica, respondetur cum Auer. illā definitionem fuisse communem: propterea traditam ab Arist. quia facilius erat veritatem docere illum, qui doctus est communia, quam qui ignarus prorsus est.

Ad secundum, respondetur illud ad aliquid positum in definitione, non esse idem cum definito: nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione vero sumitur, ut idem sit quod aliqua res: & notanda est vis illius præpositionis [ad] denotat enim habitudinem termini: aliud. n. est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in

se in aliquo est esse ut in subiecto: esse ad aliquid, est esse ut ad terminum: non enim vti diximus, accidens est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminum. quod expresse docet Arist. 5. Met. cap. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius quod videtur, scilicet coloris.

Ad tertiu not. Ad tertium, est notandum. Sanctus Augustinus in suis Catheg. assignat quatuor propria relatiuorū. Primum est simul intelligi, ut sicut vnum absq; altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, ut simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorū, ut idem & pater & filius esse potest: & duplici & subduplici. Quartum, ut alterū de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius: hæc tñ fere ad ea quæ Arist. tradidit, reuertuntur.

Propterea ad argumentum dico cum Simplicio, & alijs, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorū: non autem quæcunque conuertentia hic sumitur, sed illa per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem diximus, album est albedine album: album refertur ad albedinem, non ut ad terminum, sed ut ad formam: albedo vero ad album, ut ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuertentia. Similiter illa alia proprietat, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quæ vere relatiua sunt: scilicet aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolute relatiua sunt, at secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad quartu. Ad quartum respondet Simplicius & Ammonius, admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vtrumque etiam in potentia.

Sed profecto hoc est expresse cōtra Arist. 2. anim. c. 2. ubi docet contra antiquos sensibile, & sensum in actu simul esse: tamen in potentia non esse simul: & ibi id faretur Simplicius.

Notab. Propterea maxime considerandum est, quid Arist. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu, ipsam operationem sentiendi se alim potentia, ipsam potentiam, quæ sentimus, sensibile vero actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile vero potentia, ipsum sensibile, quando

actu non sentitur. Simili modo scientia in actu est ipse actus, & operatio contemplandi: scientia potentia est ipse habitus vel intellectus absque operatione: scibile autem actu res est ipsa cognita de præsentia: scibile vero potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia quam ipsas potentias sciendi vel sentiendi: & hoc maxime est considerandum, quia conducit ad multa in Aristotele difficulta intelligenda.

Ad quintu est aduertendum relationem posse sumi tripliciter: vno modo in specie: altero modo particulariter: Tertio modo singulariter. Ut si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas, si in specie sumatur, tunc ad terminum refertur in specie: paternitas enim est ad filiationem, & duplici ad subduplici: si particulariter vero sumatur, etiam ad terminum particularem refertur: aliquid duplici est aliquid subduplici duplici, & aliquid melius aliquid peiori melius, ut Arist. docuit.

At in singulari non dependet à singulari termino: non enim indiuiduatur relatio, nisi à subiecto, in quo est, ut hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est in hoc patre, scilicet tali homine: & hoc duplici non est ab hoc subduplici in singulari, potest enim esse hoc duplici respectu huius medietatis, & omniū æqualium.

Hinc est, ut insinuat Arist. relatiua in singulari ut singularia sunt, nō a terminis, sed potius à substantiis pendere, inde dicit partes primæ substantiæ scilicet singulares nō referri in singulari, cum relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, non quia sit pars essentiae vel tota eius essentia, sed quia est terminus & complementum ipsius essentia, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum, sed potius est alterum: & quamuis p se æque ignota sunt, tamen simul sumpta mutuo se declarant, & manifestant.

Sed hæc satis sunt de quæstione hac, quia ulterius prosequi est difficultatibus metaphisicis omnia confundere, & horum omnium exactius disputandorū tempus proprium nos Deo iuuante exspectat.

De Qualitate, & Quali.

De Qualitate, & Quali.
Cap. VIII.

Qualitatem vero dico; secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur.

Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicuntur. Differt autem habitus à dispositione, quod permanentior, & diuturnior est. Tales vero sunt scientiæ & virtutes: scientia enim videtur esse permanentium, & diuturnorum: ut si quis vel mediocriter sumat scientiam, nisi grandis permutatio facta sit, vel ab agitudine, vel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & virtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non videntur posse facile moveri, neque facile permutari. Dispositiones vero dicuntur, quæ sunt facile mobilia, & cito permutabilia: ut calor, & infrigidatio, & ægrotudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in agitudinem transit. Similiter autem & in alijs, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omnino difficile mobilis existens, quam iam quispiam ut habitum vocet.

Manifestum est autem quod hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora, & difficilius mobilia. namque disciplinas non multum revertentes, sed facile mobiles existen-

tes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam prius, meliusve. quare differt habitus à dispositione, quod hæc quidem facile mobilis sit: ille vero diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones: dispositiones vero non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum, & quodam modo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

Aliud vero genus qualitatis eum, secundum quod pugillatores vel cursores, vel salubres, vel insalubres dicimus: & simpliciter & quæcunque secundum potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur. Non enim, quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam vel impotentiam facile aliquid facere, vel nihil pati: ut pugillatores, vel cursores dicuntur, non quod sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem, vel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem, ut nihil à quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres vero, quod impotentiam habeant naturalem nihil facile à quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quod habeat potentiam non facile secari: molle vero, quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

Tertium vero genus qualitatis est,

De Qualitate & Quali.

79

est, passibiles qualitates, & passionibus. sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius, & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quod quidem igitur & hæc qualitates sunt, manifestum est: quæcunque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel, quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit. Similiter & in ceteris.

Passibiles vero qualitates dicuntur, non quod ea, quæ illas susceperint qualitates aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quod ea, quæ illas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus unaqueque dictarum qualitatum passionis effectiva est, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secundum tactum: similiter autem & alia. Albedo autem, & nigredo, & ceteri colores non eodem modo ijs, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliqua passione innascuntur.

Quod enim sunt propter aliquam passionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubeus factus est, & timens pallidus, & unumquodque talium, quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationem passus est, similem colo-

rem verisimile est eum habere: quare enim affectio nunc in eo quod vercunderetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, ut & naturalis color similis sit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue propter ægitudinem longam, vel propter æstum eidem contigit nigredo, vel pallor, & non facile prætereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcunque vero ex ijs, quæ facile solvuntur, & cito transeunt, sunt, passionibus dicuntur, qualitates vero minime: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter vercundiam rubeus factus est, rubeus dicitur: neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est: quare passionibus quidem huiusmodi dicuntur, qualitates vero minime.

Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passionibus dicuntur. Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficile mobilibus sunt, qualitates dicuntur & ipsæ: ut amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum

cundum eas dicuntur, id est iracundi atque amentes. Similiter autem & quaecunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus alijs accidentibus factæ sunt difficile prætereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundum eas dicuntur. Quaecunque vero ab alijs, quæ facile & cito prætereunt, fiunt, passionibus dicuntur, ut si quis contristatus, iracundior fiat. non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare passionibus quidem huiusmodi dicuntur, qualitates vero minime.

9 Quartum vero genus qualitatis est figura, & circa unumquodque cōstans forma. Amplius autem ad hanc rectitudinem, & curvitas, & si quid aliud his simile est, secundum enim unum quodque eorum quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curvum, & secundum etiam formam unumquodque quale dicitur.

10 Rarum vero, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à divisione, quæ circa quale est, quandam enim positionem magis videntur partium utrunque monstrare: spissum. n. dicitur, eo quod partes sibiipsis propinquæ sint: rarum vero, eo quod distent à se invicem. & lene quidem, quod in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: asperum vero, quod hæc quidem superet, illa vero sit inferior. Fortasse quidem igitur

alius quispiam modus apparuerit qualitatis: sed fere qui maxime dicuntur hi sunt: qualitates itaque sunt, quæ dictæ sunt.

Qualia vero sunt, quæ secundum¹¹ has denominative dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque, & fere in omnibus denominative dicuntur: ut à candore candidus, & à grammatica graminatus, & à iustitia iustus. Similiter & in alijs. In aliquibus vero, eo quod non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab his denominative dici, ut cursor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, à nulla qualitate denominative dicitur, non enim posita sunt nomina potentij, secundum quas isti quales dicuntur: sicuti disciplinis, secundum quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem dicuntur: pugilatoria. n. & palæstrica disciplina dicitur: quales vero ab his denominative dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur de nominative, quod secundum eam quale dicitur: ut à virtute studiosus, eo. n. quod virtutem habeat studiosus dicitur: sed non denominative à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominative à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

Inest autem & contrarietas secundum¹² qualitatem: ut iustitiæ iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur: ut iniustum iusto, & album nigro.

Non

Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut palido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta, ut si ex iustitia iniustitia contrarium quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nul- lum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in alijs, quæ secundum quale sunt contraria.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus: sed & ipsa intensiorem suscipiunt, cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iniustitia nanque, si dicatur magis & minus iniustitia, potest quilibet ambigere. similiter autem & in alijs dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus. iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici, nec sanitatem sanitatem: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur: sic autem & grammaticam, & alias dispositiones, sed tamen ea, quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in alijs. Triangulus vero & qua-

drangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum, quæ enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem, si utraque non recipiunt propositi rationem, non dicitur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

14 Horum itaque quæ prædicta sunt, nullum est proprium qualitatis. Similia vero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates, simile. n. & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile, vel dissimile dici. At vero non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus qualitibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia: nam cum disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alienius enim disciplina dicitur. eorum vero quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur, ut grammatica non dicitur alienius grammatica: nec musica alienius alterius musica: sed forte secundum genus & hæc ad ali-

quid

quid dicuntur : ut grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grammatica : & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid, dicimur autem quales secundum singula, hæc enim & habemus : scientes. n. dicimur, eo quod habemus singularum scientiarum aliquas : quare hæc erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur : hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius, si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est in conueniens in vtriusque, hoc generibus enumerare.

Cur prius de qualitate egerit quam de alijs sequentibus predicamentis, ac cur titulo duplicato.

Curiosum est, inquit Boet. cur qualitate reliquis predicamentis anteposuerit, dubitare, cum maxima sit disceptatio etiam prioribus duobus esse preponendam : tamen ne vlla prorsus super sit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alber. tract. isto cap. 1. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiæ inherens : propterea merito antepositur actioni, & passioni, & alijs quatuor quæ substantiæ sunt extrinsecæ, qualis est locus, à quo est ubi, & tempus, a quo quando, & reliqua.

Titulus tamen est maxime notandus. De qualitate & quali, ita enim legitur græce, *ἡ ποσὶς καὶ ἡ ποιότης*, & quamvis Alexander, Achatius, & Simplicius, solum existimant legendum illorum vnum, illudque vitio scriptorum tribuant : tamen Ammo, Boet. Alber. & S. Aug. ita legunt, ut vtrumque inscribatur. Cuius prima ratio traditur à Porphy. nempe ut vtriusque vocabuli cognitio haberetur, & qualitas, & qualis. Secunda ratio est Albert. c. 2. quia qualitas & modi predicandi ipsius manifestatur per ipsum quale in concreto : propterea

vtriusque inscribitur. Tertia ratio est Ammo. Pro quo aduerte, accidens dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & ut à subiecto separatim cognoscitur, quod nomine abstracto significatur. Altero modo, ut est in subiecto, quod significatur per nomen concretum cognoscere autem accidens in abstracto intellectus ipsius est, cuius est tale accidens abstractum : at cognoscere accidens in concreto, sensus est : hic enim album, nigrum, calidum sentit : propterea nobis est in concreto accidens notius, quam in abstracto. Ex his extat hæc ratio Ammo. hic enim traditur qualitas, & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusque inscribitur. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando pro subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi : & ne forsitan quis deciperetur existimans hic quale considerari ratione subiecti, propterea Arist. vtriusque copulauit : ut nihil aliud per quale quam per qualitatem intelligere mus : cum quale significet ipsam qualitatem, ut est in subiecto. omnes hæc rationes bonæ sunt, & hæc vltima est etiam Simpli.

Ex his patet ratio quare non de quantitate, & quanto inscripsit : quantitas enim est accidens in vniuersum, sensibus subtilis, & suscipiens mutuam predicationem in concreto, & abstracto, ut diximus : at ipsa qualitas non sensibus in vniuersum substat, cum sint innumera qualitates insensibiles : nec de concreto abstractum, vel e contra predicatur : propterea satis fuit, ibi de quantitate inscripsisse, non autem hic, cum ista non ita idem sint.

Qualitatem vero dico secundum quam quales quidam esse dicuntur &c.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Prima definitionem seu descriptionem ipsius qualitatis cum diuisione specierum ipsius continet. In secunda traditur de qualitate in tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

In prima ergo parte, distinctionis causa quinque sunt particule. In prima est descriptio qualitatis in singulis quatuor, sunt quatuor species ipsius qualitatis, singule in singulis particulis.

Est ergo qualitas secundum quam quales quidam dicuntur, ut ab albedine corpus quale

ledicatur : si enim interrogaris, quale corpus est dices album.

Nota. 1. Hic primo aduerte hic describi, & manifestari abstractum per conceptum, quia ut dixi ex Ammon. notiora nobis sunt concreta, ut pote sensibus percepta : & similiter quia concretum est magis compositum cum significet accidens, ut est in subiecto, compositum autem notius est nobis, quam simplex, ut docet Auer. 1. Phys. com. 3.

Nota. 2. Aduerte secundo, ne turberis in verbis Arist. definit. n. qualitatem in singulari, & vertitur verbo plurali, ne id existimemus ex hoc ab vna qualitate semper multa dici qualitates in definitionibus voces à numero absoluuntur : ut idem sit sensus, qualitas est, à qua aliquid dicitur quale : sicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota. 3. Aduerte tertio, q. Alber. in presenti notat dici per verbum primæ personæ, scilicet [quidam dicuntur] ut intelligamus duplices esse qualitates : quædam sunt spirituales, quæ non nisi animæ, vel rei spirituales insunt : quædam sunt corporeæ quæ non nisi corporibus insunt. Propterea. n. dicitur per verbum personæ primæ, quia significantur homines, in quibus solis hæc vtriusque qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, sed impertinens ad Arist. græce. n. habetur verbum tertiæ personæ, ut vertit Boet.

Nota. 4. Aduerte quarto, videri istam non esse bonam descriptionem, omnia enim accidentia in quali predicantur, & secundum ea quales dicuntur : ergo non hoc isti predicamento proprium est.

Propterea nota ex Arist. 5. Meta. c. 14. qualitatem multipliciter sumi. Primo pro omni forma substantiali, & differentia rei constituta : formæ enim qualitas inest, & differentia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur, per quacunque forma accidentali, quæ est extra naturam subiecti : & sic comprehendit omnia nouem predicamenta. Tercio modo sumitur specialiter per accidenti huius quatuor predicamenti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & pure quale. Dicit enim Albert. c. 1. & bene, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantum, sed cum aliqua compositione : scilicet à quantitate non quale absolute, sed quantum, vel aliquot. Ab alijs vero propter hoc, non quale, sed qualiter se habet : quod sedet enim, vel stat, Log. Tolet.

vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dici tur aliquo modo se habere, q. quale absolute. Hæc vero qualitas huius predicamenti quare simpliciter facit : & ita est intelligenda descriptio. Et huc consonat, qd Porphy. dixit in ea. de communitatibus in definit. gñis, & accidentis, accidens predicari in quale, vel in quo modo vnumquodque se habet.

Nota. 5. Posita descriptione qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hic intelligas multipliciter id est, æquiuoce sumi, sed genericè, nimirum quia multas species habeat, ut notat Ammo. Boet. & Alber. & hoc manifestum est ex his, quæ subiungit : Vna, inquit, species est quod non diffinitur, nisi qualitas esset genus, ut notat Simpli.

Vna quidem species qualitatis habitus, & dispositio est, &c.

Hæc est secunda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primo differentiam inter habitum, & dispositionem assignat : ex qua quid vtrumque sit ostenditur. Secundo, illam differentiam probat. Tercio, quomodo adinuicem se habent, & dispositio habeant, aperit.

Differt ergo habitus à dispositione, quia habitus est quædam qualitas difficulter à subiecto mobilis : qui non facile corrumpitur, & à subiecto non facile recedit, sicut scientia, virtus : qui enim semel scientiam acquisiuit, non facit eam perdere, sed magna difficultate, ut pote morbo aliquo grauissimo correptus. Dispositio vero est qualitas facile à subiecto mobilis, & quæ remouetur cito à subiecto, ut sanitas & agrotudo, quæ facile recedunt. Quamuis ut notat Arist. aliqua dispositiones longa consuetudine fiunt habitus, ut febris, quæ tempore longiori fit Hectica.

Ex his facile colligitur, quid vtrumque sit : est enim habitus qualitas non facile mobilis à subiecto. Dispositio vero est qualitas facile mobilis à subiecto : vocamus vero mobilem qualitatem, non quæ cum ipso subiecto corrumpitur, sed quæ subiecto manente potest ipse recedere, & corrumpi.

Manifestus est autem quoniam hæc, &c.

Hoc discrimen Arist. probat ex vniuersali quædam

quendi in ipsis disciplinis: illos enim qui non probe veritatem perceptam retinent, vocamus dispositos, quamvis inter hos aliqui magis, aliqui minus dispositi inueniantur: illos vero qui probe retinent, nec facile ab ea mobiles sunt, habitus asserimus habere. Postea hæc duo comparat: omnis (inquit) habitus dispositio est, non tamen omnis dispositio habitus est, neque qui dispositionem tenet, necesse habitum tenet.

Nota.

Pro quo aduerte, quod dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter pro qualitate facile vel difficile mobili, quo patet. 3. Meta. c. 20. & in præfenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter pro qualitate facile mobili, & sic habitus non est dispositio: unde species est nomen generis, & cuiusdam speciei generis. Subdit exemplum Animo, de nomine: aliquando enim nomen communiter pro omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter: pro vna parte est verbum distincta. & hæc est expositio communis, & vera. Quamvis etiam aliter possumus Aristoteli interpretari, ut loquatur de dispositione particulariter dicta, ut sit sensus. Habitum præcedit dispositionem, cum prius subiectum habeat dispositionem, per quam ad habitum peruenit, quamvis id non semper sit necessarium, tamen dispositionem non præcedit habitus, cum ex dispositionibus fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio, utraque expositio est bona, prior communis est.

4 Aliud vero qualitatis genus est, &c.

Hæc est particula tertia in qua tractat de secunda specie: nec mireris quod habitum vocauerit speciem, hoc vero genus dicat, quia ut notat Animo. & Simpl. hæc quatuor subalterna genera sunt, quæ & speciei, & generis nomine iure sibi vendicant, ut ex interpretatione Porphyrii manifestum habemus.

Nota. 1.

Pro huius autem generis intellectione aduerte, operationum duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est: alterum ad bene vel male operandum: verbi gratia, rusticus habet principium ut cognoscat, ut operetur, tamen doctus, & artifex etiam aliud habet principium, ut bene operetur, ut perfecta cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel di-

positio: prius a natura est rebus concessum, posterius acquisitum, & a nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium: sine potentia enim non contingit operari, nec bene nec male: posterius non est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operantibus sunt habitus. Illud vero, scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligamus de illo principio quod non est naturale, id est a natura concessum, sed a nobis conquistum.

Nota. 2.

Aduerte secundo, quod huius potentie quadruplex est gradus seu species. Prima est quedam naturalis promptitudo ad facile agendum aliquid, secundum quam sunt homines pugillatores, luctatores, id est naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his qui arte, & usu id efficiunt, nam tunc ad primam pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt alie innumere aptitudines hominum secundum quas naturaliter inclinantur ad facile operam aliquam exercendam. Secunda species est naturalis quedam potentia, secundum quam taliquid fortiter resistit sibi contrariis, & aduersantibus, secundum quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potentia, ut omnibus nociuis fortiter resistent, nihilque eis noceat: in hac est durities qua aliquid resistit diuisioni, & sectioni, quæ tendit in ipsius destructionem. Tertia est quedam actiua potentia, secundum quam difficulter aliquid agit, qualiter hebetudo, seu ingenij seu corporis ad operationes exequendas. Quarta est quedam potentia qua aliquis facile suscipit id quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, qua potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt a natura, & omnia eis nocent: similiter molles est in his, secundum quam facile res sui diuisionem patitur. Et maxime notandum est duas priores vocari ab Aristotele naturales potentias: duas vero posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt impotentias naturales; & merito, quia potentia operandi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facile: & potentia non resistendi, & patiendi, im potentia resistendi: ita tamen ista intelligas,

gas, ut non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentie, sed dicit qualitatem positivam contrariam potentie. Per hæc facillime intelligitur ista species, & sensus Aristoteli.

Dubiū.

Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub distinctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: ideo duplici simul nomine Aristoteli. est usus. dicitur. *quædam dicitur & aduersus.*

5 Tertia vero species qualitatis est possibiles qualitates, &c.

Nota.

Aggreditur explicare tertium qualitatis genus, & quia iste textus obscurus est & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere. Primo passio tripliciter, quantum pro presenti sufficit, apud Aristoteli, accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque forme, siue tendentis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: ut patitur quando recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue pñicius: quomodo 2. de anima. 5. & li. 3. c. 2. sensus docet pari quando respiciunt speciem & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione forme disconuenientis, & nociuæ, ut quando subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tercio modo passio significat illam qualitatem quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, ut nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiam passio, & harum duarum accipionum meminit 5. Meta. c. 21.

Nota.

Aduerte secundo, quod istæ qualitates tripliciter se habent ad passionem secundum modo dictam. Quedam solæ sunt principia actionis, seu passionis, qua faciunt passionem, non tamen sunt ex passione alia, quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quedam sunt effectus passionis, tamen ipsæ non efficiunt passionem propriam in alio, quales sunt colores, id est, ex passione primarum quatuor sunt, tamen ipsæ non in alio passione efficiunt, cum colores per se nihil frige faciant, vel calefaciant, vel alium colorem producant. Quedam alie sunt qualitates, quæ etiam sunt ex passionibus, secundum modo dictam, & ipsæ sunt causæ etiam passionum in alio, quales sunt odores & saporis: hic enim ex primis qualitibus sunt sicut co-

lores, tamen ipsi rursus efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciant, exsiccant, & humectant: & hinc est quod minus multo delatigamur videntes, cum non patiamur a coloribus, quam gustantes & olfacientes quia patimur.

Nota. 3.

Aduerte tertio, quod isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. Quedam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cum ipsa rei generatione, ut albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ sunt inter qualitates, quando ista genera sunt. Quedam proueniunt ex passione accidentali, scilicet quæ non est a nativitate, tamen est passio perseverans, ut qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum contraxit pallidum, vel rubrum, vel alium. Quedam proueniunt ex accidentali passione, sed non perseveranti, & facile recedenti, ut rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi autem tres modi qualitatum & sunt ratione corporis, ut hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis, & animæ, ut infania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natua, & ex passione accidentali perseveranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

Nota. 4.

Aduerte quarto, quod illæ qualitates, quæ sunt causæ passionum, non solum efficiunt passionem in nobis, sed etiam in alijs multis, ut calor, qui calefacit omnia mista: alie quæ solum efficiunt passionem in animalibus, ut odores & saporis, tamen ab Aristotele omnes sumuntur, quia ingerunt animalibus passionem: quia nobis illæ omnes passionem notiores sunt, qui animalia sumus: non enim cognosco ignem alteri, scilicet ligno intulisse passionem, nisi per passionem, quam ego experior cognoscens, & tangens lignum & ignem.

His suppositis deueniamus ad Aristoteli. hæc Expositio enim particula continet quatuor. Pro modo dicto textum speciem exemplis explicat, & probat enumeratis esse qualitates. Secundo ostendit, quomodo dicantur passibiles qualitates, & passionem constituit. Quarto id in qualitibus secundum mentem etiam explicat.

Dicit ergo primo, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passionem, quales

In Caput VII.

quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes quae sunt hae qualitates sunt, manifestum est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe album, dulce, calidum.

6 Passibiles vero qualitates dicuntur, &c.

Explicat quomodo istae dicantur passibiles qualitates.

Nota. Adnecte autem tripliciter aliquam qualitatem posse dici passibilem. Vno modo: quia subiectum recipiens illam, secundum eam patitur, ut calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quam manus secum cum patitur. Altero modo dicitur passibilis qualitas: quia ipsa sit causa passionis, ut calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertio dicitur passibilis qualitas, quia sit effectus passionis, ut diximus. Hoc supposito ostendit has qualitates non dici passibiles: eo quod ipsum subiectum aliquid patitur non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, sed dicitur passibiles, quia sunt eae passionum, ut color, & sapores: vel quia sunt effectus passionis, quales sunt calores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

7 Quoniam ergo sunt per aliquam passionem, &c.

Hic ostendit Aristoteles colores omnes esse effectus passionum, & tale est argumentum. Colores isti, quia a natura sunt, similes sunt, qui sunt ex accidenti: sed isti ex accidenti, scilicet qui proveniunt ex verecundia vel timore, sunt ex aliqua passione: ergo existimandum est illos et qui a natura sunt, ex passione provenisse. Et nota admodum hanc rationem, ex ea enim deducit pulchritudinem naturales causas indagandi, penes causas accidentales, ex quibus similes proveniunt effectus; quoniam ipse observavit, tertio scilicet probl. q. 1. ubi quod est natura melancholicorum, eos ebrios in effectibus, similes contemplans, quod ebrios accidentaliter accidit, id melancholicis a natura provenire existimat.

Statim subdit has qualitates, quod effectus passionum sunt, esse in duplici differentia:

quidam perveniunt ex passione durabili, & perseveranti, siue a natura, siue ab aliquo accidenti, s. morbo, vel quolibet alio: & istae dicuntur passibiles qualitates: & quaedam sunt effectus passionum, qui non durant sed transeunt; & istae non dicuntur qualitates, sed passionem: & probat, quia simpliciter ab his non denominamur quales, non enim qui rubedinem contrahit ex verecundia, rubens dicitur, sed passus rubore: nec intelligas quod iste rubor nullo modo sit qualitas, cum in hoc predicamento sit, sed dicitur quod quantum ad denominationem absolute non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita ut ab ea talis denominetur, scilicet rubens.

Dubium. Dubitabis, quare hic non meminit odorum, & saporem, cum tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causa passionum in sensibus. Dicendum, quod odorum, & saporem, prius est eadem ratio, nec odores, nisi per sapores cognoscuntur adeo, ut sepe eisdem nominibus nominantur species, & differt tunc odorum & saporem, ut docet 2. de anima. c. 9. propterea non meminit odorum, quia sub saporibus ea ratione comprehenduntur, vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & praesentium omnibus notas.

De sono dicit Alber. non meminisse: quia non sit ex qualitatibus primis, sicut reliquae qualitates passibiles: forsan posset dici, potius esse passionem animae quam passibilem qualitatem, cum non sit perseverans. Dubitatur circa dicta: nam colores videntur causa passionis, omnis enim sensus patitur a sensibili, ut dicitur 2. de anima. c. 11. immo in q. 30. sect. 31. proble. dicit Aristoteles viride maxime delectari oculos, quos alii colores defatigant. Dico primo colores non agere in oculos passione & corruptione, cum imprimat speciem, & similitudinem, quae non corrumpit, dico secundo, quod colores aliqui agunt passione corruptiva, sed id non sit ratione coloris, sed subiecti in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus, & inde provenit, quod laedat, vel delectet visum. Dubitatur secundo odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, ut diximus, ut quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quod sunt causa passionis, quam quod sunt

De Qualitate & Quali.

83

sunt effectus, quicquidem utrumque habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim esse eam passionem quam effectum, & unumquodque a principaliori sumere denominationem.

8 Similiter autem his, & secundum animam, &c.

Postquam Aristoteles ostendit esse passibiles qualitates secundum corpus, qui effectus sunt passionum, & similiter esse passionem; hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit: sunt enim quaedam qualitates provenientes ex passione secundum animam, sed a naturae, ut dementia, secundum quam quis nascitur demens: sunt etiam quae ex passione accidentali, sed permanenti perveniunt, ut dementia ex morbo, vel aliquo alio diu perseverans. Sunt etiam aliae ex passione cito recedenti, ut dementia ex ira subita, parvo tempore durans, quemadmodum autem illae duae priores qualitates dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales; tertia vero non qualitas, sed passio erat, cum secundum eam subiectum non diceretur quale, ita similiter in his quae secundum mentem sunt, illae duae priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur: posterior vero non qualis, sed passio dicenda est, nec fecimus eam quale quid dicitur, non enim dicitur demens qui ex brevis ira in quandam mentem brevissime durantem incidit, sed potius dicitur quod passus est mentem.

9 Quartum vero genus qualitatis est figura, &c.

Dubium. Accedit iam ad ultimam qualitatis speciem quae est figura vel forma. Dubium autem est, quid per hanc duo intelligat. Ammonius existimat per figuram intelligere eam, quae in rebus inanimatis est, per formam vero eam quae in animatis est: non autem hic loquimur de forma substantiali rerum, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur.

1. solutio. Boetius & Simplius per formam intelligunt idem, quod per pulchritudinem, per figuram vero eam solam quae in quantitate consistit, Albertus cap. 8. idem existimat esse figuram & formam sed ratione differre: nam figura dicitur respectu quantitatis cuius extrema faciunt figuram, forma vero dicitur Log. Tolet.

tur respectu subiecti naturae, qualibet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quae dicitur forma.

2. solutio. At profecto mihi placet sententia Iam. bl. ut refert Simplius. hic enim dicit per figuram intelligi eam quae in solis mathematicis est quantitativis, ut esse triangulum, quadrangulum, cubum & reliqua: & per formam intelligit eam quae in corporibus naturalibus est. Et hoc patet ex ipso Aristotele, qui probat figuram esse qualitatem, quia secundum eam dicitur quale: ista subdit exempla, esse triangulare, quadrangulare.

Huius generi adiungit Aristoteles curvaturam & rectitudinem, quae qualitates sunt; quia quodammodo figurae sunt, quamvis imperfectae.

Nota. Vbi notat Ammonius & bene, quod ex quantitativis procedunt passionem seu affectum, figurae & formae, sed non haec omnia ab omnibus quantitativis: a linea procedunt affectus, scilicet curvitas, rectitudo, etiam & angulus: a superficie continentur longitudo nem & latitudinem, procedunt affectus scilicet angustia, amplitudo, etiam procedunt figurae, scilicet triangulus, quadrangulus, & reliquae figurae superficiales: a corpore vero procedunt affectus, gravitas, levitas, similiter figurae, scilicet cubus, pyramis, procedunt etiam formae a tali quantitate, ut est in subiecto substantiali: omnia autem ista, quae a quantitate dimanant, qualitates sunt.

Rarum vero & spissum & asperum, &c.

Excludit dubium. Posset quis dubitare, an istae qualitates sint, cum secundum ea quale dici appareat. Respondet non esse qualitates, sed potius pertinere ad positionem quae ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit, est enim rarum, quod partes sibi habet distantes inuicem, spissum, quod partes sibi coniunctas habet, asperum, quod partes inaequaliter habet insurgentes, lenem quod partes rectitudinem quandam observent, haec autem ad partium positionem spectant: concludit has esse qualitates; quae maxime qualitates dicuntur: [foran autem alius apparebit modus qualitatis.] Haec verba in disputatione examinabuntur.

L 3 Qualia

Qualia vero sunt, quae secundum has denominationes dicuntur, &c.

Hæc est secunda huius capituli pars principalis, in qua de ipso quali Arist. tract. ipsumque describit, Quale inquit est, quod a qualitatibus denominatione dicitur, vel quomodo libet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatione a qualitate, diximus enim superius, tunc dici denominatione, quando in nomine est quedam convenientia cum extremis, differentia aliqua, & in re est quedam forma, & id quod formam participat: patet autem ita esse in multis qualitatibus, ut candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus; in his, concreta denominatione sunt a qualitatibus ipsis abstractis.

Alter pars est, vel quomodo libet aliter, quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen eis non est impositum, ut dicuntur pugillatores, cursores, a potentia quadam naturali currendi, & actum pugilis exercendi, cui potentie non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus, quibus hæc sunt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte & a potentia quadam naturali; similiter cursores, luctatores, artibus quidem nomen impositum est, sed non potentis.

Huiusmodi aliquando nomina quidem imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominationem idem significans, ut qualitas quedam dicitur virtus, sed non ab ea virtutis quis, sed studiosus dicitur: sed ista non sunt multa: omnia autem hæc qualia dicuntur, quæ utcumque a qualitatibus sumuntur.

Dubiū. Dubitatur. Videretur Arist. non servasse præceptum illud 6. Top. c. 3. ne committatur circulus in definitionibus, ut vnum per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatem per quale, modo quale per qualitatem describit.

Ad hoc respondet Boet. istam non esse proprie definitionem, sed descriptionem quandam, in qua non est vllum absurdum, ut vnum per alterum describitur, tamen per notius nobis, & hoc iterum per illud tanquam per notius natura: quale enim nobis est notius, cum sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora: ac

qualitas est notior natura, & minus nobis notum, est enim prior natura qualitas, quam quale, & est ipsum quale causa: unde postquam iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatem manifestamus, tanquam per notius natura, ut cognoscamus radicem & causam ipsius qualis esse qualitatem: nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis.

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem &c.

Hæc est tertia capituli pars, in qua explicatur ea quæ qualitatibus inest, hæc autem sunt tria. Primo est qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur, iustitia enim iniustitia, & albedini nigredo contrariatur: & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest, iustitia enim iniusta, & album nigro contraria sunt: hoc tamen non omnibus inest qualitatibus, nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco. 5. Physic. cap. 1. ubi dicitur non solum extrema, sed etiam media extremis contraria esse, & 1. Ethic. c. 8. & 1. Magn. moral. c. 9. docet extrema vitiosa, & inter se contraria, & cum virtute, quæ est in medio, liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & avaritie contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariari: vno modo secundum se primo: altero modo secundum aliquid, quod in se participat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius non quidem secundum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt: at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modo sicut quæ colores medij contrariantur extremis, sed non secundum se, sed ut magis vni aut alteri accedunt extremis: verbi gratia rubrum aduertatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores extrinseci secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physic.

Ad illud de virtute respondet Albert. c. 9. virtutem contrariari extremis in ratione extremis: id est in quantum virtus bonum morale,

Dubiū secundū. morale est, extrema vero mala sunt, bonum autem & malum extrema sunt.

Dubitabis, cum multa clara exēpla possent proponi qualitatibus non habentibus contraria, figura enim & forma contraria non habent, ut quid Arist. hoc de coloribus. medij, quod non satis perspectum erat, posuit iudicio meo, id non sine causa factum esse existimandum est: cum igitur huius est, ut intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis, & aliis ipsorum ratione, ac propterea verbis sequentibus alteram contrariorum proprietatem subiungit, scilicet, ut sint talia extrema, quæ sub eodem genere sunt, ut sit vnum ad qualitatem, & alterum etiam ad qualitatem spectet: sunt enim contraria in vno & eodem predicamento.

13 Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.

Inest et qualibus suscipere magis & minus non solum aut vnum altero magis album calidum, aut frigidum est, sed et vnum, & idem modo album, modo magis album est.

Dubiū. Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietatem qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, ut vna sit magis albedo quam alia. Et dicitur hoc quibusdam visum fuisse, inter quos fuit Plato, ut referunt Alex. Boet. & Alber. At ipse Arist. magis accedit ad hoc, quod non abstracta, sed concreta, magis, vel minus suscipiant ista in proprietas non inest omnibus, cum ipsis abstractis qualitatibus non inest immo nec omnibus qualibus hæc, quæ a figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indivisibili consistit: ut aliquid videlicet sit circulus vel non sit, conuenit absolute: non vero dicitur magis vel minus circulus, quam alter. Nec quadrangulum vnum ut pote quadratum, est magis quadrangulum altero, quod sit altera parte longius, sed absolute vtrumque est, & dicitur quadrangulum seu quadratum esse n. circulum vel aliam figuram consistit in vnicuique ratione non suscipienti variatione: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera vero parte longius, quod quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis, duabus existentibus inæqualibus, aliis duabus.

Horum itaque quæ predicta sunt, &c.

Ostendit nullum ex his duobus esse proprium qualitatibus, cum non inest omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens, ut secundum solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt, nam ad aliquid, sed sunt passionum qualitatis, nec est inconueniens quod res in vno predicamento, & eius passio in altero collocetur, ut diximus: homo, in substantia, at risibile in qualitate est, ita qualitates huius predicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

At vero non decet conturbari, &c.

Hæc est vltima capituli pars, in qua Arist. responderet cuidam obiectioni, quæ ei ex dictis precedentibus obici poterat: nempe, in predicamento ad aliquid collocata sunt scientia, & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus predicamentis esse constituendum: ergo non sunt ista in predicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid.

Ad hoc dupliciter respondet. Primo inquit scientiam, & habitum in genere esse ad aliquid, species vero ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in predicamento ad aliquid, & species in qualitate: & hoc idem docet 4. Top. c. 4. Respondet secundo, etiam genus, scilicet scientiam & habitum esse in hoc predicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum, & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere predicamentum: ut scientia quatenus subiectum facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Arist. habetur secundum ipsius mentem, scientiam, & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos supra diximus contra Ammonium.

Dubitatur, quo pacto fieri potest, ut genus, quod de natura specierum est, sit in vno predicamento, & species in alio: cum essentialiter predicatur, etiam de specie predicabitur. Ad hoc respondet Alex. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primo dispo-

Utrum qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum qualitatum diuisione.

Dub. secundū.

nit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, quod non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substantia, ratione risibilitatis est in qualitate: species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis, & ita hic sit: nam scientia, & habitus secundum naturam suam in qualitate sunt. Et hoc est quod bene dicit Simpli., quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed ut qualitates sunt.

Tamen est aliud dubium, quod maxime hoc ipsum manifestat, & cuius consideratio à multis prætermittitur. Nam sicut à natura scientiæ in comuni fluit quidam respectus, & comparabilitas ad obiectum scribile in comuni: ita ex qualibet scientia in particulari fluit respectus particularis ad suum obiectum: ergo quia ratio ne genus ad aliquid spectat, ita etiam ipse species pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur, ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Petrus est in qualitate ratione coloris, qui in eo est.

Dico ad hoc, est etiam valde notandum, quod scientia in comuni non solum habet illum respectum, sed etiam nomen ipsum scientiæ, & talem qualitatem simul cum respectu significat, cum scientia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habent quidem respectum: sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significant, ut Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto, non enim dicitur Grammatica est, ut ita loquamur, grammaticabilis grammatica: sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Inde est, quod scientia & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in sua significatione contenti, non tamen ipsius species: & hoc valde obserua circa hunc textum: atque hæc de capitis interpretatione.

Hoc prædicamentum dignum est speculatione propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem utilitatem, cum & morali, & naturali philosopho, & mathematico, maxime sit huius opus, quandoquidem omnia hæc fere comprehendit. Est igitur prima difficultas. An qualitas sit genus supremum omnium specierum enarratum? videtur enim non esse genus, cum Arist. dicat qualitatem multipliciter dici, quod idem videtur ac æquiuoce dici, vel saltem analogice, ut loquitur Arist. 4. Mete. c. 2.

Præterea, quia genus significat aliquam communem naturam omnibus suis speciebus: at non patet, quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas.

Præterea in hoc prædicamento non videtur omnes satis conuenire. Simpli. existimat qualitatem esse analogicam, Ammo. Alexan. & alij esse vniuersum genus.

Præterea, Simpli. & Boet. credunt alias esse qualitatis species præter has: Ammo. & Alber. non esse vllum aliud genus.

Præterea, in sufficientia huius diuisionis posita ab Arist. non conueniunt, quidam enim aliter quam alij illam sumunt. In primis Ammo. sic procedit. Qualitates se habent in duplici differentia, quædam dicunt potentiam vel impotentiam, & hæc faciunt secundam speciem: quædam dicunt actum, & hæc rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiæ vel deprauatiæ subiecti: quædam nec perfectiæ, nec deprauatiæ: vocantur perfectiæ, quæ simul sunt cum natura rei, ut calor ignis, albedo niuis, vel quæ tendunt in perfectionem rei, ut virtus, scilicet deprauatiæ vero sunt, quæ subiectorum sunt destructiæ, & ipsorum imperfectionem habent, ut acor vini, putredo pomi: vocat autem non perfectiæ, quæ non sunt secundum naturam rei, sed sunt per aliquam rei mutationem, ut dulcedo in iure, quæ sit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ nec sunt deprauatiæ, cum non teneant rei corruptionem

Tertia

Tertia subdivisio. Quæ sunt perfectiæ vel deprauatiæ, sunt adhuc in duplici differentia: quædam insensibiles, idest quæ non sensu aliquo percipiuntur, quales sunt habitus tam boni quam mali: & dispositiones, & hæc faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, idest quæ agunt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, ut calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiæ, nec deprauatiæ sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma: quædam etiā in profundo corporum, ut color, & albedo, & reliqui colores, qui quamuis soli superficie inesse videantur, tamen eorum causa à profundo mutatione procedit. Si militer etiam se habent aliæ qualitates quæ in profundo etiam sunt: & hæc vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passionis: hæc inter alia dicit Ammo.

Sed profecto ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum, quod maxime refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cum tamē constet oppositum ex ipsis Arist. exemplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones: & posse fieri habitus, & tamen ista sensibilia sunt.

Rō diuisionis illius ex Simpli. Simpli. aliter procedit, inquit, qualitates se habent in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ, & acquisitiæ: & istæ faciunt primam speciem: quædam naturales: & istæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituunt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic sit quarta species.

At nec hæc videtur omnino exacta sententia: non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea quia ponit qualitates primæ speciei aduentitiæ: constat autem secundum Arist. sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Primū fund. Rō vera illius diuisionis. Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primo considerandū: qualitas est nihil aliud quam modus & de terminatio eius quod indifferens est: non

tamen quicunque modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus consideranda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantiis corporeis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horum trium est indifferens quædam. Primo, res secundum suum esse solitarie consideratum manet indifferens, ut bene vel male se habeat: & determinatur quantum ad hoc per qualitates primæ speciei, quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, ut bene vel male se habeat in se. Manet præterea res indifferens, ut possit operari vel non possit operari: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicuntur potentia, per quas subiectum est potens operari. Tertio manet indifferens etiam quantum ad operationes, quæ dicuntur passionis sensus: quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt, & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus terciæ speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figura terminaretur, & concluderetur: Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nam quod sit in loco, tempore, ad aliud, sunt ista ab extrinseco: ex quibus patet qualitatem esse modum rei intrinsecum, vel secundum esse, vel secundum operationem, vel secundum quantitatem.

Secundū fund. mētum. Est secundo considerandum, quod ordo horum generum non est sumendus secundum rem absolute, sic enim potentia præcedit habitus, sed secundum ordinem modificandi, secundum quem habitus & dispositio præcedunt: quia esse rei disponunt bene vel male: & aliæ species quæ re ipsam totam, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exterioriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generum istæ. Prima species est qualitas ipsum subiectum bene, vel male disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secundum passionem. Quarta modificans quantitatem.

Est tertio considerandum, Vnam & eandem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem prædicamenti diuersis rationibus, ut bene docet Simpli. Quemadmodum enim unius conclusionis, ut dicitur Post. c. 28. potest esse

señalencia, & etiā opinio, si ab vno per de-
monstrationem, ab altero per rationē pro-
babilem cognoscatur: ita similiter res va-
rijs rationibus formalibus sub varijs pō-
tē esse generibus: verbi gratia, calor, & frigus, si vt causa passionis circa sensum sunt
sumantur, ad tertiam pertinent specie: at si
respectu sui subiecti considerentur, quate-
nus illud bene vel male disponunt: sunt ha-
bitus vel dispositiones. Et ita considera-
uit Aristot. qui illa in duobus generibus
constituit. Similiter forma, & figura, si
vt terminus quantitatis sunt, sumantur, in
quarta sunt specie: at si vt subiecti perfe-
ctionem vel imperfectionem dicunt, habi-
tus sunt, vel dispositiones.

Prima
conclus.

His suppositis est prima conclusio. Qua-
litas genus est ad omnia ista quatuor gene-
ra. Hęc est sententia communis: nec Sim-
pliciter voluit affirmare: solum hoc di-
xit species qualitatis non esse equaliter p-
fectas, & propterea vocauit analogū: sed
hec analogia non impedit quin sit genus:
nec obstat illud verbum, [multipliciter],
vt notat Porphy. quod aliquando signifi-
cat æquiuoce, aliquando notat solam mul-
titudinem absque æquiuocatione, & hoc
probat verba Aristot. quę sequuntur: dicit
enim, Vna species qualitatis est, quod nisi
esset genus, dici non posset: & patet rōne,
quia dicit vnicam naturam, scilicet modum
intrinsicum, vt explicui, & predicatur in
quid de omnibus qualitibus, vt notū est:
ergo est genus.

*De prima Specie Qualitatis,
& eius diuisione.*

Accedamus deinde ad singulas spēs seu
potius genera. Et primo dubitatur: an ha-
bitus & dispositio differat specie, ita vt sint
duę species vel genera inter se. Et quidem
Ammo, Boet. & Albert. docent differre nu-
mero: sicut albedo remissa, & albedo inten-
sissima calor, & magnus calor nō dif-
ferunt specie, sed numero: ita dispositio
& habitus. At S. Thom. prima secundę q.
49. ar. 2. optime ad hoc respondet: inquit, n.
aliquos esse habitus qui non differunt nisi
numero à dispositione: vt calor, qui facile
mobilis est, & calor qui fortiter radicans
est in subiecto, & aliquando dispositiones
ex nimia radicatione in subiecto sunt ha-
bitus: at alię qualitates ex natura sua sunt

dispositiones, quę ex natura sua sunt facile
mobiles: vt ephimera ex natura sua dispo-
sicio est, & non potest fieri habitus: alię
sunt habitus ex natura sua, scilicet quę ex
natura sua sunt difficile mobile, vt habi-
tus virtutum, habitus scientię. & in his cla-
rum est, habitum & dispositionem specie
differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi au-
ditoribus aliquot tabulę, quibus ea quę
in predicamentis singulis continentur, de-
scripta sint, licet id negotij Dialectici non
sit, tamen quia citra vtilitatem non est, per
modum simplicis enarrationis, propone-
mus ea, quę in singulis his generibus com-
prehenduntur, aliqua resecidentes, quę mi-
nus considerate ab aliquibus ad ista gene-
ra trahuntur: fiet ergo per modum diuisionis,
vt postea cuilibet sit facile omnia hęc
suis tabellis accommodare describere.

Habitus igitur sunt in duplici differen-
tia: quidam sunt animę: quidam corpo-
ris: animę sunt qui ab aia originē, vel in
aia sedem hnt: corporis sunt, qui præcipue
sunt in corpore, & ad aliquam operationē
corpoream primo ordinantur: & horum
quidam in toto corpore sunt vt sanitas, æ-
grotudo: quidam in parte, vt habitus in ma-
nu pulsandi in pedibus saltandi.

Rursus, habitus animę quidam acquisi-
ti sunt, quos labore, & industria paramus:
quidam infusi, qui à solo Deo in nobis ge-
nerantur, vt gratia, fides, spes, charitas, &
reliquę virtutes, & dona infusa, quorū Ari-
sto. nullam habuit notitiam, tamen in ista
prima specie collocandi sunt.

Habitus acquisiti qui iam sunt intellectu-
ui, id est existentes intellectu: quidam sunt
morales, id est pertinētes ad mores nostros,
secundum quos bene vel male, laudabili-
ter, vel vitiose, operamur: horum moralium
quidam sunt virtutes, vt iustitia, prudentia:
quidam vitia, siue per excessum, vt prodi-
galitas, temeritas: siue per defectum, vt ti-
miditas, auaritia.

Habitus autem intellectiuorum qui-
dam sapientia, quidam scientia, quidam
intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi sem-
per veri, id est per quos semper verum co-
gnoscamus: alij non semper veri sunt, ut
opinio. Sapientia est rerum altissimarum
cognitio: hęc si sit supernaturalis, id est co-
gnitio non in naturali acquisita, sed à re-
uelatione.

uelatione Dei pendens, est Theologia: si
naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex, Mathematica,
Physica, Moralis, Rationalis, Mathematica,
quę dimensiones corporū, & quantita-
tum passionis considera: quę quadruplex
est Arithmetica, Geometria, Musica, Astro-
logia. Physica, quę motus & rerum muta-
tiones speculatur, duplex est: Medicina: &
quę vocamus moralem Philosophiā. Mo-
ralis mores intrinsecus vel singulorum pro-
prios, dicitur Ethica: vel cōmunitatis, dici-
tur Politica: vel domorum & familiarum
particulariū, & dē Oeconomica. Rationalis
triplex: Grammatica, Rhetorica, Diale-
ctica. Intellectus dicitur cognitio princi-
piorum primorum: Ars multiplex est, na-
uigandi, fabrilis, militaris &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie
seu genere collocantur, & omnia inferiora
horum habituum: qui si non difficile mo-
biles fuerint, dispositiones erunt: defectu
enim vnus nominis generici, idem genus
duplici nomine explicamus.

*De secundā specie qualitatis,
& eius diuisione.*

Secunda species est naturalis potentia,
& impotentia: nec oportet iterum hanc
declarare, quia in textus interpretatione
eam satis exposuimus: tantum ea, quę sub
ea continentur, explicabimus. Potentia du-
plex est, corporis, & aia: corporis, quędam
pētia, vt virtus magnetis, & guttę quę ad
passiua, vt salubritas, molities, durities.

Potentia animę, quadruplex, vegetatiua,
cognoscitiua, appetitiua, loci motiua.

Vegetatiua, duplex principalis, & mini-
sterialis. Principalis triplex: nutritiua, per
quam viuētia alimentum in sui naturam
conuertunt: augmentatiua, per quam cre-
scunt: generatiua per quam sibi simile ge-
nerant. Ministerialis quadruplex, attracti-
ua, per quam vnumquodque membrū ad
se alimentū trahit: alteratiua, seu digesti-
ua, per quam alimentū disponit: receptiua,
per quam ipsum retinet: ne dum digerit
& disponit, relabatur: expulsiua, per quam
superfluum alimentū expellit.

Sensitiua, & intellectiua sunt partes po-
tentię cognoscitiuę. Intellectiua est in-
tellectus: sensitiua duplex, exterior, quales
sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus,

gustus, tactus: interior, sunt sensus commu-
nis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, me-
moria.

Potentia appetitiua duplex: concupisci-
bilis, & irascibilis: per concupiscibile incli-
namur in bonum, vel auerſamur malum: &
per irascibile tendimus in bonum arduū
ad obtinendum, vel contra malum arduū
ad euitandum: reliquę passionē particu-
lares, id est amor, odiū, & reliquę non inter
potētiās, sed inter passionē collocandę sunt.

Loci motiua est vel volandi, vel natadi,
vel progrediendi potentia. Inter appetitus
collocanda est voluntas: est n. appetitus ra-
tionalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinent fere
omnium specierū & generum propria pas-
siones, vt risibilitas, humilitas: omnes ap-
titudines, & inclinationes particulares ad
aliquid operandum. Et non solū istę qua-
litates in abstracto, sed etiam in concreto,
sicut in qualibet specie, sumi possunt.

*De tertiā specie qualitatis, &
eius diuisione.*

Tertia species est passibilis qualitas vel
passio. Diximus autem superius qualitates
passibiles esse in duplici differentia: quę-
dam sunt causę passionis in sensibus, qua-
lia sunt obiecta, tactus, gustus, & odoratus:
quędam sunt effectus ex aliqua passione
subiecti provenientes, difficile tamen mo-
biles: nam si non sunt durabiles, nō qua-
litates, sed passionē vocantur, passio enim
& passibilis qualitas quę est effectus passio-
nis, quales sunt colores, differunt penes fa-
cile, & difficile mobile: non autem sicut
prima species, vt notat Simpl. nam quali-
tas primę speciei dicitur facile, vel diffi-
cile mobilis: ea tamen est, quę subiectum
bene vel male secundum suam esse dispo-
nit. At ista tertia species est qualitas, quę
secundum passionem est facile, vel diffi-
cile mobilis.

Sub hac specie sunt passionē animę,
vt ira, amor, gaudium, spes & reliquę. Simi-
liter aliqui constitunt lumen, lucem, &
species, quibus fit cognitio: sed iudicio
meo ista nulla ratione in hac specie con-
tinentur, cum non sint per se causę passio-
nis, nec effectus vilius passionis: immo
existimo Aristot. non meminisse hanc,
quia secundum communem sententiam,
lumen

lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optime collocari in prima specie, lumen enim dispositio est, & species ipsa: sunt enim ista facile mobilia: lux autem, quae in ipso corpore luminoso est, habitus quidam ipsius est: de sono diximus potius esse sub passione; est enim effectus passionis, si collisionis duorum corporum, & permanens non est.

De quarta specie Qualitatis, & eius divisione.

Quarta species est figura, vel forma, quae in textu interpretatione explicuimus: figura quaedam est discretorum, ut numerus triangularis, quadrangularis: est etiam figura continuorum, ut triangulus, & figura Geometriae. Praeterea, figura quaedam superficialis quae in superficie describitur, ut triangulus in superficie cartae, & est figura solida, ut corpus columnale, pyramidale, atque haec dictae sunt figurae perfectae: aliae vero sunt imperfectae: ut curuum, rectum, par, impar, concavum, connexum, & similia. Et in uniuersum omnes figurae, & formae rerum a quantitate prouenientes in hoc sunt genere: siue naturales, siue artificialitae sunt.

Dubii. Dubitatur de raro, & spisso, leni, & aspero, an sint qualitates: Quare breuiter oportebit ista explicare. Boet. & Aug. vocant rarum corpus, quod intra se habet concavitates, & poros quosdam: quorum ratione alienum corpus potest recipere in se: ut spongia, & pumex: vocant autem densum corpus, quod intra se alienum recipere nequit.

1. snia. Alij vero vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam quamuis porosum non sit: ut cera liquefacta: spissum vero vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiae partes, ut ferrum. Vtraque explicatio est bona.

2. snia. Nec mihi placet quod dicit Alber. rarum esse diaphanum, & spissum opacum: potest enim esse diaphanum, & ipissum: ut vitrum, & crystallus.

3. snia. Asperum vero dicitur, cuius partes exteriores inaequaliter insurgunt, sed quaedam prominentes, quaedam depresso sunt: lene vero, cuius partes exteriores aequaliter insurgunt. Vnde patet discrimen & lene, n.

& asperum considerantur secundum partes exteriores: at rarum & spissum secundum partes interiores: rari enim partes magis inter se distant: at partes spissi inter se magis adunantur.

Hoc supposito est sententia communis Alber. Auerr. Gilberti, & aliorum, ista principaliter esse positionem: dicunt enim ordinem partium inter se, at minus principaliter, & secundario dicere qualitates, secundum quas ista tactu percipiuntur. Et quod ista sententia mihi omnino non placeat, cum secundum Arist. nullatenus qualitates sint: tamen propter tantam asserentium auctoritatem hoc modo recipiamus: non enim hic locus est exactius haec omnia investigandi, & haec de qualitate sufficiant.

De actione & passione.

Cap. IX.

Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigescere contrarium est, & calefieri ei quod est frigesieri, & delectari ei quod est contristari. quare suscipiunt contrarietatem. Et magis & minus, est, n. calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Ex praedicamenta, quae supersunt, summo compendio Arist. percurrit cuius rationem tradunt Porphy. & Simplicius. nempe quod his qui discere incipiunt, satis sit, si ea quae proposita & tractata prius sunt optime perciperint. eorum vero quae sequuntur, summam eam tenuerint, ut ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: praesertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientijs usus, horum autem non ita sequens, & ea quae necessaria sunt in Physica tradantur.

At quidam dictus Gilbertus Portetanus Graecus author id negotium assumpsit, ut haec sex latius explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur; ac propterea author sex principiorum communiter est nuncupatus: cuius consilio alij

Responsio ad dubia.

virii illustres Philosophi ducti, eadem principia tractantur: inter quos fuerunt Simplicius & Alber. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horum praedictamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen prius haec pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est, actio & passio contrarietatem habent, calefacere enim est contrarium ei quod est frigescere, & calefieri eo quod est frigesieri: nec explicat quid utrumque sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus, aliquid, n. magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Notab. Circa haec aduerte primo actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secundum formas, in quibus insunt, vel secundum id circa quod sunt: omnis nam actio vel passio terminatur in aliquam formam, verbi gratia calefactio in calorem, frigiditatio in frigiditatem, & secundum tales formas in terminos contraria recipiunt. Similiter etiam magis & minus secundum tales formas habent.

Notab. Aduerte secundo, quod ex hoc sequitur, non omnem actionem, vel passionem contraria habere, nec magis nec minus recipere, cum multae actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus, ut generare vel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere, & alia non ergo haec duo sunt propria simpliciter, cum nec omni nec soli insint.

De ceteris praedicamentis.

Cap. X.

Dictum est de eo quod est situm, esse in ijs quae sunt ad aliquid, quod denominatiue a positionibus dicitur. De reliquis vero, id est. Quando, & Vbi, & Habere, propterea quod manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quam quae in principio dicta sunt, quod Habere quidem significat calefactum esse, armatum esse. Vbi vero, ut in Lycio in foro: & alia quaecunque

de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quae proposuimus, sufficiunt quae dicta sunt.

Nunc mireris si fere nihil de istis dictum, eundem ordinem quem supra in istis enarrandis proposuerat, peruerterit: illic enim rectum naturae ordinem obseruauit, secundum quem ultimo loco actionem & passionem enumerauit, est res non absolute operetur nisi iam omnino perfecta; quam perfectionem ex varijs praedicamentis habet, at hic praeposuit, quia plura de his verba factorus erat. Similiter adiungit praedicamentum situs, cuius paulo ante in praedicamento ad aliquid meminerat: docetque situm esse, esse denominatiuum a positione, quae in praedicamento ad aliquid est, ut sedere, stare, accumbere, reliqua exemplis solum absoluit; & sic se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QUESTIO PRIMA.

Quid sit Actio.

Tria nobis de actione tractanda sunt, ut eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum quid sit actio. Secundum de speciebus ipsius. Tertium quae sint eius proprietates.

Circa primum, actio a Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundum quam denominamur agere vel facere in subiecta materiam: verbi gratia, id secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio.

Et ut hanc definitionem intelligas, aduerte quoddam ad actionem concurrunt quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cum virtute, & principio, per quod debet agere: concurret & id quod per talem actionem agitur seu sit primo: concurret tertio id, in quod agitur, & praeter haec, est ipsa actio. Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit & calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum virtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor

Prima definitio & eius explicatio.

lor qui actione fit: & eadem est calefactio, & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens, & calefaciens.

Vnde virtus ignis per quam agit, scilicet calor, quæ in eo est, nō est actio, quia ignis ab eo calidus dicitur, non autē calefaciens: nec similiter calor productus ut calor est, actio est, quia ab eo aqua non dicitur calefaciens, sed calida vel calefacta, nec ipsa aqua est actio: id ergo quod superest, à quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio, propterea non dicitur, actio est forma, per quam agimus, quia tunc virtus agentis esset actio, cum per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur, actio est, à qua denominamur agere: quid autē aliud ista actio sit non apparet. Si enim calefactio non est, calor ignis, nec aquæ calor, nec aqua ipsa: quid aliud sit non est facile explicare.

2. definitio. Quidam non recte, ita dicunt, Actio est ratio agentis ad patientem. Vnde secundum eius descriptionem calefactio est ratio ignis ad aquam, vel ad id quod calefacit.

Sed hoc dictum, & assertum, licet multo magis sit, est intolerabile, & indignum Philosopho Peripatetico: est enim doctrina expressa & late ab Arist. tradita. 3. Physic. c. 1. & 2. actionem & passionem formaliter esse motum, & actionem scilicet calefactionem esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est ratio existens in igne, vel in ipso agente?

Respō. Propterea secundum Arist. & veritatem dicendum est, & ne ab exemplo discedamus, quod calor qui in aqua ab igne producit, potest considerari ut est quædam qualitas, à qua aqua denominatur, & est calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiam qualitatis speciem pertinet. Altero modo consideratur ut in fluxu quodā & successu est, secundum quem paulatim incessanter in aquam introducit: & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertio iste calor fluens considerari, ut sic fluit, quod ab igne, & ignis virtute procedat, & tunc dicitur actio. Et tandem quarto ut in aqua paulatim immittitur, & dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quam ipse calor fluens ab ipso igne procedens. Erit igitur actio actus, seu forma ab aliquo procedens & in aliud fluens: non ergo simpliciter actio ratio est, sed forma fluens.

Quid sit actio & passio.

quamvis aliquid relationis habeat. & hoc maxime menti trade.

Quod si obijcias, quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid non posse denominari ab eo, quod in se non est. Ad hoc dico, dubium hoc non esse novum, sed ab Arist. propositum loco allegato: at quod ipse respondet, id non esse inconueniens, ut aliquid ab eo, quod in se non est, ab eo tamen procedat, denominetur. Vide tu, quomodo consonet ista Aristotelis doctrina illis asserentibus actionem esse relationem.

QVAESTIO II.

De Speciebus Actionis.

Superest secundo, ut de ipsius actionis speciebus dicamus. Et quidem hoc nomen Actio aliquando ab Arist. pro operatione immanente, id est non transeunte in materiam exteriorem usurpatur, ad differentiam illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, ut patet 6. Ethic. c. 4. Aliquando pro actione solum humana sumitur, ut patet 1. magn. moral. c. 11. inquit, nullum inanimatum, nec animatum, uno homine excepto, dicimus agere. Aliquando sumitur pro actione naturali, quæ proprie secundum qualitates fit, de qua in exemplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Arist. 3. Physic. c. 2. at in presenti latius nomen extenditur pro quacunque agentis operatione, siue transiens, siue immanens sit.

Vnde possumus actionem diuidere. Primo in duo genera subalterna, nempe in actionem animæ, & actionem corporis: actionem animæ vocamus quancūque actionem cuius principium primum est anima, vel aliqua substantia immaterialis, ut includantur etiam actiones angelorum: actiones corporis vocamus eas, quarum primum principium non est anima, ut anima.

Actio animæ est quadruplex, quædam procedens ab anima, ut rationale principium est, sicut amare, velle, sapere, iudicare: quædam procedit ratione sensus, ut imaginari, sentire, amare, appetitu sensitivo: quædam procedit ab anima ratione potentie vegetatiue, ut augere, nutrire, attrahere, digerere, quædam ab anima ratione potentie motiue: & hæc duplex,

Dubium.

Quot modis accipit Actio.

Diuisio Actio- nis.

DE PASSIONE.

Quid & quodplex sit passio.

Passio, intelligenti ea, quæ de actione diximus, facillima cognita est: fore enim eadem omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper utraq; copulantur.

Passio igitur est, ut Gilbert. describit, actio nis effectus: ut enim utamur eodē exemplo superiori, calor fluens & ab igne procedens, ut in ipsam aquam introducit, dicitur passio. Vnde ipsa passio dicitur effectus actionis, quia ex hoc quod ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est, inde in aqua introducit, & passio est: vnde passio est forma fluens, vel in subiecto adueniens.

Potest etiā eodē modo, quo actio describitur, Passio est secundum quam subiectum patitur. Nec definita est, ut aliqui faciūt, Passio est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, ut in predicamento qualitatibus, sed formæ receptionem, siue nociuam, siue conuenientem.

Potest autem prima illa diuisione diuidi in passionem animæ & corporis: nec exillimes cum quibusdam, qui tabulas conseripserunt, passionem animæ esse, quæ ab anima fit, ut videri, amari: sed passio animæ dicitur, quia aliquid ratione animæ in se patitur, ut tristiari, augeri, nutrirī, & reliqua quæ dicemus. Passio vero corporis est, quæ in animata vel animata, non ut animata sunt, patitur: ut calefieri, frige fieri, secari. Et hoc autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt, & altiores & profundiores radices habet quā apparent.

Circa has passiones & actiones consideranda, ne decipiaris ex voce, dum omne verbum actiuum, vel habens vocem actiuam existimas significare actionem: semper enim recipienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua, & neutra, quæ si ad examen philosophicum iudicentur, passionem significant, ut videre, audire, intelligere, hæc enim si operationem apprehensiuam significant, passionem dicit: similiter venæ, vapulo, sio: alia contra, sub voce passiua actionem significant, ut multa deponentia.

Nec similiter existima omnia verba significare actionem vel passionem: aliqua enim

Quid sit passio.

Diuisio passio- nis.

Nota.

Nota.

enim substantiam vel aliquid substantie, scilicet existentia eius significant, ut sum, subsisto, existo.

Nota. 3. Hic notat unum Simpl. & Ammo. hæc prædicamenta potius explicanda per abstracta, aut per infinitum, ut dicatur, actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefactio: nam concreta, & verba cum includant subiectum, videntur claudere relationem finem, ut agens, & patiens. hæc de passione:

DE QUANDO.

Quid sit Quando, seu esse in tempore, & quæ eius speciei, & propria.

Primū fund.

Hoc est aliud prædicamentum, quod iuxta ordinem Gilber. sequitur immediate actionem & passionem. Et ante huius explicationem, est unum notandum maxime, quod doctè docuit Ammo. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedentibus. Actio, n. & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud procedentes: hæc autem, formæ aliorum sunt prædicamentorum. Præterea, quando, nihil aliud est, quam tempus, quod quantitas est, cum substantia, scilicet esse in tempore: similiter Vbi esse in loco, & à relatione eū substantia esse situm, scilicet iacere, sedere: & ab habitu, scilicet indumento & ornatu, scilicet esse vestitum.

Secundū fundamētū.

Nec intelligas ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorum, ut doctissime dicit Albert. super addentia certum modum, qui in alijs prædicamentis non continetur: propter ea prædicamenta per se constituunt, & hoc valde nota, sunt enim non ita multa, qui hoc aduerterint: verbi gratia locus in se & respectu subiecti sui, quantitas quædam est: tamen respectu corporis quod continet, & circumscribit, dicitur vbi, & non quantitas. Similiter tempus respectu illius quod à tempore mensuratur, dicitur quā. Similiter & habitus est quarta species qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum.

Tertiū fund.

Tandē scias esse aliqua accidentia, quæ non solum suo subiecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiunt secundum se: & ista duo prædicamenta respiciunt, qua-

lla sunt locus, tempus, & reliqua quatuor ex quo sit, ista quatuor vltima præferunt in concreto sumenda esse, ut explicent tale modum.

Dices ergo ista sunt relativa ad aliquid: dico non esse ad aliquid. Primo, quia ista habitudo non est ad terminum, sed ad subiectum, licet extrinsecum. Præterea quia aliud relatiuum non denominatur à suo correlatiuo, pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate: at locatum à loco sic se habente per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Præterea, quia solum ad aliquid denominat: at hic non solus respectus loci, aut locati denominat locatum, sed ipse locus sic se habens. Vnde sicut album dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatiuus esse in loco, a loco sic se habente: non ita talis modus est ad aliquid: at quia ista denominatio, & modus sumitur ab extrinsecum, nec in re est, tam verum subiectum locatum, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam a qua denominantur, licet aliquid relationis habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relatiua simpliciter sunt vocanda.

Ex quo intelliges, quam digni sint reprehensione, qui omnia ista prædicamenta per relationem tantum describunt: quis enim unquam sibi persuadet, esse vestitum, esse in loco, esse tantum relationes?

Accedamus ergo ad prædicamentum, Quando, quod à Gilber. ita describitur. Est id quod ex temporis adiacentia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus, & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc quod aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura continua successiva, scilicet est quædam mensura totam ita mensurans, ut non totam simul mensuret, sed partem post partem, & quando vna pars est, & aduenit altera recedit, ut patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnia habent duo, suum esse, & suas operationes, & utrumque sub tempore: nam esse non totum, quod habitura sunt similiter habent, ut patet in puero, & planta, & alijs, quæ paulatim acquirunt esse, & substantiam, & non tota simul, & vna parte acquisita, altera abibit, & recedit: similiter si operantur, non simul

Dubium primū.

Quid sit tempus, & quid esse in tempore, quod dicitur Quando.

omnia facit, sed est initium operationis, & modum, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

Nihil ergo aliud est esse sub tempore, quæ variationem & fluxum in suo esse, & operationem secundum temporis variationem pati. Id autem est reliqui ab adiacentia typis denominari ab ipso tpe. mensurante, & fluente, & hoc est. Quando non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tempus est quid successiuum, non vere denominat, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia transiitura operatur, vel quia iam transiens percipitur: id ergo dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocat autem adiacentia, non inherentiā, quia tempus non inheret nobis, sicut albedo corpori, sed ab extrinsecum mensurat: tempus enim est motus primi cœli realiter, vel eius passio.

Species. Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumenda sunt, ut esse in præterito, præteriti, futuro: sub quib. sunt variae species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: ut superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quamuis, n. tempus sit quantitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates. Proprietates huius prædicamenti vel rei, tates ipsius, quam vocamus, Quando sunt tres. Prima, quod non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri sui forte lætus, hodie moestus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia proprium est ipsius quando, ut solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solum sunt proprie sub tempore, & dicuntur Quando, id est esse in tempore, vel fuisse, vel fore.

DE VBI.

Quid sit vbi, seu esse in loco, & quæ eius speciei, & propria.

Vbi, ut Gilbe. definit, est circumscrip-
tionem corporis ex circumscriptione loci pro-
ueniens. In huius declaratione oportet
aduertere, quid sit locum circumscri-
Log. Tolet.

bere corpus, ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscrip-
tio, & ipsius cor-
poris circumscrip-
tio passiva.

Locus, ut superius diximus, est superficies. Quid sit vltima corporis continentis. Ista igitur su-
pericies, quæ locus est, primo ipsum cor-
pus locatum totum circumscrit, & ambit, circu-
n-
ta ut illud locatum idem, vel pars eius ali-
scribi &
bi non sit, secundo ipsius locati partes ita
esse i lo-
etiam ambiuntur, ut vbi vna est, altera nō
fit, & vbi totum est, pars adæquate nō sit.
tertio ita locus corpus circumscrit, ut dum
Vbi.
tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in
loco esse non possit. verbi gratia, est vinū
in aliquo vase, & in illa parte aeris circun-
dante qua apertum est vas: tunc vñ ita a
tali loco continetur, ut alibi non sit n. exi-
num, nec pars eius: & similiter pars loci q
continet inferiorem partem vini, non con-
tinet superiorem partem. & præterea ni-
hil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit:
hoc est locum circumscribere corpus: & lo-
ci talis habitudo, & modus, dicitur circumscri-
ptio actiua: & ex hoc patet, quid sit corpus
circumscribi a loco: & quid sit ipsa circun-
scriptio loci passiva: & corpora quæ sic in
loco sunt, dñt esse circumscriptione in loco.

Hinc demum patet, quid sit vbi, seu esse
in loco: nihil enim aliud est quam à loco
sic affici, à loco circumscribi, ut quemadmo-
dum esse album, est ab albedine sic se ha-
bente denominari, siue ab albedine affici,
ita vbi à loco, ut esse Roma, esse in classe.

Vnde inutiliter quidam distinguunt du-
plex Vbi, actiuum, i. circumscriptionem lo-
ci: & passiuum, scilicet circumscriptionem
corporum: cum vnum sit vbi, i. à loco cir-
cumscribente contineri, ut declarauimus.

Hinc sit quod ad maiore declaratione
adiungā. Quando aliquid ita est in aliquo
loco ut alibi simul sit, vel possit ibi alia si-
mul compati, vel non habeat partes iuxta
partes loci, non dicitur esse vbi proprie: pp
quod Theologi optime dicunt. Deum nō
esse in cœlo tanquam in loco, quia simul
est extra cœlam, & corpus Christi non est
circumscriptione in hostia: quia simul est in
multis hostijs: & illic non est secundum qua-
titatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ par-
te est totum corpus: sed de his hæcenus.

Quid sit
locus,
pericies,
quæ locus
est, primo
ipsum cor-
pus locatum
totum circun-
scrit, & ambit,
circu-
n-
ta ut illud
locatum idem,
vel pars eius
ali-
scribi &
bi non sit,
secundo ip-
sius locati par-
tes ita
esse i lo-
etiam ambiun-
tur, ut vbi
vna est, altera
nō sit.
tertio ita
locus corpus
circun-
scrit, ut dum
Vbi.
tale corpus
ibi est, aliud
quicquam
tali in
loco esse
non possit.
verbi gratia,
est vinū
in aliquo
vase, & in
illa parte
aeris circun-
dante qua
apertum est
vas: tunc
vñ ita a
tali loco
continetur,
ut alibi
non sit n.
exi-
num, nec
pars eius:
& similiter
pars loci q
continet
inferiorem
partem vini,
non continet
superiorem
partem. &
præterea
nihil aliud
vas capiet,
dum ibi
vinum fuerit:
hoc est
locum
circumscri-
bere corpus:
& lo-
ci talis
habitudo, &
modus, dicitur
circumscri-
ptio actiua:
& ex hoc
patet, quid
sit corpus
circumscribi
a loco: &
quid sit
ipsa circun-
scriptio loci
passiua: &
corpora
quæ sic in
loco sunt,
dñt esse
circumscrip-
tione in loco.

Quid sit
esse i lo-
co im-
proprie

De va-
rijs mo-
dis exi-
stendi in
loco, nisi
corpus
sensibile,
secundum
stedi in
istam
definitionem
præsentem.
Propterea
loco.
M non

non mihi placet distinctio illa de vbi com-
posito, quod est pro corporibus: & de vbi
simplici pro angelis: hæc enim est præter
Arist. doctrinam, licet alias illud verum sit.
Potius dividemus circumscriptivæ, quia
scilicet à loco circumambitur, ut corpus
aliud esse in loco definitivæ, scilicet quia
ibi sit præsens tantum nec circumambitur
à loco, scilicet aliqua superficie loci, ut An-
gelus. Aut etiam hoc pacto distinguimus
posse, aliud esse in loco proprio, aliud in lo-
co communiter in loco proprio quæ ad qua-
te corpus continetur in loco communi, id est
in adæquato, ut esse Romæ, esse in templo.
Potest etiam esse analogia distinctio, esse in
loco per se, ut corpus esse in loco per aliud
ut puncta, & lineæ, per superficiem dicun-
tur esse in loco. Proprietates sunt faciles,
proprie non habere contrarium, nec fisci-
pere magis vel minus. Hæc de vbi.

DE POSITIONE
SEU SITU.

Quid sit Positio, & quod sit
que eius propria.

Positio est quidam partium situs, & ge-
nerationis ordinatio. In declaratione
adverte, quod duplex est positio. Altera
est ordo partium inter se, secundum quæ
una est ante aliam, vel in alia, vel a quo
uis modo: & ista est positio, de qua in præ-
dicamento quantitas loci sumus quæ
ad aliquid est, cum sit partus ordo. Alia est
positio ipsarum partium inter se, & in or-
dine ad locum, qui situs dicitur: & hæc est
huius prædicamenti, secundum quem cor-
pus sic, vel aliter se habet ad locum, secun-
dam suas partes, ut dicimus, sedere, stare,
cubare: hæc enim omnia ordinem partium se-
cundum locum dicunt. Propterea definitio di-
cit partium situs: nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædam natu-
ralis, quædam accidentalis. Naturalis est,
quæ natura præfixit animatis, secundum quæ
homo inclinatur habere caput, bruta deorsum
seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Po-
sitio accidentalis est, quam voluntas huma-
na præfigit: quæ duplex est: quædam ani-
matorum, ut stare, sedere, accumbere: alte-
ra inanimatorum, ut adiacere, erigi, obli-

quari, & similia. Ad prædicandum hæc
situs tam naturales, quam voluntarios, di-
cis partium situs, & generationis ordinatio.
Proprietates situs faciles sunt, non ha-
bere contrarium proprie, nec fisci-
pere magis vel minus. Et hæc breviter sufficiat
de positione.

D E H A B I T U

Quid sit Habitus, & quod sit
que eius propria.

Habitus multipliciter sumitur. Uno
modo pro qualitate distincte mobili,
& sic est primum genus qualitatis. Altero
modo, pro habitudine & relatione rei po-
nitur extrinsecus ad aliud, cuius dicitur es-
se: secundum quod de amicus est habitus: digni-
tas est habita ab alio. Tertio pro aliqua
forma, vel re, certo modo se habente circa
corpus: quo pacto dicimus, esse vestitus, es-
se calceatum: & sic hoc prædicamentum
facit, & describitur. Habitus est corporis,
& eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia.
Habitus est duplex. Quidam pertinet
ad ornamentum, ut habere anulum, mil-
itiam, & reliqua. Quidam ad indumentum,
ut esse calceatum, & similia. Et hæc adhuc
sunt in duplici differentia, sunt n. vel indu-
mentum domesticum, vel militaria.

Proprietates huius ordinis sunt cum supe-
rioribus. Et hæc brevis explicatio logico suf-
ficiat, plura alijs in locis proprijs cognitio.

DE POSTPRÆDICA-
MENTIS.

De oppositis. Cap. XI.

De oppositis autem quod mo-
dis solent opponi dicendum
est. Dicitur enim alterum alteri op-
poni quadrupliciter, aut ut ea quæ
ad aliquid, aut ut contraria, aut ut
privatio & habitus, aut ut affirma-
tio & negatio. Opponitur autem unum
quodque istorum ut sit figurative di-
cere, tanquam ea quæ ad aliquid qui-

dem, ut duplum dimidio: tanquam
contraria, ut malum bono: tanquam
autem secundum privationem & ha-
bitum, ut cæcitas & visio: tanquam
vero affirmatio & negatio, ut sedet
non sedet.

Quæcumque igitur ad aliquid oppo-
nuntur, ea ipsa quæ sunt opposito-
rum dicuntur, aut quomodolibet ali-
ter ad ipsa: ut duplum dimidij, hoc
ipsam quod est, alterius dicitur: ali-
cuius enim duplum dicitur: & scien-
tia scibili, tanquam ea quæ sunt ad
aliquid opponitur, & dicitur scien-
tia ipsum quod est scibilis: & scibile
dicitur ipsum quod est ad oppositum
ad scientiam: scibile enim aliquo di-
citur, scilicet scientia scibile: quæcum-
que ergo opposita sunt tanquam ad
aliquid, ea ipsa quæ sunt opposito-
rum, vel alio quolibet modo ad inui-
cem dicuntur.

Illa vero, quæ opponuntur ut con-
traria, ea ipsa quidem quæ sunt nul-
lo modo ad se invicem dicuntur: co-
traria tamen sibi invicem dicuntur:
neque enim bonum mali dicitur bonum
sed contrarium, quare differunt ab
invicem hæc oppositiones.

Quæcumque vero contrariorum
talitudo sunt, ut in quibus nata sunt fie-
ri, & de quibus prædicatur necessa-
rium sit alterum ipsorum inesse, ho-
rum nihil est medium: quorum ve-
ro non est necessarium alterum inesse
se horum, omnino est aliquid medium.
Ut ægrotudo & sanitas in corpore
animalis nata sunt fieri: & necessa-
rium est alterum ipsorum inesse anima-
lis corpori, vel ægrotudinem, vel sa-
nitatem: & par quidem & impar de
numero prædicantur: & necesse est

horum alterum numero inesse: vel
par vel impar: & non est horum ali-
quod medium: neque ægrotudinis &
sanitatis, neque imparis atque paris.

Quorum autem non est necessa-
rium alterum inesse, eorum est ali-
quod medium, ut nigrum & album
in corpore animalis nata sunt fieri,
& non est necessarium alterum co-
rum inesse corpori. non enim omne
corpus vel album vel nigrum est, sed
& prævium & studiosum prædicantur
quidem de homine & de alijs
compluribus: non est autem neces-
sarium alterum eorum inesse ijs, de
quibus prædicantur: non enim om-
nia aut prava aut studiosa sunt, sed
est aliquid eorum medium: ut albi
& nigri, fuscum, & pallidum, & qui-
cunque alij colores: pravi vero & stu-
diosi, quod neque prævium neque stu-
diosum est. In aliquibus igitur me-
dijs posita sunt nomina: ut albi &
nigri, fuscum & pallidum, & qui-
cunque alij huiusmodi colores: in
aliquibus vero non est nomine facili
medium assignare, utriusque vero ex-
tremorum negatione medium desi-
nitur: ut quod neque bonum neque
malum est, neque iustum neque
iniustum.

Privatio vero & habitus dicun-
tur quidem circa idem aliquid: ut
visio & cæcitas circa oculum. uni-
versaliter autem dicere est in quo na-
tus est habitus fieri circa hoc dicitur
utrumque eorum fieri.

Primari verè tunc dicimus unum
quodque habitus susceptibilem,
quando in quo natum est inesse, vel
quando illud natum est habere, nul-
lo modo insit. edentulum. n. dici-

mus non quod non habet dentes, & cæcum non quod habet visum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate, neque dentes habent, neque visum; sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuari vero & habere habitum, non est priuatio & habitus, habitus enim visus est, priuatio vero cæcitas: habere autem visum non est visus, nec cæcum esse, cæcitas, priuatio enim quædam est cæcitas: cæcum vero esse priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas & cæcum esse, utraque de eodem prædicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas vero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio, & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse, & visum habere, opponuntur.

8 Non est autem neque hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio namque oratio affirmativa est, & negatio oratio negatiua: quod vero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio sed res, dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, ut quod sedet, ei quod non sedet, & sic & res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem, ad non sedere.

9 Quod autem priuatio & habi-

tus non opponuntur ut ad aliquid, manifestum est, non enim dicitur id ipsum quod est oppositi, visus enim non est cæcitas visus. non villo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas vero visionis non dicitur, neque visus cæcitatibus. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur. quare, si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, utique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur, sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatibus visus.

10 Quod autem neque ut contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat, ut in languore & sanitate, & impari atque pari, quorum vero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum, neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neque frigidum vel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat præter illa, quibus unum inest naturaliter, ut igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinate necessarium alterum est inesse, & non

utrumuis

utrumuis contingit, non enim possibile est ignem frigidum esse, neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus natura unum inest: & his determinate unum non utrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere visum, neque cæcum, neque visum habens dicitur, quare non erunt hæc, ut ea contraria, quorum nihil est medium. Sed neque ut ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse, quando enim iam ad habendam visionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut habens visum dicitur, & eorum non determinate alterum, sed utrumuis contingit, non enim necessarium est vel cæcum vel visum habens esse, sed utrumuis contingit, in contrariis autem, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinate unum, & non utrumuis contingit. Vnde palam est quod secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

11 Amplius, in contrariis quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi aliquid unum natura inest, ut igni calidum: & enim sanum possibile est languere, & candidum nigrum fieri.

Log. Tolet.

ri, & calidum frigidum, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus, & doctrinas (etsi ad modicum aliquid proficiat, ut melior sit) si certe semel quamuis modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim bene mobilior ad virtutem sit, etiam quodcumque incrementum sumpserit à principio. quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione vero in habitum impossibile est. neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

12 Quæcumque vero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quod nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autem falsum esse, neque enim in contrariis necessarium est semper alterum verum esse, alterum autem falsum: neque in ijs, quæ ad aliquid sunt: neque in habitu & priuatione, ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neque verum neque falsum est. Similiter autem & duplū & dimidiū tanquam

M 3 quæ

In Caput XI.

quæ ad aliquid opposita sunt : & non est eorum neutrum, neque verum, neque falsum : sed neque ea quæ secundum priuationem & habitum dicuntur : sicut visio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexione, nihil neque verum, neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maxime tale hoc contingere videbitur in ijs quæ secundum complexione contraria dicuntur. sanum namque esse Socratem, ad languere Socratem contrarium est. Sed neque in his necessarium, semper alterum verum esse, & alterum falsum, cum enim Socrates sit aliud quidem verum, aliud autem falsum erit : cum vero non sit, ambo falsa sunt, neque enim languere, neque sanum esse verum est, cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione vero & habitu cum non sit omnino, neutrum verum est, cum autem sit, non semper alterum quidem verum erit, alterum autem falsum : habere namque visum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus : & cum sit, non necessarium est alterum verum esse vel falsum, cum enim nondum sit natus habere, utraque falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraque, & visum enim habere, & cæcum, cum esse. In affirmatione vero & negatione semper si uerum sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem verum. Languere namque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est

quod alterum eorum verum, alterum vero falsum est, & cum non sit, similiter. languere etenim cum non sit, falsum est : non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur. Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est, hoc autem per singulorum inductionem palam est : ut sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas : similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum, de seipso enim, cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum. similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quistale hoc aspiciet, in pluribus vero semper malo bonum contrarium est. Amplius, contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse : Sanis namque omnibus, sanitas quidem erit, languor vero non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo vero non. Amplius, si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est : non contingit autem simul utraque eidem inesse : non utique continget cum alterum contrariorum sit, & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam vero est quod circa idem, aut species aut genere nata sunt fieri contraria. Languor namque & sanitas in corpore animalis nata

De Oppositis.

92

sunt fieri, albedo autem nigredo, simpliciter in corpore : iustitia vero & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria, vel in eodem genere esse, vel in contrariis generibus, vel ipsa genera esse, album enim & nigrum in eodem genere sunt : color enim eorum genus est, iustitia vero & iniustitia in contrariis generibus : illius namque virtus genus est, huius autem vitium. bonum vero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Cur iam de his postprædicamentis, & de quot, quoque ordine differat.

Diximus in principio huius tractatus, eum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quædam præambula ad prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis, & generibus agitur. In tertia quæ postprædicamenta dicuntur, aliqua, quæ in ipsis prædicamentis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Situs, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitulis agemus : & quomodo in prædicamentis inueniatur, explicabimus.

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantiæ non esse contrarium, & in quantitate magnum oppositum paruo : & in qualitate pariter, & relatione, & præterea in omnibus prædicamentis oppositum inuenitur, cum differentijs opposita genera quæque diuidantur. Agitur igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis, & earum declarationes. In secunda sunt quedam earum adinuicem collationes, ut cuiusque differentia nota fiat. In tertia particularius agitur de contrarijs.

De oppositis vero quoties solent opponi, &c.

Hæc est prima pars, in qua materia capituli proponitur, nempe agendum esse de oppositorum modis : quadrimembremque facit diuisionem : & eorum exempla proponit : postea de singulis differat.

Opposita igitur quadrupliciter opponuntur. Relatiue, Contrarie, Priuatiue, Contradictorie, Relatiue, ut duplum dimidio opponitur. Contrarie, ut bonum, & malum. Priuatiue, siue secundum priuationem & habitum, ut visio & cæcitas. Contradictorie, seu tanquam affirmatio vel negatio, ut sedet, non sedet.

Hic dubitabis, quomodo malum & bonum sint contraria, cum malum nihil aliud dicat quam carentiam & priuationem boni : malum enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, ut cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visu suo : ut autem duo sint contraria, utraq; debuerint esse alicuius naturæ positivæ. Ad hoc dico, non esse negandum naturam mali esse priuatiuam, nullum enim ens posituum in sua natura est malum. Sed hoc Arist. sumit bonum, & malum per ipsas res quæ dicuntur bonæ & malæ, ut habitus virtutis & habitus vitij : ille enim bonus, hic vero malus dicitur, & contrarij sunt, & unum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, ut dulcedo bona, amaritudo mala.

Quæcunque igitur ut ad aliquid² opponuntur, &c.

Singulos oppositionum modos aggredimur : & primum a relatiue oppositis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcunque hoc ipsum, quod sunt oppositorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exempla variorum casuum, quibus relatiua ad sua correlatiua referuntur, ut diximus superius : ex quibus varijs exemplis rursus eandem infert velut probatam definitionem. Dubitabis quare dixit oppositorum dicuntur & non, aliorum dicuntur, ut superius dixit. Dico : relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, ut scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia quæ sibi correlatiua non sunt, ut scientia ignorantia, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur, & ita loquitur in præsentia præ-

rea dixit, oppositorum dicuntur, ut cognosca-
mus hanc oppositionem esse intra ipsa cor-
relativa adinuicem. Si posteriori modo su-
mantur, contrariam aliquando sortiuntur
oppositionem, ut scientia ignorantia & vir-
tus vitio contraria est: suis tamen correla-
tiuis ynumquodque horum ad aliquid, seu
relatiue opponitur: & hoc etiam in exem-
plis manifestatur. Dubitatur quomodo duo
correlatiua dicuntur opposita adinuicem:
cum simul existant, & ynum alterum non
auferat, immo absque altero alterum ne-
quit consistere. Respondet Albertus, non
opponi secundum hanc coexistenciam, sed
secundum quod ynum, alterum a subiecto
expellit: pater enim non compatitur in eo
subiecto, in quo est, filiationem eam ad
quam dicitur, & cui opponitur: & hac ra-
tione simul non existunt.

3 Illa vero que opponuntur, ut con-
traria &c.

Secundo loco aggreditur contraria, &
ipsa sic describit. Contraria sunt que cum
ad inuicem non sint, ynum alteri inuicem
contrarium dicit. Et est aduertenda ista de-
scriptio, duas autem habet partes. Altera
est. Contraria ad inuicem non sunt, non. n.
dicitur album est nigri album, & nigrum est al-
bi nigrum: tunc hæc particula non sufficit: nam
in priuatiue oppositis et hoc inest, & in
contradictorijs: non enim dicitur cæcitas est vi-
sus cæcitas, & econtra: propterea est altera
particula. [Et ynum alteri est contrarium.]
id est, est similis & æqua ratio, & habitudo in
vtriusque secundum quam album nigro con-
trarium, & item album nigrum est contra-
rium: & hoc in nullis alijs oppositis, præ-
ter relatiua, inuenitur: propterea exceptis
relatiuis, dicitur enim cæcitas est priuatio vi-
sus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Si-
militer non sedet, dicitur negatio illius, qui
sedet: sed sedet non dicitur negatio alterius,
sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa par-
ticula in contrarijs, alterum alteri sibi in-
uicem contrarium dicitur. Dubitatio hic
oritur, contrarietas est quædam relatio, si-
cut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas,
& reliqua: ergo que opponuntur secun-
dum contrarietatem opponuntur relatiue.
Dico hoc esse sophisma: hic enim non su-
mimus oppositionem in illa relatione, qui

dicuntur contrarietas, sed in ipsis extremis
quibus inest talis contrarietas: quæ extre-
ma, scilicet album, nigrum, si secundum ta-
lem relationem contrarietatis opponun-
tur, sunt relatiua: sed secundum formas ip-
sas absolutas, quibus contrarietas inest, co-
traria sunt, & non ad aliquid.

Quæcunque vero contrariorum
alia sunt &c.

Diuisionem quandam contrariorum hic po-
nit. Contraria quædam non habent mediū,
quædam aut mediū habent: illa mediū non
habent, quæ circa propriū subiectū ita se ha-
bent, ut proprio eorum subiecto propo-
sito, sit necessariū alterum illorum inesse: ver-
bi gratia, par & impar sunt contraria, non
habentia mediū, quia posito numero ali-
quo, qui est subiectū partitionis vel impar-
tionis, necesse est quod ille numerus sit par
vel impar: & proposito aliquo, quod est su-
biectū sanitatis & ægritudinis, necesse est
ut illud aliis sit sanum vel ægrum: secundū
enim Arist. non est mediū inter sanitatē
& ægritudinem: ut vult Galen. hic. n. asse-
rit conalescentiam esse mediū: hoc ta-
men non recipit Arist. sed hoc determina-
re est extra rem: sit est hic posita esse pro
exemplo ista duo, tanquam non habentia
mediū. Hic aduerte, semper sumendum
esse subiectū propriū contrariorum: id
autem propriū subiectū vocat, circa quod
apta sunt contraria ut versentur, & ei in-
sint: ut corpus aliquod mixtū dicitur subiectū
propriū albedinis & nigredinis, cui albe-
do vel nigredo inesse potest: aliter. n. nisi pro-
priū subiectū sumas, mediū inuenies
in non habentibus mediū, ut angelus nec
est sanus, nec æger, nec par, nec impar, su-
mendū ergo est propriū subiectū.

Quorum autem non est necesse
suum &c.

Explicat quæ mediū habeant, nempe
quæ subiecto proprio posito non est neces-
se alterum illorum inesse: ut album & ni-
grum mediū habent: posito enim cor-
pore, non est necesse quod album sit vel ni-
grum, potest namque esse rubrum vel palli-
dum: quamuis, inquit, non omne mediū
nomine habeat: in quo insinuat duplex esse
contra-

contrariorum mediū, alterum per parti-
cipationem, alterum per negationem extemo-
rum. Illud est per participationem, quod est
aliqua forma ex extremis composita, ut pal-
lor, rubor, que ex albedine & nigredine co-
flantur: illud autem est per negationem extre-
morum, quando non est aliqua forma me-
dia vel composita ex extremis, sed aliquod
subiectū particulare propriū, a quo vtrun-
que extremum remouetur ut prauū & stu-
diosum habent mediū, non quidem par-
ticipatione, sed subiecto: nam datur ali-
quod ex proprijs subiectis, quod nec sit prauum,
nec studiosum, scilicet homo qui nondum
habet habitum virtutis vel habitum vitij:
hic enim prauum & studiosum sumuntur
secundum habitum, nam secundū actum
nullus est homo. adultus rationis capax,
qui non sit bonus vel malus, scilicet in pec-
cato vel in gratia: potest tamen esse qui nec
habitu virtutis nec vitij habeat, ut qui
ynum aut alterum peccatum habet, ex qui-
bus nondum factus habitus est.

6 Priuatio vero, & habitus dicuntur
quidem circa idem, &c.

Explicatis contrarijs accedit ad opposi-
ta priuatiue: explicatque quæ opponantur
priuatiue, seu quid sit priuatio & habitus,
& quid priuari & habitum habere. Priua-
tio, inquit, & habitus circa idem aliquid
sunt, ut cæcitas, & visus circa oculum. Pro-
pterea declaratione aduerte, contrarietatem
quidem circa idem subiectum, sed non
semper circa idem subiectum specie vel
numero: ut album, & nigrum calidum, fri-
gidum, circa corpus sunt, quia non nisi
corpori insunt, at non in eadem corporis
specie, nec in eodem corpore numero. Si-
militer reliquæ oppositiones non est neces-
se sint circa idem subiectum numero: at ha-
bitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem
subiectum specie & numero, ut cæcitas &
visus, super oculum: & in oculo, in quo
visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac-
propterea dicit Arist. debent non solum
circa idem, sed circa idem aliquid: & quia
non eodem modo, & ordine se habent cir-
ca tale subiectum: non enim simul sunt in
eodem, sed vno adueniente alterum rece-
dit, & non æqualiter, nam post habitum
potest semper aduenire priuatio, non ta-
men semper post priuationem aduenire ha-

bitus: cum nunquam, postquam aliquis
mortuus est, iterum naturaliter redeat ad
vitam, sicut post vitam, semper est mors:
propterea dicitur habitus & priuatio videli-
cer fieri circa illud subiectum circa quod
habitus aptus est esse: non enim vtrumque
semper versatur circa subiectum, in quo
priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio
est, visus inesse non potest: sicut in quo vi-
sus est, cæcitas inesse potest. Postea expli-
cat quid sit esse priuatum in concreto: di-
citque illud subiectum priuatum dici, quod
caret habitu, & forma, quam aptum erat
habere illo tempore, quo ea caret. Aduer-
te non quodcunque subiectum non ha-
bens formam aliquam, dicitur priuari tali
forma, sed illud subiectum, cui talis forma
inesse apta est, verbi gratia: lapis non di-
citur priuatus visu, seu cæcus, eo quod non
habeat visum, quia non est aptus habere
visum: nec hoc sufficit, sed est necessaria
etiam circumstantia determinata partis, &
temporis: non enim dicitur homo cæcus
eo quod non habet visum in manu, quamuis
homo sit aptus ad videndum, sed propter
subiectum aptum est necessaria circumsta-
ntia partis, scilicet quod non habeat visum
in oculis. Similiter circumstantia tempo-
ris, ut careat forma, tempore, quo habitu-
rus illam erat: catulus enim ante nouem
dies non dicitur cæcus, quamuis non vi-
deat, quia illo tempore non est aptus ha-
bere visum: nec infans dicitur edentulus,
quia tali tempore non est aptus habere de-
tes: illud ergo priuatum dicitur, quod cum
sit subiectum aptum ad formam aliquam
debito tempore, & parte, illa caret: ut di-
citur homo cæcus, qui visu sic caret quo tē-
pore & parte habiturus erat eum, in quo
manifestatur natura priuationis: est enim
priuatio negatio forme in subiecto apto
secundum naturam, illam habere, debitis
circumstantijs.

7 Priuari vero, & habere habitum,
non est priuatio, & habitus, &c.

Cum aliter priuationem, & habitum;
aliter priuatum esse, & habere formam ex-
plicaret, ostendit, idem ista duo non esse:
differunt enim, sicut albedo, & album esse:
cum ynum subiectum includat, alterum
vero minime. Id autem probat dupliciter.
Primo, cæcum esse, & cæcitas idem non
sunt,

10 sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere sunt priuari & haberi: cæcitas autem, & visio, priuatio & habitus: ergo priuatio, & priuatum esse, & habere, & habitus: non sunt idem. Præterea secundo, de aliquo prædicatur cæcum esse, & visum habere, de quo non cæcitas, & visio: ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus, non tamen cæcitas vel priuatio. Statim subiunxit in quo hæc conueniant, nempe eadē oppositione opponantur, scilicet priuatiua; abstracta, & concreta: ut enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita cæcum esse & visum habere.

8 Non est autem hoc quod sub affirmatione, & negatione est &c.

Hic explicat ea quæ contradictorie opponuntur, & ea explicat penes voces: quia oppositio contradictoria non solis rebus inest, nisi ut cognitione apprehenduntur, vel oratione explicantur: nam, non sedet, absolute in rebus non est, nisi ut oratione, vel conceptu sumitur, ut postea dicemus: docetq; affirmationem & negationem non esse id quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans non est res significata: tamen hoc utrique inest, quod sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

9 Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur &c.

Hæc est secunda principalis capitis huius pars, in qua Arist. istas oppositiones confert: ac primo priuatiua cum reatiuis, contraria autem non comparat, quia superius dixerat non esse adinuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid. Primo, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem, non enim visus est ad cæcitatem, nec cæcitas ad visum. Secundo quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitas visus est, nec cæcitas visio nis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10 Quoniam autem neque ut contraria &c.

Hic cum contrariis comparat, & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, non opponi con-

trarie. Primum argumentum, est hoc breuiter, quia satis prolixum est in littera. Contraria quædam habent medium, quædam non habent mediatur priuatiua, nec sunt ex contrariis habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non sunt contraria. Minor probatur de contrariis non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quod in subiecto proprio, necessario alterum inest, & hoc in omni subiecto, ita, ut nullo in detur subiectum susceptibile cui alterum illorum non inest. At datur aliqd subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessario vnum horum inest: catulus enim est subiectum proprium, & aptum, quatinus ei deficiat circumspecta temporis, tamen nec est cæcus, nec videns.

Probat autem de contrariis habentibus medium: hæc enim sic se habent, ut in nullo proprio eorum subiecto vnum necessario inest, nisi quando à natura insunt, ut album & nigrum habent medium, & nigrum corpus dabitur quod necessario sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori, cui à natura inest albu vel nigrum, sicut nixi, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido: calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta quibus natura litet inest vnum contrarium ex his, habent vnum determinate, id est ita vnum, quod non alterum, ut nix albedine, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in pri mis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessario vnum oppositorum inest ut homini, & cani adulto necessario inest vel cæcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manentibus possunt adesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrariis datur vnum quod necessario sit album, & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim non procedere recte: nam ad probandum non esse contraria non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectum susceptibile pro contrariis mediatis.

Ad

Ad hoc dico argumentum esse bonum: & eius vis, & robur hoc est. In contrariis non habentibus medium omni tempore alterum illorum inest subiecto susceptibili, nec expectat tempus aliquod, ut inest subiecto: at priuatiua, non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cæcus sit: & tamen ille subiectum est, cum post aliquod tempus visurus sit, vel futurus cæcus. Quod si dicas catulus nondum est à priuatiua, ut recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquid aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem, quando quidem illi nondum inest aliquid horum siue habitus siue priuationis: quod tamen in contrariis non est, est tale tempus postquam subiectum existit, non expectetur: ita differunt à contrariis. Et hic est sensus verissimus ipsius Arist. quem optime insinuat Simpl. Similiter de altera parte argumenti circa contraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est necessarium aliquid illorum contrariorum subiecto inesse, nisi sit à natura vnum extremum: at aliquando, ut ipse textus expresse dicit, est necessarium alterum illorum, siue habitus siue priuatio inest, ut homini vel cani adulto, ergo non est ex illis contrariis: & hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo nixi inesse à natura dicuntur? Dico non inesse à natura, quia sint de eorum substantia, ut aliqui existimarunt, credentes esse formas substantiales, cum tamen hoc sit contra Arist. ipsum, ut recte dicit Alb. cap. 8. asserit enim esse contraria, at substantia non est contraria: sed dicuntur de natura illorum, quia sunt passionibus naturam consequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

11 Amplius in contrariis quidem cum sit susceptibile, &c.

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiue opposita, non esse contraria: etenim contraria circa idem subiectum possunt mutuo se expellere, & ad inuicem imitari, nisi quando vnum inest à natura, ut potest quod languorem habet, sanari: & quod sanum, est languere, & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidum: & ex istudiosum potest quis priuatus, & ex priuatus studiosus fieri: quod probat, nam homo priuatus si bene incipiat assuetudinem, adque

dubio potest vel modicum in virtute proficere: si iterum atque iterum assuetudine, poterit ad virtutem peruenire, vel saltem magnum incrementum facere. Hoc dicit propter Platonem, ut dicit Alber. qui dicebat virtutem non fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabant virtutem esse inamissibilem: contraria igitur mutuo mutantur, at in priuatiuis id non fit, ergo sunt diuersa. Minor patet, quia ex vidente cæcum fieri potest, & comato calidum, & ex habente dentes edentulum: at contra, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Questio, Num à priuatione ad Habitum possit esse regressus.

Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitum, nam à somno potest quis ad vigiliam reuerti: & à nocte & tenebris aer redit ad lucem: & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non est regressus?

Circa hoc aduerte. Duplex potest considerari regressus: alter ad idem numero, ut idem prius numero, quod ante fuit, redeat: alter regressus ad idem specie, ut redeat idem specie, cum eo, quod ante fuit: ut quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidem ei sanitas eadem, non quidem numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus: alter medius. Immediatus est, qui absque aliqua alia mutatione illud in quod aliquid mutatum est, redeat iterum: ut si aer vertatur in aquam, & ex aqua rursus absque ulla alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus, at regressus medius est, quando non ex vna mutatione, sed varijs illud restituitur, ut dicit Arist. ex vino fit acetum, tamen ex aceto non immediate fit vinum, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinum 8. Metaph. cap. 5.

Aduerte præterea. Priuatio est triplex, prima priuat solum actum, ut somnus, qui priuat tantum actum videndi: & tenebre lucem. Altera non solum actum, sed etiam potentia priuat: ut cæcitas quæ est in oculo laeso, in quo non est potentia visiva. Ista potentia est duplex, propinqua, & remota. Propinqua est proximum principium ad operandum, quod non indiget altero supra addito principio post se ad operationem,

Primū funda.

Secundū funda.

Dubium

vt

ut est potentia visiva ad videndum, & illa est privatio privans potentia propinqua. Altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamen indiget alio principio superaddito, ut anima est principium remotum ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiva. Et ita est tertia privatio privans potentiam propinquam, & remotam, ut mors quæ etiam corpus privat animam, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæ erat in principio vite.

Prima conclusio. Hoc supposito sit prima conclusio. Regressus ad idem numero in omni privatione naturaliter est impossibilis: verbi gratia, quando dormiens restituitur ad visionem seu vigiliam, non est illa visio, & actus, idem numero cum eo qui erat ante. Dico naturaliter, nam supranaturaliter Deus idem numero potest restituere: immo restituit, quando in hoc mundo mortuos resuscitavit, & nos in resurrectione post mortem erimus idem numero.

Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex privatione privante actu, est possibilis. hæc clara est, ut argumenta probat de somno, tenebris, & alijs.

Tertia conclusio. Regressus immediatus ex privatione privante potentia siue propinqua siue remota, est impossibilis, ut qui amisit potentiam visivam rursus naturaliter non videbit: & cadaver non fiet homo: & hoc est quod hic docet Aristoteles. at dixi regressum immediatum, quia mediate regressus potest fieri, ut patet in aceto, quod fit aqua, & rursus vinum: & cadaver terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis & semen, ex quo iterum fit anima: sed iste regressus mediatu est. Ad illud de igne & aqua dico, quando ignis fit aqua: privatio illa privat materiam actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum inter se est in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi: & hoc nota, quamvis pertineat potius ad Philosophiam.

Quæcunque vero tanquam affirmatio, &c.

Hic iam Aristoteles opposita contradictione alijs omnibus comparat: docetque præterea non esse nec relative opposita, nec contraria, nec privative, tali argumento.

In oppositis contradictorie, semper vnum est verum, alterum falsum, at in alijs omnibus oppositis neque est verum neque falsum: ergo sunt distincta opposita, antecedens probat, quia reliqua non sunt complexa, nec propositiones, ut exemplis probat: illa vero secundum complexionem dicuntur. Proponit autem dubium: quod si reliqua opposita cum complexione sumantur, ut Socrates est albus, Socrates est niger, pater, filius, videns, cæcus: respondet adhuc non esse eadem: quia in istis non est necesse vnum esse verum, alterum falsum: Patet, si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, ut si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est albus, niger, pater, filius, videns, cæcus: Immo in privativis non solus quando subiectum non est, sed etiam quando aptum non est, erit falsum utrumque oppositum, ut diximus: at in contradictorijs semper siue subiectum sit, siue non sit, alterum est verum, alterum falsum, ut si non sit Socrates, falsum erit, quod sedet, verum tamen erit, quod non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c.

Hæc est tertia capituli principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorum quæ eorum naturam manifestant, ponuntur.

Primum est. Bono ex necessitate malum contrariatur, malo autem & bonum, & malum aliquando. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quod semper bonum habeat contrarium, non enim hoc ita est, multa namque bona contrarium non habent: sed significat, quod quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidem dupliciter potest ad hoc responderi: primo per bonum intelligunt qualitatem secundum se appetibilem, ut est iustitia, scientia, sanitas: per malum autem qualitatem secundum se non appetibilem, ut vitium, ignorantia, languor: & tunc est sensus, qualitati bonæ qualitas mala opponitur, ut sanitati languor, iustitiæ iniustitia: malo autem aliquando bona, ut timiditati fortitudo: aliquando mala, ut timiditati temeritas, sunt enim duo mala, alterum per excessum, alte-

Dubia quædam seitu digniora.

alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id sit diversis rationibus. Potest secundo etiam responderi generalius, ut per bonum intelligat qualitatem convenientem subiecto, & per malum qualitatem disconvenientem subiecto, ut calor est bonus subiecto cui convenit, & hinc frigiditas mala: ut sit sensus, cui vnum contrarium bonum est, & conveniens, alterum malum est, & nocivum: at cui aliquid malum est, alterum aliquando est bonum, aliquando etiam malum. utque sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Non est necessarium utrumque contrariorum esse in rerum natura, potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt præterea omnia colorata esse alba.

Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto: nihil enim est sanum, & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige secundum eandem partem subiecti, & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul, ista est communis limitatio huius theorematum: quamvis ego existimem non esse opus limitatione: sensus enim est, vnum & idem subiectum numero simul non recipit absolutas predicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamvis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

Quartum. Contraria existunt absolute in eodem subiectis vel specie, vel genere, non tamen in eodem numero, ut modo dixi: in quo a privative oppositis differunt, quæ ordine quodam circa idem subiectum numero existunt, ut diximus superius.

Quintum. Contraria vel sunt in eodem genere proximo, ut album, nigrum, vel sub diversis generibus eiusdem predicamenti, ut iustitia sub virtute, iniustitia sub vicio: vel ipsa sunt genera eiusdem predicamenti: ut virtus quæ dicitur bonum, vitiū quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodem predicamento egrediuntur, ut etiam predicamento qualitatis. Ex his posset contrariorum descriptio sumi. Contraria sunt qualitates, quæ cum adiuvem non dependant, sub eodem sunt predicamento, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Circa istud caput dubium est de numero, & ordine harum oppositionum prædictarum: ad quod bene respondet Aristoteles. Oppositio. n. aut potest considerari, ut in rebus est, aut ut in rebus secundum quod voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio, ut affirmatio & negatio: ut autem in rebus est, aut res sunt absolute, aut respectuæ, si respectuæ, fit oppositio ad aliquid: si absolute, aut agunt adiuvem, & mutuo se expellunt, aut non: si adiuvem & mutuo se expellunt, sunt contraria: si vero non mutuo, sunt privativa. Patet igitur non esse alias oppositiones præter has.

Et ex hoc colligitur ordo: est. n. ordo ab imperfectiori opposito, & debiliore: patet autem minimam oppositionem esse relativam, quæ non se mutuo expellunt à suis subiectis, imo de necessitate simul existunt. Post hæc oppositionem aliarum minimam, est contraria, quia est regressus ab vno ad alterum mutuos in privativis vero non est mutuos regressus: oppositionum autem maxima est secundum affirmationem & negationem, quæ adeo repugnant, ut nunquam simul fiant, siue subiecto extante, siue non extante, semper. n. alterum verum, alterum falsum est: in alijs id non fit, ut diximus circa textum interpretationem.

Hic vnum adverte, alias tres oppositiones absolute esse in rebus, quia est oppositio in complexorū existentia, et sunt in vocibus, si cum complexione sumantur, ut diximus, quæ facimus ex illis complexiones, at contradictionem, cum sit secundum affirmationem & negationem, non est in rebus absolute, sed in eis, ut voce & conceptu significantur.

Obijcies fortasse etiam esse contradictionem in simplicibus, ut homo, non homo, equus, non equus. Non negamus hoc, sed est magnum discrimen à reliquis oppositis, nam reliqua opposita secundum utrumque extremum ponunt aliquid reale, in rebus etiam privativis hoc fit, nam privatio non est pura negatio forme, sed negatio in quodam subiecto, at in his contradictorijs extremum negativum est ens rationis purum, cum sit negatio, nec ponat subiectum: nam, non homo, etiam quæ non sunt, significat præterea ab Aristotele. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra genus.

Nota.

Dubium 2. de contradictione.

Dubi-

Dubium Dubitatur. An oppositio sit genus ad
has quatuor: videtur enim esse analogum,
cum Aristo. dicat oppositionem dici qua-
drupliciter: & præterea quia oppositiones
sunt inæquales: maxima enim oppositio
est contradictoria, minima relatiua; & quod
magis est, quia omnis oppositio mensura-
tur per contradictionem: vnum enim ex-
tremum negationem alterius debet habe-
re, vt Aristot. docet. 1. 6. Meta. Alber. cap. 2. ita
existimat, scilicet esse analogum, & Iamblicus.
& ita mihi videtur: præsertim cum aliqua
sit oppositio non absolute realis, sed ratio-
nis, vt contradictoria. Simplicius & Por-
phyrius credunt esse genus quoddam: & sen-
tentia quoque ista probabilis est satis.

Dubium Circa priuationem aduerte, vt diceba-
mus, in hoc differt a negatione pura, quod
negatio non ponit existentiam subiecti,
possumus enim vere dicere, chimæra non
sedet: at priuatio ponit aliquod subiectum,
non enim cæcum dicitur, nisi quod existit.
secundum autem quod quadrupliciter præ-
supponit subiectum, quadruplex est priua-
tio, vt docet Aristot. 5. Meta. c. 12. Tribus qui-
dem modis prius non proprie, quarto ve-
ro proprie dicitur priuatio. Primo priuatio
dicitur carentiam alicuius formæ in subiecto
quocunque, siue apto, siue inepto ad illam
formam: quo pacto dicitur planta cæca, &
mare sordidum. Altera priuatio dicitur caren-
tiam formæ in subiecto apto ad illam for-
mam, non quidem in specie, sed in suo ge-
nere: id est quia tale subiectum est aptum
ratione sui generis, suscipere illam formam,
quamuis non secundum suam speciem: vt
talpa dicitur cæca, non quidem quod sit ap-
ta in tota sua specie, vt vult Aristot. videre, ta-
men est in tali genere, in quo visus reperit-
tur, est enim animal. Tercio dicitur priua-
tio, negatio formæ in subiecto, apto qui-
dem & secundum speciem recipere talem
formam, sed non tali tempore, vt catulus est
cæcus ante nonum diem. Tandem quar-
to priuatio dicitur negationem formæ in sub-
iecto quidem apto, & secundum speciem, & tem-
pus, vt homo cæcus qui caret visu, quando habi-
turus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Ari-
sto. 1. plenti: & hæc dicitur proprie priuatio.

De modis Prioris. Cap. XII.

Prius autem alterum altero dici-
tur quadrupliciter. Primo qui-

dem & maxime proprie secundum
tempus: secundum quod antiquius
alterum altero, & vetustius dicitur:
in eo enim quod tempus amplius
est, & antiquius, & vetustius dicitur.
Secundo autem, quod non conuer-
titur secundum subsistentiam conse-
quentiam, vt vnum duobus prius
est: duobus enim existentibus, mox
vnum esse consequens est: vno vero
existente, duo esse non necessarium
est. quare non conuertitur ab vno
consequentia, vt reliquum sit prius
autem illud esse videtur, a quo non
conuertitur eius quod est esse conse-
quentia. Tercio vero secundum or-
dinem quandam prius dicitur: quæ-
admodum & in scientijs, & in ora-
tionibus, nam in demonstratiuis
scientijs est prius & posterius ordi-
ne: elementa enim priora sunt or-
dine ijs quæ describuntur, sed in
Grammatica elementa syllabis prio-
ra sunt, & in orationibus similiter
progenium narratione prius ordine
est. Amplius, præter ea quæ dicta
sunt, quod melius & honorabilius
est, prius natura esse videtur. conue-
uerunt autem & multi honorabilio-
res & magis dilectos a se, priores a-
pud se dicere. est quidem & pene ali-
quissimus priorum hic modus. Modi
igitur qui dicti sunt de priore, fere
tot sunt.

Videtur autem præter eos qui di-
cti sunt, alter esse prioris modus. eo-
rum enim quæ conuertuntur secun-
dum esse consequentiam, quod al-
teri quomodolibet causa est, conue-
nienter prius natura dici possit.
Quod vero quædam sunt huiusmo-
di, palam est, esse namque hominem,
secun-

secundum ipsius esse consequentiam
ad veram de se conuertitur oratio-
nem. nam si homo est, vera est ora-
tio, qua dicimus, quod homo est &
conuertitur, nam si vera est oratio,
qua dicimus, quod homo est, est ho-
mo. Est autem vera oratio, nequa-
quam causa, vt sit res, verumtamen
res quodammodo causa videtur, vt
sit vera oratio, eo enim quod est res
est aut non est, vera oratio aut falsa
dicitur. Quare secundum quinque
modos prius alterum altero dici potest.

Hoc est aliud post prædicamentum;
nempe quot modis dicatur, prius:
constat enim in prædicamento substantiæ,
substantiam singularem fuisse dictam pri-
mam: & in capite. Ad aliquid, scilicet prius
esse scientiam: & tandem inter omnia prædi-
camenta, & inter prædicata singulorum
prædicamentorum est quidam ordo, secun-
dum quem vnum prius, alterum posterius
est: propterea oportuit, vt quod tripliciter
prius aliquid diceretur, explicaretur.

Prius autem alterum altero dici-
tur quædrupliciter, &c.

Quatuor modos, quibus vnum altero
prius esse communiter dicitur, assignat. Pri-
mus est, secundum quem vnum alteri tem-
pore præcedit, quo pacto dicimus imperiū
Persarum fuisse prius Romanorum Impe-
rio. Hunc prioris modum maxime propriū
appellat, eo quia notissimum omnium est,
cum fundatur in tempore, quod omnibus
patet. Præterea quia fuit prima impositio,
& significatio huius vocabuli, Prius, cum
sit maxime nota. & reliqua, quæ priora di-
cuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus
ad prioritatem illam primam referuntur:
vt enim prius tempore sine posteriori exi-
stente potest ita quæ independentia ab alijs
sunt, priora dicuntur eis, quæ ab illis de-
pendent. Secundus modus prioris est, secun-
dum quem illud dicitur prius, a quo non
conuertitur subsistentia consequentia, id est,
id quod ab alijs inferitur, quod tamen non
inferit: vt vnum est prius duobus, quia si
duo sunt, vnum est, non tamen si vnum est,

duo sunt: & sic vniuersaliter omnia supe-
riora suis inferioribus hoc modo priora di-
cuntur.

Tercio, aliquid dicitur prius ordine, qui
modus non in tempore, nec in illatione,
sed in quadam multorum habitudine con-
sistit, secundum quam vnum alterum con-
sequitur. ponit exempla de duplici ordine,
& de ordine docendi, & de ordine dicen-
di. Ordine quidem docendi, seu doctrinæ,
elementa in Geometria sunt definitiones,
vt quid sit punctum, quid linea, quid su-
perficies, quid figura, prius traduntur quæ
descriptions, id est propositiones per se no-
tæ & reliquæ conclusiones: vt a puncto in
punctum lineam ducere, totum est maius
parte, triangulus habet tres angulos æqua-
les duobus rectis: similiter in Grammati-
cis elementa, id est literas prius docemur
quam syllabas, & syllabas prius quam di-
ctiones. Ordine autem dicendi prius prog-
nium, quam narratio: & hæc, quam con-
firmatio: omnia igitur hæc ordine priora di-
cuntur, ita, vt quamuis prius tempore di-
ceretur narratio, progrium tamen semper
suam prioritatem ordinis haberet.

Quarto. Id dicitur prius quod dignius
est, & honorabilius, quo modo magis am-
icos, priores alijs apud nos vocamus, seu
primos apud nos, & hæc est prioritas digni-
tatis: sed istum docet esse modum alienum,
& improprium, vulgarem tamen. Ratio,
huius ex Ammio, hæc est: hunc enim mo-
dum dicit non esse proprium, quia vere non
fundatur in ipsis rebus, sed in existimatio-
ne & affectione nostra, quæ extrinseca est
ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora.
Aliam etiam huius rationem tradit Sim-
plicius, nempe quia in sermone non est
usitatus modus loquendi, amiciores, & ho-
norabiliores vocare priores: ac propterea
dicit alienissimum hunc modum, quasi im-
proprie dictum tali vocabulo, quod tamen
vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos qui di-
cti sunt, &c.

Est autem quatuor modi prioris, qui com-
munes sunt, & ab omnibus assignantur:
præter hos vnum alium ex propria senten-
tia vt notant Alber. & Boet. enumerat: ac
propterea superiori numero hic non est
comprehensus, cum dixit, Prius quadru-
pli-

placiter dici, quia id secundum communem sententiam docebat: id enim ultimo alio modo Prius dicitur, quod cum alio in consequentia conuertitur, & illius est causa, ut homo est prior risibilitate, quia inter utrumque est mutua consequentia, & homo est risibilitatis causa: & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum: ista propositio, homo est, vera est, eo quod homo in se litteram conuertitur, nam si homo, in re est, & ipsa propositio vera erit: tamen quod homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis. Vnde docet Arist. 9. Metaph. c. 12. non quod nos vere te putamus album esse, tu albus es, sed quia tu albus es, nos qui dicimus, verum dicimus: & hoc est quod dici solet, veritatem esse in rebus sicut in causa: de quo differemus in libris Perih. Res igitur est prior natura, quia propositio dicitur vera: & vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectui: hæc autem prioritas non dicit illam temporis præcessionem: possunt enim duo simul esse tempore, vnum tamen altero natura prius esse: sicut in eodem tempore, est sol & lux: homo & risibilitas: ut sol lucet, & homo risibilitate priores natura sunt, eo quod sol lucet, & homo risibilitatis, sunt causa. Hi sunt modi Prioris, quos Arist. enumerat: & iidem prius sunt modi Posterioris: nam in oppositis quot modis dicitur vni, tot etiam alterum: unde etiam est posterius tempore, in consequentia, dignitate, ordine, & natura.

Nota. 1.

Circa hoc caput aduerte, maxime Prius & Posterius esse in prædicamento ad aliquid, sunt enim mutuo correlatiua: immo omnia post prædicamenta in prædicamentis sunt supradictis: oppositionem enim ad aliquid est: & contrarietas, & reliqua similiter simul ad aliquid est, Motus autem ad actionem; & passionem refertur: habere ad aliquid, & post prædicamenta ista sunt propter duo: primo quia sunt proprietates diuersorum prædicamentorum, & pluribus insunt, in substantia enim, qualitate, quantitate, & quando, inest prioritas: alia similiter multis competunt. Secundo quia ista multipliciter dicuntur, propterea in eodem ni sumpta nullius sunt prædicamenti: æqui uoca enim à prædicamento excluduntur, ut talia sunt, nec ad prædicamentum pertinent, nisi ratione significatorum per se.

Propterea ista hic per se sumuntur, ut distinguantur, & distincta in suis collocentur generibus. Aduerte præterea, Arist. ex actibus tradidisse in 7. Met. cap. 11. de priori, & posteriori: hic autem illos modos assignat, qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt, quamuis fortassis omnes alij ad hos reduci possent, ut dicit Simpl. sed hoc in Metaphysicam referemus.

Aduerte etiam non repugnare vnum, & idem multis modis esse prius: similiter vni esse prius vno modo, & posterius altero, verbi gratia, pars est prior toto natura, quia est causa, sed totum prius dignitate. Similiter animal est prius homine consequentia, similiter etiam natura, quia est superius homine, & ipsius causa.

Aduerte tandem, omnem causam suo effectui esse natura priorem: hic tamen Arist. non loquitur nisi de causa, & effectui, quæ simul sunt, & conuertuntur, non quæ illa causa simul non est cum effectui, non fit natura prior, ut Petrus qui absque suo patre, qui causa est, potest esse, sed quia talis causa, quæ sine effectui est, fit prior tempore, qui modus prioris perfectissimus est.

De modis simul. Cap. XIII.

Simul autem dicuntur simpliciter quidem & propriissime, quorum generatio in eodem est tempore. neutrum. n. eorum neque prius neque posterius est. Simul autem secundum tempus hæc dicuntur. Natura vero simul sunt, quæcumque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri causa est, ut sit. ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc, nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri causa est, ut sit. Dicuntur autem simul natura, & quæ ex eodem genere è diuerso ab inuicem diuiduntur. E diuerso autem diuidi ab inuicem dicuntur, quæ secundum eandem sunt diuisionem: ut volatile, gressibile, & aquatile, hæc. n. ab inuicem

Nota.

Nota.

eem è diuerso diuiduntur, cum sint ex eodem genere. animal nanque diuiditur in hæc, in volatile, gressibile, & aquatile: & nihil horum prius vel posterius est, sed simul hæc natura esse videntur. Diuiditur autem & vnum. quodque horum in species rursus, ut volatile, gressibile, & aquatile. erunt ergo & illa simul natura, quæcumque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionem. genera vero speciebus semper priora sunt: neque enim conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, ut cum quidem aquatile sit, animal est: cum vero sit animal, non necesse est ut aquatile sit. Simul ergo natura dicuntur, quæcumque quidem conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri, ut sit causa est: & ea quæ ex eodem genere è diuerso diuiduntur ab inuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

Hic de simul aduerbio tractat, ac tres modos, quibus aliqua simul esse dicuntur, tradit. Primus est propriissimus quo multa simul tempore dicuntur. Quorum generatio est in eodem tempore, id est quorum vnum tempore, neque prius, nec posterius est, quo pacto simul dicimur eurrere, & loqui: si currentes loquamur, & simul fuerunt Alexander, & Aristoteles. Alius modus est quo aliqua dicuntur simul natura, nempe quæ in consequentia mutuo conuertuntur, & vnum non est alterius causa: dicimus enim simul natura esse duplum, & dimidium: patrem & filium, & correlatiua quæ se inuicem ponunt, & vnum alterius non est causa: & iste modus est oppositus modis duobus Prioris scilicet secundo & quinto. Tertius modus est, quo illa dicuntur simul quæ ex æquo diuidunt aliquod genus, ut volatile, gressibile, aquatile, simul sunt, quia ex æquo animal diuidunt diuide-

Log. Sol.

re ex æquo genus, est quando æque immediate differentie, vel species genus aliquod diuidunt, ita ut vna non diuidat id quod per aliam constituitur: sicut si divideretur animal per rationale, volatile, & irrationale; tunc enim volatile & irrationale non essent simul, quia volatile potius diuidit irrationale: præterea diuidit ex æquo, quod nulla est ad inuicem dependentia, ut volatile non magis à gressibili, quam gressibile à volatili dependet: propterea ille modus est oppositus modo tertio Prioris.ordine. Ex hoc colligit Arist. genera & species non esse simul natura, sicut duplum & dimidium, quia non est mutua consequentia à genere ad speciem: ubi non sumit genus ad speciem ratione intentionis secundæ, nam sic sunt correlatiua, & simul natura, ut diximus, sed per ipsas naturas. animal, homine, & reliquis: tripliciter ergo Simul esse contingit, ut dictum est.

Dubitabis forte, an esse simul, opponatur Priori. Alber. respondet non opponi, sed esse disparatum, quia Prius posteriori opponitur: & è contra. præterea quia multis modis dicitur esse Prius. scilicet, dignitate, quibus non dicitur esse simul: sed profecto probabilis mihi videtur quod opponantur: & ita pater ex Arist. qui tanquam de opposito ad prius & posterius, loquitur de simul: nec ratio quicquam valet, nam prius posteriori proprie opponitur, at Simul utrique, Priori scilicet & posteriori. Ad aliud respondet Ammon. c. de priori, illud modum prioris dignitate esse improprium: propterea non habere oppositum modum de simul, quamuis posset quidem dici in re esse talem modum, quia re vera duos possumus æqualiter amare, & honorare licet modus loquendi per Simul non, sit proprius. Similiter esse potest, ut duo sint simul loco, non quidem ut sint in eodem penetratiue: sed in eodem loco vulgari, vel communi, ut sit in eadem sede, in eodem scamno.

De speciebus Motus. Cap. XIII.

Motus autem species sunt sex: generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio. Alij itaque motus palam est quod ab inuicem diuersi sunt, non enim est genera-

Natio

et corruptio, neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio. similiter autem & alij. In alteratione vero habet quandam dubitationem: ne sit forte necessarium id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. Hoc autem non verum est. nam secundum omnes pene passiones, aut complures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessarium est quod per passionem mouetur, neque diminui. Similiter autem & in alijs. Quare alia præter alios motus erit alteratio, nam si esset eadem, oporteret id quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi, sed non necesse est. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oportet, sed sunt quedam quæ augmentantur, quæ non alterantur, ut quadratum gnomone circumposito creuit quidem, alteratum vero nihil factum est. sic & in alijs huiusmodi. quare alij motus sunt abinuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium: ijs uera quæ per singula sunt, & singula, generatio quidem corruptio contrarium, augmentationi uero diminutio, secundum locum mutationi, secundum locum quies, maxime autem uidetur opposita esse ad contrarium locum mutatio, ut ei quæ inferius est, ea quæ superius est: & ei quæ superius est, ea quæ inferius est. Reliquo uero assignatorum motuum non facile est assignare quid forte est contrarium. uidetur autem nihil esse ei contrarium nisi quis & in hoc secundum qualitatem quietem opponat, aut in contrarium qualitatis, mutationem: sicut & in mutatione secundum locum quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationem; est enim & alteratio mutatio secundum qualitatem quapropter opponitur motui secundum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio, ut album fieri ad id quod nigrum est fieri. alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta

Exacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abunde, si faxit Deus, eam illic trademus: sed erit in præsentem faciem aliquam adhibere explanationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid motus? & An uniuoce dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem quod res antequam facta sit, dici esse in potentia alicuius materie, quod nihil aliud est, quam dicere, quod ex aliquo alio possit fieri: uerbi gratia, Planta antequam sit, dicitur esse in potentia seminis, quia

quia ex semine fieri potest, & phiala antequam sit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest: unde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: uerbi gratia, ignis ignem alium ex ligno: & artifex phialam ex auro, dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & lato sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, ut transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plantæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia proprie non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hic tamē communius loquitur Aristoteles de transitu tantum substantiæ quam accidentis, & utrum quæ lato vocabulo vocat motum.

At cum ille transitus fiat secundum formas, & res varias diversorum prædicamentorum, sit ut motus, qui est transitus formæ non omnino habeat uniuocationem, ac ideo inter post prædicamenta, ut distinguatur, collocetur: quauis. n. Aristoteles uocet species motus, non propterea intelligit motum esse proprie genus, & uniuocum, sed particularia, vocat species: & hoc nota admodum pro horum intelligentia. sequitur igitur caput.

Species Motus.

Motus autem species sunt, &c.

Caput in duas partes diuiditur: in priori continentur sex motus species: in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, laus seu motus secundum locum: harum singulas breuiter explicemus. Generatio est productio compositi substantialis, ut productio ignis plantæ, hominis: corruptio est destructio huius substantiæ, ut extinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in uiuentibus, ut quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitiæ quantitatis, ut quando decreuit homo senectute, & fructus attritione manuum minuitur. Alteratio est qualitatis motus, ut productio caloris in aqua: & uniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicuntur.

Latio est motus secundum locum, ut progressus, natatio, volatus.

Hoc supposito probat Aristoteles differentias inter motus, qui magis conuenire uidentur, ut eorum distinctio fiat notior. & primo dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab alijs: & probat esse motum distinctum, quia stat esse alterationem, quando nullus ex alijs motibus est patet, quando aliquod calefit, tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundum locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta: at de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augentur nec minuuntur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non enim uiuens crescit nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius uiuentis, unde procedit augmentum: propterea egregie Aristoteles ostendit exemplo Geometrico augmentum fieri sine alteratione: ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset unum, ubi alterum non esset.

Nota.

In quo tu diligenter considera pulchram Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempe, cum alibi unum absque altero inueniatur, quæres: si enim ita sit, sine dubio illic, ubi simul erant, unum idem non erant: uerbi gratia, video semper fere colorem simul cum quantitate, possem dubitare, an idem sint: tunc aduertam, an alicubi unum sine altero inueniatur: & quæritate in celis & elementis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideo, ubicumque illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maxime memoriæ traderet: quia quanti hoc momēti sit, postea scies.

De exemplo Arist. Augmentationis Quadrati.

Pro intelligentia igitur exempli Arist. de quo tractat Euclid. lib. 2. aduerte, quod quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se æquales qui dicitur quadratum, siue duæ solum duabus æqualibus inæquales sint, & æquales inter se, ita ut duo latera æqualia, duobus lateribus æqualibus inæqualia sint, & dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta qua-

Nota. 2.

N. a. dran-

dranguli diuidens angulos duos per medium, ut in figura infra scripta manifestatur, talis autem quadrangulus dicitur continere diametrum illum, a quo diuiditur.

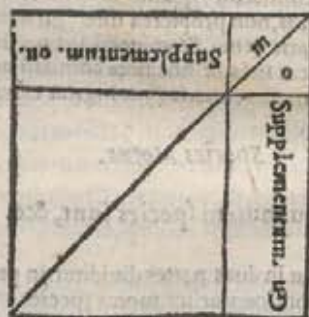
Nota. 1.

Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, ut extra quadrangulum sit, & talis pars protrahenda potest circumscribi quadrangulo alio, hoc pacto: à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita ut ab ea ducatur linea recta usque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisa) postea à lineis duabus illius anguli prioris quadranguli, à quo diameter est protractus, singulæ lineæ rectæ trahantur, quousque alijs iungantur, tunc resultabunt, & vnus quadrangulus parvus illam partem Dia-

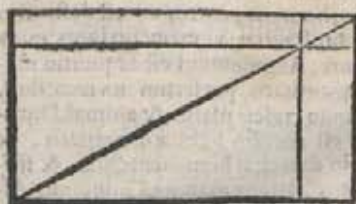
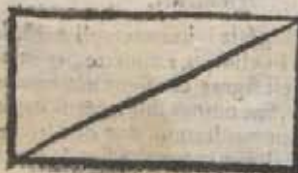
metri circumscribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & isti duo dicuntur supplementa, quadrangulus vero cum duobus supplementis dicitur gnomon.

Hoc supposito scias istum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, ut solum augeat illum, non tamen mutet figuram; sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto resultabit quadrangulus altera parte longior: erat autem quadratum, etiam manebit cum illo augmento quadratum: ubi vides rem augeri non mutata qualitate? ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint, nam omnia ista exacte, & demonstratiue tractata non est præsentis loci: figuram considera.

Quadrata.

Quadranguli alteri partes longiores.

ER

Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium, &c.

Hæc est altera huius pars, qua Aristoteles, quomodo ista inter se contrariantur, exponit; ac docet motui in communi quietem opponitur particulari autem particularia fortiori contrariatur generatio contraria est corruptioni, augmentum diminutioni: secundum locum autem motus habet quietem secundum locum contrarium: & motus sursum contrarius est motui deorsum: similiter alteratio habet in communi contrarium quietem secundum qualitatem, non enim aliud assignari potest in particulari autem dealbatio contrarium habet denigrationem: & calefactio frigefactio. Hic aduerte, quietem non esse proprie contrariam, sed priuationem: est enim quies motus priuatio: vocat autem hic contrarium etiam priuationum large: sicut primo Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit principia esse contraria: hæc de istis motibus logico sunt satis.

Vnum autem hic est maxime aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo ut significant actionem, altero, ut significant passionem: verbi gratia, alteratio est actio secundum quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latro, & reliqua: propterea distinguenda sunt tanquam æquiuoca: ut enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: ut autem passionem, ad prædicamentum passionis spectant.

De Modis Habere.

Cap. XV.

Habere secundum plures modos dicitur. Aut enim ut habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimus enim disciplinam aliquam, atque virtutem habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem, vel quadricubitam. Aut ut ea quæ circa

Log. Tolet.

corpus sunt, ut uestimentum, vel tunicam. Aut ut in parte, ut in manu annulum. Aut ut partem, ut manum vel pedem. Aut ut in vase, ut modius grana tritici, aut amphora uinum, uinum. n. habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc. n. omnia habere dicuntur, ut in vase. Aut ut possessionem: habere. n. domum & agrum dicimus. Dicitur autem & vir uxorem habere, & vxor virum. sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil. n. aliud uxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Forte tamen & alij quidam eius quod est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueverunt, pene omnes enumerati sunt.

Tandem vltimum post prædicamentum distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum hoc variis prædicamentis, & varias res diuersorum prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo habere secundum habitum, vel dispositionem, ut non sit aliud habere quam dispositum vel habitum esse, quo pacto dicimus habere calorem, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt quam esse frigidum, calidum, scientem, & reliqua. Secundo, habere, est secundum quantitatem, ut habere tres vinas, tres palmos; hoc non est aliud, quam esse mensurabile secundum tres vinas, vel palmos. Tertio, secundum uestimentum, vel ornatum, ut habere vestem, annulum, & hoc non est aliud, quam esse uestitum, ornatum annulo. Quarto secundum partem habere caput, pedem, animam, quod non aliud est quam esse capitatum, animatum. Quinto habere per modum vasis, ut amphora habet vinum, horreum, triticum; in summa hæc denotat cōcretum aliquod nomen ab his, quæ habentur: quæ aliqui est impositum, ut habere calorem, calidum esse: aliqui non est impositum, ut amphora habet vinum, non. n. à vino est concretum significans vinum in amphora, sed suppletur per illud verbum, habere. Sexto habere secundum possessionem, ut habere agrum, domum,

N 3

De Prædicamentis in communi.

domum, libros, diuitias. Vltimo dicitur vir habere uxorem, & vxor virum: sed istud dicitur esse improprium, quia vir non dicitur habere uxorem, nisi quia cohabitat, videlicet legitime in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Tandem concludit fortan alios esse modos habendi, sed ex communibus pene omnes sunt illi enumerati; reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in quinto libro Metaphy. c. 23. & hæc circa hoc caput sufficient.

DE PRÆDICAMENTIS IN COMMUNI.

QVÆSTIO PRIMA.

De numero prædicamentorum, & utrum
tantum sint decem Prædi-
camenta.

In gulis iam generibus manifestatis lo-
cus postulat, ut de eorum sufficientia
aliquid dicamus: ac primo de eorū nume-
ro; deinde de eorum distinctione agemus.
De eorum ergo numero, magna fuit in-
ter antiquos digladiatio, nec adhuc inter
neotericos de hoc vniuersis est consensus,
quibusdam multiplicantibus, quibusdam
dementibus ex his quæ assignata sunt.

Inter antiquos numerum prædicamen-
torum coarctantes, primus fuit Plato, qui
ut refert Arist. 1. Meta. c. 3. vnum esse om-
nium genus & prædicamentum existima-
uit, nempe ipsum ens: quam sententiam il-
lic repellit Arist. & nos supra reiecit, cum
ens non sit vniuersum.

Post hunc fuit Zenocrates, & Androni-
cus, qui duo prædicamenta constituerunt,
diuidentes res omnes in per se, & in alio:
& substantias vocabant res per se, acciden-
tia vero res in alio, ut refert Simplicius: sed
ista sententia non est vera: quia sicut ens
non est genus ad ista decem, quia non pos-
test contrahi vlla differentia: quæ non sit
etiam ens: ita accidens non potest contra-
hi differentia, quæ non sit accidens: unde
proinde non erit genus ad omnia acciden-
tia, sed æquiuocum, aut analogum: omnis

enim differentia debet distinguere à genere,
nam contrahens distinguitur a contracto.

Alia fuit sententia stoicorum asseren-
tium. Quatuor solum esse prædicamenta,
nempe substantiam, qualem, quomodo se ha-
bet, quo modo se habet ad aliud: sed ista
sententia diminuta clarissime est, cum præ-
ter ista quatuor, sit etiam. Quantum, ut docet
simplicius.

Quarta sententia fuit Nicostriati, qui referen-
te Simplicio, a rationem & passionem sub
vno constituit prædicamento, nempe sub
motu, & ita vltus est nouem prædicamen-
ta constituere: sed de hoc postea dicemus.

Vltima sententia fuit Arist. Pytago. Ar-
chitz, & aliorum, & communis antiquo-
rum post hos decem esse prædicamenta, &
ita docet Arist. 1. Meta. c. 7. & plurimis lo-
cis id repetit, & asseruit.

Inter neotericos etiam adhuc lis sub iu-
dice est, Quidam enim solum quatuor præ-
dicamenta recipiunt, inter quos est Suetia-
nus in suis ludicris, nempe substantiam, quæ-
ritatem, qualitatem, ad aliquid: reliqua
ut ipse vult, ad ista reducuntur.

Alij nouem ponunt, nam Vbi ad quæti-
tatem referunt: alij etiam. Quando repo-
nunt in quantitate, ut Paul. Vene. refert.

Alij vndecim faciunt: præter ista, n. de-
cem, vnum aliud pro entibus rationis fa-
ciunt, sed quia multa ex his facile dicuntur,
& abque consideratione, opus erit, ut bre-
uiter quid in hoc certius sit, explicemus.

Oportet ergo advertere, prædicamentorum
duplicem esse considerationem: altera
est secundum quam entia quædam va-
ria, & inter se diuersa sunt: altera ut cū en-
tia diuersa sint, varium obtinent prædican-
di modum. Quod quidem aliter dici solet:
prædicamenta considerari secundum pri-
mas intentiones, vel secundum primas ut
substantias secundis. Hoc autem est inter hæc
discriminis: contemplari enim talia entia
ut entia solum sunt, Metaphysici est: ac con-
siderare talia entia, ut prædicabilia, & præ-
dicata quædam sunt, Logici est.

Aduerte secundo, ista duo, nempe mo-
dum essendi, & modum prædicandi, seu
esse, & prædicari, ita esse coniuncta ut di-
uersum ens, diuersum habeat prædicandi
modum: & quæ idem sunt, eandem etiam
habeant prædicandi modum, quod dici
solet, modus prædicandi sequitur modum
essen-

Quæstio I.

100

essendi: verbi gratia, quia quæritas est ens
diuersum à qualitate, modus prædicandi
quantitatis est alterius rationis à modo præ-
dicandi qualitatis: illa enim in quanto, hæc
in quali prædicatur. Præterea sicut in ipsis
entibus, ut entia sunt, datur vnum primū
ens, penes quod omnia alia distinguuntur,
& à quo habent esse, ut docet Aristoteles.
4. Meta. ca. 2. ita in ipsis ut prædicata sunt,
dabitur vnum primum subiectum, à quo
omnia alia distinguuntur, & de quo varia
prædicata prædicantur, hoc autem est pri-
ma substantia: ac propterea Arist. 12. Me-
ta. c. 1. comparat substantiam inter reliqua
Regi, & Imperatori in exercitu.

Ex hoc est tertio aduertendum, quod si
nos volumus numerum prædicamentorum
venari, constituto primo ente scilicet sub-
stantia prima, diuersos modos entis circa
ipsam primos, & supremos inquirere debe-
bimus, logice autem modos prædicandi
diuersos, de prima substantia.

Hos autem pulchre docet S. Tho. lib. 5.
Metaph. lect. 7. inquit, quod multiplex
est aliquid de prima substantia prædica-
tur: primo tanquam de eius natura, & es-
sentia: & ex talibus prædicatis constituitur
prædicamentum primum, nempe substan-
tia: secundo tanquam accedens inherens
ipsi: & hoc vel est absolutum, vel ad aliud:
si ad aliud, est prædicamentum tertium ad
aliud: si autem est absolutum accedens,
vel competit primæ substantiæ ratione ma-
teriæ, vel ratione formæ suæ: si competit
ratione materiæ, est quantitas, si ratione
formæ, est qualitas: est enim hoc notan-
dum discrimen inter quantitatem & quali-
tatem: quod quantitas competit rebus ra-
tione materiæ: quod est dicere, ratio pro-
pter quam inest alicui quantitas, est ma-
teria, & nisi materia sit, quantitas non erit,
ut patet in angelis, in quibus quantitas non
est quia materia non est: qualitas autem se-
quitur formam, quod est dicere: ratio pro-
pter quam rebus inest qualitas, est forma:
ita ut etiam si detur res absque materia
possit habere qualitatem, ut patet in ange-
lis, & anima rationali, in quibus sunt sci-
entia, & habitus, & non habent materiam.
Tertio aliquid prædicatur de prima substan-
tia ab extrinseco, quia ei non inheret: &
hoc vel est tanquam mensura eius quanti-
tatis, & sic est vbi, seu esse in loco continen-

ti, & mensurante quantitatem locati: vel
est tanquam mensura corporis, cum ordi-
ne partium ipsius corporis, ut sedere, stare
& hic est situs: vel est tanquam mensura
operationis, seu durationis rei, & hoc est
quando: vel tandem non est mensura, &
hoc est Habitus prædicamentum, scilicet
esse vestitum: hæc quatuor extrinsece præ-
dicari dicuntur de prima substantia, quia
locus, situs, tempus, vestis, non insunt ipsis
inherens, de quibus prædicantur. Quarto
id quod prædicatur potest esse partim in-
herens, partim non inherens: & hoc est
duplex vel inheret secundum principium,
& sic est actio, vel secundum finem, & sic
est passio: verbi gratia, sumo calefactionem,
secundum quam ignis calefacit, ista calefa-
ctio inest igni secundum suum principium,
quia calor, qui in igne est, est principium
eius, non tamen secundum finem: nam ca-
lor productus, qui est finis actionis, est in
aqua, vel in re calefacta. Vides igitur actionem
secundum principium inherere agenti,
non secundum finem: e contra passio in-
heret secundum finem, non secundum
principium: propterea dicuntur ista præ-
dicata partim inherere, partim non inhe-
rere, seu ab intrinseco, & ab extrinseco
esse. Hæc est sufficientia horum decem
generum.

Ex his est prima conclusio. Tantum es-
se decem prædicamenta est probabile, non
tamen est euidens, & demonstratum. Hæc
conclusio quo ad priorē partē nota est: ex
auctoritate tot doctorū assentientium decem
prædicamenta: similiter ex diuisione supe-
rius adducta ex S. Tho. quo ad posteriorem
partem etiam nota est, cum à multis negel-
tur, nec ab vilo hucusque demonstratur.

Secunda conclusio. Entia rationis ad
prædicamenta entium realium reducuntur,
nec particulare prædicamentum con-
stituit. Circa quam aduerte, non quod-
cunque ens in prædicamenta diuidi, sed
ens reale finitū: entia enim rationis, quia
non habent verum esse, nisi in quantum
cum entium realium consideratione su-
muntur, genus proprium non faciunt, sed
ad alia reducuntur tanquam extrinsece quæ-
dam proprietates: unde negationes, priua-
tiones, entia rationis logica, reductiue sunt
in prædicamento eorum, quorum sunt ne-
gationes, priuationes, vel entia rationis lo-
gica:

QVÆSTIO IL

Prima
opinio.

Secūda
opi,

Primū
fund.

Sit igitur pro huius declaratione primo aduertendum, tam in substantiæ nominibus quam accidentis, esse abstracta, & concreta, ut notum in his est, homo, humanitas, animal-animalitas, album albedo, calidum calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis vel substantiæ: at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco; nempe concreta substantiæ substantiam, ut est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, ut est in alio: ex quo fit, ut homo humanitas eandem rem, seu naturam significant: differunt autem quod humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet, ut est per se significat: similiter album, & albedo,

Secund
fund.

Dubiš

Dices fortasse tu. Quare hi modi quatuor faciunt nouum predicamentum a suis formis: non autem alij modi: verbi gratia, quare esse calidum non est alterius predicamenti quam calor, & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt predicamentum, præter illud, in quo sunt, locus, tempus, vestis, seu habitus, & situs? Dico ad hoc, & est valde notandum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis vt accidens est: nam modus accidentis, vt accidens est, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempe quantitatis, qualitatis, & aliorum: propterea concreta nõ faciunt aliud predicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdem rationis & nature cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cum non sint per modum inherenæ, esse enim in loco, non est inherere, nec esse in tempore, nec esse vestitum, nec sedere: propterea Aristoteles in perus explicans quid est esse in subiecto sicut accidens, hos modos rejicit, vt illic declarat.

101

Prima
côclus.

2002
2003

Secunda
conclu

calidum, videtur dicere subiectum; qui d

QVÆSTIO III.

Primū
funda.

2013

Secção
funda

Distinctio autem rationis est, quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando videtur, quæ extremum est ens rationis, vt Adam & Antichristus distinguuntur ratione, quia neciter est in rebus, nisi per operationem intellectus. Alter gradus est quando videtur quidem extremum est ens reale, a

De Prædicam. Quæstio III.

terum tamen per intellectum, quæ distin-
ctio est sæpe inter contradictoria, scilicet
homo, non homo, leo, non leo: similiter in-
ter me & Antichristum est huius gradus di-
stinctionis, quia ille non est nisi per intelle-
ctum, ego autem realiter sum. Tertius gra-
dus distinctionis huius est, qui est inter ex-
trema, quæ tamen vnum sunt in rebus, &
vnam habent existentiam, tamen hoc vnu
æquale multis, & ista multa sic vnum
sunt, quod ex natura sua esse possunt mul-
ta: verbi gratia, in homine anima vegetati-
ua, sensitiva, rationalis, eadem res sunt: ta-
men ista anima facit, quod tres anime per
se faciunt: & ista tria sic vna anima in ho-
mine sunt, quod ex natura sua possunt esse
distincta in diuersis rebus: nam in plantis
est vegetatiua sine alijs, in brutis sensitiva
sine rationali: ista igitur dicuntur tria & di-
stincta, ratione, & intellectu aliter cogno-
scente vnum, aliter alterum: sed talis distin-
ctio non est vlla ex illis dictis, quia hic ista
omnia extra intellectum sunt, quamvis vna
res existant: hæc distinctio peculiari nomi-
ne dicitur distinctio rationis, ratiocinatae,
aliæ duæ distinctiones rationis ratiocinan-
tis dicuntur.

Prima
cōclus.

His suppositis breuiter, quia locus ille

Finis Prædicamentorum.

GILBERTI

alienus est ab hac disputatione, sit prima
conclusio. A substantia omnia nouem præ-
dicamenta realiter distinguuntur in com-
muni: dico autem in communi, non quod
omnia & singula distinguantur, sed quod
in omnibus prædicamentis sunt accidentia
realiter à substantia distincta, quod alij di-
cunt pro generibus singulorum.

Secunda
cōclus.

Secunda conclusio. Inter se non omnia
realiter distinguuntur: similitudo enim
quæ ad aliquid est, vt multi volunt, non
distinguitur à qualitate realiter, nec figu-
ra à quantitate, nec quando à tempore,
nec vbi à loco: scire autem quæ distinguan-
tur, quæ non distinguantur, prætermittatur
modo.

Tertia
cōclus.

Tertia conclusio. Quæ realiter non di-
stinguuntur, ratione, tertio modo distinguun-
tur. Hoc enim notissimum est: aliter enim
non esset distinctum prædicamentum, nisi
esset ens reale, & aliquo modo ab altero di-
uersum, & distinctum. Et hæc sufficiunt pro
prædicamentorum explanatione. Sic laus
Deo optimo, maximo, qui nos ad finem
perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia,
in sui nominis gloriam, & magnam legen-
tium vtilitatem cedant. Amen.

GILBERTI PORRETANI,

PERIPATETICI

SEX PRINCIPIORVM

LIBER.

De Forma. Cap. I.

FORMA est com-
positioni contin-
gens, simpliciter &
inuariabili essentia
consistens. Com-
positio etenim non
est: quoniam à natura compositio-
nis seungitur. Compositio enim
alteri vnaquæque adueniens, maio-
rem se coniunctam efficit quodam
modo. In forma autem hoc com-
mune non est: nam in eo quod corpus
album est, non dicitur maius
aut minus seipso non albo: nec si
non album intelligatur, destructio
compositionis, vel minoratio ali-
qua facta est, sed alteratio solum.
Quoniam autem fortasse in alijs idē
contingit proferri, additum conue-
nienter existimo, inuariabili essen-
tia consistens: in anima enim al-
teratio contrarietatis inuenitur, vt
tristitiæ, & gaudij. Sed quoniam
(vt aiunt quidam) simplicitati, nul-
li vero variationi subiecta est, vt ea
quæ est anima mundi, dissocians
hanc ab omnibus, addidi, com-
positioni contingens. Erit itaque
terminus formæ dicta definitio:
neque enim superflua, neque di-
minuta, si quis subtiliter inue-

stigauerit, reperietur. Habet
autem dubitationem ex præce-
dentibus, vtum aliqua forma
variabilis sit: hoc autem videtur in
pluribus, nam eadem oratio susce-
ptiva veri & falsi est: & albedo cla-
ritatis & obscuritatis, & oratio eius
quod est in re, & non est. Sed non
est ita, nam nihil differt albedinem
claram dicere, quam suscipiens cla-
rum dicere: non est autem oratio
eadem susceptiva contrariorum,
nec oratio eius quæ in re est & non
est: sed orationes notæ sunt earum
quæ sunt in anima passionum: de
his autem dictum est alibi. Substan-
tiale vero est, quod confert esse ex
quadam compositione compositio-
ni, vt in pluribus, quod impossi-
bile est deesse ei: vt ratio & sen-
sus: sine horum similia, vt conti-
nuum & discretum. Hoc vero erit
vt materia, & illud vt forma: vt
corpus, quod est hominis mate-
ria, anima vero forma. erit ita-
que substantiale, vt corpus, ho-
mo, & ratio: hæc autem in his quæ
de Categorijis dicta sunt, expedita
sunt. Videtur autem forma, quædam
à natura esse, quædam vero ab-
actu, ratio enim à natura est, co-
lor vero, & passio quædam in actu
consi-

consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, utrum à natura, an ab actu incipiant esse, ut in figura incisionis: nam nihil additionis fit, sed separatior quædam partium. Dico autem figuram esse à natura: assentiri vero ab actu: sed quæ coniunctionis est, ab actu est, ut domus. manifestum autem de his. Sed in his quæ in pluribus sunt, palam non est: nam ea quæ in pluribus sunt, in actione esse impossibile est, à natura autem non videtur fieri, quoniam ea, quæ à natura sunt, à creatura præexistente sumunt principium: palam vero est creaturam non esse: nihil enim rationis omnino, quare hæ creaturæ sint, poterit explicari. Natura igitur in his occulte operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione cõstitutio quædam, primorum excedens quantitatem, efficitur: sic ex singularium discretionem unum quoddam intelligitur, eorum excedens prædicationem. Quapropter communitas omnis naturalis est, quia à singularitate procedit, quæ creationi adequatur. Subtiliter autem etiam speculantes, sicut naturam in actionibus operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturam stabilivit. Sed hæc hæcenus, alterius enim considerationis sunt. Formatum vero alia quidem est in subiecto, & de subiecto dicitur, ut scientia in subiecto quidem est, ut in anima: & de subiecto quidem dicitur, ut de Grammatica. Quædam autem in subiecto est, de sub-

iecto autem nullo dicitur, ut albedo Socratis. Quædam vero neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur, ut humanitas Socratis & Platonis: similiter autem & his, quæcunque formarum sunt indiuiduæ. Quædam vero dicuntur de subiecto, & in subiecto nullo sunt, ut rationale, mortale. Eorum vero quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia. alia quidem sensibilia sunt, alia in sensibilia. Sensibile vero est, quod sensu comprehenditur: ut albedo, color, sonus, sapor, percussio, dulcedo. Insensibilia, quæ ratione comprehenduntur: ut doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autem ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi, ut nigredo in oculo: quædam vero difficile est assignare, ut scientia, paternitas, filiatio: nisi forte in compositionem & generantium complexione. singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius quæ in voce est, notatio est: hoc vero subsistens erit vel contingens. Eorum vero quæ contingunt existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter: ut linea, superficies, corpus. Ea vero quæ extrinsecus contingunt, aut actus, aut pati, aut dispositio, aut esse alicubi, aut in mora, aut habere, necessario erunt. Sed de his, quæ subsistunt, & quæ non solum in quo exigunt, existunt, in eo, qui de Categorijs libro inscribitur.

scribitur, disputatum est: de reliquis vero continuo agamus.

De actione. Cap. I I.

Actio vero est, secundum quam in id quod subicitur, agere dicimur: ut secans quis. in eo quod fecerit, secans dicitur. Est autem alia quidem anima, alia vero corporis. Differunt autem, quoniam ea quæ corporis est, mouens est necessario illud in quo est: idem enim quod corpus agens est, & mobile est: actio autem anima non id mouet in quo est, sed coniunctum: anima autem dum agit, immobilis est, mouet enim corpus anima autem permanet immutabilis, quoniam anima nec secundum locum mouetur, nec secundum quemquam aliorum motuum, nisi secundum alterationem, non in suscipiendo crementum, neque decrementum mouetur neque diminuendo, neque ad oppositum locum transeundo. locus enim corpus est: anima vero non est corpus. Impossibile est autem non corpus corpore moueri, quia nulli loci suscipit mutationem: solum vero corpus, eo quod de loco ad locum transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit: speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationes: impossibile ergo erit soluere, concesso quod ibi forma existat vere. Si vero non est incredibilis error: in vulgo putabitur, licet sit conuenientius. Scire autem oportet, quod

omne quod in motu est, in actione est: moueri enim actio est. si quid enim mouetur, agit necessario, omnis ergo actio in motu est, omnisque motus in actione firmabitur. Proprium igitur actionis est in motu esse sicut proprium motus in actione. Et in his quidem actionibus, in quibus est generatio aliqua, palam est: de his uero quæ corrumpuntur, fortasse obicitur. nam qui destruit, in motu est: nihil autem facere uidetur, nam nihil efficitur, sed quod factum est, destruitur. Dico autem actionem, non quid, sed in quid agat exigere. Non est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est: quare & motus quidem quale erit. Simpliciter autem quæcunque contrariorum oppositionem suscipiunt, eiusdem suscipiunt generis prædicationem. Naturalis uero actionis proprietas est passionem ex se in id quod subicitur, inferre. omnis enim actio passionis est effectiua: & omne passionem inferens, actio est. Contingit autem actionem actione effici, actio enim eius quo per se mouetur, eius actionis, quæ per aliud mouetur, generatiua est, actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principium sumit. Nihil autem interest siue agere, siue pati, animalis eius quod ab animali agere est, principium dicatur. Et sic actus quidem est primordiale principium, pati vero permixtum, quæ obrem actionis, passionisque actus est generatiuus. Facere uero est id quod quale est, ex se gignit. Qualitas quæ

quæ calor est, eam efficit quæ calefa-
cere est, actionem. Quantitatum ve-
ro particularium positio effectrix est
& qualitatium, asperitas enim & simi-
lia qualia sunt: linea vero, & super-
ficies, & soliditas quantitantes sunt:
vniuersa enim è situ substantiam &
generationem habent. Quantitas au-
tem quantitatis: vt longitudinis li-
nea, latitudinis planum, altitudinis
solidum corpus. Qualitatis uero qua-
litas: ut calor caliditatis. Situs autè
agere & pati: in dispositionis nanq;
compositione quardã generatio sim-
plicium sit, qua in motiva actione
consistere necesse est. Quando uero
tempus. Vbi uero locus. Habere au-
tem corpus: ea enim quæ circa cor-
pus sunt, habere dicuntur. Eorum ve-
ro quæ in subiecto non sunt, indiui-
duorum corruptio quidem est in pri-
mis: generatio autè in his quæ mox
post primorum constitutionem con-
sistunt. Eorum uero, quæ de ipsis præ-
dicata sunt, ea à quibus omnino ge-
neraliter nulla est prædicatio, ut om-
nes quidem homines eius hominis,
qui communis est, & vniuersalis. Re-
cipit autem facere & pati contrarie-
tatè, & magis & minus. Iecare enim
ad plantare contrarium est; &
utere ad humidum face-
re, & calefieri magis
& minus dici-
tur, & in
frigi-
dari, sicari, & humidu sic-
ri, tristari, & gaudere
magis & minus
dicitur.

Passio est effectus illatioque actio-
nis, secundum quam hæc quidè
patiuntur magis, illa uero minime. Se-
cundum quod quædam animantio-
ra sunt aliis: vt animantibus quidem
brutis est arbore, animantibus uero
irrationali rationale. Omnia uero,
quæ de generatione dicta sunt, eadè
dici possunt de ea, quæ in rebus est,
passione: quædam autem prolatione
non recta, sed mutatione. Est autem
pati eorum quæ multipliciter dicuntur.
anima enim actionum vnaquæ-
quæ passio dicitur, quas quidem sub
actione locauimus: ut amor, odium
tristitia, & gaudere: quæ omnia qua-
litates passibiles, actiones animæ ap-
pellamus. Dicitur quoque passio, quæ
in naturam agit: vt morbus, febris,
agritudines, & reliqua quæ qualia di-
cta sunt. Passio uero, vt dictum est,
prima est generatio actionis. Non est
autem in agente passio, sed in eo in
quod agitur, & operantis actum sus-
cipit. percipiens enim pati non dici-
tur, sed materia actum suscipiens.
Ea uero, quæ nunc reliquuntur, in
eo qui est de Generatione libro, tra-
ctantur. Et de passione hæc suffi-
ciant.

Quando uero est, quod ex adia-
centia temporis relinquatur.
Tempus uero quando nō est, vtriuf-
que

que autem ratio coniuncta est, ut
tempus quidem præteritum quan-
do non est: effectus autem eius, &
affectio, secundum quam dicitur ali-
quid fuisse, quando est. Instans
autem quando non est, sed secun-
dum quod aliquid æquale, vel inæ-
quale est: eius autem affectio, se-
cundum quam aliquid dicitur in-
stanti esse, quando est. Futurum
similiter tempus quando non est,
sed id quod futurum est: quoniam
contingere necesse est, secundum
quod aliquid dicitur futurum esse
cras, vel in aliquo tempore. Est igitur
quando, aliud ex eo quod abiit,
aliud ex eo quod instat, aliud
vero ex eo quod necesse est contin-
gere. Dictum est enim in Cate-
goriis præteritum & futurum esse
quantitates, & quod magis est con-
tinuans ad præsens. de præterito
quidem dictum est hoc, non quod
in substantia permaneat, sed quo-
niam in excessu suo nondum præ-
terit, de futuro autem, quoniam
necesse se contingere, quod tantum
est, ac si instaret, nulla enim dif-
ferentia est in eo quod permanet,
& quod futurum est, & quod nunc
abiit. Quamobrem & de futuris
agitur, & secundum ea aliquid di-
citur, & nuncupationem existen-
tium sortiuntur: vt Sol orietur
cras, cras erit nauale bellum, huius
obiit Socrates: & aliquid dicitur
secundum tempus id quod futu-
rum est, de eo qui nascetur futu-
rum, aut necessario de eo quod
est in Callias disputabit cras, vel
non disputabit cras: disputabit e-

nim, futuram actionem significat:
nihil autem inde est, quod in sub-
stantia adhuc sit. Differt enim quan-
do, ab eo quod est vbi: quoniam
in quocunque tempus est, vel fuit,
vel erit. in eo quidem quando, est
vel fuit, vel erit, quod secundum
idem tempus dicitur, quando enim
quod existenti est cum ipso instanti
est, & simul in eodem sunt: quan-
do uero ex eo quod abiit, & quod
futurum est, nunquam simul erunt,
vbi uero & locus a quo est, uel sit,
nunquam simul in eodem: vbi au-
tem in circumscriptione est: locus
aptem in complectente. Dissat au-
tem quando, quod ex præterito
est, ab eo quod ex futuro proce-
dit: quoniam quando quod ex fu-
turo, præterito posterius est: quod
uero ex præterito, est prius futuro.
Quando autem vnum & idem, pri-
mum quidem ex futuro est, secun-
dum ex præsens, posterius uero
ex præterito: quemadmodum tem-
pus: primum quidem nunc est fu-
turum, postea uero præsens, de-
inde præteritum. Sicut autem &
tempus, aliud quidem compositum
est, aliud uero simplex. Est au-
tem compositum, quod in compo-
sita actione consistit, simplex uero
quod cum simplici procedit. Et ita
quando, aliud simplex, aliud com-
positum. simplex quidem, vt in
momento, & nunc esse: com-
positum autem, ut in hora, die,
hebdomada, & similibus. Am-
plius, quemadmodum tempo-
ris partes sine mora succedent;
similiter, & partes, quando:
quando

quando quippe præteritum, & futurum ad præsens copulatiue reducuntur. Distat autem & tempus ab eo quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: ut motus annuus quis, & motus multus dicitur, eo quod multo tempore permanet. At vero secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur esse, & secundum idem temporale, & variabile pronuntiatur. Inest autem quando non suscipere magis & minus: non enim dies vel diurnus magis & minus die vel diurno, dicitur nec unumquodque diurnius alio: sic & de aliis. Quare omni, quando inest non dici secundum magis & minus. Amplius, quando nihil est contrarium: etenim quando ex præfenti est unum & idem quando de futuro & præterito: impossibile est autem duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Amplius autem, contraria nunquam in eodem erunt insimul quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem: idem namque quod est fuisse, verum est esse & futurum. contrariorum vero ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici, & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, ut corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim temporum alterationes, alteratur enim corpus in æstu, vere, hyeme, & autumno. Similiter autem & anima

lia acutius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in vere speculantur secundum instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius, ut qui aride vel gelide compaginationis, demeriores seipsis in autumno fiunt sepe: quibus vero sanguis principatur, in vere. Similiter autem & in aliis secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore quicquid temporis suscipiens variationes alteratur secundum tempus. Huiusmodi vero sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis aliis conuenientius erit proferre.

De ubi. Cap. V.

Vbi vero est circumscriptio corporis, à circumscriptione loci proueniens. Locus autem in eo, quod capit, est, & circumscribit. Est ergo in loco, quicquid à loco circumscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus, & ubi locus autem in eo, quod capit: ubi vero in eo quod circumscribitur & complectitur. Videtur autem non omnia adesse: anima enim nusquam est, nullum enim locum occupat, neque implet: animatum namque aliud capere potest. Numquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud & complecti posse occupante permanente, granum enim

animi modio adueniens retineri non posset: aere quo implebatur, quiescente aere, n. expulso granum utique recipitur. Nequaquam igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idem unum in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cum locum nullatenus occupet. Similiter autem & quæcunque à corporis ratione dissentiant, loci carent circumscriptione: Modet autem quis questionem fortasse, idem in diuersis & pluribus concludens: etenim vox in auribus diuersorum est vox autem & si aer non sit, esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: vox, n. omnino una & eadem in diuersis quidem aeris partibus esse non potest. Concedentibus itaque nobis unam & eandem vocem omnino in auribus diuersorum sentiri, utique & confiteri oportet omnino unam particulam aeris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem unum & in pluribus totum impossibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, vel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, vel unum & idem omnino in pluribus locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter se generantium, & similiter. quare & vox quædam non animalis est: ea enim, quæ imaginabiliter fit, similiter animalis non est, quoniam ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium? quare vox qui-

Log. Tolet.

dem animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit, unius ergo vox ad aures diuersorum dirigitur: una autem & eadem non contingens est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud vero compositum. Simplex quidem, quod à simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex est origo, & constitutio eius quod est continuorum. Locus autem, ut dictum est quidem, compositus habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particule corporis copulantur: corporis vero partes iuxta punctum. loci ergo particule solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Contentio autem de sphaera extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non poterit, ut dictum est à Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Contentibus ergo nobis sphaeram localem esse, confiteri utique necesse est, aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem præter ipsam est: quare extremitas quidem in loco non est. de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronuntiare, & contra sensibilia. Caret autem ubi intensioe & remissione: non enim dicitur alterum altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem, vel minorem locum possideat. non autem secundum ubi, vel secundum, quantitatem aliquam est magis

magis & minus, sed secundum id quod quale est. Inest autem ubi nihil esse contrarium: eo quod nec loco quidem inest contrarietas: locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec alijs manifestum est: sursum enim & deorsum esse contraria pluribus videntur, multum enim distare videtur id quod sursum est ad id quod deorsum est, quemadmodum sursum & deorsum, quare contrarietas videtur ubi circa sursum esse & deorsum, quemadmodum circa locorum quantitates. Contingit autem contraria in eodem esse: sursum enim & deorsum esse, in eodem sunt, idem enim sursum & deorsum est ad diuersa quidem sumptum: nam turris altitudo sursum est ad nos, sphaera autem extremitati comparata inferior est. Amplius contrarium sibi met quidam idem fore cōtingit, si, n. sursum esse & inferius esse contraria sunt, cum idem sursum & deorsum sit, colligitur idem sibi met contrarium fieri. Non ergo contrarietas ulla in eo quod in loco est.

De positione. Cap. V I.

Positio est quaedam partium situs, & generationis ordinatio, secundum quam dicuntur stantia, vel sedentia, vel aspera, vel lenia, vel quolibet aliter disposita, sedere autem & iacere positiones non sunt, sed denominatiue ab his dicta sunt. Solent autem quæstio induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & similibus: quamquam enim

positionem partium significare videtur. Asperum enim dicitur, cuius partium vna alteri supereminet. Lene vero dicitur, cuius particulae aequaliter porrectae sunt similiter autem & de alijs. Non sunt autem positiones ea, quae dicta sunt omnia, sed qualia circa situm existentia. ex eo namque quod partes si sunt dispositae, ex eo talia sensibus iudicantur: non autem ex eo quod talia, scilicet & aspera & lenia, vel bicubita, vel tricubita sunt. similiter autem & de alijs huiusmodi, quae partium habent positionem. Erit igitur unumquodque praedictorum non positio, sed quale, quod circa positionem nascitur. Suscipere autem videtur situs contrarietates, nam sedere, aliud quod stare, contrarium esse videtur. contraria enim sunt, quae in eodem individuo, eodemque tempore impossibile est reperiri: vicissim tamen possibile inesse sedens autem illico stare potest, & stans sedere. quocumque autem sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autem nobis haec contraria esse, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quod vnum sit contrarium plurium. secundum enim dictorum consequentiam non magis sedere ad id quod est stare contrarium est, quam ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere & stare nunquam in eodem simul reperiuntur, ita & accumbere & sedere & stare. secundum igitur huiusmodi dispositiones situi nulla contrarietas inest. Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur vnum plurium esse

esse contrarium: pallor etenim ad album & nigrum contrarium esse videtur, nam sub eodem genere cum sint, nunquam simul inveniuntur, & vicissim transmutantur, relinquuntur ergo vnum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum, vel album contrarium: etenim cum utroque in eodem est, pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur: necessarium ergo in quocumque pallidum est, in omni eo esse album & nigrum: similiter autem & de ceteris quidem coloribus. Amplius autem contrariorum quidem ratio est circa idem natura existere. sedere enim & iacere, non circa idem natura sunt seiuncta: est enim sedere proprie circa rationalia: iacere vero & accumbere circa diuersa. huius autem signum est equi & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neque magis, neque minus dici. Sedere autem non magis positio est quam accumbere, neque minus, neque sedens alterum altero magis & minus dicitur, neque accumbens, neque vniuersaliter secundum aliam positionem. Magis autem proprium videtur esse positionis, substantiae proxime assistere, omnibus quidem alijs formis suppositis. Positio autem nihil aliud est quam naturalis ipsius substantiae ordinatio, qualis vel à principio quidem innata est, ut ea quae asperis & lenibus, aequalibus & inaequalibus inest, vel à naturali quidem motu consueto, ut sessio, & accubitus, & similia. Quicquid igitur proxime substantiae est assi-

stens, id necessario positio est: & omnis quidem positionis huius ratio seipsum praedicationem.

De Habitu. Cap. V I I.

Habitus est corporum, & eorum quae circa corpus sunt, adiacentia: secundum quam hoc quidem habere, illa uero dicuntur haberi. Haec autem non secundum totum dicuntur, sed secundum particularem diuisionem: ut armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedit, dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis utitur, quam qui solis calceamentis, vel caligis utitur. In quibusdam autem non videtur quod cum magis & minus praedicentur: ut vestitum esse, & similia. Habitu quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus. quod autem alijs contrarium non est, palam est, similiter autem his & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, ut in corpore, & in his quae circa corpus sunt existentia: adiacet enim corpori, & his quae circa corpus sunt. hoc autem, ut dictum est, sit secundum eam, quae est in partibus diuisionem. In paucis autem alijs principijs huiusmodi inuenies: in quantitate enim solum, & in his

In Lib. I. Cap. I.

his, quæ ad aliquid sunt, similia reperies. ad aliquid autem, ut figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dissimilibus. Quantitas autem, ut numerus qui in numerabilibus inest, utique semper crescens secundum unitatum multifariam ascensionem. simpliciter autem nihil inueniens tot distribui paribus, ut numerum. non autem omnis quantitas, aut relatio talium est. Habitus autem omnis in pluribus necessario existit, ut in corpore, & in his quæ circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis proprium quidem habitus erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundum eam, quæ partium est diuisionem, ut in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis, habere enim dicitur alterationem, ut albedinem, & nigredinem; quantitatem, ut longitudinem, nihil enim aliud est dicere albedinem, aut longitudinem habere, quam album, aut longum esse. Dicitur etiam uas aliquid habere, ut modius triticum; quod nihil aliud est habere, quam continere. Habere quoque in membro dicimur, ut in digito annulum; quod tantundem est dicere, quantum est digitum in annulo esse. Dicitur vir uxorem habere, & recipere uxorem: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur, vel haberi dicatur, hoc autem habere nihil aliud est quam cohabitare. Quare modi habendi, qui dici consueuerunt, quinatio

numero terminantur. Fortassis quidem essent alij modi habendi præter hos qui dicti sunt: sed si qui sunt, diligens inquisitor inueniat. Et quidē de principijs hæc dicta sufficiat: reliqua uero in eo quod de Analyticis est, querantur volumine.

De eo, quod est plus, minusne suscipere. Cap. VII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundum clementum, vel diminutionem eorum, quæ suscipiunt subiectorum. aliter autem & alij ipsa quidem, quæ suscipiuntur, in suscipiente diminui, & crescere annunciant. Alij autem secundum utrumque amborum diminutionem & augmentationem. A primis itaque inchoantes, quæ eorum rata sit ac sit ma sententia manifestabo. Siquis uero primam & secundam destruxerit, utique & tertiam destruit, quæ ex utraq; conficitur coniunctione. Non ergo secundum suscipientium ipsorum clementum, vel decrementum, cum magis, vel minus aliqua dñr. Nulla enim ratio obuiaret dicenti hominem & animal & substantiam, & cetera consimilia cum magis, & minus dici, concedentibus nobis secundum subiecti intensionem, & remissionem qualibet cum magis, & minus dici. Amplius autem equus quidē & augmenti, & diminutionis motum frequenter sustinet. dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intensionem & remissionem passus est. mons etiam alio monte maior dicitur, cum nequaquam crescat, vel decrescat. Amplius autem

Sex principiorum Liber. 107

autem margarita albiore quidem equo dicitur, cui pedem album contingit habere. hoc autem non est, quia equus quidem in essentia à margarita superatur. Colligere igitur oportet, vel margaritam quidem albiore equo pronunciari, secundum magnitudinem subiecti vel paruitatem: vel non verum albiorem equo margaritam esse: vel nihil oīno magis vel minus dici secundum subiectorum magnitudinem vel paruitatem, neque in clementum vel diminutionem. Hoc autem palam est, quod secundum magnitudinem subiecti margarita albiore equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo esse non falsum est. Relinquitur ergo nihil secundum magnitudinem subiecti amplius vel minus dici: similiter autem neque secundum paruitatem. Amplius autem neque secundum ea quæ insciunt. Si enim secundum magnitudinem albedinis vel aliquid ceterorum dicitur aliquid albius aliquo, vel secundum paruitatem minus album, vel quomodolibet aliter: utique & maius albus equus, vel homo, vel quodlibet aliud albius margarita dicitur. etenim maior albedinis quantitas equo accidit quam margaritæ. Amplius autem magis & minus alterum altero dicitur, non secundum subiecti, neque accidentis clementum. Quoniam autem non secundum subiecti clementum vel magnitudinem aliud paruius alio dicatur, manifestum est: neque ergo secundum ipsius accidentis ampliorē quantitatem. etenim quantitas ultra subiectum protendi non potest, quoniam terminus quantitatis est corpus. paruitas autem quantitati supponitur: quare ultra paruum

quidem subiectum paruitas ipsa non porrigitur. quanto igitur subiectum paruius efficitur, tanto paruius quantitas minoratur. Patet itaque nihil secundum magis & minus predicari, neque secundum subiectum solum augmentum vel diminutionem, neque secundum accidentia: quare neque secundum utrumque. Oportet igitur ab alijs eam inuenire, quæ cum magis & minus dicantur. Huiusmodi uero sunt ea quæ sunt in uoce eorum quæ adueniunt, & non secundum subiecti vel mobilis clementum vel diminutionem, sed quoniam eorum quæ sunt in uoce, impositioni propinqua sunt, siue ab eadem remotiora sunt. de his etenim cum magis dicuntur quæ proximiora sunt ei quæ in ipsa uoce est impositioni; cum minus autem de his quæ remotiora consistunt. Ut album dicitur illud, in quo pura albedo est. quanto igitur ad uocis impositionem accedens puriori insciatur albedine, tanto & candidior assignabitur. & paruum quidem dicitur, quod alijs comparatum stature diminutione & quantitate uincitur, quicquid igitur est, quod in quantitatis mensura superatur, id continuo paruius pronunciat, similiter autem de alijs. Dubitabit autem aliquis, quare hæc quidem cum magis & minus dicantur, substantiæ uero minime. Hoc autem contingit, quoniam substantiarum impositio quidem in termino est, ultra quem transgredi impossibile est. Additur autem & de accidentibus quibusdam, quæ sine magis & minus dicuntur: ut quadrangulus, &

Gilb. Porretani Sex Principiorum lib.

triangulus, & similia. non. n. triangulus magis vnus altero dicitur. Contingit autem, quoniam in substantia rum quidem designatione accipitur, etenim quadrangulus quantitas nūcupatur, & corpus quadrangulatum. vel eadem, quæ in superioribus est ratio, hic uetat, quoniam huiusmodi impositio in termino facta est, ultra quem transgredi non licet, quem admodum in superlatiuis, etenim albissimus vel nigerrimus & huiusmodi sine amplius sunt, & minus eo, quod huiusmodi impositio in termino est, ultra quem porrigi impossibile est, & citra permanere, possibile. n. si contingit, nullum sequitur impossibile. quapropter si omnes puncti componantur, nullam faciunt magnitudinem, quoniam punctus puncto additus nihil auget. Est autem generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorum, sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc totum. In subiecto. n. duo sunt quorum hæc quidem est forma secundum rationem: hæc autem secundum materiam, quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio erit

simpliciter secundum veritatem. Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma, quam terra, musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idem: siquidem in his passio non esset secundum se musica & immusica, his quidem generatio esset, his autem corruptio. Ideo hominis quidem hæc passiones, hominis autem musici & immusici generatio quædam & corruptio nunc autem est hominis hæc passio, manetis musica & immusica: ideoque alteratio talis est. Est autem materia maxime quidem subiectum generationis & corruptionis proprie susceptibile. Sed quare discens non dicitur generari simpliciter, sed quod generari disciplinatum, hæc determinata sunt in prædicamentis. hæc autem hoc aliquid significant & substantiam, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed secundum aliquid generari. Est autem cui inest secundum naturam moueri, ut ignis.

Libri Sex Principiorum Finis.

PERI-

PERIHERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO.

Per Doct. Franciscum Toletum Societatis IESV.

De fine seu scopo huius libri, inscriptione, connexionione cum alijs, modo procedendi, & eius diuisione.

A N T explanationem libri de interpretatione Arist. quatuor præmittere oportebit. Primo, quod institutum, quis finis & scopus huius libri sit. Secundo, quæ inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa. Tertio, quam connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quarto, quis procedendi modus: scilicet, quæ libri diuisione, quæue eius partes.

1. Finis seu scopus huius libri.

Circa primum aduerte, scopum & institutum huius libri esse sumendum à scopo, & instituto totius Logicæ; Logicæ autem institutum hoc est: syllogismi, vel demonstrationis, quæ perfectissima argumentatio est, cognitionem exactam tradere. Cum tamē demonstratio, & syllogismus materia, & formam habeant, materia autē sint simplices propositiones, quæ ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur; fuit necessarium, syllogismi cognitionem traditurum, de simplicibus uocibus, & de complexis, ac propositionibus prius disserere. Cui vero de simplicibus rerū significatiuis uocibus in libro prædicamentorum tractatum sit, in hoc sequenti libro nostro de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus. Huius inscriptio est græce *περί ἑρμηνείας* i. de interpretatione. est. n. idem quod interpretor,

2. inscriptio. 1. opi.

nec illa est vna dictio, ut aliqui dicunt. sed est genitiuus cum præpositione. Sed quid interpretatio significet declarare oportet. Boet. in prima editione inquit, interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretatio nem habere, esse vocem significatiuam. nam voces non significatiuæ non dñt interpretationes; alterum esse significatiuā per se, nā cōiunctiones & prepositiones, & sineache goremata nō sunt interpretationes, quia si significatiuæ voces sint, quæ p se se significāt.

At vero quia ista definitio non videbatur exacta, nam voces brutorum, cum significatiuæ sint passionum ipsorum, interpretationes dicerentur, quod non ita est, propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit, nempe quod sit vox articulata. i. syllabis, & pronuntiatione distincta: ita, ut possit caractere designari, quales non sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc illud non satis erat, nam sunt voces brutorū articulatae, quales Psittacorum, Picarum, Coruorum, & aliorum, tamē addidit, quod sit vox explicans conceptus inter nos, quales nō sūt illæ voces Psittacorum.

Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata in teriores passionem manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discrimen esse inter voces, ut in libro prædicamentorum considerantur, & ut hic sumuntur; illæ. n. ut rerum significatiuæ sunt veniunt in considerationem, hic autem ut interiorum passionum manifestatiuæ, ac propterea titulus est de interpretatione.

Quod si obijcias non rectam inscriptionem esse, quando quidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempe optatiua,

tina, & imperatiua, & reliquæ, de quibus hic non agitur, sed solum de Enunciatiua. Ad hoc respondet Boet. non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis non tractetur nisi de particulari, subdit exemplum, si quis vellet de homine disserere, recte inscriberet. De animali.

2. opi.

Aliter respondet Alex. istam esse mancā inscriptionem, oportet enim addere de interpretatione logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. opi.

Ammon. dicit hic interpretationem summi pro enunciatione, quia illa est præcipua interpretatio, quæ verum vel falsum exprimitur. Idem S. Tho. dicit. ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse enunciationem simplicem, quæ hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

1. Fūd.

Hæc doctrina est bona & communiter recepta; at in hac parte tria existimo esse dicenda. Primo, non solum voces ut conceptum significatiuæ pnt hic considerari, sed etiam ut rerum manifestatiuæ sint. nā Arist. propositionem explicat, quod sit vniuersalis, particularisq; semper in ordine ad res explicat.

Est autem discrimen inter ea quæ in prædicamentis, & hic considerantur, ut notat Alber. tract. hoc 1. cap. 1. in prædicamentis enim res præcipue considerantur, quæ vocibus significantur, & illa est rerum consideratio, & eorum quæ rebus insunt, vel accidunt, ut quod sint genera vel species, at hic primo de vocibus, ut rerum significantur sunt, agitur, & de his, quæ vocibus primo insunt, ut esse nomen, verbum, propositionem, & reliqua huiusmodi.

2. Fūd.

& rñf. ad qō-
ne, de i
scriptio
ne.

Dico 1. cū Alber. loco allegato, & est maxime memorie mandandum. Propositio tripliciter potest considerari. Primo respectu rerum, ut rerum complexione solum significat, & sic eius partes sunt nomen, & verbum, similiter habet secundum hoc varia accidentia, esse nempe, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, veram, falsam, simplicem, compositam, & alia. Altera ratione consideratur, ut est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione, & sic accidit ei conuersio, qd sit maior, aut minor, aut conclusio. Tercio consideratur, ut non solum est in argumenta-

tionem ordinabilis, sed & probatiua alterius, & sic est necessaria, probabilis, contingens, &c.

Cum igitur tripliciter consideretur enunciatio, hic primo solummodo consideratur, nempe respectu rerum, quarum complexione vere, vel falso significat. Secundo vero modo ad libros Priorum pertinet.

Tercio modo ad reliquos libros. Ut autem hoc esset manifestum, propterea inscribitur de interpretatione. ut intelligamus hic enunciationem considerari, ut verum est si significatiua, respectu quarum interpretatio dicitur.

Propterea multo melius Interpretationem, quam Propositionem dixeris esse obiectum. non enim hic de ea, ut est argumentationis pars, differitur, sed ut est rerum significatiua; quod inest ei primo.

Dico tertio, quamuis possumus dicere hic interpretationem esse inscriptionem particularem: tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter summi pro quacunque etiam oratione, licet intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare: sufficit enim quod oratio in communi definiatur & diuidatur ut sit in ea. 4. huius ad hoc quod simpliciter inscribatur de interpretatione.

Dubatur, an Enunciatio simplex tantum sit huius obiectum, an enunciatio in communi, ut comprehendit tam simplicem, quam coniunctam. Anmo. & S. Th. & fere reliqui affirmant simplicem enunciationem hic esse obiectum, non autem, tractari de coniuncta. Cuius duplex est ratio. Altera est S. Th. quia coniuncta constat ex simplicibus: propterea ad eas refertur.

Alter ratio est, quæ etiam est Ammon. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem, nisi conditionalem, quia hæc non habet virtutem absolutam, sed ex suppositione: ut qui dicit, si homo currit, mouetur, absolute non dicit quod currat nec qd moueatur, sed ex suppositione dicit si homo currit tunc verum erit, quod mouetur dicitur hypothetica, quod ex suppositione aliquid esset.

Hoc supposito est ratio horum doctorum, hic agitur de enunciatione: cuius futurus est usus in demonstrationibus, & alijs syllogismis, sed hæc propositiones cum non habeant veritatem absolutam, non sunt aptæ ad

3. Fūd.

1. Dub.
4. opi.

ad quicquam probandum nisi quaterius fundantur in simplicibus, ut patet: si homo currit, mouetur, nihil probat, nisi adiungas simplicem, homo currit, ergo mouetur, propterea non meminit nisi Simplicis.

Hæc rationes, salua pace, mihi non placent, nam cum coniunctæ sint enunciationes, & verum, vel falsum significant, & sint aliæ præter conditionales: profecto alius cuius partis logica istæ erunt, cum autem non alterius, erit huius præsentis.

Propterea probabilis mihi videtur hic quamlibet enunciationem considerari. cū

Arist. omnem definiat in cap. & diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Arist. pauca tradidit de his, eo est, quia hic considerantur non ut syllogismus ingrediuntur, sub quâ ratione habent multa peculiaritatem, sed sub ea ratione hic sumuntur, ut verum, vel falsum complexe dicant, quomodo fere eadem cum simplicibus cōia hnt.

2. dub.

1. opi.

2. opi.

Dubatur utrum vna vox sit dicenda in interpretatio, an potius tota enunciatio, Boet. & Alber. existimant singulas voces per se esse interpretationes. at S. Tho. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed ut partes enunciationis sunt cum autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto, non enim partes Animalis, recte vocabis, Animalia, quod est obiectum in scientia de Animalibus: ita nec partes enunciationis dicuntur interpretationes, sicut ipsa enunciatio, quæ ut interpretatio est, est obiectum in presenti libro.

Tertiu
conne-
tio hu-
ius libri
cū ceteris

Sequitur circa tertium de connexionem huius cum reliquis partibus Logice. Pro

quo aduerte, Logicam esse regulam operationum intellectus quatum ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus inde etiam logica regulat sermonem quatum ad veritatem, sed secundo & mediate: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipse procedunt, eodem etiam partes Logice.

Triplex igitur operatio intellectus. Prima res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium apprehensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio, quando res vnam alteri copulando intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit: tertia est ratio, quæ ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logice pars. Prima circa simplicia, & hæc est liber Prædicamentorum, secunda circa composita, & hæc est iste liber, tertia circa discursus, & sunt reliquæ Logice partes.

Hinc patet hunc librum esse immediate post prædicamenta, & inde apparet utilitas eius, ut enim sine compositione non discursamus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

Circa 4. quis sit modus procedendi. Dico esse facilem, nempe definitiuum, exemplarem, inductiuum, tandem de diuisione dico præcipue hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate, primo de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione, de tertio adiacente, & ultimo de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis.

Quartu
Quis
modus
procedi
di, & di
uilio li
bri 1.

ARISTOTELIS STAGIRITAE.

PERIPATETICORVM

Principis, de interpretatione
Liber primus.

SEVERINO BOETIO INTERPRETE.

SVMMMA LIBRI.

*De Notis. De Orationis principijs. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus.
De enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem,
& falsitatem regulis, in quocunq; tempore.*

*De Notis: Et ut intellectu, ita etiam
in voce verum & falsum
reperi.*

CAPVT PRIMVM.

P R I M V M oportet
ponere quid sit nomē,
& quid verbum: po-
stea quid est negatio,
& affirmatio, & enun-
ciatio, & oratio.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce, ea
rum quæ sunt in anima passionum
notæ: & ea quæ scribuntur, eorum
quæ sunt in voce. Et quemadmo-
dum nec litteræ omnibus eadem, sic
nec eadem voces.

Quarum tamen hæc primum no-
tæ sunt, eadem omnibus passiones
animæ sunt: & quarum hæc simili-
tudines, res etiam eadem. De his ve-
ro dictum est in ijs, qui sunt de Ani-
ma: alterius. n. hæc sunt negotij. Est
autem quemadmodum in anima,
aliquando quidem intellectus sine
vero vel falso, aliquando autem cui

iam necesse est horum alterum inef-
fe: sic etiā in voce, circa compositio-
nem. n. & diuisionem est verum &
falsum. Nomina igitur ipsa & ver-
ba consimilia sunt ei, qui sine com-
positione & diuisione est, intellectui:
ut homo vel album, quando non ali-
quid additur, neque. n. falsum, neque
verum adhuc est. Signum autem
huius est, hircoceruus. n. aliquid si-
gnificat: sed nondum verum, ali-
quid vel falsum, nisi esse vel non esse
addatur, vel simpliciter, vel secun-
dum tempus.

P R I M V M oportet constituere, quid sit no-
men. Hoc caput diuiditur in duas par-
tes. In prima Philosophus quæ proximè lo-
co est, proponit ea, de quibus tractaturus
est. In secunda, quæ ad tractatum pertinet,
de vocum significatione disseritur.

Proponit igitur esse necessarium ante
omnia constituere, id est definire, quid sit
nomen, quid verbum, quid negatio, affir-
matio, & oratio. Dicit aut (Primus) id est
ante doctrinā syllogismi, & demonstratio-
nis, qui finis totius Logice sunt. Dicit (o-
portet) quasi necessarium sit ita, ut absq; ho-
rum cognitione non possit demonstratio-
nis haberi cognitio. Dicit (Constituere seu
ponere)

*Circa
cōposi-
tionem
& diui-
sionem
ē verū
& fal-
sum.*

ponere id est definire, quia definitio posi-
tio dici solet. Post proponit ea, quæ tra-
ctanda sunt: inter quæ vnum est obiectū,
nēpe Enunciatio: Alterum enunciationis
genus, s. Oratio; aliud enunciationis spe-
cies; Affirmatio, & Negatio; aliud partes es-
senciales enunciationis, s. Nomē, & Verbū.

Dubiū Hic primo dubitabis, cū scia non defi-
Primū. niat suum obiectum; cur querit, quid sit e-
nunciatio? Dico scientia definire quidem
suum obiectum, non tñ probare definitio-
nē de suo obiecto v.g. scientia de aīa defi-
nit, quid sit anima, non tamen ad eam sciē-
tiam pertinet probare talem definitionē
de anima: ita similiter hic definitur enun-
ciatio, sed definitio non probatur.

Dub. se- cundū. Dubitatur 1. quare non dixit oportere
definire, quid sit propositio, seu enunciatio,
seu vniuersalis vera, particularis vera, falsa. Di-
co: ea quæ sunt in scientia duplici modo
cognoscuntur. Quædam definitione, qua-
le est subiectum, & ipsius partes: Quædam
discursu, & probatione, quales sunt pro-
prietates: ac ppea Arist. nō dixit, quid sit
vniuersalis vera, falsa, quia ista demonstra-
da potius, q̄ definienda sunt: ac ppea ēt. di-
xit, oportet primū definire, quid nomen,
verbum, & reliqua, quasi passiones. cogno-
sci nequeat, & probari, nisi præsupposita
definitione subiecti, & ipsius partium.

Dubiū Dubitatur 2. de ordine isto, quo tractan-
tertiū. da enumerat, ultimo. n. loco orationē, quæ
genus est, ponit, cū tñ generis priusquā spe-
ciem cognitio sit tradenda, ut docet Ari-
st. de partibus. cap. 1. Præterea negationē
affirmationi præposuit, cū constet affirma-
tionem priorē esse. Ad hoc accedit Arist.
post i progressu ordinē p̄posterū obserua-
tē: nā prius de oratione, secundo de affir-
matione, ultimo de negatione disseruit.

1. Solō. Respondet S. Tho. huius cāi esse quia
inceperat proponere partes, dñ posuit no-
men, & verbū: postea, ut eandem rōnem
partium continuaret, posuit affirmationē
& negationem, quæ sunt species enuncia-
tionis, & enunciationem postea, quæ est
species orationis: partes autem species di-
tuntur, non sicut nomen & verbū, q̄ sunt
partes essentielles, species autem sunt par-
tes potenciales generis: sed ista ratio non
mibi admodum placet, quia si ista causā
sufficiebat: ut species generi anteponeret,
quare non fecit, ut eundem postea ordinē

in tractatu obseruaret?

Propterea dico cum Boetio in 2. Editio. 1. Solō.
ne id esse factum, ne si primo loco orationem
constitueret, arbitrareretur ipsum hic
de qualibet oratione disserturum, qd ita
non est, propterea species anteposuit, ut ge-
nus non alia ratione considerari hic intel-
ligeremus, quam ut has species continet,
quarum hic est præcipua consideratio.

Ad illud de affirmatione & negatione **Dubiū**
respondet S. Tho. admittendo affirmatio- 1. Solō.
nem esse priorem: tamen, inquit, negatio-
nem magis includere rationem partium,
à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit
diuisionem & separationem prædicati à su-
biecto, diuisio autem partes importat.

Aliter respōdet Sirianus, ut refert Boet. 1. Solō.
inquit duplicem esse negationem. Vnā q̄
conferat ex defectu aliquo particulari, si-
cut non currere eum, qui currebat: & talis
posterior est affirmatione. Alteram ex de-
fectu cōsistent ex non esse, & hæc prior est,
prius. n. fuit non esse, quam esse. Sed ista
opinio est extra Arist. ut bene dicit Alber.

qui mundum semper esse, & fuisse posuit.
Boet. dicit, negationem esse quidem po- 3. Solō.
steriorem affirmatione si vna ad alterā re-
feratur, at si ad suum genus comparentur,
vna altera prior non est, cum sint species
inde pendentēs respectu generis, & ita nō
est mirum, si negationem præposuerit, cū
sit species, sicut affirmatio, & hæc est bo-
na & apta responsio.

Quamuis possimus etiam cum Alber. 4. Solō.
tract. hoc. 1. cap. 3. dicere, nempe hic confi-
derasse Arist. has species, ut oppositionem
habent, & quia oppositio incipit à negatio-
ne, ad quam omnia opposita, ut supra di-
ximus, reducuntur, propterea eam præpo-
suit; an tamen istæ species sint, postea ex-
aminabimus.

Sunt ergo ea, quæ sunt in vo- 1.
ce, &c.

Aristoteles de verbis, nominibus, & ora-
tionibus tractaturus, q̄ significatiua sunt,
de eorū significatione, & diuersitate signi-
ficandi ante oīa disputat, ut docet Boet. Et
qd̄ i hoc textu quatuor assertiones continet.
Pro quarum declaratione fundamentū 1. Fund.
vnum aduertendū est. Homo tripliciter
se circa res habet. Primo ipsas non solum
sensu, sed etiam intellectu percipit formās
earum

earum similitudines, quæ dicuntur passion-
nes & conceptus; at quia isti conceptus oc-
cultissimi sunt, ut vocibus, velut quibus-
dam signis ad tales conceptus explicandos;
Cum autem voces hæ non sint permanen-
tes, nec totæ simul nec omnibus præsen-
tes esse possint; utitur homo alio signo, nem-
pe scriptura, ut docet Aug. tomo 3. li. 2. de
doct. Christ. cap. 4. sunt igitur quatuor: res
cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones
quæ dicuntur passionēs, & voces & scri-
pturæ.

Hoc supposito est prima Aristot. Asser-
tio. (Ea quæ sunt in voce sunt signa & no-
tæ passionum; quæ sunt in anima, & ea
quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voces)
id est voces explicant conceptus inter nos
animæ, & scripturæ ipsas voces explicant.
Vocat passionēs conceptus intellectus, nõ
quod intellectus patiatur, quando intelli-
git, passione aliqua destructiva, sed quia
intellectus intelligit recipiendo species à
rebus, s. intelligere pati, & intellectio pas-
sio dicitur 3. de anima cap. 4. Dicit autē
passiones quæ sunt in anima, quia ut ipse-
rius dicemus, voces significant res, ut ab
anima intelliguntur, atque indicant ipsos
conceptus. Et ideo excluduntur voces bru-
torum, quæ hæc passionēs non explicat,
& etiam voces humanæ, quibus naturaliter
affectus explicamus. Loquimur enim
hic de voce explicante conceptus intelle-
ctus.

Ex quo comperitur deceptio Andronici
quem citat philosophus 1. Animæ. Tex. 3.
& reprehendit de hoc; existimantis hunc
non esse librum Arist. quia non vocat Ari-
stoteles conceptus, passionēs in libro de
anima; sed iam hoc ex ipso Arist. probavi-
mus esse falsum.

Hæc verba Alexander interpretatur si-
militudinariæ, id est sicut voces sunt signa
conceptuum, ita scripturæ vocum; at Por-
phyrius & Boet. hoc non recipiunt, nam vo-
ces ista signa conceptuum, ut mutatis
vocibus non mutetur rei conceptus. At
voces mutantur ex mutatione scripturarū,
aliter enim una vox, aliter altera scribitur.

Dubiū.

Dubitatur primo circa assercionē, quæ
re Arist. non dixit voces, sed ea quæ sunt
in voce; vel litteras, sed ea quæ scribuntur;
& non dixit passionēs, sed passionēs quæ
sunt in anima. Ad hoc respondet Porphyrius.

1. solō.

hic intelligenda esse semper nomen, &
verbum, orationē, & reliqua; Est. n. oratio
triplex; & quæ sit intellectu, & quæ sit ver-
bo, & quæ scripto, ut etiam dicit Ammonius.
ideo ad distinguendū dicit ea quæ sunt in
voce, id est nomina, verba & reliqua; quæ
voce fiunt; & ea quæ scribuntur, nempe
nomina, verba, & reliqua quæ in scripto
sunt similiter quæ sunt in anima.

Sed melius, dicendum est cū Boet. Am-
mon. & S. Tho. voces ipsas secundum se
non esse signa conceptuum, nisi prius con-
stituantur & imponentur ad significandū,
sicut argentum secundum se non est vas
quousque introducatur forma, unde nomi-
na & verba non sunt voces solum, sicut
nec vas argentum, sed sunt voces cum in-
positione & significatione, habet se enim
vox ad nomina & verba sicut argētum ad
vas, cum ex quinto de generatione Ani-
malium, cap. 7. sit eorum materia. Est. n.
subiectum. Ac propterea optime Aristot.
non dixit voces sed ea quæ sunt in voce,
nempe nomina, verba, & reliqua, quæ ex
voce, addita significatione fiunt, ea vero
ratione non dixit litteras, quia litteræ
etiam sunt in voce, sed dixit ea quæ scri-
buntur.

Secunda assertio Aristot. (quemadmodū
litteræ omnibus non sunt eadem, sic nec
voces) Ac si dicat, non omnes eisdē cha-
racteribus in scribendo utuntur, nec simi-
liter iisdem vocibus idem significant, nam
alia voce Latinus, & Græcus alia, & alij
singuli ex reliquis conceptum hominis, &
cuiuslibet alterius explicant, & similiter,
aliter unus, aliter alius talem vocem cha-
racteribus exprimit, in quo comperitur si-
gnificationē vocum esse ad placitum, non
naturalem, si enim voces naturaliter signifi-
ficarent, idem apud omnes representarent
sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Tertia assertio (res, & passionēs, ani-
mæ eedē apud omnes sunt) ac si dicat, ex
dē est natura hoīs, & idē apud oēs homi-
nis conceptus, quamvis non eadem voce,
& scriptura ad talem rem, & conceptum
significandum omnes utantur, idem de
alijs dicendum est.

At circa hoc dubium posset esse, quomo-
do idem sint conceptus apud omnes, cum
constet alium conceptum me habere ho-
minis, alium habere Petrum, alium Ioan-
nem;

2. solō.

Dubiū.

mem: præterea quo modo res apud omnes
sunt eadem, cum diversæ velites, pro diver-
sitate locorum sint aliz domus, alij ritus,
alij mores, & negotia.

1. solō.

Ad hoc autem dico primo, q. Arist. vo-
cat eisdem conceptus, non quidem nume-
ro, q. unus & idem numero conceptus sit
in omnibus, hoc. n. falsum & impossibile
est, sed vocat eisdem forma, & substantia,
sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est
Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadē
forma, & ratione idem significat, per sen-
sus enim eadem re omnibus proposita om-
nes eundem conceptum eius in mente ha-
bent, si intelligant eam, non tamen ea-
dem voce talem conceptum exprimeret, nec
scriptura.

2. solō.

Dico secundo cū Alber. tract. 2. c. 3. cū
Arist. dicit easdem esse res omnibus, intel-
ligere oportet de rebus naturalibus & ip-
sarum naturarum, natura enim ignis, Leonis,
Plantæ apud omnes in quibus reperitur,
eiusdem naturæ sunt, non tamen loquuntur
de artificialis, & quæ à nostra dependent
voluntate, harum enim eadem est ratio cū
vocibus significatiuis.

Vnum autem verbum in littera est con-
siderandum, nempe, (voces esse notas pas-
sionum primo.) Notat enim vnum Boet.
& optime: voces non solum conceptus nõ
stros significare, sed etiam res per tales co-
ceptus cognitās. qui. n. dicit hanc vocem,
homo, non solum homines conceptum in-
ternum, sed etiam rem ipsam tali conce-
ptum cognitam significat, primā tamē vo-
cum institutio fuit ad conceptus manife-
standos; sicut scripturarum institutio ad vo-
ces, propterea voces primo dicit esse no-
tas, & signa passionum.

Quarta assertio Aristotelis. Quemad-
modum operatio intellectus duplex est, ut
dicitur etiam 3. animæ. c. 6. altera simplex
apprehensio, in qua non est verū nec fal-
sum, altera est compositio, vel divisio, in
qua necessario inest verū, vel falsum, ita
etiam in vocibus, quæ conceptibus cor-
respondent, aliquæ sunt, quæ nec vere nec
falso significant, ut dictiones per se, nēpe
nomina vel verba per se, quædā sunt, quæ
verum vel falsum significant, ut voces co-
positæ secundū enunciationem, quod pro-
bat exēplo eleganti. Qui dicit hanc solā
vocem, hircoceruus, idem, qui idē Græce

tragelaphus, nihil nec vere nec falso dicit,
quousque verbum aliquod addit, scilicet
est, vel non est.

In quo exemplo notandum est cum Boet. Notab.
in secunda editione esse compositæ figuræ
ab hircō & ceruo, significatq. animal si-
mile ceruo in cornibus, hircō vero in men-
to & barba, ut sit sensus, si nomen com-
positum, quod magis videbatur significa-
re verum vel falsum, non significat per se si
ne verbo, multo minus significabunt alia
simplicia, nempe nomina & verba.

Possumus etiam secundo exponere, ut
sit & nomē mōstri, sicut chimæra ex Boet.
2. editione; & Psell. & tunc sit subtilis in-
terpretatio; si nomen hoc rem significans
impossibile; nihil veri vel falsi significat,
quousque addatur verbū: nulla ergo dictio
per se, nec vlla compositio, quæ nõ sit enū-
ciatio verum, vel falsum significabit.

Hic autem sunt notanda illa verba (ni-
si, inquit, addatur verbum simpliciter vel
secundum tempus.) Quid enim intelligit
per verbum simpliciter, & per verbum se-
cundum tempus? Ad quod Respondet
primò S. Thomas verbum simpliciter, si
gnificare verbum præsentis tēporis, quod
perfecte verbum est, futurum autem & præ-
teritum, vocari verba secundum tempus. 1.
secundum quid, quia reliqua per præsens
regulantur, præteritum enim præsens fuit,
futurum præsens erit.

At Ammon. per verbum simpliciter in-
telligit verbum cuiusque temporis sine ad-
verbio temporali, ut est, vel fuit, vel erit, at
per verbum secundum tempus idem ver-
bum addito aliquo temporis adverbio, ut
hodie est, cras erit, solum fuit.

Boet. in prima editione idē cum S. Th.
sentit, sed alia ratione procedit, dicit verbū
præsentis vocari simpliciter, id est solitariè
verbum, quia re vera præsens, inquit, non
est tempus, cum non sit, nisi unicum in-
stans præsens, sed significat confinium tē-
poris præteriti, & futuri, instans enim nõ
est tempus, sed continuatio temporum, ut
dicitur 4. Phys. cap. 10. præteriti verbum,
& futuri dicuntur verba secundum tem-
pus, quia præteritum, & futurum tempus
sunt.

At in 2. editione aliam subiunxit expo-
sitionem, quæ est Alex. & Magentini, &
quam valde laudat Albert. tracta. 2. c. 2.
etiam

Dubiū.

1. solō.

2. solō.

3. solō.

4. solō.

etiam est Avicenna. Pro quo advertunt verbum est, aliquando denotare substantiam, & unionem substantialem prædicati cum subiecto, ut in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, Deus est. hic enim non denotatur, nisi quod prædicatum est de essentia subiecti, propterea omni tempore sunt veræ; quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Aliquando est, significat existentiam, quando certum tempus importat, & pro eo venit, ut qui dicit homo est, leo est albus, hic denotatur, quod hoc tempore præsentis existit homo, & leo est albus; verbum primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato, posterius dicitur secundum tempus, quia temporis certam differentiam dicit, & secundum eam venit extrema. Omnes expositiones hæc sunt bonæ, & recipiendæ, utcumque; sit sine nomine, & verbo, vocibus nec verum, nec falsum inest.

QVÆSTIO II.

De significatione, & modo significandi vocum.

Difficultas est de vocum significatione, nempe, an significet conceptus, an potius res, an utrumque; & de modo significandi, an naturale, ut voluit Plato, an ad placitum, ut voluit Aristoteles. significent?

2. Fld. Quid si
gnum.
Pro quorum facili declaratione sit primum fundamentum. Signum, ut dicit Aug. de doctr. Christi. c. 1. est res, quæ præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire, id est est res, quæ per sui cognitionem alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis, cognitio enim fumi cognitio nem ignis facit.

Signo-
rum di-
visio.
Est autem signum proprium, & improprium; signum proprium est, quod non solum sui cognitione alterius facit cognitionem; sed etiam ad hoc ordinatum est siue a natura, siue ab alio, ut aliud indicet; quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, ut indicet vinum.

Improprium autem est, quod sui quidæ cognitione aliud facit cognoscere, non

tamen ad hoc ordinatum est, ut fumus, est signum ignis, & effectus causarum, & e contra, sed non sunt proprie signa, cum non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ ventura indicant, de quibus Plinius lib. 2. vi. fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coactio signum pluvie; quæ prædicta dicuntur. Sed non propria signa, quia ad hoc instituta non sunt, nisi quis velit cum Virgil. dicere 7. Georg. ad hoc esse instituta. inquit enim.

Atque hæc ut certis possimus discere signis. Aestusque pluvialisque, & ingentes frigora ventos,

Ipse pater statuit, quid mensura Luna mone-
ret.

Quo signo caderent Austri; quod sæpe videntes, Agricola proprius stabulis armenta tene-
rent. &c.

Signum in communi triplex est, Quoddam naturale; Quoddam voluntarium, siue ex instituto, vel ad placitum, quod idem est. Quoddam ex consuetudine quoddam. Signum naturale est, quod ex se habet ut per sui cognitionem alterius cognitionem faciat, sicut vox animalis signum naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum; quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionem, non tamen ex natura sua; sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionem; sed ex quadam consuetudine; sicut capis sæpe aliquem sequens præmissus, inducit illius cognitionem, & mappa appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine, quæ prope tempus prandij solent apponi mappæ.

Sit 2. fundamentum duplex significatio in vocibus reperitur; altera est naturalis; quæ affectiones animæ internas exprimit, & similiter suum prolatorem, quæ significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc instituta a natura sunt, & de his loquebatur Aristoteles 7. politici. cap. 2. vox est molesta, & iocunda significatio.

significatio. similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem, & ita per loquutionem distinguimus hominem; per rugitum cognoscitur leo; talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudet. Altera significatio inest vocibus, scilicet, quod significant & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitæ. Talis autem significatio ad placitum, & ex hominum instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis; & ab hac significatione, ad placitum, voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maxime est observandum.

2. Fund. Sit tertium fundamentum duplex est signum; Alterum manifestativum solum; Alterum manifestativum & suppositivum simul. Signum manifestativum est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem, ut sonitus est signum manifestativum lectionis; Manifestativum vero & simul suppositivum est, quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vires sortitur, sicut Prorex, qui ipse Regis personam indicat, & ipse locum tenet, ita se habent voces istæ significationis; sunt enim signa manifestativa conceptuum interiorum, & affectionum, & de hac significatione loquitur hic Aristoteles. sunt enim signa manifestativa, & suppositiva rerum, quia non solum res indicant, sed earum loco sumuntur; ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus, de qua significatione, seu acceptionem locutus est Aristoteles 1. Plench. cap. 1.

2. cōcl. His suppositis fundamentis sit Prima Conclusio, significatio vocum quæ omnes sunt indicant prolatorem, vel quæ passiones internas exprimit, naturalis est, quæ omnibus vocibus brutorum etiam inest. Hæc conclusio nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano ergo a natura.

2. cōcl. Secunda conclusio, significatio, quæ voces intellectus conceptus & res manifestant, non a natura, sed ad placitum inest. hæc est secundum mentem Aristoteles. nec oppositum existimavit Plato, quantum existimo; sed forsitan loquebatur de priori significatione, vel ut explicat bene Michael

Psellus cap. de nomine, ideo dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impostore, imponente talia nomina rebus, qualia illarum naturis conveniebant. propterea vocabat nomina naturaliter significare, solemus enim artificialia, quæ maxime naturam imitantur, naturalia per exaggerationem vocare, & forsitan illud est genesis 2. omne quod vocavit Adam, ipsum est nomen eius.

Tertia conclusio scripturæ vocum sunt manifestativa; & suppositiva signa, ut scribere vocis prolixum locum obtineat; est enim scriptura, vox quasi quædam propterea.

Quarta conclusio simul scriptore & vocibus res indicant, earum loco constituta; & simul conceptus rerum proferentis manifestant, & hoc est quod dici solet, voces subordinantur conceptibus, vel significant res medianibus conceptibus; idem descripturis. non tamen existimes voces vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solum pro rebus; conceptus tamen indicant & manifestant, & hæc de vocum significatione dicta sufficiant.

QVÆSTIO II.

Quid sit veritas, & in quo subiecto?

Quæstionem hanc exacte disquirere ad Metaphysicum potius quam ad Logicum sit? pertinet, brevis tamen quid in ea sentiendum sit pro capiti Logico explicabimus, veritas igitur duplex est; Quædam incomplexa, quæ transcendentalis, seu in essendo ab alijs dicitur; Altera veritas complexa, seu in dando. Veritas incomplexa est conformitas quoddam rei ad sua principia, ut talis sit res, qualem sua principia, & esse petunt; vocamus enim verum amicum, qui est secundum leges præstitutas amicitie; vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri, & hac veritate unumquodque ens verum est secundum naturam suam, & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest; & dicitur transcendentalis, quia omnibus convenit; quam definiebat Avicenna. Est proprietas esse uniuscuiusque rei, prout stabilitum est ei, & hæc veritas inest

inest etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res; & sensui, quando talem habet speciem, quale est obiectum, & de hac dixit Aristoteles secundo de anima cap. 6. sensus priorum sensibiliū semper est verus.

Altera veritas est complexa, quæ est conformitas intellectus componentis vel diuisis ad res compositas, vel diuisas. Id est quando ita componit vel diuidit, sicut res se habent: Dicitur autem componere, quia affirmat iudicando: diuidere vero, quando negat etiam iudicando: Talis autem conformitas veritas dicitur, disformitas vero dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit quam se habent res: v.g. mente affirmo, homo est animal, vel nego homo non est animal, veritas est illa conformitas prioris cognitionis ad res, falsitas vero est disformitas posteriorum ad rem.

In quo subiecto sit. Hinc patet secundum: si petas; ubi est veritas seu in quo subiecto? dico cum Aristoteles & alij, est in intellectu tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel disformitas intellectui inest, præterea est in rebus, tanquam in causa, quia ab eo, quod est res vel non est, inde intellectus verus vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, ut in signo mediante intellectus conceptus, & res, unde res dicitur vera casualiter: propositio tanquam signum, seu instrumentaliter, intellectus formaliter.

Vnde verum analogice de his tribus dicitur sanum, quod de animali formaliter, de vrina, ut de signo, de medicina effectiue siue casualiter dicitur, de hac igitur veritate loquimur, quæ non in simplicibus, sed enunciationibus inest, & hæc de quaestione præfati sufficiant Logico.

De Nomine. Cap. I.

NOMEN igitur est vox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. in nomine. n. quod est equiferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet in compo-

sitis. In illis enim nullo modo pars significatiua est in his autem vult quidem, sed nullius est, separata, ut in eo quod est equiferus hoc quod est ferus, nihil significat per se. Secundum placitum vero, quoniam natura, nomen nullum est, sed quando sic nota, quoniam designant & illi rationi soni, ut ferarum quorum nullum nomen est.

Non homo vero non est nomen, at vero nec positum nomen est quod illud oportet appellare, neque enim oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

Philonis autem, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis, ratio autem ipsorum est, in alijs quidem eadem: differunt autem, quoniam cum est, vel fuit, vel erit, neque verum, neque falsum est, nomen vero semper, ut Philonis est, vel non est, nondum enim, neque verum dicit, neque falsum.

Cur de Nomine & Verbo tantum, & non de alijs partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine quam de Verbo?

ARISTOTELES de enunciatione tractaturus ordinem obseruat naturæ, nempe a partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis nomen & verbum.

Circa quod merito dubium occurrit, quare solum has duas tradiderit partes, cum aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poetica tradidit? Ad quod respondet Ammonius & S. Thomas. id esse factum, quia partes necessariae enunciationis hæc sunt, sine his enim nulli consistat enunciatio, potest autem absque alijs constare, inimo

inmo reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quæ se sicut clauis in naubus habent.

At si petas, quare saltem illas non adducis, siue nomine partium, siue nomine quouis alio quamuis necessaria non sint? Adverte circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rethor se habent; Grammaticus enim eius congruitatem inquit Rethor eius ornatum, similiter Poeta eius compositionem; propterea plures perunt partes quam nomen, & verbum, at Logicus veritatem sermonis quærit: est enim artifex scientiarum, in quibus veritas sola peritur, & exquiritur, at veritates scientiarum in rebus, naturisq; & proprietatibus, ac operationibus ipsarum consistunt. hæc autem omnia non nisi verbo, & nomine explicantur, propterea Logicus, ut Logicus, non alias querit suæ orationis partes quam nomen, & verbum.

Dubium.

Dubium secundum. Cum in libro prædicamentorum de simplicibus tractatum sit, quid modo oportuit iterum de simplicibus istis differere? Ad quod respondet S. Thomas. simplices voces tripliciter posse considerari. Vno modo ut rerum solum significatiue sunt & earum loco ponuntur, & sic ad prædicamenta spectant. Altero modo, ut enunciationis partes sunt & sic adhuc librum referuntur. Tertio, ut ordinem syllogisticum habent, qui in tribus terminis & propositionibus consistit: & sic ad libros priorum pertinet.

Circa quam doctrinam, quæ vera est; Adverte, quia illic, nempe in prædicamentis, voces respectu rerum considerantur, sicut innumeræ voces secundum multitudinem rerum, quælibet enim res suam habet vocem; at quia hic voces, ut etiam partes enunciationis sunt, considerantur, & huius non sunt, nisi duæ partes necessariae nomen, & verbum, inde multitudo illa vocum superior ad duo coarctatur, quia ex illis omnibus, aut nomen, aut verbum tantum conficitur. At in syllogismis, quia omnibus ordo eorum in tribus consistit dictionibus, illa multitudo ad tria coarctatur, nempe maius extremum, minus, & medium.

Hinc patet illud, quod dicit Ammonius. nempe hæc omnia re idem esse; ratione vero diuersa; vocem simplicem, nomen, verbum, dictionem, terminum. Vox simplex, est vox solum respectu rei considerata, quo pacto

Log. Tolet.

non in nomen, nec in verbum est distinguenda, & sic ad prædicamenta diximus pertinere nomen, & verbum. Dicitur vox, quando iam præter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc iam ad enunciationem dirigitur. Dicitur dicitur vox, quando iam in compositione, & oratione spectatur terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

Dubium 3. Quare potius à nomine, quàm a verbo incipit Aristoteles ad quod respondet Ammonius & S. Thomas. quia nomen significat naturam, & rem; verbum autem id quod adiacet rei, prius autem est res, quam id quod adiacet rei: sicut substantia prior est: accidente, & materia prior est forma; quæ etiam expositionem sequitur Albertus. tract. 2. cap. 4. nec ista ratio est spernenda.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda scilicet, nomen esse simplicius verbo, quia nomen significat aliquid, at verbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est verbum, quam nomen, & est textus notandus Aristoteles. 1. post. c. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria, quia simplicior. nam Arithmetica considerat quantitatem non habentem positionem; at Geometria tractat de quantitate cum positione; simile est prorsus de nomine significante sine tempore, & de verbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c.

Hoc breue caput non aliud quam nominis definitionem, & eius explicationem continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars: quæ magis difficilis est, ponitur, & probatur.

In quo egregium Aristotelis artificium considerari; qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant, quod multi non aduerterentes, verba priora integram esse definitionem existimauerunt, quod tamen falsum est, cum Aristoteles paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte hæc verba continentur. (Nomen igitur est) dicitur (igitur) quasi sequatur ex illis verbis præmissis (Oportet definire quid nomen) &c.

Partes definitionis sunt (vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars

p. pars

pars est separata significatiua.)

Non probat, quod sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat.

Sed probat ultimam illam partem, quia magis proxima erat, nempe, quod sit talis vox, cuius partes per se separatae non sint significatiue: nam oratio esset nomen, quod tamen non est. nomen enim pars orationis est, non oratio, cum pars non sit ipsum totum.

At quia potest quis dubitare de nominibus compositis, quae sunt nomina, & tamen eorum partes per se videntur significare, ut aquilus: respondet, partes quidem videntur significare, non tamen significant: in nominibus autem simplicibus partes nec videntur significare, nec significant.

Probat alteram particulam (secundum placitum) tali ratione: voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina, nec verba sunt, aliter bruta haberent locutionem, ergo nomina, & verba non à natura, sed ab impositione dependent. similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiam humanis, quae nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Illam particulam (sive tempore) non probat, quia est negatiua, & pendet ex declaratione affirmatiua, scilicet, cum tempore propterea differt in caput sequens.

2. Non homo vero non est Nomen. &c.

Hæc est posterior capitis pars, in qua Aristot. conatur adhuc definitionem perficere. nam non homo, non leo, non sunt nomina, tamen eis competunt verba definitionis huiusque assignata: nec sunt nomina, quia significant tam id quod est quam id quod non est. qui enim dicit non homo, dicit ea, quae non sunt homo, quod entibus, & non entibus competit. nec ista sunt orationes, quia partes non significant per se: nec negationes, quia non sunt enunciationes. dicantur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur non esse definitionem illam exactam, nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quod nomen sit vox finita & determinata significationis.

Catonis autem, & Catonis, & quaecumque, &c.

Hic textus est aduertendus, in quo Aristot. adhuc conatur aliam superaddere differentiam, ad complendam definitionem, & utitur ratione hæc, Catonis, & obliqui non sunt nomina, sed alia secundum se ipsa, id est, differunt à nominibus, & tamen ratio eius est, id est, definitionis præcedentia verba illis competunt, ergo adhuc aliquid deest, & ad cognoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina; nempe, quia non semper cum verbo faciunt propositionem: at nomen cum verbo facit enunciationem, addamus ergo talem differentiam, quod sit vox recta, id est, cum verbo semper propositionem faciens, eritque perfecta nominis definitio. Vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta.

Vbi nota, Aristot. non dixisse obliquum cum verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit, ut Placet Petro, tædet me, sed id non semper, at nomen semper id habet. aduerte igitur hoc Aristot. artificium in perfecta nominis definitione indaganda, nec aëro existimandum est illam priorem esse integram definitionem, quam nonnulli sic existimant, ut S. Thom. Auerro. & Ammo. cum tamen non sit.

QUESTIO I.

Nam definitio Nominis recte sit tradita, in qua singula eius particulae examinantur, ac primo de voce, quid sit, & quotuplex, &c.

Circa hanc definitionem oportet verba singula examinare, imprimis de voce. Quid vox. dicamus, Aristot. 2. de anima, cap. 8. definit quid sit sonus, & quid vox. Sonus est qualitas perueniens in aëre ex duorum corporum collisione, quæ qualitas auditu est perceptibilis, ut sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuum. Vox autem est sonus, sed non omnis, sed is qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi, id est, quæ apta est exprimere passionem internam, unde vox quidam sonus.

sonus est, non tamen omnis sonus est vox; sed sonus animalis, non quicumque sed ore factus. Stridor enim Cicadarum non est vox, quia non fit.

Vocis definitio.

Vox autem primo diuiditur in illitteratam, & litteratam, seu articulatam, & inarticulatam. Vox illitterata seu inarticulata, dicitur, quæ non est prolatione syllabarum distincta, ita ut scribi possit, ut latratus canum, mugitus bouum. Litterata seu articulata, quæ syllabis est distincta, ita ut possit describi, ut vox, homo, animal, iterum. Vox quædam significatiua, quædam non significatiua actus. Ex inter litteratas seu articulas, etiam aliqua significatiua reperitur, ut leo, album; aliqua non significatiua, ut blitiri. similiter inter illitteratas aliqua est significatiua, ut latratus canum, rugitus, & voces brutorum; aliqua non significatiua, ut sibilium, & alia, quas homo maniter proferre potest. cum igitur multiplex vox sit, nomen est inter voces significatiuas articulas.

1. dub. 1. opi.

Dubitatur an vox sit genus in hac definitione, ad hoc respondet P. Illius vocem dupliciter posse considerari: vno modo, ut ab ea secludatur significatio, ut vox sit sonus ore animalis prolatum, & sic non genus est, sed potius materia nominis, & verbi, & orationis; altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.

2. opi.

Ammo. vero. & S. Tho. simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu potius subiectum.

1. Fud.

Circa quod aduerte nomen, verbum, orationem, & similia duo includere, alterum ut subiectum & materiam, alterum ut formam. sunt enim vel ut artificia quædam, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt formam, seu figuram, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignum, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia vox est, ut expresse docet Aristot. lib. 5. de gener. animali. ca. 7. forma vero est significatio ad placitum, ut enim supra diximus, significatio naturalis non facit orationem, alias bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, ut dicitur sect. 1. 1. proble. q. 57.

1. cōclu. fio.

Quo supposito, dico absolute, vox est materia, & subiectum orationis, & nominis, & verbi, non autem genus. hæc patet. vox est quid naturales, at oratio est quid

voluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiatum. ergo nec vox est genus orationis, nec aliorum.

Dico 2. ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam, sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic constructa, quem modum definiendi commendat Aristot. 8. Meth. c. 3. ita similiter vox est subiectum, reliqua unius formæ locum habent, ita enim artificia de finire oportet.

Dico 3. si aliquid loco generis ibi constituitur, non est vox, sed significatiua ad placitum, quod totum unico erit dicendum nomine, quod Ammo. aliis uerbis indicat, dicens notam, seu signum uocale esse genus nominis, & hoc mihi placet: genus enim artificiatorum debet sumi præcipue secundum formam, quod autem vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia sola vox non prædicatur proprie, est enim expressa doctrina Aristot. 2. gener. c. 1. statua non dicitur aurum, sed aurea. & 7. Meth. cap. 7. at si loco generis uox constitueretur, proprie prædicaretur, quod non est, cum sit subiectum, & materia, & secundum hoc potest dici hanc definitionem esse per genus, & differentiam, vox enim significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia.

Circa illam particulam, ad placitum, quæ supra iam explanata fuit, Ammon. recitat sententias quatuor, quidam enim assererent nomina secundum subiectum & secundum significationem esse à natura, & hi fuerunt Cratylus, & Heraclitus.

Alij assererent uocem esse à natura, & significationem uocabant naturalem, quia ut supra diximus maxime competeat rebus significatiuis.

Alij significationem assererent, ita esse ad placitum, ut in impositione nulla ratio naturæ rei fecerit habita, sed à casu quoddam.

Aristot. uero docuit significationem esse ad placitum, sed ita ut rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est.

Alia particula (sine tempore,) relinquitur in caput de uerbo.

Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat) ubi aduerte hoc discrimen esse inter duo nomina, quæ conueniunt

in compositione, & quæ conueniunt in congruentia grammatica, sicut armiger, & arma gerens, nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationem ita, ut tota oratio non habeat significationem, nisi partium ipsarum significationem. at quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem, & fit una significatio totius. quamuis significatio hæc sit fere similis aliquando significationibus partium, unde iam tunc partes ibi non significant etiam si significare videantur aliquando.

Assimilatur autem hæc oppositio mixtioni naturali, quando enim elementa componunt rem, destruantur elementa, & fit unum aliud, & duo colores mixti eorum puntur, & faciunt tertium, congruentia autem similatur congregationi, quia plura graha faciunt cumulum, & unumquod quæ manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositionis figuræ non habere de se partes significantes, immo nec quæ videntur semper si significare. nam si illud per se haberent, semper esse, quod tamen non est. nam partes huius armiger, nec videntur significare, nec minus in his, in quibus videntur, significant, ut diximus.

Dubiū. Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis, saltem complexum ex duobus, ut homo albus. dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at nomen per se debet significare. Præterea quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositæ enim orationes ex simplicibus constant.

3. dubiū Alia particula est (finita) circa quam aduerte negationem dupliciter cadere super aliquod nomen, uno modo negative, altero modo priuatiue, tunc cadit negative, quando ita destruit significationem nominis, ut prius nihil ponat in re, ut non homo, dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiue, quando ita destruit significationem nominis, ut ponat spiritum in aliquo subiecto, ut non homo fit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum usus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignem,

ex non aqua fit aqua.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit supra connotatiuos terminos, communi usu tenetur priuatione, quia negat formam, & ponit subiectum, ut non albus, corpus, quod non est albus, non consecuta misericordiam, id est plebs non recipiens misericordiam, quando vero supra terminos absolutos, utroque modo teneri potest.

Sed hic in presenti non vocatur infinitum, nisi quando tenetur negative, quia tunc veritatem habent verba Ari. non homo est in quolibet, & quod est, & quod non est, de quorum interpretatione aliqui sunt sine causa solliciti. existimant enim esse intelligenda, quantum ad significationem, id est significant id quod est, & id quod non est, non tamen quantum ad predicationem, cum prædicamus, chimera est non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, ut ipsi existimant.

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Thom. & Ammon. hæc intelligenda esse de predicatione, dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa, cum prædicatum sit intrinsicè subiecto, ut enim ista nullo relinquantur est vera, chimera est monstrum, ita eadem ratione erit ista, chimera est non homo.

De hoc autem infinito termino dico primo esse incomplexam vocem, semper enim attendenda est significatio vocis, non homo autem unicum primo significat, nepe negationem hominis. ac propterea dicit Ari. nec esse orationem, nec negationem.

Dico secundo, esse vocem uniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamē significat sub una ratione negatiōis alicuius, & ut supra diximus ex Ammon. in prædicab. non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate uniuoce conuenire, ut esse genus, species uniuoce inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius uniuoca est his, quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his quæ sunt, sicut alia entia rationis.

Dico

Tertia conclusio.

Dico tertio, probabilius est tales voces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, unum principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare, ut album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes voces singulæ unum tantum significant, scilicet negationem concretam. absolutæ ergo sunt censende.

Quarta conclusio.

Dico quarto, transcendentia in tota sui generalitate sumpta. non infinitantur, ut non ens, non unum. ratio est, quia solum dicuntur de his quæ non sunt eadem enim est non ens, & nihil. at infinitæ voces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuantur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi, possunt tamen infinitari & priuari si particulariter sumantur, ut infinitatur ens sumptum pro ante perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristot. reperitur priuatum ens. Phys. ut non ens sit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia ut perficiatur.

Vltima particula est (recta) quæ significat, ut talis vox, quæ cum verbo semper verum est falsum constituat, ut pater ex ipso textu: ex quo fit adiectiua adiectiue sumpta nomina non esse, quia eadem ratione cum verbo nihil veri, uel falsi faciunt, ut Albus est, dico adiectiue sumpta, quia quædo substantiue sumuntur, tunc nomina sunt, ut album, currit.

Nec sufficit, quod cum substantiue faciant propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere, ut filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt nomina, sed adiectiues nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis quantum ad significationem principalem ut homo, hominis, homini semper eadē rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem absque modo, at obliqui habent aliquem modum significandi, quæ vocant per modum, ut cuius, cui, vel ut quem. &c.

Et hic modus significandi mutat veritatem propositionis. aliud enim est dicere Michael est Deus, & aliud Michael est Deus prior est vera, posterior falsa. Unde circūstans Log. Tolet.

ca veritatem propositionum aduertendus est modus significandi obliquorum, in quo sepe fallacia reperitur, cum igitur à nomine solo modo differant, dicuntur casus nominis.

De verbo. Cap. III.

VERBUM autem est, quod connotat significat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quod consignificat tempus. ut valetudo quidem nomen est: valet vero verbum, consignificat enim nunc esse: & semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota est, ut eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt.

Non valet autem, & non laborat non verbum dico: consignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen positum non est: sed infinitum verbum sit: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & valebit, & valebat non verbum est, sed casus verbi. Differunt autem à verbo, quod hoc quidem præsens consignificat tempus, illa vero id quod circūstans est.

Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse, uel non esse: neque si ipsum ens dixeris nudum. * ipsam enim nihil est, consignificat autem compositionem quādam, quam sine compositis non est intelligere.

* a. l. ipsum per se ipsū.

Sequitur altera enunciationis pars, quæ uerbum dicitur, in hoc autem capite unus est scopus, nēpe uerbi definitio: tamē in duas est diuisa partes: in priori definitio continetur. in posteriori, dubio tacito respondetur. Circa definitionem uero, Aristoteles utitur eadem methode, qua in capite de nomine: non enim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, ceteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

Verbum autem est, quod significat tempus, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur. Nota. &c.

In primis hic subintelligere oportet uerba eadē, quæ in nominis definitione erāt, nempe vox significatiua, ad placitum, hæc enim nomini, uerbo, & orationi insunt.

Dubiū. Sed dubitabis, quare Arist. hac subi-cuerit? respondet Ammo. & S. Tho. quia illa sunt uerbo cum nomine communia, quod si obicias, & illa particula cuius nulla pars signans extra; etiam est communis & tamen est adiecta hic ab Arist. Respondet Ammon. hanc particulam non esse eadē cum ea, quæ est in definitione nominis, dicit enim cum Porphyrio. duplex esse complexum, & ex nomine, ut homo albus, & ex uerbo, ut currit vel uincit. illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominis; at particula uerbi excludit complexa ex uerbis, & mihi placet ista responsio.

S. Tho. aliter respondet, inquit enim, in uerbo hanc particulam esse iterum positam, quia uerbum uidetur magis habere rationem complexi quam nomen, cum significet rem, ut de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione decipere tur existimans uerbum esse complexum, iterum posita est illa particula. sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurrit alia ratio, nempe quia illa omnia unius generis locum obtinent, cumque nomen, & uerbum ex quo partes enunciationis sint, genus in unius definitione collocatum in alterius definitione subi-cuit, cum sit idem contextus, & differentias addidit.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est (consignificat tempus, quam exemplo manifestat, & probat. Valetudo seu sanitas, & sanatur, nomen illud solam rem significat, at uerbum rem cum tempore nempe sanitatem nunc esse significat, ex quo patet hoc distinguere uerbum a nomine.

Notat autem Ammo. non dedisse Arist. uerbum significare tempus, sed consignificare: sed connotare. est enim desinere inter hæc duo, significare enim tempus, est principaliter esse signum temporis, uel alicuius partis temporis, quod nominibus concessum est, significat enim principaliter significatione tempus, ut dies, hora, annus: at consignificare, nempe quando aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, & mensuratur, tempore inquam scilicet, præterito, uel futuro, idem etiam notat Boet.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit, & illic diximus, quare complexa a ratione nominis uel uerbi excludantur.

Sequitur tertia particula, & est nota eorum, quæ de altero prædicantur, ubi distinguit ea, quæ prædicantur in ea quæ de subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi uelit notam esse eorum semper quæ prædicantur. ad hoc dicit Boet. in vtriusq. Editione, uerba semper significare accidentis, & hoc est notam esse eorum, quæ prædicantur, uerba enim actionem uel passionem significant, quæ accidentia sunt, quorum est prædicari de substantia, nomina autem non semper accidentis significant, quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ipse cum Porphyrio, utrumque accidenti conuenire, accidentis enim inheret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto, unde uerba sunt uel significant accidentis, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

Mihi non placet ista expositio, primo quia non omnia uerba significant actionem uel passionem, nam est, est uerbum, non tamen actionem uel passionem significat: præterea ex aliis caleo, frigeo, non actionem uel passionem significant, sed qualitatem, & superius diximus, uerbum habere, reperiri in omnibus fere prædicamentis

secundo

secundo quia est paulo superius esse in subiecto, & dici de subiecto distinxerit, inueniens uideretur utrumque confundere, & mutare: præterea quia accidentis non semper prædicatur, aliquando enim est subiectum in prædicatione propria, ut albedo est color, calidum calefacit.

Secunda sent.

Ammo. & Psellus per hæc uerba intelligunt, uerbum semper est nota eorum, quæ prædicantur, id est semper obtinent locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquando subiectum, aliquando prædicatum est, uerbum semper prædicatum est, hoc autem intelligendum est, ut Ammo. & S. Tho. dicunt, quando uerbum, & uerbum sumitur, aliquando enim loco nominis sumitur, & subiectum est, ut currare est bonum, curro est uerbum.

Dubiū. Secunda Prima Sententia.

Dices, quomodo ergo uerbum est prædicatum de subiecto & in subiecto? respondet Ammo. & Psellus & etiam Boet. uerbum aliquando de substantia prædicari, ut homo ambulat, & sic constituit prædicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto, aliquando de inferiori, & sic constituit prædicationem essentialem, & dicitur de subiecto, ut currare est moueri. Unde Arist. per esse in subiecto intelligit prædicatum accidentale, per dici de subiecto prædicatum essentiale, & uerbum est utrumque prædicatum.

Ista sententia est probabilis, sed mihi non in omnibus placet, primo, quia amplius dicit esse notam eorum, quæ prædicantur, quam esse prædicatum, ut dicemus, præterea quia illa prædicatio currare est moueri, non est uerbi de uerbo, nam ipsemet Ammo. dicit teneri, ut no men: aliter uerbum esset subiectum, probabilius multo esset sumere has propositiones currens mouetur, adificans agit, calidum calefacit. præterea quia adhuc per dici de subiecto non uidetur Arist. intelligere essentialem prædicationem, nec per esse in subiecto accidentalem, præterea quia semper loquitur de uerbis adiectiuis, non de uerbo est, quod tamen ab Arist. magni fit.

Secunda sententia.

Propterea, saluo meliori iudicio, mihi uidetur sensum Arist. hunc esse, nempe uerbi est nota eorum, quæ de altero prædicantur, id est semper prædicat aliquid. I. significat aliquid, ut de altero dicitur. Duplitter autem uerbum prædicat aliquid, uno modo

do prædicat solam rem, quam significat, ut in uerbis illis, currit, uincit, & similibus, & tale uerbum uocat Auer. prædicatum, ut quid; aliquid non solum sua significationem prædicat, sed adiunctum aliud, ut homo est albus, & tunc uocat Auer. uerbum tale prædicatum, ut quo, hoc autem aliquid est substantia, ut homo est animal, aliquando est accidentis, ut homo est albus, propterea dicit Arist. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto nempe substantia, uel quæ in subiecto sunt nempe accidentia alia enim uerba præter est, fere semper prædicant accidentis.

Hæc igitur est huius particule declaratio, per quam uerbum a participio, & infinitiuo excluditur, similiter a modis aliis scilicet optatiuo, subiunctiuo, qui non prædicant rem, nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non sit ex illis modis in quibus nec uerum, nec falsum est.

Non sanatur uero, non egrotat, &c.

Definitio uerbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, ut bene dicunt Ammo. & doctores Louanienses. propterea Arist. conatur eam perficere nouis differentijs: ideoque proponit aliquid cui præcedentia competunt, tamen non est uerbum, ut nos inde aliud ad præcedentia superaddamus. non sanatur, non est uerbum cum de eo, quod est, & quod non est, prædicetur, & tamen consignificat tempus, & habet reliqua, collige, uerbum ergo debet esse præter dicta, uox finita, sicut & no men.

At adhuc hæc non sunt satis, nam præteritum, & futurum non sunt uerbum, cum tamen omnia præcedentia habeant, quod autem non sint uerbum, probat, quia uerbum debet tempus præsens consignificare, at præteritum & futurum non præsens, sed circa præsens significant, nempe præteritum, quod fuit præsens, futurum, quod erit præsens: ergo perfecte, & absolute uerbum debet esse præsentis temporis consignificatiuum, quia omnia reliqua tempora a præsentis dependent, & ad præsens ordinantur. propterea addenda est differentia, quæ hoc significat, nempe, quod sit uox recta.

Definitio igitur perfecti, & absolute uerbi, integra est, uerbum est. Vox significatiua

cativa ad placitum, tempus consignificas, eorum quæ de altero dicuntur, semper nota, finita, & recta.

3 Ipse igitur secundum se dicta verba nomina sunt, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammo. intendit Arist. ostendere quomodo verba se habeant ad significandum verum vel falsum.

At secundum S. Tho. aggreditur ostendere, in quo verbum cum nomine convenit, & in quo à nomine differt, quod idem dicit etiam Boet.

Mihi vero videtur, ut ista verba illatiue legantur, quod ex contextu patet, in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo, alterum quid verbum significet, quid consignificet, in quo cum nomine convenientia, & differentia apparebit. alterum nec verum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & verbo per se, sed non probauerat de verbo, sicut de nomine.

Dicit igitur verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant: hic manifestatur significatio verbi, nempe significat aliquid, sicut curro cursum, amo amorem significat.

Dices, cum nomē, & verbum sint distinctæ partes, quō verbi nomen appellat ad hoc respondet Ammo. & S. Tho. hic nomē communiter sumi pro dictione significante, sed illa expositio nō placet, esset enim, in brevissimo contextu equivoocatione verbi, cum modo nomen pro dictione, modo ut distinguitur contra verbum, sumatur.

Boet. & Auerr. dicunt nomen hic sumi, ut in præcedenti capite definitū est, & sensus est, verba secundum se, idest extra propositionem, dicta sunt similia nominibus.

Pro cuius declaratione adverte in verbo duo posse considerari, alterum id quod principaliter significat, & hoc non est aliud, quam res, etiam per nomen significata, si aut curro principaliter id quod nomen cursum, significat, & lego idem quod lectio, alterum consignificat verbum, seu minus principaliter significat, scilicet, significat rem per modum compositionis cum altero, & ut subsistat tempori: hoc igitur est quod Arist. dicere intendit verba secundum se,

idest, extra compositionem quantum ad rem significatam non differunt à nomine, propterea dicit (&) aliquid significant, ubi illud, (&) tenetur secundum Ammo. declaratiue.

Probat autem Aristot. quod significant aliquid, nam qui profert voces, constituit, idest, determinat intellectum audientis, ut conceptum format alicuius rei, & qui audit, quiescit, idest, conceptum format, nō solum vocis, sed etiam rei, ut qui audit, legit, lectionis format notitiam, signum ergo est verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota autē hic verbum Græcum *ῥησις* significare intellectum, quia sensu & imaginatione dependet, idest, intellectum intelligentem ea, quæ sentit, & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus quas sentit.

Posita significatione verbi extra propositionem, remouet quod remouerat cap. i. nempe significare verum vel falsum, tamē non probauerat de verbo, nūc probat: propterea dicit verbum secundum se nihil veri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse, vel non esse: argumentum à maiori est notum, ipsum verbum (Est) quod non solum est verum verbum, ut dicit Plellus, sed significat ipsum esse, adhuc verum est falsum, non dicit, ergo multo minus alia verba. & hoc est quod dicit si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris idest si, est, extra propositionem dixeris, nihil veri, vel falsi dicit, ut interpretatur optime Boetius, & Ammon. Plellus & alii doctissimi. vnde vide, quam longe ab Arist. sensu sint, qui dicunt nihil dixeris idest, est synchategoreuma: nec mireris, quod Græce dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod non bene aduertit Alex.

Tandem subdit Arist. quod verbum consignificat compositionē, id est significatā, componitur vero vel falso; sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis.

Ex quibus collige verbum tria habere: significat enim rem aliquam, in quo cum nomine convenit, sed illam per modum compositionis, & ut tempori subsistat, significat, quod soli inest verbo.

QVÆ

QVÆSTIO I.

De ijs, quæ in capite tertio de verbo continentur. Num recte ab Aristotele dicta sint?

Nota.

Dubium est an verbum sit propositio, pars, idest, sit subiectum, vel prædicatum, est autem notandum ex Porphy. duplex esse verbum, alterū, quod vocatur adiectiuum, hoc autem illud est, quod actionem, passionem, vel aliquid accedens significat, ut currit legit, alterū est, quod vocat substantiuum, ut similes, existo, subsisto.

Adhuc illud aliquando est cum appposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente, ut homo est albus aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secundo adiacente, ut homo est.

Difficultas ergo præcipua est de verbo substantiuo, quando est de tertio adiacente: sunt enim quidam Neoterici, qui putant esse synchategoreuma; nec prædicatum esse, nec subiectum; sed solum vni prædicatum subiecto; quorum argumenta sunt, primo quia si esset propositionis pars, esset terminus, nam i. Prior, cap. i. terminus est in quem resoluitur propositio, ut in subiectum & prædicatum, at illic non fit metio de verbo, præterea quia quando Arist. loquitur de quantitate propositionum, quæ prædicatum inest subiecto, aut omni subiecto, nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur verbum, præterea quia nec est maior extremitas, nec minor, nec medium, ut patet, præterea quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectum, verbum non transmutatur, ergo non est tale verbum pars propositionis.

Opposita sententia est omnium Græcorum, & Latinorum antiquorum, & doctorum Latiniten. & ratio maxime hoc probat, quia verbum est, cum non mutat nec perdat suam significationem, si sine appposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cum appposito etiam præterea Arist. cap. 2. libri 2. huius, Homerus est poeta, homo est albus, vocat de prædicato composito, quod non esset, nisi verbum esset pars prædicati cum appposito.

Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia, quædam sunt materiales, scilicet, nomen ipsum, tam ap-

positum quam suppositum, quædam sunt formales, nempe verbum, qua parte compositionem significat, v.g. in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua partes materiales dicuntur, at illa compositio & conuexio partium, forma est, ita similiter suppositum, & appositum materia enunciationis sunt, at ipsa compositio seu ipsum componens, quod verbum est, est forma, quod si dicas, quomodo appositū est materia cum habeat locū prædicati & formæ dico formam esse si ad subiectum comparatur, materiam vero respectu totius propositionis & verbi componentis, quod est forma enunciationis.

Aduerte secundum: omne verbum non solum componit, sed significat aliquid, quod componit: cum significet aliquid: quod illi doctores non aduertunt: ut curro significat cursum componendo, & ipsum, est, significat ens componendo, ex quo fit vniū dignum consideratione. Verbum ratione rei significatæ est pars materialis, quia est cum nomine idem, at ratione connotati est formalis pars, cum vtrumque habeat, est tamen discrimen, aliquando nihil prædicat, nisi suam significationem, ut homo currit, homo est, aliquando suam significationem determinatā, & limitatā ab altero, ut homo est albus, idest, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum verbo substantiuo, ac alijs, ut enim dum dicis, ego amo Petrum, illud additum non auert, quin verbum amo, secundum rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quando dicitur, homo est albus, & hoc obserua contra eosdem.

Ex quo sequitur manifeste, omne verbum esse partem propositionis, formalem quidem ut vnit, & componit, materialem vero secundum id quod significat, hoc enim prædicat, ut diximus ex Ammo. & alijs, semper verbum esse prædicatū, quantum quando cum appposito tenetur, sit partiale prædicatum, & si nō sit prædicatum, quomodo ipsi consonant Arist. dicenti superius verbum semper esse prædicatum.

Aduerte tertio pro solutione argumentorum conuersiones quantitatis, numerū terminorum syllogismi, semper consistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam verbi, sed significatam

2. fund.

1. opi.

3. fund.

tam rem conuenientis, ut homo currit, currens est homo, ita homo est animal, animal est homo, quod si non dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub unoquoque includitur ens: per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

1. opi. Dubit. - Circa verbum infinitum est dubium in quo a negato differat. S. Tho. dicit infinitum esse unicum dictionem simplicem, at negatum esse duas, nempe negationem & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum: id quod receperat Ammo. 1. Perihier. cap. 1.

2. opi. - Oppositum tamē habuit Alex. & Boet. 1. Perihier. qui in propositione verbum infinitum esse idem cum negato volunt, idē docet Alber. tract. de nomine c. 5. & tract. de verbo cap. 1.

1. fund. - Pro cuius declaratione maxime aduertendum est, primo verbum habet, significationem: significat enim rem aliquā, aut operationem, aut proprietatem: habet etiā cōsignificationem, quia significat aliquid per modum cōpositionis, & unionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen: quando enim infinitatur verbum, negatio destruit significationem eius, non currit dicit negationē cursus, at quando negatur negatio, cadit supra eius compositionem, ut homo non currit idem fit, ac dicere non est talis cōpositio, homo currit.

Et huius expositionis autor est Aristot. si attende consideretur: nā verbum infinitum, concedit esse notam eorum quae praedicantur, & praedicatur de eo quod est, & quod non est, quae verba absque dubio, argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatum habere significationem, praeterea docet negationem oppositam esse affirmationi, cum autem oppositio consistat secundum formas, negatio est opposita formae affirmationis; quae affirmatio formaliter consistit in compositione: ergo circa compositionem erit negatio etiam.

2. fund. - Aduerte secundo, compositionem non habere verbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis: at significationem habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, ut extra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem fit infinitum, cum semper retineat suam significationem.

gnificationem.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione, & infinitum, nam infinitum habet solam negatam significationem, & hanc cōponit, ut homo non laborat id est non laborem habens, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio infiniti, id est, non laboris qui ualet negationi, non est laborans, inde dixerunt illi doctores infinitum, & negatum esse idem, & Arist. 1. Perihier. sub negato, includit infinitum. Non sunt autem idem formaliter, cū negatio in vno supra compositionem, in altero supra significationem cadat, & hoc est obseruandum.

Dubitabis, an omne verbum possit infinitari ad quod idem dico, quod de nomine, nempe verbum ens transcendenter sumptum nō infinitatur, nisi ut limitatur pro ente actu vel pro perfecte existente, quod etiam docet Alber.

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus verbum, tempus, importare non videtur, ut chimera est monstrum, vacuum est locus carēs corpore, homo est animal: ad quod breuiter dico verbum in his absolutū a tempore; quod non significet tempus, hoc enim fieri non potest, nā nō esset verbum, sed cum verbum faciat duo in propositione, videlicet ut vniat extrema, & talem unionem restringat ad differentiam temporis quā importat; verbum tunc absoluitur a tempore, quando vniat extrema, sed non restringit ea ad differentiam temporis, quam importat, quod quidem fit, quando extrema sunt essentialia, & naturaliter cōiuncta: ut in illis, quas diximus, quae dicuntur propositiones sempiternae veritatis.

De Oratione, Enunciatione, una, ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.
Cap. III.

ORATIO autem est vox significativa, cuius partium aliqua, significativa est separata, ut dictio, sed non ut affirmatio, vel negatio, ut homo aliquid significat, sed non quod est aut non est: sed erit affir-

affirmatio vel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba una, neque enim in eo, quod est forex, rex significat, sed vox nunc est solum. In duplicibus verò significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est. * Est autem oratio omnis quidem significativa, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

* al. ad dic in su perio- rib.

2. Enunciatiua vero non omnis: sed in qua verum vel falsum est, non autem in omnibus inest, ut deprecatio oratio quidem est, sed neque vera, neque falsa. Cetera igitur relinquuntur. Rethorica enim, vel Poeticae convenientior est consideratio: enunciatiua vero praesentis est speculationis. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: alia vero omnes coniunctione una. Necessae est autem omnem enunciatiua orationem ex verbo esse, vel casu verbi, etenim hominis ratio, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniam vnum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes, non enim eo, quod propinqua partes dicuntur, una erit: est autem alterius hoc tractare negotij. Est autem una oratio enunciatiua, quae vnum significat, uel coniunctione una: plures autem, quae plura, & non vnum, vel inconiunctae.

3. Nomen igitur, vel verbum dictio sit solum: quoniam non est dicere sic aliquid significantem voce, ut enunciare, vel aliquo interrogante vel non, sed ipso sponte proferente.

Harum autem haec quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo: haec autem ex his composita, velut oratio quaedam iam composita. Est autem simplex enunciatio, vox significativa de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio vero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio vero enunciatio alicuius ab aliquo.

Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea quae extra praesens, tempora sunt, similiter: omne utique contingit quod quis affirmauerit, negare: & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est quod omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositae. Dico autem opponi eiusdem de eodē, non autem aequiuoce, & quaecumque cetera talium contra sophisticas determinauimus importunitates.

Oratio autem est vox significativa, cuius partium aliquid, &c.

Finis & scopus huius capitis est explicare, quid enunciatio sit, & quae eius species. In tres autem partes est diuisum, in prima explicatur genus enunciationis, nepe oratio quid sit: Secundo quid enunciatio, & quomodo. Tercio quae species enunciationis simplicis, & quomodo inter se habeant.

Circa primum, est definitio orationis: (vox significativa, cuius partium aliquid est significatum separatum, ut dictio, non ut affirmatio.) In primis hic repetitur genus, vox significativa, quia cum oratio sit composita, & nō sit pars, sicut verbum, poterat esse dubium, si genus nō exprimeretur,

* Mul. co. non habent vel nō gatio.

refur, cuius aliquid partium, idem est; ac
cuius aliqua pars significat, ut dictio, non
ut enunciatio.

Dubiū.

In primis propter hæc verba Alpasius
& Porph. voluerunt hanc definitionem nō
esse orationis in communi, sed simplicis;
quæ oratio composita habet partes quæ
sunt enunciationes. At ista sententia vide-
tur contra Arist. quia in hoc eodē capite,
ponit enunciationem speciem orationis,
& enunciationem rursus diuidit in simpli-
cem, & compositam, quod fieri nō posset,
nisi eius genus comprehenderet etiam ora-
tiones compositas.

2. Inia. Alexand. & Ammo. & S. Tho. asserunt
hic etiam compositam orationem compre-
hendendam in composita sunt etiam dictio-
nes, sicut in simplici.

Sed dices cur adiecit, & non ut affirmatio
respondet Boet. in secunda additione
ex Alexand. & Porphy. quia aliquando di-
ctio orationem etiam, seu enunciationem
significat, propterea adiecit illud verbum,
ut pro simplici dictione sumi significaret.
& hæc quidem est bona interpretatio.

3. Inia. Possumus autem aliter cōtextum hunc
facilius, nec minus vere explicare, pro quo
aduerte, quod in oratione tres possent par-
tes modi concurrere, primum syllabæ ip-
sæ, literæ enim nō partes, sed elementa di-
cuntur, secundo dictiones simplices; tertio
propositiones; & inter syllabas aliquando
inueniuntur aliquæ significantiæ, sed non
ut syllabæ sunt: ut in hoc nomine forex rex
syllaba significare videtur.

Vult ergo Arist. orationem habere par-
tes significantias, non partes, quæ sunt enu-
ciationes, nec partes quæ sunt syllabæ, sed
quæ sunt dictiones. & sensus est: cum ora-
tio omnis habeat partes, partes quæ ora-
tionem constituunt, non sunt enunciatio-
nes, quamuis aliquando esse possint, nec
syllabæ, etiam si aliquando significare vi-
deantur, sed partes, quæ sunt dictiones, &
tales dictiones, ut per se significant: ad ex-
cludendas partes nominis compositæ figu-
ræ, de quo superius diximus.

At quia nondum explicauerat, quo pacto
significaret oratio, addit, quod non signifi-
cat ut instrumentum sicut alij dicebant;
idest naturale, sed ad placitum, circa quod
aduerte orationem aliquid habere natu-
ræ, aliquid voluntarij, & ab instituto, sicut

res artificiatæ, v.g. cathedra nec tora est ab
arte, quia lignum est à natura, nec tora est
à natura, quia forma est ab arte; tamen sim-
pliciter proferimus esse ab arte, quia iudi-
cium sumitur secundū formam. ita oratio
habet vocem à natura, tamen significatio-
nem, ordinationem, dispositionem, & reli-
qua à voluntate. propterea absolute dici-
tur esse ad placitum, & non à natura, & est
instrumentum voluntarium, nō naturale.

Enunciatiua vero non omnis, sed
in qua verum, &c.

Hæc est secunda pars in qua Arist. mi-
ra breuitate multa dicit. primo insinuans
diuisionem orationis in enunciatiuam, &
non enunciatiuam, docet, enunciationem
esse orationem, in qua est verū vel falsū;
reliquæ autem non sunt enunciatiuæ, qua-
rum vsus est Rhetorū, & Poetarum, sicut
vsus enunciationis est Dialectici.

Et huius ratio est: finis, n. Dialectici est
indagatio veritatis, & argumentatio, quæ
huius instrumentum est: at veritas nō nisi
enunciatione significatur nec argumen-
tatio ex alijs, quàm ex enunciationibus com-
ponitur: propterea enunciatio sola ad Dia-
lecticum spectat.

Definitione posita ipsam enunciationē
Arist. diuiditæ primo in vnam principa-
liter, cuius species affirmatio, & negatio
sunt, & in vnam conjunctionem diuidit. Ex-
plicat autem ex quibus oratio enunciatiua
componatur, & quid sit vna enunciatio: di-
cit ergo enunciatiuam omnem componi
ex verbo, aut casu verbi. intellige simul ex
nomine, nam ex vno non fit compositio:
exprimit autem hoc, quia nulla oratio, quæ
tunc quoque vna sit, enunciatiua dicitur, ni-
si habeat verbum, quod manifestat in de-
finitione, definitio enim oratio est, & vna,
nondum tamē enumeratiua est, quousque
sit verbum.

Dicit aliquis: definitio quomodo est
vna oratio scilicet animal gressibile, bi-
pes? respondet non esse vnam, quia simul
& continuo proferatur: vel quia partes cō-
iunctionem habeant Grammaticalem: sed
alia ratione, quam inquit non esse presen-
tis loci, sed 7. Meta. c. 12. vbi id tractat, sed
hos dicemus postea.

Tandem explicat, quæ enunciatio dica-
tur vna, & distinguit: quædam est vna, quia
vnum

vnum significat, ut homo est animal: quæda
est vna, quæ cōiunctione est vna, quāuis plu-
ra significat, ut homo est animal, & leo vicit.
Vnde ex opposito duplex est propositio,
seu enunciatio, plures, & quæ plura signifi-
cat, ut canis mouetur, vel non vnum signi-
ficat, ut Petrus & Paulus ambulat, vel quæ
sunt sine cōiunctione, ut homo est ani-
mal, Leo vincit, equus currit.

Potest et dici, id dixisse vnam proposi-
tionem plura & non vnu significare, quia
vniocū aliqui significat plura, tamen ut
conueniunt in vno: & ita explicat Piellus.

3. Nomen igitur, & verbum dictio
fit solum, &c.

Ne, dum dicit propositionē significare
vnu, aliquis deciperetur, existimans signi-
ficare vnu sicut nomē & verbum per se: hoc
remouet, docēs ista esse solum dictiones;
nec significare vnum enunciatiue, siue quæ
utatur his, respondendo alicui interrogati-
oni, siue ex se proferat ea nunquā enim
simplici dictione enūciat quis: hoc est, quod
dicit. (Non est dicere sic aliquid significā-
tem vocem enunciare) idest non est asserē-
dum vocibus solū simplicibus per se vte-
tem enunciare (vel aliquo interrogate, vel
non, verum, i. sed ipso proferente) idest si-
ue interrogatus respondeat voce simplici
vel ipse, ex se ipso loquatur & proferat, nū-
quam voce simplici vllus aliquis enūcia-
bit nisi aliquid subintelligat, ut sit in respō-
sionibus, & in quibusdam vocibus alijs, ut
pluit, tonat, & similia, quæ enunciant vir-
tute alicuius subintellecti.

4. Harum autem hæc quidem sim-
plex est enunciatio, &c.

Hic continetur diuisio enūciationis, in
simplicē & cōpositā. Simplex ut hō currit
composita ut homo currit, & leo vincit.

Dubiū.

Dubitabis an ista sit eadem diuisio cū
ea, quæ est in vno & plures, & resp. secundum
Animo. & Boe. & S. Th. nō esse eandē nō
n. est idē esse simplex, & vnu, ut docet Ari-
sto. 12. Meta. c. 7. vnu. n. opponit multis,
simplex at opponitur cōposito, vnde veri-
tas enūciationis vel pluralitas, cōsiderat
secundū significationē dictionis enūciatio-
nis, & ipsius enūciationis. At simplicitas
vel cōpositio secundū numerū dictionū, quā

sunt necessariæ ad enūciationē, vel abun-
dantes: potestque esse plures, & simplex ut
canis mouetur. potestque esse cōposita,
& vna, ut animal, gressibile, bipes, mouet
& hanc modo diuisionem Arist. assignat.
Estque simplex enūciatio, ut subdit Arist.
(vox significans aliquid esse vel nō esse de
alio) idest, habēs simplex predicatū de sim-
plici subiecto: cōposita vero, quæ præter
hæc superaddit, nempe habens plura præ-
dicata, vel subiecta, vel vtraque plura.

Vbi est dubiū, an hic Arist. definiat sim-
plicem enūciationē? Alex. em. asserit esse
definitionē enūciationis, quæ æquiuoca
est ad affirmationē & negationē: ac pro-
pterea definitur per sua significata, quō de
finiri possunt omnia æquiuoca: nempe de
finitione nominis.

Ac S. Th. & Ammo. nolūt esse illā defi-
nitionē, sed diuisionē enūciatiōis in affir-
mationē & negationē: & rō est, quia iā su-
perius definita erat enūciatio, nē pe. o. fo.
in qua est verū vel falsū, sed rō ista parū
vī firma, cum prius enūciatio in cōi de-
finita fuerit, hæc autē enūciatio simplex.

Propterea dico cum Boe. & Porphy. istā
esse definitionem enūciationis simplicis,
scilicet est vox, quæ significat aliquid esse,
vel non esse de alio.

Datur at talis definitio per ea quæ sunt in se
riorū specierū: quia non est facile appropriā-
re assignare dīam, & ut dicit Boe. quia simul
definiēdo diuideret simplicē in affirmatio-
nē & negationē: quas definit, dicens, affir-
matio est enūciatio alicuius de aliquo, ne-
gatio est enūciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendæ, nā
(Ab) importat quādam separationē quæ
fit in negatione. [De] quādam coniun-
ctionem, quæ fit in affirmatione. An vero
enunciatio sit genus ad affirmationē, &
negationē, vel æquiuocū, dicemus postea.

Quoniam autem enunciare est, &
& quod est, non esse, &c.

Hic Arist. explicat, quō se affirmatio, &
negatio inter se habeant, quæ est tertia
capitis pars, & intendit docere esse oppo-
sitas inter se, ad quod probandum inge-
niosè sumit duo. Alterum est: quadrupli-
citer contingit enūciare. Primo, quod est
esse, idest affirmare, quod est, quod fit in
enūciatione vera, ut homo est animal.

Secun-

Secundo, quod non est non esse id est negare, quæ non sunt, quod sit in negatione vera, ut homo non est. Tertio, quod est, non esse, quod sit in negatione falsa, ut homo non est animal. Quarto, quod non est esse, quod sit in affirmatione falsa, ut homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum: omne quod affirmatur, posse negari, contra: & hoc manifeste sequitur ex præcedenti; si enim non affirmarentur: nisi quæ sunt, & negarentur, nisi quæ non sunt, non omnis affirmatio haberet negationem, nec e contra, cum igitur & quæ sunt, & quæ non sunt enunciare contingat esse, vel non esse, illud manifeste sequitur.

Ex utroque autem sequitur negationem opponi affirmationi, & e contra. non autem quæcunque affirmatio cuiusque negatio non opponitur, sed quando sunt ex eisdem extremis, & habent univocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria, quæ explicuit Elenh. c. 4. propter sophistas.

QUESTIO I.

De oratione.

Vt ordinem Arist. in disputando observemus, de oratione oportet prius differere, & quidem proposita eius divisione duo dubitari possunt; Primum an omnis oratio ab Arist. hic definiatur? alterum an oratio sit genus enunciationis?

Quotuplex sit Oratio.

1. **Diuisio.** Circa primum quotuplex oratio sit inquiramus. Laurentius Valla in sua Dialectica, orationem primo in plenam, plenior, & plenissimam diuisit. vocat plenam orationem quæ solum partibus necessariis constat, nempe nomine & verbo; ut homo currit, vocat plenior, quæ plures habet partes quam necessarias, ut syllogismus at quæ numeris omnibus absoluta est, plenissima dicitur, quales orationes Rethoricæ. ista diuisio, quamvis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

2. **Diuisio.** Propterea Boet. diuisio amplectenda est quem postea omnes fere sunt sequuti: quævis ipse à Græcis eam diuisionem accepit. Est igitur oratio duplex perfecta, & imperfecta. perfecta est quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. vocamus sen-

sum sententiam ipsam. vocamus perfectam, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere, quantum ad apprehensionem alicuius rei. vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. oratio vero imperfecta, est oratio imperfectum sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cum uno verbo, & aliæ similes.

Oratio perfecta diuiditur ab Ammonio in præfationes huius libri, & à S. Th. tract. super hunc librum, c. 3. in quatuor partes; in enunciativam, vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuam. in prima inest verum vel falsum, in reliquis vero non.

Harum quatuor sufficientiam ponit S. Th. inquit enim homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. cum inferiori, tripliciter se habet, vel vult illius mentem in se convertere, & ad hoc utitur vocatiua oratione; vel vult mente eius sibi explicari, & utitur interrogatiua; vel vult ut exequatur aliquod opus, & utitur imperatiua, vel exhortatiua. cum superiori vero non nisi deprecatiua vel desideratiua utitur. reliquæ ad has reducuntur.

Sed dices, quare in his non est verum vel falsum, sicut in enunciativa? nota ex Boet. in homine duplicem potentiam: altera est intellectus, in quo solo inest verum, vel falsum; altera est appetitus, in quo inest bonum vel malum, enunciativa solum explicamus ea, quæ intellectu concipimus: propterea illi inest verum vel falsum; alijs omnibus explicamus ea quæ habemus in appetitu, propterea nec verum nec falsum habent. quod si interdum enunciamus ea, quæ appetimus: id fit, quatenus eadem cognoscuntur ab intellectu. reddi etiam alia ratio potest, quia ab eo, quod res est, vel non est, enunciatio est, & dicitur vera vel falsa: sola autem Indicatiua enunciat, quod aliquid sit vel non sit; aliæ non ita. Et hinc etiam est, quod illa sola perfectum generat sensum, aliæ minimè.

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele; an solum oratio perfecta?

His igitur suppositis dubium est, an oratio, 1. op.

tio, tam perfecta quam imperfecta hic definiatur, an sola perfecta? Albert. tract. de enunciatione. c. 1. cum Philop. existimat solum perfectam hic definiri, est autem ratio Albert. quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem oratio consideratur, ut est genus orationis: ratio vero Philop. est, partes non dicantur nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum, totum perfectum est, ergo imperfecta non habet partes, & sic ei non competit definitio.

1. opi.

Alij, de quibus superius diximus, inter quos sunt Alpasius, & Porphyrius. solam hic simplicem orationem definiri volunt.

3. opi.

At vero opposita sententia est Boet. S. Th. & aliorum, nempe orationem in cõ, ut includit tam perfectam quam imperfectam, simplicem, & compositam, hic definiri, & ita est tenendum. Primo, quia definitio omni competit orationi, ut patet, & supra exposuimus. præterea, quia hic definitionem vocat Arist. orationem, & unam, quæ tamen est imperfecta oratio, cum sit sine verbo.

Nec argumentum Albert. habet robur, quia non solum oratio perfecta est genus enunciationis, sed etiam oratio in communi. habet enim se oratio ad enunciationem, sicut viuens ad hominem, est nanque genus remotius.

Quod si dicas, non licet definire, nisi per genus propinquum: dico id non esse semper verum: quando enim addimus differentias, quæ sunt ab illo genere, & quæ ad propinquum, licet bene definire per remotum: ut si dicas, homo est viuens sensibile, rationale, ut docet Arist. 6. Top. c. 3. loc. 27. ita illa differentia verum vel falsum secum habet, quod sit oratio perfecta.

Ad illud Philop. respondet bene S. Th. partes in aliquo toto se habere dupliciter aliq: primo sunt ipsius totius, quales sunt illæ, quæ nihil aliud, quam tale totum componunt; sicut caput, pectus, brachium, & si milia componunt corpus: aliq: non primo totum ipsum componunt, sed per aliud, ut oculus, lingua, nasus, non primo corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt. ita similiter lapides non primo domum, sed parietes constituunt. ex quo fit ut partes non solum respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Hinc patet solutio, potest enim esse ora-

tio imperfecta, & partes habere, nempe illas ex quibus primo oratio perfecta non componitur. ut Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes, primo istam orationem componunt, & per eam componunt aliquam perfectam. ut si addas, miseretur peccatorum.

Ad illud Alpasij. supra responsum est. Patet igitur orationem in communi hic definiri ab Aristotele.

An oratio sit genus enunciationis?

Dubitatur an oratio sit genus enunciationis? Quidam existimant non esse genus præsertim propositionis, quia propositio est in voce, mente, & scripto; at oratio non est nisi in sola voce.

Dico primo orationem non solum voce, sed in mente & scripto etiam reperiri, ut supra diximus de mente Boet. & Ammonio. Dico secundo: hic consideratur propositio, ut rem vere vel falso significat, & ut conceptus est manifestatiua, ac propterea enunciatio dicitur, hoc enim est enunciare, rei veritatem vel falsitatem manifestare: ideo huius generis optime ponitur oratio. quæ autem sit propositio in mente primo Prior. cap. 1. tradetur.

QUESTIO II.

De Enunciatione.

De nomine Enunciationis.

Primo de nomine enunciationis. Secundo de eius diuisionibus. Tertio quales diuisiones sint, est tractandum.

Circa nomen aduerte, multa nomina eadem orationem significare, diuersis rationibus: primo oratio, ut verum vel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enunciatio & interpretatio dicitur, eadem quatenus in syllogismo, tãquam aliud probans sumitur propositio. quatenus iam probata, conclusio quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria, quæstio; utrum homo sit sensibilis: si probabilis, problema; ut patet sint honorandi, nec ne si apparens, & multiplex, sophisma; utrum canis moueatur: quatenus adducitur ad obuiandum dictis alterius, instantia. quatenus ipsi innitur demonstratio, dignitas, postulatio, petitio, seu suppositio, dicitur.

Et

Et ita horum est usus loquendi apud Peripateticos: quamvis iam Neoterici quamlibet orationem significantem uerum vel falsum, propositionem uocent: tamen ista distinctio obseruanda est. proprie igitur talis oratio, ut hic consideratur, enunciatio dicitur.

De diuisione enunciationis.

1. Diu-
sio Enu-
ciatio-
nis.
Hæc igitur enunciatio primo diuiditur in unam & plures. Enunciatio una est, quæ unum significat id est unicam complexiōnem. actu & potentia significat, ut homo currit. Triplex autem inuenitur enunciatio una. Primo una uoce, & significatione quādo est una complexio in re & in uoce, ut homo currit. Secundo una re, sed nō uoce, quando uoces idem re significat, ut animal, gressibile, bipes currit, illud enim subiectum unicam rem significat. Tertio una coniunctione, ut quādo dicitur homo currit, & leo vincit; nec ponimus cum Alber. unam uoce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, ut canis mouetur.

Propositio plures est, quæ plura & non unum significat: quæ uerba supra explicuimus. est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex. Primo, quando sunt plures non connexæ formaliter, ut homo currit, leo vincit, Petrus studet. Secundo, quando est una quidem uoce, sed multæ re, ut canis mouetur. Tertio, quando est cum multiplici subiecto non connexo, ut Petrus, leo, equus, mouetur; sunt enim tales multæ non actu, sed potestate. Quarto, quando id est a parte prædicati, ut homo est doctus, iustus, studiosus, diligens. sunt enim omnes hæc quatuor plures. cum uel formaliter uel uirtualiter plures connexiones absque coniunctione significant.

1. Sen-
ten.
Dubitatur, quid sit enunciatio coniunctione una? In hac parte Neoterici multū ab antiquorum doctrina deuiant, idem. n. per enunciationem coniunctione unam, & per compositam intelligunt, quam uocant propositionem hypotheticam, dicunt autem propositionem hypotheticam quācunque enunciationem constantem ex pluribus enunciationibus principalibus, media aliqua coniunctione, siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quæcunque alia.

1. Sen-
ten.
Antiqui uero hypotheticam uocabant casualem, rationalem, conditionalem, enun-

ciationem, ut refert Boet. super Topi. Cic. ex Eudemo, & Theophrasto. & ratio est clara, quia hypothetica idem est, ac si latine dicas suppositiua, quasi propositio, in qua una supposita & data parte, pars altera sequitur, quod non in copulatiua fit & hoc idem docet Boet. in tract. de syllogis. hypot. ubi illa tres enunciationes cōmuni ter uocat conditionales. Philop. addit etiā disiunctiuam constantem ex oppositis partibus immediate, quia etiam in hac data una parte sequitur altera, ut uel Petrus stat, uel non stat, currit, uel non currit.

Ex hoc fit, ut hic per enunciationē coniunctione unam, intelligatur cōditionalis, quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua: & ista est sententia Ammo. Boet. & Alber. mag. tract. de enunciatione c. 2. & similiter Arabum, Auic. & Algaze. ubi Ammo. copulatiuam non unam appellandam ceter, sed multiplicem; est enim ut manipulus ex multis congregatus.

At quamvis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc quod hypothetica proprie dicuntur sunt disiunctiua & cōditionalis: existimo tamen hic per propositiōnem coniunctione unam non solam hypotheticam, sed etiam copulatiuam, & si quæ alie sunt, quarum partes quæcunque coniunctione sunt coniunctæ, esse intelligendum: cum tales enunciationes non solum habeant hoc, quod in se multas simplices cōcludant, sed speciale aliquid quātum ad ueritatem uel falsitatem præter simplices addant.

Secunda diuisio est enunciationis ipsius in simplicem & compositam: hæc autem ut diximus superius, & docet Boet. in 2. editioe, nō est eadē cum superiori, cum possit esse simplex, & plures, ut canis mouetur: & una, & composita, ut animal rationale, mortale currit. simplicitas enim propositionis consistit in hoc, quod unum simplex subiectum, & prædicatum habeant, ut homo disputat, composita uero in hoc, quod multitudinem in subiectis & prædicatis patiantur.

Vnde distinguitur composita, in eam, quæ ex pluribus propositionibus fit, ut si lucet sol, est dies: & in eam, quæ ex pluribus subiectis uel prædicatis, unum facientibus, seu significantibus constat, ut animal rationale, mortale, est homo: & in eā quæ

2. Diu-
sio enun-
ciatio-
nis.

quæ ex pluribus similiter subiectis uel prædicatis, non tamen facientibus unum conficitur, ut homo, & leo, & equus currit, homo est iustus, sapiens, & diligens.

1. Diu-
ho.
Tertia est subdiuisio enunciationis simplicis in affirmationem, & negationem, ut supra explicuimus.

Dub. 1.
Quibus suppositis est dubium de diuisionibus his quales sint. estque aduertendum, has diuisiones esse secundum substantiam propositionis, scilicet quod sit una uel plures simplex uel composita, affirmatio uel negatio. alie diuisiones sunt secundum accidentia, ut quod sit uniuersalis uel particularis. & quidem de diuisione in unam & plures, simplicem, & compositam, oēs fere conueniunt esse analogi in analogata.

Dub. 1.
At de tertia subdiuisione est dubium an sit generis in species, uel analogi in analogata. Alexan. Aphrod. cuius meminit etiam Ammo. in proem. huius libri. Et ut uidere est apud ipsum in 1. Prioc. cap. 1. & ibidem Philop. contra Alex. & Buran. qui defendit Alexandrum, & sublinuit eādem sententiam. Sustinet esse æquiocam enunciationem, ad affirmationem, & negationem: præcipua ratio hæc est. ubi prius est, & posterius, ibi est analogia, ut affirmatio est prior negatione, ergo enunciatio est æquioca ad ea: maior est clara, quia in unioco ratio est eadem. minor patet ex Arist. in hoc capite: ubi dicit (una prima enunciatio affirmatiua) ubi Boet. 2. Editione illud (prima) iungit cum affirmatione, ut sit sensus. affirmatio est prior, deinde negatio. & expresse primo post ca. 21. uocat priorem affirmationem negatione: & probatur ratione, quia affirmatio est compositio, negatio diuisio: sed prior natura est compositio diuisione, ergo & affirmatio est prior negatione. præterea quia negatio est priuatio, affirmatio est habitus sed habitus naturaliter prior est priuatione, ergo & affirmatio prior.

1. opi.
1. Fund.
Opposita sententia est Porphyri. Ammo. Boet. Simpl. in prædica. quantitat. S. Th. & aliorum asserentium talem diuisionem esse generis in species. propterea sit primo aduertendum: affirmationem quadrupliciter esse negatione priorem. Primo est prior quia simplicior est: negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito. & hoc est quod dicit Boet. affirmatio est prior

Log. Tolet.

negatione. id est prolatione, & Ammo. dicit, est prior affirmatio simplicitate distinctionis. Secundo est prior quia notior, nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Arist. 1. post. cap. 21. Tertio est prior secundum rem significatam, ut dicit S. Th. tract. super hunc librum cap. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse, quāuis at in particulari prius sit aliquid non esse, quā esse: tamen absolute loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Arist. 9. Met. actus prior est potentia: Quarto dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quā diuidamus, quod est negare.

Est secunda valde aduertendum quod non ubique est prius, & posterius, ibi est æquiocatio, seu analogia Logica. dupliciter. n. aliquid dicitur prius uel posterius: uno modo inuenitur inter aliqua inter se secundum quod unum altero est perfectius, uel unū uirtualiter includit alterū: quo pacto una species altera prior est, ut homo leone & quadrangulus triangulo, & binario ternarius. tale autem prius & posterius nō aufert uniocationem duorum uel plurium in aliquo superiori, ut patet in exemplis assignatis immo inter species generū talis ordo inuenitur.

Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori respectu inferiorum, quando eius ratio unū inest primo, & participat aliis, ut sanum dicit sanitatem quæ primo est in animali, in uirna uero & medicina per ordinem ad animal: similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam, hoc autem non inuenitur in enunciatione respectu affirmationis uel negationis, quamuis enim una respectu alterius prior sit, ut diximus, tamen enunciatio primo illi inest, cum æque ipsa, & eius definitio de utraque prædicetur.

Est ergo unioca enunciatio sicut figura, numerus, animal, in quibus est eadem ratio, hæc doctrina est Simpl. prædic. quantitat. & Ammo. in hoc cap. & Boet. & S. Th. loco allegato, & est consideranda.

Ex quibus patet enunciationem simplicem esse genus ad affirmationem & negationem.

Q. Nec

1. Fun.

1. concl.

1. cōcl.

Nec argumentum Alex. quicquam valet, non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si ad inuicem comparentur; at si ad enunciationem referantur, non prius una enunciat, & participat naturam enunciationis, quam altera.

Dices, esse affirmatiuam uel negatiuam, uidetur dicere qualitatem enunciationis; ergo affirmatio & negatio non differunt specie, sed qualitate, & accidenti; sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, ut dicitur 10. Met. c. 12.

Solutio. Dico esse affirmatiuam uel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentielles, constituentes cum ipso genere species distinctas, quomodo differentiae dici solent qualitates generis. pro quo aduerte quod esse affirmatiuam, uel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem: sed in forma. nempe in compositione, quam uerbum importat, & quia sunt diuersae compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde confluunt uarias species. ac propterea negatio semper debet cadere supra uerbum, & non solum supra significationem uerbi, nam haec non est negatio, homo est non currens.

Dub. 2. Circa hoc caput occurrere posset dubium, cuius solutionem praetermisit Arist. quare definitio cum plures partes habeat, dicatur una? quod ipse 7. Metaph. cap. 12. docet.

Solutio. Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confuse, unam autem partem explicare distincte v.g. rationale dicit totam naturam hominis confuse, distincte uero illam, ut principium ratiocinandi est: animal, dicit totam hominis naturam confuse distincte uero hoc, quod principium sentiendi est, & sic de reliquis. unde definitio est confusa ex pluribus, idem confuse significantibus, sed singulis aliquid in eo distincte exprimentibus. Ideo dicitur una, quia re uera idem dicit unum, quod alteri, quod tum ad rem; sed non quantum ad modum significantis: qui modus non multiplicat orationem, est unitas, & multitudo a re significante sumitur, & hanc doctrinam obserua.

Dub. 3. Tandem dubitatur circa illa uerba Arist. [contradictio est affirmatio & negatio appropinquata] uidetur enim non esse uerum, nam et ad

oppositionem contrariam & subcontrariam est necessaria affirmatio & negatio.

Solutio. Dico, quod contraria, & subcontraria oppositio non in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate et subiecti, quod utraq; sit uel uniuersalis, uel particularis: at contradictio per se in pura negatione & affirmatione, ita ut si sola affirmatio, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio, propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus, & in ipsis terminis, ubi nulla est uniuersalitas uel particularitas, quae sunt quantitates. propterea dixit contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his consistat, at quia non quaecumque negatio affirmationi cuiusque contradicit, ideo addit, opposita.

Quae autem affirmationes & negationes oppositae sint, partim hic explicat, partim explicat 1. Elench. c. 4. est enim oppositio unius & eiusdem, non solum rei, sed rei, & nominis non synonymi, sed eiusdem ad idem, secundum idem, similiter, in eodem tempore, i. dicunt constare ex eodem subiecto, & praedicato. dicunt terminis esse uniuersi, non synonymi, sed idem prorsus, & dicitur sumi, secundum idem, unde non opponuntur haec enunciationes, ista tabula est dupla & ista non est dupla: si prius ad medietatem, posterius ad tertiam comparetur, quia non ad idem sic etiam quia non sunt secundum idem, ista non opponuntur, Aetio est albus secundum dentes, non est albus secundum faciem: rursum, quia non similiter, nec istae opponuntur, Petrus currit uelociter, non currit tarde. Et quia non eodem tempore, & loco, non haec opponuntur: heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si una hic, altera alibi proferatur, & haec de hoc capite.

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitates notae. Enunciationum oppositiones assignantur: citraque ipsarum ueritatem ac falsitatem regulae traduntur ac quae sit una affirmatio & negatio de terminatur. Cap. V.

Quoniam autem sunt haec quidem rerum uniuersales, illae uero singulares. (Dico autem uniuersa-

De subiectis, & praedicatis enunciationum.

Cum in capite praecedenti negationem, & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enunciationum oppositione differere prosequitur. cum autem oppositio & secundum quantitatem, & secundum ueritatem, uel falsitatem enunciationum constet: in hoc capite de quantitate, quae praecipue in subiectis spectatur: in sequenti ueritate, & falsitate tractat.

Primo igitur hanc conclusionem constituit. Omnis enunciatio aut est de subiecto uniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam tali lylogismo demonstrat: quoties enunciamus, siue affirmatiue, siue negatiue, rem de re enunciamus: sed omnis res uel uniuersalis est, uel singularis ergo quoties enunciamus, uel de uniuersali uel de singulari rem enunciamus: maiorem non exprimit, minorem sub forma diuisionis proponit, eamque descriptione & exemplis illustrat, inquit.

Quoniam autem sunt haec quidem rerum uniuersalia &c.

Ac si dicat, quia res quaedam sunt uniuersales, quaedam sunt singulares, & nota, quod dicit [quonia] ut intelligas esse probationem, a causa. Ex hoc enim quod res sint uel uniuersales uel singulares, & semper de re enunciamus, sit, ut enunciatio uel sit de subiecto communi, uel singulari.

Describit autem, quae dicatur uniuersalis, & dicit, Uniuersale est quod in pluribus praedicari aptum est, ut homo, animal, leo. Dicit autem [aptum est] quia non est necesse, ut rem uniuersalem proferamus, quod actu eam de multis praedicemus. Satis erit, si ipsa aptitudo sit, uel ut S. Thom. dicit propter multa, quae actu non habent plura, de quibus praedicentur: sunt tamen uniuersalia, quia aptitudinem habent, ut sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus praedicari aptum, ut Socrates, Plato.

Dices, quare Arist. non dixit de praedicatis, quae praedicata enunciare contingat? dico primo, quia quantitas propositionis non a praedicato, sed a subiecto sumitur, ut illa praedicatio cesset singularis, Plato est animal, quamuis praedicatum sit uniuersale.

Q. Dico

uersale, quod in pluribus praedicari aptum est: Singulare uero quod non: ut homo quidem uniuersalium est. Callias uero eorum quae sunt singularia: necesse est quoque enunciare quod inest aliquid, aut non, aliquando quidem alicui eorum quae uniuersalia sunt, aliquando autem eorum quae singularia sunt.

Si ergo in uniuersali uniuersaliter enunciet quis quod est, aut non est, contrariae enunciationes erunt. Dico autem in uniuersali enunciare uniuersaliter: ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Quando at in uniuersalius, non uniuersaliter at, non sunt contrariae: quae at significantur, est esse aliquid quando contraria. Dico at non uniuersaliter enunciare in ijs quae uniuersalia sunt, ut est albus homo, non est albus homo. cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter uirtur enunciatione. omnis namque non uniuersale significat, sed quod uniuersaliter.

In eo uero quod praedicatur uniuersale, id quod est uniuersaliter praedicare, non est uerum. Nulla enim affirmatio uera erit, in qua cum uniuersale sit praedicatum, uniuersaliter praedicatur: ut est omnis homo, omne animal.

Opponit autem affirmationem negationi dico contradictorie, quae uniuersaliter significat idem, quod non uniuersaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contrariae uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.

a. l. ut
omnis
homo al
bus est:
nullus
homo al
bus est.

Sectio
secunda
secunda
Gregor.

Dico secundo quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat, semper vniuersalia prædicari; reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ, vel improprie. æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, proprie prædicantur, hæc igitur de causa Arist. nō prædicantur, quæ iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit.

Si ergo in vniuersali, vniuersaliter enunciet quis, quoniam est, &c.

Circa illam partem, qua de re vniuersali, aliquid vel affirmatiue vel negatiue enunciat, Arist. trimembrem diuisionem necessariam facit, & per singulas postea partes procedit, ostendēdo, quomodo opponatur, & reliqua circa explicando.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiue vel negatiue enunciamus, primo de vniuersali vniuersaliter, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: secundo de vniuersali, de neutro tamen vniuersaliter, ut homo iustus est, homo iustus non est: tertio de vniuersali, sed de vno vniuersaliter, de altero non vniuersaliter, ut omnis homo iustus est, homo iustus non est, vel nullus homo iustus est, homo iustus, nec aliter vilo modo enunciare contingit de vniuersali.

In omnibus autem his notat Ammon. semper intellige de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato; & cum reliquis circumstantiis, quæ sunt ad oppositionem necessariæ. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic differitur.

Accedit igitur ad primæ partis explanationem, & docet quoties de vniuersali vniuersaliter enunciamus affirmatiue & negatiue, tales sunt enunciationes contrariæ, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Exponit autem quid sit de vniuersali vniuersaliter enunciare, exemplo quodam: nempe, quando propositio signum aliquod vniuersalitatis habet, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.

Dubium. Dubitat S. Thom. quare talis oppositio dicatur contraria, & respondet subtiliter & bene, ut etiam Ammon. dici per similitudinem

tudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: læ enim res contrariæ dicuntur, quæ maxime inter se distant & secum pugnant, ut album maxime à nigro distat, & calidum à frigido; unde media non proprie extremis contraria sunt: cum ab eis non distant maxime. At istæ propositiones maxime distant, omnis homo albus est, nullus homo albus est; cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiue, at altera omnia etiam neget. Ista vero non omnis homo albus est, non aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est, merito ergo illa dicuntur contraria.

Quando autem in vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contrariæ, &c.

Hoc est alterum diuisionis membrum; nempe, aut enunciamus de vniuersali, non tamen vniuersaliter, ut homo albus est, homo albus non est, explicat autem quando de vniuersali non vniuersaliter prædicamus; nimirum quando dicimus, homo albus est, homo albus non est.

Quod si dicas in his enunciationibus subijci vniuersale, ergo vniuersaliter enunciamus: respondet, homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidem rem vniuersalem, sed non cum hoc modo vniuersalitatis, quam significat ipsum signum, omnis, nullus, & similia, hæc enim signa non ipsum vniuersale significant, sed ipsum vniuersaliter subijci. quod non aliud est, quam denotare: prædicatum, omni in superiori subiecto, copulatiue, nullo dempto, inesse, vel ab omni eo remoueri. tales autem enunciationes asserit non esse contrarias, quas nos vocamus subcontrarias.

Adsit tamen hæc uerba de ipsis. (Quæ significantur esse aliquando contraria) qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes, imprimis Hermianus, ut refert Boet. in 2. Editione exponebat hoc pacto, istas subcontrarias aliquando significare contrarias; quia aliquando una est uera, & altera est falsa, ut in materia necessaria uel impossibili, ut homo est animal, homo non est animal. Sed ista rejicitur expositio, quia nondum quicquam de ueritate uel falsitate dictum est.

Alex. quem commendat & sequitur S. Thom. interpretabatur subcontrarias aliquando

quando significare contrarias, quia in certa materia scilicet necessaria æquivalent contrariis, ut homo est animal, & omnis homo est animal, homo non est animal, & nullus homo est animal, non tamen in materia contingenti. Tertia expositio habet profecto celebres interpretes, nempe Porphy. Ammon. Psel. & Boet. huius est. Pro quo notant aliquæ esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrariis. Album. n. calidum, par, contraria habent, animal uero, corpus, currit, ambulat contraria non habent. Hinc fit quorundam negationes importare contraria, quorundam uero non, ut non album, importat contrarium, nempe nigrum vel medium, quod participat de contrario, non sanum importat ægrum. At non ambulat non animal non importat contrarium.

Cum igitur in his particularibus in una affirmetur prædicatum, in altera negetur, & negatio aliquando importet contrarium, fit ut aliquando tales enunciationes licet contrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint, ut homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo non est sanus, id est, est æger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes contrarias facere, & pp tantam expositorum auctoritatē nō mihi displicet hæc expositio.

Quod si dicas hoc etiam in contrariis enunciationibus inest, respondetur, id uerum esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quam prædicatorum.

Ammon. ppea dubitasse in subcontrariis, quia in his est prædicatum negatum. i. homo non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negat prædicatum, nullus homo est albus. melius dicitur quod in contrariis dubium non erat, cum contrariæ tam sint, at in his est dubium cum non sint contrariæ: posset. n. quis arbitrari esse contrarias quia significant res contrarias, & nō significare contraria cum non sint contrariæ, propterea autē utrumque esse & esse non contraria, & significare aliquando contraria. Est alia expositio modernorum sine dubio non spernenda, nempe hic Arist. loqui de enunciationibus, in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo, nec vniuersali nec particulari, quas indefinitas vocant, ut homo albus est, homo nō est albus, &

has dicit esse seu aliquando fieri contrarias nempe, signis solum additis vniuersalitatis, ois, nullus, quod non sit in singularibus, nec in particularibus: quæ signa habent particulare. hæc est expositio quam sequitur Sueffanus.

Inter has omnes mihi placet expositio tertia Porphy. & aliorum: quāvis sub censura sanioris iudicij addere hunc locū hic nos posse commodius interpretari, ut loquatur de his quæ subiectū habent vniuersale, siue cum signo particulari sint, ut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus: siue sine aliquo signo, ut homo est albus, quia sicut nec istæ sunt contrariæ, ita nec illæ. ac propterea Arist. loquitur negatiue, i. quæ sunt de subiecto vniuersali non vniuersaliter: nec dixit particulariter, ut utraque intelligeremus, & qñ est cum signo particulari, & sine aliquo signo. aliter. n. diceret de vniuersali particulariter vel indefinite. & sensus iste est, has propositiones non esse contrarias, tñ extrema, q per has enunciamus. (aliquando est esse contraria) id est contingit enunciare contrariæ. ut homo est albus homo non est albus. aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. Eadem significata, & eandem rem, quam non contrariæ enunciaui per illas, possum aliqui contrariæ enunciare: nempe si vniuersaliter proferam, per hoc. n. quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinite dico, non aliam, sed alio, & alio modo enuncio. Ac propterea dicit, (quæ significantur) ut non de ipsis enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrariæ, sed de rebus significatis, quæ modo contrariæ, modo non contrariæ enunciari valent: quam expositionē existimo maxime textui consonam.

In eo uero, quod vniuersale prædicatur, id quod est vniuersaliter, &c.

Hic dubium Arist. aufert: posset. n. quis dubitare in propositionibus contrariis affirmatiuis: an sit addenda. vniuersalitas etiā prædicato, nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dicitur, uirtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatum est quidē vniuersale, sed non vniuersaliter dicitur: propterea dubium est, an vniuersalitas sit addenda: & hanc expositionē aduerte, non. n. loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his. n. prædicatum vniuersale

Q 3 est,

3. Expositio.

4. Expositio.

1. expositio.

5. Expositio.

2. Expositio.

Log. Tolet.

est, sed non vniuersaliter dicitur.

Respondet igitur Arist. id non esse faciendum cuius ratio est, quia esset enunciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere, cum semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur predicatum vniuersaliter, de subiecto vniuersaliter, ut omnis homo omne animal est.

Et reputat Arist. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus vel æquale de æqualibus falso affirmari, cum etiam negatio falsa sit, & tunc in materia necessaria vtraque esset falsa, & affirmatio & negatio. vbi aduerte Arist. loqui de propositionibus, quæ in disciplinis vfu veniunt non de aliis portentosis, quæ confingi possent.

Nec est recipienda doct. Boet. & Leui. in suis annotationibus super Auer. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse vel ad di. prædicato superiori, ut hō seu oīs homo est omne animal: & tūc est falsum hoc affirmare, vel posse addi prædicato æquali, ut oīs homo est omne rationale, & tūc est superfluum, hoc non placet: immo semper est falsum, ut hic docet Arist. & recipit Albert. tract. de oppo. cap. 1. & S. Thom. quia sensus esset, hic non est omne rationale, & hic homo est omne rationale, & ita de ceteris. Siquidem omnis accipitur distributiue, quæ singulæ particulares essent falsæ, & ita, tota vniuersalis falsa: Quia cum nullus homo sit oīe rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quod si in alio sensu acciperentur illæ voces distributiue vniuersaliter, non quasi distributiue, sed acceptiue ut Dialectici vocat simplici, verum esset dicere, omnis homo est omne rationale. Nam sensus esset idē est, re ipsa, omnis homo & omne rationale. Sed si distributiue accipiuntur, sensus est falsus, ut diximus.

Opponi autem affirmationē negationi dico, &c.

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea quæ de vniuersali altero dicuntur vniuersaliter, de altero uero vniuersali, sed non vniuersaliter, ut oīs hō albus est, non oīs hō albus est, vel ut negatiua sit vniuersaliter, nullus hō albus est, aliquis hō albus est. illud enim non omnis locū particularis habet, nempe aliquis non tales autē enunciationes docet esse contradictorias, contrarias vero quæ

vtraque est vltis, ut oīs hō est albus, nullus hō est albus. hæc continent in hoc capite.

Q V Æ S T I O.

De diuisione rerum qualis scilicet, Dubia sit talis diuiso.

Dubium posset alicui esse, qualis diuiso, esset hæc, rerum quædam sunt vniuersales, quædam particulares, seu singulares, nam vñ hic Arist. admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tñ ipse negat expresse contra Plato. 7. Meta. cap. 1. 13.

Ad quod facile est respondere ex his, quæ superius diximus in materia vniuersalium super Porphy. diximus. n. rerum naturas non existeret vniuersales, secundum se, sed quatenus ab intellectu non consideratis indiuiduis, & inferioribus apprehenduntur, dicuntur vniuersales, quatenus uero cū ipsis accidentibus & singularibus sunt, sunt singulares, ut natura humana de se nec est vniuersalis nec singularis, sed ut ab intellectu non consideratis indiuiduis percipitur sit vniuersalis, ut autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis. unde esse vniuersalem vel singularem, accidit rei, alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde merito dici debet ista diuiso subiecti in accidentia.

Est autem hic notandum vnum, quod res non habet esse vniuersalis, nisi respectu intellectus, at esse singulare à rebus hēt, & inde ab intellectu cognoscit singularis, quā cū talibus accidentibus indiuiduis considerat. intellectus ergo vtrūq; cognoscit & re vlem & singularem, sed cū discrimine: nam cognoscit vlem, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem re, sed nō facit.

Hinc sequitur quod dicit Amm. & S. Thom. cū hic non de rebus secundum se, sed ut vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primo cognoscantur, sicut quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita et voces significantur, ac ideo ista diuiso rerum in ordine ad intellectum prima sit, quia res & in vniuersali, & in singulari cognoscit, ac deinde, in ordine ad voces significantes id quod intellectu comprehendimus.

Est autem hic notanda doctrina S. Thom. quam tradit in presenti, & tractat de enunciatione capit. 7. & 8. nam aliqua res, v.g. homo, potest dupliciter considerari, vel ut est

est in intellectu obiectiue cognitus, vel ut est in ipsis rebus & singularibus existens: si modo priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia: quædam conueniunt ei à tali operatione intellectus, ut quod sit vniuersale, quod sit prædicatum subiectum species, & similia. quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna consideratur, ac si per se existeret, ut quædo dicimus, hō est dignissima creatura inferiorum, hō est creatus ad vitam æternam, hō redemptus est. & ista prædicata sunt realia.

Altero modo potest homo considerari, ut est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici et differentia, quædam ei secundum naturam suam competunt, ut homo est animal, rationalis, risibilis, viuens, quædam ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est, ut homo currit, homo legit, scribit, est doctus.

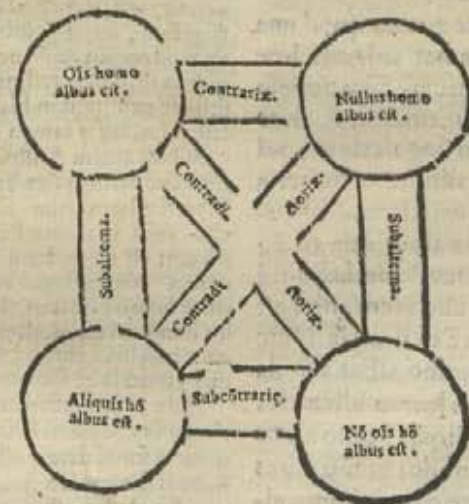
Est autem inter hæc discrimen, nā priora prædicata, cum ei secundum naturam competant, semper insunt, & vbique: natura talis est, ibi & talia sunt prædicata: & cum natura in omnibus sit indiuiduis, etiā sunt ibi talia prædicata. at vero alia prædicata, cum ab indiuiduis ei proueniunt, &

non semper indiuiduis idem insunt, ideo nec de natura nec vniuersaliter, & semper prædicatur.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando natura aliquid, ut in omnibus est, conueniat, inuenta sunt signa tam affirmatiua, quàm negatiua, omnis, nullus, & similia. ad denotandum vero, quando non omni ex parte nature competat aliquid, inuenta sunt signa particularia: aliquis, aliquis non immo quando volumus ostendere, quando aliquid natura ab aliquo certo indiuiduo proueniat, utitur signo demonstratiuo. quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vilo signo, æquipollear, & de similibus prædicatis Arist. loquitur in presenti, quæ rei, vel secundum naturam vel ab indiuiduis competunt. in his enim licet subiecto signum aliquod addere.

Similiter est notandum quod singulari triplex prædicatum competit, primum ut ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei, Petrus est animal: tertium a sua propria & singulari conditione, & sic dicitur Petrus currit, studet, legit, &c. & hæc sufficiant pro his prædicatis & pro declaratione diuisionis.

De regulis oppositarum enuntiationum. Cap. VI.

Quocirca has quidem impossibiles est simul esse veras; his vero oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: ut non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est. Quaecunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est altera esse veram vel falsam: & quaecunque in singularibus sunt: ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Quaecunque autem in vniuersalibus quidem, non vniuersaliter autem, non semper hæc quidem vera est, illa vero falsa est, simul, n. verum est dicere quod est homo albus, & quod non est homo albus. & est homo pulcher, & non est homo pulcher, si enim turpis est, non est pulcher, & si sit aliquid, non est.

Videbitur autem subito inconueniens esse: iccirco quoniam videtur significare idem, hoc, non est homo albus, & hoc, nullus homo est albus, hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Manifestum est autem quod una negatio vnius affirmationis erit, hoc, n. idem oportet negare negationem quod affirmatio affirmavit, & ab eodem vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersalium: ut vniuersaliter, vel ut non vniuersaliter, dico autem ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid ab eodem, vel ab alio idem, non est opposita; sed erit ab ea diuersa. Huic vero quæ est, omnis homo albus est illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi vero quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo al-

bus. Quod igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictorie & quæ sunt hæc, dictum est. & quod contrarie alia, & quæ sunt illæ, dictum est. & quod non omnis vera vel falsa contradictio, & quare, & quando vera uel falsa.

Quocirca has quidem impossibiles est, &c.

Modo Arist. de his enunciationibus, oppositis determinat, qualiter se ad veritatem & falsitatem habeant: ac primum de contrariis inserit, cum de vniuersali vniuersaliter enunciant, simul veras esse non posse: ut omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul veræ esse possunt, cum impossibile sit idem prædicatum vniuersaliter affirmare & remouere ab eodem vere, ac inde ista verba sunt legenda ut illata ex his, quæ dixerat in fine præcedentis: omnia enim hæc sub vno eodestextu sunt.

Huic possumus addere, contrarias posse simul esse falsas, ut omnis homo est albus, nullus homo est albus, utroque modo est falsa. & in hoc assimilatur qualitatibus contrariis, hæc n. simul eidem subiecto inesse non possunt, ab eodem tamen remouentur: ut vni corpori inesse calidum, & frigidum, simul possibile est, tamen esse aliquod corpus quod nec calidum nec frigidum sit, fieri potest, nempe cælum. ita similiter contingit in his, non posse simul esse veras, falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Arist. oppositas contrariis nempe particulares, simul posse veras esse, particulares enim sunt contradictorie contrariis, ut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. hæc simul veræ sunt quæ tamen contradicunt contrariis: aliquis enim homo est albus, contradicit huic, nullus homo est albus; aliquis vero homo non est albus, huic omnis homo est albus; quæ duæ vniuersales sunt contrarie.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas; in contingentibus quidem simul veræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul veræ esse non possunt, possunt tamen esse falsæ.

Quæ-

Quaecunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, &c.

Hic de contradictoriis modo loquitur: & est aduertendum, quod constituitur triplex genus contradictorium. primum quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sumpto, ut omnis homo est albus, aliquis homo non est albus. secundum singularium ut Plato legit, Plato non legit: infimum genus est, de vniuersali sine signo, quas nos indefinitas vocamus, ut homo albus est, homo non est albus.

Et primum quidem ac secundum genus contradictorium, docet sic se habere, ut necessario altera sic vera, altera falsa: impossibile est enim simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, ut aliquando vtraque sit vera. ut istæ possunt esse veræ, homo est pulcher; homo non est pulcher, homo est albus, homo non est albus; quod probat de primis, potest enim esse, quod sit homo pulcher, & quod sit homo turpis: & verum sit simul vtrumque dicere, tunc sic arguitur, homo est turpis, est simul vera cum hac homo est pulcher; sed ista, homo non est pulcher, est eadem cum hac: homo est turpis; ergo simul veræ sunt, homo est pulcher, homo non est pulcher, probat de aliis, homo est albus, potest esse vera cum hac, homo sit albus, si vnus iam sit albus, alter fiat. sed ista homo non est albus, stat simul cum hac, homo sit albus; nam quod sit, non est; ergo simul veræ sunt, homo est albus, homo non est albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse, &c.

Remouet dubium quorundam asserentium homo non est albus, esse idem eum hac, nullus homo est albus, quod si ita esset, non essent simul veræ homo est albus, & homo non est albus, sicut nec istæ, homo est albus, nullus homo est albus: quæ sunt contradictorie primi generis.

Ad hoc respondet Arist. non idem significare illas duas; nam vna enunciat vniuersaliter de subiecto, scilicet nullus homo est albus; altera non vniuersaliter; scilicet homo non est albus, neque idem significat

neque simul necessario, idest, potest esse falsa illa, nullus homo est albus, ut modo sit est enim falsa. Illa autem est vera, homo non est albus. nam Aethiops homo est qui tamen non est albus.

Manifestum est autem quoniam vna negatio, &c.

Omnes fere expositores in hoc conueniunt, ut in his verbis Arist. doceat, vnius affirmationis vnā esse negationem; eo quia ex præcedentibus posset quis de hoc dubitare: cum huic enunciativæ affirmationi, omnis homo est albus, opponantur duæ negationes, nempe nullus homo est albus, & non omnis homo est albus. docet autem modo vni affirmationi vnā opponi negationem tantum, in eodem genere oppositionis, & ita declarat Magentinus, & Psellus. & addit Alber. h. quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illæ sunt æquipollentes.

Hæc autem expositio, quāvis doctrina veram contineat, videtur præter mentem ipsius Arist. nec vlla ratione cum verbis quadrat; cum manifeste de sola oppositione contradictoria hic loquatur: quæ in tres gradus est diuisa, ut superius diximus.

Propterea cum Boet. sicut mihi videntur ista verba continuanda; ut sit quædam alia ratio ad probandum has enunciationes, homo non est albus, & nullus homo est albus, non esse idem ratio est huiusmodi vni affirmationi, vna sola negatio contradicit, sed hæc, homo non est albus, contradicit huic, homo est albus; hæc autem nullus homo est albus, contradicit huic, aliquis homo est albus; ergo non sunt idem. aliter illa affirmatio homo est albus, vel aliquis homo est albus, quæ sunt diuersæ, haberent duas negationes, vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus consideret.

Maiorem probat ratione & exemplo: ratio est, quia negatio contradictoria debet id solum negare, quod affirmatio affirmabat; ergo vnius affirmationis vna est negatio, exemplis manifestat, & est inductio quædam exemplaris; nam huic Socrates est albus, contradicit Socrates non est albus. similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic omnis homo est albus, hæc, non omnis homo est albus, vel æquiuales, aliquis ho-

1. expositio.

2. expositio.

mo non est albus, & illi, aliquis homo est albus, illa, nullus homo est albus, ac si diceretur nec aliquis homo est albus. similiter & isti, homo est albus, ista homo non est albus, quando enim aliud predicatum in vna, aliud in altera enunciamus, non sunt opposita; vel quando idem predicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enunciamus, similiter non sunt opposita. & hinc fit hanc, nullus homo est albus, non oppositum huic, homo est albus; quia illa neget aliud subiectum. nempe aliquis homo, cui idem fit, nullus, & non vllus vel non aliq.

Nota. I.

Sed tota hæc ratio pedit ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verum est, enunciare indefinite, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnus inferioris veritas, vt autem in hoc conuenire certum est, ita etiam in hoc differre est manifestum; quod particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & ad particularitatem, ac propterea indefinite idest interminate dicuntur.

Est aliud discrimen valde notandum, quod signum particulare additum vniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnu determinat, quâvis non distincte illud manifestat, vt qui dicit aliquis homo, vnu dicit singulare, quâvis quod sit non determinet: ac ideo dicitur determinatum vniuersale, quasi iam ad singulare vnu sit limitatum, at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quo ad veritatem enunciationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totum vniuersale.

Ex quo sequitur has enunciations, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem veras, sed non oppositas, vt doctè concedit S. Th. nec Arist. eas vocauit oppositas, sed oppositas contrariis, non autem inter se. At hæc, homo est albus, homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositæ: quia variatis singularibus non mutatur vniuo-

catio subiecti vniuersalis; quod illa omnia sub vnico conceptu significat: sicut mutatur vniuocatio huius, aliquis homo, quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit æquiuocatio, & impeditur oppositio, sicut in his Alexander est rex, Alexander non est rex, si in vna regem, in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares quam indefinitas quantum ad veritatem esse idem, vtrasque sub contrariis vocent, sed tamen aliter secundum Aristot. est dicendum: quæ omnia ex æto iudicio perpenderit.

Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationi, &c.

Hic resumit ea, quæ dicta sunt: nempe vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint dictum est similiter alias oppositiones esse contrarias; & quo pacto non omnes contradictoriæ sint veræ, vel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere, & quod tertij generis contradictoriæ veræ, vel falsæ sint, & quare.

Vbi vides Aristot. non ponere nisi duas oppositiones contrarias, & contradictorias; & sub contradictoriis includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares vero ab oppositis reject.

De affirmatione & negatione vna.
Cap. VII.

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vna significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter, vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus: nullus homo albus est aliquis homo albus est: si album vnu significat, Si vero duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est vnu, non est vna affirmatio neque vna

vna negatio: vt si quis ponat hoc nomen tunica, homini, & equo: quod tunica alba est, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, qui diceret quod est homo equus albus. hoc aut nihil differt quam dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæc multa significat, & sunt plures, manifestum est quod & prima, vel multa, vel nihil significat. neque enim est aliquis homo equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem veram illam vero falsam esse.

Cum vna negationem vnus affirmatio nis esse oppositam docuerit, optimo consilio in hoc capite, vt Ammon. tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna sit ostendit.

Est autem vna negatio, vel vna affirmatio quæ vnum de vno significat, idest vnum, ac vniuocum habet subiectum, similiter & predicatum, vt homo est albus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Ostendit autem vniuocum oportere esse predicatum, dum dicit, si albus vnum significat, idest, si vniuocum sit, non quod non sit vniuocum, sed vt ostendat necessariam esse vniuocationem predicati, similiter est necessaria vniuocatio subiecti, & hoc ostendit, dum dicit, si tunica significaret idem, quod hæc duæ voces, homo & equus, tunc tunica est alba, vel non est alba, nec esset vna negatio, nec affirmatio. sicut nec ista, homo, equus, est albus. nam ista æquiuolet istis, homo est albus, equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctio, scilicet homo est albus, & equus est albus talis coniunctio est continuatiua sermonis non constitutiua propositionis coniunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, æquiuolare hæc, tunica est alba, illi, homo est albus, & equus est albus, quantum ad multipliciter propositionum, sed non quantum ad veritatem, quia tunica est alba, est vera, si vnu significat idem verum, at coniuncta pendet ex vtriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est præter mentem Aristot. non enim illa est coniunctio sumenda, sed

tanquam duæ enunciations inconnexæ, & tunc in omnibus sunt æquiuales, & vtraque est plures, tam tunica est alba, quæ iste homo est albus, equus est albus. & hoc patet ex illa, quam sine coniunctione sumpsit, nempe homo, equus est albus, non ergo illud (&) sumendum est, nisi ut sermonis particula continuatiua.

Hinc docet quando negatio vel affirmatio non est vna, sed æquiuoca, non esse necesse, affirmationem, & negationem esse veram vel falsam, sicut nec in contradictionibus de subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto: quæ possunt esse veræ, ita & istæ, Petrus currit, Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & hæc est expositio communis.

Sed mihi videtur aliquid amplius præter hoc Aristoteli velle doceri: videlicet, Non solum quid sit vna affirmatio in se, & quid negatio vna in se, sed quid sit vna affirmatio, & negatio simul, ut vnitas cadat super vtramque simul, & dicit vnam affirmationem & negationem esse, quæ significant vnum de vno, idest eodem predicato, & subiecto participant, & pro eodem sumpto, vt quod altera affirmat, idem prorsus altera negat.

Et hoc patet, nam tunica est alba, tunica non est alba, non vocat Arist. vnâ affirmationem & negationem, si in vna pro equo, in altera pro homine sumatur. & tamen constat, vtramque per se esse vnam, quia æquiuocum pro vno significato est, vniuocum, sumit igitur hic Arist. utramque simul, & docet, vt participant eodem subiecto, & predicato.

Vnde si dicis, omnis homo est albus, eius negatio idem subiectum habebit, non omnis homo est albus, hic enim de contradictoriis loquitur. & si dicis aliquis homo est albus, negatio erit, nullus, idest nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubij præcedentis, ista enim homo est albus habebit hanc, homo non est albus, non hanc nullus homo est albus. ista enim non est vna cum illa affirmatione, quia nullus homo est albus, est illius, aliquis homo est albus, quæ aliud habet subiectum.

Et considera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis, & ex hac expositione nostra, facilis est contextus, & exempla

2. Expositio.

Nota.

pla Arist. manifestantur, quæ per contradictionem dantur, & hoc est observandum circa hoc caput.

Quo pacto in futuris contingentibus traditionis regula veritatem habeat. Cap. VIII.

IN ijs ergo quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem vt vniuersaliter, semper hanc quidem veram, illam vero falsam esse, & in ijs quæ singularia sunt, quemadmodum dictum est. In vniuersalibus autem quæ non vniuersaliter dicuntur, non necesse est dictum esse autem & de his. In singularibus vero & futuris, non similiter.

² Nam si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est: & omne necesse est esse vel non esse. * quare si hic dicat futurum esse aliquid: ille vero non futurum dicat hoc ipsum manifestum est, quod necesse est verum dicere alterum ipsorum: si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est vtraque enim non erunt simul in talibus.

³ Nam si verum est dicere, quod album vel non album, necesse est esse album vel non album, & si est album vel non album, verum erat affirmare vel negare: & si non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationem, aut negationem veram esse vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec à fortuna, nec vtrumlibet contingit, neque erit, neque non erit, sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet

contingit. aut enim qui dicit verum est, aut qui negat. similiter enim vel fieret, vel non fieret, quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel non sic se habet, vel habebit.

Amplius autem si est album nunc, verum erat dicere prius, quod erit album. quare semper fuit verum dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, vel erit: si autem semper verum fuit dicere quod est, vel erit, non potest hoc non esse, vel non futurum esse. quod autem non potest fieri: & quod impossibile est non fieri, impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia igitur quæ futura sunt, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet contingit neque à fortuna erit: nam si à fortuna, non ex necessitate.

At vero nec quod neutrum verum est dicere contingit: vt quod neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, negatio non vera erit: & cum hæc falsa sit, contingit affirmationem non veram esse. Et ad hæc, si verum sit dicere, quod album est simul & magnum, oportet esse utrumque. si vero erit cras, oportet fore cras, si autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet contingit, ut est navale bellum: oporteret enim neque fieri navale bellum, neque non fieri.

Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut in vniuersalibus dictis ut vniuersaliter, vel in ijs quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hanc quidem veram esse, illam

illam vero falsam. nihil autem vtrumlibet contingit esse in ijs quæ sunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque consultare oportebit, neque negotiari: quod si hoc quidem facimus erit hoc: si vero non hoc, non erit hoc.

⁷ Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum vero non dicere. quare ex necessitate erit vtrumlibet eorum, quod ab ipso verum erat dicere tunc.

⁸ At vero nec hoc differt, si aliqui dixerint contradictionem, vel non dixerint. manifestum enim quod sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmaverit quid: ille vero negauerit, non enim propter negare, vel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis quàm in quantolibet tempore. Quare si non omni tempore sic se habebat ut alterum vere diceretur, necesse erat hoc fieri: & vnumquodque eorum quæ sunt, semper sic se habebant, ut ex necessitate fieret, si enim vere dixit quis quod erit, non potest non fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper quod erit.

⁹ Si itaq; hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principium, & ab eo quod consulamus, atque aliquid agimus: & quod est, omnino in ijs quæ non semper acta sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus vtrumque contingit & esse & non esse quare & fieri, & non fieri: & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: ut quod hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur, similiter

autem & non incidi possibile est, non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in alijs generationibus, quæ secundum huiusmodi potetiam dicuntur.

Manifestum igitur est, quod non omnia ex necessitate, vel sunt, vel fiunt: sed alia quidem vtrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio quàm negatio erat vera vel falsa: alia vero magis quidem, & vt in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, & alterum, alterum vero minime.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est, sed non omne quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non idem est, omne quod est, necessario esse, quando est & simpliciter ex necessitate esse. similiter autem & in eo quod non est.

Sed & in contradictione eadem ratio est. esse quidem vel non esse omne necesse est, & futurum esse vel non: non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium. dico autem vt necesse est futurum esse bellum navale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum navale necesse est, neque non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est.

Quare cum similiter orationes ut ræ sint, quemadmodum & res, manifestum est quod quæcunque sic se habent ut sint vtrumlibet contingit, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem. quod contingit in ijs, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt, horum enim necesse est

est alteram partem contradictionis veram esse uel falsam, non tamen hanc uel illam, sed utram ibet contingit: & magis quidem ueram alteram, non tamen iam ueram, uel falsam.

Quare manifestum est, quod non est necesse omnis affirmationis, vel negationis oppositarum, hanc quidem ueram, illam autem falsam esse. non enim quemadmodum in iis quæ sunt, sic se habent & in iis, quæ non sunt quidem, possibilibus tam esse uel non esse quemadmodum dictum est.

Antequam hoc caput interpretemur, quod insignem & obscuram continet doctrinam, oportet aliquot prius statuere fundamenta ut eius facilius fiat interpretatio. Est igitur primo aduertendum est Ammo. c. 5. precedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam nempe necessarium impossibile, contingens.

Est autem materia propositionum coherentia prædicati ad subiectum, id est, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectum secundum quem vel taliter prædicatum ad subiectum se habet: ut ei semper ipsi, nec ab eo separati possit, & talis materia dicitur necessaria, in qua genus enunciationum necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel propriæ passionibus, vel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi: vel secundum talem ordinem se habet, secundum quem prædicatum nec subiecto inest, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi coherentia, & ordo est materia, quam vocant remotam, in qua constituntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ, ut homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secundum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ, vel impossibiles nam negatiuæ sunt in eadem materia, cum suis affirmati

uis, & negatiuæ se habent opposito modo in materia. n. necessaria sunt impossibiles, in remota necessaria.

Tertio est talis ordo, secundum quem, prædicatum inest subiecto, ita, ut possit non inesse, vel non inest, sed potest inesse, ut homo currit, homo disputat, & tales propositiones tam affirmatiuæ quam negatiuæ, dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus enunciationum contingentium: primus quando prædicatum frequenter inest subiecto, quamuis aliquando non inest, ut homo loquitur, homo meridie prandet. Secundus quando prædicatum raro inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud vero contingens in plurimum, ut fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius quando prædicatum frequenter inest, & frequenter non inest, ut homo ambulat, Petrus cantat, & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

Est secundo aduertendum: enunciationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum, ut omnis homo est animal, non omnis homo est animal, omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal, omnis homo erit animal, omnis homo non erit animal, similiter in aliis omnibus, ut facile erit cuilibet tales contradictiones constituere: præterea possunt fieri contradictiones & de subiecto vniuersali, ut in exemplis propositis & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus.

Aduerte tertio in contradictionibus de præsentibus & de præteritis in omni materia altera est determinate vera, altera determinate falsa est autem determinate vera enunciatio, quæ sic est vera, ut pro tempore, quod est vera, non potest esse falsa, & contra determinate falsa est quæ pro tempore quo est falsa non potest esse vera, v.g. Petrus currit, Petrus non currit: Petro currente, affirmatiua est determinate vera, quia quo tempore currit, non potest esse falsa, negatiua vero determinate falsa, quia pro eodem tempore non potest esse vera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præteritis, & de præsentibus, ut vna sit determinate vera, altera determinate

terminatæ falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum an vna sit determinate vera, altera determinate falsa, non est autem in omnibus de futuro dubium, nam in materia necessaria & remota, tam determinata est de futuro, sicut de præterito, & de præterito, si militer in materia contingenti, quando in plurimum vel raro evenit prædicatum, non est magnum dubium, quia iam fere est determinate vere affirmatiua in plurimum eveniens, & falsa raro contingens, sed dubium est de contingenti ad vtrumlibet, si militer nec est difficultas, quando subiectum est vniuersale, quia iam istæ vniuersales fere etiam determinate sunt, cum in plurimum vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ est veniat. Sed summa difficultas est de enunciationibus de futuro contingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari ut Petrus cantabit, Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempe examinare, an in contradictionibus istis vna pars sit determinate vera, altera falsa, sicut in his quæ sunt de præterito & præsentibus: autem in duas partes diuisum caput, in priori sunt argumenta circa hanc difficultatem, in posteriori est questionis determinatio.

In ijs ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.

Boet. hæc verba non in initio capitis, sed precedentium epilogum esse existimat, at S. Th. non capitis initium asserit. parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Aristoteli sententia S. Tho.

Proponit igitur in contradictionibus de præsentibus, & de præteritis, necessario affirmatiuam, vel negatiuam esse veram vel falsam: tam in contradictoriis de subiecto vniuersali vniuersaliter, quam contradictoriis de subiecto singulari. nam in aliis de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumpto, id non est necessarium, cum vtrique possit esse vera.

Et nota ista verba esse legenda distincte, ut sit sensus: affirmatio vel negatio est vera, vel falsa, id est vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa, non enim est legenda diuinctim, hoc modo: affirmatio est vera, uel falsa, negatio est vera, vel falsa; ac

propterea dixit, necesse est hanc quidem ueram, illam vero falsam esse, quod vocamus determinate veram, & determinate falsam, scilicet quando in contradictione, do tibi vnam partem, quæ uera sit, & alteram quæ falsa sit, at uero in singularibus & futuris, id est, in contradictionibus enunciationem de futuro, & subiecto singulari non est necesse, ut vna pars determinate sit vera, altera falsa.

S. Tho. vult, ut addamus uerbum in futuris, nempe contingentibus, at Porphyry. & Alex. in hoc, quod dicit singularia vult contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt, sed melius est si dicamus cum Ammo in hoc quod dicit futura, notat contingentiam, necessaria enim non fore, sed semper esse proprius, dicunt.

Nam si omnis affirmatio, uel negatio vera, uel falsa est, &c.

Hic Arist. incipit probare non omnem affirmationem, vel negationem esse veram, uel falsam: & facit hoc argumentum. omnis affirmatio uel negatio, est uera uel falsa, ergo quæ sunt, necessario sunt, illud. n. (&) legendum est illatim pro igitur, alterum enim thymema facit de futuro: omnis affirmatio uel negatio est uera uel falsa, ergo si unus dicat Petrus leget, & alter Petrus non leget, necessario unus dicet uerum, alter dicet falsum, & sic necessario leget, vel necessario non leget, consequentiam & antecedens primi enthymematis probat, & prius consequentiam. Nam si uerum dicit qui dicit album est, necessario album est, aliter enim non diceret uerum, & si qui dicit, album non est, falsum dicit, ergo necessatio non ita est aliter non esset falsum.

Et si est album, uel non album, verum erat affirmare &c.

Hic probat Arist. antecedens quod affirmatio præteritis uel negatio sit uera uel falsa, nam fieri non potest quin album sit uel non sit: utroque autem modo uerum uel falsum dicitur, nam si est, uerum est dicere, quod est, falsum, quod non est, si uero non est & contra uerum est dicere quod non est, falsum uero quod est: semper igit talis affirmatio, uel negatio erit uera, uel falsa: postea probat consequentiam.

Et in p̄dictione eadē ratio est, &c. 12
 Distinxeat rem simpliciter, idēst, non in
 comparatione ad suum oppositum, modo
 rem in ordine ad suum oppositum distin-
 guat, scilicet currere non currere, cantare
 vel non cantare, & in cōi. vocat esse, vel

non esse futurum uel non futurum.

11. In quibus dupliciter posse esse hoc totum necessarium, nempe cantare vel non cantare, legere vel non legere. vno modo, ut cadat necessitas supra utrumque disiunctum, & simul, ut necesse sit cantare, uel non cantare, esse uel non esse, futurum uel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctio nis. & sic affertur omne disiunctum esse necessarium etiam in contingentibus, præteritis, præsentibus, & futuris. ut necessarium Antichristum fore uel non fore, Petrum cantaturum uel non cantaturum, cantare uel non cantare, cantasse uel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiue, ut necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore & isto modo, non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium quod cantet, nec necessarium quod futurus sit Petrus albus, nec necessarium, quod non sit futurus albus.

Immo est maxima fallacia argumenta ri à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus. non enim valet, necessarium est Petrum cantaturum, uel non cantaturum, ergo necessarium est Petrum cantaturum, uel necessarium est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis ueritas, nempe disiunctum sed non diuisiue quamuis sit discrimen inter præsens & futurum, nam in præfenti datur pars determinate uera, & falsa determinate altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinate uera, nec determinate falsa sed de singulis partibus dices, est uera vel falsa, ut Petrus cantabit, est uera, uel falsa. Petrus non cantabit, est uera uel falsa.

13. Quare cum similiter orationes ueræ sint &c.

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idem prorsus confirmat, ut sicut necessarium est, re esse uel non esse simul; non tamen singula per se ita similiter necessaria est affirmatio, uel negatio disiuncti: ut Petrum fore, uel non fore. neutram tamen partem

per se immo quælibet pars est indeterminate, ut nec sic dicenda uera, nec sic dicenda falsa, sed uera uel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, quæ sit, quam quod res non sit. quamuis ut dicit Arist. Aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe quæ frequenter accidunt: tamen cum, & hæc possint aliter esse, nondum ueritatem habent determinatam, ac ideo nec uera, uel falsa per se sunt dicenda, sed uera uel falsa simul.

Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c.

Hic concludit non esse necessarium, ut omnis affirmatio, uel negatio sit determinate uera uel falsa, sed aliter in futuris aliter in præsentibus, & præteritis in futuris neutra pars per se determinate uera uel determinate falsa, sed utraque uera uel falsa, at in præsentibus, & præteritis una determinate, uera, altera determinate falsa. sed ista determinatio est secundum quid: nempe, secundum tale tempus, quo sunt uel fuerunt, ut diximus.

Dubitabis tu, sicut in enunciationibus de præfenti, una est determinate uera altera falsa, & similiter in enunciationibus de præterito, talis autem determinatio est secundum tempus: quare non dicemus idem in his, quæ sunt de futuro, ut una sit uera nempe pro tempore, quo futura sit res, & una falsa, quo tempore non futura sit res?

Dico esse latissimum discrimen, nam antequam res sit semper manet indifferens, ut possit esse & non esse, fieri uel non fieri: propterea enunciatio de futuro non potest habere constantem ueritatem: at quando iam res est, uel non est secundum tempus præfens uel præteritum, uacat ista indifferens, quod enim est, non est indifferens, ut illo eodem tempore non sit, similiter quod non est non potest illo eodem tempore esse, propterea ista constantem habent ueritatem uel falsitatem, sed secundum quid, scilicet secundum tempus præfens.

Ex quo soluitur argumentum secundum superius, nempe si alibi est modo, fuit heri uerum determinate dicere, album erit: nego consequentiam, quia antequam esset erat indifferens ad esse, & non esse, propterea talis propositio hæsterna non magis erat determinate uera, quam falsa, erat igitur

illa

illa de futuro indeterminate uera, licet de præfenti sit determinata.

QUESTIO I

De contingentibus.

Quamuis non sit præfentis loci ista exa-
ctius, quam ab Arist. dicta sunt examina-
re, tamen ut saltem ea melius intelligan-
tur, unum aut alterum circa hoc dicemus.
solet autem summa in hoc versari difficul-
tas quo pacto cum gloriosus Deus horum
futurorum, antequam sint præfens sit, pos-
sint contingenter enenire. Deus enim in
sua scia non decipitur, sed infallibilis est.

1. Er-
tor. Circa hoc fuerunt duo philosophorum
errores quidam enim Stoici, inter quos fuit
Chrysippus, ut refert Cicero de fato, &
Aul. Gel. lib. 6. ca. 2. Existimabant oēs esse
deus eventuros esse necessario, existimabant
enim causas omnes esse destinatas ad suos
effectus, & talem ordinem constitutum ab
æterno in mente diuina, qui mutari non
posset, quem ordinem uocabant fatum: &
hæc est opinio fere Poetarum, Virg. tetua
fata trahunt, nec cepta relinquere possis:
& similiter, Parce metu, manent immota
tempora fata. & Lucanus, quo tibi seruator
abire aut quo fiducia fati, similiter marte-
que secundum, iam, nisi de genere satis de-
bere recusat, & alia plurima.

2. Er-
tor. Alii contingentiam in rebus, & liberta-
tem asseriebant, tamen Deum esse præfens
horum singularium futurorum negabant
cuius sententiæ, seu dementiæ fuit Cice-
ro. lib. de natura deorum, & refert Aug. 3.
de ciui. c. 9. idem etiam impie sensit Auer.

3. Sent.
vera. At ueritas Christiana consistit in medio.
nec modo Christiana uerum etiam Philo-
sophica, quam fere omnes ueteres Peripa-
tetici sunt assecuti, ut uidere, est apud Am-
monium hic, qui eam tribuit Aristoteli.
psell. & Maget. ibidem, apud Alex. Aphro-
in libro, quem de fato ex sententia Aristo-
telis conscripsit ad Antoninum, & Seue-
rū Imperatores c. 16. & apud eundem. pri-
mo naturalium questionum cap. 4. & 25.
& in c. 14. apud Themistium in Paraphra-
si. 12. Metaphys. Apud Philoponum in 1.
Pos. suo comm. 94. & pulcherrime apud
Simplicium. 8. Phys. in 2. digressionem con-
tra Philop. paulo post principium, ubi ait.

Dei opt. cognitionem esse omnium simul
præfentium præteritorum, & futurorum.
idem super Epictetum cap. 67. & 2. Phys.
77. & 1. de celo. 56. idem etiam Eustratius
10. Ethicorum. cap. 8. ad calcem.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus,
contingentes in rebus, esse libertatem in
homine suarum operationum, & omnium
futurorum Deum esse ab æterno præfens.

Pro cuius expositione aduerte primo
duplex esse genus causarum, quedam cau-
sæ sic operantur, ut nunquam naturaliter
impediantur, ut Sol oritur, Sol occidit, &
istæ causarum superiorum actiones & mo-
tus naturales non impediuntur. Aliæ cau-
sæ impediuntur à suis operationibus, & ef-
fectibus naturaliter, ut equus impeditur à
productione equi, quia aliquando uel pro-
ducit monstrum uel non prouenit embrio
ad perfectionem, impeditur etiam aliud à
contrario suo, ut patet in his causis natura-
libus inferioribus.

Præterea adhuc est duplex causa. quæ-
dam quæ determinata ad operandum ita,
ut propositis necessarijs ad operandum: non
possit non operari, ut ignis propositis com-
bustibili non potest non comburere, quæ
esse dicuntur naturales. quedam non est
determinata ad operandum, sed propositis
necessarijs potest non operari, qualis est
uoluntas hominis, quæ, si ei proponatur ali-
quod bonum, ut uelit, potest uelle, & non
uelle, & hæc dicitur causa libera.

Aduerte secundo omnium effectuum
positiuorum Deus est causa, quod est dicere,
te, ignis solum non comburit, sed Deus est
igne, & omnis res operatur, sed simul con-
currente Deo ad talem operationem cum
illa te, & est maxime necessarium: ita Deus
concurrit cum illa re, ut simul operetur se-
cundum modum naturæ illius rei, cū igne
enim concurret eo modo, quo ignis opera-
tur, nempe necessario calefaciendo, & cū
uoluntate hominis libere uolendo, non. n.
cogit res ut agant, sed secundum modum
illarum rerum, & naturam, iquat eas, ut
agant, cum necessario, cum his, quæ impe-
diuntur, modo etiam, quo impediri possit
operatur, nec earum destruit naturas.

Aduerte tertio omnia antequam fiant, 3. fund.
Deus cognouit, & omnium est ab æterno
præfens, non tamen eodem modo omnia
cognoscit, sed necessaria cognoscit futura
necessa-

necessaria, & contingentia cognoscit, ut contingentia, id est ita cognoscit futura esse, ut simul cognoscit posse non fieri.

Vnde sicut ex hoc, quod omnium est auditor, & cum omnibus causis operatur, non sequitur quod causae necessario operentur omnes, quia secundum modum illarum concurrunt; ita ex hoc, quod omnia praescit ac praecognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa ut futura sunt cognoscit, unde sic cognovit me hodie lecturum, ut etiam cognosceret libere lecturum, & me posse non legere.

Vnde respondetur ad argumentum commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo ego non possum non legere, concesso antecedenti negatur consequentia, quod si dicas Deus non potest falli, er-

go non possum non legere: dico, stante praescientia divina non possum non legere, quod alij vocant in sensu composito; sed hoc non colligit absolute, me non posse non legere: explicatur, ergo necessario lecturus sum, vel non lecturus. libere tamen me applicabo, vel ad hoc vel ad illud extremum: Deus praescit, ad quod libere me postea sum applicaturus. dicere itaque stante praescientia divina non possum non legere, est dicere, Deus non decipi potest in cognitione illius, quod ego sum postea libere facturus; ex quo non colligitur, quod ego postea necessario sum operaturus, & hoc vocant aliqui, quod non licet arguere a sensu composito ad sensum diuisum. & haec sufficiunt de hac difficultate in praesenti.

Finis Libri Primi.

ARE

ARISTOTELIS DE INTERPRÆTATIONE, LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

De enunciationibus infinitis. De enunciationum unitate, ac pluralitate. Et praedicationibus coniunctis, atque diuisis. De enunciationibus modalibus. Et quae enunciationes magis inuicem sint contrariae.

De enunciationibus infinitis cuiuscumque generis, ipsarumque oppositionibus, ac consequentiis. Nomina item ac verba transposita, idem significare. Caput Primum.

QVONIAM autem est aliquid de aliquo affirmatio significans: hoc autem vel nomen est, vel innominatum: vnu autem oportet esse & de vno id quod est in affirmatione: nomen autem dictum est & innominatum prius: (non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum: vnu enim significat aliquo modo infinitum nomen: quemadmodum & non valet non verbum: sed infinitum verbum.) erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.

Sine verbo autem nulla affirmatio vel negatio est. est enim, vel fuit, vel erit, vel sit, vel quaecumque alia huiusmodi verba, ex ijs sunt quae pos-

ta sunt: consignant enim tempus.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo: non est non homo. Rursus, est omnis homo: non est omnis homo: est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in ijs, quae extrinsecus sunt temporibus, eadem ratio est.

Quando autem est, tertium adiacet praedicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Dico autem ut est iustus homo, ipsum est, tertium dico adiacere nomen, vel verbum in affirmatione.

Quare ob id ipsum quatuor erunt illae, quarum duae quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundum consequentiam, ut priuationis: duae vero minime. Dico autem quod est, aut iusto adiacet, aut non iusto: quare etiam negatio. quatuor igitur erunt. Intellegimus vero quod de ex ijs, quae subscripta sunt: Et iustus homo, huius negatio est, non est iustus homo: est non iustus homo, huius negatio est, non est non iustus homo. est enim hoc in loco, & non est, iusto & non iusto

Seccio
tertia se-
cundum
Grecos.

a. l. ad
hic.

Log. Tolet.

R 3 adiacet

adiacebit. Hec igitur, quemadmodum in Resolutorijs dictum est, sic sunt ordinata.

6 In fine primi Priorii.
Similiter autem se habebunt & si vniuersaliter nominis sit affirmatio. ut omnis est homo iustus, nega-

tio huius, non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus.

Tamen non similiter angulares veras esse contingit, contingit autem aliquando.

Enunciationum indefinitarum dispositio, ex primo Priorum in fine.

Simplex affirmatio.

Homo iustus est.

Priuatoria negatio.

Homo iniustus non est.

Infinita negatio.

Homo non iustus non est.

Eandem dispositio in terminis vniuersaliter ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter.

Omnis homo iustus est.

Priuatoria negatio in parte.

Non omnis homo iniustus est.

Infinitiva negatio in parte.

Non omnis homo non est iustus.

Et dispositae sunt haec enunciationes de subiecto finito, eodem pacto disponi possunt enunciationes de subiecto infinito, adendo ipsi homini dictionem, non.

8 Haec igitur duae oppositae sunt mutuo. Aliae autem duae ad non homo, quasi ad subiectum aliquod additum. ut, est iustus non homo: non est iustus non homo, est non iustus non homo: non est non iustus non homo. plures autem his non erunt oppositiones. Haec autem extra illa, ipsae secundum se erunt, ut no-

Simplex negatio.

Homo iustus non est.

Priuatoria affirmatio.

Homo iniustus est.

Infinita affirmatio.

Homo non iustus est.

Eandem dispositio in terminis vniuersaliter ac in parte.

Simplex negatio in parte.

Non omnis homo iustus est.

Priuatoria affirmatio vniuersaliter.

Non omnis homo iustus est.

Infinitiva affirmatio vniuersaliter.

Omnis homo non iustus est.

mine vtentes eo, quod est non ho.

9 In quibuscunque autem est non conuenit, ut in eo quod est sanum esse, & ambulare, in ijs idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo. sanus est omnis non homo: non sanus est omnis non homo. non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addendum est, omnis enim non vniuersale significat, sed quod vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, valet homo,

homo, non valet homo: valet non homo, non valet non homo. haec enim ab illis differunt, eo quod vniuersaliter non sunt, quare omnis, vel nullus nihil aliud significat, quod vniuersaliter de nomine, vel affirmationem, vel negationem, ergo & reliqua eadem oportet apponi.

10 Quoniam vero contraria est negatio ei quae est, omne est animal iustum, illa quae significat, quod nullum est animal iustum: haec quidem manifestum est, quod nunquam erunt neque verae simul, neque in eodem: his vero oppositae erunt aliquando: ut non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur vero, & haec, eam quidem quae est, omnis est homo non iustus, haec, nullus homo est iustus:

* a. illa vero quae est, aliquis est homo iustus, opposita, quae est aliquis non iustus, necesse est enim aliquem esse.

Manifestum est autem etiam, quod in singularibus si verum est interrogatum negare, quod & affirmare verum est. ut, putasne, Socrates sapiens est? non Socrates igitur est non sapiens. In vniuersalibus vero non est vera quae similiter dicitur: vera autem negatio est. ut, putasne, omnis homo sapiens est? non omnis igitur homo non sapiens est. hoc enim falsum est. sed non, igitur omnis homo sapiens est, verum est. haec enim opposita est: illa vero contraria.

11 Quae vero secundum infinita contraiacentes sunt nomina & verba, ut in eo, quod est non homo, vel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse videbuntur.

sed non sunt. semper enim vel veram vel falsam esse necesse est negationem: qui vero non homo dixit, nihil magis quam qui dicit homo, sed etiam minus verus vel falsus fuit, nisi aliquid addatur.

Significat autem est omnis homo 13 iustus nulli illarum idem, nec huic opposita, quae est, non est omnis non homo iustus. illi quae est, nullus est iustus non homo, idem significat.

14 Transposita vero nomina & verba idem significant: ut est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc non est, eiusdem multae erunt negationes, sed ostensum est, quod vna vnus est. Eius enim quae est, est albus homo, negatio est, non est albus homo, eius autem quae est, est homo albus, si non eadem est ei quae est, est albus homo, erit negatio, vel ea quae est, non est non homo albus, vel ea quae est, non est, homo albus. sed altera quidem est negatio ea, quae est, non est non homo albus, * a. l. ne est non homo albus: altera vero eius quae est, est albus homo, quare erunt duae vnus. Quod igitur transposito nomine & verbo, eadem sit affirmatio & negatio, manifestum est. bus.

De enunciationibus infinitis.

De nomine & diuisione huius libri, ac primi eius capituli.

15 Ite est secundum Latinos, secundum Nomen Perihermenias liber; secundum Graecos, vero apud Ius. quos vnus est tantum continens liber in sectiones diuisas, est ista sectio tertia: cum autem hoc nihil doctrinae veritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Obscu-
ritas li-
bri hu-
ius.

Diuisio
lib.

Nota.

Diuisio
primi
capituli.

Est quidem obscurus liber, & quorundam locorum difficultate alijs Logicæ partibus non postponendus: sed utilis valde eius cognitio est, ac sine ea, Logici nomen nullus sibi iure vindicabit: Dabimus operam, ut sensum Arist. simul & ipsius verba ita interpretemur diuino auxilio, ut vel minimum aduertenti admodum facilia sint, nec obscuritas ignorantia nec labor redij cuiquam sit causa.

In hoc igitur libro continentur quatuor. Primum est, de enunciationibus, quæ aliquam particulam additam alicui extremo recipiunt, nempe infinitum sortitur subiectum, vel prædicatum, vel utranque. Secundum est quomodo se habeant propositiones, quæ præter uerbum substantium aliud recipiunt prædicatum quantum ad coniunctionem & diuisionem verbi cum illo prædicato. Tertium de enunciationibus habentibus modum aliquem ipsas modificante. Quartum euidam dubio de enunciationum oppositione satisfaci.

In quibus omnibus docemur præcipue multiplicare enunciations innumeras. Etenim in priori libro, ut tradit Albert. lib. 2. hoc cap. 5. tradita sunt ea quæ ad constitutionem enunciationis pertinebant, tam essentiali, quam accidentali; nempe eius partes, nomen, verbum; eius genus oratio; eius constitutio, una, plures, simplex, composita; eius species; eius quantitas quæ accidens est, eius veritas, vel falsitas; eius oppositio, nunc eius multiplicatio, secundum aliquod additum: atque etiam, ut docet Albert. eius consequentiam; nempe unius ad alteram, ut patet etiam in tractatu.

In hoc igitur capite tria principaliter continentur. Primo tractat de enunciationibus de verbo (est) extremum finitum, vel infinitum habentibus. Secundum de enunciationibus aliorum verborum. Tertium aliquid de harum oppositione tradit.

Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c.

Variationem enunciationem secundum extrema, & partes ipsarum assignare intendens, merito ea, quæ dicta sunt repetit. ex quibus colligit, primo, variari enuncia-

tionem secundum nomen subiectum, vel verbum; cum hæc primo, & necessario ipsam consent, ac componant, ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit, (Quoniam autem) dicit autem, (omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est vel innominatum) id est, quod de aliquo dicitur, vel de quo aliquid dicitur, vel est nomen vel innominatum, scilicet finitum vel infinitum. ipsum enim infinitum vocat innominatum, quia ante Aristot. nomine vacabat, propterea dicit innominatum prius.

Et quantum existimo, in his verbis etiam includit verbum, ut sit sensus aliquid vel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare unum de vno: ex quo infert omnem enunciationem constare ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito & verbo, ut totus discursus sit iste, omnis enunciatio unum de vno significans ex nomine vel ex infinito nomine & verbo constat, ac omnis enunciatio unum de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine, & verbo; maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio. nempe, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatum, siue nominatum sit, significat, ergo unum de vno. interponit autem parenthesis, quæ explicat quid vocet innominatum, dicit autem infinitum nunc dictum est nomen id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen: sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum, & reddit rationem quare nomen infinitum tamen dicitur, & inquit, quia unum aliquo modo significat.

Dices, quare hic loquitur solum de affirmatione in principio? dico, & aduerte, hic Aristoteles multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea querit omnium primam, hæc autem est affirmatio quæ simplicior est, & prior negatione.

Dubitabis, quomodo infinitum nomen, & verbum unum significant, est ante & quæ sunt, & quæ non sunt, significare dicta sunt? dico, non significare unum.

Quare prima est affirmatio, & negatio, &c.

Dub. 3.

Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc, homo est, homo non est, secunda de nomine infinito, non homo est, non homo non est. Tertia affirmatio, & negatio vniuersalis simplex; vocatur enim simplex enunciatio finita, ut omnis homo est, non omnis homo est. Quarta infinita, omnis non homo est, hoc similiter docet in alijs esse temporibus nempe præterito, & futuro, secundum quæ etiam similes ordinari possunt enunciations, & erunt viginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, ut facile est cuiuslibet, exemplo competere, quod si his velis addere oppositiones singularum, & particularium multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundum vniuersalitatem: ac propterea forsitan Arist. hæc non meminit, nec singulare, nec particulare capax est vniuersalitatis.

Dubitabis, quare non enumerat etiam eam enunciationem, quæ fit ex verbo infinito? Respondetur ex Alexandro, Boetio, Alberto, & Ammonio quod in propositione verbum infinitum non differt a negato, & hæc est sententia Arabum quantum etiam docet Ammonio, posse dici sub verbo inclusisse finitum, & infinitum, sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, ut superius declarauimus. cap. de verbo.

Præter verbum autem nulla est affirmatio vel negatio, &c.

Hoc dicit Aristoteles, ut ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen quando est finitum vel infinitum: non per verbum, quod non se dicitur in enunciatione. Offendit non sic nomen & verbum se habere ad enunciationem, aliquid enim enunciatio est sine nomine, ut pote cum nomen habet infinitum, ac sine verbo nec affirmatio, nec negatio esse potest, vel ut sit sensus, affirmatio, & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in verbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione: cum igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione, variatio erit secundum nomen finitum vel infinitum, & hoc cum verbo est, fuit, erit, sic, vel similes quæ sunt verba, cum significant tempus, & quibus definitio præcedens verbi competit, & nota sicut supra assumptæ affirmationem, quia erat prior, hæc assumit verbum substantiuum & similia, quæ sunt omnium verborum prima: ex his enim primæ enunciations habent.

Dub. 6.

Dub. 7.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c.

Postquam de enunciationibus simplicissimis, quæ ex vno nomine vel infinito nomine, & verbo constant, egit, accedit ad compositiores, quæ cum verbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas vocat de tertio adiacente, & ipsum est tertium adiacens prædicatur, id est, est prædicatum tertio loco superueniens, non quod in enunciatione sint tria prædicata, sed quod ipsum prædicatum tanquam tertium nomen, vel verbum, id est tanquam tertio dictio. hic enim, secundum omnes fere, nomen pro dictione, significat sumit, & dicit. Est tertiam dictionem, in enunciatione adiacens quam etiam vocat verbum, ut non quancumque dictionem esse significet. unde sic est littera ordinata, dico, est, adiacere tanquam tertium nomen, seu ut potius dicam verbum, in enunciatione.

Vbi hic aduerte cum Ammonio, quod nos supra docuimus, ipsum, est, tertium adiacens prædicari, quod hic expressè docet Arist.

Nota.

Arist. quando enim dico homo est albus, esse album de homine prædico; licet Albertus cap. 2. huius doceat, est, tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum. idem Boet. cap. de verbo. & Suetell. ibidem.

Dubium.

Dices, quare vocatur tertium cum potius locum obtineat medium vel primum apud Arist. qui suo loquendi modo verbum proponit, dico cum Alber. prolatione quidem non esse tertium, at re tertium est, ut enim composita præcedunt formam componentem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina tamen subiecti, quam prædicatum ipsum verbum.

Quamvis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium, est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, i. quando verbum, est, est tertium vel nomen aliquod est tertium: dummodo enim sint tres dictiones, sit verbum tertium, vel nomen dicatur tertium, unde etiam potest verbum dici tertium, & tunc propter rationem Alber. & nomen potest dici tertium, quia ultimo prædicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tunc insurgunt alie novae oppositiones; nempe, & de prædicato finito & infinito, quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit finis prædicatum finitum, altera oppositio secundum prædicatum infinitum ac propterea subiicitur, quatuor erunt enunciationes: ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes: hic autem præsupponit subiectum infinitum, postea enim dicit, quando subiectum est infinitum: harum quatuor exempla subdit, homo est iustus, homo non est iustus, homo est non iustus, homo non est non iustus, & tali ordine collocantur quo enarrate sunt, ut habetur i. Prior. c. vlti.

Hæc exempla de iniusto non sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum universalium, sed postea ab Arist. traduntur: aliqui tabulam hanc inseruerunt, non tamen in textu continuanda sunt.

Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c.

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet; quem varie viri

doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini: ne tamen tyronem, in re hac tam diversis sententijs obruamus; vnam, quæ magis Arist. videtur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph. Boet. Alber. & S. Tho. Ea nimirum est: inter has quatuor assignatas enunciationes (duæ quidem secundum affirmationem & negationem) id est quarum una est affirmativa, altera negativa (dicuntur, ad consequentiam) ut ab affirmativa ad negativam valeat, (duæ vero minime dicuntur) id est à negativis ad affirmativas non valet: velut alij volunt. (duæ vero minime id est) nec affirmativæ inter se, nec negativæ dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

V. g. ab affirmativa simplici ad negativam infinitam valet, non est contra, ut homo est iustus, ergo homo non est non iustus. similiter ab affirmativa infinita, ad negativam simplicem, non est contra, ut homo est non iustus, ergo homo non est iustus. sunt enim ita compositæ, ut affirmativa finita simplex simul sit cum negativa infinita, & affirmativa infinita, cum negativa simplici, ac propterea Theophr. vocabat has transpositas.

A negativis vero non valet, non enim dices homo non est iustus, ergo est non iustus; quia prior non existet homine est vera, quia est negativa, at posterior falsa, similiter in alijs duabus.

Ac propterea Arist. has infinitas comparat privativis, in quibus, ut Arist. docet i. Prior. cap. ultimo, non valet à negativis ad privativas, sed valet est contra. ut homo non est iustus, non valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici quod non est iustus, non tamen quod est iniustus. valet tamen, homo est iniustus, ergo non est iustus.

Plura enim comprehendit negatio, quam privatio, & infinitatio; quamvis infinitatio in plus se habeat, quam privatio, ut docet Ammo.

Dices enim de equo, quod est non iustus, non tamen quod est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quod est non iustus, nec quod est iniustus: in plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, postea privatio, ultimo affirmatio, quæ solum de habere dicitur, ac propterea bene dicitur

Nota.

Nota.

aut affirmativam simplicem, & affirmativam infinitam habere se ad negativas, sicut privationes, quia ab eis valet consequentia ad negativas, non est contra.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente observanda bonum doctorum insignium, secundum quam Arist. per duas, quæ secundum consequentiam dicuntur, intelligit affirmativas; per eas vero, quæ minime, negativas duas significat, à quibus non valet consequentia.

Altera expositio.

Quod si licet inter tot graves doctorum sententias vnum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere: dicam vnum, quod quantum conijcere possum, ipsius Arist. proprium explicat sensum: verba igitur Arist. fideliter in Latinum conversa sunt ista eadem, quæ in Boetij versione habentur, quam etiam Græci interpretes suis commentarijs insinuant. (Quatuor erant ille, quarum duæ ad affirmationem, & negationem se habent secundum consequentiam, ut privationes, duæ vero minime) habere se ad affirmationem & negationem, non est aliud, quam opponi, ut pater de coterminibus oibus præcedentibus, semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam contradictionem. sensus igitur est, duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut privativæ, duæ vero non opponuntur privativæ, illæ, quæ sunt de extremo infinito. Affirmativa infinita est, sicut affirmativa privativa; negativa infinita est, sicut negativa privativa. Aliæ duæ non sic opponuntur, nempe affirmativa, & negativa, simplices, & hoc est quod dicit, se habent secundum consequentiam, ut privationes, i. se habent ad modum, & similitudinem privationum, ut interpretatur Boet. in prima editione & similitudo in hoc consistit, ut enim in privativis tam affirmatio, quam negatio habent prædicatum cum negatione, ut homo est iniustus, homo non est iniustus; ita in infinitis, ut homo est non iustus, homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequentias, quod valeat ab uno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa: ut enim diximus superius etiam ex mente horum doctorum, infinitum de his quæ sunt, & quæ non sunt prædicatur. unde affirmativa infinita tam ampla est, quam negativa, ut enim dicitur chimæra non est homo, ita chimæra est

non homo, quamvis sit infinitam superius privatio: ista expositio non mihi displicet, quamvis huius iudicium ab alijs potius quam à me sit exhibendum.

Similiter autem se habebant

& si universalis, &c.

Eandem rationem observandam docet, quando prædicatæ oppositiones in universalibus sumuntur: sunt enim alie quatuor enunciationes eodem ordine, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, non omnis homo est non iustus. dicit hæc similiter se habere, sicut priores, tu intellige, secundum sententiam priorem illorum doctorum: similiter, id est, affirmativa simplex inter negativam infinitam, & non inferitur ex ea, ut omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus: præterea affirmativa infinita inter negativam simplicem, non est contra: ut omnis homo est non iustus, ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis prioribus. at secundum expositionem nostram, similiter se habent istæ, quia privativis assimilantur duæ, nempe infinitæ, ut declaravi.

Sed non similiter Angulares veras esse contingit, &c.

Hic est alius locus difficillimus expositionum iudicio: dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nunc discrimen ostendit vnum, nempe in illis Angulares simul esse veras, in his vero non, sed aliquando, id est aliquas Angulares.

Difficulus est, quas vocet Angulares enunciationes, vocat enim positæ per dia-metrum: in cuius expositione laboraverunt Græci, tamen expositio Boet. est amplectenda. vocat Angulares affirmativas finitam, & infinitam inter se, ut homo est iustus, homo est non iustus, & negativa finitam, & infinitam inter se, homo non est iustus, homo non est non iustus. Similiter in universalibus omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, sunt angulares similiter negativæ, non omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus. Est autem modo discrimen: in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes angula-

Dubium.

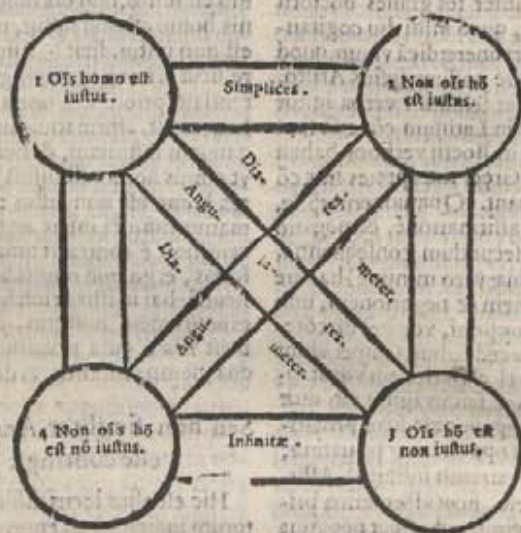
Dubium.

res simul esse verè possunt, in materia contingenti; at in his vniuersalibus impossibile est, quòd simul sint omnes veræ. aliquæ possunt quidem, nempe illæ negatiuæ particulares.

Dubiū.

Dices, quæ vocat Angulares seu oppositas per diametrum? dico, cum talem habeant ordinem, vt affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta, si

constituas quadratum, & singulis angulis singulas ex his, ita vt primo, superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua; tertio inferiori dextro affirmatiua infinita; quarto eius negatiua: hoc enim ordine tales anguli numerantur, tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, vt hac sequenti figura intelliges.

Altera expositio.

Simili figura constituenda sunt particulares. Alij variè sumebant angulares in figura; nam vtræque affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, i. per lineam rectā, similiter negatiuas in inferioribus, ac per diametrum opponi lineam perpendiculariter cadentem supra vtramq; adinuicem, sed ista expositio non est recipiēda: diameter enim non est quæcunque linea recta, aliter costet quadrati dicentur diameter, quod absurdum est, sed vt diximus, diameter est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens, patet igitur sensus huius loci.

Concludit Aristot. hæc igitur duæ oppositiones præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

Aliæ autem duæ ad non homo, &c.

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem, nō homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est non iustus, non homo non est non iustus, similiter in vniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitū vel infinitum, quā hæc, vt patet (istæ autem extra illas sunt) id est, non est cōsequētia inter has, & illas: inter se tñ istæ eandem rationem, quā superius diximus, obseruant, vt affirmatiuas ad negatiuas valeat, non e cōtra, vel vt dixi, de similitudine ad priuatiuas (vt entes tñ non homo, vt nomine) id est habent semper tam affirmatiuæ, q̄ negatiuæ simplices vel infinitæ.

finitæ in prædicato, idem subiectum infinitum, sicut in alijs erit subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

9 In quibus uero est non conuenit, &c.

Hæc est secūda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis differit: docetque quamuis in his non sit ipsum [est] perinde tamen esse oppositiones faciendas, ac sunt in ipso [est] hoc intellige de [est] secundo adiacente. ista enim verba adiectiua, quamuis re ipsa, tertio adiacenti æquipolleant tamen voce, vt dicit Boet. similia secundo adiacenti sunt, propterea infinitiōe subiecti solam habent. vt homo sanatur, homo non sanatur, non homo sanatur, nō homo non sanatur. similiter in vniuersali.

Not. 1.

Et quamuis ista exempla Boet. sint per verbum [est] scilicet, homo sanus est, legēda sunt per verba adiectiua, vt habet Græce, & ipsemet legit in suis editionibus.

Not. 2.

Hic aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista verba adiectiua aliquando aliquid additum recipere possunt, ut amat homo Deum, & si milia, & ratione talium appositorum recipiunt infinitatem, vt homo amat nō Deū, video non album: tamen quia ista prædicati principalis non obinent rationem, sed potius sunt verbi significationis adiecta, non vocantur tales enunciationes infinitæ absolute, propterea maxime cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas. non enim valet, video non album, ergo non video album, possum enim albū & nigrum simul videre. nec valet, amo nō Deum, nempe Petrum, qui non est Deus, ergo non amo Deum, nec valet possum non currere, ergo nō possum currere: quia argumentamur à non distributo ad distributum, ex parte participij inelusi in verbo adiectiuo, vt alias dictum est.

Dubitatur autē Arist. quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo, an subiecto, ut dicamus non omnis hō, an dicendum sit omnis non homo? Respōdetur, negationem non esse addendum signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conuenire prædicatum, vel à

qualibet remoueri probat autem quod nō significat vniuersalem rem, sed modum, quia hæc enunciationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis in quibus talia signa sunt, nisi in hoc quod illæ sine tali signo rem enuncient vniuersalem, non vniuersaliter, hæc vero cum signo rem vniuersalem, sed vniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi hunc modum vniuersaliter: & vide quod diximus supra, capite quinto indefinitas, & vniuersales non differre in re significata, sed in modus significandi.

Concludit Aristot. [ergo] & reliqua eadem oportet apponi, id est, si istæ oppositæ de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet opponi, id est, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantum ad singulares veras vel falsas, vel possumus interpretari [ergo] & reliqua debent apponi eadem] id est si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt in vniuersalibus vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus, sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur omnis nō homo est iustus, quando negatio infinita.

Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, &c.

Hæc est tertia pars in qua Arist. ostendit quæ propositiones simul veræ esse possint, quia docuerat angulares non posse simul esse veras aliquando sunt ergo tria dicta: primum, contraria simul esse vera nequeunt, vt omne animal est iustum, nullū animal est iustum.

Secundum, opposita, his nempe particularia vera possunt esse in materia contingenti, vt non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæc duæ oppositæ nempe, nullum animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum illis duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est non iustum, non oē animal est non iustum. hæc modo vniuersalis affirmatiua infinita cum negatiua infinita cum affirmatiua simplici, ut nullus homo est iustus, cum hac, omnis homo est non iustus, & non omnis homo est non iustus, cum hac aliquis homo est iustus.

Aduer-

Aduerte: quod propterea dixi has con-
sequi se cum illis, quia illae primae non sunt
Angulares. At quia Angulares, se, cum il-
lis consequuntur, fit ut eadem sit harum &
illarum ratio. v.g. istae non sunt simul ve-
rae, omne animal est iustum, nullum ani-
mal est iustum; sed non sunt Angulares.
At omne animal est non iustum quae est
Angularis affirmatiua, est idem cum hac,
nullum animal est iustum. Ergo sicut haec
cum affirmatiua simplici, non erat simul
vera: ita nec illa infinita, quae equipollet
negatiua. Similiter in particularibus; ut
aliquid animal est iustum; aliquid ani-
mal non est iustum, sunt simul verae: sed
non sunt Angulares. At affirmatiua equi-
pollet negatiua Angulari scilicet, non om-
ne animal est non iustum. propterea osten-
dit veritatem vel falsitatem in illis primis;
quia illic est magis nota; postea ostendit,
has illis equipollere.

Dubium. Sed vnum dubium magnum superest,
an ab affirmatiua sit procedendum ad ne-
gatiua an e contra. sunt enim varij tex-
tus Latini & Graeci in hoc. in primis hic
Boetius legit ab affirmatiuis esse proceden-
dum at in suis commentariis, in vniuersa-
libus a negatiua ad affirmatiua proceden-
dum, in particularibus ad affirmatiua ad
negatiua: quod idem docet Alber. c. 3.
At in textu Graeco presenti, & traductio-
ne noua sic habet, ut ab affirmatiua vni-
uersali ad negatiua, & a negatiua parti-
culari ad suam affirmatiua sit consequen-
tia, quod etiam recipit Psellus.

Ego existimo dicendum cum Ammo-
nio, ut mutuo se consequantur affirmatiua,
& negatiua. Quod si dicas infinitum, non
praedicatur affirmatiue de his, quae non
sunt, non enim dicitur Chimera est non
homo, dico, superius diximus ita affirmati-
ua sicut negatiua esse veram, & hoc
hic dicit Ammon. & hoc corroborat ex-
positionem, quam attulit in illis verbis.
(Dix vero minime.)

Quod si hoc non placet, dic cum Psel-
lo, hic Arist. loqui de supponentibus ter-
minis, & his quae existunt.

Vel cum Alberto, ut ponatur constan-
tia, qua indicemus rem subiectam esse,
atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autem etiam quo-
niam in singularibus, &c.

Ostendit diuersimode se habere nega-
tionem in enunciationibus singularibus
& in vniuersaliter vniuersalibus: in singu-
laribus enim nihil prohibet vel in princi-
pio vel in medio vel in fine collocare, ut
Socrates est non sapiens, vel Socrates non
est sapiens, vel Socrates est sapiens idem
est dicere: at in vniuersaliter vniuersali-
bus non idem est; differt enim dicere, om-
nis homo est non sapiens, & non omnis
homo est sapiens, quia illa est contraria
vniuersalis, haec contradictoria: vnde in
interrogationibus multum differt, quare-
re de vniuersali, & de singulari, nam si re-
spondes vere negat singulare, possum ego
vere affirmare per indefinitam, ut putas
ne Socrates est sapiens? si vere respondet
interrogatus, non est, possum inferre, ergo
Socrates est non sapiens: in vniuersali non
licet, ut putas, omnis homo est albus; non,
non dicam ergo omnis homo est non al-
bus, sed non omnis homo est albus: in quo
docemur ex negatiua vniuersali non infer-
re affirmatiua vniuersalem, ut non om-
nis homo est iustus, ergo omnis homo est
non iustus. in singularibus id licet semper
ex negatiua inferre affirmatiua: vbi con-
stat secundum Arist. valere a negatiua ad
affirmatiua infinitam, ut Socrates non
est sapiens, ergo Socrates est non sapiens,
nisi in illis propter vniuersalitatem, non
autem propter suppositionem, vel non
suppositionem, ut aliqui interpretantur
superius.

Illae vero secundum infinita con-
traiacentes nomina, &c.

Arist. vnum hic dubium remouet, cum
enim negationes nominibus per se appo-
nantur, & verbis per se, ut non homo, non
iustus, non currit; posset quis dubitare
esse negationes absque nomine, & ver-
bo, non homo enim est negatio absque
verbo, non currit, est negatio absque no-
mine, quod supra negatum est; cum dixit
affirmationem & negationem esse ex no-
mine, vel ex finito nomine & verbo simul;
& hoc est quod dicit, (illae negationes co-
traiacentes) id est, compositae, secun-
dum

dum infinita nomina, & verba. Sunt au-
tem compositae ad finita nomina & verba,
videntur istae negationes: respondet, nullo
modo esse negationes, & probat. omnis
negatio verum vel falsum significat, at ille
voces negatae nec verum nec falsum signifi-
cant, quousque aliud eis addatur, ergo non
sunt negationes. Quod autem nihil veri
vel falsi significant, manifestat ex opposi-
tis, nempe, homo, animal, per se, vincit,
currit ista nihil per se veri vel falsi signifi-
cant, quo minus illa. Huius ratio est (secun-
dum Ammon. & Alber. quia cum illa ali-
quam naturam significant, magis videban-
tur verum vel falsum significare, quam illa
infinita quae nihil videntur significare: vel
secundum Caietanum, illae voces simpli-
ces sunt propinquiores enunciationi, quam
infinitae; quia enunciatio simplex & finita
prior est, & cum haec veri vel falsi nihil si-
gnificant, ergo minus significabunt infi-
nitae voces per se.

13 Significat autem est omnis non
homo iustus, &c.

Illo dubio de negatione interposito, re-
uertitur Arist. ad ostendendam consequen-
tiam in infinitis. superius autem dixit de
infinitis ex praedicato, subiecto manente
finito; nunc docet eas, quae subiectum ha-
bent infinitum; & primum dicit, has om-
nino esse extra illas, quod superius dixit:
id est non valent consequentia ab his quae de
subiecto infinito sunt ad eas quae finitum
habent subiectum, tamen inter se habent
similem rationem cum illis: vnde istae, om-
nis homo est iustus, non omnis homo est
iustus nihil significant, cum illis de finito
subiecto: tamen quemadmodum illae duae
sunt equivalentes, omnis homo est non
iustus, & nullus non homo est iustus: adde-
tu, sicut etiam illae idem valent, aliquis
homo est iustus, & non omnis homo est
non iustus, ita & haec, aliquis non homo est
iustus, & non omnis non homo est non i-
ustus, eadem enim in his est inter se ratio.

14 Transposita vero nomina & ver-
ba idem significant, &c.

Dubium ultimo soluit quod oritur ex
eo, quod modo nomen modo verbum post

ponit, modo substantium, modo adiecti-
uum: posset quis decipi existimans esse
propterea diuersas enunciationes, quod
repellens Arist. docet nomina & verba
transposita idem significare v.g. idem est,
est albus homo, & est homo albus: quod
probat quia aliter vna affirmatio duas ha-
beret oppositas negationes, quod supra
reprobatur. patet sumo has, est al-
bus homo & est homo albus: illa prior
habet hanc negationem, non est albus
homo, illa posterior quam habebit? vel
hanc, non est non homo albus: & hoc
non, quia ista correspondet illi non homo
est albus, vel hanc, non est homo albus,
sed ista est negatio etiam illius, est albus
homo, ergo vel ista, est albus homo ha-
bebit duas negationes, priorem scilicet,
non est albus homo, & hanc, non est ho-
mo albus: vel istae erunt eadem negatio-
ne ita ut est: quod si vna negatio sunt, non est
albus homo. & non est homo albus; ergo
& eadem affirmatio erunt, est albus ho-
mo, est homo albus.

Hic vnum probandum superest, nempe
illas duas negationes non est homo albus
& non est albus homo esse negationes il-
lius, est albus homo. hoc facile est, quia
eodem modo se habet quantum ad oppositio-
nem, cum vna sicut est altera, nec in verita-
te vel falsitate villo modo illae differunt.

Colligit ergo, nomina, & verba transpo-
sita idem significant. Circa quam aduer-
te, duplicem esse transpositionem, ex Am-
monio & Caietano: est sitialis solum in
qua solus situs terminorum mutatur, sicut
qui solum mutat duo loca. altera est situa-
lis, & formalis; quando non solum locus,
sed aliqua mutatur forma; ut qui cum loco
valetudinem, vel dispositionem mutat, ita
similiter, quando non solum termini quo-
ad situm mutantur, sed quo ad formam;
quia ex subiecto in praedicatum, vel ex pra-
dicato in subiectum mutantur.

Propositio autem Aristot. de sola trans-
positione situaliter, intelligenda est, quan-
do nomen vel verbum situm mutant, non
formam; sed praedicatum manet, & subie-
ctum manet idem, nec proprietas Logica
mutatur.

Ex hoc capite duos vsus maximos per-
cipimus; alter est, abundantia enunciatio-
num multiplex; nam vel est verbum adie-
ctiuum,

dicum vel substantivum: si adiectivum, tunc vel subiectum est finitum, vel infinitum, tam in affirmatione quam in negatione, vel univ ersaliter, vel nō univ ersaliter. & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito, si fuerit verbum substantivum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tercio: si de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet enim temporum: si de tercio, tunc vel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo secundum quodlibet tempus, vel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora, unde resultat magnus numerus, quē describere exemplis cuilibet erit facile. Quod si velis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quod præcedentes, demptis univ ersalibus univ ersaliter quia singula, vel particularia univ ersalitate non recipiunt.

Alter fructus est modi arguendi poenes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quando subiectum est finitum: alij duo subiecto existente infinito. In subiecto finito, alter ab univ ersali affirmativa infinita, ad negatiuam simplicem univ ersalem: & e contra subiecto supponenti: ut omnis hō est non iustus, ergo nullus homo est iustus. alter ab affirmativa finita particulari ad negatiuam infinitam particularem, & e cōtra, ut aliquis homo est iustus, ergo nō omnis homo est non iustus, idem modi sunt ser uato subiecto infinito, ut omnis nō homo est non iustus, ergo nullus nō homo est iustus, & aliquis non homo est iustus, ergo non oīs non homo est iustus, & hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

De enunciationum unitate, ac pluralitate. Et quo pacto veritas, & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus cōiun-
ctis, atq; diuisis.
Cap. II.

AT vero vnum de pluribus, vel plura de vno, affirmare vel negare, nisi sit vnum, aliquid quod ex

pluribus significatur, non est affirmatio neque negatio vna. Dico autem vnum, non si vnum nomen positum sit, non sit autem vnum aliquid ex illis. ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum sed ex his, vnum sit. ex albo autem, & homine, & ipso ambulare non est vnum. Quare nec si vnum aliquid de his, affirmet aliquis, erit affirmatio vna: sed vox quidem vna, affirmationes vero multe, nec si de vno ista: sed similiter multe.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio, vel propositionis, vel alterius partis contradictionis propositio vero contradictio nis, est vnus pars: non erit vna responsio ad hæc. neque enim interrogatio vna, neque etiam si sit vera, dictum est autem de his in topicis.

Simul autem manifestum est, ^{q. 8. Top.} nec hoc ipsum quid est. Dialectica interrogatio est, oportet enim datū esse ex interrogatione eligere, vtram uelit contradictionis partem enunciare. sed oportet interrogantem de terminare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut vnum omne prædicatū fiat, eorum quæ extra prædicantur: alia uero non: quæ est differentia? De homine enim uerum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hæc ut vnum: & hominem, & album: & hæc ut vnum. sed non si ^{q. 1. l. 1.} contrarius est, & bonus: etiam corarius bonus, <sup>quare nō si re-
tūverū.</sup> Si enim quoniam utrunq; uerum, esse oportet & simul utrunque, multa in
comu e.

conuenientia erunt. De homine enim, & hominem uerum est dicere & album: quare & omne. rursus si album ipsum, & omne. quare erit homo albus, albus & hoc in infinitū & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates, Socrates est, homo: & Socrates Socrates homo, & si homo & bipes, erit homo bipes. Quod igitur, si quis simpliciter <sup>q. 1. ad
dit, &
ut con-
tingit.</sup> dicat complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia, manifestum est.

Quemadmodum autem ponendum est, nunc dicimus. Eorum igitur quæ prædicantur, & de quibus prædicari accidit, quæcunque secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt vnum. ut homo albus est, & musicus: sed non est unum album & musicus, accidentia enim sunt utraque. Nec si album, musicum uerum est dicere tamen non erit album musicum unum aliquid: secundum accidens enim album musicum. quare nō erit album musicum vnum aliquid. quo circa nec corarius bonus simpliciter: sed animal bipes, non enim secundum accidens.

Amplius nec quæcunque insunt in altero. quare neque album frequenter: neque homo, homo animal est uel bipes. in sunt enim in homine animal & bipes.

Verū est autem dicere de aliquo & simpliciter: ut aliquem hominem hominem, aut aliquem album hominem, hominem album, non autē semper. Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorū insit, quod

consequitur contradictio, non uerū sed falsum est: ut hominem mortuū hominem dicere. quando autem nō insit, uerum.

Ant, quando insit quidem, semper non uerum est: quando uero non insit, non semper uerum est, ut <sup>q. 1. ad
dit sem-
per.</sup> Homerus est aliquid, ut poeta, utrū igitur est? an non secundum accides enim prædicatur, est, de Homero (quod enim est poeta) sed non secundum se prædicatur de Homero ipsum est.

Quare in quibuscunque prædicationibus, neque contrarietas inest, si de finitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid opinio enim eius est, nūquid est, sed quod non est.

Huius capitis scopus est, cum multe sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata vel subiecta habent, & multe sint simplices, quæ singula ex illis per se prædicantur, aliquando euenit, ut quæ uere coniuncta prædicamus, diuisim enūciemus falso: ut cadauer est homo mortuus: uera est coniuncta, diuisa falsa, cadauer est homo aliquando diuisa uera enūciamus, ut homo est Musicus, homo est albus, tamen coniuncta falsa est Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniuncta diuidere liceat, & hic est scopus capituli, quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primo docet quæ multiplex quæ una enuntiatio sit: hoc enim necessarium est ad doctrinam de cōiunctis & diuisis. secundo mouet quæstionē circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertio soluit difficultatem hanc, docendo quid intendit.

At uero unum de pluribus, uel plura de vno, &c.

Primo ergo constituit quid annūciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum, quod possumus quadrupliciter enūciare, uel plura de pluribus, ut homo, & leo est fortis, & mansuetus, uel unum de uno, ut homo est albus, uel plura de vno, ut Deus est iustus, fortis & pater, uel unum de pluribus, ut homo & leo est fortis. Inter has vnam enūciationem vocat Aristoteles quæ vnum de vno enūciat, reliquas vero multiplices.

Explicat autem, quid vocet vnum, quid plura. vnum non solum debet esse voce, sed re significata, ita, ut si una vox sit, multa tamen æquiuoce significet, talis enūciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid vna, nempe voce ut canis currit similiter plura intelliguntur re, quæ non faciūt unam rem per se, nam si sint plures voces vnam tamen rem significant, uel plura vnam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quæ est definitio hominis: tunc talis erit enūciatio vna. In summa, est consideranda vnitas, uel pluralitas rerum significatarum, non vocum.

Dubiū.

Dubitabis, quare Arist. dixit hæc verba cum coniunctione, & dubitatione, nempe homo fortasse est animal, & mansuetum, & bipes: respondens Boet. ex Porphyrio. in secunda Edit. docet, quod istæ partes definitionis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciunt plures enūciationes, homo est animal, & homo est bipes, & homo est mansuetus, aut coniunctæ, & tunc faciunt enūciationem vnam, ut homo est animal, bipes, mansuetum: hic autem illam coniunctionem (de) notat per se summi: ut sit sensus, istæ partes, quæ per se sumptæ enūciationes plures faciunt, coniunctæ tamen, & quando de vno subiecto prædicantur, vnam faciunt enūciationem, quia significant rem vnam dixit autem (fortasse) quasi aliquando accidat ex illa vna plures fieri enūciationes, quando se paratim partes sumantur.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est, &c.

Iuxta Alber. & Escula. & alios, hic probat Arist. illam esse enūciationem mul-

tiplicem, in qua plura enūciamus, de pluribus, uel vnum de pluribus, uel plura de vno. probat autem ex responsione. propositio enim est responsio interrogationis, sed illa non est vna interrogatio, quæ sit per tot prædicata, uel subiecta, ergo nec erit vna responsio, nec una enūciatio, sed multiplex. unde qui petit, canis ne est substantia multa petit, ideo non debemus unica responsione respondere: etiam si verū sit, illa multa enūciare simul. Accidit enim quod vera sit, ut Deus est iustus, & sapiens verum quidem vtrumque, sed interrogatio est multiplex, & ideo non debet esse vnica responsio, hæc est interpretatio horum.

At melius est cum Græcis, ista verba, non tanquam probatiua, sed illatiua legere, ut sit sensus, ex quo tales enūciationes sunt multiplices, sit ut interrogationes harum non mereantur vna responsionem.

Sed ut ista rectius intelligantur, aduerte, quod hic non de Dialectica in communis loquitur, quæ in partem demonstratiuā & Topicam est diuisa, sed solum de parte Topica.

Est autem discrimen inter eum, qui demonstratione utitur qualis est ille qui habet rei scientiam, & illum qui syllogismo Topico, qualis ille est, qui rei hæt opinionem: qui demonstrat quærit semper necessariam, quæ semper vera sunt, nec aliter se habere possent: ut quod homo sit risibilis, quod ignis sit calidus: & ea intentione circa illa versatur, ut eorum causam indaget, & consequatur. At Topicus considerat probabilis, quæ taliter se habent, ut aliter se habere possint, & ea inquirat, ut probabiliter, & opinatiue cognoscat.

Hinc sequitur unum: quod qui utitur demonstratione sumit vnam partem contradictionis probandam, nempe quæ necessaria est, nam ambæ partes simul necessarie esse non possunt: at qui Topicè procedit, quia utraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat utramque, modo hanc, modo illam. quod docet Arist. primo elenchorum, cap. 11.

Hinc et sequitur quod aliter utitur interrogatione scientificus, & qui demonstrat aliter Topicus: Qui demonstrat: interrogat vnam partem, quæ necessaria est, ut sibi demonstretur: petit enim Physicus, an ani-

Altera expositio.

Nota 1.

Nota 2.

ma sit immortalis, ut demonstrat: petit Geometra, an triangulus habeat tres æquales duobus rectis, ut demonstrat: At Topicus petit utramque partem contradictionis, siue hanc, siue illam, ut probabiliter circa utramque disputet.

Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica contradictionis petitio, ut sibi hæc uel illa detur pars: & hoc est, quod docet Arist. sed consideranda sunt uerba, inquit, (est petitio responsionis uel propositionis uel alterius partis contradictionis,) omnia idem sunt, sed notat uarios modos, uel respondendi uel interrogandi Topicè. aliquando solet responderi per particulam non, uel sic: ut est anima diuisibilis? potest dici, sic uel non: propterea dicitur est petitio responsionis: aliquando repetitur eadem propositio, ut si dicat, anima est diuisibilis, ideo dicitur petitio propositionis. aliquando qui interrogat, exprimit duas partes, ut anima est diuisibilis an non? & tunc respondetur per vnam partem contradictionis. propterea dicitur, est responsio alterius partis contradictionis.

Nota 3.

Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando, interroget vnam partem formaliter, aliquando ambas partes, virtualiter se interrogat inter utramque partem contradictionis, siue hoc, siue non, quod non facit demonstrator, nec virtualiter, nec formaliter.

3 Simul autem manifestū est quoniam &c.

Nota.

Hic vnum infert, quod maxime declarat interrogationem Topicam, nempe petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? Pro quo aduerte ex Boet. in secunda editione, triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit, ita ut determinet contradictionem, sed liberum relinquit respondentem, quilibet eligere, ut qui dicit, anima est vna, an non? hic, coram interrogans respondentem, ut intra has partes respondeat, sed manet in electione, hoc uel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed uaga est, quæ si fuerit rei necessaria,

est demonstratiua, ut quid est homo? hic enim nullam partem determinat: similiter quæ differentia est animalis? si vero fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: ut cuius est domus? quædo uenisti? hic patet sensus Arist. dicit enim, quid est non esse interrogationem Dialecticam, idest Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius, & obserua hanc doctrinam.

Obiicies primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est vna definitionis problema, definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius quod est. Dico ad hoc. Duplex est questio, seu interrogatio, quid est, altera vaga & indeterminata ad partes contradictionis, ut si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, ut hic dicitur, altera est determinata sub contradictione, ut vtrum animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica, & hoc docet primo Top. Idem est dicendum de Genere, de Differentia, quæ si interrogentur vagæ, non sunt interrogationes Topicæ: ut, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si uero determinate petantur sunt Logicæ: ut an rationale sit differentia hominis nec ne? & hanc solutionem maxime serua, quam etiam Arist. hic exprimit: dum dicit, Dialecticæ determinatæ, an hoc sit homo, an non hoc.

Dubiū.

Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, &c.

Incipit Arist. questionem de coniunctis & diuisis proponere. huiusmodi autem est interrogatio. Cum multa diuisim uere enūcientur, quæ, si coniuncta prædicemus enūciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa uere enūciantur, quæ erit huius distinctionis causa? quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim uere diuidentes, Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiam uere coniungimus, Socrates est homo albus: similiter, homo est animal, & homo est bipes, & coniuncte homo est animal bipes: aliquando non ita dicitur enim est homo cytharædus, & homo est bonus, non autem est cytharædus bonus. si enim ille sit studiosus, non tamē admodum peritus artis cytharizandi, di-

ista est uera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicitur ad hoc? posset quis respondere, & assignare regulam hanc, quando diuisa enunciare verum est, tunc enunciare coniuncta uerum erit hoc reijcit Aristot. tamquam falsum. Primo de homine est uerum dicere, quod est homo, & quod est albus, ergo coniuncte, quod est homo albus, vel alterius de illo homine verum est dicere, quod est homo albus, & iterum quod est albus, ergo dicitur, quod est homo albus, albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multa negationes, quod non licet, praeterea, de homine est uerum dicere, quod albus, & diuisim quod est Musicus, & quod est ambulans, ergo quod est albus Musicus, ambulans, & iterum de homine est uerum ista coniuncte dicere, & uerum unum ex illis, ergo omnia coniuncte, & iterum sapius illa implicabo, quod absurdum maxime est: praeterea Socrates est Socrates, & est homo ergo dicitur Socrates est Socrates homo, quae est nugatio, nec admittenda.

Quemadmodum autem ponendum est, &c.

Determinat hanc difficultatem, & primo de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere, postea de diuisis, quando liceat coniuncta diuidere. circa primum duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniungere. Altera est, quando quae diuisim predicantur, sunt accidentia ad inuicem, uel respectu alicuius tertij: nam tunc alia non faciunt unum per se, v.g. homo est albus, & homo est Musicus, non valet, ergo albus Musicus, quia utraque accidunt homini, similiter homo est citharædus, & est bonus, non valet, ergo est citharædus bonus, quia utraque accidunt homini, & ad inuicem etiam dico (ad inuicem) quia si unum alteri accidat, non est contra, non impedit, ut Socrates est homo, & est albus, valet, ergo est homo albus, quia unum est accidens alterius, non autem est contra.

Nec quaecunque insunt in altero, &c.

Altera regula est, nec ex his, quae diui-

sa praedicantur, unum includatur in altero actus: quia ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in una parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet, dicimus enim, homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c.

Hic de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere, ut hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet, quando uero non liceat, duabus regulis explicat, altera est, quia coniunctum constat ex partibus repugnantis non licet uti diuisione, dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal: similiter imago est homo pictus, non valet ergo est homo: quia illa duo repugnant quod sit mortuum, & animal, quod sit homo & quod sit pictus: dices, tu si repugnant, quomodo coniunguntur, non. n. dicitur homo irrationalis. Dico, & aduerte: quando iunguntur, unum non retinet significationem principalem, sed transumptiuam, ibi enim sit distractio termini, ut non pro significato proprio, sed improprio supponat, ut quando non additur membrum distrahens, non sit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis nec animal insensibile.

An etiam quando inest, semper & non uerum est &c.

Dubitat Aristot. an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantis diuidere. ita semper uerum sit reliqua coniuncta semper diuidere, & docet adhuc non esse: quod explicat Auer. & Boet. quando partium coniuncti, una per alteram inest subiecto, dicitur per accidens unde non valet, est Cytharædus bonus, ergo est bonus, quia bonus inest subiecto per artem cytharizandi, non per se: unde Caieta num hic.

Et ponit alteram regulam, quando unum praedicatur per accidens, non licet diuidere, ut Homerus est poeta, est uera, non tamen licet dicere, ergo Homerus

est:

Dubiū.

est: quia, est, per accidens praedicatur. Dices tu quid est, quod (Est) per accidens praedicatur? nota ex Boet. & Ammō. Aliquando (Est) unit suam significationem nempe existentiam immediate subiecto, & mediate unit praedicatum, ut homo est albus, id est existit albus, & tunc dicitur per se praedicari, id est immediate de subiecto aliquando non immediate subiecto unitur, sed mediante praedicato, ut Homerus est Poeta. non dicitur hic, quod Homerus immediate per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poete, ut sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidens praedicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis praedicati, & hoc obserua, ubi vides clare ipsum (Est) de tertio adiacente praedicari.

Quare in quibuscunque praedicationibus, &c.

Concludit Arist. hic ostendens, quando ita non fit, ut in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt: & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum, nempe si definitiones eorum assignentur, ut patet si definitur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia animal enim est uiuens, mortuum uero priuatum uita.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo: de re quae non est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis, dicere, quod opinabilis est, non est dicere, quod est in se, imo non est sed dicitur quod existat, non in re sed in imaginatione, ita fit illis; Homerus est Poeta, &c.

Nota.

Circa hoc aduerte: quando diuisa coniungis, ut serues idem subiectum pro eodem, & secundum idem tempus, & coniungas totalia praedicata, unde non valet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodem sumis subiectum, nec valet Cicerō fuit puer & fuit sapiens ergo fuit puer sapiens, non enim idem tempus sumis, nec valet video hominem, & video nigrum, ergo video hominem nigrum, quia totalia praedicata non iungo, praedicata autem totalia sunt videns hominem, & videns nigrum: circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiue,

Log. Tol.

ut Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel non est albus, at affirmata copulatiue, ut Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates est albus, haec de hoc capite.

De enunciationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequentiis: tum ex aliorum, tum ex propria opinione.

Cap. III.

HIS uero determinatis considerandum est, quemadmodum se habent negationes & affirmationes ad se inuicem, quae sunt de possibili esse & non possibili, & de contingenti & non contingenti, & de impossibili & necessario, habent enim aliquas dubitationes. Nam si eorum, quae complectuntur, illae sunt sibi inuicem oppositae contradictiones, quaecunque secundum esse & non esse disponuntur: ut eius quae est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non ea quae est esse non hominem: & eius quae est, esse album hominem, ea quae est, non esse album hominem, sed non ea quae est, esse non album hominem (si enim de omni aut affirmatione, aut negatio est, lignum, erit uerum dicere esse non album hominem:)* quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur: ut eius quae est, homo ambulat non haec, ambulat non homo negatio erit, sed haec, non ambulat homo. nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulante esse. Quare si hoc modo ubique, & eius quae est possibile esse, negatio erit

Secutio
quarta,
secundū
Græcos.

*a. l. ad
dit.
quod in
conueniētiā
est.

S 3 posib.

possibile non esse, sed non ea quæ est, non possibile esse.

Videtur autem, idem posse & esse & non esse omne enim quod est possibile diuidi vel ambulare, & non ambulare, & non diuidi possibile est. Ratio autem est? quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatum, & non videri quod est visibile. at vero impossibile est de eodem oppositas veras esse affirmationes & negationes. non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.

3 Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse vel non esse, quæ apponuntur, fieri affirmationes, & negationes. si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. est igitur negatio eius quæ est, possibile esse ea quæ est, non possibile esse, sed non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est, & in ea quod est contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse, & in aliis quoque simili modo, ut in necessario & impossibile.

4 Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiectæ vero res, hoc quidem album, illud vero homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse ut subiectum sit, posse vero & contingere appositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis esse & non esse) veritatem & falsitatem. similiter hæc

in eo, quod est, esse possibile, & esse non possibile.

Eius vero quæ est, possibile non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est, possibile esse, non ea quæ est, possibile non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare & sequi sese inuicem videbuntur, possibile esse, & possibile non esse idem enim possibile esse, & non esse. non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. opponuntur enim: neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem veræ sunt. Similiter autem & eius quæ est, necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. eius vero quæ est, necessarium non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & eius quæ est, impossibile esse, non est, ea quæ est, impossibile non esse, sed hæc, non impossibile esse. eius vero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile non esse, Vniuersaliter vero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere quemadmodum subiecta: negationem vero & affirmationem hæc, facientem, ad esse & non esse apponere. & has oportet putare esse oppositas dictiones: possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium,

non

non necessarium: verum, non verum.

6 Consequentia vero secundum rationem fiunt cum ita ponuntur. illam enim quæ est, possibile esse, sequitur ea, quæ est, contingit esse: & hæc convertitur illi, & non impossibile esse, non necessarium esse: illam vero quæ est possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necesse non esse, & non im-

possibile non esse, illam autem quæ est, non possibile esse, & non contingens esse: ea quæ est impossibile esse, & necesse non esse, illam vero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est impossibile non esse, & necessarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentia
secundum alios.

Ordo I.

Antecedentes.

Possibile esse,
Contingens esse.

Sequentes.

Non impossibile esse,
Non necessarium esse.

Ordo II.

Antecedentes.

Possibile non esse,
Contingens non esse.

Sequentes.

Non impossibile non esse,
Non necessarium non esse.

Ordo III.

Antecedentes.

Non possibile esse,
Non contingens esse.

Sequentes.

Impossibile esse,
Necessarium non esse.

Ordo IIII.

Antecedentes.

Non possibile non esse,
Non contingens non esse.

Sequentes.

Impossibile non esse,
Necessarium esse.

7 Hæc igitur impossibile, & non impossibile, eam quæ est contingens & possibile, & non contingens, & possibile sequuntur quidem contradictoria: sed conuersim. eam enim quæ est possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est, non impossibile esse. negationem vero affirmatio. nam illam,

non possibile esse, ea quæ est, impossibile esse. affirmatio enim est impossibile esse: non impossibile vero negatio.

Necessarium vero quemadmodum se habet, considerandum est. Manifestum est enim quod non eodem modo se habet, sed contraria sequuntur, contradictoria au-

a. l. aut

tem sunt extra. non enim est negatio eius, quæ est necesse non esse; ea quæ est, non necesse esse: contingit enim veras esse utrasque in eodem. quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

9. Causa autem huius est, cur non sequitur necessarium similiter categoris: quoniam contraria, impossibile esse, necessario redditur idem valens. nam quod impossibile esse, necesse hoc, non quidem esse, sed potius non esse, quod vero impossibile non esse, hoc necessarium esse. quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile: hæc est contraria: quoniam non significant idem necessarium & impossibile: sed (quemadmodum dictum est) conuersum.

10. An certe impossibile est sic ponere contradictiones necessarii, nam quod necessarium esse, possibile esse. nam si non, negatio consequetur: necesse enim est, aut affirmare, aut negare. quare si non possibile esse, impossibile esse. igitur impossibile esse, quod necesse esse. quod est inco-

nueniens. At uero illam quæ est, possibile esse, non impossibile esse, sequitur: hanc uero; ea quæ est, non necessarium esse quare contingit quod necessarium esse, non necessarium esse: quod est inconueniens.

11. At uero neque necessarium esse, sequitur eam quæ est, possibile esse, neque ea quæ est necessarium non esse. illi enim utraque contingit accidere, harum autem utralibet uera fuerit, non erunt illa uera: simul enim possibile esse, & non esse. si uero necesse esse uel non esse, non erit utrumque possibile. relinquitur ergo non necessarium non esse, sequi eam quæ est, possibile esse. hæc enim uera est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius, quæ sequitur illam, quæ est, non possibile esse. illam enim sequitur ea quæ est impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur & hæc contradictiones secundum prædictum modum: & nihil impossibile continet sic positus.

Enunciationum modalium consequentia secundum Aristotelem.

Ordo I.	Contraria.	Ordo II.
Antecedentes. Possibile esse. Contingens esse.	Contraria.	Antecedentes. Possibile non esse. Contingens non esse.
Sequentes. Non impossibile esse. Non necessarium non esse.	Contraria.	Sequentes. Non impossibile non esse. Non necessarium esse.
Ordo III.	Contraria.	Ordo IIII.
Antecedentes. Non possibile non esse. Non contingens non esse.	Contraria.	Antecedentes. Non possibile esse. Non contingens esse.
Sequentes. Impossibile non esse. Necessarium esse.	Contraria.	Sequentes. Impossibile esse. Necessarium non esse.
		Dubitabit

12. Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, necessarium esse, ea quæ est, possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur quæ est, non possibile esse, & si quis, hanc non esse dicat, contradictionem, necesse est dicere possibile non esse: quæ utraque falsa sunt de necesse esse.

13. At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi & non incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse. hoc autem falsum est.

Manifestum est autem, quod non omne possibile uel esse, uel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus, non sit uerum. primum quidem in ijs quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefacere, & habet uim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt, eadem plurimum etiam contrariorum sunt. irrationales uero non omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignis non est possibile calefacere, & non: neque quæcunque alia semper agunt. alia uero possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere, sed hoc huius gratia

dictum est: quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur.

14. Quædam uero potestates æquiuoce sunt, possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est quod in actu est, ut possibile ambulare, quoniam ambulat iam & omnino possibile esse, quoniam iam est in actu quod dicitur esse possibile. illud uero, quoniam actu esse posset: ut possibile ambulare, quoniam ambulare posset. & hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa uero & immobilibus: utrumque uero uerum est dicere, possibile ambulare uel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatorium. Sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare quoniam partem uniuersalem sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse: sed non omne.

15. Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est. omnium uel esse, uel non esse. & alia, ueluti horum consequentia considerare oportet.

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.	Ordo II.
Necessarium esse.	Non necessarium esse.
Non possibile non esse.	Possibile non esse.
Non contingens non esse.	Contingens non esse.
Impossibile non esse.	Non impossibile non esse.
	Ordo

Necessarium non esse.
Non possibile esse.
Non contingens esse.
Impossibile esse.

16 Manifestum est autem ex ijs que dicta sunt, quod id quod ex necessitate est, secundum actum est. quare si priora sunt sempiterna, & quae actu sunt potestate priora sunt. Et haec quidem sine potestate actus sunt, ut primae substantiae. alia vero cum potestate, quae natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora: alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solum.

His vero determinatis perspicuum est, &c.

ISTAE est huius libri tertia principalis pars, in qua de enunciationibus modalibus differit, i. de enunciationibus quae aliquem habent modum ex his, possibile, contingens, impossibile, necesse, ratione quorum enunciationes novum habent oppositionis modum praeter reliquas.

Atque hoc caput in tres partes principales est divisum. in prima de harum oppositione differit, in secunda de earum mutua consequentia. in tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Carca primum quaerit an oppositiones in his sint sumendae (ab eo, quod est esse vel non esse) id est, an illae sint contradictionis, quarum una dicit rem esse, altera rem non esse. & ex una parte probat ita esse, quia in alijs omnibus enunciationum oppositionibus ita sit, ut patet, si discursamus per omnes, primum his, quae sunt de secundo adiacente, homo est, opposita non est, non homo est; sed in qua ipsum est negatur, homo non est. similiter de tertio adiacente, est albus homo, negatio est, non est albus homo, non autem illa, est non albus homo, nam si ista esset, duae contradictoriae verae esse possent,

Non necessarium non esse.
Possibile esse.
Contingens esse.
Non impossibile esse.

quae tamen non possunt, sed si negatio vera est, affirmatio falsa est, & e contra; & si negatio falsa affirmatio vera est. at istae si sunt oppositae, est albus homo, est non albus homo, sequitur quod esset verum dicere de ligno, quod est non albus homo, quae tamen falsa est; quod tamen sit vera pater, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo de ligno; ergo non est illa eius negatio; sed haec in qua negatur. (est) non est albus homo, idem sit in alijs verbis, quae quamvis non sunt ipsum, est, tamen se habent ad ipsum modum, ut homo ambulat, negatio non est, non homo ambulat, sed homo non ambulat. simili ergo ratione huius negatio possibile esse, erit, possibile non esse, in qua ipsum, est, negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse & non esse, &c.

Ex opposita parte argumentatur Arist. si oppositio huiusmodi sumatur in his; sequitur duas contradictorias esse veras simul, hoc autem impossibile est, ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. illa maior pater, nam idem potest esse, & non esse, ambulare, & non ambulare, incidi & non incidi, quia non omnia semper actu sunt, id est, non omnia semper habent operationem, sed aliquando sunt, & operantur postea non sunt nec operantur, propterea idem & potest esse, & potest non esse, ecce quo pacto duae oppositae simul verae de eodem existunt.

Contingit enim ex his autem idem affirmare, &c.

Ex his concludit Aristot. vel asserendum esse duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse vel non esse, sumendam esse in istis. at minus inconueniens

niens est hoc asserere, quam docere duas oppositas simul veras, propterea hoc erit dicendum oppositionem in istis non secundum esse, vel non esse consistere, sed secundum modum ipsum, unde huius possibile esse; negatio non erit, possibile non esse, sed non possibile esse, & huius contingens esse, haec non contingens esse, & vniuersaliter obserua, ut semper verbum relinquo in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes & sic oppositionem certam in omnibus facies, ut in exemplis poteris comperire.

4 Fiunt autem quemadmodum in illis esse, &c.

Comparat Arist. has modales ad reliquas enunciationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est; in illis ipsum (est) habebat locum principalis appositionis, & praedicati, nomina vero erant subiectum, ut homo est albus, ipsum (est) hic est forma; homo, & albus: sunt respectu eius subiecta. At hic in modalibus ipsum (esse, vel non esse) habet locum subiecti, ipse vero modus est praedicatum: ut possibile est esse, possibile est non esse.

Alterum est: illic, veritas vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur, ut homo est, homo non est. & harum veritas vel falsitas a verbo dependet, id est, quando res ita se habet, sicut verbum ipsum enunciat. At hic, non a verbo, sed a modo dependet, ut possibile est esse huius veritas non ab eo quod res est vel non est, ut verbum notat, petenda est: sed a modo, nempe ab eo quod esse potest, quamvis actu non sit.

Nota.

In quo vnum docemur maxime necessarium, pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solum tempus per verbum importatum, sed ipsam modi qualitatem: nec respicere solum, an ita sit, ut verbum enunciat: sed modus est considerandus. Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit, quamvis non currat, est falsa, quia modus denotat, sic non currere, ut non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt; nempe ad veritatem enunciationis, de possibili re: requiri non quod res sit, sed quod possit esse; sicut ad falsitatem, non

quod res non sit, sed quod non possit non esse. & alias similiter constituunt regulas pro alijs, quae ex modorum significatione cuiuslibet aduertenti parum nota esse possunt, & olim diximus in introductione.

Eius vero, quae est possibile non esse negatio est, &c.

Prosequitur Aristot. exempla proponere harum oppositarum quae secundum modi negationem constituuntur: & superius posuit exempla, quando esse est affirmatum: modo ponit, quando esse est negatum.

Nota.

Et verbo vno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiui verbi, si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera. si affirmatum vero, simili modo. y. g. huius possibile est esse, est negatio non possibile est esse. & huius, possibile est non esse; haec, non possibile est non esse. & huius, impossibile est esse haec, non possibile est esse, huius autem impossibile est non esse; haec, non impossibile est non esse. idem in alijs est faciendum. atque haec est prima pars huius capituli, in qua harum oppositio continetur.

In secunda parte continentur harum consequentiae: & quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, non admodum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quantum pro huius partis intelligentia sufficiat, ut auditores has enunciationes memoria tenere valeant.

1. Fud.

Erit igitur primo aduertendum, quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor, hoc ordine constitutas, ut prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necessario, in singulis autem ex his duae sunt partes, altera verbum infinitiui, ut possibile est currere, contingens est esse, quod habet locum subiecti, & dicitur communiter, dictum. altera pars est ipse modus cum verbo.

Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum in quibus tam modus, quam dictum, sunt affirmata, ut possibile est currere, contingens est ambulare, & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictum negatur, ut possibile est

est non currere; contingit non ambulare impossibile est non vivere; necessarium est non mori. Tertius ordo eorum in quibus negatur modus, sed affirmatur dictum, ut non possibile est currere, & similia. Quartus eorum, in quibus negatur utrumque, ut non possibile est non currere.

Ex quo fit, ut singuli modi faciant quatuor enunciationes hoc ordine, ut in prima, totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quarta negetur utrumque; ut facile est cuilibet in tabula has describere ordine modorum: quæ est, possibile, contingens, impossibile necesse.

2. Fūd.

Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de possibili habet alias tres sibi respondentes, unam de contingenti, alteram de impossibili, tertiam de necessario.

Vnde efficitur, ut in omni ordine sint quatuor æquivalentes, v.g. in ordine primo enunciationum de possibili, scilicet quando totum est affirmatum, ut possibile est currere, respondet ei altera de contingenti, contingens est currere, alia de impossibili, nempe non impossibile est currere, vltima de necessitate, non necesse est non currere. idem fit in aliis ordinibus.

3. Fūd.

Sed ut optime sciatur quæ quibus æquivalent, in singulis ordinibus oportebit dictiones quoddam antiquorum explicare: adverte igitur tertio, esse quatuor has dictiones. Amabimus. Edentuli, Iliace, Purpurea in quibus omnes hæc æquivalentes continentur circa quas adverte. Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tercias de impossibili. Quartas de necessario. præterea sunt quatuor vocales. A. designat modalem totam affirmativam. designat negativam de dicto, affirmativam de modo l. negativam de modo, affirmativam de dicto. V. negativam de utroque.

In his ergo dictionibus facile comperties omnes æquipollentes, si oblerues, quæ syllaba correspondet cui modali, & quæ littera fuerit, talem facies modalem. v.g. in amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A. erit tota affirmata, possibile est currere. Secunda est de contingenti, & quia est A. erit etiam tota affirmata, ut contingens est currere. Tercia est de impossibili, & quia est L. erit negata de modo,

sed affirmata de dicto, non impossibile est currere. Quarta est pro necessario, & quia est V. erit tota negatiua, non necesse est non currere. hæc igitur quatuor sunt æquivalentes. eadem arte tu poteris invenire in aliis, & in tabula describere. quæ quia late à me iam sunt in introductione disputata præterenda sunt; non quod necessaria non sint, sunt. n. maxime, sed quia facile ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamentum. Si velis oppositiones omnes harum cognoscere, scias eas, quæ in prima, & tertia dictione continentur. sibi esse inuicem contradictorias, similiter quæ sunt in secunda, & quarta. & tertia & quarta sunt contraria, prima & secunda subcontraria, quamvis Arist. præcipue hic contradictorias considerat. his suppositis ad textus explanationem accedamus.

Consequentia vero secundum rationem sunt, cum ita ponuntur, &c.

Hic Arist. harum modalium consequentias, secundum antiquorum opinionem ponit: & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimine, ab his, quas Arist. assignat, & nos supra assignauimus, inuenies; quod in primo ordine, loco huius non necessariū est non esse, habet non necessarium est esse, sicut non impossibile est esse ponunt. n. has, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis, præterea in secundo ordine, sicut nos dicimus non necessariū est esse, dicunt, non necessarium est non esse, & dicerent Edentulu, permutant in quartum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt, cum Arist. & his, quæ supra diximus.

Hæc igitur impossibile, & non impossibile eam quæ est, &c.

Approbat Arist. aliqua, quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos, possibile. n. contingens, impossibile, se mutuo sequuntur contradictoria, tamen, ut non possibile, & non contingens inferunt impossibile, & contra, & non impossibile inferunt

ferunt possibile, & contingens, & contra dictio inuicem inueniunt in omnibus, contra dictione facta sola in modis.

Necessarium vero quemadmodum se habet, &c.

Circa necessarium vero non bene antiqui senserunt, & ut intelligas istum textum recordare illius, quod diximus. primum & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum, & quartum: duos vero ultimos, tertium & quartum esse contrarios. cum igitur isti antiqui in tertio, & quarto bene assignauerint modales, sequitur, ut in contrariis de necessario, non errauerint immo recte assignabant, quarta. n. de Iliace est necessarium, non esse quarta de Purpurea est necessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa, simul autem vera esse nequeunt. at in primo, & secundo ordine errabant circa quartas de necessario, propterea non assignabant veras contradictorias, nam primus ordo contradicit tertio, secundus quarto, in tertio autem quarta de Iliace est necessarium non esse in primo ordine, quia dicebam, amabitis est ista, non necessarium est esse, & sic constituebant hæc contradictorias necessarium est non esse, & non necessarium est esse. similiter in secundo constituebant hæc contradictorias, non necessariū est non esse, & necessariū est esse, in Purpurea, & Edentulu, quæ contradictoriae veræ non sunt.

Hoc igitur est, quod dicit Arist. (circa necessarium contraria sequuntur) id est, bene sunt assignatæ (at contradictoriae sunt extra) id est non sunt veræ contradictoriae, & hoc in enunciationibus de necessario, alia enim bene assignantur. & hoc est quod dicit, illius, necesse est non esse, quæ est in Iliace, non est contradictoria hæc, quam isti assignant, non necesse est esse, dicentes Amabitis, & probat non esse oppositas, quia ambæ veræ simul esse possunt. ut patet; nam Chimæram necesse est non esse, & eadem non est necesse esse. & hoc est, quod dicit, (quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse) ut exemplo patet, non igitur sunt contradictoriae.

Causa autem huius est, quod non sequitur similiter in cæteris, &c.

Dicit aliquis, cur sicut dicimus, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, ubi semper manet esse affirmatum, non etiam dicimus non necessarium est esse? ut in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictum eodem modo. causam huius docet: quia sicut ipsi modi possibile, & impossibile, quia idem non significant, modo opposito se consequuntur, ut impossibile, & non possibile, similiter possibile, & non impossibile; ita impossibile & necessarium idem dicunt, sed opposito modo secundum dictum, nam quod est impossibile esse est necessarium non esse, & quod est necessarium esse, est impossibile non esse: cum ergo secundum dictum opposito modo se sequantur, non potest eodem modo esse in utraque, unde ita non æquivalent, non impossibile est esse, non necessarium est esse, sed non esse, ut dicit inferius, sicut nec illæ æquipollent, possibile est esse, impossibile est esse, sed non impossibile est esse.

At certe impossibile est sic poni contradictiones necessario, &c.

Argumento probat non sic ponendam contradictionem de necessario, ac si dicat non ita sunt æquivalentes possibile est esse, contingens esse, non impossibile est esse cum hac non necesse est esse, argumentum est huiusmodi, quod necessarium est esse, possibile est esse, quod possibile est esse non impossibile est esse, quod non impossibile est esse per te non necessarium est esse, ergo de primo ad ultimum, quod necessarium, est esse non necessarium est esse, quod absurdum est, & implicat: dices tu, non valet, quod necesse est esse, possibile est esse, probat, quia si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse, ergo necessarium erit non possibile, quod si non possibile, ergo impossibile, erit ergo necessarium impossibile, quod fieri nullo modo nequit: ergo æquivalent: non impossibile esse, & possibile esse: cum hac non necessarium esse.

At vero neque necessarium esse sequitur eam, &c.

Dicit quis, si non sequitur illa non necessarium est esse ut dicunt antiqui, sequitur una ex his, aut necessarium est esse, ut dictum sit Amabitis, vel illa necessarium est non

non esse, ut dictio sit Amabites, responderet, nullo pacto ullam ex his constare cum ea, quæ est possibile esse, nã possibile esse simul vera est cum hac, possibile non esse, ut supra docuimus, at necessarium esse non admittit illam possibile non esse, similiter necessarium non esse non admittit illam possibile esse, ergo nulla ex his sequitur eam, quæ est possibile esse. à sufficienti ergo partiū divisione colligit hanc esse illi consequentem, nō necesse non esse, & ita dictio non erit amabitis, nec amabitis, nec amabites, sed amabimus. & ita est vera contradictio cum illa, quæ est in illa scilicet necesse est non esse, hæc non necesse non esse: dices, quare non loquitur de secundo ordine, in quo etiam errabant antiqui: dico, quia cum duo ultimi recte assignati sint, & hic primus sumat illam, quæ est in secundo, relinquit manifestum nullam aliam ponendam in secundo, nisi eam quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista, non necesse est esse, ut dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12 Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, &c.

Constituis ordinibus modalium secundum consequentias & oppositiones sequitur tertia pars principalis capitis; in qua Arist. dubium mouet circa id, quod paulo superius dictum est, nempe valere hanc consequentiam, est necessarium, ergo est possibile: dubium igitur est: an valeat necessarium est esse, ergo possibile est esse, & ex altera parte videtur sequi, nam si non valeret, necessarium est esse, ergo possibile est esse, ergo sequitur vel non possibile est esse, vel possibile est non esse, ut supra diximus, quæ utraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quod non sequatur, probatur, quia quod possibile est esse, potest esse, & non esse, quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi; at quod necessarium est esse, non potest non esse, ergo necessarium non est possibile. Solutio Arist. consistit in hoc, non omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, unde superius est ad necessarium, & sicut non valet homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo, quia homo non est omne ani-

mal, ita non valet, necessarium esse possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessarium potest esse, & non esse, sed hanc solutionem oportet latius explicemus ipsum textum interpretantes.

Manifestum autem quoniam non 13 omne possibile, &c.

Docet non omne possibile esse ad opposita, scilicet ad esse & non esse, ambulare, & non ambulare, aliquid enim possibile est solum ad unum vel esse, vel operari.

Pro cuius explicatione aduerte. Potentia ut habetur 5. Meta. c. 12. non est aliud quam principium operationis vel esse. illud enim principium, quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solam operationem, siue tendat ad esse, potentia. n. ambulandi est ad operandum, at potentia ut sit ignis vel rosa, vel animal, est potentia ad esse.

Duplex est autem potentia, ut habetur 9. Meta. altera irrationalis, altera rationalis: illa est rationalis, secundum quam operamur ex electione voluntatis, ut ipsa voluntas est potentia rationalis, quia libere secundum eam operamur, similiter intellectus est potentia rationalis secundum quem hoc vel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed à voluntate imperata.

Potentia irrationalis est, quæ non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, ut potentia ignis ad calefaciendam, visus ad videndum: hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiva ad patiendum, ut lignum habet passiuam potentiam ut comburatur, rationales autem potentie actiue sunt.

Est autem considerandum, unum discrimen inter has potentias. rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita non, quod simul recipiunt vel agant opposita, sed quod ipsæ sint principia ad operandum non magis, hoc oppositum, quam illud, v.g. voluntas est potentia indifferens non magis ad volendum hoc, quam ad nolendum, intellectus ad assensendum vel dissentendum. similiter in passiuis irrationalibus lignum est in potentia

potentia non magis ad calorem recipiendum, quam ad frigiditatem, & materia secundum se non est in potentia magis, ut sit hoc, quam illud vel aliud: at potentia actiua irrationalis est ita determinata ad unum agendum, ut per se aliud non faciat, nec possit illud non facere, ut ignis est in potentia ad calefaciendum, ita, ut per se non possit frigificare immo nec non calefacere, nam non calefacere, aliquando non provenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Aduerte præterea cum tot modis dicatur potentia totidem dicitur possibile. quod à potentia dicitur possibile enim & secundum potentiam rationalem, & secundum irrationalem tam actiuam, quam passiuam & sicut non omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunque possibile.

His suppositis, accedamus ad textus explanationem. (Manifestum, inquit, est, non omne possibile esse vel ambulare, id est, operari (est ad opposita) nempe ut possit operari, & non operari, ut possit hoc vel illo modo operari, est enim aliquod possibile, quod ad unum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, ut ignis potest calefacere sed ex se non potest non calefacere uel frigefacere, nec omnis potentia irrationalis est huiusmodi, sed ea quæ actiua est, nam passiuæ oppositorum est susceptiua, sicut & potentie rationales, quæ contrariorum multorum potentie sunt voluntate enim & intellectu multos actus contrarios operamur circa varia opposita.

Concludit, non igitur omnis potestas sciipit opposita, nec solum de potestate in communi loquendo, immo in eadem specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum qualis est actiua.

Unum verbum hic considera circa verba ista Arist. (ignem non est possibile calefacere, & non, neque quæcunque alia semper agunt, duas hic insinuat potentias irrationales actiuas, altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, ut ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera quæ nunquam deficit, ut potentia secundum quam cælum mouetur

nec naturaliter impediri potest & ab utraque potentia dicitur possibile.

Quædam vero potestates æquiuocæ sunt, &c.

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguit, est enim nomen non simpliciter id est non uniuoce dictum, & hæc dictio comprehendit omnes potentias quæ dictæ superius sunt: quædam est potentia includens actus priuationem, secundum quam ea quæ in potentia sunt, actum nondum habent; sed actus principium. dicitur enim posse ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse, quæ potentia aliquando non aliud dicit, quam non repugnantiam ad actum, ut idem sit, qui currit, potest currere, & dicere, qui currit, non habet repugnantiam nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Est autem discrimen inter has: prior enim est in rebus mobilibus, & corporeis, quæ aliquando sunt acta aliquando non sunt, seu aliquando operantur aliquando non, at posterior est etiam in necessarijs, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo utramque comprehendit, ac propterea est superius ad necessarium, & conuenit ei, sicut uniuersale conuenit parti, scilicet inferiori, ideo inferitur ex necessario possibile, sicut ex inferiori superius.

Et est quidem fortasse principium, &c.

Alium ordinem consequentiarum modalium perfectione ponit, & quia proprius erat præter commune, ideo fortasse dixit, non dubitationis sed modestiæ causa. ordo est, ut incipiamus à necessario ad possibile contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo, affirmatiua.

affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de utroque. modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile, contingens, impossibile. Et ut rectius hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras, in quibus omnes æquivalentes inuenies: observando eandem rationem, sicut in aliis: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæc sunt Argutule vestigia. sine metu, mutabatis. circa quas aduerte primam tertiam, secundam quartam, contradicere, & ulterius, primam, & secundam esse contrarias, tertiam, & quartam subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

16 Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c.

Hunc ordinem consequentiarum rerum uniuerſi, ordini comparat, & ipsa comparatione comprobatur. In uniuerſo enim tres rerum naturas comperimus, quædam sunt semper actus, ita ut nunquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæc sunt primæ substantiæ. vocat autem hic primas substantias, non ut in prædicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deum, & intelligentias, & hæc sunt secundum Aristoteli naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potentia, idest, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt nihil illis defuit, nec deerit. propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet quæ est cum priuatione, & his assimilatur necessarium, qui modus significat, quod semper est.

Sunt alie naturæ, quæ habent actum cum potentia, idest, ita sunt, quod non semper fuerint, vel non semper erunt, & istæ si comparantur secundum id, quod actu sunt, & id quod potentia fuerint, inueniemus actum perfectiorem esse, & naturæ prioris, idest, nobiliorem potentia, quia res perfectiori modo existit, quando est, quam quando esse potest. at potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quam sunt, & fuerint, quales sunt naturæ istæ corruptibiles, & in his inuenitur possibile propriæ, & contingens.

Alie sunt naturæ, quæ nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, ut si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Aristoteli non peruenient ad actum consummatum. in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire possunt.

Cum igitur harum rerum iste sit ordo, ut primæ res primo loco, mediæ secundo, ultimo vero ista postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundem observabunt ordinem, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deuenimus: istum rerum ordinem exactius prosequi Metaphysici est; satis sit ista circa explanationem attigisse, hæc de textus interpretatione.

QVÆSTIO.

Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate, hæc autem facilius percipiuntur. si quid sit modus, examinauerimus.

Circa quod antiqui & moderni Græci, & Latini laborarunt non parum, inter Latinos S. Th. tract. de enunc. c. ii. inquit modus est rei adiacens determinatio, idest additum ali quod extremum enunciationis vel totæ enunciationis determinans; dicimus enim; homo doctus disputat illud (doctus) prædicatum determinat, & limitat ut sit pro disputatione docta, at quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat dicens, modum esse enunciationis compositionem determinantem, duo enim in verbo consideramus, alterum est eius significatio, idest res, quam significat, ut disputo: disputationem significat, & lego lectionem, alterum est verbi compositio quod est ipsius formale. Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determinant verbi significationem ut doctus disputat, velociter currit: alij determinant

determinant verbi compositionem, ut Petrus currere est possibile, idest ista compositio est possibilis Petrus currit. tales autem sunt isti modi præsentis.

Quod si obiciatur esse plures modos, nempe verum, falsum, responderet S. Th. istos nihil addere ad simplices enunciations, idem enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est verum, propterea non habet peculiaris difficultatem, ideo hic prætermittuntur.

1. Sent. Alber. Tract. 2. cap. 1. dicit illos modos verum, falsum, differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Alii plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinantes, ut scibile, opinabile. sed hoc est multiplicare modos præter autem, & rationem.

2. Sent. Græci aliis uerbis, quamuis eundem scientibus sensum modum definiunt.

3. Sent. Ammo. & Psel. modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto inest, quæ definitio est etiam Auerro. at Græci hanc definitionem communem pluribus modis faciunt dicuntque Aristoteli. hic solum præcipuos considerasse.

4. Sent. At circa hoc aduertendum est primo, 1. Fund. triplex est enunciationis materia ut superius diximus, materia enim est habitudo prædicati ad subiectum, tripliciter autem prædicatum se habet ad subiectum, unde est triplex materia. primo prædicatum aliquod ita inest subiecto, ut non possit non inesse, ut homo est animal, & talis est materia necessaria. alterum non inest, sed nec potest inesse, ut homo est lapis, & talis est materia remota, seu impossibilis, aliud non inest sed potest inesse, vel inest, sed potest non inesse ut Petrus currit, & talis est materia contingens.

Est igitur modus vox significatiua enunciationis materiam explicans, ut patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsentia. Cum autem triplex sit materia, triplex erit modus rei, necessarium, impossibile, contingens. nam possibile, ut docet Boet. sola uoce differt à contingenti, & quod possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

Aduerte secundo, duplex est compositio in modalis enunciatione, altera est dicti, ut hæc compositio, sortem currere, altera est

Log. Tol.

modalis totius, ut sortem currere est possibile: quando audis modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto, ut notant Alber. tract. 2. ca. 1. & Alex. qui dicit enim sortem currere, est possibile, determinat compositionem istam sortem currere, non autem totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla est contingens, sed uel impossibilis vel necessaria.

Præterea quando dicimus modum explicare materiam, intellige cum Ammo. & Psel. modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat modus materiam illam. & aliquando explicat materiam quæ non est, ut qui dicit Petrum currere est necessarium. sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda non sunt, & componimus, quæ componenda non sunt, ut quando dicimus homo non est animal, leo est irrationalis.

Ex his omnibus facile colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sunt plures quam hæc, quas Aristoteles enarrat, & quarum ab aliis omnibus differant.

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem. duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte moditatis. est enim in modalibus duplex subiectum: modale. Alterum ipsius dicti quod Albertus uocat subiectum locutionis, ut in hac, sortem currere est possibile. sortem est subiectum locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod uocat subiectum enunciationis. Et iuxta hæc duo subiecta, insurgit duplex quantitas, secundum quid, altera ex dicto & secundum hanc, quædam modalis dicitur uniuerſalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis, ut enunciations simplices.

At secundum subiectum enunciationis quod est ipsum dictum integrum, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locum habet unius singularis subiecti, cum non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipue à modo: sunt enim duo modi uniuerſales, necessæ & impossibile, & æquivalentes, & duo particulares, possibile, contingens, & æquivalentes, & secundum hos, modales uniuerſales vel particulares dicuntur.

T Dices,

Dubiu.

Dices, quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? dico, quia necesse est quod omni tempore inest, impossibile quod nullo tempore; propterea vniuersaliter tempore claudunt, reliqui duo aliquando vel non aliquando; propterea temporis particularitatem habent.

Præterea necesse, vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter. Idem enim est dicere, homo necessarius est animal, & omnis homo necessarius est animal, & homo impossibiliter est leo, & nullus homo est leo, reliqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant, late iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. IIII.

Sectio quinta, secundum Græcos.

Idem in principio primi huius.

VTRUM autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi quæ dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, aut omnis homo iniustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est: ut, est Callias iustus, non est Callias iniustus, Callias iniustus est, utra harum contraria est? Nam si ea quæ sunt in voce, sequuntur ea quæ sunt in intellectu, illic autem contraria est opinio contrarij, ut quod omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in iis quæ sunt in voce affirmationibus, necesse est similiter sese habere, quod si neque illic contrarij opinio contraria est, nec affirmatio affirmationi erit contraria: sed ea quæ dicta est negatio. quare considerandum est quæ opinio falsa opinioni veræ contraria est, utrum negationis, an ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo. est quædam opinio vera boni, quod

bonum est: alia autem quæ non bonum, est falsa: alia vero, quod malum: utra harum contraria veræ? & si est vna, secundum quamnam contraria.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem fortasse opinio est etiam vera, siue plures, siue una sit. sunt autem ista contraria, sed non eo quod contrariorum sunt, contraria sunt, sed magis eo quod contrariæ.

Si ergo est boni quidem quod est bonum opinio, alia autem quod non bonum est: est autem aliquid aliud quod non est, neque esse potest: aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinantur, neque quæcunque non esse quod est. infinitæ enim utraque sunt, & quæ esse opinantur quod non est: & quæ non esse quod est.

Sed in quibuscunque fallacia est hæc autem sunt ex his, ex quibus sunt generationes, ex oppositis vero generationes, quare etiam fallacia.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quid secundum se, illud vero secundum accidens (accidit enim ei non malum esse) magis autem in unoquoque vera est quæ secundum se est etiam falsa, siquidem & vera: ergo ea quæ est, quod non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se, falsa est: illa vero quæ est quod malum est, eius quæ secundum accidens, quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij. Falsus est autem maxime circa singula, qui contrariam

riam habet opinionem: contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Si igitur harum contraria est altera: magis vero negationis est contraria: manifestum est quod hæc erit contraria. Illa vero quæ est, quod malum est quod bonum est, implicitia est. etenim quod non bonum est, necesse est forte ipsum eundem opinari.

Amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur bene esse dictum. Aut enim ubique ea quæ est contradictionis, aut nusquam. quibus vero non sunt contraria, de illis quidem falsa, quæ est vere opposita: ut qui hominem non putat esse hominem, falsus est: si igitur hæc contrariæ sunt, etiam & alia, quæ sunt contradictionis.

Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonum est, & non boni quod non bonum est. & præter has boni quod non bonum est, & non boni quod bonum est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonum vere opinionem, quæ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum est, si aliquando fuerit vera, non quam autem vera vere contraria est, est enim quoddam non bonum malum. quare contingit simul esse veras. At vero nec illa quæ est, quod non malum: vera enim & hæc simul enim & hæc erunt, Relinquitur igitur ei quæ est non boni, quod non bonum est, contraria ea quæ est non boni, quod bonum est, falsa enim hæc. quare & ea quæ est boni quod non bonum est, ei quæ est boni, quod bonum est.

Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem, vniuersalis enim negatio contraria erit ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eorum, quæ bona sunt, bonum est. nam ea quæ est boni, quod bonum. si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opinatur, quod quicquid bonum est, quod bonum est. hoc autem nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est. similiter autem & in non bono.

Quare si in opinione sic se habet: & sunt hæc quæ sunt in voce affirmationes, & negationes, notæ earum quæ sunt in anima: manifestum est quod affirmationi contraria quidem negatio est, quæ de eodem vniuersaliter: ut ei quæ est, quod omne bonum, bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea quæ est, quod nulum vel nullus: contradictoriæ autem quæ est quod non omne, aut non omnis. Manifestum est autem, quod & veram vere non contingit esse contrariam, neque opinionem, neque contradictionem, contrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundem: simul autem non contingit idem inesse contraria.

Vtrum autem contraria esse affirmatio negationi, &c.

Hæc est quarta & vltima pars huius libri, in qua Aristoteles dubium unum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimarunt, inter quos est Porphy. & dubius est Ammonius.

monius. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquam Aristotelis recipiunt non erit inutile illud exponere.

Quæstio igitur huiusmodi est: Vtrum affirmationi opponatur magis negatio contraria, an affirmatio de prædicato contrario? Verbi gratia huic affirmationi, omnis homo est iustus, utra est magis opposita, vel hæc nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? & huic fortis est iustus, utra magis opponit fortis est non iustus, an hæc fortis est iniustus: ubi prædicatum est contrarium. (Nam si ea quæ sunt in uoce sequuntur ea) Proponit viam, secundum quam ista quæstio determinanda est, nempe ut ea quæ in mente sunt, consideremus: uoces enim non aliud sunt, quam signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mente opinionem opponatur, an quæ est secundum negationem, an quæ est secundum contrarium. Voces enim eodem modo opponuntur.

Vnde fit quæstio huiusmodi: aliquis habet hanc opinionem, bonum est bonum, veram, habet aliam falsam, bonum non est bonum, & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quæ opinio harum duarum illi opposita est? & nota ista uerba Aristotelis: (Si est una secundum quam contraria) potest esse unus sensus, in una harum duarum est contraria, utra erit? siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis; & hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

2. expositio.
Nota.

Aliter interpretatur Ammonius, & Boetius notantque vnum, quod nos supra explicauimus capite de oppositis. Duplex est contrarium, quoddam habet medium, quod non est necesse, ut alterum extremorum proprio insit subiecto, ut album est nigrum: non enim est necesse ut corpus vel sit album vel sit nigrum: potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto ut par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidum, necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum vel ægrum. In contrariis habentibus medium negationis vnius contrarii, non est eadem, cum affirmatione alterius contrarii, ut non est idem non est al-

bum, & est nigrum, at in alijs vna est res, idem enim res est, non est par, & est impar, non est sanum & est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprii subiecti, alias enim non idem sunt: nam Chimæra non est calida; non tamē propterea est frigida: respectu ergo subiecti suscepti utriusque contrarii oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Aristotelis: dicit enim, an bonum non est bonum, opponatur huic, bonum est bonum: an ista, bonum est malum? (quod si vera sit) id est, si aliquando idem res sit, ut in contrariis medio carentibus sit respectu proprii subiecti, hinc, utram affirmemus tanquam oppositam, negationem an affirmationem? & hic est sensus etiam bonus.

In ista quæstione aduerte, quod vocatur *Nota* opinio iudicii intellectus, quo assentimus vel dissentimus alicui enunciationi. & opinari, aliquando iudicare dicitur, ut patet tertio de anima, capi. 1. Imaginari inquit possumus cum volumus: opinari autem, id est, iudicare, non quamuis alijs locis alter opinio sumatur, ut videbitur.

Nam arbitrari contrarias opiniones defini, &c.

Excludit responsum quam aliquis ei poterat dare, nempe contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias, ut opinio boni, & opinio mali contrarie sunt. Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionum: quod dupliciter probat. Primo quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundo, quod si non est eadem, sed plures sunt possunt ambæ veræ esse, ut opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malum est: hæc opiniones, vel una sunt, vel siue una, siue plures sint, veræ simul sunt: utrunque autem repugnat opinionibus contrariis.

Hoc est ergo vnum aliud, nempe quod *Nota* opiniones contrario modo se habeant, & tunc contrarie sunt, non tamen propterea quod contrariorum sint, oportet ergo in inuestigandis opinionibus contrariis, quo modo contrarie se habeant inuestigare.

Aduerte quando Aristoteles dicit eandem *Nota* opinionem esse contrarium, ut, quod bonum est bonum, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actua-

li.

li. hoc enim fieri non potest, cum alio actu iudicem, bonum esse bonum, & alio diuerso numero actu, malum esse malum; sed de eadem opinione, intellige habituali, id est, eodem habitu utrumque cognoscitur.

Vel, quod melius est intellige de iudicio actuali, & tunc sit sensus quod est vna opinio specie, contraria autem non sunt vniuersi speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrarie, scilicet, quod bonum est bonum, & quod malum est malum.

3 Si ergo est boni quidem quoniam bonum est, &c.

Incipit Aristoteles determinare hæc quæstionem, docetque oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum: & primo probat non consistere in alio, quam in negatione eiusdem: Vnum vni tantum opponitur, sed infinita essent opposita quæ illo opponuntur modo, nempe affirmando opposita vel negando propria alicuius; ergo non hoc modo est sumenda oppositio minor probatur. sit hæc opinio, bonum est bonum: si eius opposita sunt quæ affirmant id, quod bono non conuenit, vel remouent quæ conueniunt, sunt hæc innumera, nam dici potest bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile, similiter remouendo propria, bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum. si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

4 Sed in quibus fallacia est, hæc autem sunt, &c.

Ostendit secundum quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eius prædicati de eodem subiecto: hoc autem dicit his verbis (in his consistit oppositio, in quibus fallacia; fallacia vero in his est, in quibus generationes, generationes vero ex oppositis sunt,

secundum idem.

Pro quorum verbum intelligentia est *Nota* 1. aduertendum, quod generatio est mutatio alicuius ex non esse ad esse: quando fit aliquid quod non erat ante, tunc generari dicitur. Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet quod aliquid quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse unde termini generationis & mutationis primi sunt ens, & non ens, generatio incipit a non ente, & terminatur in ens. Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempe inter ens, & non ens.

Aduerte secundo, intellectus noster in *Nota* 2. rerum cognitione proportionaliter se habet: nam in his mutationibus quantum ad hoc quod vera cognitio rei assimilatur generationi, sicut generatio procedit ex eo, quod non erat ad id, quod est, ita vera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id quod cognitum est, & sicut corruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, quæ vere res cognoscenda erat, recessus in illam cognitionem, quæ rem aliter, quam est cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit vera cognitio? dicam in eo, quod res, ut est, cognoscitur. Si petas in quo error & deceptio, dicam ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quod non est: Sunt igitur termini cognitionis & fallacie ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua; oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Hæc doctrina in hoc consistit, ut quemadmodum generatio in hoc consistit, quod aliquid fiat ex eo quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis re, & deceptio in eo quod intelligat quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum, ita & oppositio in hoc quod idem negat de eodem de quo affirmatum erat, & est subtilis non solum doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis, quod oppositio sit secundum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Si ergo quod bonum est, &c.

Tribus rationibus probat conclusionem illam. Primo: illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se repugnant in veritate, & falsitate id est, quorum vnum magis

magis est falsum & alterum est magis verum, sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem, ergo ea sunt magis opposita: maiorem probat, quia contraria maxime distant. minorem ostendit, ista propositio, bonum est bonum, est magis vera quam hæc, bonum non est malum; ergo & ista, magis falsa, bonum non est bonum quam hæc, bonum est malum, & ita illæ duæ opponuntur, bonum est bonum, & bonum non est bonum, & aliz duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quod illa sit magis vera, quia secundum se est vera, idest immediate, & sine cā. Si enim dicat quis, quare bonum est bonum, non est cā. at illa, bonum est malum, est secundum accidens, i. mediata, quia cām habet: propterea. n. bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponitur, bonum non est bonum, non at illa, quæ implicita est, idest, bonum est malum. ista vocat implicitā, quia includit illā tanquam priorem, bonum non est bonum attendit rationem hanc quæ subtilis est.

6 Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c.

Idem probat secunda ratione, quæ talis est: inveniuntur oppositiones, in quib. non potest aliter, quam per affirmationem & negationem sumi contrarietas, ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis, quandoquidem oppositio est eiusdem rationis: antecedens patet in his, in quibus non est contrarium ut homo est homo, hic enim non aliter contradicimus quam per negationem eiusdem falsam, scilicet homo non est homo, ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est. quod si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec illis: quod si in istis saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis, cum etiam possimus illic negare & affirmare.

7 Amplius similiter se habet opinio boni, &c.

Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles. argumentum autem est huiusmodi. ista, bonum est bonum, & ista, non bonum non est bonum, sunt veræ & de

subiecto opposito penes finitum, & infinitum, hæc autem falsæ, bonum non est bonum, & non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, unde harum duarum, & illarum æqua est ratio, sed huic non bonum non est bonum, opponitur illa, non bonum est bonum, ergo & illi bonum est bonum, altera bonum non est bonum: quod autem illi, non bonum non est bonum, opponatur illa, non bonum est bonum, patet, quia non opponi potest ista non bonum est malum, nec ista, non bonum non est malum, nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur: & ut hoc inconueniens appareat, sume in vniuersali, omne non bonum non est bonum, quæ vera est, si ista est contradictoria, non bonum est malum, est vera cum illa, si ista non bonum non est malum, etiam est vera, aliquid enim non bonum non est malum. sunt enim, quæ nec sunt bona nec mala moraliter loquendo. lapis enim nec est bonus, nec malus, idest nec iustus nec iniustus. neutra ergo illi opponitur, sed ista non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est, & falsa, ergo & illa ita opponitur bonum non est bonum, & bonum est bonum: est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono, sicut affirmatio, & negatio de bono, illa opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

Manifestum ergo quoniam nihil interest, &c.

Concludit Arist. oppositionem omnem secundum affirmationem, & negationem esse primo sumendam, tam in contrarijs, quam in contradictorijs, ut enim opinioni, omne bonum est bonum opponitur opinio contradictoria, quæ dicit, non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contraria, quæ dicit, nullum bonum est bonum, utraque enim negatio est eiusdem siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in opinione sic se habet, &c.

Determinata questione oppositarum opinionum facile concludit, quid de voce dicendum sit, si enim vox est nota eorum, quæ

quæ sunt in intellectu, in intellectu autem oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem, & negationem sunt, in hoc etiam eodem enunciationum vocalium consistit oppositio & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ

veræ, & contradictoriæ possunt enunciari, ut de Petro quod est albus, & quod non est albus, quod sedet, & non sedet; sed simul, idest, pro eodem tempore id omnino repugnat, ut supra diximus.

Hic est finis capitis, & totius libri de interpretatione Arist. si aliqua prætermissa sunt, eo factum est, quia suis locis copiose, & exacte traditur, Deo fauente, cui sit gloria in sempiternum. Amen.

FINIS.

LAVS DEO.

B. Q. V. M.

ARI-

LAUS DEO.

M.D.C.

P. di.

Adornio, Vicedo.
Questi libro

AAA

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vna cum Quaestionibus, in libros Posteriorum
Analyticorum Aristotelis.

De subiecto, inscriptione, ordine, procedendi modo,
& diuisione horum librorum.

POSTERIORVM libri, & dignitate, & utilitate reliquas omnes Logicae partes antecellunt, hi enim sunt quatuor scilicet, tum artibus magno usum exhibent, & a quibus, & universalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur: adeo ut Aristoteles Themistio uisus fuerit consilio in his, ob eorum sublimitatem, obscuritate affectasse.

Antequam autem ad contextum descendamus, non abs re erit quinque praebare ex quorum cognitione facilius erit processus. primum est libri obiectum, alterum in scripto, tertium ordo, quartum procedendi modus, postremo diuisio: Ex his enim reliqua, quae praemitti solent, manifesta fient.

QVAESTIO I.

Prolegomenorum de subiecto lib.
Post. Analyt.

i. fund. Circa primum aduertendum est Logi-
Log. Tolet.

cam, ut saepe diximus, in hunc usum fuisse inuentam, ut modum aperiret, quem intellectus noster obseruat in rerum ueritatibus cognoscendis & indagandis: ut enim artes docent modum quo res operantur, ita & Logica modum quo nos intelligimus. Duplex autem est rerum ueritas, altera, quae per se ipsam, postquam intellectui obijciuntur, nota fit, nec intellectum erga eam errare contingit, quales sunt ueritates eorum, quae principia dicuntur: ut omne totum est maius sua parte; quodlibet est l. non est, & similia, de quibus Aristoteles in 1. Metaph. in principio dixit, in Ianuis quis aberrat? haec autem non opus habent Logica, sunt enim per se manifesta, nec aliter intellectas ea cognoscit, quam sensus, puta uisus, suum obiectum praesens, ut bene dixit Linconien. i. Post. cap. 9 & Aegid. 1. Post. cap. ultimo.

Altera ueritas rerum est, quae non statim per se intellectui est manifesta, nisi utamur aliquo discursu & ratiocinatione, qua talem ueritatem per aliam notiore deducamus: quales sunt ex ueritatibus, quae de conclusionibus habentur, non enim sine discursu tales cognosci possunt: haec autem Logica indigent, quae talem modum

V nem-

Prolegomenorum

nempe discursum & ratiocinationē ostendat, explicet, & doceat: atque hic est usus & necessitas Logicae. licet enim modum cognoscendi etiam simpliciter tradat, quod factum est in predicamentis, tamen ea omnia in compositam, & discursivam cognitionem ordinantur.

2. fund. Est praeterea advertendum, veritatem hanc, quae discursu habetur esse in duplici differentia quadam est, cuius cognitio dicitur scientia, quaedam vero cuius cognitio dicitur opinio: seu clarius quaedam res opinione, quaedam scientia discurrentes cognoscimus. ea sciuntur, quae sic se habent sicut cognoscuntur, nec aliter se habere possunt quam ut intelliguntur. v.g. scimus hominem esse risibilem, qui re vera ita est, nec aliter esse potest quin homo sit risibilis, & nobis manifestum est, ita id esse, propterea scientia, cognitio vera, necessaria, & clara dicitur, de his vero opinamur, quae sic se habere non constat, sed eorum ra & probabilitate quadam cognoscuntur quare aliter se habere possunt, quam opinamur, & ideo opinio incerta, obscura, ac mutabilis, cognitio dicitur.

Iuxta has duas cognitiones duplex est in nobis discursus, & is, quo scientiam consequimur, qui demonstratio dicitur, & is, quo opinionem, qui syllogismus Topicus nuncupatur: unde fit, ut Logica maxime in hac utraque parte versetur, nempe & Demonstrativa, & Topica, quae Dialectica peculiariter dici solet. harum altera his libris continetur, nempe demonstratio, altera vero lib. Topicorum.

1. cōcl. Est igitur horum librorum obiectum, & materia circa quam versantur, demonstratio, nempe syllogismus, quo scientiam rerum consequimur, quae sententia est communis omnium Graecorum, & fere omnium latinorum, immo ipsius Aristotelis qui 1. Priorum c. 4. proposuit obiectum Analyticae partis ipsam demonstrationem, permittendo tamen cognitionem syllogismi in communi, tanquam uniuscuiuslibet ex obiecto autem apparet quanta sit utilitas huius partis Logicae, à qua, velut ab instrumento necessario scientiae reliquae dependent.

Opi. cō-
traria,
& eius
rationes.

At circa hoc fuit Averrois sententia in traria, hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionem considerari: propterea demonstratio

obiectum non erit, cum non omnia, quae in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes praecipuae sunt.

1. Ratio. Primo, ad Logicum spectat tractare per se de definitione, est enim instrumentum cognoscendi, quae consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest: sed nulla pars Logica est, quae definitionem consideret, nisi ista, ergo ad hanc partem pertinet, probant minorem, quia si ad aliquam partem aliam spectaret, maxime ad 6. Topicorum, sed ad eam non pertinet, cum Topicus ibi non definitionem construat, sed contrariam examinet, ut notat Alex. ibidem in principio.

Secundo, etiam si non esset demonstratio, adhuc definitio esset, & a Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

3. Praeterea nobilior est definitio ipsa demonstratione, ergo non ipsius causa debet a Logico considerari, sed potius demonstratio propter definitionem, antecedens patet, ex Arist. 7. Meta. tex. 4. nobilior, inquit, est scire quid sit homo, quam qualis sit. Sed illud habetur per definitionem, hoc autem per demonstrationem, ergo potius instrumentum est definitio, quam demonstratio. Ob haec igitur asserunt horum librorum tam demonstrationem, quam definitionem esse obiectum.

4. Cōfut. huius opinio. Haec sententia non est recipienda, multis ex causis: primo, quia est contra communem omnium Graecorum & Latinorum opinionem. Secundo est etiam contra Aristotilem, nam 1. Priorum c. 4. proponit se intendere de demonstratione disceptare, prius autem de syllogismo, tanquam de superiori. quo loco definitio non per se, sed dum demonstratione sumpta ponitur, alias enim ante syllogismum esset tractanda, cum syllogismus non sit definitione superior. Tercio, sententia ista est contra rationem, primo, sicut totius scientiae unicum est commune obiectum, ita partium scientiae unicum est per se particulare obiectum, sed libri hi una pars Logicae sunt, ergo unicum est eorum per se obiectum non ergo definitio simul & demonstratio per se considerantur, praesertim cum maxime differant, definitio enim est instrumentum simplicium,

Questio II.

150

rationem, quam modo habet, cum eius finis mutetur.

Ad tertium negatur definitionem esse potiorē, nec ille textus quicquam contra nos probat: illic enim inquit nobilior esse scire quid res sit, quam solum qualis sit: at demonstratio non solum ostendit qualis res sit, sed propter quid etiam talis sit. in hoc autem includitur, quid sit, & haec est maxima cognitio, nempe scire res per suas causas, quod demonstratione fit. imo si textus consideretur, est contra eos: nam subdit Aristoteles rationem quare sit melius scire quid, quia, inquit, qui scit, quid, facile sciet, quale ac si dicat, qui scit definire, scit demonstrare. haecenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus.

QVAESTIO II.

De Inscript. Lib. Post. Analy.

Inscriptio huius libri. Graece est, *Ἀναλυτικὴ δὲ τῶν ὑστερῶν* 1. resolutivorum posteriorum: in cuius gratiam prius quid resolutio sit explicemus, circa quam vehementer neoterici digladiantur.

Resolutio igitur, ut Alexand. & Philop. 1. Priorum in principio asserunt, non est aliud quam regressus, quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu a quibus pendet. v.g. est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissolvitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Est autem haec resolutio duplex, quaedam realis, quaedam rationis. realis est quae in ipsis sit rebus, actione in ipsis realiter existente, ut quando vere mixtum in elementa resolvitur, quando totum in particulas secatur, resolutio rationis est quae ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione. ut enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resolvitur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit, talisq; resolutio rationis dicitur.

Haec resolutio rationis duplex est, altera Mathematica altera Logica. Mathematica est quae propositam conclusionem in proprias causas, per quas demonstratur, reducit: ut nihil aliud sit talis resolutio, quam inquisitio & pericrutatio quaedam causarum Logica.

V 2 illius

cium, demonstratio compositorum, definitione, quid res sit, demonstratione, qualis & propter quid sit scimus. Hoc argumentum coguntur illi ponere obiectum horum librorum modum sciendi: contemplantes autem talium instrumentorum diversitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum: Sed confutatur hoc argumento: Vel illud est pure æquiuocum 1. analogum, si pure æquiuocum, ergo iam non datur unum obiectum, cum in eo nulla sit unitas rei, sed solus vocis: si vero est analogum, ergo unum significatum est propter alterum. Quarto, rationes huius sententiae inuoluntarie sunt.

Ad primam, responderetur cum Eultra. prologo 2. Poster. definitionem hic non considerari secundum se, sed ut est causa una, quae probamus passionem inesse subiecto, quo etiam modo aliae causae quoque hic considerantur. Ad maiorem autem argumenti, Eultra. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem, sed mihi hoc non satisfacit, nam Metaphysicus eam considerat, ut dicit rei substantiam, non ut est cognitionis instrumentum: hoc enim Logicum est, ut dixit Averro. 7. Metaph. comm. 41. Propterea neganda est maior. Logicus enim non per se & immediate de finitione considerat, sed ut ad demonstrationem pertinet: quod optime dixit Aegidius in prohemio 1. Priorum: ut enim intellectus operationes simplices non sunt propter se, sed ad compositas ordinantur, ita & definitio, quae simplicium est, non propter se, sed ad argumentationem ordinanda est. nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exacte in Logica: ut enim Physicus exacte de forma & materia dicit, & de anima, & reliquis, licet ut ad corpus naturale ordinantur, ista consideret, ita & Logicus de definitione.

Alber. tract. 1. super Logicae. capit. 7. dicit hanc partem Logicae, de definitione, non extare. unde posset optime dici, quod quavis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteposendus esset, cum sit simplex, esset enim immediate post praedicamenta.

Ad secundum responderetur facile, si demonstratio esset ablata, maneret definitio sed Logica esset manca, nec haberet eam

Quid resolutio.

Resolutio 2. realis & rationis.

Resolutio rationis duplex Mathematica & Logica.

Prolegomenorum

illius conclusionis: sicut in Moralibus, cōsultationes sunt inquisitiones mediōrum ad res faciendas, ut docet Aristoteles 3. Eticho. c. 3. ex quo patet, hanc resolutionē non esse demonstrationē, demonstratio enim per causam effectum monstrat, resolutio vero posito effectu, causam indagat, resolutio tamen ipsi demonstrationi deservit, ut docet Eustrat. in prolog. 1. Post. talis resolutio Mathematica dicitur, non quod solus Mathematicus ea viatur, cum & alie scientie etiā in proprias causas conentur sua redigere, sed quod mathematici frequentius, & clarius id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica, & quāplex.

Logica resolutio, quamvis multiplex sit, ut i. Prior diximus, tamen quantum ad rem spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis, vniuersalis est qua conclusionem aliquam in figuras quasdam, & modos quibus est syllogizanda, redigimus ab his enim tanquam a principiis illationis dependet, similiter eadem resolutione reliquis argumentationis species in syllogismum, ut cuius ui innititur, resolvimus, & ipsum etiam syllogismum in duas propositiones & in tres terminos reducimus: Resolutio vero particularis est qua propositam conclusionem, figura & modo iam suppositis, in praemissas, & principia quaedam necessaria, & quae ipsius causam imponent, reducimus, quae quidem resolutio maxime deservit Mathematicae resolutioni, haec enim in causam resolvit effectum, Logica vero particularis praemissas necessarias secundum causas disponit, & quaerit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam qua conclusio ex praemissis infertur, & probationem etiam qua conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur: unde dupliciter resolvimus conclusio nem, & in principia inferendi, nempe in figuras, & modos, quae resolutio a Latinis dicitur resolutio formae, a Graecis resolutio syllogismi simpliciter: & in principia probantia, non utrumque, sed necessario, & per causam, quae resolutio a Latinis dicitur, materia, a Graecis particularis, illa resolutio prior est, cum sit forma, & cōmuniō,

haec posterior, cum sit materia, & particularis, unde fit ut pars Logicae qua communis resolutio traditur, liber Priorum dicatur, pars vero qua particularis continetur, liber posteriorum.

Haec igitur est inscriptionis huius ratio de resolutione posteriori. i. de modo inquirendi principia necessaria, & praemissas, quae causae sint per quas conclusio est demonstrando, ac in eas resoluenda. Hic aut oportebit vnum adnotare, has partes Logicae resolutionis dici, non quod ipsae resoluendo procedant, sed quod resolvere doceant iuxta duos hos resolutionis modos, cum aut resolutio non fiat nisi composito, Leo quod resoluendum est precedente, hinc fit ut illae partes Logicae ostendant quod est resoluendum, nempe conclusionem aut syllogismum, & ea in quae ista sunt resoluenda.

Dubium. An hi libri aliqua ex parte sint compositiui.

Dubatur. An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui. Respondent Philop. & Bura. i. priorum in his aliquid compositionis contineri, nā in libro Priorum docemur syllogismum componere, in libro vero Posteriorum demonstrationem, tamen quia potior est resolutio & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur.

Mihi aliter videtur dicendum, nempe hos libros docere conclusionem propositam in praemissas, quibus inferatur, resolvere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & conclusionem etiam in praemissas necessarias resolvere, quod est demonstrare & quia haec tradi non poterūt quin prius quid syllogismus, quid demonstratio esset explicaretur, propterea ista in his continetur: hoc tamen non est componere, sed ea ostendere in quae resolutio facienda est. Fattēdum est tūcum ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resolvere, & componere, sed illud prius.

QUESTIO III.

De Divisione Logices in partem Indicativam, & Inuentivam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerūt qua ratione haec pars Logicae Analytica iudica-

Cōclusio qd

Alioquin

Propria opinio.

Questio III.

151

indicativa dicatur, Topica vero inuentiva. Ad quod aliqui responderunt non tam vere, quam subtiliter, nempe Topicam argumentari ex signis quibusdam, Analyticam vero a causis: & quia signa ad inuentionem, causae ad resolutionem spectare videntur, inde ad Topica inuentio, ad Analytica resolutio, & iudicium spectat, sed hoc postea quam quod leue est, non satisfacit, nam pars prior Analytica cum non per causam syllogisset, non esset iudicativa, quod falsum est.

Alii respondent in Topica & Analytica esse inuentionem, & iudicium, liber. n. priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & posteriorum liber docet etiam inuenire mediū, nempe causas, & praemissas, & de eisdem iudicare, an ita sint, & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare quam inuenire, iudicativa dicitur: est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandae vnum est medium, quia non nisi necessarium demonstramus, non enim utraque pars contradictionis demonstratur: at illud innumeras habet leges & condiciones, propterea inuentio est facilis, quia est vnius, iudicium difficile, quia multa debet habere: at in Topica facilis est iudicare, quia considerat probabile, quod facile examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet utraque contradictionis partem probabiliter ostendere, ac propterea a principali inuentiva dicitur, Haec sententia habet aliquid apparentiae, sed caret fundamento.

Alii respondent, aliter Topicū & Analyticum esse inuentivum, nam praemissas verque quaerit ad conclusiones probandas, interest tamen inter utrumque, nam demonstrator solum verum probat, & a falso separat, at Topicus verum a falso non discernit, cum solum probabile consideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest, ideo alter iudicativus, quia si discretivus veri a falso dicitur, alter solū inuentivus manet.

Dicendum est meo iudicio, primo duas esse argumentationis partes, alteram habentem se, ut materiam, nempe propositiones ipsas & terminos rerum significatio-

tuos, alteram ut formam, dispositionem nempe secundum figurā & modum: unde qui argumentationem aliquam componere: vult, opus habet quaerere haec duo, & formam, & materiam aliquam, quaecunque sit.

Secundo inuenire non esse aliud quam Secundo occultum siue ignotum inquisitione ali- dū fun. qua manifestum & notum facere, ut exemplo eorum qui inveniunt aliquid comprobare potest: iudicare vero est assensu, uel dissensu re sic, uel aliter se habere cognoscere, verbi gratia inuenimus rem, dū vario discursu tandem in eius cognitionem devenimus, iudicamus, dum talem qualē querebamus, consideramus.

Tertio ignoranti argumentationē opus esse prius duplici inuentione, similiter dū fund. plici iudicio, oportet enim materiam inuenire ex qua confici debet argumentatio similiter de ea iudicare, an talis sit qualem querebat: oportet praeterea formam quae eam disponat inuenire, & an talis forma sit iudicare: his enim omnibus absoluitur argumentatio. atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationem docet: dico aliqua, quia materia non est negotij Logici, non enim res considerat, sed formam argumentandi ipsis applicat.

Quarto inuenire argumentandi formas non esse ipsius Logicae artis, cum sit ante ipsam, nam id est inuenire Logicam, sed artis est ipsas formas inuenta: docere, probare, & declarare, & rebus applicare, quod totum ad iudicium pertinet: propterea liber Priorum formae iudicativus dicitur, similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum seu habituum qui res considerant munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sunt quales petuntur dignoscere, hoc est iudicare, & ad Logicum spectat.

Quinto materiam hanc esse triplicem, Quin- necessariam, probabilem, apparentem, tū fun. in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium. Omisita apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum praesentem, Topicam, seu probabilem ad libros Topicorum referri certum est. Cum autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiae necessariae, inde lib. Post. iudicativus dicitur, quia nihil ex hoc Lib-

V 3 gico,

Prolegomenorum.

gico, præter ipsum iudicium accedit, dices, eodem modo liber Topi. iudicium dicitur, cum inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessarium, ut diximus: Respon. esse ualde diuersam rationem.

Hoc idē Ultimo ergo maxime aduertendum, q. Alb. ca. Logicus, ut Logicus purus est, nullam re contemplatur, sed tantum res alio habitu cognitās ordinat secundum formam argumentationis, aut diuisionis, aut definitionis, aut enunciationis, aut alterius similis, quia propter antiqui Stoici, & Plato Logiciam a reliquis scientiis non separabant, sed coniunctam eis addiscebant, ut dicit Philop. 1. Priorum, in principio: hinc est quod Dialecticum scientem, ac Metaphysicum vocabant, ut uidere est apud Plot. 1. Aenea li. 3. cap. 4. At Peripatetici eam separarunt, ac prius ipsam puram addiscebant: postea scientias, ut docet Arist. 1. Metaph. c. 3. stultum est inquit, simul scientiā & modum sciendi discere.

Rñso Cum igitur res quedam sint necessariae, ad quæ. quarum scientiæ sunt, quedam probabiles quarum sunt opiniones, quæ solo intellectu absque habitu sepe produciuntur; Logica a rerum necessariarum cognitione fuit seiuncta omnino, ac illarum cognitio fuit scientiis reueruata: at a cognitione probabilium non fuit prorsus abiuncta: imo cum illa sub nullo habitu cōprehendatur, relicta fuerunt Dialecticæ, hinc est quod sepe clamat Arist. Dialecticam considerare quid in vnaquaque re sit probabile, non quod talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit quod Topicus maximas hēt reales, quibus utitur, sed ut probabiles sunt. Ex hoc apparet inuentio nem probabilium Logicam esse, ac ob id liber Topic. inuentius dicitur: non sic de necessario, in quo solum Logicus iudicio utitur: & hoc est admodum memoriæ mandandum, est enim ianua multarum ueritatum, quæ in Logica occurrunt.

QVAESTIO IIII.

De ordine horum librorum.

Ex his quæ proposuimus superius tertium erat ordo, quo nempe loco hic liber sit addiscendus; sermo enim est de ordine

doctrinæ, hic autem doctrinæ ordo triplex esse potest, ut constat ex Aristoteles uariis in locis, primus est secundum necessarium, id est quando unum in doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi, non potest, quo pacto multi ex grauioribus Arist. interpretibus. 1. de anima. docent cognitionem & sentiam de anima præcedere scientiam de animalibus, quia animalia absque animæ cognitione cognosci nequeunt. Alter est ordo secundum notius, quando id præmittitur quod est notius, licet ex eius cognitione alterum non dependeat quo pacto liber Metheor. præmittitur libris de anima, quia mixta illa metheora logica notiora sunt. Tertius est secundum dignius, quando id præmittitur quod dignius est: quo pacto Aristoteles 2. de anima anteposuit uisum reliquis sensibus, quia dignior erat & nobilior.

Hoc igitur supposito, perimus quo ordine liber hic alijs sit anteposendus uel postponendus: & nulli dubiū est librum Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatem, & quia notior est, cuius rei ab auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet: prima ē, notiora sunt prius tradenda minus notis, sed syllogismus in communi notior est demonstratiuo, quia est uniuersalior, uniuersaliora autem notiora nobis sunt, ergo liber Prior. qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hæc ratio est etiam ipsius Aristotelis 1. Priorum. c. 4. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, ut passionibus prius de proprio & immediato subiecto demonstrantur, quam de mediato, ergo subiectum immediatum prius est tradendum. declaro antecedens, mobile est passio quedam primo corpori naturali inherens, mediate uero & secundario elemento, cōlo, alijsque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessario prius de corpore naturali, quā de hoc, uel illo corpore demonstranda est, sequitur ergo ut necessario antecedit corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum, inferre est passio tradenda de demonstratione, hæc autem immediate competit syllogismo, prius ergo de syllogismo est ostendenda, ob idque syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem

Triplex ordo doctrinæ.

Dubiū.

Senten-
tia Phi-
lopo. &
Auer.

Probaf
senten-
tia Phi-
loponi.
1. Ratio.

1. Ratio

Refellit
senten-
tia Phi-
lopo.

Ratio.
qua pro-
bat au-
thoris
senten-
tia.

1. Ratio

Questio IIII.

152

idem multocius inutiliter repeteretur, nā in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repeteri in syllogismo Topico. & hæc est ratio qua Arist. 1. de partibus. c. 1. ostendit communia particularibus esse prius tradenda: nō igitur de hoc dubitabit ullus.

Dubiū tamen est de libris Topicorū & Elenchorum an huic sint anteposendi. Philopo. & Auic. quorum etiam meminit Auerro. in hoc prologo, asserunt librum Topicorū immediate sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteposendum. Est autem vna ratio Philoponi, quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus quam demonstratiuis preparatur, ergo cognitio & doctrina probabilium quæ Topica est antecedere debet doctrinæ demonstratiuam, antecedens est notissimum, est enim hic mos cōmunis, & præsertim Arist. qui prius ueritatem rei probabiliter, & dialectice exagitat, quam demonstratiue conuincat. Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessario, quod uocat intelligibile, nam omne necessarium est probabile, nō tamen omne probabile est necessarium, præmittenda ergo est doctrina probabilium. Circa istum Elench. Philop. docet esse postponendum libris Posteriori, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autem oportet doceri ueritatis instrumenta, quā erroris.

Hæc opinio non est recipienda, imo asserendum est cum Alexā. 1. Elench. c. 4. & Alber. hoc libro, tract. 1. c. 1. & S. Tho. at que etiā Auer. in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediate coniungi cō libris Prior. & profecto non debet quis dubitare hoc esse de mente ipsius Arist. ut diximus 1. Prior. c. 4. ubi se uelle demonstrationē tractare proposuit, a syllogismo tamen incepturum, quia communior erat post syllogismi igitur cognitionem immediate demonstrationis doctrina sequitur.

Ratio autem huius ab authoribus in præfati multiplex assignatur, quia non solum dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteposendum probatur: imperfectum non cognoscitur nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus

est imperfectum quid, demonstratio uero perfectum, ergo huius cognitio antepone da est. maior est certa, quia in imperfecto est aliqua priuatio, quæ sine positivo cognosci nequit: nullus enim quid cæcitas, quid tenebræ, quid mors cognoscat, nisi visum, lumen, & vitam præcognoscat. minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, & demonstratiuus uero scientiam: at opinio est quedam scientia imperfecta, est enī cognitio incerta & obscura.

Potest etiam minor aliter explicari, & probari, propterea aduerte cum Alberto, & S. Thoma, in prologo, tres esse rationis & intellectus processus: primus quo ex necessariis & semper ueris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper ueras, quas non contingit aliter esse, & hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet nempe scientiam, talis est demonstratio. alter est processus ab isto deficientis & imperfectus, quo intellectus non ex necessariis, & semper ueris, sed ex his quæ maiori ex parte uera sunt infert conclusionem nō semper ueram, sed quæ aliter se habere possit: & talis est processus Topicus. tertius est qui non ex necessariis aut probabilibus, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem, & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto, ob idque eius cognitio anteponi debet: eademque ratione libri Topicorū antecedunt libros Elenchorum.

Ad argumentum primum Philoponi. Responder Auer. in præfati concedendo prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quā demonstratione ostēdamus, negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina, imo prius oportet docere necessaria, quorum sunt demonstrationes, quā probabilia.

At secundum Auicenn. etiam Responder Auerroes dupliciter, primo admittendo necessaria esse probabilia non tamen sequitur ut doctrina probabilium sit præmittenda, quia in logica non considerantur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria, quæ sunt diuersæ inter se, nec aliorū

Ratio
confir-
matur.

Solut
2. Phi.

Solut
2. Auic.

Prolegomenorum

regulae in aliquo cum aliorum regulis communicant, & sic soluitur primo argumentum. Alteram etiam affert solutione, nempe negando omnia necessaria esse probabilia hoc enim falsum est, cum multa sint necessaria quae sunt non probabilia, ut diximus lib. 1. Topicorum.

QVAESTIO V.

De Modo procedendi.

Sequitur modus procedendi, hic autem facilis est, nempe definitivus, diuisivus, inductivus, & syllogisticus, eiusmodi enim instrumentis demonstrationis naturam manifestat.

Dubiū. Sed dubium est unum, à quo vix aliqui se possunt expedire: num demonstratione utatur circa ipsam demonstrationem: nō enim fieri posse videtur antequam cognita sit demonstratio posse quemquam vti demonstratione, ob idque aliqui id negāt, inter quos fuit Paulus Venetus, quod profecto est clarissime cōtra Aristotelem qui c. 2. huius libri demonstratione probavit demonstrationem constare ex ueris & primis &c. quia facit scire, unde à fine materiam probavit, quod est demonstrare: & hoc idem etiam sepe facit, propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigandis his quae ad demonstrationem exiguntur uti etiam demonstratione.

Atque ut hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominem solo intellectu ab ique alio habitu & scientia sepe syllogizare, & discurre, & demonstrare, & rationibus ac demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Arist. 1. Rhetor. ad Theodect. c. 1. perfecte

uero cognoscere hos discursus, & rationationes perfecte facere logicae artis est, nec peruenit fuit ad eorum cognitionem nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfecte cognitis, quod docti dixerunt Philopo. & Alber. 1. Præc. 2. docētes in artib. & scientijs præsupponi notions naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam demonstrationis, cum iam demonstrationem cognouerit, poterit circa eam demonstrationem uti, qui uero discit, talem demonstrationem recipit notionem naturalem, qui cognoscit esse rationem bonam, quamuis nō cognoscat exacte naturam illius, quousque demonstrationem in vniuersum didicerit.

Quod si obijcias, quomodo demonstratio probat demonstrationem? nā si ipsam probaret, dico, demonstratio quae probat sumitur, ut instrumentum probandi, demonstratio quae probatur tamquam obiectum commune omnibus demonstrationibus: non repugnat autem ut idem probet se ipsum diuersa ratione sumptū, scilicet, ut instrumentum est, & ut sub eo quod probatur continetur, quo pacto definitio definitionis se ipsam definit.

Obiectio, & resolutio.

De diuisione.

Superest ut de diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea, quae ad demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori vero quae ad ipsius mediū, sub quo definitio est, & suscitatur ista generaliter diuisione quae postea particularius sunt enarranda.

ARISTO-

ARISTOTELIS, STAGIRITAE.

Peripateticorum Principis,

Posteriorum resolutiorum. Liber primus.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SUMMA LIBRI.

De demonstrationis essentia, conditionibusque ad eam requisitis. De differentia demonstrationum quod seu quia, & propter quid. Quae figura aptior sit demonstrationi. De ignorantiae speciebus, quae in scientiis accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De varijs demum Theorematibus ad demonstrationem conferentibus.

* Verbi hoc ad discursu uia inter pretati est, alij pressius syllogistica, alij lati⁹ intellectu. Qualis incinatua cogitatio, hic & alibi vertitur. a l. per fictionē. orōnes aliqui vertitur.

Omnes doctrina, & omnis disciplina * discursu ex praexistente sit cognitione.

Manifestum autem hoc speculantibus in omnibus. Mathematicae namque scientiarum per hunc modum * accedunt, & aliarum unaqueque artium. Consimiliter autem & circa * rationes, & quae per syllogismos, & quae per inductionem.

ambae enim per ea quae praecognoscuntur faciunt doctrinam: illae quidem accipientes, tanquam à cognoscentibus, istae vero monstrantes vniuersales per id quod manifestum sit singulare. Idem & Rhetorice persuadent. aut enim per exempla, quod est inductio: aut per enthymemata, quod est syllogismus.

Bisariam autem necessarium est praecognoscere. alia namque quod sunt praesuscipere necessarium: alia vero quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambobus. ut quod quidem omne ut asserere, aut negare, uerum, quod est: triangulum vero, quod hoc significat: unitatem autem ambobus, & quid significat, & quod est. non enim

enim consimiliter horum vnum-
quodque manifestum nobis est.

4 Est autem cognoscere, alia qui-
dem prius cognoscentem, quorum-
dam vero & simul accipientem co-
gnitionem: ut quaecunque sunt sub
vniuersalibus, quorum habet cog-
nitionem. quod enim omne triangu-
lum habet duobus rectis aequales,
praesciuit: quod autem hoc, quod
est in semicirculo, triangulum est,
simul inducens, cognouit. Quorum-
dam enim in hunc modum discipli-
na est, & non per medium, extre-
mum cognoscitur: quaecunque iam
singularia sunt, & non de subiecto
aliquo.

5 Ante vero quam inductum sit,
aut acceptus fuerit syllogismus. mo-
do quidem aliquo fortasse dicendum
est scire, modo autem alio non.

6 Quod enim non fuerit si est sim-
pliciter, hoc quomodo sciuit, quod
duos rectos habet simpliciter? sed
manifestum quod ita quidem scit,
quoniam vniuersaliter scit, simplici-
ter autem non scit.

7 Si vero non, quae in Menone, du-
bitatio continget, aut enim nihil ad-
disceat, aut quae nouit.

8 Non enim iam, veluti quidam ni-
tuntur soluere, dicendum, an ne-
sti omnem binarium, quod par est,
aut non? asserente autem, attulerunt
quendam binarium, quem non exi-
stimabat esse: quare neque parem.
Soluunt enim, non dicentes om-
nem scire binarium parem esse, sed
quem sciunt, quod binarius. Atqui
sciunt quidem, cuius demonstratio-
nem habent, & cuius acceperunt:
acceperunt autem non de omni, de

quo utique noscant, quod triangu-
lum, aut quod numerus, sed simpli-
citer de omni numero, atque trian-
gulo, nulla enim propositio accipi-
tur talis, quod quem tu nosti nume-
rum, aut quae tu nosti recti lineam;
sed de omni. Ceterum nihil, puro,
vetat, quod addiscit aliquis, est sic
scire, est autem sic ignorare, absur-
dum enim, non si nouit quodam mo-
do quod addiscit, sed si ita, ut inquā-
tum addiscit, & sic.

Omnis doctrina & omnis disci-
plina.

RISTOTELES optimus
artifex ex omnia quae de qua
libet re proposita peti solent
de demonstratione tradit, quae
rimus enim primo an res sit,
deinde quid sit, tertio qualis sit, postremo
quare talis sit, his enim scientia absoluit.
Atque haec quatuor de demonstratione doc-
cet, quia multi negarunt demonstrationem
esse, negantes scientiam haberi de rebus,
cum caduca & mutabiles sint: quales fue-
runt Heraclitus, Democritus, & alij. Alij
asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam
nostram non esse aliud quam recordationem
& reminisceremur eorum quae anima sciebat:
qualis fuit Plato, ut quidam asserunt, hos re-
mouet errores, docens & scientiam esse,
ac de nouo fieri affirmans, ideoque demon-
strationem esse. propterea statuit omnem
doctrinam fieri ex praexistenti cognitio-
ne, atque postea intedit inferre ex ista, ut no-
tat Philop. demonstrationem. quae doctri-
na est, fieri ex praexistenti cognitione.

De sensu Propositionis
Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebra-
tissimae propositionis: quidam recentiores opinio-
nem per doctrinam & disciplinam, intelligunt recetio-
rum. quaecumque cognitionem intellectus, pro-
pterea enim additur illud verbum, intelle-
ctiua, ad excludendas cognitiones sensuum.
Cognitio autem intellectus duplex est, alte-
ra

ra simplex seu incomplexa, in qua non est
verum, l. falsum, quam Auerroes in presen-
ti vocat secundum viam formationis, altera
est cognitio composita & complexa, i qua
inest verum aut falsum, quam vocat Auer-
roes secundum viam verificationis: haec autem
cognitiones sic se habent, ut nunquam sit co-
posita, quin simplex praecedat, simplex tamen
esse potest, ut nulla alia simplex, aut com-
posita praecedat in intellectu: non tamen
esse potest quin praecedat aliqua cognitio
sensus, cum non contingat intellectui intelli-
gere absque praecedenti sensus cognitione.
quo supposito, secundum horum sententiam
sensus propositionis est, omnis cognitio
intellectus sit antecedenti cognitione sensus.

Impro-
bat pri-
ma ex-
positio.
Hae doctrina vera est, sed non videtur
ad mentem Aristotelis esse, non enim sim-
plices notitias intellectus quis doctrinas
aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas no-
ticias sensuum exteriorum.

Secunda
sententia
Themis-
tij.
Ariorum fuit opinio asserendum per do-
ctrinam & disciplinam intellectiuam esse
intelligendam cognitionem complexam
veritatis: haec autem duplex est, quaedam
prima & immediata, quae ex alterius veri-
tatis cognitione non dependet, qualis est
cognitio principiorum per se notorum; al-
tera est veritatis cognitio, quae ex altera pe-
det, quae discursiua dicitur, & haec utraque
veritas semper praesupponit aliquam cog-
nitionem: non enim quis totum maius esse par-
te intelliget, quin prius quid totum, quid
pars sit cognoscat, & tunc dicunt illud ver-
bum, intellectiua, addi ad excludendas co-
gnitiones sensuum, quae etiam doctrinae di-
cuntur, ut patet in multis brutis, quae di-
scunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Impro-
bat 2.
Sua.
Hae sententia non est spernenda, est
enim Themist. Philop. S. Thomae, & do-
ctrina vera est, & conformis Aristoteli, sed
quae non videtur admodum ad mentem
Aristotelis, nam non videtur de quacumque
cognitione veritatis loqui, sed de discursi-
ua, ut patebit; nihilominus tamen est sen-
tentia probabilissima.

Tertia
Sententia
Alb. &
aliorum.
Alia est sententia quae maxime mentem
Aristotelis exprimit, nempe per doctrinam
& disciplinam intellectiuam intelligi veri-
tatem discursiuam, quae rationatione &
discursu habetur: hoc enim illud verbum,
intellectiua, graece significat, & tunc est sen-
sus, omnis cognitio vel omnis assensus qui

ratione & discursu habetur, sit ex aliquo
alio antecedenti iudicio, nempe praemissa
rum, aut principiorum, aut antecedentis,
ex quo illa discursiua cognitio deducitur:
haec ex expositio Auerrois. Alber. Lincon-
nien. Appollini Pauli, & Aegidij: & mihi
videtur ad mentem Aristotelis esse.

Nota. 1.
Circa verba autem notare oportet cum
Philop. & alijs, per doctrinam & discipli-
nam eandem re cognitionem intelligi, nam
eadem cognitio ut a magistro procedit do-
ctrina dicitur, ut vero a discipulo recipitur
disciplina: attende autem ex Liconien. non
solum doctrinam seu disciplinam dici quam
a magistro viva voce quis accipit, sed etiam
quam ex scripturis. l. proprio labore inue-
niendo consequitur.

Nota. 2.
Aduerte praeterea per cognitionem in-
telligi, non inuentionem, ut voluit Alex.
sed quid superius, nempe cognitionem tam
discursiuam, quam non discursiuam, inuen-
tam, aut a magistro traditam, intellectiuam,
aut sensitiuam: ut sit sensus; doctrinam. i. iu-
dicium conclusionis haberi ex praexisten-
ti cognitione siue haec sit alio discursu ha-
bita siue immediate cognita, siue sit intel-
lectus, siue ipsius sensus.

Nota. 3.
Aduerte praeterea, cum illa propositio,
ex, dicat habitudinem termini, aut partium,
aut materiae, aut causae efficientis, hic cau-
sam efficientem denotat, ut sit sensus, co-
gnitio, seu assensus praemissarum faciunt do-
ctrinam seu asserentem ipsius conclusionis.
atque haec est huius propositionis explicatio.

Manifestum autem hoc speculan-
tibus, &c.

Inductione propositione probat in om-
nibus artibus & disciplinis quae ratione uti-
tur, nec haec probatio est per exempla, ut qui-
dam ex recentioribus asserunt. sed est inductio
ut docet Auer. Philop. Them. & alij.

Inductio igitur est, primo in mathema-
ticis artibus, haec enim doctrinam faciunt
suarum conclusionum ex praecedenti co-
gnitione principiorum: & sub his discipli-
nis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundo inductio sit in alijs artibus, &
per eas intelligit Themist. artes operati-
uas, licet id non placeat Auer. sed tamen
verum dicit Them. in his enim non contin-
git veritatem discursu consequi, nisi ex pra-
existenti cognitione, quamvis Themist.
explicit

Resellit
intra A-
uer. de
artibus
operati-
uis.

explicit de veritate non discursiva secundum suam interpretationem, ut diximus.

Tertio in orationibus dialecticis, i. in ratiocinationibus probabilibus quae sunt syllogismi, & inductiones, in quibus sit doctrina, i. conclusionis cognitio ex praecedenti cognitione, nam in syllogismo dialectico accipimus praemissas tanquam notas & datas, in inductione vero ex singularium cognitione doctrinam universalem facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam dialecticus de quo hic sit sermo, non solum unam partem contradictionis sicut demonstrator, sed utranque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Nota.

Ultimo inductio fit in discursibus Rhetoricis quae sunt enthymena, & exemplum, in quibus non sit doctrina consequentis nisi ex praecognitione antecedentis.

Vocat autem enthymema syllogismus & exemplum inductionem, ut notat Theophrastus, quia enthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum imperfecta inductio.

Sed non mihi admodum hoc placet, nam licet enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cum syllogismo pliciat, tamen exemplum non ad inductionem, sed ad syllogismum reducat, & in ipso pliciat, non dicitur imperfecta inductio, exemplum. n. p. singulare pbat singulare, at inductio per singulare vlt.

Propterea mihi videtur sensus Aristotelis esse, enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum syllogismus, & exemplum, quod apud Dialecticum inductio; & hoc solum intendit Aristoteles: dum vocat enthymema, & exemplum inductionem, & syllogismum.

3 Dupliciter autem praecognoscere oportet, quaedam enim, &c.

Postquam Aristoteles omnem doctrinam ex praestituta cognitione fieri docuit, nunc ea quae ante demonstrationem praecognoscere oportet, ac modos quibus praecognoscantur tradit.

Nota de Praecognitionibus a-
liqua.

Pro quorum intelligentia advertendum est ea dici praecognita, quorum cognitio est necessaria ipsi demonstrationi, adeo ut demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere, non tamen ipsa demonstratione, sed extra cognoscuntur. Modus autem cognitionis quo haec praecognoscere necesse est, praecognitio dicitur, ut modo clarius explicabitur: co-

currunt. n. ad demonstrationem tria, quae sunt quae demonstranda proponitur, ut in animis sit immortalis, propositiones ex quibus est demonstranda questio, nempe ois actus immixtus materiae est immortalis, ois animus est actus immixtus materiae: ex his. n. sequitur, animus ergo est immortalis: tandem principia quorum virtuti & robori innititur & pbat haec propositiones, nepe ois actus immixtus materiae est immortalis, & non esse actum immixtum, quod fieri non potest, & talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum usus clarius & frequenter in mathematicis perspicitur.

Est secundo advertendum non oia haec tria demonstrationem componere & constituere, sed duo priora; questio enim mutata forma sit conclusio, nam sub forma dubitandi, questio est, sub forma vero assertionis illata, est conclusio; praeterea ipsae propositiones intrinsecae demonstrationem componunt tanquam praemissae, at dignitates extra demonstrationis compositionem manent, non enim ea formaliter componunt.

Nota se

His duobus suppositis Aristoteles docet eum qui aliquam demonstrationem facit, aut ea componit, praecognoscere debere tria, duo ex parte questionis, unum ex parte propositionis. in questione. n. sunt partes duae, predicatum, quod a latinis passio, a Graecis questio seu interrogatio dicitur, quod demonstrandum de altera parte proponitur, quam latini subiectum, Graeci datum vocant, ut in superiori questione, an animus sit immortalis; immortale, questum, animus vero datum dicitur.

Expositio.

In hac ergo questione de dato, duo praecognoscere necesse est, nempe quid animus significet, & an sit immortalis. n. haec duo iam de animo praecognoverimus, nequaquam ad demonstrationem accedemus, nam quod haec de illo supponit, est. n. sensus, supposito cognosci, quid animus significet. & animus esse, petitur, an sit immortalis, hoc enim est demonstrandum.

De questio vero unum praecognoscere oportet, nempe quid significet, ut quid p. immortale significetur. nam si immortale sit, hoc ipsum in demonstratione cognoscitur, dum de subiecto demonstratur. Ex parte autem praemissarum

missarum unum oportet praecognoscere, nempe dignitates quae extra demonstrationem sunt, his enim non praecognitis non fit demonstratio. opus autem est de his praecognoscere an sint. i. veras esse, nam sicut an sit de re simplici, perit an ens sit, ita de complexo an sit, perit an verum sit, patet igitur, tria esse praecognita, datum seu subiectum, questum, & dignitatem, duas autem esse praecognitiones, an sit, quid si significet.

Expositio.

His suppositis ad textus verba accedamus, quibus notare oportet per unitatem intelligi subiectum seu datum, per triangulum, quod situm seu passionem, per verum est affirmare. i. negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans haec ad verum & eandem demonstrationem pertinere, unitas enim & triangulus non ad eadem demonstrationem pertinet, sed diversam, ut notat Philopon. Alb. & alij, nam triangulus est primum questum in Geometria, dignitas vero illa datum in Arithmetica, dignitas vero illa omnibus est communis demonstrationibus.

Dubium.

Dubitabis, nonne maiorem & minorem oportet praecognoscere, cum conclusionis doctrina non nisi ex propositionum praecognitione fieri possit, quare ergo dignitatem solam praecognoscendam docet? alij qui sub dignitate etiam ipsas propositiones intelligendas dicunt, quod tamen non est ad Aristotelis mentem in hoc textu: praeterea diligenter advertes, hic intendit Aristoteles ea praecognita manifestare, quae in ipsa demonstratione non cognoscuntur, sed ante, cum in ea non reperiantur. cum autem duo sint quae demonstrationem praecedant, ad ipsam tamen necessaria, nempe dignitas, & questio, haec enim formaliter non faciunt demonstrationem, licet sint necessariae haec oportet praecognoscere; reliqua enim fiunt propositiones, & conclusio ut conclusio est, in ipsa demonstratione cognoscuntur: ob id igitur talia praecognita assignavit.

Est autem cognoscere alia quidem.

Istum textum magnae difficultatis esse varia & multiplex gravissimorum interpretum expositio comprobatur. In medium adducam ea omnia quae dicuntur, ex his enim utilitatem decerpemus, licet ad mentem Aristotelis haec omnes expositiones non sint.

Latini fere omnes, hunc textum ita explicaverunt, ut velit Aristoteles explicare & docere quo ordine maior & minor ante conclusionem praecognoscantur in praecedenti enim textu, (ut diximus in dubio praeposito) ipsi existimant Aristotelem inter principia praecognita maiorem & minorem cum dignitatibus annumerasse; nunc vero inter has duas praecognitiones ordinem assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione continetur, quarum altera, maior, multo tempore ante cognosci potest quam conclusio, potest enim quis ante scire omnem triangulum habere tres angulos, quam sciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos; altera, minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur, non enim stat quoniam scire hunc esse triangulum, quae minor est, quam simul sciat habere tres angulos aequales duobus relictis, quae erat conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen natura ipsa minorem cognosci, cum sit causa conclusionis.

Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquam hic traditum: Cognita maiori & minori, simul tempore cognoscitur conclusio, & hoc dictum limitat, docentes esse intelligendum supposita cognitione consequentiae bonae, nisi enim bona esse consequentiam cognoscamus non opus est simul cognoscere conclusionem; & ita interpretantur Aristotelem, cum dicit, singularia cognoscimus in duces: i. illa singularia, quae in minori cognoscuntur, quae sunt ultima, i. minores extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes & inferentes conclusionem cognoscimus, ita exponunt S. Tho. A. Egid. Lincon. Paul. Apoll. & alij cum his.

Haec quidem doctrina vera est, sed pace eorum dicam, extra mentem & textum Aristotelis. nam id quod de maiori dicunt etiam de minori dici potest, ut enim minori cum maiori cognita statim cognoscitur conclusio, ita maiori cum minori posita cognoscitur conclusio, quod si dicam, maiori per se absque minori cognita non cognoscitur conclusio, ita etiam dicam, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & utranque per se prout tempore cognoscere possumus, quam ipsum conclusio.

Improbatur.

1. expo.

conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, ut quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia quæ non dicuntur de subiecto? præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, ut consideranti parere potest.

r. expo. Philopon. aliter locum interpretatur, ut Arist. velit in hoc textu ostendere inueni-
Philop. tionem etiam fieri ex præexistente cognitione, cum superius probatum fuerit de doctrina & disciplina, quantum autem ex ipso Philopon. conici potest. per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quæ per aliud medium habetur, siue à nobis inuentum, siue ab alio acceptum, per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquiritur ex aliquo vniuersali prius cognito, ut qui sciuit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perspecto aliquo triangulo per sensum statim cum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoscit. Et talis cognitio inuentio dicitur, & de hac dicit Aristoteles in præfati quod sit ex præexistente cognitione, nempe ex ipso vniuersali prius cognito, & non per medium aliquod, sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendit: at quia est alius modus qui videtur esse in præexistente cognitione, nempe cum prius aliquid cognouimus, & rursus illud obliuione intercedente cognoscimus, quæ recordatio dicitur, hunc modum Aristoteles in principio textus posuit, ut et explicaret oēs modos cognoscendi ex præexistente: tamen ut vult Philopon. ista non est cognitio, sed recordatio.

in pb. Istā est sententia Philop. i. quāuis admodum obscure ipse loquat, nec videtur admodum litteræ consona, nā Arist. non loquitur de cognitione illa qua cognoscimus hūc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quā ipse Philopon. inuentionem vocat, sed de hac cognitione sensus, qua hūc triangulū esse absq; medio percipit.

r. expo. Themistius vero quem sequitur Auer. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim Aristotelem vere excipere duas cognitiones quæ videntur ex præexistente cognitione fieri, & non sunt, altera est quæ est per recordationem seu reminiscētiā, cum idem eodem modo quo ante cognouimus, obliu tamen fuimus, rursus cognoscimus; atque hæc non propriè sit ex

precedenti, cum sit eadem cum præcedenti, i. eiusdem rei, eodem modo cognita: & hoc est, quod dicit Arist. est quædam cognoscere prius cognoscentem, id est quædam cognoscimus, quæ ante cognouimus. altera cognitio est singularium quorum vniuersale cognouimus, hæc enim videtur ex præexistente fieri cognitione, sed nō sunt; nam qui scit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, si postea videat triangulum hūc, tunc cognoscit eum habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistente cognitione vniuersalis, sed hunc triangulum esse absque præcedenti cognitione solo sensu percipit, sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoscit. proinde statim docet Aristoteles quo pacto etiam illā conclusionem singularem partim ante cognoscamus, in verbis quæ in textu sequuntur. Ista est expositio Them. quam obicere satis tradit Auer. nec mihi displicet, maxime enim videtur textui & sensui congruere, quamuis illa priora verba non sint exacte declarata, ut inferius videbimus.

Albertus, cap. quarto aliter videtur exponere, dicit enim hic Aristotelem velle ostendere quo modo conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus: ac de vniuersalibus primo dicit; eas cognosci alia prius cognoscendo, i. earum cognitio procedit per permissas quæ habeant mediū propriū ipsarum, sicut quando hominē risibilem per animal rationale, aut per modum propriū hominis probamus: at singulares non possunt per medium propriū probari, sed solum per applicationem communis & vniuersalis, quod sensu fit; ut probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando vniuersale, i. cognoscendo illum esse triangulum: & hoc est quod Arist. dicit absque medio cognosci, i. sine medio demonstratione, sicut conclusio vniuersalis. Hæc sentit Albertus.

His propositis existimo Aristotelem sic esse exponendum, ut velit ostendere ea quæ in doctrina aliqua discursiua continentur dupliciter cognosci. docuerat enim ante ipsam demonstrationem præcedere cognitionem dignitatum, datū, & quæ sit: i. ut perest

r. expo.
Alb.

r. expo.
Alb.

perest ut ostendat quo modo assentiamus his quæ in ipsa demonstratione, seu doctrina discursiua continentur, ac docet aliqua esse quibus non assentimus nisi per aliquam rationem præcedentē, ut quando præmissas sumimus vniuersales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis est maior in hoc discursu, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: ille est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis: & hoc est quod dicit, est cognoscere, i. aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes i. pp. precedentū alii discursum. At vero aliqua sunt i. discursu quæ non alias cognouimus, nec discursu præcedenti; sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouimus, & hæc sunt singularia; quia sub vniuersali maiori subsumimus, non enim sicut ipsa maior per discursum cognoscuntur, sed sine medio, solo sensu, ut quod iste sit triangulus: nō enim loquitur de conclusione, sed de minoribus sub vniuersali sumptis: & ista expositio iudicio meo est valde notanda, maxime enim Aristotelem explicat, quod si hæc non placeat, placeat expositio Them. posita.

Antequam autem sit inducere.

Cum præmissæ quomodo cognoscantur in discursu proximè docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet ipsam conclusionem antequam inducta & illata sit, quodammodo esse cognitā, & quodammodo non. Verba textus sunt notanda, dicit, antequam sit inductum, aut acceptus syllogismus: nam cum iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, quæ vocat inductum, ut quando sub illa vniuersali additur iste est triangulus; siue vniuersalis, quod vocat acceptus sit syllogismus, ut in vera demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfecte sciunt: antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamen vniuersales ac maiores propositiones constituta sunt, tunc partim scimus, & etiam partim & aliquo modo ignoramus.

Quod enim nesciuit si est simpliciter.

Incipit declarare quomodo talem con-

clusionem aliquo modo sciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa singulari dicens; ignoramus illam singularem in particulari; cum nesciamus illū esse triangulum, at scimus vniuersaliter, dū scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos. similiter de alijs conclusionibus, quas in præmissis scimus in virtute, non autem in propria forma & actu, quousque inferantur. Hæc est explicatio iuxta textum quæ communiter habetur; & profecto auderem dicere ista verba sub interrogatione legenda, sic: Quod enim nesciuit si est simpliciter, hæc quomodo sciuit quod duos habeat rectos simpliciter? ac si dicat, nos in ille vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam conclusionem singularem, nā de quo ignoramus, an sit, quomodo perfecte scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? at si dicat, non scimus perfecte, hunc triangulum habere tres angulos quousque illum triangulum esse sciamus; ac ob id, concludit in illa vniuersali maiori conclusionem non actu & in propria forma cognosci, sed vniuersaliter & in potentia, & hic locus est notandus, quem docte quidem Burā sub interrogatione interpretatus est.

Si vero non Memnonis ambiguitas.

Ex modo quo partim sciamus conclusio nem antequam sit inducta, & partim nesciamus, soluit duos cauillos, ut declarat Themist. & communiter omnes. alter est Memnonis apud Platon. in dialogo sic in scriptio: hic enim probabat non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem, tali argumento, nam qui inuestigat, i. scit id quod inuestigat, & tunc non est inuenire nec discere, cum iam id cognoscat, si vero non scit, frustra querit cum etiam si illi occurrat, non deprehensurus sit.

Ad hoc autem respondendum est, nos querere & inuenire ea, quæ sciueramus & cognoueramus, in vniuersali tamen & in virtute, ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus. nec est absurdum nec impossibile, quemquam discere.

In Cap. Primum.

discere id quod cognoscebat, sed cognoscebat in vniuersali, discit autem in particulari; inconueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea diceret.

Nota 1. Vbi aduerte discrimen esse inter Platonem & Aristotelem. Plato enim dicebat nō sciri quicquam de nouo. sed scire esse reminisci. Aristoteles vero etiam docet, prout conclusionem non sciri de nouo, sed eius cognitio in virtute præcessit. est autē inter hæc duo magnum discrimen, nam reminiscencia est cognitio illius quod ante eodem modo & sub eadem forma cognouimus, obliuio tamen intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis, seu virtualis quæ præcessit, secundum Aristotelem non est quæ postea redit, sed primo rem in suo principio & in vniuersali sciimus, postea eā in particulari discimus.

8 Non enim sicut quidam conantur.

Hic est alter cauillus, vt supra diximus, secundum Themist. qui est Sophistarum volentium probare nos non scire, quia si sciremus, tunc esset scientia huius, omnis dualitas est numerus par, quod concedendum est: tum autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parē, hæc quæ est abscondita, & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parē, quod est falsum; nam cum ne scias esse dualitatem, non scies esse parē. reijcit solutionem quorūdam, aliqui enim conuicti sophismate respondebant se non scire omnem dualitatem esse parē, sed omnem eam quam scirent esse dualitatē.

Aristoteles hoc reprehendit, ac dicit absque vlla limitatione fatendum esse omnem dualitatem sciri esse numerum parē; cuius ratio est pulchra, nam quando demonstratio illius fit, absque vlla limitatione fit, nec præmissæ quibus demonstratur limitantur ad has illas dualitates, sed ad omnes; oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distincte & particulariter esse parē, quousque sciamus illam esse dualitatem, sciimus tamen eam in communi & vniuersali.

Alij sere omnes hunc cauillum Posteriorum cum eo qui Menonis est coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic de-

bet continuari; nam aliqui respondebant ad prius argumentum, nos scire ea, quæ ignorabamus; aduersus quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio; nam si scis omnē dualitatem esse parē, etiam scies hanc quæ est in manu mea esse parē, quæ est conclusio, & tunc respondebant aliqui quod superius diximus. Hæc circa capitis expositionem.

QVÆSTIO I.

De ijs quæ in expositione textus dicta sunt.

Vt magis quæ dicta sunt elucidentur, 1. Arg. vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare: ac est arg. primum. Multæ sunt scientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexistenti sunt cognitione, ergo illa prima propositio est falsa, probatur antecedens; angelorum scientia est doctrina, & tamen non est ex præexistenti cognitione, nam a Deo simul cum omnibus scientijs naturalibus creati sunt. præterea multa homines discunt, quæ ignorabāt, & non ex præexistenti cognitione & iudicio.

Secundo contra id quod dicitur oportere de subiecto, seu dato præcognoscere quid est, aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis. si dicas de quid est rei, videtur expresse contra textum, in quo sermo est de definitione nominis: si vero dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Aristoteles, nam in demonstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso.

Tertio contra id, quod dicitur de quaestione seu passione, supponimus quid significet, non tamē quia est, videt hoc falsum, nā cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, mouemur ad querendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionum quas experiebantur coeperunt philosophari, ergo ante demonstrationem oportet præcognoscere passionem esse, sicut de subiecto.

Quarto non est idem quia est subiectum, & quia est dignitas, nam alterum & incomplexum,

Quæstio I.

157

complexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quam duæ: imo quaestio an sit seu quia est solum est de simplici de complexo enim est qualis res sit.

Arg. Quinto nō existente subiecto est de eo demonstratio & scientia, ergo non de eo præcognosci an sit, probatur antecedens nam propositiones quarū est scientia sunt semper veritatis, quæ semper sunt veræ etiam si extrema non supponant.

Arg. Sexto non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita, ergo nō cognoscit simul maiorem & minorem cum conclusione, nā si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, falsū non poterit centum: tunc demus quod intelligat simul omnia quæ potest demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est, quod assentiet maiori, & minori quia potest, sed non conclusioni, quia ultra iam non potest.

Arg. Septimo nullus est defectus illius syllogismi sophistarum, ergo responsio Aristoteles nulla est. probatur antecedens, nam bene sequitur, scio omnem dualitatem esse parē, ista occulta est dualitas, ergo illa scio esse parē etiam in particulari: non apparet quis sit huius defectus. Hæc videntur magis examinanda in præsentia.

Ad pri- Pro solutione primi notandum superiorem esse cognitionem doctrinæ ac disciplinæ discursiua, nam doctrina discursiua solum significat cognitionem, & iudicium rei quod aliquo discursu habetur, vnde nō omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cum iudicium principiorum per se notorum non sit doctrina, non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratiocinio illis assentimur, cognitio significat quodcumque iudicium siue sine discursu, siue cum discursu habeatur, siue sit in intellectu, siue sit in sensu, quale est iudicium singulare, & tunc est sensus. omne iudicium ex discursu aliquo procedens fit ex præexistenti cognitione, id est iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque vilo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu: nam multorum vniuersalium iudicium intellectus fit ex præexistenti iudicio singularis quod est in sensu, ex his soluitur argumentum primum, scientia

Log. Tol.

enim angelorum non ex discursu aliquo habita, sed a Deo solo infusa est; præterea etiam ipsi absque discursu res intuentur: propterea non dicitur doctrina discursiua, de qua solum dictum est, ex præexistenti fieri cognitione.

Hoc idē dicimus de illis veritatibus, alijs & iudicijs quæ absque discursu sunt, quāuis multoties latet occultus discursus, & præexistens iudicium. Cum enim credo aliter dicto latet iudiciū antecedens viris cordatis esse credendum, & hoc frequenter accidit in his quæ autoritate dicentis ratione alia non interueniente recipiunt.

Ad secundum Caietanus contendit per quid est, intelligendā esse definitionē substantialem subiecti, hanc enim oportet præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in demonstratione propter quid, quæ procedit per eam, nam in demonstratione, quia, quæ per esse solum rem demonstramus non est opus de finitione subiecti, ac ob id non opus est præcognoscere. Hæc sententia Caietani est contra omnes sere expositores Græcos & Latinos, & contra ipsum textum Aristoteles, vbi expresse loquitur de definitione nominis.

Oportet in hac re aduerte multum interesse inter definitionem nominis & definitionem substantialem, rei nam definitionem rei explicat rei ipsius naturam, resolvens in omnes partes essentia: unde per tantum definitionem rem cognoscimus cognitione & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentia: at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem significatam, indicando quæ res sit quam significat, non autem rem ipsam ita explicat, vt naturam & essentiam distincte manifestet, sed solum confuse eam dicit, quatenus intelligatur esse quædam res ab alijs distincta, & separata, quomodo res recipiunt res ipsas vocabulis expressas.

Ex quo fit primum discrimen, quod vnius uocis possunt esse plures definitiones nominis modis variis explicantes rem vnam quam uox significat: at definitio rei vna est, cum vnicum sit genus proximum, & differentia per quæ res definitur.

Est secundum discrimen: accidentia non habent perfectas definitiones rei, cum enim eorum essentia sit imperfecta, & a substantia

Ad sm. Prima solu.

Nota differētiā in definitionē rei.

Primū.

Secundū.

substantia dependens, non definiuntur absque substantia: quam definitionem Arist. 7. Metaph. c. 4. vocat per additamentum: substantia est quæ perfectam definitionem habet, cum non definiatur per aliquid extra genus suum: definitio uero nominis tam substantiæ, quam accidentis perfecta est, cum nominum accidentis, & substantiæ significatio perfecta sit, & propria.

Tertium. Tertio differunt, nam uoces significantes res ueras & naturales definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest uocibus significantibus rerum figmenta & impossibilia, ut Chimera, infinitum, vacuum.

Quartum. Postremo differunt, nam complexa non definiuntur definitione rei, ut homo albus, cum non faciant unam essentiam per se, at definiuntur definitione nominis: nam si uestis significaret id quod hoc totus homo albus, posset definiri, ut dicitur 7. Metaph. c. 4.

His suppositis, circa harum definitionum declarationem, dico primo, in omni demonstratione, quæcunque sit, oportere præcognoscere de subiecto quid significet, & hæc est mens Arist. in præfati, ubi generaliter loquebatur. Dico secundo contra Gaetanum, multæ sunt demonstrationes, potissimum propter quid, in quibus non opus est præcognoscere quid sit subiectum: & hoc profecto patet, nam Astrologi demonstrant Lunam eclipsari per tuam causam, & nesciunt quæ sit natura coelorum & lunæ: demonstrant multa mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum, non ergo oportet præcognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertio, neque in ipsa demonstratione, quæ sit aliquando per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda, nam quamuis ante conclusionem præcognoscenda sit, non tamen ante totam demonstrationem, imo in ipsa cognoscitur demonstratione, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his, quæ extra demonstrationem præcognoscuntur, ex quibus inferitur hic definitio nominis, non de definitione rei Arist. loqui.

Ad tertium. Ad tertium oportet distinguere scientiam, seu doctrinam esse in duplici differe-

rentia, quædam est quam inuentione consequimur, cum nimirum per nos ipsos speculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus, quo modo scientiarum inuentiones sunt adepti scientiam & cognitionem rerum; quædam est scientia quæ acquisitione habetur quando ab alterius dictis, vel scriptis eorum quæ ignorabat, aliquis cognitionem consequitur: hæc duæ scientiæ, nempe inuenta, & acquisita non differunt ex parte obiectorum & eorum quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi; nam scientia quam habuit primus inuentor huius, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea quam nos habemus, cum sit eisdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos a magistro recipimus: sicut eadem est via quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans, sed per se peragere intendens, unde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequendi, ita inuenire est difficillimum & multis expositum erroribus.

Est præterea aduertendum aliam viam obseruare eum qui inuenit, aliam eum qui discit: qui inuenit semper a sibi notioribus incipit, nec ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora siue posteriora: at qui addiscit incipit frequenter etiam a notioribus natura & prioribus, licet ei sint ignota, cum sit doctor qui ea sibi manifesta faciat, neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora natura per priora cognoscat, hoc enim est scire, rem per causam cognoscere.

Est præterea aduertendum discrimen esse inter res Mathematicas, & res Physicas, seu Metaphysicas, in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus, notius enim nobis est lineas omnes a centris æqualium circulorum esse æquales, quam super datam lineam æquilatrum triangulum constituere, illud tamen est huius causæ: at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippe sensibiles feruntur: similiter in Mathematicis quæ partim sunt Physicæ, ut in Astrologia, notius enim est eclipsim esse, quam interpositionem

neri terræ, quæ illius est causa. Ex his fit ut quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus & passionem, in inueniendo tamen aliquando præcedant effectus, ut in naturalibus, aliquando causæ, ut in Mathematicis.

1. Solu. His suppositis dico primo, in scientia acquisita, cum causam primo cognoscamus, ac per eam probemus effectum seu passionem inesse subiecto, non opus esse præcognoscere effectum esse. dico secundo in inuentione Mathematica non etiam opus esse effectum esse præcognoscere, cum is per causam quæ primo cognoscitur demonstratur. dico tertio in inuentione naturali effectum esse præcognosci, cum per eum indagemus causam. dico ultimo hoc non esse contra Aristotelem qui docuit ad demonstrandum uniuersaliter non esse opus præcognoscere passionem esse, quod si aliquando præcognoscitur, id est in uia inuentiua, non autem in uia demonstratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfecte & uniuersaliter præcognoscitur illum effectum seu passionem esse, sicut post demonstrationem, quod probatur ex eo quod postquam cognouimus illum esse per inuentionem, iterum per causam eundem demonstramus.

ad quæstionem. Ad quartum responderetur, non dubium esse, non eandem esse præcognitionem re subiecti, & dignitatis, nam sicut aliud est ens existens, aliud ens verum, ut dicitur 2. Meta. cap. 2. nec aliter quam analogice conueniunt, ita alia quæstio & præcognitio unius, alia alterius: at quia unicum est ens in utrumque diuisum, licet analogum uox tamen una & conceptus idem, unica est præcognitio, quia est vtriusque: sicut quamuis substantia & accidens analogice sub ente contineantur, tamen una cõsetur quæstio, an sit, de substantia & accidenti, nec instantia valet, nam quando de aliquo subiecto accides petimus, dicitur quæstio qualis sit, at quando de toto complexo per modum unius sumptis quærimus, est quæstio simplex an sit. dices, quare ergo non petimus de dignitate, quid sit? Responderet Galetanus dupliciter, primo quia non habent complexa definitionem rei, secundo quia nec habet secundum se definitionem nominis, nam significatio complexi est significatio partium, non sua

sed neutra solutio placet: non prior, quia ut diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: non posterior, quia licet significatio complexi pendeat ex partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo compositionis, & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico significationem dignitatum esse notissimam cui libet etiam addiscenti scientiam, cum vocabulorum illorum significatio sit communis & vulgaris: Propterea non curat Aristoteles explicare per se hanc præcognitionem, sed cum ea quæ est, an sit, coniungit: significationes subiectorum, & passionum non ita patent, cum sint particularia, & propterea in his separatur quæ & præcognitio, an sit, & quid sit.

Ad quintum. Respondetur præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere re subiectum existere non quod in præfati modo existat, sed temporibus a natura statutis, quo pacto scientia est fulgure, uento, eclipsi, quæ dicuntur esse, quod suis temporibus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent veræ, etiam si nullo tempore existat alibi dicemus.

Ad sextum. Respondetur sensum illius, maiori, & minori cognitio simul cognoscitur conclusio, esse, si quis assentit maiori, & minori, tales assensus, necessario efficiunt assensum conclusionis absque ulla mora. Quod si petas, an quando aduenit assensus conclusionis maneat alij assensus, respondeo pro præfati manere, nec est inconueniens aliquibus simul variis assensibus assentiri, cum sint per modum unius: Ad instantiam dico in illo casu, si quis assentit maiori & minori, etiam assentiet conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquem assensum ex aliis octo quos habebat.

Ad septimum. Respondetur Aristotelem non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in uniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari, & in propria forma, tunc dicendum est variari appellationem uerbi, cum modo uniuersali, modo significationem particulari & singulari applicet.

et. Alii dicunt maiorem esse modalem compositam, sub qua non licet singularia subsumere, cum per suam de inesse regulanda sit immediate. Sed hæc de hoc capi te sufficiant.

Quid sit Scire, quid Demonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit propositio, Immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis quam conclusionem credendas esse.
CAP. II.

SCIRE autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.

Planum igitur, quod tale aliqui scire est: nanque, & non scientes, & scientes: illi quidem existimant * ipsi sic se habere, scientes vero & habent.

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus.

Dicimus autem, & per demonstrationem cognoscere. demonstrationem vero dico syllogismum scientialem. scientialem autem dico, secundum quem eo quod ipsum habeamus, scimus.

Si itaque est ipsum scire, quale posuimus, necesse & demonstrationem scientiam ex utrisque esse, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.

Sic enim erunt & principia pro-

pria eius quod demonstratur. syllogismus enim erit & sine his, demonstratio autem non erit. non enim faciet scientiam.

Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, ut & diameter commensurabilis.

Ex primis autem indemonstrabilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationem ipsorum, scire enim quorum demonstratio est, non secundum accidens, habere demonstrationem est.

Causas quoque, & notiora oportet esse, & priora, causas quidem quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causa: & præcognita, non solum altero modo, eo quod intelligantur. sed & eo quod cognoscantur quod sunt.

Priora vero sunt, & notiora bisariam, non enim idem prius natura, & ad nos prius, neque notius, & nobis notius. Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter autem priora, & notiora, quæ longius. Sunt autem longissime quidem ipsa maxime universalia, proxime vero ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi invicem.

Ex primis autem est, quod ex principiis propriis. idem enim dico pri-
mum & principium.

Principium autem est demonstrationis propositio immediata: Immediata vero, qua non est alia prior.

Propositio autem est enunciationis altera particula, unum de uno. Dialectica

11 Dialectica quidem, quæ similiter accipit vtramvis: Demonstratiua vero, quæ determinate alteram, quoniam veram.

12 Enunciatio autem contradictionis vtramvis particula. Contradictio vero oppositio, cuius non est mediū secundum seipsam. Particula autem contradictionis, quæ quidem aliquid de aliquo affirmatio: quæ vero aliquid ab aliquo, negatio.

14 Immediati vero principij syllogistici, positionem quidem dico, quæ non est monstrare, neque necesse habere docendum quippiam, quam autem necesse est habere docendum quippiam, dignitatem: sunt enim quædam talia, * hoc enim maxime in talibus consuevimus nomen dicere. Positionis vero, quæ quidem accipit vtramlibet particularum enunciationis, ut dico esse aliquid, aut non esse aliquid, suppositio: quæ vero sine hoc, definitio. definitio enim positio quidem est: ponit enim Arithmeticus unitatem indivisibile esse secundum quantum: suppositio autem non est: nam quid est unitas, & esse unitatem, non idem.

Quoniam autem oportet credere, & scire rem, eo quod talem habemus syllogismum, quem vocamus demonstrationem: est autem hic eo, quod hæc sunt, ex quibus est syllogismus: necesse est non solum præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, sed magis, semper enim propter quod est vnumquodque, illud magis est, ut propter quod amamus, illud amicum magis. Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa scimusque, & credimus magis,

Log. Tolet.

quoniam per illa posteriora.

Fieri autem non potest ut credat, 16 magis is, quæ scit, qui non est, neque sciens neque, melius dispositus, quam si elset sciens. Accideret autem hoc, nisi aliquis præcognosceret per demonstrationem * credōrium, magis enim necesse est credere principiis, aut omnibus, aut quibusdam, quam conclusioni.

Habiturum autem scientiam, quæ est per demonstrationem, non solum oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quam ei quod monstratur: sed neque aliud ipsi credibilius esse, neque notius his, quæ sunt opposita principiis, ex quibus erit syllogismus, qui est contrariæ deceptionis: siquidem oportet scientem simpliciter a credulitate impermutabilem esse.

Scire autem opinamur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, &c.

Scopus & finis huius capitis est in generali describere ea ex quibus demonstratio conficitur, & in quæ resoluenda sit, postquam in capite præcedenti statuit esse demonstrationem, cum doctrina ex præcedente cognitione fiat caput autem dividitur in quinque partes, secundum numerum eorum quæ ad demonstrationem sunt necessaria.

Ante omnia vero, quid scire sit explicat & merito, cum enim optima via construendi, & cognoscendi instrumenta sit ipsum finem in quem ordinantur cognoscere, iuxta finem namque media sumuntur: finis autem demonstrationis sit scire, oportuit primo explicare quid ipsum sit, ut rectius demonstratio, quæ instrumentum

* Alex. exponit credentium, & credito- rum.

17

* Aliqui eo. etiā antiqui addunt hæc verba: quæ de domo discens promittit finem unamquamque scientiā: & ita videtur legere Themist. & Ioan. Gram.

15

Vide 1. Metaph. text. 4.

tum est quo scimus, manifesta fieret.

Differunt enim demonstratio, & scire, ut notat Philop. tripliciter, primo scientia est ipsius demonstrationis effectus & finis demonstratio instrumentum est & modus quo scientiam rei consequimur. secundo notius est quid scire sit, cum omnes terè id intelligant, quam demonstrare, quod non omnes quid sit percipiunt, tertio scire est vniuersalius, cum etiam sine demonstratiōe sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum. est etiam scientia per definitionem.

Describit igitur in principio Aristoteles ipsum scire, nempe scire est rei cognitio scire causam per quam est, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere. tria secundum Auerroem hic petuntur ut scire dicamur, primo ut rei causam cognoscamus, talem autem causam ut scit causa in esse & non solum causa cognitio nis, quomodo sumus, posset dici cā ignis, quia per eum ignem cognoscimus: hæc autem causa quæ necessaria est ad scientiā debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur, propter quam res est, secundo ut tale causam effectui applicemus, id est sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, non diceremur scire. tertio quod non contingit aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt, ut res que scitur aliter se habere non possit: nam scientia non est propositionum contingentium, sed necessariorum. Alij vero aliter, & bene, inter quos est Albertus, dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis, ut sit sensus, non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus, tunc enim scimus cum per talem causam scimus. Philo. melius exponit, nempe non est contingere aliter se habere, id est non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni cā quā talis sit effectus: Hæc igitur necessaria sunt ut scientiam consecuti dicamur.

Nota.

Aduerte autem hoc dici simpliciter, id est propriæ & perfecte scire, & non modo sophistico. Notat Philop. & Themist. aliud esse scire sophistico, aliud modo sophistico: scire sophistico est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio, quæ fallacia vocatur accidentis,

quia ipsa est præcipua qua vtuntur sophistæ & ad quam reliquæ reduci possunt, & ita scire ipsum dicitur secundum accidentem est autem hæc accidentis fallacia propter vicinitatem accidentis cum subiecto, tribuere vni quod non nisi alteri inest, ut si dicas, omne album est color, nix est alba, ergo nix est color: hoc est scire sophistico at scire sophistico modo est, non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiam si ratio sit probabilis, & non sophistica: unde per scire modo sophistico secundum accidentem intelligit quæcunque cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Manifestum igitur est quoniā &c.

Probat prædictam descriptionem ex communi modo loquendi omnium, sic. n. nominis definitiones & descriptiones, qualis hæc est, phari debent omnes enim tam ignari, quam sapientes, tunc opinantur se scire, cum rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescunt, quouique causam teneant, licet differant ignari a sapientibus, ignari enim non veras causas habent, sed quas solum opinantur esse causas: at sapientes habent causas quas opinantur esse causas, & verè sunt, uterque tamen se scire opinatur, cum causam habet. Et nota verbum, opinatur, est enim commune scienti, & nescienti: quia uterque opinatur se scire, cum causam habet, licet per opinionem sapiens etiam vere sciat, rusticus vero non.

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile aliter &c.

Si expositionem Latinorum obseruamus. Aristoteles ipsum scribile obiectum scientiæ definit, ut sit sensus, illud scitur quod aliter se habere non potest, id est quod simpliciter est necessarium. & omni tempore, ut homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, vel quod est necessarium ex suppositione causæ, ut posita terræ interpositione necessaria est eclipsis, & tunc illud, quare, non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerrois, ut ex probatione præcedenti uelit Aristoteles inferre, non posse alio modo scientiam alicuius haberi, quam

ri, quæ prædicto, nempe per causam: & huic subnectit, si quis alius est sciendi modus posterius dicetur, qui nempe modus non sit per causam. Auerroes per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam rem incomplexè scimus. de qua tractaturus est lib. 2. posteriorum, sed melius mihi uidentur exponere Themist. & Philop. ut per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non sit per causam, sed ex se ipsis cognoscuntur ipsa, quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiam exponere per hunc modum intelligi demonstrationem quia, nempe scientiam quæ ab effectu sumitur, de qua 1. Poster. c. 10. agitur.

3 Dicimus autem scire, & per demonstrationem &c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes existimant hæc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ, nempe scire est per demonstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristotelis, græce enim non habetur, nisi per demonstrationem cognoscimus, ac si uellet Aristoteles dicere, postquam quid sit ipsum scire explicui, volo te intelligere demonstratione nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumentum, & modum. oportebat enim ut ipsam demonstrationem coniungeret cum suo fine cum demonstrationis declarandæ causa ipsum scire definierit. Posset autem dubitare quæ est ista demonstratio per quam cognoscimus, respondent esse syllogismum scientificum, id est quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talē causam definitionem, scilicet demonstratio est syllogismus faciens scire, id est per quem habemus causam rei verā, ut exponit Auer. non causam cognitionis solam, aut causam fictam, ut per reliquos syllogismos fieri solet.

4 Si igitur est scire, ut posuimus.

Hæc est secunda capituli particula, in qua Arist. ex ipso scire colligit qualis sit demonstratio scientiæ quæ demonstratione habetur, ac subinde quid sit ipsa demonstratio, dicit igitur, si tale est scire quale dictum est, perfectio demonstratiua scientiæ est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, no-

tioribus, & causis conclusionis: unde sumitur definitio materialis demonstrationis a fine demonstratiua: demonstratio est syllogismus procedens ex ueris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Aduerte autem hic per scientiam demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus demonstrationis, idem notat Alber. tract. 2. c. 2. & Licō. dicentes, ex posse sumi pro causa materiali & etiam effectiua, secundum quod per demonstrationem scientiam possumus intelligere, aut demonstrationem, aut scientiam demonstratione acquisitam, melius autem interpretabimur, ut per eam intelligatur ipsa demonstratio, quæ scientiam efficit, & ipsius est via & modus: singulas huius partes postea Arist. discurrere incipit.

Sic enim principia erunt propria eius, &c.

Græci & Latini exponunt hic Arist. satisfacere cuidam obiectioni. nā ut sit scientia alicuius debet ex causis propriis, non ex generalibus & communibus procedere, non enim scit, nisi qui causam propriam tenet: unde non scit hominem respirare qui ob id scit, quia animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet, hæc enim est propria causa: oportebat igitur dicere demonstrationem procedere ex proprijs: ad hoc velut respondens dicit, si demonstratio ex his quæ dicta sunt procedit, etiam ex proprijs procedet; vera enim prima & cetera erunt etiam propria. Auerroes aliter exponit, & melius, ut dicat Aristot. sic erunt propria eius quod demonstrandū est, id est si uera sunt principia, & propositionem si militer primæ, priores, notiores, & causæ, erunt propria: id est accommodatæ, & aptæ ad demonstrandum: quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur, quamuis syllogizari possit: ac propterea subiunxit. syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, non tamen demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his uerum inferre, sequitur enim omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, non tamen demonstratio: præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, non tamen demon-

strationem, ut omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo ois homo est animal rationale. præterea potest syllogismus ex causis non propriis procedere, non tamen demonstratio, ut si Chirurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cum sit capacissima, non esset hoc demonstrare, quia causa est geometrica, non ipsius propria, potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

Vera quidem igitur oportet esse.

Incipit singulas definitionis partes discutere, ac primo quod procedat ex veris ratio est, quia quod non est, non scitur, id est, ut dicit Philop. falsi non est scientia, ut non est scientia, diametrum esse commensurabilem costæ, quia id falsum est, dices, unde sequitur? quia scientia est verorum, propterea demonstrationem ex veris procedere, nonne ex falso etiam inferitur verum, ut superius diximus? dico, verum quidem ex præmissis falsis sequi quantum ad vim illatiam, & propter syllogismi dispositionem, sed non sequitur quantum ad vim probatiam, & tanquam ex causa, quia quod non est quomodo potest esse causa, aut probare id quod est: cum igitur in demonstratione non solum insit vis probativa quæcunque præter illatiam, sed etiam probativa per causam rei, non poterit in ea verum nisi ex vero procedere, & ita docet Arist. lib. 2. Priorum. c. 2. ubi hæc ipsemet fatetur de demonstratione.

Ex primis autem & indemonstrabilibus.

Partem aliam definitionis explicat, nempe quod procedat ex indemonstrabilibus, sentus est, quoties aliquid demonstrandum proponitur, tales propositiones adducenda sunt, ut ipsæ iam alia demonstratione non egent: quod si aliquando acciderit propositiones demonstrabiles demonstratione non erit perfecta demonstratio, quousque hæc per indemonstrabilia tandem demonstrantur, & hoc est, quod dicit, quod non sciet, qui ipsorum demonstrationem non habet, sensus est, non quod ipsa demonstrantur, sed qui ipsorum demonstrationem non habet, qui per ea non demonstrat.

Vbi adverte, hic non negare Arist. eam esse demonstrationem, quæ per demonstrabilia, ut male putavit Auer. probat, est enim ista demonstratio, animum esse impassibilem substantiam, quia est immortalis, licet demonstraretur etiam esse immortalis, sed non erit ista perfecta demonstratio, quousque, ille per ultimas demonstratur, quæ iam amplius non valent demonstrari quæ expositio est D. Tho. & Philopon. & hoc patet ex Arist. 1. Topi. c. 1. ubi dicit demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his quæ per prima & vera fide sumptur, quo in loco illam esse demonstrationem fatetur, quæ ex demonstrabilibus procedit cognitis tamen, & per indemonstrabilia demonstratis, probat autem Arist. quod opus sit per indemonstrabilia tandem demonstrare, virtualiter autem est hic supplendus discursus, non scitur conclusio nisi sciatur præmissæ, sed præmissæ cum demonstrabiles sunt, non sciuntur nisi demonstrantur, nec ille nisi per prima & immediata, ergo non contingit sine his demonstrare perfecte. minorem probat, quia scire demonstrabilia est ipsum habere demonstrationem, ergo propositiones demonstrabiles sine demonstratione non sciuntur, dicit autem scire quæ demonstrationem habent, nam quæ non demonstrari possunt, sicut ipsa prima, absque demonstratione sciuntur.

Dubitabis, quare dixit prima & indemonstrabilia? Philop. duas addert solutiones, quas possumus ad unam revocare, quia nempe sunt aliqua prima, sed non indemonstrabilia, ut animum esse immortale est prius quam esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Præterea aliquid est indemonstrabile, sed non est primum, nam vestem esse candidam, indemonstrabile est, cum sit per accidens, & non est primum, propterea Arist. utrumque coniunxit, melius tamen est si dicamus per primum intelligi principium, ut ipse Arist. paulo inferius dicit, & tunc cum Buran. oportet legere absque coniunctione. scilicet primis indemonstrabilibus.

Dubitabis, quid per ista prima indemonstrabilia oportet intelligere. Themist. Alber. & Philop. intelligunt dignitates ipsas quæ proloquia, & profata dicuntur, hæc enim sunt prima, ex quibus demonstratio-

Dubiū

1.

Dubiū

2.

nes

nes procedit, & in quibus sistunt & finitur. at quoniam hoc probabile sit, possumus melius cum Auerro intelligere ipsas propositiones quæ in ipsa demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cum iam amplius non valeant demonstrari, & perfectio videtur esse hæc mens Arist. qui loquens de primis, dixit, non scire, nisi quæ per hæc demonstrat, sed per dignitates non fit demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo non de his oportet intelligere, præterea quia paulo post explicatis quid per prima intelligat, dicit, principia propria, sed dignitates sunt cōes pluribus demonstrationibus: ergo non de his loquitur in hoc verbo.

Causas quoque, & notiora oportet esse, &c.

Prosequitur probare relinquo definitionis partes: & quia duæ sequentes ex ultima pendebant. incipit eam probare: nempe quod præcedat ex causis, cum enim demonstratio faciat scire, & scire sit res per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quod etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectui. subdit debere esse notiores non solum altero modo, id est quantum ad quid significant, sed etiam quantum ad quæ sunt, ut exponunt Philop. & Themist. non enim solum propositiones oportet cognoscere & apprehendere quid significant, sed etiam quod sunt veræ iudicare. in quo loco apparet id quod supra diximus contra Galetanum, complexa habere nominis definitionem: apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solum quia sunt oportet intelligere, ut superius dictum est.

Dubiū

Dubitatur, cum dictum fuerit demonstrationem procedere ex primis, superfluum videtur addere ex prioribus. Phil. Resp. per priora hic intelligentia esse proxima, ex enim sunt causæ priores quæ proximæ sunt & propinquæ effectui. at hoc non videtur correspondere menti Arist. nam in textu per hoc quod propositiones sunt causæ, & probat debere esse priores, quæ probatio esset nulla, si per priores proxima intelligeretur non enim sequitur si est causa quod sit proxima. Alb. Resp. & secundum expositionem Them. etiam oportet dicere, quod non de eodem dicuntur illa duo.

Prima, & priora, sed prima dicuntur dignitates, & proloquia ex quibus procedit demonstratio: at dicuntur priores, propositionis ex quibus tanquam præmissis demonstratio conficitur, & est bona solutio, tñ fm expositionē nostrā dubium non est, nam per primū intelligebamus principium.

Priora autem & notiora dupliciter sunt.

Cum propositiones priores & notiores ostendisset, quia id multipliciter evenire potest, nempe ut aliquid sit prius & notius, distinguit: sunt enim quædam notiora, & priora natura, quædam notiora & priora nobis, non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur: priora, & notiora natura sunt uniuersalia, quæ a sensu remota sunt, priora vero & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Primum, quo modo hic uniuersalia notiora natura asserit, cum 1. Physic. c. 1. uniuersalia nobis notiora doceat?

Præterea quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum 1. Physic. c. 7. eadem esse tradat?

Præterea qua ratione ista distinctio assignatur, non enim videtur quid ex ea colligi possit. Multæ sunt sententiæ, tamen duæ mihi videntur dignæ ut proponantur, ut una aut altera eligi possit: prius tamen terminos priores nobis, & natura intelligere oportebit.

Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul omnibus dat esse, sed ordinem quandam obseruat, ut quibusdam prius, quibusdam posterius dei esse, atque hic ordo naturæ dicitur: ita & noster intellectus non simul per se omnia cognoscit, sed quædam prius, quædam posterius cognoscit: atque cum non eundem obseruet semper ordinem quem natura, sit ut aliud sit prius natura, aliud nobis priora. natura scit quæ prius esse sortita sunt, qualia immaterialia respectu corruptibilium, causæ respectu effectuum, parte. respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis: priora vero nobis sunt quæ occurrunt prius nostræ cognitioni, sicut sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totum partibus, & aliquando effectus causis: Hinc est quod

Dubiū
1.

Dubiū
2.

Dubiū
3.

1. fund.

quod illa dicantur notiora natura. i. ex se prius cognoscibilitatem sortita, cum enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, qui alligari sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

1. Exp.

Hocigitur supposito est prima expositio Aueri. per singularia oportere hic intelligere composita sensibilia, & quæ eis proxima sunt, at per vniuersalia ipsas causas, & causas causarum, quæ ob id vniuersales dicuntur, quia multos effectus producant, sicut materia, forma, primum ens, & ita interpretatur vniuersalia longinqua à sensu, nam causæ occultæ sunt, composita uero sensibilia proxima sensui propter eorum accidentia, quæ sensu percipiuntur, nec hic locus contradicit alteri. i. Physi. hic enim est sermo de vniuersalibus in prædicando, quæ nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, & possumus etiam secundum ipsius doctrinam respondere ad secundum dubium: quomodo. i. Physi. dicit, eadem aliquando esse nobis nota, & natura: id enim intelligendum est de causis mathematicis, quæ notiores sunt effectibus, hic uero locus est de causis sensibilibus, quæ ignotiores sunt nobis effectibus, quæ omnia capite præcedenti explicuimus.

2. Exp. D. Th. verior.

At S. Thomas & Egid. cui uidetur consonare etiam Themistius, aliter exponunt. Propterea aduerte per vniuersalia hic vniuersalia in prædicando intelligi, per singularia vero indiuidua sensibilia, possunt autem vniuersalia dupliciter comparari, aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod vnum est magis vniuersale altero: tunc dicitur primo, si vniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiva, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora: pater, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia namque ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est quod hoc loco Arist. voluit, ut verba manifestat. dicitur secundo si vniuersalia inter se comparentur, tunc vniuersalia nobis sunt notiora, & hoc docet 1. Physi.

ad 1. du. & 2. du.

Ex hac expositione soluitur secundum dubium, & pariter primum, Respondetur enim 1. Physi. dixi aliquando eadem nobis & natura esse notiora simul propter

mathematicas causas, ut diximus: hic autem dicuntur opponi relative, nempe singularia, & vniuersalia, aut per opponi possumus intelligere diuersa esse & non eadem.

ad 3.

Ad tertium dicitur, ad hoc Aristot. hæc distinxisse, ut ostenderet demonstrationem non ex singularibus, quæ nobis notiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura, nempe ex vniuersalibus, nec hoc impedit quo minus ex nobis & natura notis possit demonstratio procedere, cum & vniuersalia quædam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet,

Ex primis autem est, quod ex prius.

Regreditur Aristoteles, ut verbum illud primis, explicet ac declaret, diciturque per prima intelligi principia, ubi nota, adiunxisse, propterea, ut indicaret non quæcumque prima se dixisse, sed quæ propria, & particularia sint conclusioni demonstranda, quales sunt immediatæ præmissæ, ut diximus. At si per prima dignitates intelligamus tunc, propterea, additum ut intelligamus dignitates esse communes multis demonstrationibus, & non esse usus singulis, nisi limitentur secundum terminos particularium demonstrationum, ut dicitur 11. Meta. c. 3. & nos dicemus inferius: quam expositionem tetigit Auerroes.

Est autem principium demonstrationis.

Hæc est tertia capitis pars, in qua describit serè omnia demonstrationis principia & quia primum, id est principium interpretabatur, definit quid principium sit, dicens, principium est demonstrationis propositio immediata, & iterum immediata est quæ non est altera prior. Alb. distinguit immediatam propositionem, & respectu conclusionis, & respectu propositionum, illa est immediata respectu conclusionis, quæ proximam causam continet illius, ita ut non sit alia propinquior, sicut immortalem esse animum, est proxima causa, quod sit impassibilis. Ea autem est immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ ulterius per aliam antecedentem non potest demonstrari, sicut dignitates, & propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat vero Alber-

Albertus, quomodo hic sumatur, sed dubium non est quin modo posteriori, nempe pro ea quæ indemonstrabilis est, hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio, non ita fuisse dixisse est propositio immediata, sed addere oportuit demonstrationis: nam sunt immediatæ alie, ut uelitis est candida, quæ principium non est, quia ad demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu videtur.

11 Propositionis est enunciationis altera pars.

Quid principium per propositionem describeret, nunc propositionem describit: est autem propositio enunciationis altera pars, vnum de uno, Notat Aueri. & Philo. discrimen inter hæc tria, enunciationem, quæstionem, & propositionem, & addere possumus conclusionem, enunciatio dicitur oratio rem vere, aut falso significans, nec alteri quam rebus comparatur, at quæstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur conclusio: propositio vero dicitur, ut est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur, unde enunciatio superior est his, omnes enim verum ac falsum significant, ac propterea hic dicitur propositio una pars, i. una species enunciationis, additur vnum de vno. s. significans propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius quam enunciatio dicuntur, ut diximus in libro Periherm.

12 Dialectica quidem est similiter accipiens.

Duas propositionis species constituit, dialecticam, i. topicam, & demonstratiuam dialectica est accipiens similiter quamlibet, s. partem enunciationis: ac si dicat est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua: dicit accipiens quia dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit a respondentem propositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur accipiens: dicitur similiter, quia Dialecticus non magis vnâ partem, quam alteram eligit, dummodo probabiles sint: Hinc apparet notiora syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscumque propositionibus tam veris, quam falsis,

dummodo probabiles sint: præterea probat quæcumque partem quæstionis, dummodo sit probabilis, statim definitur propositio demonstratiua, nempe enunciatio quæ ad vnum est determinata, nempe ad verum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet siue vera, siue falsa, sed quæ vera est & necessaria, unde colligitur natura demonstrationis, non enim ex quibuscumque procedit, sed ex ueris, & necessariis nec probat, quamcumque quæstionis partem, sed veram & necessariam.

Enunciatio autem contradictionis quælibet.

Describit enunciationem, quam in descriptione propositionis sumpserat, est autem enunciatio contradictionis utraque pars, id est oratio, tam affirmatiua, quam negatiua, non quod simul utraque pars dicatur oratio, ut vult Paulus Venetus, sed quælibet per se: explicat autem singulas partes, primum contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se: dicitur oppositio, quia in contradictione, sunt duo extrema repugnantia, sicut in aliis oppositis dicitur, cuius nullum est medium, nam alia opposita habent medium in proprio subiecto, ut album nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto, nā lapis non est cæcus, nec videns, nec sanus, nec eger, at contradictoria nullum medium habent, nam de quolibet est verum, aut affirmare aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his. dicitur, secundum se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione, nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium non habent: at id non secundum se, sed ut ad contradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundum se medio vacant. statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio, quia aliqd de aliquo enunciat, negatio vero quæ aliqd ab aliquo diuidit.

Immediati autem principii syllogistici.

Hæc est quarta pars capitis, qua immediata principia demonstrationis, quæ hætenus in tertia parte descripserat, diuidit: est enim duplex principium, & quod non est

est demonstrare nec est necesse præhabere docendum, & hoc positio dicitur, & est, quod non est demonstrare, tamen est necesse præhabere docendum, in cuius gratiam aduertere, in demonstratione non contineri ea omnia quæ ad generandam scientiam sunt necessaria, sed opus est ut animus dispositus sit aliis etiam principiis, ut demonstratio in eo scientiam faciat. sunt autem hæc principia in duplici differentia: quædam quæ absque ulla demonstratione cognoscuntur, sed solum lumen naturale ea docet esse vera, adeo ut si semel quid significant apprehendimus statim illis acquiescamus, & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones, sine his enim non fit demonstratio, ipse tamen absque demonstratione cognoscuntur.

Dubiū. Dices, quare necesse est ut hæc cognoscantur antequam scientiam doceamur? Respon. cum Philop. quia sunt per se notæ, & non opus est arte aut magistro exteriori, ut eis assentiamur, sed lumen intellectus nostri solum est magister, ac ob id cum tali cognitione ad artes descendas accedimus, & est optima responsio, possumus tamen respondere aliter: propter quod aduertere oportet has dignitates ut plurimum cōfici in materia vniuersaliori, quā sit ea, quā artes particulares tractant: nam omne totum est maius parte, & similia, non solum rebus geometricis, sed etiam aliis insunt, propterea non est illius artis hæc docere, dices, cuius igitur erunt artis? Resp. Arist. 1.1. Meta. c. 3. & 4. Meta. ca. 3. id esse Metaphysici, qui communia tradit.

Dices, ergo non poterimus accedere ad artes alias, quæ his indigent principiis sine Metaphysica, dico, & nota, nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquibus earum absque ulla arte possimus assentiri: hoc tamen non obstat, ut illius artis sint: ita se habent hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent, licet sine Metaphysico habitu cognoscantur perfecte.

Ex his sit manifesta definitio dignitatis, nempe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse præhabere docendum. Alia sunt principia ex quibus demonstrationes procedunt, sunt tamen magis peculiariora, quæ positiones dicuntur, ut a puncto in punctum linea duci potest, quolibet centro circulum describere. Hæc au-

tem principia in tribus differunt a dignitatibus: dignitates enim nunquam demonstrari possunt, at positiones non demonstrantur in illa scientia cuius sunt, possunt tamen in alia scientia demonstrari, præterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiariori illius artis: ac propter hæc duo definit eas Arist. esse principia quæ non demonstrantur, nec est necesse præhabere docendum: nam propria ars quælibet declarat, præterea dignitates nulla via oportet probare; at positiones probantur, licet non demonstratione, inductione tamen aliqua, & exemplo manifestantur, cum non ita ex terminorum apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Arist. manifestat, ex quibus demonstratio procedit.

Statim positionem subiungit in eam, quæ positio est, & rem esse, aut non esse significat, & hæc suppositio dicitur, & eam quæ non significat rem esse, aut non esse, & hæc definitio est, definitio enim non est positio, est tamen positio, nam in scientijs ponitur definitio subiectorum, & eorum de quibus tractant tanquam principia: nam in Geometria ponuntur definitiones linearum, puncti, superficiei, & aliorum, in Arithmetica ponitur definitio unitatis, quod est indiuisibile secundum quantitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse præmissas demonstrationis cuiuslibet, quæ supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquæ communes in scientijs supponuntur ad scientiam multarum demonstrationum.

Hic est dubium, quomodo Arist. definitionem vocat positionem, cum positio sit principium, & principium positio, at definitio non sit positio. Themist. dubium hoc proposuit, sed aliis discutendum reliquit, forsitan quia existimauit Arist. in hoc dormitasse. Albertus respondet docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Arist. qui positionem principium dixit, principium vero per propositionem definiuit. S. Thomas respondet, definitionem quidem secundum se non esse propositionem, sed ea cognita facile esse propositionem constituere. Philopon. respondet sumendam definitionem applicatam cum definito

definito, quod in propositione sit, ac ob id definito positio dicitur: at quia Arist. dixit, non significare esse, aut non esse, explicat talem positionem definitionis non prædicare aliud esse prædicari de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroes eandem admittit definitionem sumendam cum definito, quod in propositione sit, sed dicitur non significare hanc propositionem esse, aut non esse id est existere, quia reuera istæ definitiones quæ positiones dicuntur sunt nominis, definitiones vero nominum, etiam si cum definito propositionem faciant non ponant rem esse aut non esse, sed significationem manifestant: hoc intellige, frequētius ita eē, nā & definitiones rei positiones dicuntur: quilibet enim scientia definitionem sui subiecti non demonstrat, sed supponit: & ita tollitur ois cōtradictio.

15 Quoniam autem oportet credere.

Hæc est vltima capitis pars, in qua Arist. probat id quod superius dixit, nempe positiones esse notiores conclusionibus, & probat primo cognoscere postea cognosci magis, & tandem cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quam scientiam: argumentum autem huiusmodi est: quia demonstrationem tenemus & cognoscimus, scimus rem, sed demonstratio est propositiones ipsæ, ergo quia tales propositiones cognoscimus, rem & conclusionem scimus, secundo; his propter quæ alijs credimus, magis credimus: sed propter propositiones, ut probatum est, conclusioni credimus, ergo præmissis magis credimus: maior patet, propter quod enim vni quodque tale est, & illud magis est. Hic aduerte Arist. dixisse, oportet omnibus, aut quibuscumque propositionibus magis assentire, quia ut notat Philop. aliquando accidit propositiones esse demonstrabiles iterum, & tunc est scientia illarum, si cut, & conclusionis, cum per aliud cognoscantur: quāvis ut bene dixit Albertus, quatenus per illas propositiones etiā si demonstrabiles alijs assentimur, magis eis assentimur.

16 Nō pōt aut credere magis q̄ nō scit.

Hic Arist. probat propositionum cognitionem aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionem quam scientiam: &

hæc littera est corrupta; cum non sit ita græce: oportet enim sic legere; fieri non potest ut credat magis quæ scit: sensus est, non potest quis magis assentire propositionibus quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quam conclusioni, quā scit: cum igitur magis propositionibus assentiat, quā conclusioni quā scit, præmissarum profecto habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus & alijs principiis.

Aduerte tunc principiorum haberi scientiam, cum demonstrabilia sunt. & per eam sam cognoscuntur: cum vero indemonstrabilia sunt, illorum cognitio vocat intellectus, qui est præstantior quā scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempe assentire magis ijs, quæ nescimus, quā ijs quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habet talem cognitionem, quā diximus. sunt autem verba, (nisi aliquis præcognouerit per demonstrationem credentium) id est nisi quis ex illis quæ per demonstrationem credunt, præcognouerit id est propositiones sic cognouerit: melior est sensus, si sic interpretemur, nisi aliquis cognoscat ea per quæ in demonstratione credimus, nempe propositiones, nam licet ille gentilius, credentium, sit græce, tamen significat eadem facere, nempe assentire.

Debent autem habere scientiam. 17

Concludit eum qui scit non solum propositiones habere notiores conclusionibus, sed præter propositiones nihil debere habere notius, quā oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus prius demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantiæ) esse falsas, nā qui scientiā hēt nō pōt mutari aliqua rōne opposita demonstranti & hæc circa capitis exponit.

Q V Æ S T I O I.

Circa ea quæ secundo capite continentur.

Aduerte ea quæ in textu docemur occurrere aliquod difficultates & argumenta, primo contra definitionem ipsius scire: nam cum definitio per genus & differentiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione appareat, ac ob id non videtur esse bona.

Secundo tunc inquit, scimus, cum causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus, angeli perfecte sciunt, & tamen

men non per causas cognoscunt, cum non sint discursui, nec ex cognitione causarum ad effectum cognitionem procedant, sed simul utrumque cognoscant.

3. arg.

Tertio contra id quod dicitur per demonstrationem nos scire; demonstratio non ostendit medium esse causam conclusionis, sed solum procedit ex causa ad scientiam non fat est cognoscere causam, sed quod illius est causa, ergo per demonstrationem non scimus.

4. arg.

Quarto multa sunt demonstrationes potissimum quae ex causis non procedunt, ergo videtur diminuta definitio; probatur antecedens, nam de Deo demonstramus esse infinitum, quia est actus purus, & vni attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid quod sit causa aut effectus.

5. arg.

Quinto si demonstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt saepe ignota nobis ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo esset instrumentum scientiae nostrae; nos enim quis ex ignoto ad notius procedit.

6. arg.

Sexto non videtur esse vlla propositio immediata, ergo non bene per immediatam propositionem definitur principium. probatur antecedens; si enim aliqua esset, maxime ea in qua definitio de suo definito praedicatur, sed haec non est, cum possit demonstrari per aliam definitionem, finalem enim per materiam demonstramus, & contra.

7. arg.

Septimo assensus praemissarum est causa necessaria assensus conclusionis, sed causa necessaria non impedita producit effectum sibi aequalem, ignis enim ignem aequalem producit, ergo assensus conclusionis erit aequalis assensui praemissarum.

8. arg.

Octavo illa maxima, propter quod vni quodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur, patet antecedens, non enim sequitur, ergo deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat: & homo inebriatur propter vinum; ergo vinum magis inebriatur. Haec sunt praecipua dubia.

Primum

Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, vno modo communissime, id est, pro quacunque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus, dicimus scire, altero modo sumitur strictius, pro cognitio-

ne clara & evidenti rei, quae dicitur comprehensio.

Huius secundae scientiae quatuor sunt gradus, ut notat Albert. tract. 2. cap. 1. & Lincon. super hoc caput, primus est scientiae improprie dictae, pro quacunque clara & evidenti cognitione rerum contingentium: dicimus enim, scio hominem currere, dum video; scio etiam, quae sensu dignosco: sed ista, licet evidens sit, proprie tamen non est scientia, cum nec sit per causam, nec res sint stabiles.

Secundus gradus scientiae est proprius pro cognitione rerum quae plerumque sunt per suam causam; ut scimus in hieme pluvias esse, tonitrua in autumno, licet id aliquando deficiat: ac propterea non est eorum perfectissima scientia.

Tertius gradus est magis propriae scientiae, pro cognitione rerum simpliciter necessariorum quae semper ita se habent, qualia sunt principia immediata & per se nota: non tamen haec scientia est per causam, cum illa non habeant causam.

Ultimus gradus est scientiae propriissimae, pro cognitione rei simpliciter necessariae per suam causam: & hoc scire est quod praesertim hic consideratur & describitur: quamvis etiam latius definiri possimus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariae, aut quae plerumque est per suam causam.

Est secundo advertendum ex Aegid. tres esse rationes per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando talis res causas habet; prima est ex parte rerum quae sciuntur, cum enim scientia sit perfecta cognitio esse ipsarum rerum, esse autem rerum a suis causis pendeat & procedat, ob id scientia causas rerum cognoscimus, aliter enim esse earum perfecte non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at res a suis dependet causis, id est & intellectus noster in sua perfecta cognitione a causis dependet, & ad causas cognoscendas inclinatur. tertia est ex parte obiecti intellectus quod est verum ipsum transcendentale, sed rei veritas consistit in adaequatione & similitudine ad suas causas; ergo intellectus hoc verum perfecte non cognosceat: nisi ex causis.

Est

fund.

Est tertio advertendum hanc scientiae definitionem esse nominis, ut omnes fatentur, non tamen adeo est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intelligere, definitio enim rei haec est, scientia est cognitio vera, certa, & evidens, ex propriis causis rei genita. cognitio loco generis est vera, ad excludendos errores, certa, ad excludendam opinionem, quae est in certa, evidens, ad excludendam fidem, quae cum sit vera & certa, est obscura, ex causis; ad excludendam cognitionem principiorum, quae vera, certa, & evidens est, sed non per causam. Haec omnia in illa definitione Arist. sunt, nam dicitur cognoscere, & per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas; & non est aliter se habere certitudo; & quod illius est causa, claritas & evidens: Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias, talis autem est haec definitio; at quia simul explicat rem, ideo virtualiter genus habet, & differentiam, ut diximus.

Ex dictis soluitur primum.

Ad secundum. Aliud scire, aliud per demonstrationem scire.

Ad secundum respondetur, & est maxime notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solum dicitur hoc, ut res & causam rei cognoscamus applicando, at scire per demonstrationem est, non solum rem & causam cognoscere, sed ita ut per cognitionem causae venerimus in cognitionem effectus: unde scire per demonstrationem superaddit modum sciendi, qui est per discursum & demonstrationem, qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamen ratio scientiae in cognitione rei & causae consistit: & haec est in angelis, licet non per talem modum, nempe discurrendi, ob idque angeli habent perfecte scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectum cognitionem deventerint sicut nos, nam hoc est modus sciendi, non scire, nempe ipsum discurre: & sic soluitur argumentum secundum, & nota solutionem.

Ad tertium solutio aliorum.

Ad tertium aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & conclusionem, ut dicamus, omne animal rationale est risibile, quia est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. sed ista opinio non consonat Aristote. nullus enim in scientiis talium demon-

strationum est usus, & talis opinio procedit ex eo quod demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiremur non esse opus tali additione: propterea dico demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, ex ipsa tamen cognitione causae statim cognoscimus illam esse illius effectus, & non posse aliter habere: habet enim hoc causa ut ipsius cognitio perfecta simul etiam claudat applicationem ad effectum: non ergo opus est addere, cum in ipsa cognitione principiorum comprehendatur, & per hoc soluitur argumentum.

Ad quartum respondetur admittendo illas esse demonstrationes, & eiusmodi saepe sunt in Metaphysica, tamen per causam non solum oportet intelligere causas illas quatuor physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectivos, qui se habent per modum causarum: ex quo soluitur argumentum.

Ad quintum Themist. hoc 1. c. 4. dicitur demonstrationem procedere ex notioribus natura, nec se submittere ad mensuram generis nostri, sed rectam tenere naturam: sed ista sententia non videtur solvere dubium: propterea dico semper demonstrationem procedere ex notioribus natura, cum ex causis procedat: similiter procedit ex notioribus nobis, nam in Philosophia, in qua causae sunt ignotae nobis, effectus vero notiores, non demonstramus effectus per causas, nisi cum causae notiores sunt effectibus: sunt enim effectus quidam per se noti, alij vero occulti; per se notos causas indagamus, per quas indagatas & notas alios effectus nobis occultos demonstramus: & hoc est valde notandum: unde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota, vel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

Dices, quid cum per eodem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, videtur. n. inutilis regressus, & quod causa non sit notior, cum ab eodem effectu sumperit cognitionem. Auerroes has demonstrationes dicebat ostendere propter quod ipsius effectus, sed non esse ipsius, cum primo sit cognitum esse. 1. celi. com. 3. & 8. Phy. co. 65.

At tu adverte admodum, licet effectus indagemus

Solutio verior.

Ad quartum.

Ad quintum ex Themist.

Reijcit solut. Themist. Solutio vera.

Notandum valde.

Dub. contra solutio.

Solutio. Auer. Solutio melior.

indagemus causam; tamen per causam illum eundem effectum multo perfectius cognoscimus; ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illum cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Præterea licet ab effectu inciperimus causam indagare, tamen illi inuenta firmiter adhæremus, & illius cognitio multo maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem: unde notior est effectus, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamvis ex eo sit orta: unde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causæ cognitionem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus. & hoc nota.

Ad 6. Ad sextam Respon. duplicem esse propositionem immediatam, alteram simpliciter, quæ nullo modo potest demonstrari quales sunt dignitates, & per se nota, alteram secundum quid, quæ in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur: tales sunt definitiones, quæ per causas assignantur, nam licet propositiones earum per diuersum genus causæ demonstrantur, tamen secundum idem genus non demonstrantur.

Ad 7. Ad septimam Respon. semper verum esse magis assentiri præmissis, quam conclusioni, cum conclusio non nisi ex præmissis cognoscatur, nam si conclusionem non solum ex præmissis, sed etiam alia via, experientia nempe, aut fide teneremus, magis conclusioni quam præmissis assentiremus: cum vero propter solas præmissas credimus, clarius est assensus præmissarum, quamvis non possit semper distingui iste claritatis excessus, nec argumentum conuincit, nam quando causa est vniuersa, & eiusdem speciei effectum æqualem producit, at quando est diuersæ speciei, non producit æqualem, sicut sol non producit solem: cum igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio vero conclusionis per medium & causam, præmissæ similem effectum non producant in æqualitatem.

Ad 8. Ad octauam omittis aliorum sententis, ista propositio, propter vniuersumque ta-

le, & illud magis, ut ad dupliciter est limitanda: primo, quando idem prædicatum inest vtrique vni propter alterum: unde non valet, deambulatio propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat, non enim vtrique deambulare inest, & ita declarat Philop. secundo, ut tale prædicatum suscipiat magis, & minus, aliter enim non valebit, unde non sequitur. Ego sum risibilis, quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis; nec valet Petrus est homo propter patrem suum, ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. tertio ut sit in rebus positius, nam in effectibus priuariis non valet, non enim sequitur Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. ita limitant Doctores Louanientes. quarto ut sint diuersa prædicata, aliter non valet, ut video propter oculos, ergo oculi magis vident non sequitur, nam non aliud est videre meum, & oculorum.

At profecto si recte perpendamus, sub prima limitatione reliquæ clauduntur, quædo enim aliquod prædicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cum igitur credamus præmissis, & conclusioni, huic autem propter præmissas, magis credimus præmissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autem aduertendum cognitionem conclusionis dici scientiam, præmissarum vero immediatarum, & dignitatum intellectum, non ut potentiam significat, sed ut cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat. & Ethicorum. cap. 6. at cognitio conclusionis simul & præmissarum sapientia, ut dicitur lib. 1. mag. mor. cap. 35. quamvis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat, qualis Theologia supernaturalis, & Metaphysica inter naturales, ut dicitur 1. Meta. c. 2. & hæc pro capitis disputatio ne sufficiant.

Opinionum

Opinionum confutatio, & eorum qui omnino demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium demonstrationem esse ponunt.

Cap. III.

Nonnullis quidem igitur, eo quod oportet prima scire, non videtur scientia esse: quibusdam vero esse quidem, verum omnium demonstrationes esse. quorum neutrum, neque verum, neque necessarium.

Qui quidem. n. supponunt non esse omnino scire, hi in infinitum existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per priora, quorum non sunt prima: recte dicentes: impossibile nanque infinita pertransire. Si vero stant, ac sunt principia, hæc esse ignota: cum demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solum. si vero non est prima scire neque quæ ex his esse scire simpliciter, neque proprie, sed ex suppositio ne, si illa sunt.

Alii autem ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim esse solum, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibere, contingere enim circulo fieri demonstrationem, & ex ijs quæ ad se inuicem.

Nos vero dicimus, neque omnem scientiam demonstratiuam esse, sed eam, quæ immediatarum est, indemonstrabilem. Quoddamque hoc sit necessarium, manifestum. si. n. necesse quidem scire priora, & ex quib. demonstratio, stant autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse.

Hæc igitur ita dicimus, & non solum scientiam, sed & principium Log. Tole.

scientiæ esse quoddam dicimus, quæ terminos cognoscimus.

Circuloque quod impossibile de 6 monstrare, simpliciter planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus, impossibile. n. est eadem eisdem simul priora, & posteriora esse. Nisi altero modo, ut alia quidem ad nos, alia vero simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si vero sic, non esset utique simpliciter scire bene definitum, sed duplex: aut non simpliciter altera demonstratio, quæ sit ex nobis notioribus.

Accidit autem dicentibus circulo 7 demonstrationem esse, non solum quod nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, quæ quod hoc est, si hoc est sic autem omnia facile monstrare. Manifestum autem, quod hoc contingit tribus terminis positus, p. multos nanque aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos autem aut duos. Quando enim A. existente ex necessitate sit B. hoc autem ipsum C. A. existente, erit C. si itaque A. existente, necesse est B. esse: hoc autem existente, ipsum A. hoc enim erat circulo. Ponatur A. in quo C. dicere igitur, B. existente, A. esse, est ipsum C. esse dicere, hoc autem, quoniam A. existente, ipsum C. est: C. autem ipsi A. idem. Quare contingit dicere circulo alserentes esse demonstrationem nihil alterum, quæ quod A. existente, A. est. sic autem facile est omnia monstrare.

Verum neque hoc possibile, præterquam in ijs, quæcunque se inuicem consequuntur: quemadmodum propria. Vno quidem igitur posito, quod nun-

nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem uno, quod neque termino uno, neque positione una posita: ex duabus autem positionibus primis & minimis contingit, siquidem & syllogizare. Si igitur & A. sequatur ex ipso B. & C. & hæc ex inuicem, & ex ipso A. sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura: quemadmodum monstratum fuit in ijs quæ de syllogismo. monstratum autem est & quod in aliis si guris, aut non sit syllogismus, aut nõ de acceptis. Quæ uero non contra prædicantur, nullo modo est monstrare circulo, quare, quoniam pauca talia in demonstrationibus, manifestum quoddam uanumque, & impossibile est dicere ex ijs quæ ad se inuicem demonstrationem esse, & propter hoc omnium contingere esse demonstrationem.

Quibusdam autem igitur &c.

Intèrio
Arist.

Aristo. in hoc capite euellit duos errores quorundam, procedentes ex his quæ dixerat in ultima parte capitis, nempe principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusionem asserimus. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per demonstrationem, asserobant non posse scientiam esse. Alii idem arbitantes, esse quidem existimabant scientiam, sed circulum esse in demonstrationibus, nempe per conclusionem præmissas, & per præmissas conclusionem demonstrari. Vtrumque autem inquit Aristot. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est verum, nec necessarium. i. nõ est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, ut Latini exponunt: melius possemus dicere, non est necessarium, i. non necessario sequitur ex eo, quod principia sciamus.

Dubiū
Philoponi.

Dubitatur Philop. cum quæstio, quid sit

postponenda sit, quæstioni, an sit, qui fiat, ut Aristot. definita demonstratione, modo disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam & demonstrationem de medio auferebant.

Respondent quæstionem quid nomen significet anteposendam quæstioni an sit, quando nomen obscurum est, quod fecit Aristot. 4. Physi. ubi primo quid uacuum, id est quid significet, postea an sit, disputauit: secus esset de definitione, quid res sit, hæc est enim postponenda. Hæc sententia mihi non placet, supponit enim definitionem nominis esse eam, quæ data est de demonstratione, quod tamen est falsum, est enim definitio rei, & per materiam, & est altera, quæ datur per finem, cum præsertim nullibi aliam demonstrationis definitionem habeamus.

Lincon. Respon. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessario ad artem, errores repellere, est tamen id de artis perfectione: sed hoc dictum non tollit difficultatem.

Alij, & bene, dicunt quæstionem, an sit aliquando postponi quæstionis, quid sit, sed per accidens, nempe cum dubia, an sit res, oriuntur ex ipsa definitione rei, ut accidit in presenti, nam isti auferebant demonstrationem, propterea quod ex præmissis notioribus deberet procedere, & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubium alienum videatur ab instituto ipso Aristot. nam hic non de demonstratione videtur tractari, sed de scientia, quam isti auferebant de medio, quamuis crediderint non esse scientiam sine demonstratione, ideoque simul demonstrationem auferrent: de scientia tamen sermo est, quæ in capite præcedenti definitione nominis definita est, ut diximus. & forsitan hoc uoluit significare Philop.

Ponentes autem non esse &c.

Incipit in particulari vtrumque errorem explicare: illi enim, qui scientiam negabant, sic argumentabantur, non scimus conclusionem, nisi sciamus præmissas, sed scire non possumus præmissas nisi alia de demonstratione, ergo non sciunt conclusio nisi demonstratis præmissis. Iterum hæc præmissæ non sciuntur, nisi sciantur alia præmissæ per quas demonstrantur, hæc autem iterum per demonstrationem sciuntur, sic

1. Ratio
quorundam.

Relicta
tur. ratio.

2. Resp.
Lincon.

Tertia
sol. alio-
rum.

4. senten-
tia au-
ctor.

consequenter procedimus in infinitum, nec ad ultimas peruenire est, quæ sciuntur, cum iterum demonstratione opus sit, ergo non erit scientia posteriorum conclusionum, nisi tantum ex suppositione, nempe supposito, quod præmissæ sciuntur: tamen reuera non est absoluta scientia, cum in processu infinito non detur ultimum, in quo bene profecto dicunt, nempe quod in processu non sit ultimum, & quod nisi sciatur priora, non sciuntur posteriora.

3 Hi autem de eo, quod est scire.

Alii scire esse fatebantur, tamen eundem errorem tenentes, nihil sciri nisi demonstratione affirmabant contingere circulum in demonstratione, nempe quod sit peruenire ad ultimas præmissas, & non in infinitum procedere: hæc tamen ultimum iterum circulo per priores conclusiones demonstrantur, & sic erat scientia, & per demonstrationem, sed circulem.

4 Nos autem dicemus neque omnem scientiam.

Relicta Arist. communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi demonstratione, ac dicit, non omnem scientiam esse per demonstrationem, sed esse scientiam indemonstrabilem: ac si diceret, non omnia quæ scimus, per demonstrationem sciimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quæ scimus quidem, sed non alia demonstratione. & hoc patet, nam in discursibus conclusionem cognoscimus, præmissis cognitis, sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent, ut patet de dignitatibus, & multis alijs propositionibus, ergo talium cognitio & scientia erit, & non per demonstrationem ullam aliam.

Et hoc igitur sic dicimus.

5
quomo-
do expli-
cent ple-
rique la-
tini phi-
loso.

Repetit suam in hoc sententiam, dicens, hoc sic dicimus, id est de hoc nos ita sentimus, non solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus: sentus horum uerborum secundum plerumque Latinos est, esse quæ-

dam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum, & dignitatum quæ cognoscuntur ex sola terminorum apprehensione, absque ulla demonstratione: atque tales dignitates uocantur principia scientiæ. Philop. per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intellectus nostrum illustratus cognoscit terminos, id est intelligentias, quæ sunt ultima in cognitione. At melius mihi videtur locum intelligere Themistius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos subiectum & prædicatum propositionum, ut sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus & potentia, principium scientiæ quo solo intellectu absque demonstratione, quid extrema significant, intelligimus, & ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque ullo alio discursu.

Nota tamen ex Alberto trac. 2. c. 6. quædam, quæ non proposito lumine, non videntur, sed externo indigent, sicut colores corporum opacorum, quæ nõ nisi solis, aut alterius luminosi extrinseci videntur, quædam uero alia proprio lumine videntur, sicut luminosa ipsa, & aliqui vermes, & lapides: ita propositiones sunt duplices, quædam quæ non statim cognoscuntur ueræ, quantuncunque quid subiectum, quid prædicatum sit, apprehendatur, sicut multæ propositiones, quæ probatione indigent: quædam uero sunt, quæ statim simul atque subiectum, & prædicatum apprehendimus, eas absque ullo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates, & hæc dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Aristot. dum dicit, intellectu solo apprehendente terminos cognosci, cum primum enim, quid totum, quid pars significet apprehensum est, statim totum maius esse parte dignoscitur.

S. Tho. distinguit duplicem propositionem per se notam, existimat enim idem esse propositionem, & per se notam: Est autem quædam immediata se nota quæ caret medio, quod demonstratur. & secundum termini illius sunt omnibus noti, ut omne totum est maius parte, & similes; & has uocat per se notas secundum naturam, & secundum nos: quædam uero sunt quidem immediatæ, non tamen res illæ

quomo-
do phil.

quomo-
do The-
mi. quæ
sequitur
auctor,

Notan-
dum.

obstat

Duplex
proposi-
tio per
se nota
D. Tho.

Y 2 sunt

In Cap. III.

sunt omnibus notæ, sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passionibus de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secundum naturam tantum, utraque tamen propositio est per se nota, & de his est sermo in præsentibus.

Mihi magis uidetur Aristotelem sensisse de principiis per se notis secundum nos, & naturam in præsentibus textu, ut Græci exponunt ita ut non omnis immediata sit per se nota, sunt enim immediatæ aliquæ, nempe multæ demonstrationum propositiones, quæ inductione colliguntur, ut docet 1. posterior. c. ultimo, & dicuntur principia scientiarum, ut dicitur 1. Meta. c. 1. quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

Circulo autem quod impossibile sit. &c.

Duplici Triplici argumento probat Arist. circulum non posse fieri in demonstrationibus, non esse primum est, ex eo, quod demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autem si demonstratio est circulus, sequeretur, quod idem esset prius & posterius, notius & ignotius, quod fieri non potest: & patet, nam præmissæ hæ sunt priores, & notiores conclusionem, si iterum per conclusionem eandem præmissas demonstras, ergo iam conclusio erit prior, & notior, cum facta sit præmissa demonstrationis: erunt igitur præmissæ notiores, & ignotiores, priores, & posteriores illa conclusionem: Quod si dicas, non est absurdum, fieri enim potest ut aliquid sit prius natura, & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione, nam singularia nobis notiora, & priora sunt, per quæ probamus universale, quod notius est & prius natura. Aduersus hoc instat Arist. nam si in circulo procedimus ex notioribus solum nobis, iam non est demonstratio, nec facit scientiam: uera enim demonstratio ex notioribus natura procedit, quod si isti, qui circulo demonstrant, solum asserant in regressu procedere ad probandas præmissas ex nobis tantum notioribus, hæc demonstratio non est, nec scientiam facit simpliciter, nisi uelint, aliam modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priorem naturam, quod falsum est: quæ enim demonstratio ex nobis tantum notioribus est, non est simpliciter demon-

stratio: & quamuis per modum interrogationis hæc uerba Arist. proferantur, sunt tamen assertiue intelligenda.

Accidit vero dicentibus, &c.

Hæc est secunda ratio, qua Arist. eundem repellit errorem, nempe si circulo cōtingeret uti, fieret, ut idem per idem demonstrarem, quod falsum est esset autem tunc satis leue, cuncta demonstrare, hoc est, quia hoc est: Hoc autem probatur sumendo tres terminos, nihil enim refert in tribus, aut pluribus, aut paucioribus loqui: idem enim sequitur inconueniens ex circulo, sunt termini; A. B. C. tunc supponit Aristot. istum esse bonum argumentandi modum, quia A. est, B. est, & quia B. est, C. est, ergo de primo ad ultimum, quia A. est, C. est. nam si, B. sequitur ex A. quicquid sequitur ex B. sequitur ex A. & cuius est causa B. eius etiam est causa A. quod enim sequitur ex consequenti, sequitur etiam ex antecedenti, & cuius est causa cōsequens, etiam est causa antecedens, quod est causa consequentis, tunc sumamus circulum in duobus terminis, quia A. est B. est, per circulum ualeat regressus, quia B. est, A. est. argumentor igitur, quia A. est, B. est, & quia B. est, A. est, ergo de primo ad ultimum, quia A. est, A. est. Hoc significat illud, quod Aristot. dicit, ponatur A. loco ipsius C. i. quemadmodum ex ipso B. inferrebatur C. ita etiam inferatur A. ergo si C. inferrebatur ex A. quia ex eo inferrebatur B. ita & A. quod inferatur ex B. inferatur ex eodem A. ex quo ipsum B. inferatur: unde ex se ipso inferetur, & tantum demonstrare cōtinget idem per idem, quod falsum, & absurdum est.

At vero neque hoc possibile.

Hoc est tertium argumentum, quo circulum in demonstrationibus rejicit. supponit unum, quod dicit ostensum esse, primo Prior. cap. 22. ex uno termino, aut una posita propositione nihil inferri necessario, sed opus est tribus terminis, id est non paucioribus: Ex his autem necessario sequitur alterum, & probat, siquidem contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogismus, qui necessario inferri, ergo ex duabus propositionibus, alterum potest

Quæstio I.

167

potest inferri necessario. modo est argumentum, si circulus est in demonstrando, cum demonstratio sit syllogismus, opus est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempe, A. b. c. sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia conuertibilia, conuerti igitur debent, A. b. c. adinuicem, tunc sic, ex tribus terminis conuertibilibus non fit syllogismus, nisi in primo modo primæ figuræ, ergo omnes demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter non esset circulus. Præterea essent in terminis conuertibilibus, alias non posset circulariter syllogizari: fit enim circulus, quando cum conclusione, & conuertente maioris inferimus minorem, vel cum eadem conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem: uniuersales autem propositiones affirmatiuæ non possunt uniuersaliter conuerti, nisi quando termini sunt æquales, & conuertibiles. Ex his concluditur argumentum vanum esse asserere, omnium esse demonstrationes, et circulum in omnibus contingere, cum non id sit, nisi in uno modo primæ figuræ, & id in conuertibilibus, multo uero plura sint quæ demonstrantur.

Hic oportet notare uerba illa, quod in secunda, & tertia figura non est circulus, aut non de acceptis: explicant D. Tho. & fere omnes, ob id in his duabus figuris, non esse circulum, quia cum in secunda una præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, conclusio uero negatiua, si volumus circulo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In tertia uero cum conclusio sit particularis, præmissæ uero, aut uniuersales ambæ, aut una particularis, non poterit syllogizari circulo, nisi particularis, non uniuersalis, alias enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre conclusionem uniuersalem ex præmissa particulari: propterea in his figuris non est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur nempe negatiua in secunda figura, particularis uero in tertia, propterea addit Aristot. si circulus sit, non de acceptis sit. Exponunt ergo, non de acceptis omnibus, id est licet circulus fiat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter. Quamuis possumus exponere, licet in secunda aliquando, utraque circulariter syllogizetur, hoc fit, mutando negati-

uam in propositionem hypoteticam, ut dixit libro 2. Prior. c. 6. & illic declarauimus, sed hic circulus non est, cum non sit in eisdem propositionibus, sed mutatis, præterea dixit, si circulus sit, non de acceptis sit. Hæc est huius capitis expositio.

QVÆSTIO I.

De regressu demonstratio.

Dubitatur. An sit regressus in demonstratione. circa quod oportet aduertere. regressum vocari illum syllogismum, quo probamus conclusionem, qua ante ipsius præmissas probaueramus, ut si quis per interpositionem terræ probet Eclipsim, per quam cognouimus ipsam interpositionem: talis regressus etiam dicitur syllogismus circularis: difficultas autem non est, an in eodem genere causæ fiet iste regressus, ita ut præmissæ sint talis causæ conclusionis, qualis est conclusio præmissarum, hoc enim fieri non potest, & hoc impugnat Aristoteles, nec est difficultas, an in diuersis generibus causarum possit esse circulus, & regressus syllogizando, cum id manifestum sit: nam demonstrationem ex ueris, & primis &c. esse probamus, quia facit scire, & econtra facere scire, quia ex ueris &c. constat, ostendimus syllogizando. nec etiam est difficultas, an syllogismi circulus fiat inter causam, & effectum: cum sit etiam manifestum, causam per effectum, & iterum eundem effectum per causam eandem syllogizari aliquando posse: sed difficultas est, an cum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probatio, & per talē regressum probemus, & cognoscamus.

Ratio dubitandi potissima hæc est, quia cum præmissæ huius regressus sint probatæ prius per talē conclusionē, non possunt di. esse ipsa notiores: & tunc syllogismus inutilis erit, cum non ex notioribus procedat.

Ad hanc difficultatem respondent iuniores, distinguentes duplicem demonstrationem propter quid, ex Auerroe 2. coeli. comm. 31. & 8. Physi. com. 85. alterā, quæ est causa & esse, id est per quam ostendimus causam effectus, & simul probamus effectum esse: ut pote cum a causis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus, & hæc est potissima demonstratio, alteram

Explicatur titulus.

Ratio dubitandi. Auer. istarū.

Respo. Auer.

quæ solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse, & talis est demonstratio tantum causæ, quæ sit, cum effectum primo cognouimus, ac per eum indagauimus causam, & sic admittunt regressum fieri a causa ad effectum cognitum prius quantum ad esse, sed regressus ostendit causam secundum quam ignotus erat effectus.

Refelli tur sententia Auer. & propositur vera sententia Rhet. & aliorum.

At quamuis ista sententia non sit spernenda, aliter mihi uidetur posse respondere, & magis ad mentem Arist. ex sententia Auer. & potissimum D. Tho. 2. cœli. 59. ubi elegantissime etiam defendit Alexandrum aduersus Simplicium, & explicat totam vim regressus demonstratiui. Dico igitur, omnem demonstrationem probare effectum esse, & simul illius ostendere causam, quod absque ulla distinctione concessit Themist. 2. Poster. ca. 2. propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existetia effectus cognoscatur ante causam, id sit imperfecte & particulariter, at postquam demonstratio accedit, cum uniuersaliter cognoscimus, & certius, ac clarius, quod docuit expresse Arist. 1. Post. c. 24. ubi dicit, etiam si videremus, triangulum habere tres angulos, adhuc de demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus uniuersaliter nisi demonstratione, propterea semper demonstratio effectum esse probat, licet cum discrimine nam aliquando præcessit aliqua cognitio imperfecta effectus. dices, si illa cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis, cum per eam peruenimus in causam, eua cognitio causæ erit imperfecta, dico, non ita esse, nam illa cognitio effectus fuit uia ad causam inueniendam: tamen ex ipsa eua inuenta & aliis intellectus speculationibus perfectius cognoscimus causam, adeo ut per eam regrediamur ad effectum uniuersaliter cognoscendum, quod ignotum erat ante causam. & hoc de regressu sentio.

Demonstrationis propositiones veras esse, veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni, quid per se, quid uniuersale. Cap. III.

Quoniam autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium utique fuerit scibile, quod est secundum de-

monstratiuam scientiam: demonstratiua autem est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessarijs igitur syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt.

Primum autem determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid uniuersale.

De omni quidem igitur hoc dico, quod sit utique, non in aliquo quidem, in aliquo autem non: neque aliquando quidem, aliquando autem non. ut si de omni homine animal, si verum hunc dicere hominem, verum & animal, & si nunc alterum, & alterum, & si in omni linea punctum cõsimiliter. Signum autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando non.

Per se autem, quæcunque & insunt in eo quod quid est: ut triangulo linea, & linea punctum. substantia namque ipsorum ex his est, & in oratione dicente quid est, insunt.

Et quibuscunque in existentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ & circulare, & impar & par numero, & primum & compositum, & æquilaterum & altera parte longius, & omnibus his insunt in oratione quid est dicente, ibi quidem linea, hic autem numerus. Consimiliter autem & in alijs, talia singulis per se dico.

Quæcunque autem neutro modo insunt, accidentia: ut musicum, aut album animali.

Amplius, quod non de subiecto dicitur

dicatur alio aliquo, ut ambulans alterum quid existens, ambulans, est & album. substantia uero, & quæcunque hoc aliquid significant, non alterum quid existentia sunt, quod sunt quæ quidem igitur non de subiecto per se dico: quæ autem de subiecto, accidentia.

7 Amplius autem alio modo, quod quidem propter ipsum inest unicuique, per se: quod uero non propter ipsum, accidens. quemadmodum si ambulante fulgurauit, accidens: non enim propter ambulare fulgurauit, sed contingit, dicimus, hoc. si autem propter ipsum per se. ut si quid iugulatum interiit, & secundum iugulationem, quoniam propter iugulari, sed non accidit iugulatum interire.

8 Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, ut insint prædicatis aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate, non enim contingit non inesse, aut simpliciter aut opposita. ut lineæ rectum aut curuum, & numero impar aut par. est enim contrarium, aut priuatio, aut cõtradictio in eodem genere, ut par quod non impar in numeris, in quantum sequitur, quare si necesse aliter, aut negare, necesse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatum sit hunc in modum.

9 Uniuersale autem dico, quod utique & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum. Manifestum igitur, quod quæcunque uniuersalia ex necessitate insunt rebus.

10 Per se autem & secundum quod ipsum, idem. ut per se linea inest punctum, & rectum: etenim secundum

quod linea, & triangulo secundum quod triangulum, duo recti: etenim per se triangulum duobus rectis æquale.

Uniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo monstratur ut duos rectos habere, neque figura est uniuersale, quamuis est monstrare de figura, quod duos rectos, habet, sed non de qualibet figura, neque utitur qualibet figura monstrans. quadrangulum enim figura quidem est, non habet autem duobus rectis æquales. æquicrus uero habet quidem quodcunque duobus rectis æquales, sed non primo, sed triangulum prius. Quod igitur quoduis primum monstratur duos rectos habens, aut quodcunque aliud, huic primo inest uniuersale, & demonstratio per se de hoc uniuersaliter est, de alijs uero quodammodo non per se: neque de æquicrura non est uniuersaliter, sed in plus.

Quoniam autem impossibile est, & ceter.

Cum demonstrationem ex ueris docuisset esse, nunc ut dicit Themist. ex quibus ueris procedat, explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessarijs demonstratio est: at quia adhuc necessarium multiplex est, quale debeat esse, hoc capite explicat, ideoque explicat quid sit dici de omni, quid per se, quid uniuersaliter: hæc enim ad necessarij cognitionem opus sunt, probat autem ante omnia demonstrationem esse ex propositionibus necessarijs, quia id quod demonstratur, & demonstratione scitur, est necessarium: at necessarium non demonstratur nisi ex necessarijs, quamuis syllogizari possit, ut dicitur 2. Prior. cap. 2.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto, quod scitur, aliter se habere non potest, ergo quod demonstratiue scitur, est necessarium.

rium, nam id necessarium est, quod aliter se habere non potest, & argumentum est a superiori ad inferius ex parte subiecti, nam sciri superius est ad sciri per demonstrationem ex parte uero predicati, a definitione ad definitum, nam non posse aliter se habere est definitio necessarii. tunc ulterius proceditur argumentum, quod scitur demonstratiue est necessarium, & tale est, quod per demonstrationem fit, ergo de monstratio est ex necessariis. infer oportet re accipere, ex quibus, & qualibus sint demonstrationes, dicitur ex quibus, propter propositiones, dicitur ex qualibus, propter questionem, circa quam est demonstratio, nam omnia necessaria sunt, primo tamē se tria illa, quae diximus, proponit explicaturum.

2 De omni quidem igitur hoc dico.

Quid sit explicat, id predicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiectum de omni tempore, ut risibile dicitur de omni homine, quia omnibus inest individuis & omni tempore, & hoc negatiue explicat dicendo, quando predicatum non sic inest, ut quibusdam subiectis inferioribus inest, quibusdam non, vel aliquando inest, aliquando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal & omni linea inest punctum: probat autem tale esse dici de omni, nam cum instatias scriamus, id est cum redarguere volumus propositiones non de omni dici, dupliciter instamus, aut si non de omnibus dicitur predicatum, aut si non omni tempore, signum igitur est, utrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Dici de omni Notat Themist. cap. 2. & D. Tho. Aliud esse dici de omni in libris Priorum quod duplex, aliqui prioristicum, aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad demonstratio nem quert, quod vocant posterioristicum: in illo enim solum universalitas in inferioribus subiecti sit est, in hoc uero alterius opus est universalitate temporis: sed pro se declaratio indiget Themist. nam ad syllogizandum tantum, non opus est quod predicatum inest omnibus inferioribus subiecti, cum etiam ex falsis syllogizetur, sed sit est, quod universaliter enuntietur:

vnde tale dici de omni consistit in eo, quod universaliter predicatum denotat inesse subiecto: at in libro isto, quod enuntietur opus est, & etiam quod vere inest, & omni tempore, sicut in libro Topicorum requiritur, quod probabiliter inest, in libro uero Elenchorum, quod apparetur: & hoc nota. Dices non ne etiam est dici de nullo in hoc libro: dico esse quidem, nempe quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facile collat, vel quia affirmatiuum est precipuum, & frequentius, illud praetermissum est.

Per se autem sunt, quaecunque sunt in eo.

Explicat modo, quid per se dicat, ac in quatuor modis distinguit, primus est, praedicata quae sunt de definitione quidditatiua subiectorum per se praedicantur de ipsis, ut linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione, triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter punctum est de definitione lineae, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta: itaque ad istum modum pertinent omnia praedicata, quae sunt aut definitionum subiectorum, aut partes definitionum, ut genera, differentiae, & horum partes. Notat autem Themist. quae dicuntur per se hoc modo includere de omni, ut sit sensus, illa dicuntur per se, quae cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti, nec oportet hic sentire cum Paulo veneto, qui non solum propositiones has, sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, ut animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identitas, & disparatas reducant, quae omnia sunt praeter mentem Aristotelis qui solum de proprijs propositionibus & naturalibus praedicationibus, quales ad demonstrationem sunt aptae, loquitur.

Et quibuscunque eorum, quae insunt.

Secundus modus est eorum, quae sic in sunt subiectis, ut de eorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones proprium subiectorum, quae per se inesse dicuntur. Notat hic Philopo. & Themist. & bene,

quid sit praedicatum per se. Primum modus praedicandi per se.

ne, quod primus modus est praedicandi per se iste inherendi per se propterea dicuntur illa, quae per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notat etiam idem auctores hunc modum non includere necessarium dici de omni, nam potest accidens dici per se quamvis non omni inest, ut finium inest nato, & grammaticum homini. Huiusmodi Aristot. ponit quatuor exempla, primum de curno, & recto, haec enim per se inest linea, ac per eam definiuntur, nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur a medio, curnum est linea, cuius extrema egrediuntur a medio: alterum exemplum est de pari, & impari, quae per numerum de finitur, ut notam est: tertium de primo, & composito, haec enim inest etiam numero.

Sed dubitabis, quid per haec intelligere oportet Philopo. & Albertus per numerum, primum intelligit eam, qui non est ex alio numero compositus, qualis est unus, binarius, per compositum uero ut: Igitur quaecunque alium numerum habent, ac melius eam Alex. quem hic refert Philo. & cum D. Tho. dicamus, numerus primus est, qui sola unitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quaternarius, & alij, compositus uero est, qui alio numero mensuratur, ut nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Quartum exemplum est aequilaterum, & altera parte longius. Haec Alexan. dicit esse passiones figurae. Philo. uero melius attendens Aristot. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quam lineam & numerum haec duo posteriora etiam numeris attribuit, nam & numeri aliqui sunt aequilateri, aliqui altera parte longiores, ut docent Arithmetici, quauis possimus pro Alexandro dicere quod ista sunt quidem in numeris, sed ut numeri faciant figuras, vel quod non ascribantur numero, sed lineae, nam haec per lineam definiunt, aequilaterum enim est habens lineas aequales omnes, altera parte longius habens inaequales lineas, & ita figurae coeunt, & ex lineis fit. Auer. si mens ista duo in uniuersali dicit, esse passiones habentis latera, sed constat Aristotelem non haec duo in uniuersali, sed ut numeris in sunt, considerasse, & bene dicit Philo.

Quaecunque uero neutraliter sunt. Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediate inesse alicui subiecto, ut color per se, id est immediate inest superficie, mediate uero, & per accidens substantiae, quem modum Aristot. assignauit 5. Met. c. 18. sed profecto ista expositio non quadrat textui, ut satis clare inducant exempla, Themist. album nempe & musicum inest animali haec autem non immediate inheret: propterea cum Philopo. D. Tho. & reliquis dicamus, ut uelit Aristot. docere reliqua praedicata, quae nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non esse per se, sed per accidens dici, quod pacto album & musicum per accidens animali in sunt, non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione, & non simpliciter hominem, nam iam musicum per se illi inesset, cum homo sit de definitione mulci.

tium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediate inesse alicui subiecto, ut color per se, id est immediate inest superficie, mediate uero, & per accidens substantiae, quem modum Aristot. assignauit 5. Met. c. 18. sed profecto ista expositio non quadrat textui, ut satis clare inducant exempla, Themist. album nempe & musicum inest animali haec autem non immediate inheret: propterea cum Philopo. D. Tho. & reliquis dicamus, ut uelit Aristot. docere reliqua praedicata, quae nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non esse per se, sed per accidens dici, quod pacto album & musicum per accidens animali in sunt, non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione, & non simpliciter hominem, nam iam musicum per se illi inesset, cum homo sit de definitione mulci.

Amplius quod non de subiecto, & c.

Tertius modus, ut explicat Themist. D. Tertius Thom. & Philopo. quos ceteri sequuntur, modus est per se, existens, ut illa dicantur per se, quae per se existunt, quod Themist. & Philopo. putant solum conuenire primis substantiis, haec enim per se existunt, secundae enim, & accidentia in primis existunt, licet cum differant, nam secundae substantiae sunt de natura primarum, non autem accidentia.

Aliter etiam exponit Philopo. ut secundae substantiae dicantur etiam per se hoc modo an id tertio, quia non dicuntur de subiecto, id est tunc conueniat de subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est hic, illa vel tunc dici per se, quae substantiae sunt, sine prime, secundae siue secundae, cum neutra inhaereat, nec oportet mutare uerbum Aristot. nam non dixit, quaecunque de subiecto dicuntur, sed quae de subiecto alio id est diuerso dicuntur, & quod uerū subiectū sit, quod etiam secundis inest substantiis quae non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album ambulans, ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit, & bene Albe. mag. hoc tracta. 2. c. 9. & sic notus est tertius modus.

Item alio modo quod quidem propter ipsum & c. Quartus modus, ut bene notant Graeci, per se & D.

Dubiū. Expositio. Philopo. & Alb.

Expositio. verior. Alexan. D. Tho.

Explicat. Quartū exemplū Arist. se eisdem Philo.

Reiciit explicatur Auer.

Expositio. Themist.

Secundus modus praedicandi per se.

& D. Tho. cum ceteris, non est prædicandi, sed est inter causam potius & effectum, licet etiam fiant prædicationes. primus enim modus fuit per se prædicandi, secundus per se inhærendi, tertius, per se essendi, quartus, per se causandi: ut accuratius cæteris explicat D. Thom. ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsam est, ut interire secundum iugulationem est per se effectus iugulati. dicit interire, secundum iugulationem, ut uerbum sumatur pro morte illa quæ ex tali causa sequitur: similiter, domicilium est per se effectus domiciatoris: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur, ut ambulans accidit cornuscatio, non enim quia ambulauit, cornuscavit, similiter accidit fodienti vineam inuenire thesaurum: hoc igitur est per se quarto modo, quod proprie ad causam & effectum refertur, & hoc est de modis per se, in quo nota cum Philop. & Themist. & D. Tho. ad initium lectionis. n. non omne de omni, esse per se, nam cignus est albus, coruus est uiger, de omni quidem sunt, non tam prædicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, ut patet, omni tamen & super insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, ut patet ex 3. Meta. c. 18. tamen isti videntur magis pertinere ad negotium prælens, quamnis non omnes ad demonstrationem apti sint, tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad demonstrationem.

¶ Quæ ergo dicuntur in simpliciter scilicet.

Secundum fere omnium sententia, hic Aristot. explicat, qui modi sint ad demonstrationem apti, quamuis non omnes æqualiter exponant. S. Thom. & alii ex Latinis de secundo intelligunt, hic enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hanc utimur, quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est prædicamus, ut ad demonstrandum hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alii, & si ea colligamus in quibus pone omnes

aliis conueniunt (ut interim omittamus peculiaria dissidia. Them. Philo. & Auer.) hæc illorum est sententia, velle Arist. duos modos enarrare, primum, & secundum: horum enim est usus ad demonstrandum, & littera istis videtur leuere, quam aliqui sic vertunt: quæ igitur dicuntur in simpliciter scilicet per se sic, ut in sint prædicatis, aut illa insint subiectis: id est hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt, quamuis hæc verba non sint ita expressa in Græco sermone. Boet. vertit ad litteram sic: sicut esse prædicatis aut inesse illi enim duo infiniti, esse, & inesse, sunt Græce eiusdem verbi, sed aliter est actiuis, alter passiuus: ac si diceret: quæ sic sunt per se ut existant in prædicatis, id est sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, ut ita loquar, ut existant in prædicatis, id est prædicata sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuis passiuus. Ex hoc patet hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Dubitabis forte de quarto, nam utimur eo in demonstratione, ut si dicas appetit vindictam sanguis ebullit circa cor, iratur vindictam appetit, ergo irato ebullit sanguis: maior enim est in quarto modo, n. effectus prædicatur de causa propria. Respondet Philop. modum quantum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatem, propterea utilis est demonstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit ipsam. Quod si dicas, sunt prædicationes secundum ipsum, ergo demonstrationem componit: posset dici illas prædicationes esse tam in primo aut secundo modo, nam ille non est prædicandi.

At quamuis ista sit expositio communis, & non spernenda, possemus Aristot. interpretari, ut uelit hic ostendere, quando hi duo modi, nempe primus & secundus ad demonstrationem simpliciter apti sint, id autem fieri, quando sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate, non enim semper primus est propter ipsum, ut quando genus, & differentia remota prædicantur, ut homo est sensibilis, homo est substantia, non enim his ad simpliciter demonstrandum, utimur; similiter non semper secundus est ex necessitate, ut natus est simus, linea

Dub. an quartus modus per se insit demonstrati. Philop.

Expositio Auct.

nea est curua, tunc autem ad demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt: at quia dubium videbatur quando secundus modus ex necessitate sit, id explicat dicendo, quando tales passionum cum oppositione prædicamus, ut linea & recta, vel curua, numerus est par, vel impar, sicut enim hæc ex necessitate sunt, & probat, nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria respectu proprii subiecti, quæ necessario sub disiunctione affirmantur. Nota litteram par aut impar in numeris secundum quod sequitur, Græce enim est par, quod non impar, ut sit sensus, in numeris idem est dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar, ut ergo impar, uel non impar necessario de numero prædicantur, ita etiam par & impar, sic igitur explicatum est quid de omni, quid per se sit.

Vniuersale autem dico, &c.

Explicat tertium nempe vniuersale. tunc autem est vniuersale, cum non solum de omni, & de per se, sed etiam secundum quod ipsum est, id autem inest alicui secundum quod ipsum est, cum illi primo inest, & immediate, ut risibile inest homini, & habere duos rectos triangulos, est enim per se, homo est sensibilis, sed non secundum quod ipsum, quia non ut homo, sed ut animal, est sensibilis: tale igitur vniuersale est necessarium, id est hoc est necessarium, quo in demonstratione utimur, non enim quodcumque necessarium ad demonstrationem aptum est, sed quod est vniuersale.

Per se autem & secundum quod ipsum, &c.

Modo id quod per se est, secundum quod ipsum asserit esse, in quo apparet contradictio, quia uidetur discriminem inter ipsa assignasse modo differunt, ut notat Theoph. aliquid enim est per se, quod non secundum quod ipsum & vniuersale, ut diximus, & ita est, sed respondet Philop. non idem prout esse per se, & secundum quod ipsum: habent se, ut superius & inferius, ut notat S. Tho. omne enim secundum quod ipsum est per se, & non e contra, hic autem uoluit Aristot. docere in aliquibus idem esse per se & secundum quod ipsum, quamuis possumus dicere idem prout esse per se, &

Quid sit prædicatum vniuersale.

Solutio contradi. in Arist.

secundum quod ipsum, & quod ad vniuersale requiratur aliud, nempe quod insit primo, quod postea subiungit.

Vniuersale autem est tunc, &c.

Explicat quid vniuersale sit exacte, nempe cum aliquid primo inest, ut habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum quod ipsum, cum non omni insit: similiter inest Ithscheli, sed non primo: cum non soli, triangulo autem inest primo, & vniuersaliter, & huius est demonstratio, tanquam vniuersalis, quæ potissima est demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur, ut notat Philop. reliquæ non sunt potissime demonstrationis: in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAESTIO I.

Quomodo accidentia definiantur per subiectum.

V Num oportet hic adnotare circa modum secundum quo accidentia per sua subiecta definiuntur: accidentia sunt in duplici differentia, quædam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra vnam speciem semper conclusa, sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt, ut color, quantitas, albedo, omnia autem accidentia a subiecto, aut vno, aut altero modo dependent, ut enim nunquam per se existunt nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia a subiecto: illa, quæ a subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia, quædam ipsam naturam specificam secundum se consequuntur, ut risibile, disciplinabile, hominis naturam secundum se respiciunt, quædam naturam illam quidem specifica consequuntur, sed non absolute, nisi ut dispositione aliqua determinatur, ut finititas sequitur nasum, non absolute, sed cum quædam dispositione.

Hinc oritur latum discrimen inter ista, quæ enim sequuntur naturam secundum se vniuersaliter ei insunt, ut risibile homini: quæ vero naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his in quibus natura sic est disposita, ut finititas, &

citatis, crispitudo. Præterea quæ sequuntur naturam secundum se simplices passionibus sunt, ut risibile, disciplinabile, quæ uero naturam dispositam multæ sunt, & sub diffinitione de natura uniuersaliter prædicantur, quia variæ sunt dispositiones, ut nati passiones sunt finitas, aquilitas, & reliquæ, quarum singulæ non uniuersaliter de nato prædicantur, nisi simul cum diffinitione: tamen, re uera, singulæ habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab alijs, quæ simul cū illa specie posset dici adæquatum subiectum illius: cum tamen non inueniatur nomen summus pro proprio subiecto speciem communem: & hoc docet Auerr. hic dicens, par per numerum definire non per subiectum proprium, sed per genus subiecti: similiter impar, nam adæquatum subiectum est ille numerus, qui solum pares, aut solum impares continet, quod nō est nominatum; hoc autem, quod dictum est de his, quæ cōsequuntur speciem, dicendum prius de his, quæ genus consequuntur: quedā enim naturam ipsius communem respiciunt, & hæc uniuersaliter insunt, & simplicia sunt ut quantitas corpus ipsum sequitur, color mixtum, & reliquæ: quedā nō genus absolute, sed cum dispositione, & hæc variæ sunt, secundū variās dispositiones, ut albedo sequitur quidem corpus taliter dispositum, nigredo, & reliqua similia, quamuis autem multa, sint dispositiones tamen habent proximas determinatas singula.

Nota. discrimen.

Est autem discrimen inter hæc communia, & illa propria, & particularia, hæc enim cum uni tantum insunt speciei, semper propria dicuntur: illa uero quamuis re uera, respectu suorum subiectorum etiam propria sint, tamen quia multis in sunt communia dicuntur: Ex quibus fit unum notandum, quoties hæc tam propria quam communia de suo subiecto prædicamus, dicuntur per se: per se enim dicitur, corpus est quantum, mixtum est coloratum, sicut homo est risibilis, & corpus est album, sicut, natus est finis: at communia respectu aliorum subiectorum non per se dicuntur, nō enim per se dicitur nix est alba, coruus est niger. Sequitur etiam præterea, ut si exacte uelimus utraque accidentia definire, per sua subiecta definienda sint, ut enim simum per nasum, ita & album per corpus: licet

hic sit notandum discrimen: cum enim in concreto ista definiuntur, per subiectum in concreto loco generis definiuntur, ut finis est natus coruus, cum uero in abstracto, per subiectum in aliquo loco differentis definiendi oportet, ut finitas est nati curuitas, quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

Quot modis circa prædicatum uniuersale primum errare contingat: quoque modo ipsam uere cognoscatur.

C A P. V.

Oportet autem non latere, quod plerumque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primum uniuersale, secundum quod videtur monstrari uniuersale primum. Decipimur autem hac deceptione, quando vel nihil sic accipere superius præter * singulare.

2 Vel sit quidem, sed innominatum sit in rebus specie differentibus.

3 Vel contingat esse, ut in parte totum, in quo monstratur. iis enim quæ sunt in parte inerit quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non erit huius primi uniuersaliter demonstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demonstrationem, quando sit primi uniuersaliter.

Si quis igitur monstrauerit, quod recte non coincidunt, uidebitur utique, huius esse demonstratio, * eo quod in omnibus est rectis, non est autem, si quidem non quoniam sic æquales, sit hoc: sed secundum quod quomodocunque æquales.

Et si triangulum non esset aliud, quam æquicus, secundum quod æquicus

* Aliqui eo. l. singulare, aut singulare, sed forte uerba, aut singularia, addita sunt. Secunda error. Tertius error. Exempla terti erroris.

* Aliqui ad proprie.

Exempla primi erroris.

æquicus uideretur utique inesse. Et proportionale, quod * & alternatim secundum quod numeri, & secundum quod lineæ, & secundum quod solida, & secundum quod tempora: quemadmodum & monstrabatur aliquando seorsum; contingens utique de omnibus unica demonstratione monstrari, sed quia non sunt nominatum quiddam omnia hæc unum, numeri, longitudines tempora, solida, & specie differunt a se inuicem, seorsum accipiebatur. nunc autem uniuersaliter monstratur. non enim secundum quod lineæ, aut secundum quod numeri inerit: sed secundum quod hoc, quod uniuersale supponunt esse.

Propter hoc neque si aliquis monstrauerit singulum triangulum demonstratione, aut una, aut altera, quod duos rectos habet unumquodque æquilaterum seorsum, & gradatum, & æquicus: nondum inuit triangulum, quod duobus rectis, nisi sophistico modo, neque uniuersaliter triangulum, neque si nullum est præter hæc triangulum alterum. nō, n. secundum quod triangulum nouit, neque omne triangulum, nisi secundum numerum, secundum speciem autem non omne: & si nullum est, quod non nouit.

Quando igitur non nouit uniuersaliter, & quando nouit suppliciter; Manifestum, quod si idem esset triangulo esse, & æquilatero, aut unicuique, aut omnibus, si autem non idem, sed alterum, inest autem secundum quod triangulum, non nouit.

Utrum autem secundum quod triangulum, aut secundum quod

æquicus inest, & quando secundum hoc est in primo, & uniuersaliter cuius est demonstratio? Planum quod quando ablatis inerit primo, quemadmodum æquicuri, a neo triangulo inerunt duo recti. sed & quod sit alieneum, ablato, & quod æquicus, sed non figura, aut termino: sed non primis. Quo igitur primo? si quidem triangulo, secundum hoc inest & alijs, & huius uniuersaliter est demonstratio.

Oportet autem non latere &c.

Cum potissimam demonstrationem uniuersalis esse ostendisset, nempe cum passionem de primo subiecto demonstramus nō quando in hoc erremus, ostendit, nam accidit aliquando existimare nos monstrasse uniuersale, & tamen non demonstrauimus; quod tripliciter docet accidere. primo quando est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi unum aut alterum indiuiduum, tunc de tali indiuiduo monstrantes existimamus uniuersaliter monstrasse, & non demonstramus, uerbi gratia si quis demonstraret, lunam eclipsari, nempe hanc, quæ una est, existimans hanc esse primum subiectum, cum unica sit deciperetur, cum id illi, non ut hæc est, sed ut luna est, & secundum speciem insit.

Aut si sit quidem sed, innominatum sit &c.

Hic est secundus error, cum nempe aliqua passio inest multis speciebus propter aliquid commune, quod tamē innominatum est, tunc monstrantes, de illis, uniuersaliter credimus monstrasse, sed non ita est, nisi de illo primo demonstretur. v.g. progredi inest equo homini, & multis, nō propter specifi cas rationes, nec quia anima huius sunt, cū non omne animal progrediatur: inest tamen propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquam de primis demonstraret, deciperetur.

Aut contingat esse sicut in parte. 3

Tertius error est, cum demonstramus de aliquo toto, quod uere est, ut in parte, 3. error.

te id est, quod est inferius illo, de quo demonstrandum est, existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. v.g. si quis de viuente sensibili demonstraret, quod augetur, crederet, se vniuersaliter demonstrasse, quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat, nam id, nempe viuens sensibile est pars. i. in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempe viuens, cui primo inest augeri: & nota admodum hanc esse deceptionem, quando totum sumimus cum parte, quae vocatur pars in modo & demonstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primo.

4 Si ergo aliquis monstrabit, &c.

Exempla eorum quae dixit, proponit, incipit autem a tertio errore, si quis demonstraret: nunquam concurrere de lineis rectis &que distantibus, crederet vniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licet omnibus rectis &que distantibus insit, non tamen quia rectae sunt, sed simpliciter, quia &que distantes, siue rectae, siue obliquae, ut notat Philop. siue etiam tortuosae sint & nota, licet exemplum Philop. etiam partim declararet. Circa litteram nota illud uerbum, Nisi quidem, esse legendum pro, si quidem non, ut sit littera absque parathesi huiusmodi. Si quidem non quoniam sic, &quales, fiat hoc, sed quia quomodolibet, &quales, & sic est sensus manifestus.

5 Et si triangulus non esset alius.

Exemplum primi erroris ponit, si nullus esset triangulus, nisi Isocheles, tunc de illo demonstrantes habere tres angulos &quales duobus rectis, existimarem vniuersaliter demonstrasse, & non id est, cum non ut Isocheles est, talis passio ei insit, sed ut triangulus est. Secundi autem erroris exemplum est, si quis demonstraret proportionem commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tempore vniuersaliter videtur demonstrasse, quia non est nominatio illud commune, propter quod talis passio eis accidat, tamen reuera non est demonstratio vniuersalis, non enim linea, ut linea est, nec numero, ut numerus est id eis inest: hic aduerte commutatam proportionem eam dici, quia sicut se habet primum ad se-

cundum, ita tertium ad quartum, ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. v.g. sicut se habet duo ad quatuor, ita sex ad duodecim, ergo sicut se habet duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte illa verba. Nunc autem vniuersaliter monstratur, non mutanda esse, ut pro, Nunc, legamus, non, sed sic debent legi, & tunc notat Philop. quod nunc non dicitur tunc, sed sensus, nunc, id est, quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus, quamuis possimus dicere, sensum esse, nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus licet non ita sit.

Propter hoc nec si aliquis, &c. 6

Nota hic, quod quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto: demonstramus passionem, adhuc vniuersaliter non cognoscimus, quousque, de primo demonstramus ut si de omnibus speciebus trianguli, seorsum demonstrarem illam passionem, adhuc secundum speciem non cognosceremus, omnem. i. nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus, & sic non esset demonstratio vniuersalis.

Quando ergo non nouit vniuersaliter. 7

Philop. uult, Arist. hic exponere, quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstramus vniuersaliter, & quando non, & dicit, quando superius non est aliud prius quam inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus vniuersaliter demonstramus, quod in &equiuocis accidit, quando vero superius est aliud quid ut in vniuersis, non sufficit demonstrare de inferioribus: sed mihi videtur Arist. probare, quod ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora sit, sed sophistico modo, quia si id esset triangulum esse, & Isochelem, & reliquos esse, tunc quae de omnibus inferioribus demonstrat vniuersaliter demonstrat: at cum id cum non sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum, ob id non demonstrat simpliciter, & vniuersaliter, quod idem, quod de inferioribus demonstrat.

Verum autem secundum quod 8 est triangulus.

Ponit

Regula ad cognoscendum. Per se. p. l. m. m. Ponit regulam cognoscendi quando est subiectum primum, & duas partes habet, alteram, quando semotis aliquibus a re, adhuc passio illi inest, talia semota non erat illius passionis subiecta prima, ut si triangulo areo inest habere tres singulos, semoto areo, adhuc manet passio, etiam semoto &quicquid, non ergo erant haec subiecta prima, alteram, quando semotis aliquibus passio aufertur, tunc illud, quo primo semoto, proxime aufertur passio, est subiectum primum, v.g. ablato animali, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primo risibile, sed ablato homine, homo igitur est subiectum primum, similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos, sed non primo, sed quia aufertur triangulus. triangulus igitur subiectum illius primum. & vniuersaliter id est primum subiectum & vniuersale, quo primum ablato aufertur passio.

Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum, intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinandas qua uisus est capite de ad aliquid. nota litteram, quo igitur primo. i. quo ablato, aufertur primo habere tres angulos? Respon. si triangulo nepe ablato aufertur illa passio. Est. i. triangulus est primum, & secundum eum inest talis passio alii inferioribus ipsius.

Dubatur hoc loco, nam saepe demonstramus vniuersale, & illud non est de omni non omni tempore sit, luna enim eclipsatur, in hyeme sunt pluuia, & similes demonstrantur, non tamen sunt de omni, cum non omni tempore sint, Aliqui illas, ut aptitudinem dicunt, sumendas esse docent, quod falsum est, cum non secundum aptitudines demonstrantur, sed quod secundum aptum, propterea dicendum aliqua semper esse & euenire, tripliciter contingit quaedam dicuntur semper esse, quia incessanter sunt, & continuo, ut hominem esse risibilem, quaedam, quia temporibus a natura determinatis nunquam deficiunt, ut lunam eclipsari, sole oriri, & occidere, quaedam, quae temporibus certis, & statutis plerumque eueniunt, ut pluias esse in hyeme, & similia, horum omnium est scientia & demonstratio, ut docet Arist. Post. cap. 7. & 14. licet non in &quali gradu, & similiter sunt de omni. i. semper eueniunt, aut sunt modo tamen quo diximus. & hoc est ad mentem Peripateticorum.

Demonstrationem esse ex iis, quae sunt per se, ac Necessariis.

C A P. V E.

S Igitur est demonstratiua scientia ex necessariis principiis, quod enim scitur, non potest aliter se habere: per se vero inexistencia necessaria sunt rebus; alia quidem enim in eo quod est aliquid insunt: aliis autem, quae de ipsis predicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse: manifestum quod est talibus quibusdam sit utique demonstratiuum syllogismus, omne enim aut sic inest, aut secundum accidens, accidentia uero non sunt necessaria.

Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quod demonstratio est, non potest aliter se habere. Ex necessariis igitur oportet esse syllogismum, ex veris quidem enim est, & non demonstrantem syllogizare: ex necessariis uero non est, nisi demonstrantem, hoc enim iam proprium demonstrationis est.

Signum, autem, quod demonstratio ex necessariis, quoniam & instantias ita ferimus ad eos, qui existimant demonstrare, quod non necesse, si existimemus, aut omnino contingere aliter, aut sermonis utique gratia.

Planum autem ex his, & quod factum sunt, qui se existimant recte principia accipere, si probabilis sit propositio, & uera: ueluti Sophiste, * a. l. quod scire est scientiam habere. non enim * quod probabile, aut non, principium est: sed * primum ipsius generis, circa quod monstratur. & uerum primum non omne proprium.

Quod

5 Quod autem ex necessariis oportet esse syllogismum, manifestum, & ex his. Si enim qui non habet rationem eius quod est propter quid, existente demonstratione non est sciens, esse autem posset, ut A. de C. ex necessitate esset: B. vero medium, per quod demonstratum est, non ex necessitate: non sciuit propter quid. non enim est hoc propter medium. hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.

6 Præterea, si aliquis non sciuit nunc habens rationem, & saluus, salua re, non oblitus, neque prius sciuerat, corrumpi autem posset medium, si non est necessarium: quare habebit quidem rationem saluam,

* al. co. ad. igitur. * al. l. alius. * salua re, non autem sciuit: neque igitur prius sciuerat. si uero non est corruptum, contingit autem corrupti, quod accidit, esset utique possibile & contingens. sed est impossibile ita se habentem scire.

7 Quando quidem igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium non necessarium esse, propter quod monstratum est. est enim necessarium & non ex necessariis syllogizatum esse, quemadmodum, & verum non ex veris.

Quando autem medium ex necessitate, & conclusio ex necessitate: quemadmodum, & ex veris verum semper. sit enim A. de B. ex necessitate: & hoc de C. necessarium igitur & A. ipsi C. inesse. Quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium potest esse. sit enim A. ipsi C. non ex necessitate inesse; ipsi autem B. ex necessitate: & hoc ipsi C. ex necessitate:

& A. igitur ipsi C. ex necessitate interit. sed non suppositum fuerat.

Quoniam igitur quod scitur demonstratiue, oportet ex necessitate inesse, manifestum, quod & per medium necessarium oportet habere demonstrationem, aut non sciet neque propter quid, neque quod necesse est illud esse, sed vel existimabit non scient, si suspicetur tanquam necessarium, quod non necessarium aut neque existimabit, similiter, & si quod sciat per media, & si propter quid & per immediata.

Accidentium vero non per se, quo modo determinata sunt per se, non est scientia demonstratiua. non enim est necessitate monstrare conclusionem: accidens nanque contingit non inesse, de tali enim dico accidentem.

Atqui dubitare fortasse quispiam posset, cuius causa hæc oportet interrogare de his, si non necesse est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogatus quæcunque, postea dicat conclusionem.

Oportet autem interrogare, non tanquam necessarium sit propter interrogata; sed quoniam dicere necessarium illa dicendi, & vere dicere, si vere sint inexistencia.

Si igitur est demonstratiua scientia est necessarius &c.

Iuxta Græcorum & Arabum expositionem Arist. probat demonstrationem constare ex his quæ sunt per se; sumit autem pro medio, quod ex necessariis procedat, & in eo probando caput totum explet: sequo igitur Themistii expositionem, facit hoc argumentum: quæ sunt per se, sunt necessaria, demonstratio procedit ex necessariis, ergo ex his, quæ sunt per se. Arist. minorem

Intentio, & continuatio Arist.

morem primo loco ponit & probat, quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere, ergo procedit ex necessariis, & ita demonstratio est ex necessariis, maiorem probat, quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum, sed hæc utraque sunt necessaria, quamuis enim aliquæ passionnes per se non prædicantur necessario, tamen si cum oppositis sumantur, necessario prædicantur, ut diximus. At posset quis obicere, ut notat Themist. illam syllogismum esse nullum, cum in secunda figura ex puris affirmatiuis procedat: ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempe tantum per se sunt necessaria, & tunc est bona consequentia, nam æquiualeat huic, omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura. probat autem sic: quæ dicuntur, aut per se aut per accidens dicuntur, at quæ per accidens sunt, necessaria non sunt, sola ergo per se, necessaria sunt, quod superius dixit, quæ neutro modo insunt, accidentia sunt, & sic est clarus contextus.

Dubitat Themist. c. 14. nam aliquod per accidens necessarium uidetur, ut cygnus est albus, coruus est niger. Resp. Themist. duplex necessarium, alterum simpliciter, quod omnibus quibus inest, necessario inest, qualia sunt per se, alterum secundum quid, quod non omnibus, quibus inest, necessario inest, qualis albedo; multis. n. inest, quibus non necessario inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, cum solum secundum quid necessaria sint.

Nota. Aduerte S. Thom. Egid. Caiet. & alios aliter rationem hanc inducere: nempe ut velit Arist. probare demonstrationem procedere ex necessariis, & sumere pro medio quod procedat ex his quæ sunt per se: tamē melius est ut sequamur expositionem prædictam Græcorum, quamuis Philo. ratio nem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticam, & necessariam, quamuis non reducat ad formam syllogisticam, nō. n. ut inquit ipse, ois consequentia necessaria ad syllogismum reduci pot. At aptior vñ expositio Themist. quā prius proposuimus, licet et possimus interpretari secundum expositionem Philo.

Aut igitur sic dicendum &c.

Probat. Incipit probare demonstrationem ex necess. Log. Tole.

cessariis procedere, & inquit, aut id sic demonstrandum. i. aut id simpliciter absque vlla demonstratione alia fatendum est, aut ad eius probationem supponendum, esse principium hoc demonstrationem. i. conclusionem de demonstrationis esse necessariam, & quod de monstratur non posse aliter se habere. ex quo habetur primum argumentum, conclusio est necessaria, ergo procedit ex necessariis, & probatur consequentia ex differētia, quæ est intra demonstrantem, & non demonstrantem, qui. n. non demonstrat, ex ueris, non necessariis potest colligere, ut si dicas: omne ambulans est animal, omnis homo ambulat, ergo ois homo est animal: at qui demonstrat, ex necessariis procedit, imo hoc demonstrationi est proprium, & nota illud verbum literæ, sed aut, quod frequentius Boetius vitur pro distinctione exceptiua, nisi, uel præter.

Signum autem est, quod demonstratio.

Hoc est secundum argumentum ex signo, oēs enim qui contra aliquam demonstrationem istant, & non esse demonstrationem probare contendunt, sic procedunt, probantes quoniam non sit necesse, id est quod non ex necessariis sit, siue re vera id ita esse opinentur, siue gratia orationis tantum & disputationis id uelint probare, hoc medium assument, quod non sit ex necessariis.

Manifestum autem ex his est.

Infert eos esse stultos qui existimant demonstrasse, dum ex ueris & probabilibus procedant: cum non probabilibus sint demonstrationis principia, sed propria, & prima generi. i. subiecto de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: non autem omne uerum aut probabile est proprium huiusmodi & necessarium.

Circa litteram aduerte primo, illa uerba, quoniam scire scientiam est habere, non eodem modo exponi, nam S. Tho. Aegid. & alii ea accipiunt, ita ut sint ratio stultitiae illorum qui ex probabilibus procedentes demonstrasse se existimant, ut sit sensus quoniam scire scientiam est habere. i. id est scire & demonstrare est scientiam habere scientia autem est eorum quæ aliter se habere non possunt.

At Philo. Auerr. & Lincoln. illa intellicant ita ut sint quedam propositio vulgata.

Expositio Philo. & Lincoln.

gatæ demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat, ea enim erat, scire est scientiam habere, qui habet aliquid, scit quid illud sit, ergo qui scit, scit quid scientia sit: hæc enim demonstratio non est, tantum enim probabile illud est, qui habet aliquid, scit quid illud sit, non est autem necessarium, hæc expositio est magis literalis.

Nota.

Aduerte præterea ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, quædam communes sunt quædam propriæ, communes sunt, quæ non per particularia principia subiecti illius procedunt, sed per communia, etiã aliis subiectis convenientia; ut si velis probare hominem esse risibilem per communia sic dices, omne proprium inest suo subiecto, risibile est proprium homini, ergo risibile inest homini: est ratio communis, quæ multis subiectis inest, per eam enim qualibet propria possent probari: similiter si velis probare iustitiam esse bonam, sic, a quo remouetur unum contrarium immediatum, inest alterum, a iustitia remouetur malum, ergo est bona: ratio communis ista est, quæ multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt quæ ex peculiaribus subiecti principis procedunt, ut si hominem esse risibilem probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, quia est habitus tribuens omne quod suum est.

Nota.

Attende igitur demonstrationes semper ex propriis procedere, ob id dicitur, non omne verum proprium est, nec demonstrationi aptum, sunt enim communia vera, probabilia, & aliquando necessaria, non tamen ex eis demonstratio fit, sed ex propriis.

3. ratio.

Quod autem ex necessariis &c.

Tertium argumentum huiusmodi est, syllogismus, quo existente non scimus, non est demonstratio, sed per eum qui ex necessariis non procedit non scimus, ergo non est demonstratio: probatur minor, quia non cognoscimus propter quid & causam conclusionis necessariæ & ostenditur, sit conclusio, omne C. est A. necessaria sint præmissæ, omne B. est, A. omne C. est B. contingentes, poterit medium corrumpi manente conclusionem, cum sit necessaria, & medium contingens, non est igitur illud causa, nam si causa elset, illo ablato auferretur conclusio, at conclusio est non illud, non

ergo tale medium est propter quid conclusionis: unde concluditur, quod non est demonstratio conclusionis necessaria, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis nescit.

Quantum argumentum est, supponitur, quod verum est, quatuor esse causas, propter quarum singulas ignoramus conclusionem aliquam quam scimus, prima ipse homo moritur, & amittit scientiam illam, saltem eo modo quo sciebat: altera quando res ipsa mutatur, & non se habet sicut se habebat: tertia quando obliuiscimur illius: quarta quando petit ratio quæ illam cognoscebat, at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rem scimus, & non scire, est argumentum aliquid ex his deesse: tunc argumentum, habeat aliquis demonstrationem quod homo sit animal per medium contingens, quia omnis homo ambulat, si ille scit, pone eatum ut non ambulat, tunc peto an sciat, clarum est, quod non cum non sit medium: tunc est argumentum manet iste verus, manet res eadem scilicet homo est risibilis, neque est oblitus, & non perseverat, quia syllogismus adhuc est, & non scit cum his, ergo profecto ratio deest quæ cum sit eadem, sicut per eam modo non scit, nec per eam ante sciebat, etiam medio non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat, quod si dicas medium non esse corruptum quando scit: potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium, hoc autem non est scire.

Cum igitur conclusio quidem &c.

Explicat qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit: primum est: Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens per quod monstrata, id est syllogizata est, & probat, ut enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessariis inferri potest: hoc intellige non de demonstratione, sed de syllogismo, quo ad illationem. Secundum principium, Si præmissæ necessariae sunt, conclusio necessaria erit, probat ex principio dici de omni: si enim omne B. necessario est A. & omne C. necessario est B. etiam omne C. ne-

C. necessario erit A. Tertium, Cum conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariae, hoc probat ex secundo principio, detur enim conclusio non necessaria C. est A. præmissæ vero B. est A. C. est B. necessariae, tunc per secundum principium, sit præmissæ sunt necessariae, conclusio erit necessaria, & per te erat non necessaria, erit ergo necessaria & non necessaria, quod est impossibile.

Quoniam igitur si scit demonstratiue, &c.

Concludit iam, ut notat Philop. nempe demonstrationem esse ex necessariis, dicit quæ, cum id quod demonstratiue scitur sit necessarium, oportere ut sit ex necessariis demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, i. nulla demonstratione cognosceret quare conclusio sit necessaria, nisi sciat nempe per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt tunc opinabitur se scire & demonstrare, & reuera nesciet, quia non sunt necessariae, si vero non sunt necessariae, nec existimat esse necessarias, tunc nec sciet, nec similiter opinabitur se scire: ac si in his dicat, adeo verum est demonstrationem ex necessariis procedere, ut nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessariis opinetur se demonstrare, quod si non opinetur ex necessariis procedere, non opinabitur se scire, quod si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire sed non sciet, & hoc, siue procedat per media, i. mediata, siue per immediata & propter quid. Aduerte per demonstrationem quia, intelligere demonstrationem quæ ab effectu procedit per demonstrationem propter quid, quæ a causa de quibus inferius dicemus.

Accidentium autem &c.

Quia accidentia aliqua necessaria videntur, qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia nec demonstratio, ne erremus, ut notat The. Philop. docet solius accidentis illius esse demonstrationem, quæ per se est eo modo qui definitus est cap. 4. ac propterea dicit non esse scientiam illius quod contingit non inesse, sub quo verbo

etiam inseparabilia comprehendit, ad differentiam priorum: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria, quæ postea discutiemus in fine capitis.

Et tamen ambiget fortasse &c.

10

Obiicit his quæ dixit de accidentibus, Obiect. si enim necessaria non sunt, nihil ex eis necessarium concludetur, ut quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis respondentem interrogationes facimus, cum nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quæ si qualibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significat illa verba: differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, i. quævis, postea dicat conclusio nem. ut bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videntur superflue, si nihil necessarium ex datis concludendum sit. circa litteram nota illud cuius causa hæc oportet interrogare de his, i. quare hæc accidentia petimus ut per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones de his, i. de accidentibus eisdem, cum non sint necessaria.

Oportem autem interrogare.

11

Respondet circa accidentia nos uti interrogatione, non ut quicquam necessariū concludatur, sed ut necessario concludamus, & ex datis & concessis a respondente ipsum ad concedendam conclusionem convincamus, & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus, ac propterea non est inutile interrogare: in quo duplex necessitas, ut notat Philop. insinuat, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam: Est enim aliud conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessario, ut alibi diximus. Vult autem Arist. in hoc docere necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem, hæc enim in accidentibus etiam inuenitur, sed etiam absolutam quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

1. Arg. Aduersus ea quæ in textu continentur est argumentum primum, dicit enim proprium esse demonstrationi ex necessariis procedere: contra hoc argumentor, nam sunt syllogismi ex necessariis procedentes qui tamen demonstrationes non sunt, ut patet in his quæ ex affectibus procedunt, ut cum animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescant probamus, & ignem esse, quia cineres sunt: similiter quæ ex signis certis procedimus, ut lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit: hæc omnia necessaria sunt, tamen demonstrationes non sunt, cum non ex causis procedant, non ergo hoc demonstrationi est proprium.

2. Arg. Secundo contra rationem tertiam argumentor, probat enim conclusionem necessariam non sciri propter quid per medium contingens, quia cum hoc possit non esse, non erit causa eius, quod necessarium est: hoc videtur falsum, nam contingens, potest esse causa necessarij, ut patet, si vulnus ali quod letale infligatur equo, est causa, & contingens, quod equus nusquam amplius viuat, hoc autem necessarium est, ergo contingens est causa necessarij.

3. Arg. Tertio ex illis quatuor quæ ad scientiam sunt necessaria, videtur ut non sit obliuio, necessarium non esse, nam si quis rationem habet, oblitus non est, non ergo oportet ad dere, quod rationem habeat, & obliuio non fit. Immo vltimas videtur falsum quod scientia destruat per mortem, cum maneat anima immortalis quæ scire possit.

4. Arg. Quarto videtur contradictio expressa in dictis Aristoteli. hic enim dicit, quod nec quia, nec propter quid per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior c. 1. dicit, per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Arg. Quinto sunt accidentia, quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse, probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, ut & nigredo coruo.

6. fund. Circa primum oportet advertere rationes quæ inferunt conclusionem necessariam se habere in duplici differentia, quæ-

dam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quæ est necessaria, & illæ sunt potissime demonstrationes, de quibus praecipue sermo in presenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probant, sed non dant causam quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ quæ per causas remotas procedunt, ut omne animal rationale est vegetarium, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetarius. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt, ut omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ quæ ab effectibus procedunt, ut omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Itē sunt illæ quæ a signo sunt, ut omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nec existimes idem esse signum & esse Not. se-
ctum, superius enim est signum, nam & gnu. &
causa signum dicitur aliquando, ut Iris est esse ob-
signum pluuiæ, & causa materialis. Simili-
ter aliqua signa sunt quæ nec causa, nec
effectus sunt proprie, ut lac habere, signū
est quod peperit: & fructus habere, quod
abor floruit, quæ nec causa, nec effectus,
vnum alterius dicuntur.

Aduerte secundo ex Aristoteli. 1. Rhetor. ad Theod. c. 2. duplex esse signum, quoddam necessarium, & insolubile, quod graece dicitur *ἀναγκαῖον* quoddam probabile. & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen: illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, ut cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis, & arteriam moueri inordinate, signum aduersæ valetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rhetor. Ad Alexandr. c. 2. de signo. Illud necessarium non est, sed probabile, quod non indicat necessario rem, ut esse pallidum, est signū probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessarium, & hoc dicit inducere opinionem in Rhetor. ad Alex. Ex hoc signo clarum est fieri Topica argumentat ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, vel signum, & indicium

cium vocant, argumenta trahimus dupliciter, vno modo, probantes rem contingenter, necessario tamen, quoties sub tali signo contingentia subsumimus, v.g. is habet febrem cui arteria inordinate mouetur, sed mouetur Socrati, ergo habet febrem. conclusionem contingentem necessario ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniungimus, quomodo Rhetorici videntur etiam necessariis. licet Quintilianus lib. 5. talia signa necessaria ab arte probabilium sine ratione reiecerit, & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessariis procedunt, cum non omnes propositiones necessariae sint. Altero modo conclusionem necessariam probamus, cum etiam sub eis subsumimus necessarium, ut quod orbiculariter illuminatur, rotundum est, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda, totum est necessarium & de tali syllogismo a signo loquimur dicentes probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

3. fund. Aduerte tertio dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriam conclusionem necessariam probant, demonstrationes sint: si enim non sunt quod ex necessariis procedunt, si autem demonstrationes, quomodo non ex propriis causis probant? Philop. 1. Poster. c. 3. cō. 15. vocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessariis & effectibus procedunt, demonstrationes coniecturales, quasi non perfectæ demonstrationes. Alex. 1. Topic. c. 1. dicit tales syllogismos posse dici demonstrationes. cum ex necessariis sint posse autem dici topicos, quatenus dialecticus ex his, aut ex probabilibus procedit, sunt enim loca dialectica etiam necessaria, ut a definitione, a definito, a proprio, genero, &c. sed his dialecticus tamquam probabilibus vitur.

Mihi in hoc videtur dicendum omnes illos syllogismos, praeter eum qui a propria causa procedit, esse imperfectas demonstrationes, quas omnes vocat Aristoteli. quia, seu quod est, quæ si declarantes & probantes rem esse necessariam, non ostensa propria causa: & in hoc loco, cum dicit de demonstrationi esse proprium ex necessariis procedere, comprehendit utramque, tam quia, quam propter quid, & hoc patet, nam paulo inferius dicit medium contingens non posse esse conclusionis necessariae, Log. Tol.

nec in ratione quia nec propter quid, & sic soluitur argumentum primum.

Ad secundum laborat Aegidius respondendo, adducit tres solutiones, prima, quod vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cum iam transferat. dicit secundo, quod vulnus per accidens est causa mortis, quia non intendit corruptionem, sed generare formam cadaueris, & hæc non est necessaria. tertio dicit, quod non est necessariū, quod equus sit semper mortuus, quia potest redire, non idem numero, sed idem specie, cum ex illius materia possit alius generari equus.

Sed profecto in re facili non opus erat cumulare tot solutiones. dico igitur, aliud esse causam rei, quæ est necessaria, aliud esse causam, quod sit necessaria, contingens facit rem, quæ est necessaria: vulnus enim fecit equum esse mortuum, quod necessarium est postquam factum est, sed non est causa quod sit necessarium, nam ab aliis causis provenit quod id necessariū sit, nepe quia idem numero corruptum non potest materiam eandem informare, vel quia idē tempus non potest restitui: per accidens ergo est contingens causa necessarij, non per se: cum ergo in demonstratione, non per accidens causas, sed per se indagemus nunquam contingens necessarium demonstrat: & sic soluitur argumentum secundū.

Ad tertium respondet Philo. solum tria annuerasse, nempe, rationem, quod res sit & subiectum sit, illud aliud sub his concluditur, & est probabile. At alii illud, nempe non esse oblitum, distinguunt ab aliis, & tunc respondet Aegidius, quod potest quis habere rationem conclusionis, & oblitus esse conclusionis, cum non illam rationem applicat conclusioni, licet verum sit, si rationem applicatam habet, non potest oblitum esse: utraque expositio est bona & textui quadrat.

Ad aliam partem dico, non esse colligendum ex hoc textu, secundum mentem Aristotelis animam rationalem esse mortalem, quod falsum est, ut euidenter ex aliis locis Aristoteli suo loco deducemus, utque docent Theophyl. Themist. Simp. Philop. Amm. & praestantissimi quique Aristoteli interpretes: solum voluit dicere, quod cum homo moritur, licet maneat eadem scientia in anima, tamen iam est alius modus cognoscendi, quia

Ad 2. se-
lu. Aeg.

Solutio
aucto-
ris.

Ad 3. ex
Philop.

Ex Aeg.

Ad aliam
partem
arg.

non intelligit abstrahendo a phantasma-
te, sicut quando erat in corpore, vel quod
iam illa scia non est hominis, cum hō sit
compositum, quod moritur: scientia vero
quantum ad substantiam & cognitionem,
manet in aīa, modo cognoscendi mutato.

ad quar-
tum.

Ad quartum dicitur qd dupliciter se hēt
per, quia syllogizamus, vno modo quantum
ad illationem, & sic ex falso verum inferi-
mus, quod dicitur 2. Prior. altero modo
quantum ad probationem, & sic nullū fal-
sum verum probat, nec contingens neces-
sarium, & hoc est, quod hic dicitur.

Ad 5. ex
Philop.

Ad quintum Philop. in presenti duas
adhibet solutiones, altera est, qd coruus
pōt separari a nigredine per intellectum,
non autem homo a risibilitate: sed hęc so-
lutio non est exacta, nam sicut de natura
corui nō est nigredo, ita nec de natura ho-
minis risibilitas: vtrumq; ergo subiectum
potest ab accidenti separari.

Ex The.

Altera solutio est ēt Them. c. 14. q. albe-
do de se non est necessaria, & dicitur posse
separari, quia nō oībus q. b. ict, necessario
inest, & inseparabiliter, sed adhuc dubia est
solutio, quia saltē respectu corui ē neces-
saria, & de illo nigredo demonstrari posset.

Ex Ag.

Aegidius dicit, aliter se habere passio-
nem, aliter ipsum accidēs inseparabile, nā
subiectū accidentis huius pōt absq; eo in-
telligi, & cū opposito coniungi sine impli-
catione, possumus. n. coruū albū imagina-
ri, nec erit repugnantia destruēs naturam:
at hominē absq; risibilitate possumus in-
telligere, & cū opposito risibilitatis mini-
me, quia esset implicatio: & ita interpreta-
tur, quō tale accidēs cōingat non esse, &
nos supra Porphyrium ita sensimus.

Ex Al-
ber.

At ad mentē presentē Aristotelis existi-
mo esse dicendum, cum Alberto tract. 2.
cap. 15. illa dici necessaria, quæ vel sunt de
essentia subiectorum, vel subiecta sunt de
natura ipsorum, qualia non sunt ista inse-
parabilia, quod si petas rationem horum,
dicam, quia aliter non possunt de subiecto
demonstrari, nā si albedinē de Cigno de-
monstras, non nisi per aliquid albedinis de-
monstrabis, tunc, cum hoc ēt sit in Cigno
& non sit eius natura, quō de Cigno de-
monstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? no-
ta ergo, quare non sit demonstratio corū
quæ separabiliter insunt, nisi p se insunt,
atque hæc de quæstione hac satis sunt.

*Demonstrationem ex proprijs constare
oportere, quia est ex ijs, & de ijs,
quæ sunt per se: neque licere ex alio
genere transcendentem monstrare.
Cap. VII.*

Quoniam autem ex necessitate
insunt circa vnumquodque ge-
nus, quæcunque per se insunt, & se-
cundum quod vnumquodque ma-
nifestū quod de ijs quæ per se sunt,
sunt scientiales demonstrationes, &
ex talibus sunt.

Accidentia enim non sunt neces-
saria. Quare non necesse est conclu-
sionem scire propter quid est, neque
si semper esset, non per se autem: ve-
luti per signa syllogismi, quod enim
per se, non per se sciet, neque pro-
pter quid, propter quid autem scire
est per causam scire. Propter ipsum
igitur oportet & medium tertio, &
primum medium inesse.

Non igitur est ex alio genere tran-
scendentem monstrare, vt geometri-
cum arithmetica. Tria enim sunt,
quæ sunt in demonstrationibus: vnū
quidem, quæ demonstratur, ipsa cō-
clusio: hoc autem est, quod inest ge-
neri alicui per se. vnum autem, digni-
tates: dignitates autem sunt ea, ex
quibus, tertium, genus ipsum subie-
ctum, cuius passionem, & per se acci-
dentia declarat demonstratio: Ex qui-
bus quidem igitur demonstratio, cō-
tingit eadem esse: quorum autem ge-
nus alterum, quemadmodum Arith-
metica & Geometria, non est arith-
meticam demonstrationem coapta-
re ad accidentia magnitudinibus:
nisi magnitudines numeri sint. Hoc
autem vt contingit in quibusdam,
posse.

1
Auer. i
media
exposi-
tione in
explan-
tione
horū te-
xtū vi-
que ad
66. ser-
uatur
Aristot.
variatur,
qd an-
sam præ-
bet dur-
bitadi.

3

8
Caput
hoc ex-
ponit
Them.
post c-
clauum
in c. suis
18. et 19.
qd non
nihil
reddita
biguita-
tis.
at l. vi
liter.

posterius dicitur. Arithmetica vero
demonstratio semper habet genus,
circa quod demonstratio, & alia cō-
similiter.

4 Quare aut simpliciter necesse est
idem esse genus, aut aliquo modo, si
debet demonstratio transcendere:
aliter uero, quod impossibile, mani-
festum, ex eodem. n. genere necesse
est extrema & media esse. namque si
non per se, accidentia erunt.

5 Propter hoc Geometria non licet
monstrare, quod contrariorum v-
na est scientia, sed neque quod duo
cubi cubus: neque alii sciētiæ, quod
alterius.

6 Nisi quæcunque ita se habent in-
ter se, vt sit alterū sub altero, vt per-
spectiua ad Geometriam, & Harmo-
nica ad Arithmetica.

7 Neque si quid inest lineis, non se-
cundum quod linea, & secundum
quod ex principiis propriis. vt si re-
cta pulcherrima linearum: aut si in
contrarium se habet ipsi circumferē-
tiæ, non enim secundum quod pro-
prium genus ipsorum est, sed secun-
dum quod commune aliquod.

8 Manifestum autem, & si fuerint
propositiones vniuersaliter, ex qui-
bus est syllogismus, quod necesse &
conclusionem perpetuam esse huius-
modi demonstrationis, & vt sim-
pliciter dicam demonstrationis.

9 Non est igitur demonstratio cor-
ruptibilem, neque scientia simplici-
ter, sed ita, sicut secundum accidens:
quoniam non vniuersalis ipsius est,
sed aliquando, & quodammodo.

10 Quando autem sit, * necesse est
alteram non vniuersalem esse pro-
positionem, & corruptibilem, corru-

pibilem quidem, quoniam & con-
clusio, existente * non vniuersalem
autem, quoniam hoc quidem erit, il-
lud uero non erit, in quibus. quare
non est syllogizare vniuersaliter, sed
quod nunc.

Consimiliter autem se habet, & 11
circa definitiones: quoniam defini-
tio est, aut principium demonstratio-
nis, aut demonstratio positione disse-
rens, aut conclusio quædam demon-
strationis.

Eorum uero, quæ saepe sunt, de- 12
monstrationes, & scientiæ, vt lunæ,
defectus, manifestum, quod secundū
quod quidē tales sunt, semper sunt
secundum quod uero non semper,
secundum partem sunt. * quemad-
modum autem defectus, consimili-
ter aliis.

Quoniam autem manifestum, qd
vnumquodque demonstrare non est
nisi ex vniuersaliusque principiis, si 13
quod monstratur insit secundum qd
illud, non est scire hoc. Et si ex veris,
& indemonstrabilib. monstratum sit
& immediatis. Est. n. sic monstrare,
quemadmodum Bryso quadraturā,
secundum commune enim mon-
strant tales rationes, quod & alteri
inerit. quocirca & in aliis coaptabun-
tur rationes non cognatis. igitur nō
secundū quod illud scit, sed secundū
accidens neque enim coaptari posset
demonstratio, & in aliud genus.

Vnumquodq; autem scimus non 14
secundum accidens, quando secun-
dum illud cognoscimus secundum
quod inest ex principiis illius secun-
dū quod illud, vt duob. rectis equa-
les hēre cui inest per se, quod dicitur
est, ex principiis huius.

2 4 Quare

* Ali. co-
ad talis.
* Ali. ad
proposi-
tiones.

* Co. Ar-
gy. non
habet
hæc ver-
ba.

15 Quare si per se & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognitione esse. si vero non, sed quoadmodum Harmonica per Arithmetica. Talia autem monstrantur quidem, similiter differunt vero, ipsum, n. quod, alterius scientiæ, subiectum namque genus alterum: ipsum vero propter quid, superioris, cuius per se passionibus sunt.

16 Quare & ex his manifestum, quod non est demonstrare unumquodque simpliciter, nisi ex uniuscuiusque principiis.

17 Sed horum principia habent eõe. Si uero manifestum est hoc, manifestum & quod non est uniuscuiusque propria principia demonstrare, erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum domina omnium.

18 Et namque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim sciuit, cum ex non causatis sciat causas, quare si magis sciuit, & maxime: & si scientia illa esset, & magis, & maxime.

19 Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi ut dictum est, geometricæ in perspectivæ, aut mechanicæ, & arithmeticæ in harmonicæ.

20 Difficile autem est cognoscere, si sciuit, aut non, difficile est enim cognoscere, si ex uniuscuiusque principijs scimus, aut non: quod est scire. existimamus autem, si habeamus ex ueris quibusdam syllogismum, & primis scire, hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.

1 Quoniam autem ex necessariis, & ceteris.

Hoc capite duo præcepta demonstrationis traduntur, alterum, demonstratione ex proprijs principiis subiecti procedere, alterum, esse incorruptibile, & eorum quæ mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis demonstrationem esse ex his quæ per se sunt, vel quia id interruptum erat probando ex necessariis esse, vel quia, ut notat Philoponius adiungit aliud, quod prius non dixerat, nempe demonstrationem esse ex necessariis, proprijs, & peculiaribus cuique subiecto, de quo sit demonstratio: unde Enthimema facit: quæ sunt per se, in sunt ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est, id est proprie & peculiariter, ergo demonstratio est ex his quæ per se sunt, addenda est maior, ex talibus enim necessarijs demonstratio fit, sicut superius dixerat.

Accidentia enim non necessaria sunt &c.

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cum non sint necessaria, hoc autem iam superius declaratum est, imo, inquit, etiam si per ea quæ semper insunt procedat, nisi sunt per se, non demonstrat, nec scit causam & propter quid sed quod est per se, id est conclusionem necessariam non scit per se, id est per causam quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt, hi enim non sunt per causam, nec demonstrant, quia non ex per se procedunt. Dices, quomodo fit hoc? non ne iste est a signo, & effectum, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his quæ per se sunt, procedit, hic enim ex signis necessarijs oportet intelligere, ut superius, declarauimus. dico Aristotelis loqui generaliter, & de eo quod enunciat communiter, ut talia signa necessario inferant, sed non per propositiones utraqueque necessaria, & per se, plurimum enim minores non sunt per se, ut si dicas, cui inordinate mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinate mouetur: ergo laborat ac propterea dicit Aristoteles, non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe ut utraque propositio sit per se, & ob id optime concludit, oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est per se inesse, ac si dicat;

dicat: utraque propositio debet esse per se in demonstratione, quod si aliquando id in signo accidit, id raro, & per accidens est, nec talis est propria demonstratio, cum non ex causis procedat.

3 Non ergo est ex alio genere &c.

Proponit primum præceptum, nempe non licet demonstrare, transire genera & subiecta, id est non possumus passionibus unius generis de alio demonstrare, nec demonstratione unius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex proprijs cuiusque principijs proprias passionibus probare. Sunt autem tria in demonstrationibus, dignitates, & principia, quæ sunt fundamenta demonstrationis; est subiectum genus, de quo demonstramus; est passio quæ vocant conclusionem, tanquam conclusam & probatam de genere: inter hæc tria mihi prohibet dignitas esse easdem in diuersis scientijs, nam illa vulgaria principia per se nota communia sunt Geometris, Arithmeticis, & relijs: at passionibus particulares sunt cuique scientiæ, si enim & subiecta: ut enim numerus, & magnitudo diuersa sunt, etiam & quæ eis accidunt, si enim eadem essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent: hinc fit, ut Arithmeticam demonstrationem non sit conuenire, id est applicare in accidentia magnitudinibus, id est ad probandas passionibus magnitudinum, ut sit ratio hæc: sciō tria quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passionibus, non ergo passionibus unius subiecti per principia alterius scientiæ: quæ circa aliud subiectum est, probari possunt: at quia id aliquando licet, nempe cum sciētiz sunt subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurum.

Dubiū.

Dices, quare in demonstratione non annuerant præmissas? dico hic per ipsam demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat ea, quæ extra demonstrationes sunt, nempe subiectum, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia demonstrationem non componunt, ut talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4 Quare autem simpliciter necesse est &c.

Ostendit scientiam unam non demonstrare passionibus alterius, nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo idem, dicit hoc, quia quando subiectum unum sub alio continetur, passionibus superioris poterimus demonstrare de inferiori, ut passionibus trianguli de isoscele, passionibus de homine, quæ sunt animalis; quando vero subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit, probat, quia cum demonstratio ex his quæ per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinueniem conuerti & propria esse, aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, non enim essent tunc per se.

Propter hoc Geometria non est demonstrare &c.

Exemplo manifestat unam scientiam, quæ sunt alterius non demonstrare, Geometria enim non demonstrat, contrariorū eandem esse disciplinam, non enim talis conclusio ex his, quæ Geometria docet, conficitur, est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, ut notat Philoponius, circa omnia vagantur, intellige tamen non de monstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est, Geometria etiam non demonstrat, quod duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geometriæ; quæ plana, & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philoponius & notat, quod Aristoteles intelligit per hoc quod duo cubi sunt unus cubus, id quod est duplicare cubum, ut sit sensus Geometriæ non demonstrat duplicare cubum, sed Stereometriæ. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis testera, seu taxillus; duplicare vero cubum, est dare cubum, alium in dupla proportionem ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet: & Philoponius ponit demonstrationem Apollonii, circa humilimum duplicatio nem; at pace dicam, aliud est sensus Aristotelis, quem egregie docet Albertus. c. 16.

Quod ut intelligas aduerte, quod sicut Geometria habent corpora cubita, ita & Arithmetici habent numeros cubitos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per se ipsum resultant, ut ter tria

Not. de solidis numerorum.

ter, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes: est autem discrimen inter hos & illos cubos, quod cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctus, ut si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed tabula: at si cubus unus numerus multiplicet alterum, relinquitur cubus, ut octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quæ etiam sunt cubus: hinc patet, quod subtiliter posuit Arist. exemplum in eo, quod proprium est Arithmetico, in quo insinuat, non solum quando prius non attinent res unius scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, ut in priori exemplo, sed etiam quando videntur eadem, sed non esse eadem veritas, Geometria enim de cubo etiam tractat, sed non ei inest id quod cubo Arithmetico inest.

6 Sed aut quæcunque se habent adinuicem.

Offendit aliquando licere vni scientiæ probare quæ sunt alterius quando nimirum unius obiectum sub alterius obiecto est, quas vocant scientias subalternas, sicut se habet Geometria ad Perspectivam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa litteram, particulam sed aut, loco exceptiue, nisi. Aduerte ex doctrina communi tria requiri ut duæ scientiæ sint subalternæ, primum est, quod subiectum unius sit sub subiecto alterius, unde Geometria non subalternatur Arithmetice, quia earum subiecta non sic se habent, ut vnum sub altero sit, est enim vna de numero, altera de magnitudine.

Alterum est, quod vnum subiectum sit inferius altero, ut non sit inferius quidditatiue, sicut species respectu generis, tunc enim non essent duæ scientiæ, nam eadem est scientia generis, & speciei, ut animalis, & hominis. 4. Meta. tex. 4. sed debet esse inferius accidentaliter per aliquam differentiam materialem, ut se habet linea visualis, de qua est perspectiva, & linea in communi, de qua Geometria est: & numerus sonorus de quo est musica & numerus, de quo Arithmetica, sunt enim inferiora accidentaliter.

3. Conclusio. Tertium, quod scientia quæ est de vniuersali, quæ dicitur subalternans, probet

principia particularis, quæ dicitur subalternata: ita ut conclusionis vniuersalis sint principia particularis scientiæ, ut patet nam musicus dicit sextam esse consonantiam imperfectam, non probat, Arithmeticus id probat, quia est proportio superpartiens. Chirurgus dicit, vulnera circularia difficilius curari, non probat, sed Geometria, quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientiis docet Arist. posse fieri transitum: sed hæc latius in fine expositionis capituli examinabuntur.

Neque si aliquid inest lineis &c. 7

Docet non solum scientiam vnā probare non posse conclusiones alterius, sed quamque scientiam limitem habere ex eo, quod tales passionibus considerare debeat, quæ suo subiecto insunt secundum eius principia propria: quæ vero insunt, sed non secundum principia propria, alijs scientiis relinquenda sunt, verbi gratia scientia de homine considerabit ea quæ homini insunt secundum principia propria ut homo est, ut quod sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ vero communiter insunt, relinquet, ut quod coloratus, quod quantus: similiter de lineis speculabitur Geometria, quod figuras componant, quod faciant angulos, quod verò recta sit pulcherrima, aut contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & non lineis, ut lineæ sunt, insunt. quæ doctrina est Arist. 4. Metaph. c. 1. & libro 11. c. 6. ex his habes scientias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & proprie considerare, & per media & rationes eis peculiare: hoc enim est ex propriis procedere.

Manifestum autem est, si fuerint, &c.

Hic continetur alterum præceptum principale demonstrationis, nempe demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus, quod patet, quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundum quod ipsum. Nota litteram, cum dixisset huiusmodi demonstrationem, nempe quæ procedit ex vniuersalibus, esse ex perpetuis, videbatur indicare aliam esse demonstrationem, propterea corrigi-

Demonstratio ex perpetuis esse debet.

git dicendo, ut melius dicam simpliciter demonstrationis, quasi nulla sit alia vera demonstratio, nisi quæ ex vniuersalibus procedit. Aduerte non esse aliud dicere de demonstrationem esse perpetuorum, quam quod veritates, in demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec villo tempore succedet & accidit quod non habeat, similiter de alijs veritatibus, quæ sub scientia sunt & demonstratione.

9 Non ergo demonstratio corruptibilium &c.

Docet non solum propositiones esse incorruptibiles, sed quod nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientia, & demonstratio sunt, nam corruptibilium non est scientia nec demonstratio nisi si sicut secundum accidens, & non vniuersalis: hoc dixit, ut notat Philop. & Them. propter singularia, horum enim est demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur, ac idcirco dixit, ut notat Philop. sicut secundum accidens, sed talis non est demonstratio propria & per se, cum non sit vniuersalis, sed aliquando, & sic, idest pro tempore certo, dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter Petrus est, animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

10 Cum autem ita sit &c.

Offendit, cum conclusio corruptibilis est, vnā saltem præmissam esse corruptibilem, nam si utraque necessaria, conclusio non esset corruptibilis: similiter non erit vniuersalis, nam si corruptibilis, hoc quidem erit hoc non erit, ex quibus est, ac si dicat, si propositio corruptibilis est, non erit vniuersalis, quia singularia, in quibus verificatur, quædam erunt, quædam non erunt, ut patet in hac, homo est ambulans vel vnum singulare, vel multa, ex quibus est illa demonstratio, aliquo tempore erunt, aliquo tempore non erunt, non erunt ergo vniuersalia, hæc enim omni tempore sunt.

11 Similiter se habet de definitione & c.

Idem quod de demonstratione dixerat,

nempe non esse corruptibilem, & de definitione tradit, non enim est definitio nisi perpetuorum, & probat, demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra de demonstrationem, cum aut sit conclusio, aut principium demonstrationis, aut sit ipsa demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota usum definitionis in arte posteriorum non esse extra demonstrationem, ut superius diximus.

Hæc uerba dupliciter exponuntur, uno modo ab Auerroe. 1. animæ, com. 12. dicit triplicem esse definitionem, altera est passionis, ut risibile est aptum ad risum, altera subiecti, ut homo est animal rationale, tertia est ex utroque congregata, ut animal rationale, aptum ad risum. Illa quæ est passionis, dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium, ut omne animal rationale est aptum ad risum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est aptus ad risum, tota vero ex utraque aggregatio dicitur demonstratio differens positione, quia re vera oia, ex quibus demonstratio conficitur, continentur: solum deest figura, & modus.

Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Them. B. Thomæ. est enim triplex definitio, ut docet Arist. 1. animæ, ca. 1. altera materialis, ut quæ iram sanguinis effervescentiam circa cor definit, altera formalis, ad quam finalis etiam reducitur, ut ira est appetitus vindictæ, tertia ex utroque composita, ut ira est effervescentia sanguinis circa cor ob appetitum vindictæ: dicitur igitur quod cum materia sit infima causa, potius demonstratur per formalem, vel finalem, & ita conclusionis locum obtinet, illa vero principium: utraque est demonstratio positione differens, non solum quia deest figura syllogismi, sed ut notant Greci, quia quod erat in conclusione, & ultimum in demonstratione, scilicet materia est primum in definitione, dicitur enim, ira est effervescentia sanguinis in corde ob appetitum vindictæ: & ista est expositio melior priori.

Eorū autem, quæ sæpe sunt &c. 12

Ut Themist. Philop. & alij dicunt, & bene, respondet Aristot. cuidam obiectioni, non enim demonstratio perpetuorum videtur esse, cum demonstramus lunam eclipsari, & similia, quæ non semper sunt, respon-

Prima expositio Aue.

2. Expositio melior Themist. & d. Tho.

respondet hęc eo modo, quo ad demonstratiōem pertinent, semper esse, demonstratiōem enim ad causas relata: & sic nunquam deficiunt, vt exponunt Gręci, & Albertus, quamuis ista, vel illa in singulari non sint semper, sed secundum partem, nempe singularia, quę transeunt, & talium singularium non est per se demonstratio, vt notat Philop. est enim demonstratio per se ipsius vniuersalis.

13 Quoniam autem manifestum est &c.

Regreditur, vt ostēdat ex propriis vniuersaliūque principijs esse demonstrandum, eo quod ex per se oporteat demonstrare, adeo vt quamuis ex veris indemonstrabilibusque procedamus, si non ex propriis, sed ex communibus procedimus, non sit scire per se & simpliciter, sed secundū accidens, quomodo Brisson procedebat demonstrando circuli quadraturam: argumentabatur enim, quocumque datur & maius & minus ei datur æquale, sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus, vt patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratum æquale circulo: hoc non est scire, sed per accidens, nam medium maius & minus, est quid commune multis, debebat autem probare ex principijs propriis quadrati.

Nota de sollozif mo. Brissonis. Ita interpretes declarant Brissonis rationē, cuius nihil dixit Aristot. propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cum non solum ex communibus, sed ex falsis procedat: at Aristot. ex veris & immediatis videtur dicere processisse: dico ex falsis, nam illud principium, quo datur maius & minus, datur ei æquale, est falsum, vt docet Campanus, nam angulo semicirculi datur recti lineus maior, nempe rectus, & obtusus, & datur minor, scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis: similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis: sed satis nobis sit Brissonem ex communibus processisse principijs, propterea nō demonstrasse, siue sit hęc, siue vlla alia ipsius ratio, impertinens enim hoc est.

14 Vnum quod autem scimus non secundum accidens.

Explicat quando non secundū accidens

scimus, & dicit tunc id esse, cū scimus passionem ex principijs propriis, & proximis, per quę illi subiecto, de quo demonstratur, inest, vt tunc scimus risibilem hominem, cum per illa principia scimus, per quę proxime inest homini vt per animal rationale: similiter triangulum habere tres angulos scimus, non per accidens, cum ex propriis principijs trianguli propter quę ei inest, scimus vnde tūc per accidens scimus, cum per aliquod accidens extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamē, & non per proprium cognoscimus.

Quare si per se & illud inest.

Iste locus est magnę obscuritatis, quāuis varie ab interpretibus exponatur, adducam tamen expositionem nostram, quę mihi magis ad mentem Aristot. & secundum veritatem consona videtur.

Aduerte igitur primo duplices passiones posse probari de aliquo subiecto, quasdam proprias, quę soli insunt & secundum quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile, quasdam communes, quę ratione superiorū ei insunt, vt quod homo sit sensitiuus, quod vegetatiuus, quod corruptibilis, quamuis harum passionum nō sit demonstratio vniuersalis, sicut primarum: quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto cuius est passio, vt n. passio soli inest, ita & illius principium soli inest: cū vero demonstramus passiones superiores, etiam principium superius sumemus, nam sicut passio non soli inest, ita nec principium, sunt enim syngeneæ: vnde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus vero vegetatiuum, per corpus animatum.

Aduerte secundo maxime, multas passiones subiecti subalternantis considerari de subiecto subalternante, vt de diatessaro, dicit Musicus est, oportio se g. tercia, & hoc prædicatum arithmetici est. Perspectiuius similiter dicit, conum visuum esse angulū minorem recto, & tamen prædicatum geometricum est, & huiusmodi sunt multa, ex quo fit cum istę passiones non insunt inferiori subiecto, nisi per superiores, vt per id debeant demonstrari: vnde medium superioris erit sicut & passio, quamuis veritas conclusionis sit subalternante: quod Aristot. vocat

cat, quia pertinere ab subalternata, propter quid vero subalternantem.

Hoc supposito, veniamus ad litteram, docet adeo verum esse, vt per ea principia per quę inest passio subiecto, debeat probari, vt si illud, nempe passio, per se inest, cui inest. i. proxime & soli subiecto suo inest, per medium etiā in eadē proximitate debeat demonstrari: si vero non ita per se inest, sed sicut Musica ad Arithmetica, i. tanquam passio superioris inferiori inheret, tunc per principium superius passionis illius debet demonstrari: quamuis differant demonstrationes hę communes a propriis; propria enim ad eandem scientiam pertinent integrę, at hęc communes non sic, sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio: at ipsum quia. i. conclusionis veritas, remota causa erit inferioris & subalternatę.

16 Quare ex his manifestum est &c.

Concludit, simpliciter demonstrare non contingere aliter quam ex propriis principijs, non enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, cōmunē communi, illius tamen proprio principio passionem demonstrabis, quamuis vt diximus, non sit demonstratio vniuersalis illa, quę passionem communem etiā per suū principium concludit: est tamen demonstratio, & ea licet vt in subalternata sepe.

17 Sed horum principia habent cōmune &c.

Philop. D. Thom. Auer. & alij, hęc verba in hunc sensum exponunt, vt cū dixisset demonstratiōem perfectā ex propriis procedere principijs, velit docere hęc principia propria, habere communia alia principia, per quę nulla scientiarum particularū demonstrat, cuius ratio est, quia ex communibus nō ex propriis procederet quod fieri non potest: hęc autē cōmunia sunt alterius scientiæ, dominiæ & reginæ omnium aliarū.

Dubium. Quare sunt ista principia propria, quę sunt ista communia, quę est ista scientia domina omnium? dico, duplicia principia distingui posse, essendi sunt illa, quędam cognoscendi: essendi sunt illa, quę dant esse rei, vt materia, & forma, & alia causę dant esse corpori cognoscendi,

sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hęc autem vtręque sunt in duplici differentia, quędam propria, quędam communia: propria essendi sunt principia proxima, quę dant esse rei, vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis, & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis: principia vero cognitionis propria sunt dignitates cuiuslibet scientiæ appropriatę, dicit enim Geometra: si ab æqualibus lineis æquales lineas demas &c. & similiter de alijs principijs: similiter Arithmeticus habet eadem determinata ad numerum: communia vero principia essendi sunt, partes essentielles, & causę cōmunes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quę sunt in essentia multarum rerum, & ab his dependent particularia: cognitionis autem communia sunt illę dignitates nulli materię peculiari cōtractę, vt si ab æqualibus æqualia demas &c. omne totū est maius parte, quodlibet est vel nō est, quorum veritati innititur veritas particularium, sicut esse propriorum principiorum essendi dependet ex communibus: propterea igitur Aristot. dixit, principia propria habere communia principia, intellige de principijs essendi cū Auerroe, & simul de principijs cognoscendi cum Philop. nam de omnibus his principijs id dictum veritatem habet, hęc autem scientia, quę communia omnia considerat, tam essendi, quā cognoscendi Meta. est. vt docet Aristot. 4. Metaph. c. 3. & lib. 11. cap. 3.

Et namque scit magis ex superioribus &c.

Probat, scientiā hęc esse dominā, scientia est, quę ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quę adhuc ex superioribus & minus causatis est, ergo & maxime scientia, quę ex supremis & non causatis principijs est, talis est ista Metaphysica, quę omnium communia principia considerat, ergo domina est, & maxime scientia.

Sed demonstratio nō cōuenit &c.

Auerroes hic docet, Aristot. epilogare, sed melius videtur dicendum, quod respondeat dubitationi, posset enim quis dicere & petere, num hęc scientia domina per communia demonstret propria scientiarum, respondet, id non esse, nunquā enim est

18 Reijciat expostio. Auerro.

est transitus ab una scientia in alteram, nisi per modum subalternationis, ut paulo superius dixit, & illuc declarauimus, quod non est in his principiis, cum sint eadem, contra tracta tamen, ut postea declarabitur.

Difficile, autem est cognoscere, &c.

10. Difficultatem in indagandis propriis cuiusque principii proponit, quod quidem scire est, cum non nisi per propria sciamus nos autem ex ueris & primis procedentes existimamus demonstrasse, cum hæc non sufficiant, sed debeat esse principia propria, & syngenea. Notat Philop. difficile esse propria inuenire principia, quia particulares rerum naturæ sunt admodum occultæ, ac idcirco earum principia propria per quæ demonstrare, oportet difficile cognoscitur, atque hæc de capituli expositione.

Q V A E S T I O I.

Circa Cap. 7.

1. Dub. Oportet ut ea, quæ hoc capite dicta sunt illustremus: ac primum dubium sit de illis tribus conditionibus, quas secundum communem opinionem ad subalternationem scientiarum necessarias assignauimus, prima enim, quod subiectum vnius sit sub subiecto alterius, uidetur contra Arist. c. 10. huius liberi, ubi docet, scientiam vnam tradere propter quid alicuius, ac perinde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsius superius, ut patet de Geometria, quæ reddit propter quid medico, quare vulnera circularia difficilius curentur, & tamen Medicinæ subiectum, nempe corpus humanum, non est sub Geometricæ obiecto, puta magnitudine.

2. Arg. Præterea contra secundum, quod sit inferius accidentaliter, est argumentum, si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accidens, sed de toto per accidens non est scientia, 6. Met. ca. 2. nec definitio 7. Met. ca. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

3. Arg. Contra tertiam est argumentum: si conclusio subalternans est principium subalternata, tunc peto, vel talis conclusio est ex terminis ipsius subalternata, vel non, si non, igitur non erit principium illius, si uero est, ergo non poterit probari per medium superioris scientiæ, nam tunc esset superius, & passio non posset de eo

uniuersaliter prædicari. v.g. dicit Medicus vulnus circulari difficilius curatur, si medium est Geometricum, nempe circuli partes maxime distant, non poteris demonstrationem facere, nam dices, cuius circuli partes maxime distant difficilius sanatur, circularis vulneris partes maxime distant, tunc illa maior est falsa, quia difficilius sanari non inest circulo in communi, quem solum sumit Geometra.

Ad hanc difficultatem dico primo: si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquo modo eius subiectum sub subiecto alteri contineri contra, Conciliat. differentia tertia. dico autem aliquo modo, quia simpliciter non est opus. v.g. simpliciter obiectum Medicinæ non est sub Geometria, ut dicit Arist. tamen illud obiectum, cuius propter quid dat Geometra, est aliquo modo sub Geometria, nempe vulnus circulari; similiter Astrologia accipit a Geometria, propter quid: propterea coelum, de quo Astrologia est, aliquo modo sub Geometria est, ut habet figuram & dimensionem, & uniuersaliter nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subiecto, cum autem subalternata de suo subiecto totali accipiat propter quid, erit illud sub subiecto alterius, non enim scientia est simpliciter subalterna alteri ex eo, quod alicuius particularis subiecti conclusionis aliquando ab ea accipiat propter quid, cum subiectum commune & totale non sit sub altero, & hoc docuit illic Arist. nempe posse scientiam, propter quid tradere alicuius conclusionis alterius, quando huius commune subiectum sit sub altero, tamen illud particulare sub eo erit, a quo sumit propter quid.

Dico secundo merito scientiam subalternatam habere subiectum cum illa differentia materiali & accidentali: pro cuius declaratione aduerte, scientias in communi primo distinguere penes diuersum modum cognoscendi intellectus, modus autem cognoscendi intellectus est per abstractionem a materia, res enim abstrahendo intelligimus.

Materia uero triplex est, quædam, quæ dicitur singularis & signata, hæc autem sunt proprietates, & conditiones indiuiduorum

duorum singularium; quædam est materia, quæ dicitur sensibilis, hæc autem est subiectum, cum accidentibus sensibilibus, & cum motu, & mutatione, in quibus versantur hæc inferiores substantiæ, non enim sunt nisi cum his inuolutæ disputationibus: tertia materia est, quæ dicitur intelligibilis, quæ sunt quantitates & dimensiones.

Secundo nota, cum triplex sit materia triplex est etiam intellectus abstractio, & triplex intelligendi modus: quædam enim intellectus intelligit abstrahendo a materia singulari, non tamē a materia sensibili, ut quando substantias has corruptibiles consideramus, in communi quidem, sed quatenus has substantias mutationibus & qualitatibus sensibilibus, consideramus enim, hominem, leonem animal, non puram substantiam, sed motibus, & mutationibus subiectam: quædam alia intelligimus non solū a singulari, sed etiam a materia sensibili abstrahentes, ut res mathematicas, triangulum enim consideramus abstractum a materia sensibili, non enim in aere, aut ferro, aut ligno consideramus, sed in communi abstractum ab his omnibus subiectis, quæ dicuntur materia sensibilis, quædam alia intelligimus ab omni materia abstrahentes, ut quando ens, substantiam, intelligentiam, ac deum consideramus.

Tertio nota iuxta tres abstractiones, tria esse scientiarum speculatarum genera primum est Philosophia naturalis, quæ considerat res abstractas a materia singulari, sed non a materia sensibili, alterū est Mathematica pura, id est Geometria & Arithmetica, quæ res tractant abstractas a materia sensibili, sed non ab intelligibili: nam triangulos, & figuras in quantitate, quæ materia intelligibilis est, cōtemplatur. tertium genus est Metaphysica, quæ res ab omni materia separatas speculatur. uide igitur tria genera scientiarum secundum diuersum intelligendi & abstrahendi modum sumptum sunt, præter hæc quædam scientiæ, quæ cum de re quæ abstrahi poterat a materia sensibili tractent, non abstrahunt ab ea, ut Perspectiua de linea visua, Musica de numero sonoro, hæc enim utraque & similes de quantitate tractant, & non abstracta a materia sensibili, sed limitata ad visum, vel sonum, cum tamen lineæ & numeri abstrahi ab his possentiales di-

cuntur scientiæ mediæ inter Philosophiā, ac puram Mathematicam, ac subalternari utrique, quamuis præcipue Mathematicæ.

Ex quo elicere potes cuius gratia hæc dicta sint, nimirū ut intelligeremus quare scientiæ subalternatæ addant in subiecto differentiam materialem, hoc autem est, quia scientiæ inter se genere non distinguuntur, nisi variis sit modus abstrahendi a materia: cum igitur subalternata sit de subiecto contrahentiori, & hoc diligenter nota.

Per quod respondetur ad secundum, non enim Perspectiua habet pro obiecto totū hoc lineam visualet, esset enim totum per accidens, sed lineam, ut est in visuali materia, ac si dicas, non speculatur quascunque lineas, sed eas quæ in tali materia sunt: id est de aliis huiusmodi.

Dico circa tertium, passiones in duplici differentia reperiri in scientia subalternata, quædam communes, quæ insunt subiecto illius, non primo, sed a superiori derivatae, ut dum dicimus, conus est minor rector, distellaron est proportio sesquitercia, hæc tenim prædicata superioris scientiæ sunt, quædam alie passiones sunt propriæ subiecto inferioris, tamen non potest per medium proprium suum probare, ut dicit Medicus vulnera circularia difficilius sanari, tota conclusio medica est, sed mediū est Geometra, quando ergo passiones sunt communes, tunc per medium superioris scientiæ probantur, ut diximus in textu: at cum sunt peculiare, tunc per medium superioris probantur, contractum tamen ad illud subiectum, ut medicus non sumet medium commune, latera circuli maxime distant, sed latera vulneris circularis, & dicit, vulnus, cuius latera maxime distant, difficile sanatur, vulnus circulari est vulnus laterum maxime distantium ergo tale vulnus difficilius sanatur, per hæc possunt intelligi reliqua, & sic patet solutio argumenti tertii, & est notanda doctrina, non enim intelligere oportet, quod omnia principia subalternata debeant demonstrari in subalternante, cum oppositum experientia doceat, sed ad sensum expositum.

Alterum dubium est circa caput, videtur enim quod una scientia etiam non subalterna demonstrat conclusionem alterius.

4. Fund.

Quid addat subiectū subalternatæ subiecto subalternantis.

Ad 3.

Duo genera passionum in scientia subalternata.

Ex triplex materia triplex intelligendi modus, triplex abstractio, triplex intelligendi modus.

Fund.

A triplex abstractio, triplex intelligendi modus, triplex scientia speculativa.

Ad 2.

Fund.

Triplex materia signata sensibilis, intelligibilis.

rius, nam Philosophus demonstrat rotundum cœlum, similiter Astrologus: & diametrum esse a symmetrū pbat Arithmeticus, quia aliter numerus par esset æqualis numero impari. dico, quod sicut una res varijs rationibus ad diuersa prædicamēta, & ad diuersas scientias spectare potest, ita et eadem conclusio, & quæque scientia suis medijs eam demonstrabit. unde Philosophus ostendit rotunditatem cœli per uotum, Mathematicus uero per æqui distantiam à centro. Ad illud de diametro dico, cum res Arithmetica, & Geometrica ex parte conueniant, cum Arithmetici figuræ etiam in numeris speculetur, aliquando propter communionem subiectorum, de rerum quas tractant, etiam media sibi communicant nec hoc est contra id, quod Aristoteles docet.

3. Dubium. Quid se habeat Metaphysica ad principia scientiarum.
Tertium dubium est de Metaphysica, an probet scientiarum principia, ex hoc enim loco sumitur illud uulgare dictum, nulla scientia particularis sua probat principia, sed Metaphysica hoc munus est. dico pro præsentia, multæ scientiæ particulares sumuntur a Metaphysica, ex parte enim subiectorum indigent Metaphysica stabiliente ens, substantiam, accidens, quæ nisi essent, subiecto reliqua ruerent. Secundo indigent illius passionibus, sæpe enim de uno de multis, de identitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus scientiæ tractant, quæ Metaphysica sunt. Tertio indigent, quia nullæ propositiones ullam uiam probatiuam haberent, nisi in uirtute principii, quodlibet est, uel non est, ut alibi diximus. Quarto indigent, quia ueritates dignitatum peculiarium in uirtute uniuersalium nituntur, ut diximus in textu: & hoc sensu Metaphysica dicitur probare principia aliarum scientiarum, quæ dum sua probat, simul alia probat: ut qui omne animal sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit, non in propria forma: ita dum Metaphysica stabilis suas communes dignitates & principia, stabilis inferiora, sed non in propria forma particulari ea demonstrat, imo nec sua semper demonstrat, nempe quæ per se nota sint, sed a cauiis aliorum defendit, & contra negantes ea dialectice, & ad impossibile reducendo inuehitur, ut dicit simpliciter. Atque satis de questione hac.

Demonstratiuarum scientiarum Principia, nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæque ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua demonstrationem ingredientia.

CAP. VIII.

Dico autem principia in unoquoque genere hæc, quæ quod sunt non contingit monstrare.

Quid igitur significant & prima, & quæ ex his accipitur, quod autem sunt, principia quidem necesse est accipere, alia uero monstrare. ut quid unitas, aut quid rectum, aut triangulum. esse autem unitatem accipere, & magnitudinē, altera uero monstrare.

Sunt autem, quibus utuntur in demonstratiuis scientiis alia quidē propria uniuscuiusque scientiæ, alia uero communia. communia autem secundum proportionem, quoniam utile utiq; quantum in eo, quod sub scientia est, genere. propria quidem, quemadmodum lineam esse talem, & rectum: communia uero, ut si ab æqualibus equalia auferantur, quod æqualia sunt reliqua. sufficiens autē est unumquodque horum, quantum est in genere. idem enim faciet, & si non de omnibus acceperit, sed in magnitudinibus solum, Arithmeticum autem in numeris.

Sunt autem propria quidem, & quæ accipiuntur esse circa quæ scientia speculatur inexistētia per se, ueluti unitates Arithmetica, Geometria uero puncta, & lineæ: hæc enim accipiunt esse, & hoc esse. horū autē passionēs per se, quid quidē significat, unaquæque accipit; ueluti Arithmetica

metica quidem, quid impar, aut par aut quadrangulum, aut cubus: Geometria uero, quid irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quod autē sunt, monstrant & per communia, & ex demonstratis. & Astrologia cōsimiliter.

5. Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcunque esse ponuntur. hæc autem sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua: & communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primo demonstrant: & tertium, passionēs, quarū quid significat unaquæque accipit.

6. Nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædam horum despicere ut genus non supponere esse, si sit manifestum, quod est: non enim similiter planum, quod numerus est, & quod frigidum & calidum. & passionēs non accipere, quid significant si sint planæ: quemadmodum neque communia non accipit, quid significant: hoc quod est, equalia ab æqualibus demere, quoniam notum. sed nihil minus natura tria hæc sunt, circa quod monstrat, & quæ monstrat, & ex quibus.

7. Non est autem suppositio, neque petitio. quod necesse est esse propter ipsum, & uideri necesse. non enim ad extrinsecam rationem demonstratio sed, ad eam, quæ in anima: quoniam neque syllogismus. semper enim est instare ad extrinsecam rationem, sed ad intrinsecam rationem non semper.

8. Quæcunque igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrans hæc quidem, si apparentia discenti accipiat, supponit, & sunt non similiter. Log. Tolet.

pliciter suppositio, sed ad illum solum. si uero, aut nulla inexistente opinione, aut & contraria inexistente accipiat idem, perit. Et hoc differunt suppositio & petitio. est enim petitio, quod subcontrarium est ad discētis opinioni: aut quod aliquis demonstrabile existens accipiat, & utatur non monstrans.

9. Termini quidem igitur non sunt suppositiones. neque enim esse, aut non esse dicunt, sed in propositionibus suppositiones. terminos autem solum intelligere oportet. hoc autē non est suppositio: nisi & ipsum audire suppositionem aliquis esse dicat, sed quibuscunque existentibus, eo quod illa sunt, sit conclusio.

10. Neque Geometra falsa supponit, quemadmodum quidam asseruere dicentes, quod non oportet falso uti Geometram uero mentiri, dicentem pedalem non pedalem, aut rectam descriptam, non rectam existentem. Geometra uero nihil concludit, eo quod hæc est linea, quam ipse locutus est, sed quæ per hæc ostenduntur.

11. Præterea petitio & suppositio omnis, aut ut totum, aut ut in parte: de finitiones uero neutrum horum.

12. Formas quidem igitur esse, aut uinum aliquid præter multa, non necesse, si demonstratio erit, esse quidē igitur unum de multis uerum dicere, necesse est. non enim erit uniuersale, nisi hoc sit, si autem uniuersale nō sit medium non erit: quare neque demonstratio. oportet igitur aliquid unum & idem in pluribus esse, non æquiuoce.

13. Non contingere autem simul asserere & negare, nulla accipit demonstratione. A2 stratio

Ratio nisi oporteat monstrare & conclusionem sic. Monstratur autem accipientibus primum de medio, quod uerum, negare autem non uerum. Medium autem nihil differt esse, & non esse accipere: consimiliter autem & tertium. si enim datum est, de quo hominem uerum dicere, si & non hominem uerum, sed si solum hominem animal esse, totum, non animal autem non erit enim uerum dicere Calliam, si & non Calliam, tamen animal, non animal autem non. Causa autem, quoniam primum non solum de medio dicitur, sed & de alio, eo quod est in pluribus, quare neque si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt.

14 Omne autem asserere, aut negare demonstratio ad impossibile accipit: & hac neque semper uniuersaliter, sed quantum sufficiens est. sufficiens autem est in genere. dico autem in genere, ut circa quod genus demonstrationes fert, quemadmodum dictum est & prius.

15 Communicant autem omnes scientia sibi inuicem secundum communia, communia autem dico, quibus utuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant neque quod monstrant.

16 Et dialectica omnibus, & si aliqua uniuersaliter tentet monstrare communia: ut quod omne asserere, aut negare: aut quod, æqualia ab æqualibus, aut talium nonnulla.

17 Dialectica uero non est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius unius, non enim interrogaret demonstrantem enim non est

interrogare, eo quod oppositis existibus non monstrauit idem monstratum est aut hoc in iis, quod de syllogismo.

Dico autem principia in utroque genere &c.

De principiis demonstrationum, quæ necessaria per se, aut propria docuerat esse sermo est in hoc capite, quod in tres partes diuiditur, in prima principia ipsa distinguit, ac quo conueniant, quæne differant, & inter se, & a principiatibus ostendit: in secunda communia principia ab aliis quibusdam separat principia in particulari in tertia quomodo quodam communi principio utamur in demonstratione monstrat: repetit autem aliqua quæ in principio dixerat, quia illic ænigmatice, ut inquit Philop. loquutus fuerat, uel quia illic non per se, sed ut doctrinam ex præexistenti fieri cognitione probaret, illa dixerat: nunc uero per se hæc docet.

Proponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempe, quæ non demonstrantur esse: ubi aduerte, non esse legendum sicut aliqui legunt, scilicet principia sunt, quæ cum sint, non demonstrantur esse, id est sunt uera, & indemonstrabilia: iste enim non est Aristotelis sensus, legendum enim est, quod sunt non demonstrantur, id est principia sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse: Est autem hæc pulchra regula principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & demonstratio ne, ea scilicet quæ talis scientia, seu talis demonstratio non probat esse, sed supponit: uerbi gratia supponit Geometria esse lineas, signa, id est puncta, Arithmetica unitates, numeros, hæc dicuntur principia: similiter in qualibet peculiari demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autem non solum de simplicibus principiis, sed & de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & præmissæ in demonstrationibus singulis: hæc, n. oia, ut non demonstrantur in scientia illa, uera esse dicuntur principia scientiæ, ut uero præmissæ in illa demonstratione cuius sunt, non demonstrant, illius principia dicuntur: & uniuersaliter, quod est in scientia, aut demonstratione, quod illic

Quæ sunt
ne præ
cipia in
scientia

lic non demonstretur esse, sed supponatur id est principium, siue simplex, siue complexum sit.

Quid quid igitur significant &c.

Assignat id in quo principia, & ea quorum principia sunt, conueniant oportet autem per principia hic non solum complexa, sed etiam simplicia, ut diximus, intelligere, per ea uero, quæ ex principiis sunt, seu per principia, etiam complexa, quæ conclusiones sunt, & in complexa seu simplicia, quæ sunt passionibus, & quæ sita est ergo conuenientia inter hæc, quod de omnibus oportet in demonstrationibus, & in scientiis, supponere, quid significant: hæc enim non demonstratur in scientiis, nec de principiis, nec de principiatibus: at discrimen est, quod de principiis omnibus propter id oportet supponere, quod sunt, si simplicia, quod existant, si complexa, quod uera sint, at de principiatibus id demonstramus, nam conclusionem ueram esse demonstramus, similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Aristoteles ponit exempla in simplicibus principiis, & principiatibus solum, nempe in subiectis, ut unitate, & magnitudine, in passionibus, ut in recto, & triangulo.

3 Sunt autem quibus utuntur in demonstrationibus &c.

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria, communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt, ut si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia. hoc enim pluribus inest scientiis: propria uero, quæ ex his, quæ in scientia tantum sunt, constant, ut linea est magnitudo in diuisibilis secundum latitudinem, rectum est cuius extrema non exeunt a medio, hæc enim geometrica sunt. Posset dubitare, cum scientia ex propriis procedat, quomodo principia habet communia? Respondetur non uti scientias his communibus, ut communia sunt, sed unaquæque scientia & demonstratio ea limitat ad suam materiam ad quam eis indiget, ut Geometria dicit, si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas. Arithmetica ad numeros contrahit, & singula demonstrationes ex suis terminis adaptat, nec propter hoc minor est ius illorum principiorum, cum semper sint ue-

ra & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum analogiam, quia ex eis unaquæque scientia accipit pro sua materia.

Sunt autem propria quidē & hæc &c.

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat nempe subiectum, de quo accipimus quod sit, & quid significet, & hoc est quod dicitur esse & esse hoc. atque de tali subiecto demonstramus passionibus, quæ ei per se insunt, & de his, quid significant, supponimus. Posset dubitare, quare modo separate de simplici & incomplexo principio loquitur? Dico & hoc est aduertendum hoc esse discrimen inter complexum, & simplex principium, complexum enim in commune, & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primo propria complexa cum simplicibus non coniungit, sed cum communibus, postea simplicia adiungit: exempla ponit horum, quæ nota sunt irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non communicat in parte aliqua, ut diameter costæ, quæ passio geometrica est: inflecti uero dicitur eadem linea, quando ab uno puncto resilit, sicut pila: concurrere dicuntur duæ linee, quæ coniunguntur in puncto.

Omnis enim demonstratiua scientia &c.

Ostendit sufficenter de istis determinasse cum non sit aliud in demonstratione præter passionem, & subiectum, quæ principium est simplex, & dignitates principia complexa. Dices, quid de conclusionibus dico, sub subiecto & passione comprehenditur. dices, quid de præmissis dico, sub dignitatibus esse, nam dignitates licet sub communi forma demonstrationem non componant, tamen limitatæ, & contractæ, propositiones, & præmissæ sunt, ex quibus demonstramus.

Dices, nonne etiam ex propositionibus quæ dignitates non sunt, demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea quæ demonstrata sunt demonstrat alia. Dico, ita esse, & hoc est quod in præcedentibus uerbis dixerat Aristoteles demonstrant per communia, & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus

Dubi.

perfectam habet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat: propterea dixit ex dignitatibus esse demonstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt demonstrationes, sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

Quasdam tamen scientias nihil prohibet &c.

Solutio. Posset quis dubitare, an semper illa supponere necesse sit, respondet Aristoteles, non opus esse semper, nam quando subiectum esse notum est, ut calidum esse, frigidum esse, non opus est supponere, sicut quando obscurum est, ut numerum esse: similiter de passione, cum enim nota est significatio, non opus est supponere, sicut nec de principiis illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significant, hoc enim notum est: quæ uero nota non sunt, supponuntur, quod supra etiam nos diximus de principiis, & dignitatibus. concludit, siue supponantur illa, siue non semper illa tria in demonstratione esse, dignitates, passionem, subiectum.

7 Non est autem suppositio.

Nota dicitur. Hæc est capituli secunda pars, in qua discernitur inter ista quatuor principia ponitur, dignitatem, suppositionem, petitionem, definitionem dignitas est principium necessarium, non solum in se, sed quod etiam omnibus videtur, & cognoscitur necessarium, ut quodlibet est vel non est, & similia. hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscuntur per se absque alio medio. posset obijcere, non est omnibus manifestum, quidquid negari potest, respondet Aristoteles, verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secundum quem demonstrationes & syllogismos mensurare oportet, nam rationes exteriores potest quis pro libito negare, sed interiores non pro libito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interioribus necessario concessa, quæ Albertus in presenti iterum comparat visibilibus, quæ suo lumine videntur, ut superius etiam diximus ex ipso met.

Quæcumque ergo demonstrabilia. Suppositiones, & petitiones declarat,

hæc enim sunt demonstrabilia principia, quæ cum demonstrari possint, non demonstrantur ab aliquo, sed sine demonstratione accipiuntur esse, etiam differunt tamen, si enim ista dilecti, id est ei, cui sit demonstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius suppositiones, quod sepe accidit in argumentando, recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione, quæ probari poterant quia illi notæ sunt: si vero discenti non sunt nota, vel quia non est unius opinionis, & quia non leuit illa, uel quia contrariè opinatur, & illa existimat non esse, tunc dicitur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, ut modo admittat ea, ut demonstratio procedat, & postea probabuntur: in quo apparet definitio horum duorum, a dignitatibus, & inter se a dignitatibus quidem, quia sunt dignitates indemonstrabiles, & omnibus per se notæ, hæc uero demonstrabilia & non omnibus notæ: inter se uero, nam suppositiones videntur discendi, petitiones uero non videntur, utraq; si recipiantur esse absque demonstratione, cum demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones &c.

Definitio aliud est principium in demonstratione, quod quid sit notum est, ob id, quid non sit potius explicat, non est igitur suppositio, nec petitio, quod duplici ratione probat, altera est, quia suppositiones significant esse, vel non esse, non autem definitiones, cuius ratio est, nam suppositiones in propositionibus sunt, i. suppositiones sunt propositiones, termini uero & definitiones solum intelliguntur, cum in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre, uel audire sunt propositiones, quia simplices cognitiones sunt. Philop. illa uerba suppositiones in propositionibus sunt, exponit in hunc sensum, quod definitiones sumptæ in propositionibus, nempe de definitis enunciatæ, sunt suppositiones, ut homo est animal rationale, triangulus est figura tribus lineis terminata: & expositio etiam bona, nihil tamen videtur prior melior. concludit Aristoteles, suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eo quod ipsæ sunt tantum propositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quadam

Quadam Notatu digna.

1. Nota. Sunt hic aliquot notanda, primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub unico genere comprehendendi, nempe sub positione, cuius meminit c. a. superiori, nunc tamen numerus ipsas species reliquit genus ipsum, nec hoc absurdum videri debet.

2. Nota. Est etiam notandum, suppositiones, & petitiones esse in duplici differentia, quædam sunt demonstratiuæ, quædam dialecticæ, demonstratiuæ omnes sunt necessariae, & de his est sermo in presenti, unde male docuit Philop. petitiones posse esse falsas, cum hic dicat Aristoteles, esse demonstrabiles: quædam uero dialecticæ, petuntur, & supponunt etiam hi qui probabiliter disputant, atque hæc possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

3. Nota. Tercio notandum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in demonstratione peculiari in scientia suppositiones, & petitiones sunt propositiones, quæ demonstrabiles sunt, saltim in alia scientia, supponitur, vel ut notæ discendi, vel ut petita, deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ; sicut a puncto in punctum lineam ducere, & similes in demonstratione uero qualibet præmissæ, quæ in ea non demonstrantur dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa demonstratione: si enim sunt notæ respondent, suppositiones, si uero non, petitiones.

4. Nota. Tandem notandum est, cum Aristoteles dicit, suppositiones, & petitiones esse demonstrabiles, non intelligi, si esse demonstrabiles demonstratione propter quid, sunt enim aliquæ suppositiones immediatæ, ut quando definitiones de definitis sumimus, sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel non sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltim a posteriori indigeant: & tamen absque tali probatione proponuntur.

10 Neque autem Geometra falsa supponit, &c.

Posset, quis dubitare, an supponere liceat falsæ, ut quidam existimant Geometras falsæ supponere in suis demonstrationibus, supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsitan est tripedalis, & lineam rectam, quæ curua est, & similia. respondetur non

licere, nam Geometra hæc uentur illis suppositionibus, ut ex illis demonstraret, sed ut ostendat, veras lineas, & veras rectas: & veras quantitates, per quas demonstrant, non ergo utantur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Ampli? petitio & suppositio &c. 11

Hoc est alterum argumens, quo suppositionem non esse ipsam definitionem probat, suppositio enim & petitio est uniuersalis, & in parte, i. particularis: at definitio nec uniuersalis, nec particularis dicitur, non enim est propositio, cuius proprium est uniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse &c. 12

Cum multa de uniuersalibus locutus sit, dubium esse posset, an cum demonstrationes & definitiones sint uniuersalia, opus sit, species, id est ideas ipsas uniuersales separatas ponere, uniuersalem motuum Platonis ideas constituentis hoc fuit, nempe quia scientiæ & definitiones, quæ uniuersales sunt, non aliter essent, respondet Aristoteles non opus esse ob demonstrationes, & scientias ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de multis uniuoce predicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de uniuersalibus alibi diximus, ob id hic his supersedebimus, vide questionem proxiimam super Porphyrium.

Non contingere autem idem simul &c. 13

Locus hic summe obscuritatis est ob defectum verborum Aristotelis, propterea rem & sensum potius, quam orationem, omnes Graeci, Latini & Arabes explanant, in sensu autem non plene omnes conueniunt, quorum expositiones & sensus enarrare, prolixum & inutile esset, sumam ex his omnibus, quæ mihi magis ueritati videntur conformia, & litteræ Aristotelis consonantia addam autem, quæ videntur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Duo igitur sunt principia uniuersalissima, quorum ueritati innituntur reliqua, alterum negatiuum, scilicet de nullo est verum affirmare, & negare alterum affirmare.

affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare, vel negare, verum est: his duobus, sicut & reliquis, demonstrationes videntur limitari, & coartari ad peculiarem materiam, quod quidem quando, & quomodo fiat, in presenti docet Arist. quæ est tertia pars capituli, de his enim magis videtur dubium cum generalissima sint, quam de aliis: incipit autem a negatiuo, & dicit, tunc tale principium in demonstrationem ingredi cum talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempe de subiecto conclusionis enuntiamus aliquid prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, vt si dicas, Callias est animal, & non est non animal.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in demonstratione etiã sumi tale principium contrarium: sumimus autem sic sumendo duos terminos contradictorios: altero affirmato, altero negato & remoto, ut in illa conclusione eadem apparet: sic autem in demonstratione sumi debet, ecce quando liceat tale principium in demonstratione sumere, sed quomodo, & quo loco in demonstratione eo viuendum, docet: sunt enim tres termini in demonstratione, maius extremum, nempe prædicatum maioris, minus extremum subiectum maioris, medium, scilicet subiectum maioris, & prædicatum minoris: tale principium non in medio, non in minori extremo, quod dicitur tertium, sed in primo, id est maiori extremo constituendum est, & dices, omnis homo est animal, & non est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal.

Dubiũ.

Dices, quare non in medio, & tertio sumi debet? huic respondet Arist. quia est inutile prorsus ad talem conclusionem inferendam, nam etiam si oppositum medij sumeres absque negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio, nam etiam si dicas, omnis homo, & non homo est animal, & non est non animal, dummodo Callias sit homo tantum, sequitur Callias est animal, & non est non animal, similiter de tertio, etiam si enim non Callias sit homo, dummodo Callias sit homo, sequitur eadem conclusio.

Dubiũ.

Dices tu quare & de medio & opposito medij enuntiamus maius extremum, non

de medio autem enuntiamus primum & oppositum primi, dicit enim homo, & non homo animal, et homo non dicitur animal & non animal. Respond. qui maius extremum est superius medio, non intelligas semper id esse in demonstratione, nempe quod sit superius, sed hoc est argumentum non posse tale principium esse necessarium in medio, quia si necessarium esset, semper esset, at cum primum est superius non licet, argumentum igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio: hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valde notandum.

Litteram igitur ipsam exponamus, non contingere autem simul, id est istud principium, de nullo est verum affirmare, & negare, nullam demonstrationem ingreditur, nisi cum opus est demonstrare conclusionem, sic, id est per illud principium, quod fit cum id in conclusione est, tunc autem in demonstratione accipi sic debet. accipientibus primum, id est maius extremum de medio in maiori quod verum, negare autem non verum, id est affirmatio ipsum primum & negando negationem primi, quæ falsa erat, non enim dicebatur, homo est animal, & non animal, hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal & non animal: & remouere contradictorium primi, est dicere, quod negare primum, non est verum.

Nihil differt. Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositum medij sumere, etiam oppositum minoris extremi, dicitur enim homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo: non igitur principium est necessarium, cum oppositum vere liceat sumere.

Nam si datum est. Ostendit id exemplo, quomodo sit inutile cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam, dicens, si datum est de quo hominem verum est dicere, id est si detur quod Callias sit homo & non hominem verum, id est licet verum sit quod non homo est animal, & non non animal, dummodo detur sed si solum hominem, totum nempe hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim verum, id est sequitur conclusio, Callias est animal, & non non animal, vt sit sensus, dummodo homo sit animal,

Expositio textus.

mal, & non non animal, & Callias sit homo, sequitur, quod Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem est. Reddit rationem cur id liceat in medio, nempe sumere ipsum & oppositum, quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cum enim conuertibile est, id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet vere sumere, sed semper negando oppositum, vt diximus, postea concludit, nihil differe ad conclusionem duo opposita in medio sumere, & in tertio, non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa litteram.

Quadam Notatu digna.

1. Nota.

Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius, primum, quando dicit Arist. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo est animal, non intelligas, quod in utraque propositione id licet, nam minor erit falsa, vt notat Auerr. f. Callias est homo & non homo, sed sensus est, si in medio tale principium sumendum esse, nunquam medium, & oppositum sumere licet: retrahit in maiori id sit, non ergo in medio est ponendum id principium.

2. Nota.

Aduerte secundo, non solum in maiori oppositum medij sumi posse, imo, vt notat Philop. aliter sumi est impossibile, cum primum est superius, est enim falsum dicere, homo & non non homo est animal, & non est non animal, cum multa, quæ sunt non homo, licet non omnia, sint animalia.

3. Nota.

Aduerte maxime tertio, quare Arist. non ponat principium hoc in subiecto conclusionis, sed solum in prædicato, dicimus, n. etiam homo, & non non homo, est risibilis. dico cum in subiecto est, non potest poni in demonstratione, nam esset consequentia mala, nec esset bona forma, cum detur antecedens verum & consequens falsum, vt patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale. non valet, ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4. Nota.

Aduerte quarto cum Philop. tales de-

monstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur non esse inutiles, quamuis id videatur sancto Thomæ. sunt enim, vt dicit Philop. multa, quæ apparent secundum opposita prædicari, vt elementa esse corruptibilia, & non corruptibilia, quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundum totum; similiter coelum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare posse hæc opposita affirmati, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas monstrare conclusiones.

Aduerte quinto, quamuis istud exemplum Arist. non sit demonstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamen possunt fieri multæ huiusmodi demonstrationes, vt si dicas, omnis actus habens esse in se est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis & non non immortalis, & sic etiam in aliis sit.

Aduerte sexto cum Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta homo non homo, animal non animal, non intelligas contradictionem perfectam, hæc enim non nisi in propositionibus est, sed est quædam imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos, & infinitos terminos.

Commune autem aut affirmatiuum, &c.

Themistius & Philop. voluit, vt postquam Arist. probauit demonstrationi ostensiuæ deferuire illud principium, modo probet etiam deferuire demonstrationi ad impossibile. D. Tho. vero, & alii hoc ad principium affirmatiuum referunt, vt diximus in principio: & quamuis vtrumque sit verum, & probabile, magis videtur consonare litteræ sententia D. Th. est ergo sensus, quod hoc principium, de quolibet est verum affirmare, aut negare, deferuit demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius demonstrationis, sicut est dictum est de aliis principiis communibus.

Propter quod aduerte ex li. 1. Prior. c. 22. & 23. esse duplicem syllogismum, ostensiuum, & ad impossibile, probamus enim aliquam conclusionem dupliciter, vno modo illam

5. Nota.

6. Nota.

Expositio The. mi. & Philop.

Expositio The. mi. & Philop. Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile, probamus enim aliquam conclusionem dupliciter, vno modo illam

Veram ex veris concludendo, ut qui hominem esse risibilem probaret sic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus, & probatio dicitur ostensiva. altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictorium esse falsum; cum enim contradictorium hoc aut aliud sit verum, si falsum ostenditur unum, probatur alterum verum, talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile demonstrationis.

Fit autem hoc modo, sumendo primum contradictorium conclusionis probande, puta, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis; secundo ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, ut cum sit illa bona consequentia, & conclusio falsa, necessarium sit aliquam præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ contradictoria, nam altera coassumpta erat vera sumitur enim sic, nullus est homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergo nullus homo est rationalis, in Cæsare. conclusio ex falsa, ergo altera præmissa; non minor, quia est manifesta, ergo maior est contradictoria prioris: tunc tertio utatur principio contracto sic; aut omnem hominem non esse risibilem, aut aliquem esse risibilem verum est, sed nulum hominem esse risibilem non est verum, ergo hominem risibilem esse, verum est in quo tertio processu utor hoc principio affirmativo contracto, & hæc est mens Arist.

15 Communicant autem omnes scientie &c.

Concludit scientias omnes communicare in istis principiis communibus, ut dictum est, non tamen in his ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, i. non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus ex quibus proxime demonstrant, nec in conclusionem quam demonstrant.

16 Vbi adverte communia principia esse in triplici differentia, quædam sunt communissima omnibus scientiis & omnibus demonstrationibus, quædam sunt illa duo prædicta in his vis omnis probatuna & illa tunc dicitur, ut dictum est: quædam sunt communia multis quidem scientiis, sed non

omnibus, nec universis demonstrationibus, quædam sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia quædam vni scientiæ propria, sed communia multis illius scientiæ demonstrationibus; ut in Philosophia naturali, motus est, in morali omnes appetit bonum. huiusmodi sunt multa in singulis artibus Mathematicis: in præfati sermo est de communissimis, in his enim solum omnes scientiæ conveniunt, in reliquis multis, aut vnius scientiæ varietate demonstrationes, sed non omnes.

Adverte præterea hæc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, vel cum alijs sumantur propositionibus, non enim semper formaliter sunt in demonstratione, sed virtualiter: ut non semper illa priora duo & reliqua in demonstratione sunt secundum se, licet virtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo, ut enim causæ naturales quædam sunt universales, varijs effectibus procedendis promptæ, ut sol, cœli, intelligentiæ, nihil tamen producit eorum, nisi adiunctæ particularibus causis, sol enim cum leone producit leonem, & equo equum: ita similiter illa principia communia, non enim ipsa sola, nec particularia sola sed simul utraque probant, ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem, quia sicut in hac scientia cum principiis huius producant hanc conclusionem, ita etiam in alia scientia & demonstratione producant cum alijs particularibus principiis aliam conclusionem, ob id dicuntur principia analogica & proportionalia respectu variari conclusionum particularium, quæ in varijs scientiis & demonstrationibus sunt, & hoc est maxime notandum.

Et dialectica quidē de oībus &c. 16

Duas scientias, ex communibus procedere docet, Dialecticā & Metaphysicā, sed te discipulis est inter utramque, Metaphysicā in p cōia probat, ac propterea demonstratio-ter Dialecticā ne vitetur, nā multa probat de ente p causas etiam cōes, & sic ex communibus procedere non est contra id quod dictum est, solum hoc est traditum, quod propria non limitet per communia procedendo demonstrare, & sic Dialectica procedit, ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratione- natur

Demonstrativarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias &c.
CAP. IX.

Dabit.
Soluit.
et D.
Thom.

natur, hic enim de Dialectica pro topica sermo est. ut Dialecticus probat moram esse in concupiscibili per commune, quia ubi est unum contrarium, ibi est alterum, odium vero est in concupiscibili, ergo & amor, sic igitur procedit ex communibus, sed non demonstrat.

Dices, quomodo dicit quod Metaphysicus communia illa principia demonstrat, cum sint immediata? Resp. S. Th. quem sequitur Aegid. quod non a priori demonstrat, sed contra negantes conatur ostendere, & declarare, & aliqua via probare. Præterea quia de illis demonstrat passiones, si quod sint immediata, quod sint per se nota; & alia, unum fateor, quod mihi videtur, multa principia p se nota habere causam, quis enim negare poterit non esse causam quod totum sit maius parte, & multorum aliorum, sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non p causam præterea immediata dicuntur: Metaphysici tamen est per tales causas, si quando occurrerit probare: & hoc est quod dixi sub forma dubitandi (si qua tentat monstrare communi) quia non id facit, nisi contra negantes ea, quod ratio occurrat, sed hoc in secundum librum Metaphysicæ referretur.

18 Sed dialectica non est sic definitorum &c.

Discrimen est dialecticæ ab alijs scientiis, quod non est vnius generis definiti, sicut alie scientiæ sunt, aliqui dicant, quod quia est de argumentatione, quæ aptatur omnibus rebus, sed melius est, quod non sit generis vnius, id est topica non habet rem certam, & materiam circa quam probabiliter disputer, sed circa quæcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur. Præterea differt ab alijs scientiis Et a Metaphysica, quod scientiæ unam partem determinent contradictionis, quæ demonstrant, non enim contradictoria simul demonstrari valent, at Dialectica vititur utraque parte contradictionis, & utraque probat topice, ac ob id interrogatione vititur, quæ sit de parte contradictionis utraque, quia utramque expositus est probare, de qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo. i. Prior. c. i. atque hæc de capite octavo.

Si vero idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis: propositiones autem secundum unamquamque scientiam, ex quibus syllogismus secundum unamquamque scientiam: erit utique aliqua interrogatio scientialis, ex quibus, qui secundum unamquamque, proprius sit syllogismus.

Planum igitur, quod non omnis interrogatio geometrica fuerit, neque medicinalis: similiter autem & in alijs: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus Geometria est, aut ex eisdem monstratur Geometria, quemadmodum Perspectiva, consimiliter autem & in alijs, & de his quidem & rationem subiicienda ex geometricis principiis, & conclusionibus.

De principiis vero non geometricis, & conclusionibus, rationem non subiiciendum Geometria, in quantum Geometria consimiliter autem & in alijs scientiis.

Neque igitur omnē interrogatio nem uniusquisque scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de unoquoque: sed quæ secundum scientiam determinata sunt. Si autem disputabit cum Geometria, in quantum Geometria, sic, manifestum quod bene, & si ex his aliquid monstrat: si autem non, non bene. Planum autem, quod neque redarguit Geometria, nisi secundum accidens.

Quare non erit in non geometricis de

11. Non oportet autem instātiā in
Vide P ipsum ferre, si sit propositio indu-
hoc A ctua, quemadmodum enim neque
tio. 1. 70
pi nō lō propositio est, quæ non est in plu-

Augentur autem non per media.
sed eo quod adiungunt. Vt A. de
B. hoc autem de C. rursus hoc de
D. & hoc in infinitum. Et in latius :
* vt A. & de C. & de E. ut est nume
rus quantus, vel & infinitus, hoc,
in quo A. impar numerus quan
tus, in quo B. numerus impar, in
quo

gea pñ
cipio.
ibi. Am
plus, p-
blema
proposi
tioni fa
ciētem
sibi ipū
instare.

1 dubit

SoluiE
a D.
Th.

Circa hæc dubitabis primo, quomodo hic interrogatio in scientia & demonstratione ponat, cum in fine capitis præcedentis hoc Dialecticæ proprium esse dixerit. Resp. S. Tho. quem sequuntur Aegid. & alii Philosophi Demonstratorem & Dialecticum demonstrare, sed cum magna diffidentia, nam Dialecticus interrogat conclusionem, & propositiones, ex quibus syllogizat, Demonstrator vero solam interrogat conclusionem, propositioes accipit, cuius rationem dat Aegid. Dialecticus, n. cum ex communibus procedat, potest non solum conclusionem, sed etiam propositiones negatas probare: at Demonstrator conclusionem quidem negatam demonstrabit, sed non propositiones, ideo eas non interrogat, sicut Dialecticus. est etiam altera differentia, nam Dialecticus conclusionem interrogat, paratus quæcumque contradictionis partem probare, at Demonstrator partem veram, & necessariam probat, sic ergo ad dubium Respondeat quia

3. du-
bium.

Infert, non omnē interrogationem esse geometricam, aut medicinalem, i. non omnes.

omnes interrogationes, quæ in particulis scientiis sunt, sunt illarum propria, sed hæc duæ sunt propriae Geometriæ, altera, quæ sit propositionum ex quibus conclusiones geometricæ probantur: altera, quæ sit in Perspectiva conclusiones probant: & vniuersaliter duæ sunt interrogationes scientiæ cuiuslibet familiares, eæ ex quibus ipsius conclusiones probantur, & eæ ex quibus in subalternata sunt et probantur. nota littera, aut quod ex eisdem monstrat &c. i. aut eæ interrogationes et sunt geometricæ, ex quibus eisdem monstrat aliquid, ut visibilia, i. monstrantur quæ sunt perspectiua.

3 Et de ijs quidem & rationem ponere, &c.

Hæc sunt verba continua præcedentibus, sensus est, de his etiam. C. perspectiua principijs reddenda est ratio Geometriæ, ac ita talium propositionum interrogationes, per quas perspectiua probantur, sunt geometricæ: id est in alijs subalternis dictum est: et suamet principia nulla scientia probat, nec ipsorum propter quod reddit, n. n. Geometria, ut Geometria sua principia probat, sicut probat subalternate principia. dico, ut Geometria, quia si alia artem accideret potest principia alicuius scientiæ probare, ut notum est.

4 Neque omne est utique vnu, &c.

Infert secundo, cum sint propriae interrogationes in qualibet scientia, non esse in interrogandum quemlibet scientem quamcunque, non. n. Geometria omnia interrogabis, nec Arithmetici, sed quæ propria illius sunt, nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuiuslibet interrogationi respondere, imo in disputatione nullus aliquem artificem redarguit, nisi ex principijs illius artis redarguat, q. n. Geometria de re physica conuincit, per accidens, non ut Geometram conuincit. oportet ergo & ex proprijs disputare, & redarguere, non ex extraneis illius artis.

5 Quare non utique erit in nō geometricis, &c.

Concludit, nō esse disputandum in Geometria de nō geometricis principijs & re-

bus, latebit. n. prauè disputans, i. in illa arte non poterit cognosci an prauè disputet, cū non ex illius principijs procedat, vel secundum Themist. in non geometricis. i. cū ignaris Geometricæ, nō est geometricæ disputandum, quia non poterit ab illis percipi, quādo prauè disputetur. vel aliter, ne disputetur in Geometria non geometricæ, q. si sic disputat, ē praua disputatio, & nō apparet, cū disputatio in Geometria fiat

Quoniam autem sunt geometricæ, &c.

Hæc est secunda pars capituli, in qua tres quæstiones proponit, prima est, vtrū sicut sunt in scientia, puta Geometria interrogationes geometricæ: ita et sint ageometricæ. Altera quæstio est (quia ut postea dictum est, sunt duæ interrogationes ageometricæ, seu a musica, ut ita dicā, & sūm quilibet scientiæ: vna est sūm ignorantiam negationis: altera est secundum ignorantiam maiorem & prauam dispositionis) dubitat, secundum quā harum ignorantiam, interrogationes factæ in scientia, magis vicinæ sint & proximæ illi scientiæ: vnde sic lege littera Boetij, ex his interrogationibus: quæ secundum ignorantiam sunt in Geometria, qualis est geometrica, & secundum vtrāque scientiā, id est ita petitur in alijs scientiis. Tertia quæstio est, cū duplex sit vitiū in syllogismo facto in scientiis, & secundum formam, qualis est paralogismus: & secundum materiam, qualis est is q. ex oppositis scientiæ procedit, vter ex his magis dicatur syllogismus ignorantie i. illa scientia & arte. Hæc sunt quæstiones tres.

Secundum geometriam, &c.

Soluit duas priores quæstiones, distinguendo duas ageometricas quæstiones, seu potius interrogationes, altera est, q. sit in Geometria de re musica, s. n. Geometria interrogat ea q. aliarum sunt scientiarum, interrogationes ageometricæ sunt: altera est, q. sit in Geometria de opposito eius, q. in Geometria est, ut si interroges, an parallelæ cōcurrant, hæc ageometrica est interrogatio, nō sicut prior, nā prior de materia extranea a Geometria erat, hæc de eadē materia, sed de opposito principio, id est poteris cuiuslibet scientiæ adaptare, in oī. n. hæc duæ sunt interrogationes a scientia alienæ, & in hoc respondetur

detur ad primam quæstionem: sunt enim ageometricæ quæstiones postea has duas comparat, & eam quæ ex oppositis est, magis ad geometriam accedere docet, cum ferre ex materia eadem sit, quamuis non sit prorsus geometrica, cum ex oppositis sit: & ex hoc soluitur secunda quæstio. Nota litteram textus sic legendam. interrogatio nō geometrica, id est ageometrica est aut secundum Geometriam, puta quæ ex eadem materia, sed opposito modo, aut ex alia arte, ut ex Musica est, ut diximus.

Dupliciter autem hoc est ut Arithmetici, &c.

Ex vocabulo, ageometricum nempe, sumit rationem distinctionis prædictæ, nā ageometricum vno modo dicitur pure negatione, quod nullo modo ad Geometriam pertinet, quales sunt ille interrogationes aliarum scientiarum quæ in Geometria sunt: altero modo priuatiue: quod aliquo modo ad Geometriam pertinet, sed opposito modo sumptum, & ponit exemplum, arithmeticum seu inconsonans duobus his modis dici potest, sicut ageometricum, & quod non habet prorsus consonantiam, quod vocat in non habendo, & quod mala habet consonantiam, quod vacat in prauè habendo: vbi nota duplicem ignorantiam, altera est pure negationis, quæ est in non habendo prorsus illam scientiam, altera est prauæ dispositionis, quæ est oppositum scientiæ existimare. illæ interrogationes ageometricæ, quæ sunt ex alijs scientiis, dicuntur secundum ignorantiam negationis, quæ vero sunt ex oppositis, sunt prauæ dispositionis, ut petebamus in secunda quæstione. Ignorantia quæ est ex talibus principijs. i. ignorantia prauæ dispositionis ista est contraria scientiæ: ex quo patet solutio tertiæ quæstionis, magis. n. ignorat scientiā, q. in materia, q. q. in forma syllogismi deficit.

In doctrinis autem non est similiter, &c.

Tertia capituli pars hæc est. quamuis autem Caietanus & alij velint hic tertiæ quæstioni responderi, melius est cum Philop. dicere iā responsum esse, ut diximus, hic autem vult Arist. discriminē inter syllogismos scientiarum, præsertim Mathematicarum quas doctrinas vocat & inter syllogismos dialecti-

cos assignare: ac primum circa defectus qui in syllogismi forma accidunt, quorum primus eorum qui in dictione sunt, est æquiuocatio, hæc in scientiarum rationibus nō euenire ostendit, quia medium, inquit, est duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipso omni in maiori aliud dicitur: ut autem explicaret quod vniuersalitas non est prædicato, sed subiecto addenda, non. n. homo est omne animal, propterea adiunxit, quod prædicatur, non dicitur omne, quod idem dixerat lib. de interpret.

Dices, quod vocat mediū duplex? Auer. respondet per mediū duplex, intelligi, quod medium sit vnum, & voce, & re significata, in æquiuocatione. n. medium simpliciter est vnum, nempe voce sola.

Sed mediū Philop. p. medium duplex intelligit, quod idem mediū bis sumatur, & in maiori, & in minori, & de omni, q. in æquiuoco non est, cum pro vno in maiori, pro altero in minori sumatur. hoc autem frequētius accidit in dialecticis, quam in demonstratiuis, cuius rationē assignat Philop. nā quilibet scientia determinatas res continet, & determinata vocabula ad illas res, ideo animus scientis minus est vagus in rerum apprehensione, quam Dialecticus qui circa omnia vagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cum plura sub vno vocabulo coniungit, verbi gratia Geometria per circulum quandam figuram concipit, quia eam considerat, Poeta vero quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio; Dialecticus vero, qui circa vtrumque disputat, vtrumque apprehendit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop.

Quamuis possemus et dicere, per medium duplex voluisse dicere. s. quod in maiori & in minori, bis de omni sumatur: ratio autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpe altera præmissa particularis est,

Hæc autem sunt, ut est videre.

Potest dici postquam Arist. proposuit medium dupliciter sumi de omni in demonstratione, hic prosequi rationem explicando differentiam a syllogismo dialectico, ut totum sit vna ratio, quod mihi magis placet, vel quod sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientiis sunt perspectiua & præsentia intellectui, sicut quæ videntur.

Expositio. Auer.

Expositio. Philop.

Alia expositio.

videntur: at Dialectica, cum orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quam ad rem & intellectum: verbi gratia si circulus describeretur, clarum est, quod non esset æquiuocatio, nullus enim carmē circulum tamen concederet, sit Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus utitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientiis fit æquiuocatio vide de hoc eodem ipsum Aristot. 1. Elench. c. 9. ubi id ipsum latius docet, & eodem exemplo vius est.

Non oportet autem instantiam.

Exposi. Hunc locum adeo difficile existimauit Philop. ut alios interpretes expectaret, adducit tamen quandam expositionem, quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Th. & alij, ut vellet Aristot. docere modum quo demonstrationibus instantiam, diuersum ab eo, quo in dialecticis instantiam: instantia enim debet in scientiis esse vniuersalis, ut si fiat ille parallogismus, omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmē est figura: si volumus instare minori, per vniuersalem instantiam fiet, probando nullum carmen esse circulum, non per singularia, sic, omnis circulus est figura, nullū carmē est figura, ergo nullū carmē est circulus, q. an te instantia deat esse vniuersalis, probat Aristot. q. instantia sit propositio postea, siue dialectica, siue demonstratiua, ad faciendū syllogismū, sed si instantia esset ex singularibus non esset in plurib. nec vniuersalis, iō nec apta ad syllogismum ex vniuersalibus.

Hoc est, quod Philo. displicet, nam instantia semper est conclusio illata contra respondentis dicta, nō ergo est propositio. ad hoc tamen videtur tacite respondere S. Thom. quod licet instantia sit prima conclusio, tamen sumitur postea tanquam propositio ad inferendum aliud oppositum respondentis, & hoc idem dicebant illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum: verbi gratia sumatur illa instantia præcedens, nullum carmen est circulus, quæ erat conclusio, & si dicatur, nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullum carmen est figura: ecce enim intuli oppositum conclusionis prioris parallogismi: sed

profecto hoc exemplum est reprobandum, & miror cum Philop. dissimulauerit, est enim in prima figura ex minori negatiua, possent quidem alia exempla poni, sed dubium est, nam cap. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit, unde videtur posse instari particulariter in scientiis.

Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instare in scientiis, aut ad destruendū tantum fallam demonstrationem, aut non solum ad destruendū, sed etiam ad construendam oppositam demonstrationem, & tunc instantias vniuersales ponimus, quippe cum ex eis futura sit demonstratio, quod non opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum: & hoc est quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientiis, aliter in dialecticis: verbi gratia dicat quis, nulla virtus est qualitas, ois iustitia est virtus, ergo nulla iustitia est qualitas, sic iusto maiori, ois habet² est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas, iterum per hanc demonstrationem oppositum alterius conclusionis sic, omnis virtus est, qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo omnis iustitia est qualitas, hoc autem sæpe accidit.

Contingit autem quosdam.

Defectum tradit qui aliquando accidit in scientiis, nempe sumere medium consequens, & superius utraque extremitate, tunc enim est vitium in secunda figura ex puris affirmatiuis, quomodo argumentabatur Caneus Philosophus volens demonstrare ignē multiplicata analogia fieri, & sumebat per medio quid superius, nempe celeriter generari, & dicebat, qd in multiplicata analogia sit, celeriter generatur, ignis celeriter generat, ergo ignis in multiplicata proportionem fit aduerte circa hanc rōnem, ignē in multiplicata analogia fieri, esse, q. semper maior fiat ignis, quam erat materia, ex qua factus erat, ut experientia monstrat, ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod vero celeriter generetur, est, q. paruo tempore eius productio fiat, ut notum est.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem analogiam in quo reprehendit Alex. qui super partia-

Quid multiplicata analogiam

cularem intelligebat. Dices quare multiplex proportio cito generatur? respondet Philop. quia statim per numeri duplicationem fit, ut patet. 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet. n. numerus ex his est duplex suo dimidio, & multiplex ad priores, sed pace Philop. citius fit multiplex quam sic, non solum enim per duplicationem, sed per generationem cuiusque numeri, sunt. n. multiplices ad unitatem, ut patet. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Caneus igitur medium communi sumebat, oportebat. n. conuersa maiori dicere, quod celeriter generatur, in multiplicata proportionem fit, ignis celeriter generatur ergo &c. Sed tūc maior esset falsitas, nam aliqua celeriter generantur, & non in multiplicata analogia, ut cum aer cito fit aqua, quia erat alias maxime dispositus, & tamen aqua in minori proportionem fit, quia est densior aere, non igitur bene demonstrauit Caneus.

Aliquando quidem igitur non contingit, &c.

Quando liceat argumen-
tari ex duob. affirmati-
uis i secunda
figura.

Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumen-
tari, intellige cum sunt termini conuertibiles, aliquando non licere, cum non sunt conuertibiles, quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non videatur, id est sit imperfectus, quousque per conuertionem in primam figuram restituatur, ut omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibile, conuersa vniuersaliter maiori, sit prima figura. i hoc vult ostendere Aristot. ut D. Tho. & alij dicunt, hūc defectum raro committi in demonstrationibus. peripus, in q. b. sp. fere termini sunt conuertibiles, nō. n. syllogismi q. ex puris affirmatiuis i secunda figura sit vitiosus est, cū termini conuertibiles sumuntur.

Si autem esset impossibile.

Aliam differentiam, ut omnes fatentur, Aristot. assignat inter demonstrationem, & syllogismum dialecticum, nempe facilitatem esse resolutionem in demonstratione, quam in syllogismo dialectico. est autem resolutio, ut notat Themist. ca. 26. & Philop. vera conclusio, & proposita, propositio autem ex quib. confecta & collecta est exquiritio & inuentio, Est autem discrimen inter

Quid resolutio.

conclusionem veram dialecticam, & demonstratiuam, quod dialectica, cum ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sunt multa, & vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis syllogizari potest, ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur, propterea est difficilis resolutio. at conclusio demonstratiua ex veris tantum; non quibuscunque, sed necessariis colligitur, hæc autem determinata sunt, propterea est facilior resolutio in demonstratione.

Hoc igitur est quod dicit Aristot. si verum non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facile esset resolvere, nam tunc conuerterentur conclusio & propositiones, intellige, quod veritatem, ita ut si propositiones veræ, etiam conclusio vera, & si conclusio vera, etiam propositiones essent, ut si A. est, nempe conclusio, B. nempe præmissa etiam sunt, & econtra quod si conuertuntur, facile erit per conclusionem premissas indagare, & resolvere, at cum non ita sit, imo verum ex falso sequi possit, non erit talis conuersio, quod in dialecticis fit: ideo resolutio conclusionum in propositiones veras est difficilis. In mathematicis vero demonstrationibus, cum non per accidentia fiant propositiones, sed per definitiones & ea quæ per se sunt, non est resolutio difficilis, verbi gratia, quod homo sit animal, potest dialectice probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones veræ essent, adhuc facilius esset talem conclusionem resolvere. at potest conclusio esse vera, & illa omnia ex quibus syllogizari potest falsa, propterea difficles est eam in propositiones suas probatissimas resolvere: at in demonstratione, cum ex veritate conclusionis sequatur etiam veritas propositionum, non est ea difficultas in resolutione circa propositiones, cum determinatæ sint & veræ.

Augentur autem non per media &c.

Confirmat id determinationem propositionum in Dialectica, ex diuerso augmento demonstrationum. est enim triplex augmentum, primum in postsumendo, cū per conclusionem præpositam aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam est in demonstratione, ut patet in Euclide, per vna enim probatam

barā aliam demonstramus: alterum augmentum est in sumendo ad latus, tūc ali quam superiorem passionem de variis inferioribus per media varia demonstramus, ut sensibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Arist. est, numerus infinitus. i. in communi qui vocetur A. demonstratur de impari. i. de ternario, qui dicitur C. per imparem quantum. i. imparem in communi. qui sit B. dices igitur, omnis impar est numerus, ternarius est impar: ergo ternarius est numerus: iterum idem A. nempe numerus demonstratur de pari nempe quaternario, qui sit E. per parē quantum. i. in communi qui sit D. dices, omnis par est numerus, quaternarius est par, ergo est numerus: & sic etiam augentur demonstrationes, tertium augmentum est per media varia demonstrando eādem conclusionem, & hoc non fit in demonstrationibus, nam vnius effectus vnum est principale medium, in dialectica id fit, ut diximus, ideo difficilis est resolutio.

Dubiū. Dices, nonne etiam per varias causas augentur demonstrationes, cum vnum multis causis demonstrari possit? dico, verum esse, at in eodem genere non multiplicantur demonstrationes: cum autem Mathematicæ scientiæ fere per vnicū genus causæ demonstrant, nō contingit in talibus demonstrationibus multiplicari media: & hoc tantum intendit in presenti.

De demonstrationum Quod, & Propter quid, speciebus ac differentiis.

C A P U T X.

Quod vero differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo, si non per immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia vero ipsius propter quid secundum primam causam.

2 Alio autem, si per immediata quidem, sed non per causam, sed per notius eorū, quæ conuertuntur.

nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa. quare erit per hoc demonstratio.

Vt quod planetæ prope, per id quod nō scintillant. sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare; in quo A. prope esse. verum itaque B. de C. dicere: planetæ enim non scintillant. sed & A. de B. quod enim non scintillat prope est. hoc autem acceptum sit per inductionem, aut per sensum. necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratū fuit, quod planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod, est, non enim propter non scintillare, prope sunt: sed propterea quia prope sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid demonstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. prope esse: A. non scintillare. inest itaque & B. ipsi C. * quare & ipsi C. A. & A. ipsi B. non scintillare. & est syllogismus ipsius propter quid: accepta enim est prima causa.

Rursus quemadmodum, lunam monstrant, quod sphaerica, per augmenta. si enim quod ita augetur est sphaericum: augetur autem luna: planum, quod sphaerica. sic igitur ipsius quod, factus fuit syllogismus. E conuerso autem posito medio ipsius propter quid, non enim propter augmenta est sphaerica: sed quia est sphaerica, accipit augmenta talia. Luna, in quo C. sphaerica in quo B. augmentum in quo A.

In quibus autem media non conuertuntur, & est notius, quod nō est causa.

* al. l. & A. ipsi B. non scintillare quare & ipsi C. A.

causa, ipsum quidem quod, monstratur, ipsum aut propter quid, nō.

Amplius in quibus medium extra ponitur, etenim in his ipsius quod, & non ipsius propter quid, est demonstratio. non enim dicitur causa. Vt propter quid non respirat paries: quoniam non animal. si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi, ut si negatio causa est ipsius non esse, affirmatio causa est ipsius esse. quem admodum si hoc, quod est incommensurabilia esse calida & frigida, eius, quod est non sanum esse, hoc quod est commensurabilia esse, eius quod est sanum esse, consimiliter autem & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In ijs autem, quæ sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est, non enim omne respicit animal.

Syllogismus autem sit talis causa in media figura, ut sit A. animal: in quo B. respirare: in quo C. paries. A. igitur inest omni B. omne enim respirans est animal: ipsi autem C. nulli: quare neque B. C. nulli. non itaque respirat paries.

Assimilantur autem tales causæ ijs, quæ secundum excessum dicuntur, hoc autem est plus distans dicere medium.

Vt illud Ana harsidis, quod in Seyhis non sunt tibicines: neque enim vites.

Secundum quidem igitur eādem scientiam, & secundum mediorum positionem istæ differentiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid syllogismus.

Alio autem modo differt ipsum Log. Tot.

propter quid, ab ipso quod, eo quod per aliam scientiam vniūque speculatur, talia autem sunt, quæcunque sic se habent inuicem, ut sit alterum sub altero: ut perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmetica, & Apparentia ad Astrologica.

Fere autem vniūcæ sunt non nullæ istarum scientiarum, ut Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, atque Harmonica, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum.

Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire, ipsum vero propter quid, Mathematicorum. hi namque habent causarum demonstrationes, & plerumque non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciūt, quia non aduertunt.

Sunt autem hæc, quæcunque cum alterum quid sint secundum substantiam, vtuntur formis: disciplinæ namque circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo geometrica sunt, sed non inquantum geometrica, de subiecto.

Se habet autē & ad Perspectiua, ut hæc ad Geometriā, alia ad hanc ut quod est de lride, ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum vero propter quid, Perspectiui, aut simplici, aut secundum Mathematica.

Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent, ut Medicina ad Geometriam, quod enim vlcera orbicularia tardius sanantur.

* disciplinam.

B b nantur.

nantur, Medici est scire: propter quid vero, Geometre.

Sed quia differt & propter quid.

Demō-
stratio
quia, &
propter
quid.

Duplex genus demonstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum scientiarum, altera enim demonstratio quia est, quæ facit scientiam quæ dicitur quia est, altera demonstratio propter quid, quæ scientiam potissimam facit per causam. Est autem caput in duas diuisum partes, in priori ostendit quomodo hæc duæ demonstrationes se habeant in eadem scientia, in posteriori quomodo sint in diuersis. Proponit igitur differe scire quia, & propter quid, ac promitte ipsas demonstrationes, scire enim propter quid, est per causam primam cognoscere, at scire quia, dupliciter contingit, vno modo, cum propter causam, sed non primam, cognoscimus, altero modo, cum immediatum effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest ut effectus, licet cum causa conuertatur, sit notior nobis, & tunc per illum demonstrantes facimus demonstrationes quia.

¶ Ut quod prope sint planetæ &c.

Ponit duo exempla, alterum est, stellæ non scintillantes sunt prope nos, planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos, Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cum sensu & inductione percipiatur sensu, quia ipsos planetas non scintillare visu cognoscimus, inductione, quia in his omnibus, puta argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, non scintillare comperimus: poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic: quæ sunt prope nos non scintillant, planetæ sunt prope nos, ergo planetæ non scintillant. hic est per causam demonstratio. Nota per A. maius extremum per B. medium, per C. minus extremum intelligi in præfatu loco.

¶ Iterum sic lunam demonstrant.

Ponit secundum exemplum; quicquid circulariter illuminatur, est rotundum, lunam sic illuminatur, ergo est rotunda, est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumendo causam pro me-

dio, quod est rotundum, sic illuminatur, luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertuntur &c.

Docet non semper demonstrationem quia, fieri propter quid, cum enim effectus notior est, sed cum causa non conuertitur fit solum quia, non propter quid; ut omne progressum est animal, omnis leo progressus est, ergo omnis leo animal, non dices tamen omne animal progressum est, sunt enim multa animalia quæ non sunt progressua, in his tamen est demonstratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium &c.

Assignat exemplum secundi generis demonstrationis quia est, nempe cum fit per causam mediatam, & dicitur in quibus medium extra ponitur. per medium extra poni intelligit Alexan. quod fit in secunda figura, in qua medium dicitur extra poni ut dicitur 1. Priorum. c. 5. quia fit superius, & prædicatum de utraque extremitate, quia vero hæc demonstrationes quæ fiunt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideo dicit, in quibus medium extra ponitur, etiam aliter exponit quod medium extra ponitur, fit causam esse remotam, & distat ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam.

Utraque expositio bona est, prior partium est Alber. cap. 6. tract. 3. exemplum autem est hoc, si quis probaret parietem non respirare, quia non est animal, assignaret quidam causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota vero non esse animal; nam si non est animal, non habebit pulmonem, nota tamen est causa proxima, & probat Aristoteli illam non esse causam proximam, non si non animal esset proxima causa non respirandi, in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, ut non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi, & econtra: non sic autem est de animali, non enim animal est causa proxima, & immediata respirandi, cum multa sint animalia quæ non respirant, ut pisces; ob id etiam non animal non est causa non respirandi. Nota exemplum.

plum Arist. qui non sumpsit contrarium, nempe male habendi, sed non sanandi, nam in causis etiam proximis non valet a negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus: non enim dices, si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dub. ex
Philop.

Dubitat Philop. nam Arist. videtur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quod non licet, dicit enim, si non animal est causa non respirandi, animal est causa respirandi, respondet hic Arist. non facere propositiones aut argumentationes, sed dicere de causis immediatis & proximis, quod si est causa proxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus, & contra, si negatio est causa negationis, affirmatio etiam erit causa affirmationis. Dices, quid est causa proxima? Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus: unde animal non est causa proxima progressui motus, quia non omni animali inest, nec similiter non respirare non est ab eo quod est non esse animal, quia non soli non animali inest, multa enim animalia non respirant, causa vero proxima, sola & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est vera illa propositio Arist. Nec impedit quod effectus possit ab alia causa procedere, quando hæc est illi proxime subordinata; unde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licet risibile ab admiratio proveniat, admiratio enim subordinatur animali rationali, tanquam causæ principali à qua reliquæ procedunt.

Syllogismus autem sit talis &c.

Ostendit in qua figura similes sint demonstrationes sciendæ, ac in secunda docet constitui debere, dices enim, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat, per A. medium intelligit, per B. maius extremum, per C. minus.

Dub. ex
Philop.

Dubitat Philop. an possit in secunda figura fieri demonstratio propter quid. Respondet, & bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurum: clarius erit si sic dicatur, omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respirat.

Dubitat præterea an in prima figura possint hæc demonstrationes negatiue fieri. Respondet subtiliter quod non, quia cum maius extremum concludatur negatiue de minori propter medium negatiuum deberet medium negari de minori extremo, & fieret in prima figura minor negatiua, quod non licet, non enim dices, omne pulmonem habens respirat, paries non habet pulmonem, ergo non respirat, dico hoc non esse dicendum: est enim falsum, possumus enim optime in prima figura demonstrationes facere per causas negatiuas, sumendo pro medio totam causæ negationem, sic, nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus paries respirat.

Comparantur autem huiusmodi &c.

Philop. & Themist. dicunt hic Aristot. comparare has causas remotas his quæ dicuntur secundum excessum, explicat autem ea dici secundum excessum, quæ non sunt necessaria, sed superflua: ac si dicat, istæ causæ remotæ sunt superflue, cum sine his demonstrare possumus, sed re vera melius exponit S. Thom. nempe superiora & communiora dici secundum excessum: & est sensus, has remotas causas dici, ut prædicata superiora, excedunt enim & separantur effectus, dices, qua ratione id docetur? dico, quia reddit rationem quare tales demonstrationes, quia, sint in secunda figura, nempe cum media, scilicet causæ remotæ, sint superiores effectibus, ac de illis prædicentur, cum autem medium superiorius est, secundum facit figuram.

Sicut enim illud est, quod Anacharsides &c.

Vtut alio exemplo eiusdem ex Anacharside, qui cum Scythia esset, & degeret Athenis, occurrentibus feminis præ vino nimio saltantibus, quas vocat Arist. anletrides, fuit interrogatus, an Scythia essent similes, respondit, non esse vites, hæc causa est remota, proxima enim erat ebrietas ex vino, est autem demonstratio sic facienda; ubi sunt anletrides, sunt vites, in Scythia non sunt vites, ergo in Scythia non sunt

B b sunt

sunt auletrides: demonstratio est, quia; non enim est proxima causa, non esse vires, cui esse vires non sit causa quod sint, cum etiā ubi vires non sunt, reperiantur tales, vñū enim potest deferri: vñū similis litteris sicut in priori exemplo.

9 Secundum igitur eandem scientiam, &c.

Concludit se dixisse de demonstratione quia, & propter quid, secundum eandem scientiam, & secundum mediorum positionem, id est quomodo differant in mediis, & per quod media demonstratio, quia, procedat, quae est prior pars capitis.

Dubium. An demonstratio, quae sit dicenda demonstratio, dico non esse potissimam demonstrationem, qualis est definita superius, ac de qua locuti sumus hactenus, haec enim soli, propter quid, insunt: est tamen quaedam demonstratio imperfecta, distincta specie ab ea quae est per causam primam; harum enim distinctio secundum media sumi debet, haec autem differunt specie in his demonstrationibus.

Dubium. Dubitatur secundo, nam videtur esse aliud genus demonstrationis, puta a signo, similiter demonstratio propter quid causae, & propter quid simpliciter, ut superius diximus ex Auletride. praeterea est ad impossibile demonstratio, ut si ignis non esset attractivus, non esset calidus, consequens est falsum, ergo & antecedens. Dico sub demonstratione, quia, non solum comprehendit demonstrationem ab effectu, sed quancunque, quae per causam primam non procedit, siue sit ab effectu, siue a signo, siue a causa remota, siue quae sit inter superiora, & inferiora quidditativae, inferiora enim superiorum, & superiora inferiorum sunt remota causa, cum ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quae sunt opus ad causam primam, ut diximus. Dico secundo, non opus esse illam demonstrationem, propter quid distinguere, quia omnis demonstratio causae ostendit causam, & conclusionem esse, ut late diximus superius. Dico tertio, illas demonstrationes reduci, vel ad quia, vel ad propter quid, unde illa reducitur ad hanc propter quid, omne calidum est attractivum, ignis est calidus, ergo est attractivus.

Alio aut modo differt ipsum, &c.

In secunda parte docet, quia, & propter quid, differe in diversis scientiis. Non intelligas hic esse aliud genus demonstrationis, quia, sed quod sit aliqua demonstratio positionis propter quid, cuius causa & propositiones sint vñūs scientiae, conclusionis vero cognitio, quae dicitur, quia, sit alterius scientiae, quod accidit in subalternatis, ut diximus late superius, ponit exemplū Philop. Perspectivus enim dicit res ad maiorem distantiam minores apparere, quia sub minori videntur angulo, puta A. ad minorem vero distantiam, maiores apparere, quia sub maiori angulo videntur, puta B. at quare angulus B. sit maior A. geometra est scire propter quid, Perspectivi vero, quia: ponit Arist. multa exempla sub alternarum. Nota per apparentiam, ut vult Philop. intelligi Nauticam, quae sub Astrologia est.

Fere quidem vniocae sunt nonnullae, &c.

Philop. subalternantes & subalternatas scientias vult dici fere vniocae, vniocae quia utraque sunt eiusdem rationis, fere, quia non absolute & simpliciter. Sed crediderim motem Arist. esse quod aliqua subalternantes & subalternata idem habent commune nomen, ut Musica dicitur ipsa Mathematica, & speculativa, etiam Musica dicitur haec practica et subalterna, quā vocat secundum auditum. Similiter Nautica dicitur astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamen non in omnibus est inveniendum. Nota subalternantes vocari Mathematicas, quarū est cognoscere propter quid, subalternas vero sensibiles, quippe quae magis sensui accedant, cum materiales sint, quarum est cognoscere quia & conclusiones.

Hi enim habent demonstrationes causarum, &c.

Ostendit subalternantes ipsas causas cognoscere, non tamen quia; accidit enim frequenter quod quis teneat causam, & effectum ignoret, cum causam non applicat: ponit exemplum, saepe enim cōtingit propositionem aliquam universalem cognoscere, puta omnem mulam esse sterilem, & ignorare hanc, vel illam mulam esse sterilem.

sterile, quia non advertit, nec occurrunt cognitioni: ita sit in causis & effectibus potest ergo in subalternante cognosci propter quid, ut non cognoscatur effectus.

Sunt autem haec, quaecunque alterum &c.

Philop. vult verba haec dicta esse de subalternantibus & superioribus scientiis Mathematicis, ut sit sensus: haec scientiae, cum substantiam ab alijs diversam habeant, cuius species, id est figuras, lineas, quantitates considerent, tamen solis speciebus cōtere sūt, abstrahūt. n. a materia omni sensibili, quod si ista quae Geometria & Mathematicae prae considerant, in substantia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectat, sed abstracta ab eo. ē bona expositio.

At S. Th. aliter exponit, & bene, ut prior verba sint pro inferioribus scientiis, haec enim cum aliud quid sint a superioribus secundum substantiam & materiam, speciebus tamen, & figuris vñū, sicut superiores, sed cōtractis ad illā materiam, reliquae vero eas a materia separant, licet in materia sint, propter quod vult has differre penes maiorem, vel minorem a materia abstractionem.

14 Habet autē se ad perspectivā &c.

Docet sicut perspectiva ad Geometriā se habet, ita se habere scientiā de Iride ad Perspectivā, cui subalterna est, scire enim, quia est scientia de Iride quae physica dicitur, quia est in materia sensibili, vel quia sit pars physica, ut aliqui volunt, at scire propter quid est Perspectivi simpliciter, ut secundum disciplinam, id est vel Geometriae, cui perspectiva subijcitur, ut bene explicat A. gigius, nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15 Multae autem & non sub se inveniunt &c.

Concludit aliquando conclusionē vñūs scientiae probari in alia, quamvis tales scientiae non sint subalternae, ut patet: Medicus enim dicit, vulnera circularia difficilius sanari, Geometra dat causam, quia latera circuli maxime distant, non tamen medicinā subijcitur Geometriae: huiusmodi sunt multa alia. Late diximus de subalternatione capite septimo superiori, similiter de alijs difficultatibus quae hic protulerunt.

rant occurrere, in alijs capitibus disputatum est, ideo super sedebimus.

Primam figuram maxime scientiae esse accommodatam.

CAP. XI.

Figurarum autem maxime scientialis est prima. Mathematicae namque scientiae per hanc demonstrationes ferūt, ut Arithmetica, & Geometria, & Perspectiva, & fere ut dixerim, quaecunque ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino, aut ut plurimum, & in plurimis per hanc figurā ipsius propter quid sit syllogismus. quare & propter hoc erit utique maxime scientialis, maxime namque proprium ipsius scire est propter quid speculati.

Postea & ipsius quid est scientiam per solam hanc venari possibile. in media enim figura non sit praedicativus syllogismus, ipsius vero quid est scientia affirmationis, in ultima autem sit quidem, sed non vniuersaliter: ipsum autem quid est, vniuersalium est. non enim homo aliquo modo est animal bipes.

Amplius haec quidem illarum nihil indiget, illae vero per hanc condensantur & augentur, quousque ad immediata venerint. Manifestū itaque, quod ad sciendum maxime proprie est prima figura.

Quemadmodum vero contingebat A. inesse B. individue, ita & non inesse accidit, dico autem individue inesse aut non inesse, eo quod nō est ipsorum medium: sic enim non erit secundum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur A. aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non contingit A. ipsi B. primo non inesse.

5 Sit enim A. in toto C. si igitur B. non est in toto C. (contingit. n. ipsum quidem A. esse in aliquo toto: ipsum vero B. non esse in hoc) syllogismus erit, quod A. ipsi B. non insit: si. n. C. A. quidem omni: ipsi vero B. nulli: A. nulli eorum, quae B.

6 Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est, ut in D. ipsum nanque D. omni B. inest: ipsi autem A. nulli ipsum B. quare ipsum A. nulli eorum, quae B. inerit per syllogismum.

7 Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.

8 Quod autem contingit ipsum B. non esse in quo toto est A. aut rursus A. in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quaecunque non commutantur ad se invicem. Si enim nullum eorum, quae sunt in A. C. D. coordinatione, de nullo predicatur eorum, quae sunt in B. F. ipsum vero A. in toto est H. coordinato existenti: planum, quod B. non erit in H. commutarentur enim coordinationes consimiliter autem & si B. in toto aliquo est.

9 Si vero neutrum sit in toto nullo: non insit autem A. ipsi B. necesse est individue non inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse.

10 Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quidem igitur in prima, B. erit in toto aliquo: affirmativam namque oportet, quae ad hoc, propositionem fieri.

11 Sin autem in media utrum contigerit, ad utraque enim accepto priuario, efficitur syllogismus. ambabus vero negativis existentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit

aliud alij non inesse individue: & quando contingit, & quomodo diximus.

Figurarum autem faciens scire maxime, &c.

Cum principia materialia demonstrationis hucusque tradiderit, nempe propositiones, nunc de principio formali, hoc est de figura per quam praecipue demonstrationes fiunt, sermonem facit. atque haec causa est eorum huius continuationis textus, quam vis possemus forsitan magis ad rem dicere, quod cum paulo ante demonstrationes, quia, in secunda figura fieri dixisset, nunc demonstrationes propter quid, praecipue in prima fieri velit ostendere.

Caput autem in duas partes divisum est, in priori probat primam figuram maxime ferre demonstrationibus, in posteriori loquitur de immediatis propositionibus negativis.

Proponit igitur conclusionem hanc in principio, figura quae maxime ante alias ad scientiam est apta, est prima, quam tribus rationibus ostendit, prima est quasi quaedam inductio, omnes. n. Mathematicae, ut Geometria, Arithmetica, Perspectiva, similiter reliquae scientiae quae per causas demonstrant, aut omnino, aut ut plurimum per primam figuram demonstrant, cum igitur demonstratio quae per causam procedit sit nobilissima, & maxime scire faciat, atque ista per primam figuram procedat, colligitur primam figuram facere praecipue scire. Nota quod dicit, ut plurimum, quia non semper in prima figura fiunt.

Dubitat Aegidius quare demonstratio, quae per propter quid est, fiat magis in prima figura. Respondet, distinguendo: aut enim per ipsum propter quid probamus aliquid inesse, aut non inesse, si inesse, cum sit affirmatio, & universalis, non potest colligi in secunda, nec in tertia; si non inesse, potest colligi in secunda, et in prima, ut nullum animal rationale, ergo nullus homo est brutum, sit etiam in secunda, nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. cum igitur quae fiunt per secundam, fiant per primam, non autem e contra, ut plurimum prima aptior est demonstrationi.

Postea

Intentio Arist. & continua-
tio textus.

Divisio capituli.

Conclusio capituli, & rationes conclusionis.

Dubium ex Aeg.

Postea ipsius quod quid est.

Ratio

Haec est secunda ratio pro eadem conclusione: maxime definitio utilis est demonstrationi, sed hanc non nisi per primam consequimur, ergo figura prima ante alias demonstrationi conducit. probat minorem, nam definitio de definito affirmativae & universaliter praedicari debet, si universaliter, non poterit in tertia concludi, si affirmativae, non in secunda, quae negativae concludit.

Dices, quomodo definitio de definito demonstratur? non enim definitionis est demonstratio. Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari, ostendimus. n. differentiam dividendo genus: dicit secundum quod etiam probamus definitionem per ipsius definitionem; sic omnis oratio explicans quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat quid sit homo, ergo ipsius est definitio. Alii aliter respondent, mihi videtur dicendum, non quidem hic dicere Arist. quod demonstratur, sed quod ostendatur, vel ab effectu, vel a signo, vel alio modo a posteriori, & sic ad talem probationem utimur prima figura.

Amplius haec quidem illis, &c.

Ratio

Tertia ratio est, quia ista est figura nobilissima. non. n. indiget aliis, at alij indigent ipsa, nam per eam densantur & augmentantur, donec ad immediata perveniant.

Dices, quomodo reliquae duae densantur & augmentantur per primam? Respondet Philop. quod densatio inest proprie materiae, augmentum formae; & cum praedicatum sit subiectum, est densatio, quoties praedicatum sit subiectum, est augmentatio, cum secunda figura ad primam reducit, praedicatum unius praemissae sit subiectum, nam medium erat in utraque; praedicatum, ob id per densationem secundam tendit in primam: at in tertia medium, quod erat subiectum in utraque, sit in una praedicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam: ita etiam exponit Aegidius.

Aliter ex Themist.

Ad Themist. aliter exponit; dicit enim densari & augmentari esse pro syllogizari praemissas syllogismi & demonstrationis, cum sunt mediae, talis autem pro syllogi-

zatio de densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones, est. n. ut quaedam coarctatio. dicitur et augmentatio propter multitudinem mediorum, mo. n. per unum, postea hoc paulum immediatius probamus. Est autem in prosyllogizatione hoc notandum, quod secunda figura non potest prosyllogizare suas utraque praemissas, cum altera sit affirmativa, & non possit concludi in secunda; similiter nec tertia, cum altera sit universalis: debent ergo a primo prosyllogizari, haec enim de suas, & aliarum propositiones prosyllogizat, quia quocunque modo concludit: propterea dicit Arist. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Haec expositio est bona, quamvis possemus et dicere, quod per densari intelligat reductionem modorum aliarum figurarum ad primam, quatenus plures modi ad unum primam reducuntur, ut diximus olim: & hoc et idem sit augmentari, nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempe qui erant in aliis figuris, & similiter ij ad quos reducunt: ipsa vero prima immediata dicitur cum non sit opus ad alias reducere nec per eas confirmare ipsam.

Tertia adhuc expositio.

Sicut autem A. esse in B.

4

Cum de immediatis propositionibus modo sermonem fecisset, ut voluit Themist. & Philo. nunc de immediatis tractat. ac primo docet esse immediatas, non solum affirmativas, sed etiam negativas propositiones, sicut etiam mediatas. vocat autem affirmativas immediatas, cum praedicatum subiecto indivisibiliter, id est non per medium aliquod inest, negativae vero immediatas, cum praedicatum subiecto non inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A. intelligi praedicatum, per B. vero subiectum.

Ut autem discursum perfectum Aristot. intelligas, adverte ipsum distinguere propositiones negativae in quatuor genera, hoc ordine: primum, cum praedicatum per ta A. est sub aliquo toto. i. continetur sub aliquo genere, vel aliquo quod de illo universaliter praedicatur essentialiter, subiectum vero puta B. non est sub aliquo toto, ut quaelitas non est homo alterum, cum e contra subiectum est sub aliquo toto, non autem praedicatum.

Quatuor genera negativa posuimus.

catum, ut nullus homo est qualitas. tertius, cum utrumque est sub toto, vel diuerso, ut homo non est albedo, vel eodem, ut homo non est equus, sub animali. quartus, cum neutrum est sub toto, ut nulla substantia est quantitas: intendit ergo Aristoteles tres priores esse mediatas propositiones, & demonstrabiles, quartam vero indemonstrabilem & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se, singulas ergo explicemus.

Sit enim A. in toto C.

1. *Ge-
nus.* Agit de primo genere, cum prædicatū est sub toto, non autē subiectū, & intēdit talem propositionem posse demonstrari p tale totum, quod dicatur D. affirmatum de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totum prædicatū sit alienum a subiecto, & tunc faciam syllogismum in Camestres ad illā conclusionē, nulla qualitas est homo, sic sumendo animal, omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nullas qualitas est homo.

Similiter autem et si B. in aliquo &c.

2. *Ge-
nus.* Ostendit secundū genus, cum subiectū est in toto, non autem prædicatum; ut nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiectū quod sit D. pura animal, negatum de prædicato, affirmatum de subiecto, fiet demonstratio in Celare, sic, nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas.

Eodem autem modo &c.

3. *Ge-
nus.* Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter; aut enim per totum subiectū, aut per totū prædicatū, ut nullus homo est albedo, per totum prædicatū sic, omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo; per totum subiectū sic, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. cum vero extrema sub vno proximo genere sunt, ut homo non est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

Quod autem contingit B. non esse &c.

Cū supposuisset in probatione in toto prædicatū non esse subiectū, & contra,

ostendit id posse fieri ex prædicamentis quæ adinuicem non commutantur. i. non prædicantur; ut sit vnum prædicamentum subiectū A. C. D. sit aliud prædicatū B. E. F. clarū est quod si A. sit in G. in quodā genere sui prædicamenti, quod in illo non erit B. cum sit alterius coordinationis; per tres litteras vnum prædicamentum intelligit, plura. n. in eo prædicata ordinantur.

Si vero neutrum sit in toto &c.

Quantum genus, cum nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum, ut nulla substantia est qualitas; & vniuersaliter quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc non est medium illud demonstrandi, cum nō habeat superiora, nec proprias definitiones. & probat, nam si aliquid sit medium, oportet ut vniuersaliter prædicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt suprema, non ergo habent superius essentialia, ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur, unde non est medium ad concludendum negatiue, etiam si esset vniuersum, ut patet, nam de vno deberet negari.

Aut enim i prima, aut media &c.

Ostendit quod tale medium deberet de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiue, nam aut talis demonstratio fieret in prima figura, vel in secunda. omittit tertiam, quæ cum non concludat vniuersaliter, non est apta demonstrationi de qua est sermo: si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua medium de conclusionis subiecto affirmatur, non ergo fiet i prima, nam subiectū illud nō habet superius.

Si vero in media &c.

Nec in secunda fieri docet, nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad utrumque contingit, id est aut maior, aut minor erit affirmatiua, cum ex utraque negatiua non fiat syllogismus: cū medium vero sit in utraque prædicatum, prædicabitur affirmatiue de vno extremo illius, quod fieri non potest, concludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se is docuisse atque hac de hoc capite vndecimo, quod absolutè præceptiuam partem huius libri.

Quot

Quot, quibus modis syllogisticis tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispo-
sitionis, & quomodo ignorantia negationis exoritur.

CAPUT XII.

1. Ignorantia vero, quæ non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit. Hæc autem in primo quidem inexistens aut non inexistens contingit dupliciter. aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut nō inesse: aut quando per syllogismum accipiat suspensionem. Simplicis quidem igitur suspensionis simplex est deceptio, eius vero quæ est per syllogismum, plures.

2. Non inest enim A. nulli eorum quæ B. indiuidue, si igitur syllogizet A. inesse ipsi B. mediū accipiens. C. deceptus erit per syllogismum.

3. Contingit quidem igitur utraq; propositiones esse falsas, contingit autem alteram solum. Si enim neq; A. nulli eorum quæ C. inest: neque C. nulli eorum quæ B. assumpta vero fuerit utraque e conuerso, ambæ falsæ erunt.

4. Euenit autem ita se habere C. ad A. & B. ut neque sub A. sit, neque vniuersaliter in B. impossibile nam quæ B. esse in toto aliquo. dicebatur enim A. primo ipsi non inesse: A. vero non necesse omnibus entibus inesse vniuersaliter: quare ambæ falsæ.

5. Sed & alteram contingit veram accipere, non tamen utram volue-

ris. sed A. C. C. B. namque propositio semper falsa erit: eo quod ipsum B. in nullo sit: A. C. vero euenit.

Quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. inest indiuidue, quando enim idē primo prædicetur de pluribus, neutrum in neutro erit.

Differt autem nihil, neque si non indiuidue inest. Deceptio quidem igitur inexistendi & per hæc, & ita fit solum: non enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ vero est non existendi, & in prima sit, & in media figura. Primum itaque dicamus quot modis in prima sit, & quomodo se habentibus propositionibus.

Contingit quidem igitur utriusque falsis existentibus, quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. inest indiuidue. Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C. vero omni B. falsæ erunt propositiones.

Contingit autem & altera falsa existente, & hac utrauis. Euenit. n. A. C. quidem veram esse, C. B. vero falsam. A. C. quidem veram: quoniam non omnibus entibus inest A.

C. B. vero falsam: quoniam impossibile est C. inesse ipsi B. cui nulli inest A. non enim amplius vera erit A. C. propositio. simul autem si & ambæ sunt veræ, & conclusio erit vera.

Sed & C. B. contingit veram esse, altera existente falsa, quemadmodum si B. & in C. & in A. est, nec se enim alterum sub altero esse, quare si acceperit A. nulli eorum, quæ C. inesse, falsa erit propositio. Plurimum igitur, quod altera falsa existens.

stente, & utriusque, erit falsus syllogismus.

12 In media autem figura, totas quidem esse propositiones ambas falsas, non contingit, quando enim A. omni B. insit, nihil erit accipere, quod alteri quidem omni, alteri vero nulli inerit. Oportet autem sic accipere propositiones, ut huic quidem insit, illi vero non insit: siquidem erit syllogismus. si igitur sic acceptæ falsæ, planum, quod e contrario e converso se habebunt: hoc autem impossibile.

13 In aliquo vero utramque nihil prohibet falsam esse, quemadmodum si C. & A. & B. alicui insit. Si enim A. quidem omni acceptum fuerit inesse: B. vero nulli: falsæ quidem ambæ propositiones, non tamen totæ, sed in aliquo. Et e converso quoque posito privatio, con similiter.

14 Alteram vero falsam esse, & utramvis, contingit, quod enim inest A. omni, & B. inest. Si igitur acceptum fuerit ipsum C. inesse quidem toti A. toti vero B. non inesse: C. A. quidem vera erit, B. C. autem falsa.

15 Rursus quod B. quidem nulli inest, neque A. omni inerit, si enim ipsi A. & ipsi B. sed non inerit. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti inesse, B. vero nulli, B. C. quidem propositio vera, altera autem falsa. Con similiter vero & transposito privatio. quod enim nulli inest A. neque B. nulli inerit. Si igitur acceptum fuerit C. A. quidem toti non inesse: A. C. quidem propositio vera erit, altera autem falsa.

Et rursus quod omni B. inest, 16 accipere inesse nulli A. Falsum. necesse enim, si B. omni, & A. alicui inesse. Si igitur acceptum fuerit, C. inesse quidem omni B. nulli vero A. C. B. quidem vera erit, C. A. autem falsa. Planum igitur quod & ambabus existentibus falsis, & altera solum, erit syllogismus deceptorius in individuis.

Ignorantia autem non secundum negationem, &c.

Conuenit, ut dicit Philop. scienti non solum scientiæ cognitionem tradere, sed quæ scientiæ opponatur ignorantia, exponere. cum igitur Arist. de scientia & modis quibus eam consequimur tractauerit, nunc de ignorantia scientiæ opposita, ac quibus viis eam inbibamus disserit: & quia sicut scientia erat de immediatis & mediatis positionibus, ita etiam ignorantia, de utraque ignorantia differit, & quæ sit secundum propositiones immediatas, & hoc in capite præsentis, & quæ sit secundum mediatas, & id in capite sequenti cum autem immediatæ sint in duplici differentia, affirmatiuæ, & negatiuæ, prius denegatiuarum ignorantia, quæ solum fit in prima figura, postea de affirmatiuarum etiam ignorantia quæ fit in prima, & tandem de eartundem affirmatiuarum ignorantia quæ fit in secunda differit: tertia enim figura cum non concludat universaliter, excluditur, hic. n. de universalibus & per se est sermo, & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantum est sermo de universalibus.

Proponit igitur duplicem esse ignorantiam, & secundum negationem, & secundum dispositionem: illa est secundum negationem quæ est simplex negatio & carentia scientiæ, quam ignorantiam rustici, pueri & ij qui nihil didicerunt habent, quod non aliud est quam non habere rei cognitionem, illa vero dicitur ignorantia secundum dispositionem, cum opinamur oppositum veritatis, ut qui opinaretur hominem non esse risibilem, plantas non hñe uitam, talis haberet ignorantiam dispositionis. Adhuc

Intensio
Arist. ex
Philop.

Duplex
ignorantia.

Adhuc ista ignorantia dupliciter continetur, uno modo sine syllogismo, cum nimirum vel auctoritate aliqua, vel vana experientia, aut exemplo, aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum veritati, ut qui solem parvæ quantitatis propter visum iudicaret, aut qui triangulum non æquivalere duobus rectis, cum tres angulos videat, existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis, hi haberent ignorantiam dispositionis simplicem & sine syllogismo. altero modo talis ignorantia evenit per syllogismum, cum nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum veritatis præsertim necessariz, nam de hac est sermo, & talis definitur ab Arist. sic syllogismus facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter utramque, nā ignorantia sine syllogismo simplex est, id est qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantum in illo decipitur, at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur, nam syllogismus probas falsum, aut verum, aut utramque, præmissam habet falsam. hic. n. loquimur de syllogismo ignorantie opposito scientiæ præcedenti in materia, quod ex falsis probare intendit oppositum veritatis necessariz & scientiæ.

3 Non sit enim A. in nullo B. &c.

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis, quod quidem est cum opinamur oppositas universales affirmatiuas veras per aliquod principium & medium falsum, quod in Barbara hñenam solum in modo hoc universaliter affirmatiue concludimus. dicis igitur non sit A. in B. id est sit aliqua negatiua immediata, puta nulla substantiæ est quantitas, si aliquis per aliquod medium C. puta numerum, existimet omnem substantiam esse quantitatem, sic omnis numerus est quantitas, omnis substantia est numerus, ergo omnis substantia est quantitas decipitur in negatiuis immediatis.

3 Contingit igitur utrasque propositiones.

Ostendit primo quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuam falsam, posse utramque præmissam esse falsam, & similiter posse unam esse veram, & alteram falsam: quod autem

utramque possit esse falsa, patet sumatur ista propositio cuius sit ignorantia. omne B. est A. nempe omnis substantia est quantitas; si pro medio sumamus aliquid de quo non sit. Assupple, quantitas, & ipsum non sit de B. nempe de substantia, & sit C. nempe color, tunc contrarie sumendo, id est affirmando quantitatem de illo de quo negabatur & ipsum affirmando de substantia de qua negabatur, utraq; præmissa erit falsa, sic, omnis color est quantitas, omnis substantia est color ergo omnis substantia est quantitas. sensus est, quod si illam probemus per medium de quo universaliter prædicatum non affirmetur, & quod de subiecto conclusionis est universaliter non affirmetur, tunc utraq; propositio erit falsa, sicut conclusio.

Potest autem sic se habere &c. 4

Quod autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit probat primum, quia illud medium C. non prædicatur universaliter de subiecto conclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil universaliter prædicatur & de ipso prædicatum non prædicatur universaliter in maiori, prædicatum enim erat unum generalissimum, quod non de omnibus entibus affirmatur, ob id possem sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur vere.

Sed alteram contingit veram &c. 5

Probat etiam posse in simili ignorantia unam propositionem esse veram, sed hanc impossibile est esse minorem, quæ semper erit falsa, quam vocat B. C. maior potest esse vera, quam vocat A. C. quod minor non possit esse vera declarat, quia in minori subijcitur subiectum conclusionis universaliter affirmatiuæ subiecto maioris, est. n. minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cum subiectum conclusionis sit generalissimum, nihil vere de eo universaliter affirmabitur, manebit igitur vera, minor vero falsa.

Ut si A. & in C. & in B. indiuisibiliter est &c.

Probat maiorem posse veram esse, & minorem falsam, quod n. minor semper sit falsa probatum est, & nota rationem, quæ obscura est;

etiam demus illam conclusionem immediatam, nulla quantitas est substantia, nullum B. est A. tunc A. nempe substantia immediate & indiuisibiliter negatur de B. quantitate: sub substantia iterum sumamus subiectum de quo immediate affirmetur, puta corpus, dicatur C. hoc stante impossibile est quod corpus C. affirmetur de quantitate B. nam ut egregie dixit Philop. cum vnum predicatum de duobus predicatur primo & immediate, siue de utroque negatiue, siue de altero affirmatiue, de altero negatiue, siue de utroque affirmatiue, impossibile est quod illa duo affirmantur adinuicem, ut ipse bene probat.

Cum igitur substantia de quantitate immediate negetur, de aliquo vero, affirmetur immediate, puta corpore, si quis ad probandam affirmatiuam falsam, omnem quantitatem esse substantiam, sumat pro medio in prima figura illud immediatum affirmatiuum substantiam, faciet maiorem veram, sed minorem falsam, nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdem predicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum litterarum secundum Alex. cum A. puta predicatum est indiuisibiliter in B. & in C. & mediate de utroque predicatur, sed cum discrimine, nam de B. negatur immediate, quod est subiectum conclusionis, de C. vero affirmatur, quod est subiectum maioris.

Differt autem nihil, &c.

Docet quamuis sub conclusionis predicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem veram, minorem falsam esse, ut si dicas omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota illam prioris probationem esse necessariam, nempe quando est necessarium quod minor falsa, maior sit vera ex ratione immediatæ predicationis, modo hec probatio est duplex, nam maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Concludit se dixisse de ignorantia negatiue, quæ sit per primam hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiue, oportet ut de ignorantia affirmatiue immediate agat, quæ sit cum oppositam negatiuam vniuersalem existimamus veram per syllogismum:

cum autem talis syllogismus inferens negatiuam fiat in prima & secunda figura, prius de eo qui in prima sit tractat.

Contingit igitur utriusque falsis, &c.

Tractat modo de ignorantia immediata affirmatiue in prima figura, quæ est, cum negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter, quod sit in Celarent, & tunc ex utraque falsa procedere possumus, & id modo probat, sit affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorantia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid de quo est immediate affirmatur animal, puta C. leo, utraque erit falsa, maior quæ est negatiua, & negamus predicatum de eo de quo immediate affirmatur, minor & est falsa, quia armamus duo immediata eiusdem predicati, quæ, ut diximus, affirmari nequeunt, ut si dicas, nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal.

Contingit autem & altera falsa, &c.

Probat etiam in eadem figura posse vnam tamen propositionem esse falsam, siue hæc sit maior, siue sit minor, sed primo ostendit cur maior, puta A. C. est vera, & minor B. C. falsa: ratio autem per quam maior possit esse vera, est, quia cum predicatum conclusionis ignoratur non prædicetur de omnibus. si pro medio sumatur aliquid eorum quibus non inest, erit maior vera, in qua negamus predicatum de tali medio, ut si ad eandem conclusionem, nullus homo est animal, sumatur ab animali lapis, & dicatur nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal.

Sed quæ est C. B. falsa, &c.

Quod vero minor sit falsa, postquam maior est vera, probat, quia cum aliquod predicatum de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam vniuersaliter, est impossibile quod illa duo affirmantur, verbi gratia si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter uere negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiue, aut negatiue: ut si dices, nullus lapis est animal, & das, homo est lapis aut lapis est homo, sequetur, homo non est animal, aut in Felapton, aut in Felapton, similiter

hæc si dices, omnis homo est animal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in Darit.

Hoc est igitur quod dicitur: si detur maior negatiua vera, nullum C. est A. si nullus lapis est animal, cum animal de omni homine predicatur, puta A. de omni B. non poterit C. de B. lapis de homine affirmari vniuersaliter, aliter inferet oppositum maioris, negatiue, dicendos, omnis homo est animal, lapis est homo, ergo lapis est animal, contra eam maiorem, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram propter quam oportet esse minorem falsam, quia cum maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa, nam ex utraque vera non sit conclusio falsa, at conclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiue immediate, ergo stante maiore vera, necessario minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur.

Sed & eam quæ est C. B. contingit veram esse &c.

Probat modo minorem C. B. posse esse veram maiori falsa existente, quod fiet cum medius terminus, puta C. fuerit sub predicato & superius subiecto, tunc enim de ipso predicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum vero de subiecto affirmare in minori, erit verum, verbi gratia, si per syllogismum ignoretur ista, nullum animal est viuentis, per hoc medium, corpus, tunc maior falsa, minor vera erit, ut nullum corpus est animal, omne viuentis est corpus, ergo nullum viuentis est animal: quando dicitur, si B. sit in C. & in A. sensus est, si subiectum conclusionis sit in C. in medio, & in A. predicato conclusionis, tunc vniuersaliter negare in maiori A. de C. falsum erit, sed verum affirmare in minori C. de B. Ecce cum decipi contingit in prima figura circa affirmatiuas immediatas, & ex utraque propositione falsa, & ex vna falsa, altera vera existente.

Sed in media figura, &c.

Transit ad ostendendum in secunda figura quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas: & primo docet non posse utraque propositiones esse in totum falsas. Vocat vniuersales, tam affirmatiuas, quam negatiuas in totum falsas, quæ secundum nullum singulare veritatem habent, ut nullus homo est animal,

omnis homo est lapis: in parte vero falsas dicuntur, quæ secundum aliqua singularem veram sunt, ut omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura, cum conclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiue, non posse utraque propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Propterea aduertit quod in secunda figura medium sit in utraque præmissa prædictum, ac ob id de vno extremo conclusionis debet affirmari in vna, de altero vero negari: aliquando tamen maior est affirmatiua ut in Camestres, aliquando vero minor, ut in Celares. Loquamur ergo de prioribus, ut utraque huius propositionis sit in totum falsa, medium debet nulli predicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere, sic enim fiet ut maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis predicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto conclusionis negamus: oppositum sit in Celare, nam medium debet omni predicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit utraque in totum falsa.

Dicit igitur Arist. fieri non posse ut tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua vniuersalis immediata, ut omnis homo est animal, nam tunc contraria negatiua esset vera, ut patet, si dices, n. i. Camestres aliquid quod de nullo animali, & de omni homine predicatur, argumenta: hoc sic ex ipsis, nullum animal est, puta D. omnis homo est, D. ergo nullus homo est animal: propositio nes per se vera, ergo conclusio, similiter, si dices in Celare aliquid quod de omni animali, & nullo homine vere dicatur, argumenta: hoc in Camestres ex datis, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal: non igitur cum inferitur negatiua opposita immediatæ affirmatiue, potest utraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modo id Arist. nam si utraque est falsa in totum in Camestres, ex contrariis quæ erunt vera inferam in Celare conclusionem eandem falsam esse veram, & ex utraque etiam falsa in Celare inferam ex contrariis utriusque veris in Camestres conclusionem illam falsam esse veram, v.g. si per syllogismum, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal, si dices, propositiones utraque falsas in totum, ergo contraria erunt vera.

veræ; sumam illas in Cesare, & probabo veram conclusionem falsam, sit, nullum animal est D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal. Si propositiones veræ, conclusio erit vera. idem de Cesare. nō ergo decipi possumus ex utraque propositione in toto falsa in secunda figura.

23 In aliquo autem utranque &c.

Ostendit posse aliquando esse utranque propositionem in parte falsam, ut si sumas medium particulariter competens utriusque extremo, tunc negare de altero vniuersaliter, de altero vero affirmare, erit in parte falsum: ut si ignoraretur, nullum animal esse viuens, per brutum, sic; omne viuens est brutum. nullum animal est brutum, ergo nullum animal est viuens, esset in parte utraque falsa. idem sit e conuerso, posito priuatiuo, id est priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in Cesare, sicut in Cameltres.

24 Alteram autem falsam, &c.

Cum probasset ex utraque falsa in parte, non tamen in toto, posse aliquam decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcunque sit, at quia sunt duo modi, Cameltres, & Cesare ostendit quando in Cameltres, ex vna vera, altera falsa decipiamur, postea in Cesare, ac primum, quando in Cameltres maiori vera, minor falsa, deinde e contra. dicit igitur, sume superius prædicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit C. tunc fiet maior vera, & minor falsa. ut si ignorantia est huius, nullus homo est animal, per viuens sic; omne animal est viuens, nullus homo est viuens, ergo nullus homo est animal.

25 Iterum quod in B. nullo est &c.

Quod si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minor vera, sic; omne animal est brutum, nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

26 Similiter autem fit transposito priuatiuo.

Hoc etiam fieri in Cesare docet, sed prius quod maior vera; ut si medium sumas ex-

traueum utriusque extremo, sic; nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal, quod si medium omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor vera; ut si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. aduerte has litteras in hoc capite, per C. medium per B. minus per A. maius extremum intelligi. per A. C. maiorem, per C. B. vero minorem, Concludit in immediatis decipi posse, & ex utraque falsa, & ex altera tantum.

De ignorantia in mediatis propositionibus.

CAPVT XIII.

IN his vero, quæ insunt non indiuidue, aut non insunt, quando quidem per proprium medium efficiatur falsi syllogismus, nō possunt ambæ falsæ esse propositiones, sed ea solum, quæ est ad maius extremum. Dico autem proprium medium, per quod fit contradictionis syllogismus.

Insit enim A. ipsi B. per medium C. quoniam igitur necesse est C. B. affirmatiuam accipi, cum sit syllogismus: planum, quod semper hæc erit vera, non enim conuertitur: A. C. vero falsa, hac enim conuersa contrarius fit syllogismus.

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione acceptum fuerit medium, ut D. licet in toto A. sit, & de B. omni prædicetur: necesse enim D. B. quidem propositionem manere, alteram vero conuerti: quare hæc quidem semper vera, illa autem semper falsa, & quasi talis deceptio eadem est ei, quæ est per proprium medium.

Si vero non per proprium medium efficiatur syllogismus: quando

do sub A. quidem sit medium: ipsi vero B. nulli insit: necesse est falsas esse ambas, accipiendæ namque sunt e contrario, quam se habent propositiones, si debet syllogismus fieri. sic autem acceptis, ambæ efficiuntur falsæ, quemadmodum si A. quidem toti D. inest: D. vero nulli eorum, quæ B. his enim conuersus syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ.

27 Quando vero medium non sit sub A. ut D. A. D. quidem vera erit, D. B. autem falsa, nam A. D. quidem vera, quoniam non erat in A. ipsum D. D. B. autem falsa, quoniam si esset vera, & conclusio vera esset, sed erat falsa.

28 Sed cum per mediam figuram efficiatur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B. sub A. nihil contingit, huic quidem omni, illi vero nulli inesse, quemadmodum dictum est & prius.

29 Alteram autem euenit, & utramlibet. Si enim C. & A. & B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A. inesse, ipsi vero B. non inesse: A. C. quidem vera erit, altera autem falsa. Rursus, si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A. vero nulli: B. C. quidem vera erit, altera autem falsa.

30 Stigitur priuatiuus sit deceptio: nis syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio.

31 Sin autem affirmatiuus, quando quidem per proprium medium, impossibile ambas esse falsas: necesse est enim C. B. manere, siquid erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius. quare C. A. semper erit

falsa: hæc enim est quæ conuertitur. Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipitur medium, quemadmodum dictum est, & in priuatiua deceptio. necesse enim D. B. quidem manere, A. D. autem conuerti, & deceptio, eadem est ei quæ prius.

32 Quando autem nō per proprium: si D. quidem sit sub A. hæc quidem erit vera, altera autem falsa: euenit enim A. pluribus inesse, quæ nō sunt sub se inuicem.

33 Si vero non sit D. sub A. planum, quidem, quod hæc semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur, D. B. uero contingit, & ueram esse, & falsam: nihil enim prohibet, A. quidem nulli D. inesse, D. uero ipsi B. omni: ut animal scientiæ, scientiam autem Musicæ. Neque rursus si neque A. nulli eorum, quæ D. neque D. nulli eorum, quæ B. Manifestum igitur, quod non existere medio sub A. & ambas euenit falsas esse, & utram volueris.

34 Quot igitur modis, & per quæ euenit fieri deceptions, quæ secundum syllogismum, & in immediatis, & in ijs quæ per demonstrauonem, manifestum.

35 In ijs autem, quæ non indiuisibiliter.

Postquam de immediatorum ignorantia tradidit, nunc de mediatis differit, ac Arist. in primo de ignorantia affirmatiuarum in hoc ca. prima figura, quæ contingit cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismum, possumus autem ignorare has dupliciter, aut per proprium medium, aut per medium non proprium: vocatur medium proprium, id quo talis affirmatiua vera demonstratur, ut animal rationale demon-

Præter hominem esse risibilem, cum igitur per contrarietatem, quæ inter se habent, affirmamus ad propositam oppositam negationem, est ignorantia per proprium medium, ut si dicat quis, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Idem contingit in negatiuis mediatis, est enim proprium medium quod demonstramus non esse: ut per animal rationale demonstramus nullum hominem esse hinnibilem, cum igitur de illo probamus oppositum, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis. est similiter ignorantia per medium proprium, tale medium dicitur Arist. esse id per quod fit syllogismus contradictionis, i. syllogismus probans oppositum conclusionem veram, cum vero non per tale medium contingit in ignorantia, dicitur per medium non proprium.

Dicitur igitur Arist. quod quoties in mediatis decipimur per medium proprium, non contingit propositionem utramque falsam esse, sed minor est vera, quæ autem ex verius maius extremum, id est maior, falsa; ratio autem hæc est, quia est eadem minor in syllogismo ignorantie, & in syllogismo contradictionis & veritatis: in utroque enim est affirmatiua, cum sit in prima figura, maior vero non est eadem sed conuersa, id est mutata in contrariam negatiua sicut conclusio, ut patet, si dicas, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, est syllogismus veritatis: iste vero ignorantie, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis, hoc litteris explicat solum in affirmatiuis per A. maius extremum, per B. minus, per C. medium, intelligit conuersi vero vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiua: & quod minor sit vera, tam negatiua: & quod minor sit vera, probat, nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantie, manente minor sit contrarius syllogismus verus.

Similiter autem est & si ex alia &c. Ostendit quod quauis non sit medium proprium per quod demonstratur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nepe sit medium quo quocunque modo conclusio

nis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor scilicet sit vera, quia est eadem quæ erat in syllogismo vero, sed maior falsa, quia est mutata in negatiua, ut si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quauis risibile non sit medium demonstratiuum, tamen quia per id probatur vere hominem esse animal rationale, censetur proprium medium, idem de alijs medijs veritati.

Si vero non per proprium medium &c.

Manifestat quando non est medium proprium posse utramque propositionem esse falsas, ut si me habui sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicitur, tunc enim cum contrario modo sumenda sint propositiones, erunt falsæ, nam in maiori prædicatum conclusionis negati debet de medio, de quo vere affirmabat, & in minori affirmari de quo vere negabat, sit enim syllogismus primæ figuræ. Celarent, v.g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A. sumatur medium D. rationale, fiat syllogismus talis: nullus irrationalis est sensibilis, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc utraque est propositio falsa.

Cum vero non sit sub A. medium,

Probat etiam posse maiorem esse veram & minorem falsam, ut si sub maiori extremo sumamus medium cui non inest ipsum, tunc maior erit vera A. D. quia est negatiua, minor vero D. B. falsa, quia cum conclusio sit falsa, & maior vera, necessario minor erit falsa: ut si sub sensibili sumatur planta, sic, nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis: prætermisit non absque ratione posse etiam maiorem falsam, minorem veram, esse, ut si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, ut animal; sic, nullum animal est sensibilis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis, quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quod cum medium non est proprium, possit minor esse vera, est enim affirmatiua, medium autem non proprium nequit vere affirmari de subiecto, esset enim simile proprio, ut diximus.

Sed

3 Sed per mediam figuram, &c.

Nunc de ignorantia earundem mediatarum affirmatiuarum in secunda figura tractat, ac dicit id præorsus quod superius dixit de immediatis, non posse utramque propositionem in totum falsam esse, quia cum prædicatum vere inest subiecto, non poterit medium inueniri quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero vniuersaliter negetur, quod necessarium est ut utraque sit falsa, relegit superiorem locum de immediatis, illic late declaratum & probatum est hoc.

6 Altera vero potest esse falsa &c.

Sed vnam falsam: alteram veram, siue maior, siue minor sit, esse posse ostendit, nam si sumatur medium competens utrique extremo: tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, ut in Cameltres, erit prior vera, posterior falsa, sic; omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si vero idem e contra fiat in Cesare, ut sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic, nullum sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit se iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per syllogismum negatiuum sit dixisse, tam in prima quam in secunda figura.

7 Si vero sit affirmatiuus, &c.

Nunc de ignorantia negatiuarum tractat, quæ sit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id quod in principio de affirmatiuis, cum sit ignorantia per medium proprium, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eadem quæ erant in syllogismo vero, hæc vero sunt contrariæ: ut si hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis: utitur eisdem dictis litteris id docet cum medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est prius.

8 Cū vero sit non per proprium, &c.

Osten sit modo quando non per medium proprium sit, posse maiorem veram, minorem vero falsam esse, ut si sub maiori extremo sumatur aliquid cui ipsum inest, potest enim vni de pluribus prædicari, de vno

10. Tolet.

affirmatiue, de altero negatiue, ad id talia duo non poterunt affirmari ad inuicem vere, ut si sub A. hinnibili sumas D. equum, sic, omnis equus est hinnibilis, omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior vera, minor falsa erit.

Si vero non sit D. sub A. &c.

Cum autem medium puta D. non est sub A. id est maiori extremo, semper sic maior est falsa, cum sit affirmatiua, non enim ista ignorantia provenit nisi in Barbara; hic enim concluditur vniuersalis affirmatiua at minor tali medio existenti, potest aliquando vera, aliquando falsa esse, quæ dicitur C. D. nam cum D. id est medium omni subiecto inest minor erit vera, potest enim esse quod illud maius extremum competit nulli medio, quod competit omni subiecto, sicut animal nulli scientiæ competit, scientia vero omni Musicæ inest: si vero tale medium nulli inest subiecto, sicut ipsi nulli inest prædicatum, utraque falsa erit ex quibus concludit se iam de ignorantia tam mediatorum quam immediatarum tractasse.

De ignorantia pura & negationis.

C A P V T X I I I I.

1 Lanum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse, & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere.

2 Si quidem addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demonstratio ex vniuersalibus, inductio vero ex ijs, quæ secundum partem: impossibile autem vniuersalia speculari nisi per inductionem.

3 Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem, nota si quis voluerit nota facere.

4 Quomodo insunt unicuique generi nonnulla, & si non separabilia sunt, secundum quod tale * hoc unumquodque.

Inducere autem non habentes sensum, impossibile. singularium

Cc nanque

* a. l. qualitates.

nanque sensus est, non enim contin-
git accipere ipsorum scientiā; neque
enim ex vniuersalibus sine inductio-
ne, neq; per inductionē sine sensu.

Manifestum est autem, &c.

Inten.
Arist.

De ignorantia purā negationis tractat,
quæ est non scire quod sciri poterat. docet
autem quando necessaria sit talis ignoran-
tia, & constituit conclusionem hanc; de-
ficiēte aliquo sensu, necessario deerit ali-
qua scientia, quam non poterit ille cui sen-
sus deest accipere.

Nota.

Nota hic loqui de defectu a natiuitate,
cum enim aliquis sensus vltus est, quem po-
stea amisit, poterit habere scientiam eorū,
quæ tali sensu percipiuntur, potest enim
factus cæcus, si primum vidit scientiam de
coloribus consequi, non tamen qui a nati-
uitate visu priuatus est.

Nota.

Nota similiter quod dicit, aliquam scien-
tiam defecturam, quia ex defectu vnius
sensus solum deerit scientiam illorum quæ
tali sensu percipiuntur. cæcus enim scien-
tia colorum, surdus scientia sonorum pri-
uabitur, non alijs.

Nota.

Non similiter quod dicit, quam impos-
sibile est accipere, quia non priuabitur ille
scientia, quasi illam habuerit, & per sensus
defectum amisit, hoc enim est falsum, cū
enim scientiam habemus semel, licet po-
stea sensus destruat, non idcirco scientia
destruitur, sed priuatur scientia ad hūc sen-
sum, quod nunquam illam acquireret, pro-
pterea dicit, quā impossibile est accipere.

Siquidem discimus, aut per indu-
ctionem, &c.

Con-
clusio.

Prædictam cōclusionem probat tali ra-
tione, scientia aut inductione, aut demon-
stratione accipitur, sed inductio & demon-
stratio pendet a sensu, ergo hoc deficientē
te perit inductio, demonstratio, ac perinde
scientia. minor probatur, nam inductio
fit ex particularibus, quæ notum est sensu
percipi, demonstratio uero ex vniuersali-
bus quidem primo, sed cum vniuersalia
hæc non nisi inductione cognoscantur, etiā
dependet demonstratio a sensu.

Nota.

Hic aduerte propositiones quæ in scien-
tia sunt esse in duplici differentia, quædam

immediatæ, quæ causam non habent, vel
in illa scientia saltem causa earum non cō-
sideratur, & via cognoscendi has est per
sensum & inductionem, vt docet 2. Post.
c. vltimo. quædam sunt mediatæ, quæ cau-
sam habent, & earum cognitio est per de-
monstrationem: vnde mediatas per imme-
diatas demonstramus, immediatas vero in-
ductione percipimus: vt experientia osten-
dit ignem esse calidum, tamen ex hac de-
monstramus esse leuem.

Aduerte etiam cum Auer. quod Arist. Nota
hic nō loquit de vniuersalibus principijs
illis quæ sunt communissima, sed de prin-
cipijs ex propositionibus quæ sunt pro-
prijs subiectis peculiaribus sensu perceptis
hæc enim sunt quæ inductione colliguntur,
per quas reliquas mediatas conclusiones
demonstramus.

Quoniam & quæ ex abstractione &c.

Ostendit Arist. hæc vniuersalia propria
sensibiliū inductione cognosci, & est pba-
tio a minori, vniuersalia enim mathema-
tica, quæ minus videtur indigere sensu &
inductione, cum sint abstracta, indigent in-
ductione, ergo & vniuersalia sensibilia,
quæ minus abstracta sunt, magis sensui
proxima. antecedens patet, nam a puncto
in punctum lineam ducere, super quodli-
bet cētrum quantuncunq; occupando spa-
cium circulum describere, & similia, hæc
singularium inductione nota sunt.

Quia sunt in vnoquoq; genere.

Quamuis locus hic aliter ab alijs expo-
natur, existimo sensum esse, vt velit osten-
dere tam in sensibilibus, quam in mathe-
maticis esse vniuersalia quæ inductione co-
gnoscentur, quāuis non omnia sunt enim
alia quæ demonstratione immediate cogno-
scuntur, sed hæc ex alijs pendet, quæ in-
ductione probantur, cum non sint realiter
extra singularia, & separata, sicut in scien-
tijs considerantur; vniuersalia enim mathe-
matica realiter in sensibilibus sunt, ob
id dicit, in vnoquoque genere, nempe sen-
sibilem & mathematicorum esse quædam,
quæ nimirum inductione cognoscuntur,
quamuis hæc non sint separabilia, id est,
cum hæc non sint abstracta, secundum
quod huiusmodi vnumquodque est, id est
sicut in scientiis talia considerantur.

Inducere

Inducere autem non habentes, &c.

Veta hæc copulantur illis; impossibile
est vniuersalia speculari nisi per inductio-
nem, inductio autem est ex singularibus,
singularia autem non scientia, sed sensu
percipiuntur, ergo sensu destructio singula-
re non percipitur, nec fit inductio, nec
vniuersale cognoscitur, nec demonstratio
procedit.

An deficiente sensu deficiat scien-
tia illius subiecti.

Dubitatur primo, an sit in vniuersum
verum quod deficiente sensu deficiat scien-
tia quæ est in intellectu. dico, nihil intelle-
ctum cognoscere quod aliquo modo non
omnia sub sensu sunt, ideo etiam non eo-
dem modo ab intellectu cognoscitur, ali-
qua enim secundum suos effectus tantum
sensui subduntur, & talia sunt entia reali-
ter separata, Deus opt. max. & intelligen-
tiæ, quæ nullo sensu percipiuntur, nisi per
extrinsecos suos effectus. aliqua sensui sub-
stant secundum similia, vt cum vidimus
vnam urbem, per eam, quas non vidimus
intelligimus alia secundum partes, vt cum
viso auro per se, & monte, statim montem
aureum imaginamur. alia secundum se, vel
ea quæ sunt in se, vt accidentia sensibilia,
& substantiæ quæ sub istis sunt. Impossi-
bile igitur est q. intellectus intelligat ea
quorum nihil percipit aliquo sensu, vnde
si omnes sensus alicui deficerent a natiui-
tate, quod fieri non potest, nihil intelle-
ctus intelligeret. non tamen eodem mo-
do, vt diximus, intellectus intelligit ea
quæ sensu percipiuntur, nam quæ quarto
aut tertio modo, & aliquando secundo co-
gnoscentur intellectu confusa & com-
mutata, intelligi non dicuntur, qualiter
prima cognoscuntur, sed distincta & pro-
pria notitia, propterea res immateriales
obscure in hac vita cognoscimus.

Alterū
Dubium.

Dubitatur an in præsentia ita amplius
sit sensus Aristotelis. dico limitare magis
hic loqui Aristoteles solum enim est ser-
mo de his quæ secundum se vel aliquid
sui sensu percipiuntur aliquo quorum est
cognitio intellectus distincta, hæc enim
illo sensu deficiente non sciuntur: nec lo-
quitur de principiis communissimis, quæ

uis ista debeant a sensu, non quod in-
ductione probentur, sed quod sensu termi-
norum significationes, nempe res ipsas,
necessarium sit apprehendere, de quibus
dicemus 2. Post. c. 12.

Syllogismus omnem ex tribus con-
stat terminis, maiori, minori, ac
medio: & hos in infinitum tam in
propositionibus affirmatiuis, quam
negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

Est autē omnis syllogismus per
tres terminos, & qui quidem
monstrare potest, quod A. inest ipsi
C. eo quod inest ipsi B. & hoc ipsi
C. priuatiuis autem alteram quidē
propositionem habens, quod aliud
quid alii inest, alteram vero, quod
non inest. Manifestum igitur quod
principia, & quæ dicuntur suppo-
sitiones hæc sunt: accipientem enim
hæc ita necesse est monstrare, vt quod
A. inest ipsi C. per B. Rursus vero
quod A. ipsi B. per aliud medium, &
quod B. ipsi C. consimiliter.

Secundum opinionem igitur syl-
logizantibus & solum dialectice,
planum quod hoc solum considerā-
dum, si ex quibus contingit proba-
bilissimis fiat syllogismus. quare &
si est aliquid in veritate eorum, quæ
sunt A. B. medium, videtur autem
nō esse, qui per hoc syllogizauit, syl-
logizatus est dialectice. Ad veritatē
autem ex iis, quæ insunt oportet cō-
siderare, se habet autem sic.

Quoniam est quod ipsum quidē
de alio predicatur non secundū ac-
cidents, dico autem secundū accidēs
vt album aliquando illud dicimus
esse

esse hominem, nō similiter dicentes
& hominem album, hic quidem
enim non alterum aliquid existens
albū est, album vero, quoniam acci-
dit homini esse albo, sunt itaq; non-
nulla talia, ut per se prædicentur.

Sit igitur C. tale, quod ipsum qui-
dē non amplius insit alij, huic autē
B. primo, & nō sit aliud intermediū,
& rursus E ipsi ipsum F. consimili-
ter & hoc ipsi B. an igitur hoc neces-
se est stare, aut cōtingit in infinitū ire?

Est rursus si de A. quidē nihil præ-
dicatur per se, A. vero ipsi H. inest
primo, intermedio autem nulli prio-
ri, & H. ipsi G. & hoc ipsi B. an &
hoc stare necesse est, aut & hoc con-
tingit in infinitum ire? differt autem
hoc a priori tantum, quoniam hoc
quidem est, an contingit incipienti
a tali, quod nulli inest alteri, sed
aliud illi, sursum in infinitum ire:
alterū verō incipientem a tali quod
ipsum quidem de alio, de illo autē ni-
hil prædicatur, deorsum considera-
re, si contingit in infinitum ire.

Amplius media an contingit in-
finita esse determinatis extremis, di-
co autem veluti, si A. ipsi C. inest,
medium vero ipsorum B. ipsius ve-
ro B. & A. altera: horum autem al-
tera, an & hæc in infinitum contin-
git ire, aut impossibile; est autē hoc
considerare idem, & si demonstra-
tiones in infinitum vadunt: & si est
demonstratio cuiuscumque, aut ad
se invicem terminantur.

Consimiliter autē dico & in pri-
vatis syllogismis ac propositioni-
bus, ut A. inest B. nulli, aut primo:
aut erit aliquid medium, cui priori
nō inest, veluti si ipsi G. quid B. in-

est omni: & rursus alij adhuc priori
hoc, ut si ipsi H. quod G. omni in-
est: in his etenim ut infinita, quibus
non inest prioribus, aut stant.

In ijs vero, quæ convertuntur, &
nō similiter se habet: non est enim
in ijs, quæ retrouersum prædican-
tur, de quo primo prædicatur, aut
ultimo: omnia enim ad omnia hæc
consimiliter se habent, siue sunt in-
finita, quæ de ipso prædicantur, siue
utraque sunt quæ dubitantur in-
finita, præterquam quod si non si-
militer contingit converti: sed hoc
quidem, ut accidens, illud vero ut
prædicamentum.

Est autem omnis syllogismus per
tres terminos &c.

Aristo. de immediatis propositionibus
sermonem facere intendit, ac in presenti-
bus suppositiones proponit, ac postea tres
questiones. Prima suppositio esse ex libris
priorum; omnis syllogismus & prosyllo-
gismus, affirmatiuus, vel negatiuus, ex tri-
bus terminis solum conficitur, ex eo qui
probat, de quo probatur, per quam pro-
batur, talesq; propositiones ex his cōfectæ
in illo syllogismo principia & suppositio-
nes dicuntur. dicit ergo est omnis syllogis-
mus per tres terminos, & qui probare pos-
sibilis est, quoniam A. est in C. id est affir-
matiuus, qui potest probare quod A. ma-
ius extremum est in C. minori, per mediū
B. de quo A. prædicatur i maiori, & ipsum
prædicatur de B. in minori, quod est in Bar-
bara, vel Darij. & nota modum Aristoteli si-
mul enim dicit affirmatiuum constare ex
tribus terminis, & ipsum explicando pro-
bat, postea subiungit negatiuum, quæ ex vna
affirmatiua, & altera negatiua constare
docet, & has propositiones ex his terminis
dicit vocari suppositiones & principia in
illo syllogismo, cū eas accipientes. i. nō
probantes, per eas alias demonstramus tādē ad-
dit iterum q. A. sit in B. & B. in C. manife-
stat prosyllogismus maioris & minoris, in
quibus etiam solum tres esse terminos cō-
stat, atque hæc est suppositio prima.

Secundu m

Secundum igitur opinionem syl-
logizantibus &c.

Altera suppositio est, Demonstratorem
a Dialectico differre; Dialecticus enim so-
lum ex probabilibus procedens, non curat
an aliqua propositiones sint re vera imme-
diatæ, sed si recipiatur, ut immediatæ, licet
mediatæ sint, eis ut maxime probabilib.
vitiur, non sic Demonstrator, quærit enim
non solum immediatas in opinione, sed
quæ sic sunt, & sic se re vera habent. hoc
docet ut intelligas nos quæsituros imme-
diatas propositiones secundum rem, & nō
secundum opinionem solam, aliter enim
non demonstratur.

Quoniam autem est eo quod ip-
sum quidem, &c.

Tertia suppositio est, quædam prædica-
ti secundum se, quædam secundum acciden-
tes; vocat secundum acciden-tes, quando aliquid
non secundū se prædicatur, sed secundū alte-
rum; ut quando dicimus, albū est lignum,
non enim dicere volumus quod ipsum al-
bum secundum se sit lignum, sed id cui ac-
cidit album esse, lignum est. at quando di-
cimus lignum est album, ipsum lignū se-
cundum se, non secundum alterum dici-
mus album. has vocat secundum se prædi-
cationes, quando prædicatum inest subie-
cto secundum se id est non secundum alte-
rum quod subiecto substat; illas vero secun-
dum acciden-tes, cum prædicatum non secu-
dum se subiecto, sed secundum alterum
inest, quod sit cum de accidenti subiectum
prædicamus; & hoc multum conducit ad
probandum postea non esse processum
infinitum in his prædicationibus.

Nota, non hic vocare secundum se præ-
dicari, quod per se inest primo aut secundo
modo, sed quod non subiecto inest secun-
dum aliud cui subiectum ipsum substat. op-
positum vocatur secundum acciden-tes.

Nota verba, aliter, inquit, dicimus al-
bum hominem, aliter hominē esse album,
& secundum prædicationem declarat, cū
enim non sit alterum aliquid, album est,
id est cum homo dicitur albus, non est ali-
quid aliud cui insit homo quod sit album,
sed ipse secundum se, id est non secundum
aliud subiectum. primum verō declarat,
album enim, dicitur homo, quia id quod

Log. Tol.

substat albo homo est. concludit aliquas
esse prædicationes secundum se.

Si igitur C. huiusmodi, &c.

Questiones tres proponit, prima est, an
dato aliquo subiecto ultimo quod non de
alio prædicetur, possint de hoc infinita præ-
dicata ordine prædicari, ut de ipso aliquid
primo dicat, de hoc aliud, & de hoc aliud
superius, & possit sic in infinitum proce-
di, an sit finitus talium prædicatorum nu-
merus. & nota istam litteram, quæ corru-
pta est, est enim littera sic legenda, sicut
legit Argirop. Sit itaque C. tale, ut ipsum
quidem nulli competat rei, B. autem huic
competat primo, ut nō sit inter ipsum me-
diū vllum, & rursus D. ipsi B. & E. ipsi
D. & E. identidem ipsi competat E. per has
enim litteras ordo prædicatorum signifi-
catur de illo subiecto ultimo C.

Et iterum si de A. quidem &c.

Altera quæstio est, an dato aliquo supre-
mo prædicato, de quo nihil superius præ-
dicetur, possint sub illo infinita subiecta se-
cundum ordinem subiici, ut sit A. supremū
prædicatum, at sub A. F. ita ut A. ipsi imme-
diatē competat & postea hoc in alio, &
hoc in alio, & sit processus in infinitū. po-
nit autē differentiam inter utramq; qōnem,
prior enim est, an dato ultimo subiecto nu-
merus prædicatorum sursum in infinitum
ascendat; altera vero est, an dato supremo
prædicato, ab hoc incipiendo numerus subie-
ctorum deorsum in infinitum descendat.

Amplius, media nunquid.

Tertia quæstio est, an determinatis ex-
tremis, id est dato subiecto ultimo & prædi-
cato supremo, possint inter hæc media in-
finita sumi. hoc clarius explicatis dicit, hoc
querere, esse querere an demonstrationes in infi-
nitū procedat, & oīum sit demonstratio, vel
non sit, sed oīa adinuicē concludantur, id
est sint finiti processus ex omni parte, tam
extremorum, quam mediorum.

Similiter autem dico, &c.

Hoc idem ostendit in privatis seu ne-
gatiuis, an sit processus in his talis, nempe
quod non sit in B. quia non inest alteri, &
huic non sit, per aliud, & sic in infinitum.
Cc 3 Sed

8 Sed in conuertibilibus &c.

Hanc tertiā quæstionem nō habere locū in terminis conuertibilibus ostēdit, quia in his non datur vltimum & supremum, nam omnia adinuicē prædicantur, & quocumque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue consideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusque dubitati & extremi verum est quod differunt tales prædicationes: nam directe passionis de subiecto, in directe vero subiectum de passionibus prædicatur, vnde quamuis verè, non tamen æque sunt tales in istis prædicationes.

Quod extremis finitis existentibus media non possint esse infinita.

CAPVT XVI.

1 QVod igitur intermedia non cōtingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum, dico autem sursum quod in magis vniuersale, deorsum vero quod in id, quod secundum partē, si enim A. prædicatur de F. infinita sunt intermedia, in quibus est B. planum quod contingere posset, vt & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: antequam enim in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F. sursum infinita, antequam ad A. deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.

2 Neq; enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsum A. B. C. cōtigua inuicem, vt non sit medium, alia vero non est accipere, nihil differt: quodecunque enim accepero eorum, quæ B. erit ad A. aut ad F. aut infinita media, aut non: a quo autem sint primum infinita, siue statim, siue nō statim, nihil differt: quæ

enim sunt post hæc, infinita sunt.

Quoniam igitur media non &c.

Tertiam quæstionem esse impossibile ostendit, nempe quod extremis finitis existentibus media possint esse infinita primo autē explicat quid processum sursum quid deorsum sit, processum sursum vocat: cum ex particularibus ad vniuersalia progressus sit: deorsum vero, cum e contra ab vniuersalibus ad particularia proceditur: sursum ergo est vniuersale, deorsum vero particularē. argumentatur autem sic, si ab A. prædicato deorsum usq; ad C. sunt media infinita, ergo nunquam perueniri poterit ad ipsum C. per B. id est p talia media, cū infinitum pertransiri non possit, non ergo erit vltimum ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto vsque ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremum, impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata, esset enim, ut dicunt, Themist. & Philop. sicut qui diceret esse numerū finitum ab unitate usq; ad denarium, tamen esse infinitos numeros inter medios, q si obijcias in linea quadam finita dari duo extrema pūta determinata, & tamen esse infinita intermedia puncta: respondent prædicti auctores non esse partem rationem, nam illa intermedia pūta sunt i potētia, at vero prædicata debēt esse actū, ob id infinita nō sunt inter extrema determinata: emēda literā, utriq; lege utiq;.

Neque enim si aliquis &c.

Posset quis dicere q non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt cōtinentia, id est cōtigua, inter quæ nō est medium, quædam vero alia nō esse immediata, dicit Arist. hoc nihil refert, nam cum infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, id est immediata, siue non statim, id est mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta homo est risibilis, inter hæc enim duo extrema nō possunt media infinita esse siue immediata sint, quorū singula nō habent medium siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari: nō enim ab homine inrisibile, nec a risibili i hominē perueniri poterit, cū hæc prius transiunda sint.

Quod

Quod si prædicationes affirmatiue sint finitæ sursum & deorsum, im possibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

1 PLANum autem, & in priuatiua demonstratione, quod stabitur si quidē in prædicatiua statur ad vtraque, sit enim non contingens, neq; sursum ab vltimo in infinitum ire. (dico autem vltimum, quod ipsum quidē alii nulli inest, illi vero aliud, vt F.) neq; a primo in vltimum. (dico autem primum, quod ipsum quidē de alio, de illo vero nihil aliud) si utiq; hæc sūt, & i negatione stabit.

2 Tripliciter namque monstratur non existens, aut enim cui quidē ipsum C. B. inest omni, cui vero ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaq; B. C. & semper alterius distantia, necesse est progredi ad immediata, prædicatiua namque est hæc distantia, alterum vero manifestum, quod si alij non inest priori, vt ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse: & si rursus alij priori ipso D. non inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse: quare quoniam, quæ sursum est, via stat, & quæ deorsum stabit, & erit aliqd primo, cui non inest.

al. i. quæ deorsum est via stat, & quæ sursum stabit.

3 Rursus si B. quidem omni A. ipsi vero C. nulli: ipsum A. eorū, quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet monstrare, planum, quod aut per superiorem modum monstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit, secundus vero monstrabitur. Sic autē vtiq; monstraret, ut quod D. ipsi quidē B. omni inest, si

vero C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsi C. non inest, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest: igitur quoniam inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.

Tertius vero modus fuerat, si A. quidem B. omni inest, ipsum vero C. non inest, non omni inest C. cui A. Rursus vero hoc, aut per superius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidem itaq; modo statur sin autem sic, iterum accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniam autem suppositum est stari & deorsum, planum quod stabit, & C. non inexistens.

Manifestum autem quod & si nō vna via monstratur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando autē ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur finitæ enim sunt viæ, finita autē finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum.

Planum autem, & in priuatiua demonstratione &c.

Aristo. miro profecto ingenio in hoc capite probare intendit: q si prædicationes affirmatiue sint finitæ sursum & deorsum quod erit impossibile demonstrationes negatiuas in infinitum procedere: & hoc per tres ipsas figuras ostendit, hoc est igitur quod dicitur, sit igitur cōtingens, id est supponatur ita esse, quod nec ab vltimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec a primo deorsum descendatur explicat autem per vltimum intelligi subiectū quod de nullo prædicatur, per primum vero prædicatum de quo nihil aliud affirmatur, hoc supposito etiam in negatione non erit demonstrationum infinitus processus, quod ingeniosissime ostendit.

Cc 4 Tripli.

2 Tripliciter autem monstratur nō esse, &c.

In triplici figura potest negatiua demonstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatiuorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia sit demonstranda, homo nō est qualitas, demonstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet, nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum si maior demonstranda erit per aliquod de quo veget qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens hoc etiam competet homini, scilicet, viuens, sic, nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullū animal est qualitas; iterum si maior demonstranda est, erit per superius viuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile; sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicitur igitur Arist. & facit in prima figura syllogismum; nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ demonstrationes, nam si maior negatiua est probanda, erit per D. quod etiam sit in C. & illud per aliud simile; sed deorsum, id est in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim vltima indemonstrabilis.

Item si B. quidē in omni A. &c.

In secunda figura
Hoc idē in secunda figura probat, & ratio hæc est; in secunda figura non demonstratur negatiua nisi per medium quod de vna extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demonstranda, erit per mediū, quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendas erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda, nulla qualitas est homo, in Camestres, erit per aliquod quod affirmetur de homine, sic, omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo, iterum si minor est demonstranda, erit per aliquod quod affirmetur de animali, & perinde de homine, viuens, sic, omne animal est viuens, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal, idem de illa minori; sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorum de vna extremitate, ergo & numerus mediorum negatiuarum demonstrandarum.

Proponit igitur Arist. syllogismum in Camestres; omne A. est B. nullum C. est B. ergo nullum C. est A. sumit minorē dicens, aut est demonstranda per primam figurā, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur, idem si enim demonstrare, oportet nullum C. est B. erit per D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquod quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum quæ affirmantur de A. ergo etiam erit finitus demonstratiuorum eorum quæ negantur de C.

Tertius autem modus, &c.

In ostendit in tertia figura, in qua necessarium est subiectum in vtraque propositione, & ratio hæc est; negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum, ergo erit numerus demonstrationum finitus: hæc enim figura sumit medium deorsum id est sub extremis, illæ dux sursum, id est extremum aliquod.

V. G. sit, substantia non est qualitas, concludenda in Felapton, sumendum est aliquod de quo affirmetur substantia, vt corpus, sic, nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia; ergo substantia non est qualitas, iterum si maior in eadem figura particulariter est concludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo finitæ demonstrationes negatiuorum.

Proponit

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton; nullum B. est C. omne B. est A. ergo, nō omne A. est C. Tunc si maior iterum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quod etiam in hac, oportebit enim sumere B. quod sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuis, omnes hæc rationes sub hac continentur, non potest præmissa negatiua monstrari nisi per mediū affirmatiuum de vna præmissa extremitate, sed ex suppositione tam deorsum quā sursum affirmatiue prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiam suppositione est finitus numerus negatiuorum demonstratiuorum.

Manifestum autem est, &c.

Notat. 1. Verbi sensus Arist. hic percipiatur, aduerte propositiones negatiuas medias esse quædam ratione subiecti, id est quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur, ut nullus homo est qualitas, quædam medias ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur, ut nulla qualitas est homo; quædam ex parte utriusque, ut homo non est lapis, quæ medias ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducuntur, ut factum est superius; quæ vero ex parte prædicati per Camestres; quæ vero ex parte utriusque per utramque figuram, ut notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, postea ex parte alterius.

Notat. 2. Aduerte præterea quædam esse medias ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur; quædam ex parte inferiorum, & hæc per tertiam; quædam ex parte utriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent, unde potest esse quod sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, ut anima non est color.

Potest quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes, respondet Aristot. quamuis non sit una via tales demonstrandi, sed modo per primam, modo per secundam, modo per tertiam figuram ostendatur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singula

rum demonstrationes finitæ; finita autem finitæ sepius sumpta finitum faciunt, concludit manifestum esse statum, id est terminū esse in negatiuis, si inesse, id est in affirmatiuis prædicationibus finis utrimque est.

Quod prædicationes affirmatiue non possunt in infinitum procedere.

CAPVT XVIII.

Quod autem in illis, logice quidem speculantibus ita manifestum. In iis quidem igitur quæ in eo, quod quid est prædicantur, planum: si enim est definire; aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse, infinita vero non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur.

Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere vere, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo. quando enim album esse dixerō lignum, tunc dico, quod cui accidit vt sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est album aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secundum accidens quando autem lignum album esse dixerō, non quod alterum quid est album, illi vero contingit lignum esse, veluti quando musicum album esse dixerō: tunc enim quod homo albus est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quid existens, quam quod lignum, aut lignum quoddam.

Si

3 Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere predicare, illo vero modo, aut nequaquam predicare, aut predicare quidem non simpliciter, secundum accidens autem predicare: est autem, ut quidem album, quod predicatur, ut vero lignum illud de quo predicatur. superponatur itaque predicatum predicari semper de quo predicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.

4 Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando, cum unum de vno predicatum fuerit.

5 Amplius substantiam quidem si significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo predicantur, quaecunque vero non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia. quemadmodum de homine album, non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, sed animal fortasse, quod quidem enim animal est, homo est. Quaecunque vero non substantiam significant, oportet de aliquo subiecto predicari, & non esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est;

* Ioan. Grā. inquit, quod per se nota uocatur per eā tunc tharedo rē, quos

Specis enim valeant, nanque & teretis mata sunt, & si sunt, nihil ad ermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

7 Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitas qualitas, impossibile est mu-

ttuo predicari, sic, sed verum qui dem dicere contingit, mutuo autem predicari vere non contingit.

8 Aut enim ut substantia * predicabitur, veluti si genus existens, aut differentia predicati. Hæc autem monstrata sunt, quod non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, ut homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Calia in eo quod est quid, substantiam enim omnem est definire talem, infinita vero non est pertransire intelligentem. quare neque sursum, neque deorsum infinita illa nanque non est definire, de qua infinita predicantur.

9 Sic itaque genera inter se non reuoluerunt predicabuntur, erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

10 Neque utique qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens predicatum fuerit: omnia enim hæc accidunt, & de substantijs predicantur: sed certe neque sursum infinita erunt, de vnoquoque nanque predicatur, quod utique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera predicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut ubi, aut quando.

Suppositum autem fuit unum de vno predicari: ipsa vero de ipsis, quaecunque non quid sunt, non predicari, accidentia nanque sunt omnia: sed hæc quidem per se, illa autem secundum alterum modum: hæc autem omnia de subiecto aliquo predicari dicimus, accidens autem

inarticulate canit. ut expectantur dissonantia chorodari, si secundum conuenientem melodia rationem extent sunt uel alias preteritas citharedorum inarticulate experientie gratia dissonantiae chordarum ta. Argirop. addit: aut ut accidens.

tem non esse subiectum aliquid, nihil enim talium ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur, sed ipsum aliis, & alia quedam de alio. Neque sursum itaque unum de vno, neque deorsum inesse dicitur, de quibus enim dicuntur accidentia, quaecunque insunt in substantia vniuscuiusque, hæc infinita non sunt, sursum autem & ipsa quæ accidentia utraque non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid predicatur, & de hoc aliud, & hoc stare, & esse aliquid, quod non amplius neque de alio priori, neque de illo aliud prius predicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12 Amplius autem alius est, si de quibus priora aliqua predicantur, est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio neque melius euenit se habere ad ipsa, quam scire, neque scire sine demonstratione: si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quam scire, neque quod per hæc norum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter & non ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare predicationes intermedias: si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita non euenit pertransire, quorum est demonstratio, hæc non sciemus per demonstrationem. si igitur neque melius nos habemus ad ipsa, quam scire, non erit aliquid scire per de-

monstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logice igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est.

13 Resolutorie vero per hæc manifestum breuius, quod neque sursum, neque deorsum infinita predicata contingit esse in demonstrationibus scientijs, de quibus consideratio est. demonstratio nanque eorum est, quaecunque per se insunt rebus. per se vero dupliciter sunt. quaecunque etenim in illis insunt in eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo, quod quid est inexistens ipsis. ut in numero impar, quod inest quidem numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque ut impar numeri.

Iterum. n. in impari aliud esset, 14 cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerat inexistens ipsis. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neque sursum erunt infinita: sed necesse utique omnia inesse ipsi primo, ut numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non supertendunt.

Neque etiam, quaecunque in eo 15 quod quid est insunt, neque hæc infinita sunt: neque enim esset utique definire. Quare si predicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent utique quæ sursum: quare & deorsum. si autem sic, & quæ in medio * duobus terminis semper inerunt finita.

* a. l. duorum interminuerint utique finita.

siue-

Si vero hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdē dicere a principio. si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim utrumvis horum, nihil aliud est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indivisibilem, sed omnes divisibiles. intro namque proijciendo terminum, sed non assumendo demonstratur, quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret utique duorum terminorum infinita intermedio esse media: sed hoc impossibile, si stant predicamenta sursum & deorsum. Quod autem stant, monstratum fuit logice quidem prius, resolutione vero nunc.

Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

Cum negativas demonstrationes sistere, si affirmativas predicationes finite sint, ostenderit, nunc predicationes hasce affirmativas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo praeimit tres suppositiones, secundo duas logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstrativa idem probat.

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmativis predicationibus terminus esse: manifestum est ijs qui logice speculantur, id est per rationes logicas manifestum est, sunt enim haec verba continuata cum sine praecedentis capitis, ac primo unum argumentum facit pro predicationibus substantialibus, non posse procedere in infinitum si definitiones sunt, sicut re vera sunt, & si scientia est rerum, sicut re vera est, quod si predicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientia rerum essent, non enim infinitum cognosci nec defini valere, definitio autem per omnia predicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset, Arist. non probat defini-

tionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Univerſaliter autem sic dicimus.

Quia particulariter loqui videbat, universaliorē de omni predicatione sermō nem capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est predicatio accidentalis, prima, cum accidens de accidente praedicamus, ut album ambulat: altera, cum de accidente subiectum praedicamus, ut magnum est lignum: tertia, cum de subiecto accidens, ut lignum est magnum, homo ambulat.

Sed diversum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidens praedicatur, est autem discrimen, nam cum dico album esse lignum, dico quod id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignum non de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat: & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignum, sicut lignum quia secundum se album est, dicitur factum fuisse album, & subiectum quod quod dicitur factum esse tale. ac non dicitur album factum esse lignum, non ergo secundum se album subicitur ligno.

Nota verba: per quod album est, intelligitur universaliter album; per quod album aliquod est, particulariter: ut sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, ac cum dico lignum est album, non dico quod aliquod cui lignum insit sit album, sed ipsum secundum se, nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquod album est, & album factum est. atque illo modo se habet predicatio cum accidens de accidente praedicatur, non enim secundum se subicitur, sed secundum aliud, ut qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum album secundum se sit musicum.

Si igitur oportet nomina ponere, &c.

Vult Arist. quod duae predicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subie-

subiectum de accidente praedicatur, aut non sint predicationes, aut secundum quid, id est secundum accidens sint predicationes: reliquas vero esse secundum se, id est simpliciter predicationes: ut cum album est praedicatum, lignum vero subicitur. at quia nomen predicationis omnes coprahendebat, dicit, quod si licet nomina ponere, praedicatio dicatur sola, quae est secundum se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secundum se predicationes sunt, atque haec est prima suppositio.

Quare in eo, quod quid est, &c.

Altera suppositio est, predicationes secundum se esse secundum decem predicationes solum, videlicet secundum quantitatem, qualitatem, &c. cum unum de vno praedicamus, nam cum plura simul de vno praedicamus, tunc tale praedicatum non ad vnum tantum praedicamentum spectat.

Hic adverte, quod praedicamenta accidentium dupliciter possunt comparari, vno modo ad substantiam, de qua in concreto praedicantur, & sic faciunt predicationes secundum se, sed accidentiales, id est extra naturam subiecti: altero modo singula in se ipsis, ut cum genera & differentias accidentium de suis speciebus praedicamus, & sic faciunt predicationes essentialis, sicut cum substantiam de substantia praedicamus. at vero cum inter se vnum praedicamentum de altero accidens, aut substantiam de accidenti praedicatur, tunc predicationes sunt secundum accidens, ut dictum est, non secundum se.

Amplius substantiam quidem significantia, &c.

Discrimen ponit inter predicationes in quibus substantiam de substantia, aut accidens de substantia praedicamus, ambae enim sunt secundum se. est autem duplex discrimen; alterum, praedicata substantia significare esse ipsius subiecti, sed differentes; quaedam quod subiectum est, puta universaliter, cum nempe convertuntur cum subiecto, ut differentia; quaedam quod aliquod esse est subiectum, id est particulariter, ut genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod; at vero accidentia

nec quod subiectum est, nec quod aliquod subiectum est, id est nec convertibiliter, nec inconvertibiliter sunt esse subiecti; ut album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, ut indicet accidentia inter se etiam naturales & essentialis predicationes facere, si cur cum substantiam de substantia praedicamus, adverte quod dicit, hominem esse quod animal est, intellige tum, quod aliquod animal est, homo enim est particulare animal, dicit, forsā, propter Ideas Platonis, quas nondum reprehendit. Alterū discrimen est, accidentia enim non secundum se praedicantur, sed secundum ea quae ipsis substant, dictum est, ac substantiae, cum nihil illis substat, non secundum aliud, sed secundum se praedicantur.

Species enim valeant, & genera, &c.

Posset quis existimare, ut notant Thomistae & Philop. accidentia secundum se praedicari, cum secundum se sint abstracta: nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat, respondet Arist. has ideas esse quid fictitium & vanum, nec quicquam ad demonstrationem facere; ex illis enim quae dictae sunt predicationibus sunt. ob id dicit, species & genera, id est ideas valeant, recedant & abiciantur, sunt enim monstra; & quamvis essent, inutiles ad demonstrationes & predicationes essent, graece dicitur *ὑπερβασις*, quod nomen aliqui praecantus musicorum, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliqui fidum attractiones vertunt. alii significare dicunt cantus cicadarum. Boet. vertit monstra, alii portenta, sensum potius attendentes quam vocabuli significationem; suensus enim est, esse quid fictum & vanum.

Amplius si non est hoc huius qualitas, &c.

Tertia suppositio est, in qua, secundum Philop. vult ostendere, cum contra praedicamus accidentia de substantia, esse inordinatas & innaturales predicationes, & id peculiariter in vno praedicamento qualitatis ostendit. quamvis possemus dicere cum latinis, nomine qualitatis quodcumque accidens hic intelligi, dicit

Nota de ideis.

dicitur igitur Arist. cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod unum alterius sit qualitas & forma, & hoc vice versa illius forma, non erunt eque predicationes quae sunt accidentis de substantia, & substantiae sunt de accidente, nā a cōdēs est forma subiecti, non autem subiectum accidentis; predicationes enim erunt verae, sed non aequales, nam illae naturales hāc ve ro innaturales & indirectae sunt hoc etiam intellige in aliis predicationibus essentialibus generum & differentiarum, non enim est aequa praedicatio ipsorum & subiectorum de ipsis, ob eandem rationem.

8 An etiam sicut substantia praedicabitur, &c.

Nota sū
mā pro-
batio-
nis
Arist.

Constitutis tribus suppositionibus proponit argumentum pluribus verbis, quam forsitan opus esset: breuiter autem hoc argumentum est, quo probat nec in predicationibus per accidens esse processum in finitum: aut predicationes istae sunt secundum substantiam, in quibus subiectum est genus aut differentia praedicatur, ut animal est homo, rationale est homo; aut sunt per accidens, in quibus substantia de accidentibus praedicatur, vel econtra; aut per accidens, in quibus accidens de accidenti praedicatur, sed omnes hae sunt finitae tam sursum quam deorsum: & probatur, nam primae sunt finitae, cum genera & differentiae sint finitae; ut enim predicationes directae generum & differentiarum finitae sunt (cum alias non esset definitio) ita etiam sunt indirectae eorundem predicationes finitae, similiter secundae, nam accidentia quae praedicantur de substantia sunt finitae, cum sint nomen genera, & unumquodque finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiam finitae predicationes substantiae de accidentibus. similiter tertiae, nam accidentia ipsa diuersorum generum non praedicantur secundum se, sed secundum subiectum cui insunt, ut dictum est, sed subiectum infinitum est, nempe substantia, cui infinita insunt accidentia, ergo tales predicationes erunt finitae. unde patet non solum per accidens, sed per se predicationes finitas esse, cum tot sint, quot praedicamenta sunt, hae autem omni ex parte sunt finitae, hae est ratio Arist. breuiter collecta, ipsius verba explicemus.

Cum ostendissent nos aequae praedicari substantiam de accidenti, & accidens de substantia, dicit etiam, cum substantia inter se praedicantur, hoc idem euenire, ut non sit aequalis praedicatio: ut cum genus aut differentia subiunguntur praedicato cuius genera sunt aut differentiae. & quamvis interrogatoria sint verba, sensus tamen est affirmatiuus. postea adiungit talia, cum sint in quid est, non esse infinita, alias nihil definiri aut intelligi posset, dicit autem non esse infinita sursum, ut dicamus homo est bipes; & hoc, ne bipes, est animal; & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic consequenter, similiter non esse infinita deorsum, ut animal de homine, homo de Callia, & sic consequenter, finitum est enim utrumque extremum.

Sic igitur genera non aequaliter, &c.

Postquam ostendit in similibus predicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse aequales cum his in quibus genera de speciebus praedicantur, & hoc probat de genere, & sensus clarus est, verba tamen obscurissima. sensus iste est: genus particulariter inest speciei, id est aliquid animal inest homini, non tamen omne animal; at species vniuersaliter substat generi, non ergo erit aequalis praedicatio, nisi velis quod id sit quod particulariter praedicatur, & quod vniuersaliter.

Dicit ergo, erit ipsum, id est, genus erit vniuersaliter species, cum dicitur animal est homo: quod quidem, id est, quae species, quod ipsum aliquid est, id est, est ipsum genus particulariter. speciem autem vniuersaliter de genere non intelligas praedicari, sed id est dicere quod genus est vniuersaliter species, & quod genus vniuersaliter de specie praedicatur, similiter id est quod species sit genus particulariter, & quod species de genere particulariter praedicatur. Atque hae est prima pars argumenti quod supra declarauimus.

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c.

Secundam argumenti partem proponit, nempe quod in predicationibus secundum

10
Secunda
pars ra-
tionis
Arist.

dum accidens, quibus substantia de accidenti praedicatur, non sit processus infinitus; & primo ostendit esse secundum accidens, nam accidentia potius de substantia, quam de accidenti substantia praedicatur, quod vero hae finitae sint, patet, nam accidentia non sunt nisi finitae, nempe nouem genera, & singula in vnoquoque genere finitas habent differentias & genera, ut probatum est.

Suppositum autem fuit, &c.

11
Tertia
pars ra-
tionis
Aristo.

Tertia argumenti pars hae est, nempe cum accidentia adinuicem praedicantur quae non sunt ordinata essentialiter (nā de his dictum est in prima parte) talia non praedicantur nisi quae ad aliquid sunt, id est nisi in concreto cum subiecto accipiantur, non enim albedo dulcedo, sed album dulce dicitur: cum igitur hae non nisi secundum subiectum praedicantur (sunt enim aliter accidentales quam cum accidens de substantia praedicatur, ut dictum est) subiectum autem, nempe substantia, sit finitum, & accidentia quae ei insunt finitae sint, tales etiam predicationes finitae erunt. atque hae est ratio prior qua probatur in affirmatiuis predicationibus non esse infinitum processum.

12 Adhuc autem alius, si de quibus, &c.

Ultima
ratio.

Posterior ratio est ad idem ostendendum, suppositis tribus. Primo, cum aliqua conclusio est mediata, potest demonstrari. Secundo, talis conclusio non scietur quousque demonstratur, non enim contingit scire mediata nisi per demonstrationem. Tertio, nunquam scitur conclusio quousque sciamus praemissas, vel earum maiorem dispositionem habeamus quam sit scientia, est enim intellectus principiorum ut dictum est. his suppositis est ratio Arist. ista conclusio mediata potest sciri ac per demonstrationem cognosci; sed nisi principia stent, impossibile est talem conclusionem cognoscere, non ergo est processus infinitus. minor patet, quia nunquam sciamus praemissas demonstrabiles, nisi per alias, si ergo non ad ultimas simpliciter perueniatur, solum erit scientia ex suppositione, & ita nunquam quod simpliciter demonstrabile est, per demonstrationem

simpliciter cognoscemus, quod est impossibile. has utraque rationes vocat Arist. logicas; priorem quidem, quia communis est non solum propositionibus per se, sed omnibus; posteriorem vero, quia ut dicit Alexan. procedit ex suppositione, nempe supponit quod sit demonstratio, vel fortian quia non a priori & ex causis procedit.

Analyticae autem manifestum 13 est, &c.

Hae est tertia capitis pars, in qua Arist. Tertia analyticam, id est demonstratiuam rationem adducit ad idem probandum, quae sepius.

breuius id probaturum dicit. ratio autem hae est; demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat distinguendo per se in ea quorum praedicata sunt de subiectorum definitione & ea quorum subiecta sunt de definitione praedicatorum, nempe quae sunt per se primo aut secundo modo, & ponit exempla. impar enim inest numero per se secundo modo, magnitudo vero & diuisibile insunt numero primo modo, sunt. n. ipsius genera.

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse. quae verba dupliciter exponit Philop. primo ut sit sensus; horum neutra, nimirum nec diuisibile nec magnitudo, quae genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi, nam postea adiungit, neque ut impar numero, id est nec etiam per se secundo modo infinita sunt, altero modo etiam exponit, ut sit sensus; horum neutra, id est nec quae per se primo modo, nec quae secundo modo infinita sunt, & postea per repetitionem adiungit, nec ut impar numero, quia de his quae sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Iterum enim si impari aliud insit, &c.

Probat quae sunt per se secundo modo Prima non esse infinita, & aliquot interpretes vo-
lunt ut sic sit probatio; si huic subiecto
insunt passionibus in infinitum, sequitur, ut si-
cut prima immediate inest subiecto & per
ipsum definitur, ita secunda inest immedi-
ate primae, & per ipsam definitur, & cō-
sequenter per subiectum, & pari modo ter-
tia secundae, & quarta tertiae, & sic erit pro-
cessus

cessus in infinitum in prædicationis definiti-
nis, quod impossibile est, ut probatum est
semper enim superiora per omnia antec-
cedentia definiti debent.

Hæc explicatio non placet Philo. & me-
rito, nam cum non priora per posteriora,
quæ in infinitum procedunt definiantur,
sed e contra sequentes passionis per ante-
cedentes, hæc autem semper finitæ sint a su-
biecto incipientes, nunquam dabitur pas-
sio cuius quidditatiua prædicata procedat
in infinitum.

Proinde aliter exponit, quo etiam mo-
do exponit The. quod si passionis in infi-
nitum procederent, cum actu sit passio in
subiecto, erunt in subiecto uno infinitæ
passiones, quo dato sequitur non esse sci-
entiam, cum scientia ex passionum subiecti
cognitione oriatur, infinita autem cogno-
sci non ualent. aduerte literam, inquit,
secum impar inest numero, si aliud etiam
per se inest impari, cui existenti per se im-
pari ipsum impar inerat) id est, erat defi-
nitione ipsius, ut sit sensus, si aliquid inest
impari, de cuius definitione ipsum impar
sit, tanquam eius quod ipsi per se inest, ut
passio; primum, ut uult Philoponus con-
cludit, quod erit etiam in numero, nam
numero inest passio, & quæ inest passio
ni inest subiecto; ac propterea ista sunt
in ipso numero, si ergo illa sunt infinita,
erunt in uno infinita, quod impossibile est
quamuis ista conuertibilia sint.

15 Neque tamen quæcunque sunt
in eo, &c.

Quod uero quæ sunt per se primo mo-
do infinita non sint, probat, quia non ef-
fet aliàs definire, ut superius est dictum; unde
concluditur, quod nullo modo erunt infi-
nita nec sursum, nec deorsum, nec inter ex-
trema determinata continget infinita in-
termedia sumere.

16 Si uero hoc manifestum, &c.

Ex his omnibus concludit duo Aristo.
alterum esse principia demonstrationum
ultima & immediata; alterum quod non
omnium est demonstratio, quod in prin-
cipio, nempe cap. 3. aliquos asserere di-
ctum est. asserere autem omnium esse de-
monstrationem est asserere nihil esse sine
medio, sed omnia mediata, & hoc osten-
dit, nam non demonstramus assumendo,

id est per medium superius extremitatibus
sed intus mittendo, id est, per medium in-
tra ipsas extremitates, ut homo est risibilis
demonstratur per animal rationale medium
inter hominem & risibile, & sic ostenditur
omnis affirmatiua, si igitur omnia media-
ta monstrabilia sunt, nihil est immedi-
atum, & ita inter duo extrema, subiectum
nempe & prædicatum media sunt infinita,
quod impossibile est, cum prædicationes
terminentur superius, & inferius, ut hæc
nus probatum est.

*Quo passo mediata propositiones ad
immediatas deduci possint.*

CAP. XIX.

Monstratis autem his manife-
stum, quod si aliquid idem
duobus inest, ut A. & ipsi C. & ipsi
D. cum non prædicetur alterum de
altero aut nullo modo, aut non de
omni quod non semper secundum
commune aliquid inest, ut equi-
cruti, & gradato hoc, quod est duo-
bus rectis æquales habere secun-
dum commune aliquid inest. secun-
dum quod enim figura quædam in-
est, & non secundum quod alterum.
hoc autem non semper ita se habet:
sit enim B. secundum quod A. ipsi
C. D. inest, planum igitur erit, quod
& B. ipsi C. & D. secundum aliud
commune, & illud secundum alte-
rum: quare inter duos terminos in-
finiti utriusque inciderent termini: sed
impossibile, secundum igitur com-
mune aliquid inesse non necessariū
est semper idem pluribus, si quidem
erunt mediata intervalla.

In eodem tamen genere, & ex
isdem indiuiduis necesse est termi-
nos esse: si quidem ipsum commu-
ne erit ex ijs, quæ per se inest. non
enim erat ex alio genere in aliud
tran-

*a.l. im
media-
ta.
*a. l. inf
nita.
Tex. 38

transcendere, quæ monstrantur.

3 Manifestum autem, & quod quæ-
do A. inest B. si quidem est aliquid
medium, est monstrare quod A. in
est B. & elementa huius sunt hæc,
& tot, quot media sunt: immedi-
ata namque propositiones elementa
sunt, aut omnes, aut uniuersales:
si autem non est aliquid medium,
non amplius est demonstratio: sed
in principio via est hæc.

Consimiliter autem & si A. ipsi
B. non inest. si quidem est aut me-
dium, aut prius, cui non inest, est
demonstratio: si autem non, non
est: sed principia & elementa tot
sunt, quot termini. Horum namque
propositiones principia demonstra-
tionis sunt: & quemadmodum non
nulla principia sunt indemonstra-
bilia, quod est istud hoc, & inest istud
huic, ita & quod non est istud hoc,
neq; inest istud huic: quare hæc qui-
dem esse aliquid, illa autem non esse
aliquid, erunt principia.

4 Quando autem opus sit monstra-
re, accipiendum est, quod de B. præ-
dicatur primo, sit C. & de hoc consi-
militer A. & ita semper procedenti
nunquam extra ipsum propositio,
neq; existens accipitur ipsius A. in
demonstrando, sed semper medium
condensatur; quousque indiuisibilia
sint & unum. Est autem unum, quæ-
do immediatum factum fuerit, &
una propositio simpliciter, quæ im-
mediata. Et quemadmodum in alijs
principium simplex, hoc autem non
idem ubique: sed in pondere quidē
mina, in cantu uero dictis, illud au-
tem in alio: consimiliter in syllogis-
mis ipsum unum est propositio im-

Log. Tol.

*dictis
id est
primis
sensibi-
lis co-
nitas.

mediata: in demonstratione uero ac-
scientia intellectus.

In monstratinis igitur syllogismis
ipsius inexistentis, nihil extra cadit.

In priuatiuis uero, ubi quidem
quod oportet inesse, nihil extra hoc
cadit: ut si A. ipsi B. per C. non in-
est: si enim omni quidem B. C. in-
est, A. uero ipsum C. nulli. rursus
si opus fuerit, quod A. C. nulli inest,
medium accipiendum est ipsius A.
& C. & ita semper progredietur.

Si autem oportuerit monstrare,
quod D. ipsi E. non inest, eo quod
C. D. quidem omni inest, E. uero
nulli, aut non omni, nunquam ca-
det extra E. hoc autem est, cui non
oportet inesse. In tertio autem mo-
do, neque a quo oportet, neq; quod
oportet priuare, nunquam extra ibit.

Monstratis autem his, &c.

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Aris-
toph. capite isto aliquot inferit dicta, quorum
primum est, cum aliquid commune inest dictū.
duobus vel pluribus quorum alterum de
altero non prædicatur, aut saltem non uni-
uersaliter prædicatur, non semper per ali-
ud commune medium est inest.

Verbi gratia, habere tres angulos æqua-
les duobus rectis inest quidem Ilofcheli,
& Ilopleuro per aliud commune, nempe
ut figura quædam, scilicet triangulus, sit,
& triangulus sine alio medio id est illis.
id probat ex his quæ dicta sunt, nam inest
A. commune in C. & D. per aliud commu-
ne B. si hoc per aliud illis inest, & iterum
hoc per aliud in infinitum, inter duo ex-
trema puta A. & C. D. erunt infinita me-
dia, quod impossibile esse probatum est,
dabitur igitur aliquid commune, quod in-
sit immediate pluribus.

In eodem genere, & ex eisdem

Ne quis existimaret mediate commune
omne inesse, quia nunquam deest mediū
propositionem syllogizandi quamcunque
dicit se de medijs ueris & proprijs loqui.

Dd quæ

quæ sunt eiusdem generis cum a hominis, i. extremis, nam demonstratio non transcendit genera, sed ex propriis procedit, ut dictum est, non autem commune semper per medium proprium inest, huius enim est sermo.

Manifestum est autem, &c.

3
Secundū
dictū.

Ponit secundum dictum, cum aliqua propositio medium habet, erit quidem demonstratio, & etiam quot sunt media sursum, tot erunt propositiones per quas fiet demonstrationes, nam ex singulis medijs compositis cum extremitatibus sunt propositiones ad demonstrandum binæ, atq; tales propositiones immediate dicuntur principia & elementa demonstrationum, dicit autem quod non omnes immediate dicuntur elementa, sed vniuersales, nam singulares, quib; inductione immediatas propositiones probamus, licet immediatæ etiā sint, non dicuntur elementa demonstrationum, vel forsitan dixit hoc quod non quæcunque præmissæ dicuntur elementa & immediatæ, sed vniuersales, id est dignitates communes in quas vltima fit demonstrationum reductio, hoc idem in negatiuis docet esse, cum vero propositio mediū non habet, iam amplius non fit demonstratio, vnde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media, & tot sunt propositiones, nam ex illis sunt propositiones, quæ principia sunt, & sicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propositio, ita & in negatiuis, & sic erit principium negatiuum vltimum, sicut etiā est affirmatiuum.

Cum igitur indigeat monstrare aliquid, &c.

4
Tertiū
dictū.

Tertium dictum est, cum aliquid affirmatiuum in prima figura concludi debet, oportet mediū sumere quod sit super minus extremum, & inferius maiori, nunquā tamen superius erit maiori extremo, dico autem quod sit super minus extremū immediate, & sic oportet procedere, quousq; ad immediata perueniatur, quod vocatur denari, ut superius dictum est.

Verbi gratia, si debet probari, omnis homo est substantia, sumatur proximum homini, animal, & iterum si debet probari animal est substantia, sumatur viuens pro-

ximum animali, & sic consequenter, non aut sumatur aliquid extra, id est superius maiori extremo, nec remotum a minori, non enim per core probabitur, omnis homo est substantia, sed per proxima, donec desando perueniamus ad corp⁹ immediatū substantiæ.

Hoc est igitur, quod dicit, (cum monstrandum est aliquid, sumatur primum) id est, proximum B. id est subiecto, (non autem quid extra) id est superius maiori vel remotū minori (quāuis esse ipsius A. demonstratur) id est quāuis prædicatum de subiecto demonstratur, oportet proximum subiecto sumere ad id demonstrandum, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod est propositio immediata, nā in vnoquoq; genere semper datur vnū, quod sit primum & sumū eorum quæ sunt in illo genere, nā semper quæ sub aliquo cōi sunt genere ab vno debent depēdere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ plectionis, vnde sicut in mensuris ad vnam vltimam peruenitur, puta Mna, & in Musica ad Diesim, id est semitonium minus, & nō est vltior progressus, sic in demonstratiua scientia ad intellectū, quæ est cognitio principiorum, & in syllogistico discursu demonstrationem ad vltimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est, vnde cōcludit (quod in cōsensibus) id est affirmatiuis syllogismis, eius quod est, id est conclusionis affirmatiuæ (nam ostensius syllogismus etiam est negatiuis, ob id addit eius quod est, ut limitet ad affirmatiuos) nihil cadit extra, id est medium non est superius vtraque extremitate, ut dictum est.

Sed in priuatiuis, vbi, &c.

Quartum dictum est, in negatiuis syllogismis tam primæ, quam secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, id est superius ipso, nam medium debet affirmari vniuersaliter de extremo in vna propositione, ut si A. negari de B. probandum est per C. tunc B. non erit superius C. nam affirmatur C. de B. in minori in prima figura, de C. vero negatur A.

Iterum si indigeat, quod, &c.

Hoc idem docet fieri in prosyllogizanda maiori, nullū C. est A. sumendum. n. est medium

4
Quartū
dictum.

dictū superius C. in minori syllogismi, & sic i alijs syllogismis negatiuis fieri dēt.

7 Si vero indigeat monstrare, &c.

Hoc idem ostendit in secunda figura, ut si monstrare oportet nullum E. esse D. in Camēstres vel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiue in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo vero E. si fuerit in Camēstres, vel de aliquo non, si in Baroco minor enim vnus est vniuersalis, alterius vero particularis, sed vtraque negatiua, cui medium oportet non inesse. semper ergo in affirmatiua primæ & secundæ figuræ, p positione nunquam extremum erit extra medium, at in tertia figura medium non erit superius vlla extremitate, nam debet vtrique subijci. in prima ergo medium nō erit extra maius extremum, in secunda vnus extremum non erit extra medium, puta in affirmatiua propositione, in tertia vero medium non erit extra extremum vtrunque, cum vtrique subijciatur.

Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem.
CAPVT XX.

1 C Vm vero sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa vero secundum partem, & hæc quidem prædicatiua, illa vero priuatiua, dubitatur vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & deducente ad impossibile demonstratione.

Primum igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc autem cum declarauerimus, & de ea, quæ monstrare dicitur, & ea, quæ ad impossibile, dicemus.

2 Videtur igitur fortasse aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demonstrationem, melior est demon-

stratio (hæc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque, cum ipsum sciamus secundum se, quam quando secundum aliud, ut musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quam quando quod homo musicus est: similiter autem & in alijs. Vniuersalis autem, quod aliud non, quod ipsum contingit, monstrat: ut quod æquicus, non quod æquicus, sed quod triangulus: quæ vero secundum partem, quod ipsum, monstrat. si igitur melior quidem, quæ secundum ipsum, talis autem, quæ secundum partem, vniuersali magis, & melior vtrique, quæ secundum partem est, demonstratio erit.

Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia. demonstratio vero opinionem facit esse aliquid hoc, secundum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: ut trianguli præter quosdam, & figure præter quasdam, & numeri præter quosdam numeros: melior autem, quæ est de ente: quam quæ de non ente.

Et propter quam non decipietur, quā propter quā decipietur: vniuersalis autem est talis, (procedentes enim monstrant, quæadmodū de proportione nato, ut quod vtrique sit aliquid tale, erit proportionatū) quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum, sed præter hæc aliquid.

Si igitur vniuersalis quidē magis hæc, de ente aut minus, quā particularis, & facit opinionē falsam: peior vtrique esset vtrique, quā particularis.

D d Et pri-

6 Et primum quidem nihil magis in vniuersali, quam in particulari, altera ratio est: si enim quod duobus rectis inest, non in quantum æquicrus, sed in quantum triangulus, noscens, quid æquicrus minus nouit in quantum ipsum, quam qui nouit, quod triangulus: & omnino si non quidem secundum quod sit triangulus postea monstrat, non erit utique demonstratio: si autem nouit vnumquodque, in quantum vnumquodque inest, magis nouit: si itaque triangulus in plus est, & eadem ratio, & non secundum æquiuocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus in quantum æquicrus, sed æquicrus in quantum triangulus habet tales angulos: quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundum quod inest, quam qui secundum partem: melior itaque vniuersalis, quam particularis.

7 Amplius si quidem esset aliqua ratio, & non æquiuocatio, vniuersale utique nihil minus esset quibusdam particularibus: sed & magis quanto incorruptibilia in illis sunt, quæ uero particularia corruptibilia magis.

8 Præterea nulla necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hæc, quod vnum significat nihil magis, quam in alijs. quæcunque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est, non demonstratio causa, sed qui audit.

9 Amplius si demonstratio quidem est syllogismus monstratiuus causæ, & ipsius propter quid, vniuersale autem magis est causa: cui enim per

se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est: vniuersale autem primum causa igitur vniuersale est. quare & demonstratio melior: magis enim causæ, & ipsius propter quid est.

10 Præterea usque ad hoc quærimus propter quid, & tunc opinamur scire, quando non sit aliquid aliud quàm hoc aut factum, aut existens: finis enim & terminus ipsum extremum iam sic est. Ut cuius gratia venit? ut accipiat argentum: hoc autem? ut reddat, cui debet: hoc autem? ne iniustitiam committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud, neque alterius causa, propter hoc, sicut finem dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maxime propter quid venit, si autem si militer se habet in omnibus causis, & ijs, quæ sunt propter quid, in ijsa vero, quæcunque sunt causæ sic: sicut cuius causa, sic nouimus maxime, & in alijs: igitur tunc maxime scimus, quando non amplius insit hoc quoniam est aliud. quando igitur cognoscimus, quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniam æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniam triangulus: & hoc, quoniam, figura recti linea, si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maxime scimus, & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.

11 Amplius quæcunque magis particularia sunt, in infinita incidunt, vniuersalis vero in simplex & terminum: sunt autem in quantum infinita quidem non scibilia, in quantum autem finiuntur scibilia: in quantum igitur vniuersalia magis

gis scibilia, quam in quantum particularia, demonstrabilia igitur magis, quæ vniuersalia sunt, demonstrabilia vero magis, magis est demonstratio, simul enim magis quæ ad aliquid existunt: melior itaque est vniuersalis, quoniam & magis est demonstratio.

12 Amplius si eligibilior sit illa, secundum quam hoc & aliud, quam illa, secundum quam hoc solum nouit: qui uero vniuersalem habet, nouit & quod secundum partem: hic autem vniuersale non nouit: quare & sic utique eligibilior erit.

13 Amplius autem sic: vniuersale enim magis scire est eo quod monstratur per medium quod est proximum principio, valde autem proximum est immediatum, hoc vero principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demonstratio, est autem talis, quæ vniuersalior, melior utique esset vniuersalis: veluti si oporteret demonstrare A. de D. per media, in quibus B. C. superius itaque B. est. quare quæ per hoc vniuersalior est. Sed ex ijs, quæ dicta sunt, nonnulla logica sunt.

14 Maxime autem manifestum, quod vniuersalis est potior: quoniam propositionum potior quidem habentes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentia, ut si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duos, rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrum, quod duobus rectis est potentia, & si non nouit æquicrum, quod triangulus sit: qui uero hanc ha-

Log. Tol.

bet propositionem vniuersalem nullo modo nouit, neque potentia, neque actu.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum definit. Quod igitur vniuersalis melior ea, quæ secundum partem, tot nobis dicta sint.

Cum autem sit omnis demonstratio, &c.

Demonstratione & ipsius principiis per tractatis, modo ipsas demonstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est an Demonstratio vniuersalis præstantior sit particulari. Altera an Demonstratio affirmatiua, quæ vocatur categorica seu prædicatiua sit etiam præstantior negatiua. Tertia an ostensiuæ Demonstratio prætet ei, quæ ad impossibile demonstrat. Prima quæstio hoc vigesimo capite dilucitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticæ pro parte negatiua quæstionis, & earum responsionum dissolutiones, in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam veram determinantes. Aliæ quæstiones sequentibus capitibus determinantur.

Videbitur igitur fortassis utique quibusdam, &c.

Hæc est prima ratio dialectica, quæ probat potiorē esse demonstrationem particularem vniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quam secundum vniuersalem, ergo particulari est potior. maior probatur, quia hæc est virtus demonstrationis. id est hæc est vis & natura demonstrationis, ut per eam sciamus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus, minor probatur, vnumquodque magis scitur, cum secundum se quam secundum aliud scitur, sed quæ quis per vniuersalem demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ uero per particularem, secundum se vnumquodque scit, ergo per particularem magis scitur. maior explicatur & probatur exemplo. si ista pro-

D d 3 posita

positio Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicum Coriscum, quia per se & immediate cognoscimus, q̄ p̄ hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio vniuersalis de Iſochele, qui h̄et tres angulos aequales duobus rectis, talis erit de triangulo in comuni, cui talis passio primo inest, fiat altera particularis de ipso Iſochele, q̄ habet similes tres angulos duobus rectis aequales, tunc erit per ipsum Iſochelem, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Iſochelem habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quam cum de ipso in vniuersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem particularem.

Quid sit demonstratio vniuersalis. Hic aduerte, vt dicit Alber. hoc tracta. cap. primo. per vniuersalem demonstrationem intelligi eam, ita qua de aliquo subiecto vniuersali & communi demonstratur: per particularem vero eam, in qua de aliquo subiecto singulari vel minus communi demonstramus idem: non enim vocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur, vniuersalis vero, quia vniuersaliter, sed secundum subiectum vniuersale, aut singulare vel minus commune. Nota praeterea, quod ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum p̄ proprium conceptum particularem cognoscitur, quam cum per vniuersalem, & ex hoc probabiliter inferri particularem demonstrationem esse potiore, & ita textus indicat, & bene aduertit Them. c. 40.

Et in hoc decipitur Philo. miror enim quantum aberrat a sensu Arist. & qui eum sequuntur, atque ex illo errore asseruit exemplum Arist. de triangulo esse falsum nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, expositio enim data est purus Arist. sensus.

3 **Amplius, si vniuersale quidem non est, &c.**

Secunda ratio. Hic secundam, & tertiam rationem conuenit, quarum vis haec est, quod demonstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quam particulare, cum vniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demonstratio. praeterea demonstratio vniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam quae de vniuersali aliqua demonstrat, de eo separatim & singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam. hanc vtramque rationem copulauit, quia ex eo quod vniuersale non est per se, vt dicitur in prima ratione, inde provenit error, quod existimetur separatim, vt bene aduertit Phil.

In textu vero rationes sic sunt ordinandae, prior est haec, potior est demonstratio, quae est de subiecto, quod est, quam de subiecto quod non est, minor ponitur inferius, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) vt sit ista demonstratio, vniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est, concluditur in fine, ergo potior est particularis, maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, id est, probat circa aliquod, quod sit & circa naturam in rebus existentem minor vero prior in principio textus, vniuersale non est praeter singularia, quod exemplo manifestat, vt triangulus, figura, numerus, non est praeter singularia ipsa loquitur conditiona liter, quia supponit, & non probat.

4 **Et propter quam non errabitur.**

Ratio posterior est, potior illa est demonstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea secundum quam decipi euenit, sed vniuersalis est huiusmodi, secundum quam decipimur, non autem particularis, ergo haec est potior. minor probat, nam qui de proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto a lineis, numeris, solidis, id est, corporibus, plano, id est superficie demonstrat, vt patet, & tamen vera non est separatim, hoc exemplum declarauimus cap. 4. est enim idē illic, & potest poni quodcunque aliud exemplum, cum enim de homine demonstramus, nō de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

5 **Si igitur vniuersalis magis haec est, &c.**

Hic conclusionem ex utraque ratione simul inferri, dicens, si vniuersalis est huiusmodi, nimirum secundum quam magis erratur, & si vniuersalis est de eo, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit vniuersalis, & potior particularis. nota valde has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perple-

nus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

6 **Et primum quidem nihil magis.**

Solutio rationes. Solutur praedictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attingit Philopo. pace ipsius. ratio prior probabat de Iſochele magis cognosci habere tres angulos aequales duobus rectis, quando de eo demonstratur quam cum de triangulo, quia per triangulum confuse, & per aliud cognoscitur Iſocheles. dicit modo, quod minus cognoscit, qui de Iſochele secundum se demonstrat habere tres angulos, quam qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Iſochele, quia qui de Iſochele secundum se cognoscit habere tres angulos, non secundum ipsum cognoscit, nam haec questio ipsi primo non inest, qui vero de triangulo cognoscit, secundum se ipsum cognoscit vnde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum vero hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio igitur breuiter est, sicut qui de triangulos cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Iſochele secundum se, vt ratio probat, ita profecto qui de Iſochele habere tres cognoscit, minus secundum se cognoscit, cum id non illi secundum se inest, cum autem potior demonstratio sit quae id quod inest secundum se alicui, de eo demonstrat, erit talis demonstratio vniuersalis.

Atque hoc est quod dicit littera, nempe prima ratio non magis est pro demonstratione vniuersali, quam particulari, id est, sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, vnde nihil probat ratio, quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Littera quae sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Iſocheles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Iſocheles habet tres angulos, minus inquam ipsum cognoscit, quam cognoscens, quod triangulus) sensus est praedictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui

de ipso demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc probat dicens, aut omnino talis passio non inest triangulo ut talis est, id est, vniuersali, ut vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo demonstratio, quia secundum se illi inest, & tunc melius demonstramus, cum secundum se subiecto inhaerentiū demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triangulus, sit vniuersalior & superior Iſochele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & uniuocationem, & hoc patet, nam non solum Iſochele illa passio inest, sed aliis triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demonstratio ipsius vniuersalis, quā particularis.

7 **Amplius siquidem sit quaedam.**

Respondet secundae rationi nō propterea minus esse vniuersale, quia non sit exacta singularia, imo magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit, si detur una ratio communis a multis participata, non sicut in æquinocis, in quibus nihil, nisi nomen commune est, in uniuocis uero ratio communis ultra nomen datur, talis ratio magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis, quo incorruptibilia sunt ipsis. aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens, quod est dicere, quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & natura hęc communes in aliis, & aliis indiuiduis conseruatae sicut manet idem Tiberis, licet aquae aquis succedant, corrumuntur per accidens, quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes, sed hoc ex professo examinare metaphysicum est, est ergo solutio, quamuis illae rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

8 **Amplius nulla necessitas est, &c.**

Respondet tertiae rationi, non propterea soluit quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare illa esse separata, sicut cum de accidentibus secundum se demonstramus, nō ob id extra substantiā esse opus est cognoscere;

Dd 4 scere;

scere, quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suae deceptionis quam demonstratio, non enim quae in scientiis separata considerantur, necesse est in re separata existeret, nec id opinari.

9 Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat vniuersalem demonstrationem particularis esse præfendam, quoniam primum est, demonstratio est syllogismus per causam, & propter quid rei, probatur, sed vniuersale magis est causa quam particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior in maiorem probat, illud cuiuslibet, puta passio per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio, ut habere tres angulos triangulo vniuersali, risibile homini, ergo ipsius demonstratio erit magis per causam & potior.

10 Amplius vsque ad hoc quærimus propter quid, &c.

Hoc est secundum argumentum, tunc maxime scimus cum ad primam causam peruenimus, cuius iam non est causa alia; sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale, & sic est potior demonstratio. maiore explicat exemplo causam finalem, ut si quis mercator venerit pro argento, & pecunia aliqua, ut soluat debitum, tunc aduentus causa est, ut recipiat argentum, huius vero, ut soluat debitum, huius ut iulle agat, quæ est prima causa, cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maxime aduentum scit, ita se habere in aliis causarum generibus docet.

Nota. Et nota literam, dicitur (eius quod sit, aut factum est) id est siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Nota. Nota etiam quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in aliis tunc maxime scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit propter finales causas, posterius vero propter alia genera causarum, ut explicat Philop. quod vero vniuersale sit prima causa, quæ erat minor, probat exemplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rebus inest Iloschelem, sed quia triangulo, & triangulo quia figura rectilinea, huic vero non se-

cundum aliud, at illud est vniuersale, figura enim rectilinea communis est, cuius primo inest angulos externos habere æquales quatuor rebus.

Esse simile exemplum, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini vero, quia animal est, huic vero ultimo, dices nonne inest per definitionem non ergo immediata te dico Arist. loqui de immediate subiectorum, & sic non est aliud superius ratione cuius inest, definitio enim est eadem natura subiecti.

Amplius quantocumque vique 11 magis &c.

Tertium argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile quam particulare, ergo illius potior est demonstratio. maiorem probat, nam quæ ad aliud sunt, sic comparantur, ut cuius obiectum præcipuum & illud sit præcipuum, maiorem probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitum, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedunt ad infinitum, vniuersale vero recedit, nam vniuersale vnum est, particularia multa, quod supra dicebat Porph. vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inveniuntur dispersæ, sub vna colligit naturam, particularia vero diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale, multitudo enim cognitionem impedit, ac consequenter erit magis demonstrabile, & ipsius demonstratio potior.

Amplius si magis eligenda, &c. 12

Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, quæ plura cognoscimus, sed demonstratione vniuersali cognoscimus plura quam particulari, ergo illa est potior. minor probatur, nam qui vniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia, non autem qui particulare cognoscit vniuersale cognoscit, vniuersale enim omnia singularia comprehendit, at singula inferiora non ipsum vniuersale totum continent, hic fit comparatio inter cognitionem vniuersalem & singulorum inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

Amplius

13 Amplius autem sic, vniuersale enim magis &c.

Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est per primum principium, ergo illa erit potior quæ magis accedit ad primum principium, sed vniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius demonstratio est potior. prior mihi notitiam demonstranda, homo est substantia, puta D. & A. sunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C. animal, vniuersale, quædam magis vniuersalia B. ut corpus, tunc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt proprius ipsi immediato, ut magis vniuersale, ergo potior est demonstratio vniuersalis, quippe quæ magis accedit immediato.

Ex his argumentis dicit aliquot esse logicas, non quod suasibilia tantum sint, ut notat Philoponus & Sanctus Thomas, sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio: sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex locis, plura bona sunt eligibilia paucioribus, ut habetur tertio ethicorum ac prouide logica dicuntur, id est communia.

Maxime autem manifestum est, &c.

Sextum argumentum est, qui propositionem vniuersalem cognoscit, eam particulares illius scit, potentia tamen, ut si petius dictum est, ut qui triangulum scit habere tres angulos, potentia etiam scit Iloschelem habere tres angulos, licet non aduertat hunc esse Iloschelem, at qui particularem cognoscit, nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem, cum particularis contineat vniuersalem, ergo potior est demonstratio vniuersalis, dices, nonne hæc ratio erat quarta? dico non esse hanc & illam eandem, nam quarta erat de ipso vniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit inferiora cognoscit: hæc vero est de vniuersali complexo; puta de vniuersali propositione.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c.

Septimum & vltimum argumentum est, vniuersalis intellectu, singularis sensu per-

ficitur, ergo potior est vniuersalis, cum cognitio intellectus sit præstantior.

Attende hic quod dicit, particularis de Nota. demonstratio sensu perficitur, id est in sensum definit, nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem, nepe cum prædicatum non est sensibile, ut iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ratione enim prædicati cognoscitur; sed sensus subiectum singulare discernit, at vniuersalis propositio secundum utrumque extremum, cum vniuersale sit, intellectu cognoscitur: propterea singularis definit in sensum, quia a prædicato ratione percepto in subiectu sensu cognitum, tanquam in vltimum tenditur.

Attende præterea rationes has procedere, cum passionem communem de subiecto communi vel de singulis per se inferioribus demonstramus, hæc enim erat questio, vita ex his demonstratio potior esset.

Demonstrationem affirmatiuam

negatiua digniorem esse, at

que ad scientiam magis idoneam.

C A P U T XXI.

Quod autem demonstratiua sit dignior priuatiua hinc manifestum, ut enim hæc demonstratio melior (aliis eisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus aut suppositionibus, aut propositionibus, si enim notæ similiter sunt, celerius cognoscere per has incipit: hoc autem eligibilis est.

Ratio autem propositionis, quod melior, quæ ex minoribus, vniuersaliter hæc est: si enim con similitur esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B. C. D. quod A. ipsi E inest: quæ vero per F. G. quod A. ipsi D. Con similitur itaq; se habet, quod A. c. ipsi

ipſi D. in eſt & A. ipſi E. quod A. in-
eſt ipſi D. prius & notius eſt, quam
quod A. ipſi E. per hoc enim illud
demonſtratur: credibilis autem eſt
id, quod eſt per quod, igitur demon-
ſtratio, quæ per pauciora, eſt melior
aliis eiſdem exiſtentibus.

3 Ambæ igitur & per terminos tres
& propoſitiones duas moſtrant: ſed
hæc quidem eſſe aliquid accipit, illa
vero & eſſe & non eſſe aliquid, per
plura igitur, quare, & peior eſt.

4 Præterea quoniam monſtratum
fuit, quod impoſſibile eſt, ut utriſq;
exiſtentibus priuatiuis propoſitioni-
bus fiat ſyllogiſmus, ſed hanc quidẽ
oportet talem eſſe, illam, vero,
quod in eſt.

Amplius ad hoc oportet hoc ac-
cipere, prædicatiuas. n. (aucta de-
monſtratione) neceſſarium eſt fieri
plures, priuatiuas vero impoſſibile
eſt plures eſſe vna in omni ſyllogiſ-
mo. Sit. n. nulli in exiſtens ipſum
A. in quod ipſum B. C. vero omni
in exiſtens ipſum B. ſi vero oporteat
autus augere utraſque propoſitio-
nes, medium iniiciendum, ipſius
quidem A. B. ſit D. ipſius vero B.
C. E. E. quidem igitur manifeſtum,
quod eſt prædicatiuum, D. vero
de B. quidem prædicatiuum, ad A.
vero ut priuatiuum ponitur: D.
enim de omni B. A. autem nulli
oportet eorum, quæ D. in eſſe: ſit
igitur vna priuatiua propoſitio,
quæ eſt A. D. Idem vero modus &
in alijs ſyllogiſmīs. ſemper enim
medium prædicatiuorum termino-
rum, prædicatiuum ad utraque, pri-
uatiui autem in altera priuatiuum
neceſſarium eſt eſſe: quare hæc vna

talis ſit propoſitio, aliæ vero præ-
dicatiuæ.

Si igitur notius per quod mon-
ſtratur & credibilis: monſtratur
autem priuatiua quidem per prædi-
catiua: hoc autem per illam non
monſtratur: prior igitur & notior
exiſtens & credibilior melior uti-
que erit.

Amplius, ſi principium ſyllogiſ-
mi eſt vniuerſalis propoſitio imme-
diata: eſt autem in monſtratiua qui-
dem affirmatiua, in priuatiua vero
negatiua vniuerſalis propoſitio, af-
firmatiua autem negatiua prior &
notior, propter namque affirmatio-
nem negatio nota. Et prior affirma-
tio, quemadmodum & ipſum eſſe
ipſo non eſſe: quare melius princi-
pium monſtratiuæ quam priuati-
uæ, quæ vero melioribus principijs
vitur, melior eſt. Amplius prin-
cipalior, ſine enim monſtrante non
eſt priuatiua.

Quod autem monſtratiua ſit di-
gnior, &c.

A B ſoluit modo ſecundam quaſtionẽ, Compa-
rat. affir-
mationem eſſe digniorem priuatiua, & facit
matuæ
primū argumentum tale. Demonſtratio
demon-
quæ paucioribus medijs indiget, ut ad im-
ſtrat. cū
mediata reducatur principia, dignior eſt
negat.
ea, quæ pluribus; cæteris tamen omnibus
prima
paribus, ſed affirmatiua indiget pauciori-
ratio.
bus, quam negatiua; ergo illa eſt dignior.
Nota, quod dicit cæteris paribus. nempe
quod utraque ſit ex veris, & neceſſarijs, &
per ſe, nam ſi quæ procedit ex paucioribus
non ſit ex his, aut ſit ex cauſis remotis, aut
effectibus, non erit dignior, ſimiliter quod
utraque ſumat æquales terminos, nam ſi
negatiua ſumat terminos ſuperiores, affir-
mativa inferiores, paucioribus medijs in-
digeat negatiua, debet igitur eſſe ſors
æqualis

æqualis proportionaliter vtriuſque in reli-
quis omnibus. & hoc aduerte.

Proba-
tio ma-
ioris.

Probat maiorem dupliciter, primo in
particulari cum ſunt æque notæ utraq; pro-
poſitiones vel nobis, vel natura, vel ſimpli-
citer, ut dicit Alber. vocat autem has poſi-
tiones, vel ſuppoſitiones, vel propoſitiones
ideſt, dignitates, ut oſtendat varietatem de
monſtrationum, non enim omnes eiſdem
utuntur principijs.

Probat igitur: dignius eſt citius cogno-
ſcere, quam tardius, ſed cū propoſitiones
omnes ſunt æque notæ citius cognoscimus
cum pauciora ſunt media, quam cum plu-
ra, ergo dignius eſt cognoscere p eas quæ
paucioribus indigent medijs, nam, ut dicit
Philopo. cum actus poſſimus intellectus
ſit ſimplex, quo rem eaſque diſcurſu cogno-
ſcit, quo magis ad ipſum acceditur, actus
eſt perfectior, cuius adhuc rationem addu-
cit Lyncon. illud enim eſt optimum, quod
nullo indiget ut Deus eſt, reliqua, quo pau-
cioribus indigent perfectiora, & meliora
ſunt, vnde Ariſt. 1. coeli. cap. 12. dicit elegi-
ter, quanto res perfectiores ſunt, tanto pau-
cioribus actionibus ſuum bonum conſe-
quuntur, vnde (inquit) Deo abſque vlla
actione bonum in eſt, eſt enim ipſum bo-
num, & felicitas: illis vero, qui propinqui
ſunt ipſi, per vnam, alijs remotis p plures.
videmus etiam hoc in natura euenire, ſem-
per enim natura res in ſua perfectione in-
clinat per pauciores actiones in quatuor po-
teſt: vnde elementa recte in ſua loca ten-
dunt, quia linea recta eſt breuiſſima. hæc
intellige ſemper cæteris paribus, eſt enim
melius per plures actiones maius conſequi
bonum, quam paucioribus minus. colligi-
tur ergo perfectius eſſe paucioribus me-
dijs indigere, quam pluribus, cum cætera
paria ſunt, & propoſitiones æque notæ.

Ratio autem propoſitionis, quod
melior ſit, &c.

Alia pro-
batio
vniuer-
ſalis e-
iſdem
maio-
ris.

Vniuerſaliter probat modo illam maio-
rem, non limitando, quod propoſitiones ſint
ſimiliter notæ, immo pbat notiores eſſe &
priorēs, quæ ex paucioribus ſunt, & locus
iſte non parum eſt obſcurus. ratio autem
hæc eſt, ſumatur propoſitio, homo eſt ſub-
ſtantia, quæ demonſtratur per tria media,
primo per animal eſt ſubſtantia, ſecundo

iſta, per viuens eſt ſubſtantia, tertio hæc
per corpus eſt ſubſtantia: tunc clarum eſt
quod potior eſt ſecunda demonſtratio, ſci-
licet, omne viuens eſt ſubſtantia, oẽ ani-
mal eſt viuens, ergo omne animal eſt ſub-
ſtantia, quam prima, ſcilicet omne animal
eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo
omnis homo eſt ſubſtantia, quia ſecun-
da certior eſt prima: cum enim præmiſſæ
ſecundæ ſint certiores & priores conclu-
ſione, erunt etiam certiores principijs pri-
mæ, nam conſuſio ſecundæ præmiſſa eſt
primæ, ob eandem rationem, tertia melior
eſt ſecunda, ut notum eſt.

Sumatur præterea alia propoſitio, nu-
merus eſt diuiſibilis, quæ duo media habet
ſiquatitas diſcreta eſt diuiſibilis, & quanti-
tas eſt diuiſibilis, tunc pero iſta aſſimilaf
tertiæ, an ſecundæ? notum eſt, quod ſecun-
dæ, cum duobus indigeat medijs, ſed illa
eſt certior & præſtantior, ergo & hæc, eſt
igitur præſtantior quæ pauciorib; indiget
medijs. hæc ratio eſt valde notanda, quam
attigit Philopo. ſed non plene. Ariſt. vero
ſolum vnam partem priorem poſuit.

Dicit ergo, ſi ſimiliter media cognita
ſint, ideſt ex eadem coordinatione, tunc prio-
ra notiora ſunt, & probat exẽplo, ſic, omne
E. eſt A. ſcilicet omnis homo eſt ſubſtantia,
per tria media, B. C. D. nempe, animal, vi-
uens, corpus, ſit iterum ſecunda propoſitio,
omne D. eſt A. nempe omne animal eſt
ſubſtantia, per B. C. nempe per viuens, cor-
pus, quæ propoſitio ſimiliter ſe habet, id-
eſt ex eadem coordinatione eſt.

Quamvis aliquis textus habeat F. G. me-
dia, ut ſit diuerſa propoſitio, ut ſupra dixi-
mus, ſed melius eſt ſequi noſtrum textum.

Tunc, inquit, melior erit & prior demõ-
ſtratio D. A. quam A. E. quia iſta per illam
probat, hic eſt addenda altera pars argu-
menti, ut diximus, ex quo concludit, vniuer-
ſaliter demonſtrationẽ ex paucioribus cer-
tiorẽ & digniorem eſſe cæteris paribus,
ut diximus, & præterea ne illa quæ ex plu-
ribus medijs eſt, ſit experientia etiam cog-
ita, vel aliunde certitudo & dignitas adue-
niat, puta, ex materia vel alia via.

Ex his habes primo, quod demonſtratio-
nes paſſionum quæ magis accedunt ſubie-
cto, ſunt potiores illis, quæ magis recedunt,
nam poſteriores præſupponunt priores. ha-
bes etiam demonſtrationes ſubalternãũ
ſcientiã.

Scientiarum esse potiores illis subalterna-
tis, quarum principia per illas probantur,
ob eandem rationem: & tandem potiores
eas esse, quæ magis ad se nota & imme-
diata principia accedunt.

3 Vtræque quidem per terminos
tres, &c.

Proba-
tio mi-
noris
primi
syllogis-
mi.

Hactenus maiorem illius primi syllogis-
mi probauit, nunc vero probat minorem,
quod negatiua demonstratio pluribus in-
digeat medijs quam affirmatiua; quia ne-
gatiua indiget propositionibus affirmati-
uis & negatiuis vt demonstretur, at affir-
matiua solis affirmatiuis, quamuis non
plures termini sint in vna quam in alia, in
omni enim demonstratione sunt tres. no-
tant Philopo. & Albert. & fere alij omnes
non esse intelligendum quod plura media
numero habeat negatiua; quam affirma-
tiua, cum vtræque æquales habere possit,
sed plura specie: nam aliud est ad conclu-
dendam affirmatiuam præmissam, aliud
specie ad negatiuam; at in affirmatiua
media sunt eiusdem rationis, nempe ad
concludendas vtræque præmissas, quæ af-
firmatiuæ sunt.

Dubiū. Dices, Maiori non videtur corresponde-
re minor, cū maior sit de pluralitate me-
diorum & numero, vt probatū est in affir-
matiuis illis omnibus: dubium verò hoc
est inagnum, & ego miror interpretes, quo
modo locum hunc confusum reliquerint.

Solutio. Appollin. mouet dubium, sed non sol-
uit. dico, sequens expositionem Alber. isto
cap. 3. esse aduertendum, quod negatiua
propositio pluribus medijs etiam numero
indiget quam affirmatiua; vt patet si su-
mamus similiter propositiones: sit affirma-
tiua distans a generalissimo per duo me-
dia, scilicet omne animal est substantia per
viuas, & corpus; sumamus eandem nega-
tiua de alio generalissimo, scilicet nullū
animal est qualitas, tunc inuenies tria me-
dia, viuas, corpus, substantia, minus enim
distat omne subiectum a suo affirmatiuo
immediato, quam a suo negatiuo, cuius
ratio est pulchra, quia ab affirmatiuo di-
stat per intermedia subsumpta sub maiori
extremo, at a negatiuo distat per interme-
dia eadem, & per omnia sua prædicata su-
periora, a quibus tale negatiuum prædicatū
remouet, & ista huius loci declaratio est.

Amplius quoniam ostensum 4
est, &c.

Novum aliud argumentum hic possi-
mus componere, sicut cōponit Themist.
cap. 41. quod tale sit. priuatiua demon-
stratio indiget affirmatiua, affirmatiua au-
tem non indiget negatiua, ergo illa est
potior. antecedens patet, nam impossibi-
le est quod negatiua sit vtræque præmissæ,
sed vna saltem debet esse affirmatiua, at
vtræque propositio potest esse affirmatiua,
tunc vltius in augmentata demonstratio-
ne, idest in prosyllogizatione demonstra-
tiua, demonstrantes negatiuam præmis-
sam ex vna tantum negatiua propositio-
ne, altera vero affirmatiua demonstrabi-
mus, at præmissam affirmatiuam ex vtræ-
que affirmatiua, ergo indiget negatiua
affirmatione.

Ecce est sensus illius: priuatiua in
omni syllogismo plures vna esse non pos-
se: oportet enim alteram præmissam affir-
matiua, at affirmatiuas plures esse cōgiti-

Exemplo comprobatur, sit demonstratio,
nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullū
C. est A. si prosyllogizare oportet maio-
rem, oportet sumere medium D. de quo
negetur A. sed quod affirmetur de B. sic;
nullum D. est A. omne B. est D. ergo nul-
lum B. est A. at si oportet minorem de-
monstrare, sumendum est medium affir-
matium de vtroque, puta E. omne E. est
B. omne C. est E. ergo omne C. est B. &
sic fit in alijs syllogismis, vnde concludi-
tur præmissam negatiuam ex vna, affirma-
tiua vero ex vtræque affirmatiua demon-
strari, indiget ergo negatiua demonstratio
affirmatiua, non e contra, ergo hæc est
potior.

Si igitur notius est per quod de-
monstratur, &c.

Hæc est conclusio totius argumenti, vn-
de patet non bene exposuisse Philop. qui
non rationem, sed corollarium præceden-
tia verba esse affirmavit, immo aliter inter-
pretatur, quam dictum est, sed quæ dixi-
mus certiora sunt.

Amplius si principium syllogismi. 6

Tertium argumentum ad idem proban-
dum hoc est, quarum principia immediata
sunt potiora, & demonstrationes sunt po-
tiores,

Altera
ratione.

Conclu-
sio to-
tius ar-
gumen-
ti.

3. ratio

tiores, sed principia affirmatiuæ demon-
strationis sunt potiora principijs negati-
ue, ergo illa potior est. minor probatur,
principium affirmatiuæ est immediata af-
firmatiua, principium negatiuæ est imme-
diata negatiua, affirmatio vero prior est
negatione, sicut esse prius est, quā nō esse,
vnde concludit repetendo secundam ratio-
nem, esse affirmatiuam digniorem.

Obie-
ctio Di-
lucio.

Dices, quomodo esse prius est non esse,
cum prius res non fuerit quam sit? dico
in particulari sumēdo, prius est hanc rem
non esse, quā esse, tamen communiter
& a toto genere semper ens præcessit natu-
ra non ens, nam si nihil esset, nihil fieri
posset, propterea Deus ab æterno est.

Alia
obie-
ctio.
Vide so-
lucio in
lib. de
interp.

Dices, quō affirmatio dicitur prior ne-
gatione cum vtræque sit species. hoc solui-
mus lib. de interpretatione, vbi etiam hūc
locum explicuimus, illic vide late.

Demonstrationem ostensiuam, illa
quæ ducit ad incommodum
potiorum esse.

CAPVT XXII.

1 Q uoniam vero prædicatiua pri-
uatiua melior est, planū, quod
& ad impossibile ducente. oportet
aut scire, quæ est differentia ipsarū.

2 Sit itaque A. inexistens nulli B. ip-
si vero C. omni ipsum B. necesse uti-
que eorū, quæ C. nulli inesse ipsum
A. Si igitur acceptis, ostensiuam vtrū-
que priuatiua esset demonstratio,
quod A. ipsi C. non inest: quæ ve-
ro ad impossibile ita se habet, si
oporteat monstrare, quod A. ipsi
B. non inest, accipiendum est A. inesse
ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit
A. ipsi C. inesse. Hoc autem sit
notum & confessum, quod impos-
sibile: non igitur potest A. ipsi B.
in esse, si igitur B. ipsi C. confessum
est in esse, A. ipsi B. impossibile est
in esse.

3 Termini igitur consimiliter ordi-
nantur, Differt autem vtra sit notior

propositio priuatiua, vtrum quod
A. ipsi B. non inest, an quod A. ipsi
C. cum igitur conclusio est notior,
quod non est quæ ad impossibile, sit
demonstratio, cum autem in syllogis-
mo sit, demonstratiua est.

Natura autem prior est, quod A.
ipsi B. quam quod A. ipsi C. inest:
priora enim sunt cōclusionem, ex qui-
bus est conclusio, est autem A. ipsi
C. non inesse, conclusio, A. vero ipsi
B. ex quo est conclusio.

Non enim si contingit ablatum
esse aliquid, hoc est conclusio, illa
vero ex quibus sunt, hoc quidem
est, ex quo syllogismus est, quique
sese habet, vt aut totius ad partem,
aut partis ad totum habeat rationē:
sed A. C. & A. B. propositiones non
se habent ita inter se.

Si igitur quæ ex notioribus &
prioribus melior: sunt autem ambe
ex eo, quod non sit aliquid, credi-
biles, sed hæc quidem ex priori, illa
vero ex posteriori: melior simpli-
citer vtrique erit priuatiua demon-
stratio ea, quæ est ad impossibile,
quare & quæ hac melior prædicati-
ua, est manifestum, quod & ea, quæ
ad impossibile est melior.

Et ad impossibile ducente: oportet
tamen autem scire, &c.

Determinat quæstionem tertiam, nem-
pe ostensiuam esse potiorē ea quæ
ad impossibile ducit, sunt autem hæc ver-
ba continua cum illis capitis precedentis,
vt oratio sit (quod quidem prædicatiua di-
gnior priuatiua manifestum est, & ad im-
possibile ducente) sensus est, cum prædica-
tiua sit potior negatiua; hæc vero sit po-
tior ducente ad impossibile, etiam prædica-
tiua erit potior ista, & ita omnis ostensi-
ua tam prædicatiua quā negatiua erit
potior ducente ad impossibile. ante tñ, q.
probet, differentiam vtriusque constituit.

Diximus

Compa-
ratio de
mōstra-
tionis
ostensi-
uæ, &
ad im-
possibi-
le.

Quid
demon-
stratio
ostensi-
ua.
Quid
demon-
stratio
ad im-
possi-
bile.

Diximus autem late i. prior. cap. 14. ostensiuam demonstrationē esse, cum aliqua propositionem siue affirmatiuam, siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo.

At demonstratio ad impossibile est, cū propositionem aliquam non per se, ad suam oppositam falsam ostendendo, verā esse probamus. modus autem probandi est, sumendo oppositam probandā cum aliqua præmissa alia manifeste vera, & inferendo conclusionē falsam in bona cōsequētia, ut inde colligatur talis præmissa falsa, cum falsum ex falsa sequatur, ac tandem illa prima propositio vera. Verbi gratia, sit ista probanda ad impossibile; nullus homo est irrationalis, summa eius oppositam cum præmissa clare vera, sic; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationalis: consequentia est bona, conclusio falsa, ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior, ergo eius opposita negatiua erat vera; cum non contingat in materia necessaria cōtrarias simul esse falsas, aut simul veras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Aristotelē vero utitur negatiua tantum, quia vult solum probare modo negatiuam ostensiuam esse potiorē ducenti ad impossibile, nam inde probatur quod etiam affirmatiua sit ea potior, cum sit potior quā negatiua.

2. Sic igitur A. in nullo B. &c.

Exemplum ponit ostensiuā negatiuā tale, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. At vero non sic est ad impossibile, ut patet hoc exemplo, si velit aliquis demonstrare illam propositionem quæ erat maior syllogismi ostensiuæ, nempe nullum B. est A. ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam, omne B. est A. & aliam clare veram, scilicet omne C. est B. inferatur, ergo omne C. est A. quæ sit falsa; nam cum hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota, ergo maior, omne B. est A. erat ergo opposita vera nullum B. est A.

Vbi aduerte, quod oportet illam propositionem. quæ coassumitur cum opposita

probandā esse notam, vel quia manifeste vera, vel quia data à respondente; alias nō demonstrabitur ad impossibile, nam respondens dicet nō oppositam probandā, sed coassumptam. esse falsam aduerte etiā quod hic non sumit contradictorium oppositam, quamuis id velit Philo. non enim esset demonstratio, cum propositiones nō essent de omni, sed sumit cōtrariam, quia in materia necessaria particularis vel inde finita æquiualeat vniuersali, & si vna est vera, altera falsa, sicut in contradictoriis, & contra si vna falsa, altera vera est.

Termini igitur similiter ordinantur, &c.

Similitudinem inter vtramque demonstrationem assignat, nempe in ordinatione terminorum: sicut enim tres termini secundum figuram in ostensiuā ordinantur ita in demonstratione ad impossibile sunt tres termini secundum figuram aliquam dispositi, quāuis non eodem modo vtrāque cōclusionem probet, ut dictum est, sed differunt hæc demonstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Propter quod aduerte quod in syllogismo illo ostensiuo est vna præmissa negatiua, puta maior. nullum B. est A. in qua maius extremum de medio prædicatur in syllogismo vero ad impossibile est etiam vna negatiua, puta opposita conclusionis falsæ, illata, ex cuius veritate colligimus conclusionem falsam; ut si dicas, omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationale, at nullum rationale est irrationale, ergo conclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur quomodo in hac demonstratione est illa negatiua, nullum rationale est irrationale, quæ est ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C. est A.

Dicit modo Arist. cum talis negatiua est notior quā negatiua maior ostensiuæ, possumus per hanc probare ad impossibile illā maiorem; at cum maior est notior, manebit demonstratio ostensiuā, nō ad impossibile, verbi gratia, si quis velit probare ad impossibile, nullus homo est irrationalis; sic dicet; omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo oē animal rationale est irrationale, sed nullum animal

Nota.

animal rationale est irrationale, ergo conclusio falsa, & aliqua præmissa. ista est bona demonstratio, quia notius est nullum animal rationale esse irrationale, quā nullum hominem esse irrationalem, propter expressam repugnantiam: quod si non esset notior hæc negatiua, non possemus aliam probare, quia vtramque admittere nolleret quis. sed falsum concederet.

Sensus clarus est, sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cū opposita probandā debet esse clare vera, ne ei falsitas conclusionis attribuat, ita & conclusio clare falsa, & eius opposita manifeste vera, ne aliquis etiam conclusionē dicat esse veram & oppositam falsam. in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior quā negatiua præmissa demonstrationis ostensiuæ. Aduerte igitur literā: dicit enim quod differt, in quo, & qualis sit notior priuatiua, id est vtra negatiua sit notior, an quæ est syllogismi ostensiuæ maior, puta illa, nullum B. est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad impossibile, puta nullum C. est A. si hæc enim quæ conclusio dicitur notior est, fiet syllogismus ad impossibile, cum vero ea quæ in syllogismo ostensiuo erat notior est, sit tantum ille ostensiuus & non ad impossibile, propter rationem quā dedimus.

Natura autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiuæ, nepe prior est, nullum B. est A. quæ erat maior, quā nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad impossibile; quod probat. quia hæc est conclusio syllogismi illius ostensiuæ cuius maior probatur, puta nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionib. in vera demonstratione.

Nota. Et nota artificium Aristot. quod aliqui non intelligentes vitio dederunt, ut meminuit Philop. hi enim eum reprehendebāt quia in syllogismo ad impossibile nō probatur maior ostensiuæ, sed eadem conclusio; & non aduertunt quod Arist. non probat illam ut maiorem, sed ut quādam propositionem, ut alia sit quæ probatur ostensiuæ, alia quæ ad impossibile; sed illam in

syllogismo & demonstratione sumpsit, ut melius ostenderet negatiuam in syllogismo ad impossibile esse illa posteriorem naturā, cum ex illa ostensiuæ propter quid demonstraretur.

Nec oportet te intelligere semper demonstrationem ad impossibile procedere ex negatiua posteribri natura, nisi cū illa ex qua syllogismus ostensiuus sit, est in demonstratione propter quid.

Dices, nonne si illa non esset in demonstratione propter quid, tunc negatiua demonstrationis ad impossibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demonstratione potissima, quæ p causam est, loquimur.

Non enim si contingit remoueri, &c.

Possit quis dubitare, quomodo si per illam conclusionem negatiuam ad impossibile probamus maiorem illā negatiuā, possit esse quod ista sit prior, ex qua enim probamus, posterior erit. responderet, nō idcirco quod ex illa conclusione negatiua remoueamus oppositam prædictæ maioris, maior habebit rationem conclusionis illatæ ex illis tanquā ex causis & præmissis hoc enim fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, id est sicut particulare sub vniuersali; at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullum C. est A. sed potius contra, ut dictum est.

Si igitur ex dignioribus, &c.

Argumentū colligit quo intentam conclusionem probat; potior est demonstratio conclusiua quæ ex prioribus & certioribus natura procedit, quā ea quæ non sic se habet, at negatiua ostensiuæ est ex prioribus & credibilioribus natura, quā quæ ducit ad impossibile, ut notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua vero est potior negatiua; ergo erit et potior ducenti ad impossibile, est ergo omnis ostensiuæ potior.

Que scientia certior ac prior sit: quæ vna, quæ diuersa inter se scientiæ sint. Et quod eiusdem plures esse demonstrationes possint.

CAPVT XXIII.

Scientia autē est certior & prior scientiæ, quæ ipsius quod, & propter quid

quid est eadem, sed non ea, quæ seorsum ipsius quod ab ea, quæ propter quid: & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, ut Arithmetica Harmonica: & quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, ut Arithmetica Geometria.

2 Dico autem ex oppositione, ut unitas est substantia sine positione, punctus vero substantia cum positione, hoc autem ex appositione.

3 Vna autem scientia est, quæ est unius generis, quæcunque ex primis componitur, & partes sunt, aut passionibus horum per se.

4 Altera vero scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex ipsidem, neque altera ex alteris sunt, huius autem signum, cum ad indemonstrabilia venerit, oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur: signum autem & huius, cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata.

5 Plures autem demonstrationes esse eiusdem euenit, non solum ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (ut eorum, quæ A. B. C. & D. & E.) sed & ex altera, ut sit A. transmutari in quo autem D. moueri, ipsum vero B. letari, & rursus E. quiescere. Verum est igitur & D. de B. & A. de D. prædicari: nam quod letatur mouetur, & quod mouetur transmutatur: rursus A. de E. & E. de B. verum prædicari: quare per altera media, & non ex eadem coordinatione syllogismus est, non tamen, ut neutrum de neutro dicatur mediorum: necesse est eidem aliqui ambo inesse. Considerandum autem est & per alias figuras, quos

modis contingit eiusdem fieri syllogismum.

Certior autem est scientia, &c.

Nunc tandem de ipso effectu demonstrationis, nempe de scientia differit, ac tria theoremata in capite præsentis ponit notatu digna, quorum primum est, Vna scientia dicitur certior & prior alia tripliciter primo si la certior est quæ quia & propter quid simul docet, id est, quæ veritatē, & eius causam docet, quàm ea, quæ solum quia, id est veritatem docet, sed extra propter quid, id est sine causa, vel ab effectu, vel à signo, vel à causa remota.

Secunda, scientia certior est quæ non est de subiecto, quam quæ est de subiecto. notat Philop. non debere vocari scientiā quæ non est de subiecto, singularem, sicut in capite de substantia; sed vocat scientiā nā esse de subiecto quæ tractat de re abstracta à subiecto. subiectum vocat materiam sensibilem, ut notat S. Th. Alber. Aegid. & Auero. unde scientia quæ abstrahit à materia sensibili certior est illa quæ considerat res in materia sensibili, ut Geometria quam Perspectiua, & Arithmetica quam Musica notior est; nam Geometria, & Arithmetica sunt magis abstractæ. similiter Metaphysica, & Mathematica certiores quam Physica sunt, quippe quæ à materia sensibili abstrahant huius certitudinis Auero. reddit rationem; nam quanto res est materialior, tanto magis exposita est prædicatis per accidens, quæ impediunt scientiā, ut triangulus in materia sensibili id est æneus, vel terreus, est albus, calidus, & similia per accidens, a quibus liberatur abstrahens à materia huiusmodi.

Tertio, Scientia quæ ex additione est, minus est certa quā ea quæ non ex additione, ut Arithmetica certior est quā Geometria, nā principii Arithmetice, puta unitas, est sine positione, at principii Geometrie, nempe punctum, dicit positionē, positio autem est ordo partium in ordine ad locum, quā positionem habet continuum permanens, de quo agit Geometria, non autem discretum, de quo est Arithmetica: quare ista certior, non enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex situ & loco oriuntur. Dices, nonne iste modus certitudinis est idem qui præcedens? respondet Aegid.

Intèrio
Aristo.
Primi
the.

Tripli-
citer
vna sci-
tia cer-
tior &
prior a-
lia.

Aegid. & bene, non esse eundem, nam illic consideratur abstractio à materia sensibili hic alia abstractio, à continuo & positione.

Dico autem ex additione, ut unitas, &c.

Geome- Explicat & probat quod Geometria, sit
tria est ex additione ad Arithmetica, per princi-
ex addi- pia ipsarum, nam principium Geometrie
tionis ad est punctum, hoc autem est substantia po-
Arith- sita, id est habens positionem: non intelli-
metica. gas quod punctum secundum se positionē habeat, cum non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus lineis, & punctis terminatur: unitas vero est substantia sine positione, ergo propterea abstractior est & minus ex additione.

Dubitatur Philop. nam videtur quod unitas sit ex additione, nam illud quod dicitur sine additione, additum est. respondet nō esse id adiunctum aliquod, sed tantum dicere negationem positionis, negatio autem non est additio realis.

Dubitabis, quomodo punctum & unitas dicantur substantia, cum accidentia sint; respondet Philop. id secundum Pythagoricos dictum esse, existimabant enim lineas, puncta, superficies, & cetera esse rerū substantias, de quo disputat 3. Metaph. c. 5. & etiam secundum eos vocat substantias. 5. Metaph. c. 8. At S. Th. id secundum Platonicos dictum esse censet. Vtraque opinio & S. Th. & Philop. vera est, nam tam Platonici quā Pythagorici fuerunt huius sententiæ, ut habetur 1. Metaph. text. 24.

Aliter alij exponunt, ut per substantiam intelligamus naturam tā substantiæ quā accidentis, ut sumitur 1. c. antepredic. & ita exponit Alber.

3. Alber. Alij per substantiam idem quod indiui-
4. Auer. sibile intelligunt, inter hos est Auero. Alij per substantiam intelligunt veram substantiam, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substantia destruitur, ita exponit Aegid. quilibet ex his est congrua expositio, prima mihi maxime placet.

Nota. Circa has certitudines tres aduerte ex Alber. & S. Th. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia, vno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis. ex parte rei, quando res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, ut dicit Auer. materia enim ob-

Log. Tol.

stat cognitioni, cum materialibus multa per accidens insint: ex parte vero modi, cū res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc prior, nec decipiaris existimans idem esse dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius a rei nobilitate, quā ab immaterialitate, vel a modo cognoscendi sumitur, cū igitur hæc duplex sit certitudo prior duobus ultimis modis continetur, posterior vero in primo, ut explicatum est.

Vna autem scientia est, quæ est, unius generis, &c.

Secundum Theorema constituit, de vni De vni-
tate & diuersitate scientiarum; loquitur au-
tem non de scientia peculiari alicuius con-
clusionis, sed de generali habitu scientiæ. secundū
Alber. autem, S. Th. Aegid. & alij nonnul Theore-
li, sic exponere videntur, ut Arist. velit quæ ma-
tuor ostendere, quæ sub vna scientia conti-
nentur, quorum primum est, vnicum com-
mune obiectum comprehendens omnia tio do.
quæ sub tali scientia sunt, sicut, est corpus Thom.
naturale in Physica, ens in Metaphysica, Albe. &
& tale vocant genus scientiæ. hoc autem dicit
esse vnum, vel vniuocum, vel saltem analo-
gum: analogia enim non impedit scientiam, ut expresse docet Aristot. 4. Metaph.
cap. 2. alterum est principia scientiæ; sunt enim in qualibet scientia propositiones p-
se notæ & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius demonstrationes, ut superius est dictum. tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto, ut Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species considerat, ut docet Aristoteles 4. Metaph. cap. 2. species, inquit, & species specierum vnius scientiæ genere est considerare. per partes etiam intelligunt partes essentielles & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes vna scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animalium, & plantarum, & reliquorum corporum naturalium similiter. quarum est passionibus subiecti inferiorum subiecti, & partium eorum, ut notum est in qualibet scientia sic illi exponunt, & sine dubio doctrina

E c est

est verissima, maximeque notanda, quamvis non ita videatur textui respondere.

Philop. aliter literam hanc interpretatur, ut sit sensus: una scientia dicitur, quæ versatur circa unum genus theorematum, id est conclusionum demonstrabilium; sunt autem theoremata unius generis, quæ constant ex eisdem principiis illius generis, sicut geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis, ex triangulis, ex figuris, vel ex alijs quæ sub Genere Geometriae continentur, puta continuo: similiter omnia sunt ex eisdem principiis & dignitatibus illius subiecti: præterea sunt unius generis partes & passionibus horum nempe principiorum, vel theorematum; partes principiorum sunt partes integrantes vel essentielles subiectorum, ut partes circularum, quadratorum, corporum; passionibus principiorum, ut passionibus linearum, quæ sunt principia figurarum, scilicet frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiam possumus partes theorematum, aliquando enim multe veritates simul demonstrantur, quarum singula dicuntur partes theorematum illius; ut demonstrat Euclid. angulos æquicruris qui sunt ad basim esse æquales, & qui sunt extra basim esse æquales etiam, sunt ista duo, quorum singula dicuntur partes. etiam intelligere possumus passionibus theorematum, quæ sunt illæ quæ ad veritatem demonstrationis consequuntur, quales illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempe angulos extra basim æquicruris esse maiores ijs qui sunt intra basim, sunt etiam alia multa quæ ex varijs theorematibus demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philop. & bene, quamvis brevius forsitan possumus Arist. interpretari, ut sit sensus: scientia una est quæ est unius generis, id est quæ de ijs quæ sunt eiusdem generis tractat: explicat autem quæ dicantur eiusdem generis, & dicit ea esse quæ ex eisdem principiis fiunt, ut homo, leo, planta, & mixta, ac elementa eiusdem generis dicuntur, cum ex eisdem principiis fiant, sunt enim ex materia & forma. subdit passionibus horum, quæ ex eisdem principiis fiunt, nempe ex principiis subiecti scientiæ, esse eiusdem etiam generis, ut in una scientia sit subiectum, eius principia, & passionibus, & ea quæ eisdem principiis constant, per partes autem idem quod per passionibus

intelligit, & sic patet sensus literæ.

Altera autem scientia est ab altera, &c.

Diversitatem scientiarum modo contigit, dicens scientias esse diversas, quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdem principiis nec principia unius fiunt ex principiis alterius, sicut Physica, & Mathematica, habent enim principia diversa: illa enim quæ tractat de ijs quorum principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis, & equi sunt ex eisdem primis, ut ex materia & forma, non faciunt diversas scientias; similiter ea quorum principia unius fiunt ex alijs, ut hominis principia ex principijs generis animalis, non faciunt diversam scientiam; quamvis ista possemus intelligere de principiis complexis, & cognitionis, sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa, alterum ut resolvamus res in ultima principia sua, & sic cognoscemus an ex eisdem principiis res fiant, ut equum in materiam, & formam, figuram in lineas; quæ cum diversa sint principia, ad diversas pertinebunt scientias, alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium an sit diversum, nempe cum non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipso principato; sunt enim principia, & ea quæ ex principiis fiunt eiusdem generis, hæc etiam intellige de principiis complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c.

Hoc est tertium theorema, in quo, quantum mihi videtur, rationem reddere videtur quare per principia assignaverit scientiarum diversitatem, docet; unius rei plures posse esse demonstrationes, non solum ex uno ordine, sed etiam ex diversis; in quo manifestat posse de eadem re varias esse scientias, ac proinde melius per principia diversitatem earum assignari.

Dicit ergo: Plures possunt esse demonstrationes unius, non solum accipiendo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diverso. In primis per eandem ordinem intelligit eadem generis coordinationem, ut omne B. est A. potest demonstrari per C. & per D. & per E. nempe homo est substantia, per animal, vivens, corpus, per media diversi ordinis intelligit media non inuicem ordinata, si-

De diversitate scientiarum.

Tertium theorema.

cut Themist. dicit, bipes, & rationales, per quæ demonstratur animal.

Sed dices, quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt medium mediatum, sicut vivens est homini. aliqui medium in diverso syllogismo, non continuum dicuntur cum in eodem syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur continua, ut omne corpus est substantia, & omne vivens corpus, & omne animal vivens, & omnis homo animal, ergo omnis homo est substantia.

Sed indicio meo per non continuum medio in eodem ordine intelligit mediatum supremo in affirmando, ut sit sensus, ad probandum omnem hominem esse substantiam plura media ordinata inveniuntur, sed mediata, unicum est enim immediatum, nempe corpus ipsum.

Ut sit A. transmutari, in quo autem D. moveri, &c.

Ponit exemplum demonstrationis per plura media diversi ordinis sit conclusio, omne latens transmutatur, omne B. est A. sint duo media, movens D. & quiescens E. tunc dicit omne D. est A. omne B. est D. ergo omne B. est A. id est, omne quod movetur, transmutatur, omne latens movetur, ergo omne latens transmutatur; similiter etiam dicitur, omne E. est A. omne B. est E. ergo omne B. est A. id est, omne quiescens transmutatur.

Dubiū.

Solutio.

Dubitatur quomodo quiescens transmutatur, & quomodo latens dicitur quiescere & transmutari, sunt ad hoc innumerae solutiones, tamen quæ mihi magis ad rem facere videtur, est, ut hic sumantur aptitudinaliter ista, ut sit sensus, quod latens aptum est moveri & quiescere, licet non simul quiescat ac moveatur, ac ob eam causam est mutabile, loquitur enim de latitia sensibili, similiter iste est sensus illius maioris, quiescens mutatur, id est est mutabile nulli enim quies inest cui non inest, & motus & mutatio aptitudine, est enim idem oppositorum subiectum.

7 Non tamen est neutrum de neutro, &c.

Cum media diversi ordinis eiusdem esse docuisset, ostendit non esse adeo diversa media, quin prædicentur inuicem, nam

eidem alicui insunt, inter se ergo prædicantur, quamvis non essentialiter, ut quiescens movetur, id est, cui quies inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed ex ultimo melius legi, sicut expositum est, tandem concludit posse etiam in alijs figurarum modis per plura unum demonstrari.

QVÆSTIO I.

circa cap. 23.

Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autem argumentum primum, si una scientia esset, quæ unum est generis, sequeretur quod unica esset scientia de substantia, quæ unum genus est, consequens autem est falsum, nam alia scientia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de Angelis, quæ tamen omnia sub uno substantiæ genere continentur.

Secundo, si eiusdem scientiæ esset considerare genus & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substantia tractat, & de alijs generibus, omnes species rerum consideraret, nullaque scientia reliqua esset, quod falsum est.

Tertio, si scientiæ diversæ diversa hñent principia, ergo non essent eadem principia communia multis scientijs, hoc vero falsum est, nam sunt dignitates multis, & aliæ quæ omnibus scientiis communes.

Quarto, si una conclusio potest multa habere media, ergo augentur demonstrationes ex parte mediorum, cuius oppositum docuit Aristoteles capite nono superiori, ut dictum est, hæc sunt quæ præcipue explicare oportet in capite isto.

Circa argumentum primum oportet aliter quot præmittere fundamenta, & conclusio fundamēta. in scientijs, sicut in alijs accidentibus, est enim unitas numerica, specifica, & generica scientiæ distinguuntur numero penes unitas, substantia quibus inhaerent, ut enim alia est albedo tua, alia illius, propter diversitatem subiectorum, ita alia Dialectica huius, alia illius, similiter de alijs scientijs, de hac autem unitate non est sermo in presenti, sed de unitate specifica & generica, & hæc ab obiectis, id est a rebus, de quibus scientiæ tractant, sumitur: sunt enim diversæ scientiæ secundum diversitatem rerum de quibus

Ee 2 sunt,

Primum Argumentum.

Secundum Argumentum.

Tertium Argumentum.

Quartum Argumentum.

Primum fundamentum.

Triplex unitas, numerica, specifica, generica.

sunt, cuius rationem dat sanctus Thomas: scire enim est quedam operatio anime in res, ut igitur motus sumunt speciem a terminis ad quos sunt ira scientie ab obiectis.

Sit secundum fundamentum, aliter se habet res seu obiectum, quod scitur, ad intellectum, aliter res quae sentitur ad sensum, res enim sentitur secundum quod est, nempe singularis, in loco, praetens, & cum alijs conditionibus, at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersalia conditionibus materialibus, unde ut scientia sit opus est, ut sit aliqua res, quae cognoscatur, & sit quedam necessaria conditio, nempe quod sit abstracta a materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima, ex quo fit, ut qui dicit aliquid esse scibile, dicat non solum rem cuius scientia est, quam Caie. vocat rationem formalem sub qua: non est igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione, & hoc est quod dicunt Metaphysici, scientias, distinguunt secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, id est, secundum abstractionem variam, res enim constituitur in genere scibili per abstractionem, potestque esse ut sit vnum genus entis & diuersa genera scibilia, sicut corpus, & angelus vnius generis sunt in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est angelus, quam corpus, similiter potest esse, quod sint duo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, ut planta, & animal differentia ergo variis, & constituens scientias est abstractio.

Abstrahitio est in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est angelus, quam corpus, similiter potest esse, quod sint duo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, ut planta, & animal differentia ergo variis, & constituens scientias est abstractio.

Quintus gradus abstractionum sumi possunt, primus a materia singulari sed non scibili rerum quae abstracti non possunt a materia scibili, quales non sunt substantiae istae naturales. non. n. abiq; qualitatibus sensibilibus per constit-

re, in qua abstractione sumitur Physica.

Secundus est a materia singulari, sed non scibili, earum tamen rerum quae a scibili abstracti poterant, ut Perspectiua & Musica, & similes, haec enim non abstracti a scibili materia: non sicut Physica, non ille sunt de rebus, quae possunt a scibili abstracti, haec vero non.

Tertius est a materia scibili, sed non intelligibili, qualis Geometria, considerat enim figuras non subiectas qualitatibus, tamen in magnitudine, quae est materia intelligibilis.

Quartus est ut ait A. gid. ab intelligibili secundum rationem, sed non realiter, talis est Arithmetica, quae tractat de numero abstractendo a magnitudine secundum rationem, quam realiter numerus sit in corporibus.

Quintus est a materia intelligibili secundum rem, sicut Metaphysica, quae agit de his quae realiter non habent quantitatem, nempe de intelligentijs, & de Deo, quamuis non secundum omnem partem Metaphysica realiter abstractat, cum tractet de communibus et rebus sensibilibus. hi igitur sunt varij abstractionum gradus notandi, secundum quos scientiarum diuersitas sumenda est.

Et igitur prior conclusio: diuersitas generica scientiarum sumitur ex diuersitate rerum, & simul diuersitate abstractionis, ut sciens dicant diuersae, quae cum de diuersis rebus sint, varias habent abstractiones, unde Perspectiua & Geometria sunt non diuersae genere, licet varia sit abstractio, quia sunt de eadem re parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguuntur, varie enim abstracti.

Posterior conclusio, scientiae distinguuntur specie, quae de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut scientia de plantis, & de animalibus sunt variae specie, quia sunt res distinctae sub eadem abstractione: similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia varie eandem rem abstractiunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiam de triangulo tantum numero differre a scientia quadranguli. imo differunt scientiae illarum specie. sicut demonstrationes, si enim multa de illis essent, sicut sunt de plantis, & animalibus, ita essent duo habitus specifici, & scientiae, sicut sunt scientia plantarum, & scientia animalis.

Per ista est facilis solutio argumenti primi, non enim scientiarum distinctio vel unitas a genere secundum rem tantum sumenda

Secundus.

tertius.

Quartus.

Quintus.

Primus conclusio.

Secunda conclusio.

Ad primum.

da est, sed a genere scibili, quod est secundum abstractionem, in substantia autem variae abstractiones continentur, & ob id variae scibilia genera. & haec sunt obseruanda.

Ad secundum. Ad secundum dicitur scientiam generis considerare species illius & inferiora, quae tamen sunt sub eadem abstractione, quando vero mutatur abstractio, cessat ita scientia, species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solum consideranda sunt.

Ad tertium. Ad tertium facilius est, responsio, non enim hic de illis communissimis principiis sermo est, sed de communibus, quae tamen sunt in materia propria illius scientiae, variae autem res scibiles varia habent principia propria.

Ad quartum. Ad quartum dico in diuersis generibus causarum posse vnius plures esse demonstrationes, ut notum est, similiter in eodem genere causae, sed mediatae, ut hominem esse substantiam, & per animal, & per viues demonstramus, & hoc dicitur in presenti. sed in eodem genere causae per plura media immediata impossibile est idem demonstrare, & hoc dicitur cap. 9. nec est contra dictum, hic tamen considerare vnum est, eandem rem ad varias scientias pertinere sed non sub eadem abstractione, unde Physicus de figura tractat sicut Geometer sed ille in corpore naturali, hic abstractendo a scibili, propterea vnius per principia motus, alter per principia magnitudinis probat: unde re vera formaliter de eodem non sunt plures scientiae, sed naturaliter tamen clarius percipitur distinctio in ipsis principiis, idcirco Arist. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit: haec de praesenti quaestione.

Eorum quae fortuna eueniunt, quaeque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

CAPITULUM XXIII.

Eius vero quod a fortuna, non est scientia per demonstrationem: neque enim ut necessarium, neque tamquam ut plurimum est, quod est a fortuna, sed quod praeter haec sit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, Log. Tol.

aut per necessarias, aut per eas quae ut plurimum propositiones consistunt: & si propositiones quidem sunt necessariae, & conclusio erit necessaria, si vero ut plurimum, & conclusio talis. Quare si id quod est a fortuna, neque ut plurimum est, neque necessarium, non esset utique ipsius demonstratio.

Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid, & alicubi, & nunc: vniuersale vero, quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc, neque enim esset utique vniuersale: quod enim semper & ubique, vniuersale esse dicimus. Quoniam igitur demonstrationes quidem vniuersales sunt, haec autem non est sentire, manifestum est, quod neque scire per sensum est.

Sed planum quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rectis aequales habet angulos, quaereremus utique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli, sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia vero est in cognoscendo vniuersale.

Quare & si supra iam essemus, & videremus obiectam terram, non utique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quod deficit, & non propter quid omnino non enim erat sensus ipsius vniuersalis, sed ex eo quod speculamur hoc plerumque contingere, vniuersale utique venari demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est. Vniuersale autem honoratum est, quoniam significat causam, Ecce 3 sam,

sam. quare de talibus vniuersalis
notitia honoratior est sensibus & in
tellectione quorumcunq; altera est
causa: sed de primis est alia ratio.
Manifestum igitur est, quod impos-
sibile est sentiendo aliquid scire de-
monstratiuorum, nisi quispiam senti-
re hoc dicat, scientiam habere per
demonstrationem.

Sunt tamen nonnulla quæ refe-
runtur in sensus defectum in pro-
blematibus, quædam enim, si vide-
remus, non utique quæreremus, sed
non tanquam scientes, eo, quod vi-
demus, sed vt habentes vniuersale
ex eo quod videmus: quemadmo-
dum si vitrum perforatum viderem-
us, & lumen permeans, planum
utique esset, & propter quid com-
minat. ^{2. l. illu} ^{minat.} ^{aurit.} & ex eo plane, quia videre-
mus fieri deorsum in vnoquoque,
intelligeremus simul, quod in omni-
bus sic est.

¹ Sed eius, quod est à fortuna, &c.
Hoc capite duo præcepta continen-
tur, quorum alterum est, rerum quæ
fortuito & casu contingunt non esse scien-
tiam, huius ratio est, quam non sunt necessa-
ria, nec plerumque eueniunt sed raro, vt
quod fodiens vineam inueniat thesaurum.
demonstratio enim quæ scientiam facit,
non est nisi necessariorum quæ semper sunt,
aut eorum quæ plerumque sunt, cum non
nisi ex positionibus necessariis, aut ple-
runc; procedat, ac talis debeat esse conclu-
sio, quales præmissæ & propositiones sunt.
² Neq; per sensum est scire, si enim
est sensus huius, &c.

^{Secundū} ^{docu-} ^{mentū.} Alterum documentum est, per sensum
non esse scientiam, id est non dicitur scien-
tia per sensum cognitio, ratio est, quia scien-
tia est vniuersalis, at sentire est singu-
larium, quæ sunt hic & nunc, & secundum
locum & tempus variantur, vniuersale ve-
ro ubiq; & semper est, id est non aliter se ha-

bet in vno loco & tempore, quam in alio.

Nota quod dicit, sensus est talis, & non
huius talis, at sentire non est, nisi hoc ali-
quid. sensus & intelligentia horum notan-
da est, nempe sensus ipse, qui potentia est,
vt visus, auditus, & reliqui habet pro obie-
cto ipsum vniuersale, puta colorem visus,
non hunc, non illum, sed in communi,
sonum auditus, & sic alii, at vero actus &
operatio sensus non est nisi circa singula-
re, non enim nisi hunc vel illum colorem
in singulari videmus, at intellectus non
solum pro obiecto habet vniuersale, sed
etiam vniuersale intelligit, ideoque eius
cognitio scientia est.

Dicit ergo, quod quamuis sensus, nepe
ipsa potentia tale aliquid, id est aliquid in
communi respiciat, non hoc in singulari,
tamen eius actio, sentire nempe, est circa
hoc aliquid, id est singulare, scientia autem
in operatione etiam consistit circa vniuer-
sale, quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si
esset, &c.

Posset quis Arist. respondere, si per sen-
sum cognoscimus effectum seu rei passio-
nem, forsitan erit scientia, vt si triangulum obie-
habere tres angulos equales duobus rectis
videremus. respondet, nullo modo sic esse
scientiam, sed adhuc quæreremus demon-
strationem, nam non cognoscit sensus id
vniuersaliter esse in omni triangulo, quod
necessarium est ad scientiam, cum scientia
vniuersalis sit.

Vnde est si super lunam esse-
mus, &c.

Posset iterum quis dicere, forsitan si cau-
sam & effectum sentiremus, esse per sen-
sum scientiam, vt si super lunem existen-
tes terræ obiecta, & eclipsem videremus.
respondet, nec sic per sensum sciri, non
enim vniuersaliter cognoscimus, cum sen-
sus hanc eclipsem tantum percipiat, non
autem quod vniuersaliter ex tali causa se-
quatur, quod scire est. vnde concludit hæc
cognitionem vniuersalis esse, honorabilio-
rem cognitione sensus, cū sit cognitio per
causam, similiter honorabiliorem cogni-
tione etiam intellectus quæ non est per
causam, dummodo sit de re quæ habet cau-
sam, nam cum res est sine causa, sicut pri-
ma

ma principia, horum cognitio nobilior
est, etiam si per causam non sit, vade con-
cludit per sensum non contingere scire,
nisi quis dicat sentire scientiam habere per
demonstrationem, id est nisi quis per vo-
cem hanc sentire velit significare idem,
quod habere scientiam per demonstratio-
nem, & hunc non est disputatio, sed vt si-
gnificat actionem sensu.

Sunt tamen quedam reducta, &c.

Ostendit in scientiis esse necessariū ali-
quādo sensum, nempe in quibusdam pro-
blematibus, q; si viderentur, sine dubio sci-
rentur, non quod ipse sensus sit scientia, aut
in eo sit scientia, sed quod per eum sape
singularem percipientes vniuersale intelle-
ctu veniamur, de quo est scientia. ostendit
exemplo antiquorum existimantium lumē
esse corpus, cum autem eis obiceret, quo
modo ingreditur per vitrum, cū duo corpo-
ra se penetrare non possint, respondebant,
quia vitrum habet minutissima foramina di-
cit modo Arist. huius non est scientia, q; in-
greditur lumen quia sunt foramina, & ta-
men si videretur talia foramina, esset scien-
tia, sed non ex sensu tantū, sed q; vniuersale
ex eo colligeremus cuius est scientia, nem-
pe omne vitrum habere foramina minutissi-
ma. hoc exemplū in vulgare operatione est.

Non omnium syllogismorum eadem
esse principia poss.

CAPIT. XXV.

EADEM vero principia omniū
esse syllogismorum impossibile,
primum quidem logice considerati-
bus: hi quidem enim veri sunt syllo-
gismorum, illi autem falsi: quanquam
enim liceat verum ex falsis syllogiza-
re; sed semel hoc sit. veluti si A. de
C. verū, mediū autē B. falsum: neq;
enim A. ipsi B. inest, neque B. ipsi C.
sed si harum media accepta fuerint
propositionum, falsæ erunt propo-
sitiones, eo quod omnis conclusio
falsa ex falsis est, vera autem ex ve-
ris, altera autem sunt falsa & vera.

Postea neq; falsa ex eisdem sibiip-
sis: sunt. n. falsa adinuicem & contra-
ria & impossibilia simul esse, veluti
iustitiam esse iniustitiam, aut nimo-
rem, & hominē equum, aut bouē,
& æquale, aut maius, aut minus.

Expositis vero sic, neque enim ve-
rorum eadem principia omnium, al-
tera enim multorum genere sunt prin-
cipia, & neque conuenientia, quem-
admodum vnitates punctis, non con-
ueniunt, illæ enim non habent posi-
tionem, hæc autem habent.

Necesse autem est, aut in media
conuenire, aut sursum, aut deorsum,
aut hos quidem intro habere, illos
autem extra terminorum.

Sed neque communium princi-
piorum possunt esse aliqua, ex qui-
bus omnia monstrabuntur: (dico
autem communia, veluti omne as-
firmare, aut negare) genera enim
entium altera sunt, & hæc quidem
quantitatibus, illa vero qualitati-
bus insunt solis, cum quibus mon-
strantur per communia.

Amplius principia non multo
pauciora sunt conclusionibus: prin-
cipia enim propositiones sunt, pro-
positiones vero aut ipsius assumpti
termini, aut iniectiones sunt.

Amplius conclusiones sunt infi-
nitæ, termini vero finiti.

Amplius principia hæc quidem
ex necessitate: illa vero contingen-
tia. Sic igitur considerantibus im-
possibile eadem esse, aut finita, infi-
nitis existentibus conclusionibus.

Si vero aliter quodammodo di-
cat aliquis, vt quod hæc quidē Geo-
metriæ, illa vero ratiociniorum, illa
autem Medicinæ: quid utique esset,
Ec 4 quod

*al. ad
dit auda-
ciana.

*al. l. nu-
merorum

quod dicitur animal, præterquam quod sunt principia scientiarum; dicere autem eadem esse, ridiculum est, quoniam hæc sibi ipsis eadē esse de enim omnia sunt eadem.

Sed neq; ex omnibus monstrari quodlibet idē est querere omniam esse eadem principia, valde enim factum est: neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neq; in resolutione possibile est: immediata namque propositiones principia sunt, altera autem conclusio assumpta sit propositione immediata. Si vero quispiā diceret primas immediatas propositiones eadem esse principia, vna in unoquoque genere est.

Si vero neq; ex omnibus, tanquam oporteat monstrari quodcūq; neq; ita altero, tanquam sit vnaqueque scientia, altera derelinquitur, quod cognata sint principia omnium, sed ex his quidē hæc, ex illis autē illa. Manifestum autē & hoc est, quod non contingit, monstratum namq; fuit, quod alia principia genere sunt differantur genere. Principia enim duplicia sūt, ex quibus, & circa quod: quæ quidem igitur, ex quibus, cōia sunt, quæ autē circa quod, propria, ut numerus * magnitudine.

*al.l. magnitudo.

Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c.

Intētio Arist.

Cum scientiarum diversitatem ex principiorū diversitate pueniret docuisset, nūc principia diversa esse scientiarū & demonstrationum probat, ac communius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logice tractare se docet, ut ait Philo. ratio nem reddit, cum non de propriis sed de cōmunibus primo dicat, sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est, impossibile est omnium syllogismorum esse eadē prin-

Prima cōcl. c.

cipia probat, syllogismi quidam sunt veri, nempe quorum conclusiones sunt veræ, quidam falsi, quorum conclusiones sunt falsæ, ergo non possunt esse ex eisdē principiis, cum conclusio vera ex veris, falsa vero ex falsis sequatur. posset autem quis dicere nonne etiam verum ex falsis sequitur, responderet verum id esse, sed nō sit nisi semel: hoc est in syllogizando verum quidem ex falsis infertur, ut omne B. est A, omne C. est B. ergo omne C. est A. id est omnis lapis est animal, omnis homo est lapis ergo omnis homo est animal, tamen si iterū velimus prosyllogizare præmissas iam totum erit falsum, tam præmissæ illæ quæ iterum assumuntur, quam conclusio quæ infertur, nempe præmissæ falsæ prioris syllogismi, non igitur verum ex falso syllogizatur & prosyllogizatur simul, licet contingit cum ex veris procedit, tūc enim tam syllogismus quam prosyllogismus ex veris sunt, non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

Obiectio. Dilutio.

Postea neq; falsa ex eisdē sunt, &c.

Secunda conclusio est, non omnium syllogismorum, etiam falsorum eadē principia sunt, probatur, falsarum conclusionū multiplex est modus, quædam tantum falsæ, quædam impossibiles, & impossibilia quædam quia relatiui de correlatiui prædicatur, quædam quia contrarium de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessarium, ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate conclusionum, cū proinde sint falsæ, quia principia sunt falsa.

Secundo cōcl. c.

Expositis autem sic est, &c.

Tertia conclusio, quam magis ad rē propositam, nempe de demonstratione dicit, est, syllogismorum verorū impossibile est esse eadem principia, quā multipliciter probat primo sunt principia aliquorū prorsus diversa in nullo convenientia, ergo nō sunt eadē principia; antecedens patet, vntas n. est discreti, punctum continui principium quæ diversa sunt, hoc enim positionē habet, illud vero non habet, ut dictum est.

Tertia conclusio si.

Necesse est autem aut in media convenire, &c.

Verior expositio Phil. & D. Tho.

Quamuis novem rationem hanc alii qui esse velint melius est secundum Philop.

lōp. & S. Tho. quod sit confirmatio præcedentis, & probet illa principia non cōuenire, quod Philop. vocat vnum de altero prædicari, quæ autem conueniunt, vno ex tribus modis conueniunt, aut tanquam in medio, aut tanquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interius in prima figura, aut exterius in secunda & tertia, sensus est, quod si conueniunt illa principia, punctum, & linea, aut ex eo, quod vtrūque potest esse alicuius conclusionis probandæ, aut maius extremum, vel minus, vel medium in aliqua figura, sed hoc esse non potest, cum non eadem per illa probentur, non ergo eadem sunt.

Sed neque communium principiorum, &c.

Secundum argumentum est, si ex eisdē omnia procederent, maxime ex illis generalissimis, quodlibet est vel non est, & de nullo est verum affirmare simul & negare, sed ex his non possunt, nam hæc per se sola non sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediantribus propriis cuiusque generis, ut dictum est, ergo non sunt omnium eadem principia.

Amplius principia non multo, &c.

Tertium argumentum est, tot sunt ferre principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multæ & variæ, ergo & principia. antecedens patet, nam principia sunt propositiones, propositiones autē sunt & sunt assumpto termino medio, aut immisso. dicit assumptum propter secundam, & tertiam figuram, in quibus medium est extrema extremitates: dicit immisum propter primam in qua medium inter extremitates est.

Dices, quomodo dicit quod propositiones non sunt multo pauciores conclusionibus, immo videntur plures. Dico, vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quæ iam conclusiones esse non possunt, hoc autem verum est, quod si firmamus vnam mediam propositionem plures in ea conclusiones quam principia inueniemus, ut patet in hac, omnis homo est substantia, sunt enim sex quæ demonstrari possunt, nempe homo est substantia, homo est cordus, homo est viuens, animal est substantia, animal est corpus, viuens est

Obiectio. Dilutio.

substantia. sunt vero tantum quatuor quæ non possunt demonstrari, i. homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c.

Quartum argumentum est, conclusiones sunt infinitæ, i. innumera, nō tot quin plures, termini veto finiti, ergo principia non possunt esse eadem. vni huius argumenti exemplo intelliges, litteræ finitæ sūt nempe vigintiquatuor, tū infinitæ dictiones ex illis fiunt variæ & distinctæ, quod ex eo est, quia variis modis tales litteræ inter se connectuntur, aliter impossibile esset tot esse dictiones; similiter elementa sunt quatuor, tū mixta ex eis sunt multiplicia, quia variè miscentur, ita similiter termini sunt finiti, cū finiti sint prædicamentorū genera, conclusiones vero abique limite, ergo variè termini se ordinantur & disponuntur, & ita sunt distinctæ præmissæ & propositiones, quæ principia dicuntur.

Quartū argum.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, &c.

Quintū Argu.

Hoc est quintum argumentum, sunt. n. principia varia inter se, quædam. n. sunt necessaria, quædam contingencia, nō. n. omne verum est eiusdem rationis, ergo nō sunt eadem omnium principia, vnde concludit non solum non esse eadem omnium principia, sed infinita, i. indeterminata, sicut et conclusiones sunt infinitæ, & indeterminatæ, ut dictum est.

Si vero aliter quodammodo dicat quis, &c.

Re mō. ob.

Excludit modum, quo aliquis posset asserere eadē esse principia, posset. n. quis dicere principia quidē alia esse i Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia i quolibet arte, sed hæc dici eadem, quia singula eodem modo se habent, & sunt eadē suis conclusionibus. respondet hoc astringere, esse diversa principia ponere, nullus enim duo vocat idem, quia vnumquodque fit idem alicui, quia enim rationale est idem cum homine, & ininhibile cum equo, non propterea rationale, & ininhibile dicenda sunt idem, aliter enim omnia possent dici eadem, nihilque esset diuersum.

At ve.

At vero neq; quod est omnib; &c.

Excludit alium modum quo quis posset eadem principia dicere, nam quia ex omnibus principiis quodlibet inferitur, ita ut quamuis multa sint principia, tamē ex singulis quolibet inferitur conclusio. hoc dicit insipienter dictum esse. probat in doctrinis, idest Mathematicis secundum Philopon, in quibus experimur non omnes conclusiones resolui in eadem principia, similiter in reliquis scientiarum demonstrationibus. & probatur ratione, nam ex propositione immediata sequitur conclusio; ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio, ut notum est, si igitur quis principia immediatas vocet propositiones, ut verū est, erunt principia diuersa secundum diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immediata.

Si vero neque ex omnibus, &c.

Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit ex omnibus non demonstrari quodlibet, ut dictū est, nec ex altero, idest nec ex vno omnia, cum sint in vnaquaque scientia sua principia. relinquatur vnus modus identitatis, nempe quod dicat eadem, quia proxima, & cognata, & eiusdem generis, sed hoc esse non potest, nam diuersorum generum principia sunt etiam genere diuersa, sunt enim principia in duplici differentia, quædam circa quæ, idest subiecta de quibus demonstramus, quædam ex quibus nepe dignitates: quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quoque genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, communia esse possunt, sed secundum analogiam, ut diximus, & eorum non est vltus in scientia, nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam, sicut supra explicatum est.

Quod scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent: & quid sit solertia. Cap. XXVI.

SCIBILE autem & scientia differunt ab opinabili & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis & per necessaria: (necessarium vero non contingit ali-

ter se habere). sunt autem nonnulla vera quidem, & quæ contingit aliter se habere. planū igitur, quod circa hæc quidem scientia non est, essent enim impossibilia aliter se habere, possibilia aliter se habere. Verum enim vero neque intellectus (dico enim intellectum principium scientiæ) neque scientia indemonstrabilis: hoc autem est acceptio immediata propositionis. Verus autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur opinionem esse circa verum quidem, ut falsum, contingens autem, & aliter se habere.

Hoc autem est acceptio immediata propositionis, & non necessaria. Et confessum autem est sic apparentibus, namque & opinio incertum est, & natura talis.

Ad hæc autem nemo putat opinari, quando existimet impossibile aliter se habere, sed scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij vero scientia est.

Quomodo igitur est idem opinari & scire? & propter quid non erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? consequetur enim hic quidem sciens, ille vero opinans per media, quousque ad immediata venerit, quare, si quidem ille nouit. & qui opinatur nouit, quemadmodum enim & quod opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.

Aut si quidem ita suspicabitur non contingentia aliter se habere, quemad-

quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet. si autem vera quidem esse, non tamen hæc vtrique ipsis inesse secundum substantiam, & secundum formam, opinabitur, & non sciet vere ipsum quod, & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quod solum opinabitur.

Eiusdem vero opinio, & scientia non omnino est, sed quemadmodum & falsa & vera eiusdem quodammodo sunt, ita & scientia & opinio eiusdem: etenim opinionem veram, & falsam (ut nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda contingit erigi, & alia, & non opinari, quod opinatur falso.

Quoniam vero idem pluribus modis dicitur, est quidem ut contingit, est autem ut non: commensurabilem namque esse diametrum vere opinari absurdum est, sed quod diametrum, circa quam opiniones, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse vtrique secundum rationem non est idem.

Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem, hæc quidem enim sic animalis, ut non contingat non esse animal, illa vero ut contingat, veluti si hæc quidem quod hominis est, illa vero hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.

Manifestum autem est ex his, quod neque opinari simul idem & scire contingit, simul enim habere posset suspicionem, quod aliter se

habere, & non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidem enim vtrunque esse contingit eiusdem, ut dictum est, in eodem autem non sic possibile est. habebit enim suspicionem simul ut quod homo esset, secundum quod animal: hoc enim esset non contingere esse non animal, & non secundum quod animal, hoc enim esset sic contingere. Reliqua vero quomodo oporteat distribuere & in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c.

Scientiam ab aliis habitibus tandem secerint, sed præsertim ab opinione, hæc enim dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur ex parte eorum quorum est scientia & quorum est opinio quæ, dicuntur scibilia & opinabilia, & ex parte ipsarum credulitatum quæ per ipsos habitus adueniunt, quorum enim est scientia semper necesse est ita se habere, quorum est opinio non semper necesse est ita se habere, præterea per scientiam cognoscimus rem quæ non potest aliter se habere, & simul scimus quod non potest aliter se habere, per opinionem vero cognoscimus posse aliter se rem habere. Aduerte autem ex Themist. & Philop. quod hic loquitur de opinione vera, nam falsa nullam habet cum scientia similitudinem.

Proponit igitur hanc conclusionem. Scientia & opinio, scibile & opinabile differunt. & probat prius discrimen ex parte scibilium & opinabilium, scientia quæuis est vniuersalis per necessaria principia, at vero opinio non est per necessaria & necessaria, ergo non est scientia. maior est nota, minor probatur, sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cum aliter se possunt habere, hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia inde-

indemonstrabili, quamvis ista cognitio-
nes vera sint, & quæ per eas cognoscun-
tur vera sint, ergo illa cognoscuntur opi-
nitione, cum non sit alius habitus vniuer-
salium; opinio igitur est eorum quæ ali-
ter se habere possunt & non necessaria
sunt.

Explicat quid per intellectum intelli-
gat, principium inquit scientiæ, per scien-
tiam vero indemonstrabilem dicit intelli-
gi cognitionem immediatarum proposi-
tionum, & quamvis aliqui vtrumque idem
esse affirmant, tamen id non consonat li-
teræ: propterea dico per intellectum signi-
ficari cognitionem principiorum commu-
nium quæ per se nota sunt, quæ iam
scientiarum dicuntur 2. Metaph. per scien-
tiam vero indemonstrabilem, cognitione
propriarum propositionum immediatarum
quæ non per se nota sunt, quæ omni
superius late exposita & declarata sunt.

Nota, quod inferens Arist. opinione co-
gnosci vera contingentia, addidit etiã opi-
nitione falsum cognosci, non quia hic de
opinione falsum cognosci, non quia hic de
opinione falsa dicere intenderet, sed ne-
quis erraret existimando opinionem esse
tantum verorum, cum tamen etiam falsi-
tum sit.

2. Hoc autem est acceptio imme-
diatæ propositionis & non necessa-
riæ, &c.

Prima ratio di-
scrimini-
is inter
scientiã
& opi-
nionẽ
Sicut in scientia propositiones necessa-
riæ inveniuntur quæ mediatae sunt, & per
alias probantur, & similiter propositiones
immediatæ, quæ iam amplius demonstra-
ri non possunt, ita inter probabiles, qua-
rum est opinio, quædam mediatae sunt,
quæ ex aliis probantur, quædam immedia-
tæ quæ sunt probabilissimæ, nec iam am-
plius probabiliter probantur, ut diximus
1. Topic. de mente Alex. est igitur opinio
non necessariarum, siue mediata, siue im-
mediata sint, quamvis Arist. tantum de opi-
nitione immediatarum in his verbis loquitur,
quia de mediatis clarum erat. probat
autem quod opinio sit contingentium, at-
que hoc dicit esse certum ex his quæ com-
muniter dicuntur, vocant enim opinionem
incertam, & quæ tali opinione cognoscun-
tur, res incertas, quæ non firmam ac stabili-
lem habent veritatem. est igitur opinio

contingentium, quocirca non est scientia,
nec ipsum opinabile est scibile.

Adhuc autem nullus arbitrat, &c. 3

Alteram rationem ex parte credulitatis
ponit ad distinguendam scientiam ab opi-
nitione. ratio est sumpta ex vñ communi si-
cut cap. 2. sumplerat, quid esset scire. in-
quit, omnes cum aliquid cognoscunt, & si
mul aliter se habere non posse intelligunt.
se scire existimant; cum vero aliter se pos-
se habere credunt, se opinari confitentur,
ergo hæc est natura opinionis & scientiæ,
& sic ex parte credulitatis differunt, ut ma-
nifestum est.

Quomodo est igitur non idem 4
opinari, & scire, &c.

Duo ex præcedentibus suborientia du-
bia proponit, quibus magis opinionis na-
tura manifestat. Alterum, an eiusdem sit
opinio & scientia, ut videtur, quæ n. quis scit.
põr alius opinari; Alterũ supposito quod
eiusdem sit opinio & scientia, videtur esse
idem, cum habeant idẽ obiectum. q. si di-
cas non esse idem, quia qui opinatur, non
cognoscit per causam, hoc reicit Arist. do-
cens & opinatẽ resoluerẽ vñ; ad imme-
diatas cas, sicut n. per scientiam scimus ef-
fectum p. causam, cum cãm effectus illius
esse scimus, & non posse aliter se hñe, ita p.
causam opinamur cum cãm aliter se habe-
re existimamus, videntur igitur eadẽ scien-
tia & opinio. nota verbum consequitur si-
gnificare resoluerẽ ut notat Philop.

An si quis sic arbitrabitur nõ con-
tingentia, &c.

Satisfacit posteriori dubitationi, tãquã
breuiori, & interrogando affirmat, dicitq;
si quis procedens per definitiones & demo-
strationes veras, existimauerit illa nõ pos-
se aliter se habere, non habebit opinionem,
sed scientiam, si quis vero tantum vera esse
non tamen necessaria, & propositiones il-
las per se non esse existimauerit, tunc non
scientiam sed opinionem habebit. si tales
propositiones fuerint p. causam & imme-
diatæ, erit opinio effectus & cause, si vero
non ita fuerint, erit opinio effectus, & q. a-
tantum, ex quibus habes differentiam ex
parte credulitatis & existimationis, quam-
vis circa idem sint scientia, & opinio.

Eiusdem

6. Eiusdem autem opinio, &c.

Solut.
Priorẽ quæstionem soluit, explicans
quõ opinio dicatur eiusdem cuius est scien-
tia, inquit autem opinionem, & scientiam
ita esse eiusdem, sicut opinio vera & falsa
dicuntur eiusdem, docet aut opinioẽ verã
& falsã nõ esse eiusdem simpliciter, sed
aliquo modo, aliqui n. ut refert. 4. Metaph.
tex. 21. opinionem verã & falsã eius-
dem rei vñ volebant esse, dicebant enim
veritatem esse in opinione nostra, ut si ci-
bus mihi videtur amarus, vere est amarus,
sicet sit dulcis, & vñquodq; tale vere esse,
quale videtur. hi eandem opinionem facie-
bant illius, quod erat, & quod non erat, p-
pterea istis multa accidit inconuenien-
tia, & præter alia multa hoc vñum accidit
nempe quod non erit opinio falsa, cum id
verum sit quod videtur secundum eos.

7. Quoniam autem idem multipli-
citer dicitur, &c.

Cum dixisset ita esse eiusdem scientiam
& opinionem, sicut opinionem verã, &
opinionem falsã, explicat quomodo
vera & falsa sint eiusdem, & dicit multi-
pliciter dici idem, & uno modo est verum
opinionem verã & falsã esse eiusdẽ, &
altero modo non est verum, v.g. q. diame-
ter sit commensurabilis non est verũ opi-
nari, sed opinio est falsa, q. vero non sit cõ-
mensurabilis, est vera opinio: opinio igitur
vera & falsa est eiusdem, nempe subie-
cti, ut puta de eadem diametro, non tamen
est prorsus eiusdem rationis, i. secundum
idem prædicatum, nam vera dicit non esse
commensurabilem, falsa vero dicit esse cõ-
mensurabilem, nõ igit sunt prorsus eiusdẽ.

8. Similiter autem est scientia, & o-
pinio eiusdem est, &c.

Applicat similitudinem, opinio enim &
scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subie-
cti, non tamen eiusdem rationis, ut de ani-
mali eodem est opinio & scientia, sed scien-
tia dicit quod non possit aliter se habere,
opinio vero quod aliter se habere contin-
gat, ut si de homine scientia dicat aliquid
nempe esse risibilem, opinio vero esse al-
bum, de quo vtrique dicit, idem est puta
homo, quod vtrique dicit, non idem est,
sunt ergo de eodem subiecto, sed non secũ-
dum idem.

Manifestum autem ex his est, &c. 9

Infert nullum posse simul opinari, &
scire idem omnino, idest eandem proposi-
tionem, nam tunc existimaret simul idem
posse aliter se habere, & non posse aliter
se habere, quod impossibile est. in diuersis
hominibus poterit id esse, vel secundum
diuersa prædicata, tñ in eodem impossibi-
le est eiusdem omnino, simul enim existi-
maret hominem esse animal, & esse non
animal, esse animal per scientiam, quia nõ
contingit non esse animal, esse nõ animal
per opinionem, quæ dicit posse esse non
animal, vnde simul essent non posse esse
non animal, & posse esse non animal. lite-
ram sic lege (opinionem haberet, i. assen-
sum q. homo esset secundum quod est ani-
mal, & secundum q. non est animal, i. qd
esset animal, & non animal, hoc n. fuerit
non contingere esse non animal per scien-
tiam, hoc quidem contingere, scilicet esse
non animal per opinionem. & nota valde
hanc expositionem nostram.

Tandem excusat se à tractandis assis ha-
bitibus, quæ potius ad Physicam, & Mora-
lem spectant, quales sunt intellectus, quæ
est cognitio immediatarum, & ratio quæ
est cognitio mediarum per discursum,
sub qua sunt scientia, sapientia ars, & pru-
dentia scientia cognitio per causam, sapie-
tia cognitio per causas supremas, pruden-
tia recta ratio agibilium, ars recta ratio fa-
ctibilium, de quibus vide 6. Ethic. capi. 3.

Dubia quedam. circa hoc caput 26.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primũ
est an opinabile sit scibile. alterum an eu-
ius sit scientia possit esse opinio vera. ter-
tium an eiusdem possint in eodem simul
esse scientia & opinio.

Circa primum aduerte, scientiam hæc
duo intrinsece habere, & quod sit clarus
assensus, nempe ex rei notitiis propriis
genitus, & quod non possit aliter se habere,
sed sit necessaria, hoc autem, non posse
aliter se habere, est triplex, primum ex par-
te rei quæ scitur, hæc enim non potest ali-
ter se habere quã sicut scitur, secundum
ex parte cognoscentis, quod qui scit, existi-
met rem aliter se habere nõ posse, tertium
ex parte medij & viæ sciendi, quod sit ta-
lis, ut secũdũ eam deceptio fieri nõ possit,

Tria du-
bia.

Circa
primũ.

In Cap. XXVII.

ut cum per demonstrationem procedimus. Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ, ita ut si aliquid desit non sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest, cum res non possit aliter se habere, & nos ita credamus & medium sit firmissimum, nempe diuina autoritas hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Sed opinio erit si aliquid horum desit, unde si res non est necessaria, eius est opinio, dummodo sit obscura cognitio: cum enim res contingentes sensu percipimus, non sit opinio. Secundo si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio quamuis res sit necessaria, existimetur necessarii, sed tamen via cognoscendi non est certa ut cum id autoritate humana vel medio topico habemus.

Triplex est opinabile.

Vnde triplex est opinabile secundum se, nempe quod aliter in se potest esse, & de hoc loquitur in principio, & sine capitis, quod scilicet non est necessariū. Aliud est opinabile secundum existimationem, nempe quod cum sit necessarium, existimatur aliter se habere posse. Tertium ratione mediæ, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, uia cognoscendi non est necessaria. de secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubii Arist.

Hoc supposito, dico opinabile primo modo non esse scibile, quia ut in fine capitis dicitur, unum est necessarium, alterum non necessarium, loquimur autem hic non de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia, nam dictum est idem esse scibile, & opinabile, sed de propositionibus, quarum proxime est opinio & scientia.

Dico secundo, opinabile secundo modo, & tertio posse esse scibile: pot enim esse quod id, quod in nostra existimatione non est necessarium vel ratione mediæ, sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio. n. aliquando fit ex principiis necessariis, cum non est nota consequentia nobis, tunc. n. rem necessariam, non tamen necessariam existimamus: aliquando ex principiis probabilibus procedit, aliquando immediate ex terminis, ut omnis mater diligit filium suum.

Circa secundum dubium.

Circa secundum dubium notum est opi-

nionem primo modo, & scientiam non posse esse eundem, quia opinio primo modo est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo veram, & scientiam esse posse eundem propositionis, quod enim quis uere scit, hoc alius medio topico uere opinari potest, at de opinione tertio modo est dubium, propterea dico, quod opinio secundo modo potest esse duplex, quædam qua rem opinamur posituæ, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est quod sit uera de re scibili, nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loquitur Arist. in solutione posteriori. quædam alia est, qua rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes ut veram, & hæc opinio uera potest esse eundem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Aristotel. sed de priori. & hæc contemplare.

Circa tertium dubium, dico scientiam & opinionem illo modo quo diximus, nimirum secundum quam existimamus rem posse aliter se habere, non posse esse eundem in eodem homine, sicut nec opinio uera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse, ut dicit Arist. dico secundo opinionem alteram secundum quam tantum rem ueram existimamus, non esse cum scientia in eodem, nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. dico tertio opinionem tertio modo non manere cum scientia, nam illa est obscura, scientia uero clara notitia, unde quando ad conclusionem scitam media topica adducuntur, non generant illius opinionem, sed scientiam confirmant & corroborant, atque hæc de capite vigesimo sexto.

De Solertia.

CAP. XXVII.

Solertia uero est bona quædam coniectatio in non perspecto tempore mediæ, ueluti si quispiam uidens, quod luna splendorem semper habet

bet ad Solem, celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniam propter id, quod splendet à sole: aut * disputantem cum diuite nouit, quoniam fenerator, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.

* Arg. Li. viii. paupe te diuites adeunt hoc illi p. prece facere, qd. ma. argum. accipit, intel. gerit.

2 Omnes enim causas medias, uidentur summas cognouit. splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendens à Sole, in quo B. Luna, C. inest itaque, Luna quidem ipsi C. ipsum B. splendens à Sole, ipsi autem B. ipsum A. ad hoc esse splendidum, à quo splendet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.

Solertia autem est, &c.

1 A Solertia scientiam distinguit, explicando quid ipsa sit, solertia est promptitudo seu subtilitas inueniendi medium, & causam non per spectro tempore, id est, citissime, quoties enim aliquid offertur, cito inuenire medium & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertia est, unde tam in practicis, quam speculatiuis inuenitur, ponit huius tria exempla: primum si aliquis uidens lunam quando uersus solem est magis splendidam esse, statim coniiciat lunam illuminari a sole, solertia est, quia causa inuenitur.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur, quæuis omnis sensus sit uerus. aliqui sic dicunt, si aliquis uisus paupere diuitem aduente, coniiciat id

esse, ut accipiat mutuo pecunias, ut exponit Argiro. alij sic, si aliquis uiso paupere cum diuite disputante, & altercante, coniiciat id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigit, ita uidetur Boet. exponere, & S. Thom. at melius est cum Them. sic exponere, si uiso paupere cum numulario colloquente coniiciat, quod diues ei fenerator, parum autem refert sic uel aliter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum, si quis uisus aliquibus simul amicis, coniicit alicuius esse inimicos, cum amicus sit uimicus amici inimico.

Omnes enim causas medias, &c.

Aliter à multis hic textus exponitur quæ sit Aristot. sensus, dicunt enim quod solers cognoscit ultimas causas intermedijs uisus, qui sensus est ualde obscurus, & nescio an falsus.

Propterea dico cum Philopo. hunc esse sensum: quod solers per ultima. i. per passionem, & effectum, & subiecta, cognoscit causam, quæ medium demonstrationis est quod exemplo ostendit: nam per splendorem uersus solem, quod est posterius, cognouit illuminari à sole, quod est medium. & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, scilicet, omne quod illuminatur à sole, splendet uersus solem. Hæc demonstratio est, & describitur litteris, omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A.

Per B. illuminari à sole, quod medium est intelligitur, per A. splendens uersus solem, quod est maius extremum, lunam per C. quod est minus, sunt enim hæc duo extrema inter quæ est illud medium.

Finis primi libri Posteriorum.

SECUNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

Quod
Aristo.
institu-
tum in
hoc li-
bro.

QUOD in hoc secundo libro Aristotelis institutum sit, non omnes eodem modo exponit Ale. enim sequens Theophrastum dicit hic agi de altero modo sciendi, qui definitio est: cum enim duo sint modi sciendi, demonstratio & definitio, & huiusque de priori satis dictum sit, nunc de definitione differitur, quam etiam sententiam sequuntur Auerr. & Lincon. & aliqui moderni, ut diximus in principio primi libri.

At Simplic. Philop. Eustrat. & Alb. hic de medio demonstrationis tractari asserunt cum enim ut dicitur 1. Prior. c. 18. non satis sit structuram syllogismorum cognoscere sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medii inuentionem, ac demonstratio quidam syllogis-

mus sit, oportuit ut non tantum demonstrationis compositionem traderet Aristot. sed facultatem componendi, quod sit per medii demonstratiui inuentionem, hocq; in hoc secundo libro sit. Quia uero definitio est unum ex mediis & potissimum, de definitione hic differitur, sed per accedens, ut medium est. Atque hæc sententia est quam nos superius sequuti sumus, & eandem modo confirmamus.

Sanctus Thomas non de medio tantum, sed de principio demonstrationis. tam complexio, quam incomplexio hic disputari affirmat, motus propter caput ultimum, in quo de complexis est sermo, sed ista sententia non placet nobis, nam de principiis complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, ut uidere est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIVM LIBER SECVNDVS. SUMMA LIBRI.

221

De quatuor mediis quæsitis, si est, quid est, quod seu quia est, & propter quid. Quomodo quid est monstratur, ac ad demonstrationem se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quæ mutuo concurrant, & quæ non; & quomodo illarum possit esse demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto veniuntur. Pariter quomodo causæ veniuntur. Postremo de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia mediis quæsitæ sunt: Et quid sit huius libri propositum.

CAPVT I.

QUÆRANTUR sunt æqualia numero ijs, quæcunque scimus.

Querimus autem quatuor, quod propter quid, si est, quid est. cum enim utrum hoc, aut hoc insit, querimus in numerum ponentes: velut utrum deficit Sol, aut non ipsum quod querimus. Signum autem huius, cum enim inuenimus quod deficit, cessauimus, & si a principio scitemus quod deficit, non quæreremus utrum. cum autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid querimus ut scientes quod deficit, & quod mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur, quæri-

Log. Tol.

mus, hæc quidem sic. Nonnulla vero alio modo querimus, ut si est, aut non est centaurus, aut Deus. Si autem est aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cum vero cognouerimus quod est, quid est querimus, ut quid igitur est Deus, aut quid est homo? Quæ quidem igitur querimus, & quæ cum inuenimus scimus, & hæc tot sunt.

Quæstiones æquales sunt numero. &c.

Aristoteles de medio disputaturus probare intendit oem quæstionem quæ sit, alicuius esse medijs, hoc est medijs petere, ut inde innotescat magnâ sciendi partem consistere in medijs cognitione, cum quali bet quæstio medijs responsione absoluitur. præmittit tñ in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit conclusionem, tot esse numero quæstiones, quot sunt ea quæ scimus & cognoscimus. non. n. hic de scientia proprie loquitur, sed large, pro cognitione intellectus vera sicut necesse est, siue sit cognitio simplex siue composita, per causam, vel sine causa.

ff Aduerte

1. Nota.

Aduerte autem, quod græcæ non habetur vocabulum quæstiones sed *ᾠρισμοί*, idest quæsitæ, nec est multum discriminis, quæsitæ enim dicuntur res ipsæ quas quærimus & de quibus dubitamus, quæstiones vero dicuntur res eedem, secundum formam dubitationis & interrogationis, voce autem conceptu significat & ordinat. talia quæsitæ, postquam iam cognita sunt, dicuntur vel scita vel inuenta, inuenta quidem si proprio ingenio comperta, scita vero siue proprio ingenio siue doctr. alterius cõperta sint.

2. Nota.

Aduerte præterea ex Philopo, quod licet omnia quæsitæ sint scita, non tñ omnia quæ sciuntur quærantur, sed solum quæ naturaliter non sunt nota, principia. n. per se nota & dignitates non quærantur, at vero sciuntur, ac ideo dicit Auerro. hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota.

Aduerte etiam ex Philo. cum audis, tot esse quæ quærantur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quæri & simul sciri, sed sensus est, tot esse ea quæ quærantur quot ea quæ post quæstionem sciuntur, imo idem re est quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent, quæro enim an luna deficiat, & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

2.

Quis sit

quæstio-

num nu-

merus.

Quæst.

Cum posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetque quatuor esset quæstiones quas exemplis explicat.

Prima est, quia est in numerum ponens, idest cum qualis res sit petimus, vt an luna deficiat, an terra moueatur; dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempe, & prædicato per verbum, Est, vt an luna sit deficiens. addidit autem hoc, nempe quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantum, vt dicemus.

Nota. 1.

Adducit aut quoddam signum ad manifestandum talem quæstionem petere qualis res sit, si. n. vis cognoscere q. qui petit an luna deficiat, talem rem petat, vt re signo hoc, nempe si postquam responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset; hoc autem ita est, si enim cognoscit lunam deficere, iam id non interrogat, & si prius sciret, nō interrogaret; & aduerte hoc signum esse applica-

dum reliquis quæstionibus, illa enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis pausant, idest cessant & absoluuntur.

In quo etiam signo nota, quomodo sciētia absoluat quæstionem, & varia scientia variam quæstionem, cum tot sint quæstiones genere, quot ipse scientiæ.

Altera est quæstio, propter quid, hæc. n. sequitur primam, postquam. n. qualis res sit cognouimus, propter quid talis sit quærimus, vt propter quid luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Quærimus aut hæc quidem sic, &c. 3

Duabus quæstionibus quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant explicatis inquit, alias duas esse aliter se habentes, sunt enim de re & quæstio simili; quarum altera est, an sit res: non dico an sit aliquid, vt an homo sit albus, vel calidus, sed an sit simpliciter, idest tantum an sit, vt an Deus sit, an Centaurus sit; similiter negatiue an non sit, post hanc altera est, quid sit, vt qd sit Deus, concludit tot esse quæsitæ quot scita, & inuenta, loquitur de inuenta scientia, quæ nobilior est quamuis id verum sit de scitis per doctrinam.

Primum Dubium de ordine quæstionum.

Circa hæc dubitabis primo de ordine harum quæstionum, nam prima omnium videtur an sit, postea quid sit; scientiæ enim sic ordinantur, non enim quid sit cognoscimus, nisi cognouerimus quod sit postea reliqua duo petimus. Simpliciter respondet id esse factum, quia a nobis notioribus præcessit, notiora autem nobis sunt cõpositiora, est autem magis cõposita quæstio, qualis res sit, quam an sit, sed hæc ratio non videtur admodum conueniens, nam ob hanc causam sequeretur quod a propter quid debet incipere.

Propterea dico, & est hoc notandum, quod non de omnibus petimus an sit, sed de rebus quæ sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiuntur, nullus petit an sint, vt dicitur 1. Poster. cap. 8. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus, leuere est qualis sit, & propter quid, cum autem sensibilia primo a nobis cognoscantur, notior enim est nobis res sensu percepta, sit vt quæstio prima non sit an sit, sed qualis sit, de illis. n. non est quæstio an sit.

Ari-

Aristoteles ergo voluit incipere a quæstionibus quæ nobis occurrunt primo, de his enim quæ a sensu remota sunt petimus an sint, & hæc posterius cognoscuntur, & hoc indicat Arist. dicens, quædam alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis a sensu.

Dices nonne quæstio quid sit, sit de sensibilibus? Dico heri quidem, tamen quia est simplex, & coniuncta cum an sit, postposita est, sicut an sit. hinc habes quod si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent, ut prima an sit, secunda quid sit, tertia qualis, quarta propter quid sit.

Secundum Dubium de numero quæstionum.

Dubitabis secundo de numero quæstionum, nam videntur esse plures, cum sint quatuor genera problematum. 1. Topic. Simpliciter tradidit hæc insufficietiam harum quæstionum: omnis quæstio aut sit essentialis, aut causalis: si essentialis, aut essentialis simplicis, & est an sit, aut cõpositæ, & est qualis res sit, si causalis, aut simplicis, & est quid sit, aut cõpositæ rei, & est propter quid. Possumus nos etiam aliter dicere, nam in scientiis hæc sunt, aut subiecta, aut passionis, aut causalis: de subiecto, est quid, de passione, quale, de causa propter quid, & quia subiectum non habet quid, nec reliqua faciunt quale aut propter quid nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit.

Et aduerte quod hic de quæstionibus rerum est sermo, nam ante omnia supponenda est uocabulorum significatio.

Ad dubium igitur respondetur, tantum has esse quæstiones, nam quamuis illa sint quatuor problematum genera, idest secundum formam logicam considerando, secundum quam aliud prædicatū est genus, aliud proprium, tamen secundum rem sub prima quæstione sunt. & ita respondet Themist. hoc secundo capite, & idem D. Thom. & Auerro. & Philop.

Tertium dubium de diuersitate quæstionum.

Dubitabis de diuersitate harum, dico esse duplex discriminem: alterum, duæ ultimæ sunt simplices, duæ priores cõpositæ, alterum duæ, scilicet an est, & qualis est,

sunt præsuppositæ, & antecedentes, nā an est, est ante quid est, qualis est, ante propter quid, reliquæ duæ consequentes, & præsupponentes, propter quid præsupponit quale, & quid præsupponit an est. quāuis in eadem re tres præsupponant an est, & cõpositæ simplices.

Quod omnis quæstio sit mediæ.

CAP. II.

Quærimus autem, cum quærimus quod, aut si est simpliciter, an est medium ipsius, aut non est? quando autem cognoscentes, aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsum propter quid quærimus, aut quid est, & tunc quærimus quid est medium.

Dico autem quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si. n. est aliquid, aut non est aliquid in talibus quærimus, simpliciter vero si est aut non est Luna, aut mox.

Contingit itaque in omnib. quæstionibus quærare, aut si est medium, aut quid est medium, causa enim est medium: in omnibus namque hoc quæritur, an ne deficit? an ne est aliqua causa, aut non? post hæc, cum cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc, quærimus.

Causa enim est quod sit non hoc, aut, illud, sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorū, quæ per se, aut secundum accidens sunt, medium est, dico autem simpliciter quidem subiectum, vt Lunam, aut Terram, aut Solem, aut triagulum, ipsum vero quid defectum, æqualitatem, inæqualitatem, si in medio, aut non: in omnibus namque his manifestum est, quod idem est quid est, & propter quid est.

ff. 2. Quid

Quid est defectus? priuatio luminis a Luna propter terrae obstructionem, propter quid est defectus? aut propter quid deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obstructa. Quid est consonantia? ratio numerorum in acuto & graui, propter quid consonat acutum graui? eo quod ratio nem habent numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperimus, quod est, quæ igitur est ratio, querimus.

5 Quod autem est mediij questio, significant quorumcunque medium est sensibile: querimus enim cum non sensimus, veluti de eclipsi si est, aut non: si vero essemus supra Lunam, non utique quereremus neque si sit, neque propter quid, sed simul utique manifestum esset: ex eo, n. quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus nanque est, quod nunc obstruitur manifestum. n. est quod nunc deficit: ex hoc autem factum utique fuit vniuersale.

6 Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est, hoc vero simpliciter & non existentium alicui, aut inexistentiū, ut quod duo recti sunt, aut quod maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ queruntur, est mediij questio, planum.

1 Querimus autem, cum querimus quia est, &c.

Numero questionum expositio, omnem questionem mediij esse contendit, idque tripliciter ostendit, primo inductione quadam per ipsas questiones, ut notat Simpl. nam in questione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in questione vero an simplici-

ter, causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quam aliquid alteri competere, vel non competere probatur, hæc autem in omni questione petitur, sed non eodem modo, nam in questione quid sit, peto causam, id est naturam rei, quæ est in potentia medium, ut notat bene Eustrat. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probandum aliquid de ipsa re. ut definitionem hominis probamus de ipso risibile: vel ad probandum ipsam rem de alio, ut per definitionem eclipsim ipsam de Luna probamus, dicitur autem medium in potentia, quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rem esse non enim ut dicit Eustrat. per animal rationale demonstratur hominem esse, cum non sit demonstratio, animal rationale est homo est animal rationale, ergo homo est: sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo.

In questione vero propter quid, peto causam, quæ est medium actus, nempe quæ assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in utraque tam, quid est, quam propter quid est questione, petitur distincte & formaliter causa, non sic in aliis questionibus duabus, nam an sit confuse petitur causam, & similiter qualis res sit.

Pro quo aduerte secundo, quod cum petitur an res sit, non petitur aliud re, quam per quid est, nam dicere an sit, & quod sit res, est asserere esse aliquam naturam vnam ex his quæ in prædicamentis sunt, sed confuse & vniuersaliter, cum vero petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distincte, unde non differunt in questione quantum ad rem, sed quantum ad rationem & modum, an sit, & quid sit.

Idem dicendum de alijs duabus: petere enim, qualis sit, id est an sol deficiat, est petere an sit aliquid medium, sed hoc virtualiter & in confuso petitur, postea in particulari petitur propter quod medium sit. nam re vera qui querit, medium petit, quo cognoscat, cum quesitum sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur.

Ex quibus fit, cum an sit, & quia sit realiter idem petant, quod quid est, & an est, atque hæc due petant causam & medium, quod

Quid
vocat
Arist.
mediū
peti.
not.

2. Not.

quod omnis questio est mediij, & causa, virtualiter, aut formaliter.

2 Dico autem quia est, aut si est, &c.

Præcedentes terminos explicat, qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter, quia est in parte, quia est simpliciter. Per an sit in parte, vel quia est in parte intelligit questionem compositam ex prædicato tertio adiacente, ut an Luna deficiat. Per an sit simpliciter, vel quia est simpliciter intelligit simplicem questionem de secundo adiacente, ut an Luna sit, an nox sit, ex quibus omnibus concludit intentum, omnem scilicet questionem esse mediij.

3 Causa enim est medium, &c.

Iuxta Eustrat. & Simpli. & alios idem iterum probat ratione syllogistica, quæ talis est causa, queritur in omni questione, medium est causa, medium ergo queritur in omni questione maiorem probat exemplo in questione qualis res est, qui enim dicit an Luna deficiat, petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid querit. minor probat, nam causa quæ est ipse esse non huius aut illius, sed simpliciter substantia, aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, ut quidam volunt, causa esse non hoc vel hoc, sed simpliciter, id est causa esse simpliciter de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est causa esse compositi ut dictum est, ita exponit Aegid. & Philo. At vero Eustr. sic exponit, causa substantia, quod vocat substantiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt substantia, aliqua prædicata.

Ista est cõis loci explicatio, quamuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, non solum Arist. intendere idem quod in ratione præcedenti, sed ostendere, quod omnis questio est ipsius quid est, hoc autem probat monstrando propter quid, quod in questione composita petitur esse idem, quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & mediij.

Vnde quando quid, & propter quid vocat idem, intellige, ut dicit Eustrat. esse idem subiecto non ratione, nam eadem definitio subiecti, vel passionis, quæ dicitur quid, est etiam propter quid sed est quid respectu Log. Tol.

solius ipsius cuius definitio est, est propter quid, ut id cuius est definitio, sic ipsam de alio probamus, vel per eam de ipso aliquid probatur. atque ita dicit Philop.

Ut quid est defectus? priuatio luminis, &c.

Exemplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid est id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demonstratione, primum exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ, si vero petas, propter quid Luna patitur eclipsim, idem respondetur propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum, quid est consonantia? dicitur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant? respondetur per idem, quia rationem habent proportionem. postea subiungit, cum querimus utrum graue & acutum consonent, ibi utrum proportionem numerorum habeant querimus, virtualiter tamen, nam concessio quod consonent, statim distincte quænam sit illa ratio & proportio querimus, cum querimus propter quid consonent, ut dictum est superius.

Quod aut sit mediij questio, &c.

Tertio probat omnem questionem esse mediij ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt ratio autem ista est, visio medio cessat omnis questio, ergo signum est omnem questionem esse mediij. antecedens patet, si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua; at si super Lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem omnia ista cognosceret, ergo cognitione mediij cessat omnis questio, tunc enim videret priuationem luminis lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsim, & quod luna inest, & propter quid cognosceret. At posset obijcere Aristoteli. nam sentire non est scire, ut dictum est lib. 1. cap. 24. respondet huic verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale a singulari, & ita talis sententia non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu.

Sicut igitur diximus, &c.

Concludit idem esse quid, & propter quid
Ff 3 quid

Obie-
ctio.
Dilu-
tio.

quid siue sic in questione simplici, siue in composita, ut alicui exponitur illa verba. Et secundum Eultra. Nihil est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passionis cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem questionem esse mediū, ut explicatum est.

Primum dubium de questione an est.

Dubatur, quomodo demonstratur res esse, ut Deum esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quam petimus an res sit, non petimus actuale rei essentiam, sed aptitudinem ita, ut res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiva. Circa dubium vero Philop. dicit hic per definitionem probari res esse, quam etiam opinionem sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominē esse demonstrari, omne animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est. Eultra. vero docet hanc rationem positam nullam esse, cum principium petat.

At vero diligenter aduerte quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse, primum effectus, sicut per visibiles effectus indagamus ea quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finem enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem ut probamus cibum esse ubique animalibus, quia viuunt tertium est materialis causa, quartum efficiēs, ut probamus pluias esse, quia vapores ascendentes sunt, quæ sunt earum materia; probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ ipsorum efficiens, at per formam rei non demonstratur, quia cum sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium dum eam sumimus ad probandum, cum igitur a singulis causarum generibus singula sumantur definitionem genera, poterit medium demonstrandæ rei esse definitio aliqua sed non formalis, qualis est illa quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant, & in hoc bene dixit Eultra.

Obiecto.

Dices, quo syllogismo rem esse demon-

strabitur dico, & a luerte, quod sicut questio quid est, præsupponit an est, ita an est, præsupponit quid nomen significat, ut dicitur Lincon.

Ante omnia igitur, & antequam mediū aliquod petatur, est iuuenda significatio vocabuli, quam tenetur dare qui negat res esse, & tunc poterimus syllogismo hypotetico probare sic; si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extitit & non est, ergo tonitrua sunt, est enim primo petenda nominis significatio illius, quam illam esse constituit. similiter qui petit an Deus sit, interrogetur quid per Deum intelligat, dicit substantiam primam mouentem & gubernantem omnia, si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus. similiter negative, quid intelligitur per vacuum, dicitur locus carens corpore, tunc, si locus caret corpore, motus esset in instanti, sed hoc non est, ergo vacuum non est, & sic per omnia media supradicta procedet demonstratio. potest etiam fieri demonstratio ostensiva, scilicet: sunt ex vaporibus pluiæ, sed sunt vapores, ergo & pluiæ.

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte in qualibet questione an sit, esse virtualiter vnam complexam de vno concesso & de altero quæsito, ut si dicas, an Angelus sit, sensus est an substantia immaterialis sit datur substantia, & dubitatur an ei insit immateriale, an vacuum sit, id est an locus carens corpore sit datur locus petitur an careat corpore, & vniuersaliter in quocunque semper est vnum datum, alterum non concessum sed quæsitum. Quoties ergo talis questio affirmatiua vel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illa demonstrantes, demonstrabimus rem esse, & sic omnis demonstratio supponit subiectum esse, nam in questione an sit demonstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij, hæc multum obliuiscere.

Quod demonstratio & definitio non sit eiusdem. Cap. III.

Quomodo autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis, & quid est definitio, & quorum, dicamus, cum dubitauerimus

rimus primo de ipsis.

Principium vero sit futurorum, quod est conuenientissimum habitis sermonibus.

2 Dubitare enim quispiam posset, an ne est idem & secundum idem de finitione scire et demonstratione? An impossibile: definitio namque ipsius quid est esse videtur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuum: syllogismi vero sunt, hi quidem priuariui, illi autem non vniuersales veluti qui quidem in secunda figura, priuariui omnes qui vero in tertia, non vniuersales.

3 Postea neque prædicatiuum omnium, qui sunt in prima figura, est definitio, ut quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio, quoniam scire, est demonstratiue demonstrationem habere: quare, si in talibus est demonstratio, planum quod non esset utique ipsorum & definitio: scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.

4 Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt, neque accidentium.

5 Amplius si definitio substantiæ quidem cognitio est: talia manifestum quod non sunt substantiæ. Quod igitur non est definitio omnis, cuius & demonstratio, planum.

6 Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demonstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius enim in quantum vnū, vna est scientia: quare si quidem sci-

re demonstratiuum est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem namque habens sine demonstratione sciet.

Amplius principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aut primæ definitiones erunt inde monstrabiles.

Sed an ne non omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demonstratio, an impossibile sit? non. n. est demonstratio cuius definitio, definitio namque ipsius quid est & substantiæ, definitiones vero apparent omnes supponentes & accipientes ipsum quid est, ut mathematicæ, quid vnitas & impar, & aliæ consimiliter.

Amplius omnis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, ut quod est, aut non est, in definitione vero nihil alterum de altero prædicatur, quæ admodum, neque animal de bipede, neque hoc de animali, neque utique de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum.

Amplius alterum est quid est, & quod est monstrare, definitio namque quid est significat, demonstratio autem, quod aut est hoc de hoc, aut non est.

Alterius vero altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc autem dico, quoniam monstratum est æquicus duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud vero totum est: hæc autem ad

se inuicem non habent sic ipsum quod est, & quid est, non enim est alterius alterum pars.

Manifestum igitur quod neque cuius definitio, huius omnis demonstratio: neque cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omnino eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neque definitio, & demonstratio, neque idem esse possunt, neque alterum in altero, subiecta etenim consimiliter utique se haberent. Hec itaque hucusque dubitata sunt.

1 Quomodo autem quod quid est, &c. **Que in tentio**
Cum idem quid, & propter quid esse docuisset, posset quid idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabile, cuius est propter quid, ob id ad hoc dissuadendum hoc capite id non esse probat, atque sic simpli. huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequentibus. Primum quomodo quod quid est, id est ipsa rei natura ostendatur de re cuius est. Alterum, quid modus inductionis, id est reductionis definitionis ad demonstrationem. Tertium quid definitio, an sit demonstratio, an aliud quid. Vltimum quomodo sit definitio.

Dicit autem nunc sumendum esse principium, quod sit accommodatum rationibus habitis, exponit Philop. & Auer. per rationes habitas, ea quae proxime dicuntur de definitione, nempe tria prima ex his quatuor, nam incipit a quarto, ut dicit simpli. per habitas etiam rationes intelligit Philop. ea quae dicta sunt, nempe quod, & propter quid esse eadem.

2 Dubitabit autem aliquis, &c.

Prima questio. Circa quartum propositum tres mouet quaestiones, quarum prima est, utrum idem, & secundum idem, quod demonstratione cognoscitur etiam definitione cognoscatur, id est an omne demonstrabile sit definibile & dicit secundum idem, nam, ut notant Temist. & Philop. de eadem subiecto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, & definitur demonstratur risibile, sed non se-

cundum idem, nam homo secundum se definitur, at de eo passionem demonstratur.

Incipit igitur argumentari probando. **Primus Argu.** non esse idem, sic, definibile est vniuersale & affirmatiuum, at quod syllogizatur non omne est vniuersale & affirmatiuum, nam in secunda figura non affirmatiuum, in tertia non vniuersale, concluditur ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. Aduerte, quod quod quid est vocat vniuersale affirmatiuum non quod sit propositio secundum se, sed quod cum eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionem.

3 Postea neque eorum quae in prima.

Possit quis obijcere, saltem demonstrabile affirmatiuum in prima figura, erit definibile, ut quod omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis contra hoc replicat, nam demonstrabile scire est eius habere scientiam, si ergo per definitionem sciri etiam potest, cum definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationem quod est inconueniens.

4 Sufficit autem fides, &c.

Argumentum secundum est ex inductione, ea, nam quae alteri insunt, siue per se, siue per accidens non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo, ut in ducendo patet, vocat autem ea quae per se, aut per accidens sunt propositiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

5 Amplius si definitio substantiae est.

Tertio idem probat, definitio est substantiae, non autem demonstratio, ergo demonstrabile non est definibile, per substantiam non solum intelligas id, quod non est accidens, sed quaecumque simpliciter essentia & natura siue sit substantia, siue accidens, ut notat Philop. essentiam enim rei definitione, eius vero passionem demonstratione de ipsa cognoscimus.

6 Quid autem cuius est definitio, &c.

Proponit alteram quaestionem, an omne definibile sit demonstrabile, dato est quod non omne demonstrabile est definibile, & probat non omne definibile esse demonstrabile, atque dicit vnam rationem praeter deum esse est pro hac quaestione, nempe si

definibile est demonstrabile, accideret quod sine demonstratione haberemus scientiam demonstrabilis, hoc autem impossibile est cum vnius secundum quod vnum est, una sit scientia, nempe aut per definitionem, aut per demonstrationem. dicit vnius secundum vnum, quia ut diximus, de uno possunt esse definitio & demonstratio, & variae scientiae secundum diuersa de illo considerata, sed secundum idem fieri non potest.

7 Amplius principia demonstratio num, &c.

Altera ratio est talis, quae in sensu causa li debet intelligi, ut bene exponit Them. sic, principiorum sunt definitiones, sed non demonstrationes, ergo non omne definibile est demonstrabile, sed aliquod erit primum & immediatum, antecedens, pro priori parte patet, nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium demonstrationes, sunt autem subiecta demonstrationum principia, ut dicitur 1. Poster. cap. 25. pro posteriore parte probatur, nam alioquin demonstrationes in infinitum procederent, si semper principia demonstrabilia essent.

8 Sed utrum sit non omnium, &c.

Tertia questio.

Questio tertia est, an saltem alicuius de finibilis sit demonstratio, & argumentatur quod non primo omnes definitio est substantiae, ac demonstrationes supponunt quod est & passionem demonstrant, non ergo vltimum definibile est demonstrabile secundo, demonstratio demonstrat aliquid esse, vel non esse, quod in praedicatione fit, at definitio hoc non ostendit, non enim definitio vnam partem de altera praedicat, ut rationale de animali, nec de plano figura. Hic attende, ne decipiaris, non negatur quod partes definitionis ad inuicem possint praedicari, sed quod in definitione non praedicatur, non enim coniungit praedicari, nisi in propositione, at definitio non est propositio: tertio idem probat ex diuersitate quaestionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium, est autem alia quaestio quid, altera quia est, illa definitione, haec demonstratione terminatur.

9 Alterius autem altera, &c.

Possit quis dicere quamuis quid & quia

non sint idem, poterit tamen esse demonstratio una vtriusque & non ostendendi via sicut una est demonstratio trianguli quod habet tres angulos, similiter est Isosceles: ita pariter de composito quia, & de simplici quid est, responderi id esse, cum se habet sicut species & genus, quae vocat partem totum, non autem sic se habent id cuius est definitio, & id cuius est demonstratio.

Manifestum itaque, &c.

Concludit tandem quaestiones quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter nec definitionem esse demonstrationem, nec unam alterius speciem, cum non sic se habeant definibilia, & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo cuius est.

CAPUT IIII.

I Prius vero quid est, est ne syllogismus & demonstratio, aut non est, quemadmodum nunc ratio supposuit?

Syllogismus enim aliquid de aliquo monstrat per medium, ipsum vero quid est, & proprium est, & in eo quod quid est praedicatur, haec autem necesse est conuerti. Si enim A. ipsi C. proprium est planum, quod & ipsi B. & hoc ipsi C. quare omnia ad inuicem. uerum enim vero & si A. in eo quod quid est inest omni B. & vniuersaliter B. de omni C. in eo quod quid est dicitur, necesse & A. in eo quod quid est de C. dici. si uero non sic aliquis accipiet duplicans, non necesse erit A. de C. praedicari in eo, quod quid est: sed si A. quidem de B. in eo quod quid est, ipsum uero B. non de quibuscunque in eo quod quid est, ipsum autem quid est ambo eadem habebunt erit igitur & B. de C. quod quid est.

Si itaque ipsum quid est & ipsum quid erat esse ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omnino, si est monstrare, quid est homo, sit C. homo, A. vero quid est, siue animal bipes, siue aliud quid: si itaque syllogizabitur, necesse est A. de B. omni predicari, huius autem erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid est homo: accipit igitur quod oportet monstrare, namque & B. est quid est homo.

Secundo Priori cap. 21.

Oportet autem in duabus propositionibus, & primis & immediatis considerare, maxime enim manifestum, quod dicitur sit.

Qui igitur monstrant per id quod conuertitur, quid est anima, aut quid est homo, aut aliud quodcumque entium, quod ex principio est perunt. quemadmodum, si aliquis existimaret & animam esse idem sibi ipsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum seipsum mouentem, necesse est enim petere animam, quod numerum esse ipsum seipsum mouentem sic, ut idem existere.

Non enim si A. sequitur B. & hoc C. erit A. quod quid erat esse ipsius, C. sed verum erat dicere, erit solum, neque si est A. quod quid est, & de B. predicatur omni, hoc enim quod est animali esse, predicatur de eo, quod est homini esse: verum enim est omne homini esse: animali esse, quemadmodum & omnem hominem animal esse, sed non sic ut vnum sit. Si igitur non sic acceperit, non syllogizabitur, quod A. & ipsi C. quod quid erat esse, & substantia: si vero ita acceperit, prius erit acceptum C. quod quid erat esse

se ipsius B. quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.

Ipsius autem quid est, &c.

In hoc capite incipit questionem primam ex quatuor precedentibus discutere quomodo nempe quid est possit ostendi de eo, cuius est quid est intelligit autem per quid est naturam & essentiam rei, quare de finitione essentiali explicatur. & dubitat quare uia hoc quid est ostendamus esse quid est talis rei, inquit autem, quod rationes precedentis capitis videntur supposuisse hoc non posse ostendi, quia dictum est definibile nullum esse demonstrabile.

Syllogismus enim aliquid, &c.

Incipit probare quod syllogismo non possit monstrari, ac supponit primo syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit secundo, quid est esse proprium rei, & eiusdem predicatum predicatum proprium ad differentiam generis, quid tamen ad differentiam accidentis proprium, hanc enim duo sunt definitioni.

Tertio supponit, quod cum quid conuertatur cum eo cuius est quid, debet syllogizari per medium etiam conuertibile, ita ut omnes tres termini sint conuertibiles, cum enim conclusio vniuersalis est ex conuertibilibus, & medium erit pariter conuertibile, ut in literis explicat Aristoteles.

Supponit quarto si debet concludi, aliquid tanquam quid est de re, oportere ut utraque premissa sit secundum quid est, ut si A. probandum est esse quid de C. oportet ut A. de B. & de C. sit in quid est. & dat huius rationem, nam nisi sic premissa sumantur, non erit necesse conclusionem esse in quid est, quasi dicat poterimus quidem concludere quid est per premissas, quare non sint secundum quid est, sed tales non ostendunt necessario conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligendum quod expresse ponitur illa reduplicatio in quid dicendo, omne B. est A. in quod quid est, omne C. est B. etiam in quod quid, ergo omne C. est A. in quod quid. ita voluit multi, inter quos est Alber. Agidius. & talem uocant syllogismum

Dubium

gismum duplantem. & quidem est probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caie. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones, nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessariis immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quare hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Aristoteles nempe ut tales propositiones sumantur, quare sint in quod quid est.

Nota literam sic (sed si A. de B. in eo quod quid est, non autem B. in quocumque in eo quod quid est, id est si maior in quid non autem minor adde tu, non sequitur conclusio in eo quod quid est. (ipsum autem quid est utraque) id est si utraque est in eo quod quid est, non solum maior, sed C. B. minor, tunc conclusio erit in quid.

Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.

Concludit ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, id est in minori, ut dicit Them. in qua medium de subiecto conclusionis predicatur, quod medium cum sit quid est ipius subiecti, petitur principium, unum enim est quid & essentia rei unus, licet variis possit vocibus explicari ob id talis essentia, & erat probanda: petitur in minori, quod sit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, id est in quibus quid est semper predicatur, & in minori & in maiori.

Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quare per causas externas datur, hanc enim non dicunt quid, sed propter quod rei tantum. sermo autem est de quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur, ut dictum est. & hoc nota.

Per conuersionem igitur, &c.

Reiicit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est dicentes existimabant se demonstrare posse quid est, nempe vnam per alteram, ut de anima sumebant esse id quod a se ipsam habet, similiter esse numerum se ipsum mouentem, quare conuertitur inter se, & quid animae dicunt, & per vnam alteram probabant. Contra hos Aristoteles dicit sic etiam peti principium, nam una

illarum oportet petere in premissis de subiecto, non enim sufficit quod premissa sint essentialia, nam etiam genus essentialia est subiecto, sed debent esse sicut definitio & definitum, quare vnum esse sunt, si uero non sic sint, non concludetur quid, si autem sint sic, petetur iam in premissis quid vni ipsius animae, nota similiter hic agi de definitionibus quare dicunt quid.

Quod via diuisionis non possit demonstrari quid est.

CAPUT V.

Veramenim vero neque per diuisiones quare syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium sit rem illam esse, cum hec sint sed quemadmodum neque inducta demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus.

Etenim si dixerit respondens, Anne homo animal, aut inanimatum, postea accipiat animal, non syllogizatum fuit tursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticum, accipiat pedestre, & hominem esse totum animal pedestre, non necesse est ex dictis, sed accipit & hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est.

Non syllogisticus igitur usus sit ita progredientibus, & ad ea quare conuertitur syllogizari: quid enim prohibet hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neque quod quid erat esse significans?

Amplius quid prohibet, aut addere aliquid, aut auferre, aut supergredi substantias? hanc igitur praeimitantur quidem.

Coniungit autem soluere, si quis accipiat

accipiat ea, quæ sunt in ipso quid est, omnia, & consequens diuisione faciat petens primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium, est si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc autem necessarium, in diuidu enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est, sed siquidē alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducens forte demonstrat, sed tamē ostendit aliquid.

6 Syllogismus vero non dicit ex diuisione dicens definitionem, quemadmodū enim in conclusionibus, quæ sunt sine medijs, si quis dicat, quod his existentibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisionis definitionibus, quod est homo animal mortale, habes pedes, bipes, sine pennis propter quid iuxta unamquamque appositionem? dicit enim, & monstrabit diuisione, sicut opinatur, quod omne aut mortale, aut immortale est: talis autem oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur.

1 At vero neque per diuisionem, &c.

Probat uia diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictū est li. 1. Prior. cap. 32. quem librum uocat resolutionem circa figuras, eo quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probat autem primo quod per diuisionē quid est non ostendatur sic in diuisione non sequitur necessario conclusio ex præmissis posit, sed adhuc oportet petere a respondente præter præmissas, ergo non est uia necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est, conclusio enim debet sequi ex præmissis necessario, & non debet solum habere veritatem ex concessione, sed ex præmissis, quamuis respondens nihil det.

Hic aduerte in diuisione, de qua hic est Nota: sermo, esse duplicem processum, alter esse syllogisticum, in quo subditur diuisionem tanquam medium, & cōiunctum ex partibus est maius extremū & una species minus.

Verbi gratia, omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis. Alter processus est enthymematicus, in quo ab unius uel plurium partium exclusionē proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata omnis homo est rationalis, vel irrationalis, non irrationalis ergo rationalis: & uterque iste processus diuisio uocatur in præsentia.

Vtrum homo est animal, aut inanimatum, &c.

Probat in tali conclusionem intentam Nota: non sequi. & aduerte quod sunt duæ conclusiones, altera est ex prædicato complexo, scilicet omnis homo est rationalis vel irrationalis, & hæc quidē necessario sequitur ex præmissis, altera est, homo est rationalis, & hæc est intentā, & quæ est in quid est sed talis non sequitur ex præmissis nisi accedente ulterius concessione respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Arist. quod petat principium in tribus. primo in genere, cum enim genus sit pars ipsius quid est probandi, petitur interrogando an homo sit animal, nec ne? nam talē supremum genus est petendum, cum per diuisionem colligi nequeat. secundo petit in differentia, quia præter illas præmissas petit sibi dari hominem non esse irrationalem, similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, ut notat S. Thom. qui supponit sic esse in reliquis singularibus quæ non inducit, vel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat. tertio petit sibi dari hominem esse totum hoc, animal gressibile, bipes, absque ulla coniunctione interposita, hoc enim non probat, quamuis singulæ partes per se probarentur, quia uero exemplā posuerat in bimbri diuisione, dicit parum hoc referre, cum id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubitabis, quare definitio debet esse continua & non interpolata? nota eodem modo se habere compositum metaphysicum quod constituitur ex genere & differentia,

ferentia, & compositum physicum quod componitur ex materia & forma, nam differentia est sicut forma, genus ut materia. forma autem unitur materię sine aliquo intermedio, quia materia est quoddam ens imperfectum & inconsummatum, perfectiendum & consummandum per formam. unde sicut medietas licet alteri medietati absque medio copulatur, ita forma materię, & consequenter differentia generi: ex quo fit ut non dicamus homo est animal & rationale, sed simul animal rationale quod totum tale diuisione nullo modo probatur, sed petitur.

3 Non syllogisticus quidem igitur, & cæt.

Concludit diuisionem non concludere quod est syllogizando, imo inquit nec ea quæ alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur, ut quando aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partium diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, ut dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. cap. 32.

4 Amplius quid prohibet, &c.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est, argumentum tale est, diuisioni accidenti aliqua ex quibus non potest constare quid est, ergo non est uia certa & necessaria ad probandum quid est, quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per ultimas differentias præmittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est uiuens rationale, ut dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile aliquando fit non per ueniendo usque ad ultimas differentias, & sic definitio non fiet propria definitio, ut si dicas homo est uiuens sensibile, non ergo est uia apta diuisione ad quid est ostendendum. Vis argumenti hæc est, diuisio ipsa non ostendit an differentia sint accidentales an adæquate, an ultimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria ut ostendatur quid est, non ergo est uia apta ad id ostendendum & probandum.

Contingit autem soluere &c.

Possit aliquis dicere argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est adæquata, & descendendo usque ad ultimam speciem, in tali diuisione quid est ostenditur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictum est in argumento primo, est tamen uia quædam bona pro manifestando quid est, sed non uia syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe uiuere tale, sed non syllogizandi uia.

Syllogismus autem non dicit ex diuisione, &c.

Docet per diuisionem uenientem definitionem non syllogizare, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid non est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, & propter quid homo est animal rationale, bipes, ergo non est syllogizata maior patet in conclusionibus, quæ necessaria afferunt, siue aliquo medio probante, quantum contingit petere propter quid minor probatur, nam quamuis demus singulas definitionis partes, ut opinio illorum existimat, diuisione ostendi tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo definitio est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quod diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempe hominem esse rationalem aut irrationalem, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non uero irrationale, hoc uero petitur, non probatur, cū adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

Disceptratio quod ipsum quid est non monstratur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.

CAPVT VI.

Sed an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientis ipsum quidem quod quid erat esse, hoc,

hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hæc autem in eo qd quid est sola, & propriū omne: hoc enim est esse illi. An rursus accipit quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare.

Amplius quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neq; ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo sed seorsum hoc a positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrendum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illum, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certe, hoc enim posuit nobis ipsum quod quid erat esse: quare necesse est & sine qd est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.

Et si ex suppositione monstret, ueluti si malo inest diuisibile esse, contrarium inesse quibuscūque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile est indiuisibile: est igitur bono inesse indiuisibile esse.

Hinc etenim accipiēs ipsum quid erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse, alterum tamen sit: in demonstrationibus nanque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

Ad utroque uero, & ad monstratorem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantem, eadem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal

& pedestre: ex ijs enim, quæ accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed quemadmodū homo idem esset & musicus & grammaticus.

Sed utrum sit demonstrare, &c.

Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsentī duos excludit ostendendi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarii, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probent alterius definitionem.

Proponit igitur an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi. ergo animal rationale est huius definitio dicit sic non demonstrari, nā hoc modo etiam petitur principium: nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes, aliqui dicunt, quod in minori, quia petere; quod animal rationale inest homini soli, & in quid, est petere probandum, quod sit definitio, melius dicamus, quod in utraque petitur principium.

Amplius sicut, nec in syllogismo, &c.

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionem nempe, homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicuntur partes, ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam conclusionem illam esse negat, tunc definitionem syllogismi probamus, ita nec definitionem definitionis oportet probare animal rationale tanquā quid de homine, sed alio principio, quod si negetur definitum esse, tunc definitionem definitionis id probare contendimus, argumentum hoc est a simili.

Et

Et si ex conditione monstret, &c.

Alterum modum quid est probandi rei est, nempe per definitionem unius contrarii, ut bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid, est diuisibile, ergo boni natura & quid, est indiuisibile, contrariis enim contraria insunt, sed hic petitur principium, nam ad probandum unum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nonne etiam in syllogismo quoniam petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionem probandæ propositiones, sed non est æqua pars & æqualis scientia ac cognitio præmissarum, & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo.

Obiect.
Solut.

Ad utroque autem, & secundum & cetera.

Concludit argumento communi & uia diuisionis, & his utrique modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit quod homo sit animal gressibile bipes & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis nullus eorum quid est syllogizat absque principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari.

CAPVT VII.

Quomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existentibus alterum quid esse, demonstratio

enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: non enim quid est monstrat, sed quod aut est, aut non est, quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit utique sensu aut digito.

Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcūque, scire, & quod est, non ens enim nullus nouit quod est, sed quid quidē significat oratio, aut nomē, cum dixerō hircocerus, quid autem est hircocerus impossibile est scire. Verumenimvero, si monstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: de finitio enim vnum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum uero esse nulli est substantia. non enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod & nunc faciunt scientiæ. Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat: quid igitur monstrabit definiens quid est, aut triangulum? sciēs igitur aliquis definitione quid est, si est non sciēt, sed impossibile est.

Manifestum autem & secundum modos definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definiētes, quod est: nam & si est ex medio equale, sed propter quid est ipsum definitum, & propter quid hoc est circulus queritur. esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum, neque

neque enim, quod possibile est esse quod dicitur, assignant definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem, sed semper licet dicere propter quid.

Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset utique definitio oratio idē quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & non substantiarum esset utique & non entium, significare enim licet & nō entia. Amplius omnes orationes definitiones utique essent: esset enim nomen ponere cuicumque orationi: quare definitiones utique disputaremus omnes, & illas definitio utique esset.

Amplius nulla scientia demonstraret utique, quod hoc nomen quid significat, neque definitiones igitur hō assignant. Ex his igitur neque definitio & syllogismus videtur idē ens, neque eiusdem syllogismus, & definitio. Ad hanc autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum quid est, neque definitione, neque demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definiens, &c.

Intētio
Aristot.
hoc ca.

Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc quid est non posse illo modo monstrari. posset enim quis dicere, quid est ostendi per definitionem, ut animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendendo quod ipsa definitio, quamvis dicat quid, non tamen ostendit cuius sit illud quid, & hoc est institutum capitis præsentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id sit ex quibusdam principis positis aliquid necessario inferendo, & sic non, cum ille probandi mo-

us sit syllogisticus & demonstrativus, aut ex singularibus inferendo totum & universale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quam negatio: definitio negatio non est, imo nec affirmatio, cum non sit propositio, aut demonstratio sensu, nempe opponendo & obijciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando; & sic non, hoc enim singularem sensibilem est, nullus vero superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Amplius quomodo monstrabit.

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, nō cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docendo quid nomen significet posse cognosci, ante quam rem esse cognoscamus, at quid sit, siue an sit præsupposito inquit cognosci.

Minorem probat primo definitio, sicut & demonstratio unum demonstrat, at qui rei, & esse rei non unum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo de definitione utrumque simul innotebit.

Secundo probat minorem, definitio rei explicat substantiam demonstratio vero, quæ substantiam cōsequuntur, at esse rei non est eius substantia, cū nō sit genus, nec sit differentia, nō ergo diffinitione ostendi pot.

Tertio idem exemplo probat, nam demonstratio accipit quid est pro medio, & rem esse probat, ut quid sit triangulus supposito, quod sit demonstrat, non ergo definitio id ostendit.

Nota hic triāguli sumi, ut est passio, & quæ sit, & adverte istud argumentum, nā ob id cōcludet, nunquā cognosci definitio nem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, ubi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, ut dicemus.

Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur anima c. 4. & 1. Meth. cap. 7. ex hoc loco Thomista colligunt essentiam, & existentiam realiter distingui, nā dicitur per hominem substantiam per esse existentiam intelligi, sed hanc questionem determinare non est huius loci; sensus Arist. hic fortan est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id quod per tale essentiam

Dubiū
primū.

sentiam est, ut homo est, id quod per essentiam eius est, hominis vero esse, quod existit, fortan hic est verissimus Arist. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum vero hominem naturam in concreto.

Dubiū
secundū.

Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundum rem homo & humanitas idem dicunt, nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiam humanitas differunt tamen in modo significandi, nam humanitas dicit naturam per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit ut in aliquo receptam.

Hinc est quod homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insit suppositis, homo ut homo, quamvis non includat accidens ullum, cum sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas cum sit secundum modum forme excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam sit, quod cum homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas vero excludat, compositum dicatur homo, quia habet hoc, nempe non excludere accidentia & existentiam actualement, ac propterea dicitur aliud homo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quod alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi denuntur, quæ non conceduntur huiusmodi tanquam excludente ea a se, sed de his hactenus pro isto loco.

Manifestum est & secundum nūc modos, &c.

Tertio idem inductione per ipsos definitionum modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitio nem aliquam concisus verbis nempe figura, in cuius medio est punctum, a quo lineæ usque ad circumferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit.

Log. Tol.

fit, nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusvis, ut montis acerei, cū adhuc de circulo possit quis petere an sit, & quid sit, nō enim statim definitionibus, & positis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit quid est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c.

Quarto probat definitionem adhuc nō ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, ut probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici non potest, si enim definitiones non nisi quid nominis ostendunt, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quod omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. pater, nam singulis orationibus unicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum quid significet explicaret. præterea sequitur, quod nulla scientia faceret definitiones, nam non est scientia vocabulorum significationes explicare, cum ad placitum sint, scientiæ vero sint necessarii.

Ex quibus universalem epilogum colligit, nempe definitionem & demonstrationem, nec esse eiusdem, nec esse idē, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem. hæc enim oīa disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est monstratur per aliud quid est, & quo pacto ipsius. Quid est sit demonstratio & definitio.

CAPUT VIII.

Iterum autem considerandum quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio, & ipsius quid est nunquid quodam modo est demonstratio & definitio, aut nullo modo. Quoniam autem est (ut diximus) idem scire quid est, & scire causam ipsius

Gg ipsius

ipsum si est. Ratio autem huius quod est aliqua causa, & hæc aut eadem aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & contingit demonstrare, necesse est medium esse causam, & in prima figura monstrari: vniuersale namque est & prædicatum quod monstratur. Vnus igitur modus esset vtiq; qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari, ipsorum namque quid est necesse est medium esse quid est, & proprium proprium; quare hoc quidem monstrabit, illud vero non monstrabit ipsorum quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus, quod non sit vtiq; demonstratio, dictum est prius, sed est logicus syllogismus ipsius quid est.

Intéio
Arist. in
hoc c.
Iterum autem speculandum est, &c. Vm hæcenus disputando processerit & nihil resolverit, nunc ad determinanda hæc accedit, ac primo quid definitio, & an quid est, aliquo modo ostendi possit, docet.

Nota.
Intendit ergo in hoc capite vnum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogizari, nempe per causam ipsius quid est. & aduerte quod dictum est, per quid est, re naturam intrinsecam intelligimus, per causam vero aliam à natura, efficientem, finalem, & materialem, per hæc autem ipsum quid ostendimus, sed talis ostensio logica dicitur, non quod non sit demonstratio, cum per vnam causam aliam monstramus, sed quod non sit demonstratio ostendens & probans esse quid est.

Dicit igitur cum scire rem esse sit scire causam illius esse, sequitur quod ratio rei, & definitio sit aliqua causa, hæc potest esse duplex, aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia, qualis est quæ sit per aliquam ex prædictis trib. causis, aut omnes eas, aut aliquas: nam multiplex est causalis definitio, quod si fuerit alia, aut erit demonstrabilis, id est apta ad demonstran-

dum, nempe quia est per se & necessaria, aut indemonstrabilis, id est inepta ad demonstrandum, vt si non sit per se, aut non necessaria; tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per causam quid est, & tunc omnia erunt propria, & in quid ipsius rei, cum sint causæ, si vero non fuerit apta causa, per eam nihil demonstrabitur. Subdit tamen, quod iste est vnus modus ostendendi quid est, sed logicus, quia quod sit quid rei non ostendit, vt diximus.

CAPIT. IX.

Quo autem modo contingit dicamus aggredientes rursus a principio. Quemadmodum enim propter quid quarimus habentes quod, nonnunquam vero & simul manifesta sunt, sed non prius vtiq; propter quid possibile est cognoscere, quam quod, manifestum est, quod cõsimiliter & ipsum quid erat esse non sine ipso quod est, impossibile est. n. scire quid est, ignorantes, si est.

Ipsam vero si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, vt tonitruum, quod sonus est quidam nobium, & defectum, quod est privatio quædam luminis, & hominem, quod animal quoddam est, & animam, quod est ipsum se ipsum mouens: quæcunque igitur secundum accidens nouimus quod sunt, necessarium est nullo modo se habere ad ipsum quid est, neque enim quod est, scimus: querere autem quid est, non habentes quod est, nihil querere est. De quibuscunque autem habemus aliquid, facilius: quare vt habemus quod est, ita nos habemus & ad

& ad ipsum quid est: quorum habemus aliquid ipsius quid est.

3 Sit primum quidem sic, defectus in quo A. Luna in quo C. obstructio terræ in quo B. vtrum igitur deficit, aut non? querere est, an B. sit an non? hoc autem nihil differt querere, quam si est ratio ipsius, & si sit hoc, & illud dicimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? quando autem inuenerimus simul ipsum quod, & ipsum propter quid nouimus, si per media sit: sit autem non ipsum quod nouimus, propter quid vero non.

4 Si igitur Luna C. defectus A. in plenilunio umbram non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B. si igitur ipsi C. inest B. quod est, non posse umbram facere cum nullus nostrum in medio sit, huic autem ipsum A. quod est deficere, quod quidem deficit planum, propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus est, nouimus, quid vero est non nouimus.

5 Cum autem planum fuerit, quod A. ipsi C. inest, sed propter quid inest, querere ipsum B. quid est, vtrum obstructio aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A. est enim defectus obstructio terræ, quid est tonitrus? ignis extinctio in nube, propter quid tonat? eo quod extinguitur ignis in nube, sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipsi vtiq; C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa

ignis, huic autem A. sonus, & est B. vtiq; ratio ipsius A. primi extremi: si vero rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & sit notum, dictum est.

6 Quare syllogismus quidem ipsius quid est non sit, neque demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per demonstrationem: quare neque sine demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus.

Quo autem modo contingat, dicemus, &c.

A nequam ad textus expositionem accedamus intentionem Arist. in hoc capite explicemus.

Pro quo aduerte primo, quid & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa nam definitio, quæ est quid vnius extremi, est medium & propter quid ad probandum ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso, ac propterea differre ratione dicuntur, nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secundum se, propter quid vero dicitur respectu eiusdem rei in compositione & prædicatione sumptæ, ex quo fit vt quod quid est rei terminet & aboluat duas quæstiones, & quid sit, & quia sit, nam definitio eclipsis est ipsius, & propter quid lunæ inest.

Aduerte secundo, aliter se habere passionem quæ demonstratur inesse, & subiectum de quo demonstratur, passio enim cum non aliud esse habeat, quam subiecto inesse (accidentis enim esse est inesse) fit vt non cognoscatur esse, quin cognoscatur inesse: quo fit, vt cum quid est non possit cognosci nisi res cognoscatur esse, non cognoscatur quid passionis, nisi simul cognoscendo ipsius esse, hoc autem est in demonstratione, nõ ergo contingit passio-

Gg 2 nis &c

De inté-
tione
Arist.
Primū
funda-
mentū.

2. Eud.

al. l. ob-
structio
lumi-
nis.

nis & quæ sit quid est cognosci, nisi in demonstratione, & hoc est quod Aristoteles hic intendit docere, quod non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa demonstratione, ac ob id dicit quid, & propter quid esse idem, ut quemadmodum propter quid non cognoscimus, nisi simul cum quia est, quod in demonstratione sit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

3. *Edd.*

Tertio adverte de subiecto aliam esse rationem, nam potest quidem cognosci esse absque passione, propter ea quod eius quid est supponit tantum, quod sit, non autem quale sit, sicut in passione, ideo extra demonstrationem cognoscitur, non enim eius quid est propter quid nisi respectu passionis, ac propterea tale quid est ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat a passione.

Quamvis etiam possumus dicere, quod in ipsa demonstratione cognoscitur esse quid est dum per ipsum quid est, eius probamus passionem de eo, non enim alibi manifestatur & ostenditur definitio quod sit quid, nisi cum medium in demonstratione sumitur extra demonstrationem enim tantum definitio quid de re ostendit ex suppositione, nota igitur Aristoteles. *scopu in capite.*

Ad textum accedamus, volens alterum modum tradere ostendendi quid est, similitudinem inter quid, & propter quid, ut talia sunt supponit similitudo autem in his consistit, sicut propter quid sine quia est haberi non potest, ita nec quid est sine an, & sicut quia est sine propter quid aliquid habetur, ita & an sit, & sicut propter quid, & quia simul, ita etiam quid sit, & an sit simul consequimur, hoc ergo fundamentum proponit, ut cum quid non possit cognosci, nisi cognito quod res sit, non cognoscatur quid, nisi simul cum an sit, quod in demonstratione sit.

3. Hoc autem si est aliquando quidem, &c.

Supponit etiam alterum, an sit, absque quid sit, dupliciter cognosci posse, uno modo sub conceptu aliquo accidentali, cognoscendo re, ut qui scit muscos esse, scit homines esse per accidens, altero modo scimus rem esse, aliquid ipsius rei essentielle cognoscere, ut qui scit esse privationem quadam luminis, scit eclipsim esse, & qui scit esse ali-

quid se ipsum mouens, scit animam esse.

Hos modos comparat, dicens qui scit secundum accidentem re esse, non est dispositus ad cognoscendum quid sit, quia nondum cognoscit an res illa sit, ac qui cognoscit per ipsum quid, est magis dispositus ad cognitionem perfectam ipsius quid rei, nam quo magis accedimus cognitioni an sit, eo magis cognoscimus quid sit, & tunc perfecte scimus esse, cum ipsius quid cognoscimus.

Ex quo supposito intendit colligere tunc cognosci quid passionis, cum esse cognoscimus ipsius, hoc autem fit in demonstratione, ob id in demonstratione cognoscitur quid, sicut & esse, hoc item fundamentum ostendit cognosci optime rem esse per ipsum quid, & melius quam per aliud ut exemplis ostendit & ex his duobus fundamentis intantum concludit, & nota hæc.

Quorum igitur habemus aliquid, &c.

Ostendit modo, quod scire rem esse tunc sit, cum quid cognoscimus, & hoc exemplo deducit, fiat demonstratio, interpositio terræ est eclipsis, luna terra interponitur, ergo luna eclipsatur, querere an luna eclipsatur, est querere an eclipsis sit, & illud querere, est rationem & causam, & quid petere, quibus positis ponitur eclipsis, ergo scire eclipsim esse, est scire quid ipsius quod in demonstratione sit.

Alterum exemplum ponit, cuius sensus est, quamvis varie exponatur, cum querimus an habeat angulos rectos, vel non habeat, quæ sunt partes contradictionis, id est sit in his enim rationem & quid querimus, ex quo infertur quod cum rem esse per eius quid cognovimus, quod est scire vere rem esse, tunc propter quid simul sciamus quod in demonstratione sit, ac cum per aliquid quod accidens, non per causam mediam cognoscimus, non scimus propter quid, nec quid, sed tantum quia, id est per accidens, quod imperfecte est scire rem esse, ut dictum est huius ponit sequens exemplum.

4. Sit ergo luna C. defectus A. &c.

Exemplum est cum eclipsim per medium accidentis cognoscimus.

Verbi gratia, si quis eclipsim esse cognoscit quia luna plena non facit umbram nostri corporis, cum nullum sit obstaculum

staculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscitur esse, & si secundum tale medium disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid ostendit, sed rem esse tantum.

Nota.

Adverte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto, ipsa enim recipit lumen a sole, unde illa ex parte illuminatur, secundum quam est opposita soli, eclipsatur autem, cum terra est directe inter solem & ipsam, tunc enim umbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit impedit quo minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur, Luna autem sic eclipsata non facit umbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamvis cælum totum serenum sit, quia non habet lumen, quod umbræ est causa, ac propterea est effectus eclipsis umbram non facere, & si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidens & non per quid esse cognoscitur.

Cum autem manifestum est, &c.

Concludit quando aliquid alicui inesse cognoscitur, ut eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse querere propter quid in sit, quæ quid, & rationem eius petere, ut propter quid sit eclipsis, est petere quid sit, an sit extinctio luminis ipsius, ut aliqui putabāt, existimantes a vaporibus vel magno vento extingui: vel sit conversio, ut alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando converti ad partem supernam & fieri eclipsim; vel sit interpositio, ut dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cum cur sit queritur. Similiter cum propter quid sit tonitrus queritur, quid sit queritur, ut quia sit extinctio ignis in nube ut arbitratur Empedocles, vel conclusio exaltationis in nube, ut docet Aristoteles.

Ex quibus est notum quid esse propter quid, unde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes quæ sit res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes simul rem esse: nam ob id suppositum quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione sit.

At quia definitionem passionem semper sumebat, posset quis dicere illam non esse ultimam & immediatam medium respondere postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitio

Log. Tol.

nem subiecti, quæ est præcipuum medium. Philo. explicat alias causas earundem passionum, sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.

Infert quid est in demonstratione cognosci, non tamen per demonstrationem, cognoscitur quidem in demonstratione, cum sumitur pro medio quo re esse probamus, quando res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur per demonstrationem, eo quod non concluditur & probatur sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed non per demonstrationem: vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis declaratione.

QVÆSTIO I.

De medio demonstrationis potissima.

Est communis & non facilis difficultas, quod sit medium in potissima demonstratione, cum enim sint in questione duæ partes, datum, nempe subiectum, & queritum, nempe prædicatum & passio: dubium est an potissima demonstratio sumat ut medium definitionem subiecti, an passionis, nec est dubium de quacunque demonstratione, constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est de ea quæ ex primis, immediatis, & quæ iam resolui nequeunt procedit in qua difficultate duæ sunt præcipue sententiæ oppositæ.

Prior est Alber. Aegid. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum medium dicunt, quod videtur esse Aristoteles. placentium, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumit, quod expresse docet Themistius. 2. Poster. cap. 30. & videtur sententia Gregoriorum. rationes huius sententiæ præcipue sunt hæc.

Prima, illa est potissima demonstratio quæ magis ex immediatis procedit, sed quæ sit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa, minor probatur, quia passio magis

Gg 3 imme-

immediate prædicatur de sua definitione, dicendo aptum ad risum est risibile, quam de definitione sui subiecti, dicendo animal rationale est risibile.

Secunda, si definitio subiecti esset medium potissimum, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota, & communia, hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principis per se notis, non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

Tertia definitio subiecti est idem re cum subiecto, vt animal rationale cum homine, ergo non potest esse medium, nam aliàs esset probare idem per idem. at quia posset hoc idem eis obijci qui definitionem passionis medium ponunt, responderet definitionem puram passionis non esse medium sed simul cum ea extrinseca coniungendo. non enim per priuationem hominis tantum eclipsem probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Aegid.

Posterior sententia est S. Tho. Caiet. & communis, nempe in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis, pro qua sunt duæ præcipue rationes.

Prior, illa est potissima demonstratio, quæ ex his quæ iam causam non habent procedit, sed talis est quæ medio virtut de finitione subiecti, ergo hæc est potissima, probatur minor, nam definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediate & essentialiter, & hoc non, vel inest mediate & non essentialiter, & tunc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet super c. 2. lib. 2. Poster.

Posterior ratio, quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt habere tres angulos de Isoschelé, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa, adde quod Aristot. 1. Poster. cap. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rebus dicit inesse Isoschéli, quia est figura, & hæc est vltima causa. non ergo definitio passionis, sed figura & subiecti est potissi-

mum medium. hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur, quæ alicui competunt subiecto, in duplici differentia se habere; quædam habent aliam causam extra subiectum secundum quam ei insunt, sicut eclipsis in est lunæ propter terræ interpositionem, & tonitrua acriæ concussione exhalationis cum nube: quædam aliæ insunt subiecto non per causam extrinsecam, sed quia subiecti naturam consequuntur. sicut multæ passionis, & proprietates herbarum, animalium, & aliorum.

Quia supposita distinctione fit prima conclusio: potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus.

Secunda, cum proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum, sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsem, & non per definitionem lunæ, & per concussione exhalationis, Physicus probat tonitruum, & hoc probant ista capita Arist.

Tertia, passionum posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Tho. & prior ex 4. Phys. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passionis illius rei, & 1. animæ. text. 11.

Quarta conclusio, non semper expresse probamus etiam in his passionibus per definitionem subiecti virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandum hoc. Geometra non probat expresse per definitionem trianguli quod habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædam quib. manifestat talem naturam trianguli, vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum. & per lineas æquidistantes, quibus non aliud facit, quam talium linearum compositionem exprimere ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Ex quo soluitur argumentum secundum propositum Aegid. & hæc est causa quare variis modis aliquando fit demonstratio eiusdem, hoc autem non est nisi quia natura alicuius figure variis principijs notificari potest. atque hæc sunt, quæ mihi in præsentem videntur dicenda esse.

Ad pri-

Nota
passio-
nes esse
in du-
plici dif-
ferentia.

Prima
conclu-
sio.

Secunda
conclu-
sio.

Tertia
conclu-
sio.

Quarta
conclu-
sio.

soluitur
2. arg.

Ad pri-
mum.

Ad primum Aegid. & aliorum. respon-
deo, quod propositio non dicitur imme-
diata, quæ fit per causam effectui proximam,
sed quæ non habet aliam causam per quæ
demonstrari de subiecto possit, ex huiusmo-
di enim immediatis procedit demonstra-
tio potissima, talis autem non est cum de-
finitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa
passionis definitio sit aliquando de subie-
cto demonstrabilis, nempe cum ipsum subie-
ctum causa est sola illius, vt dictum est.

Ad secu-
dam.

Ad secundum iam responsum est in co-
clusionem quartam.

Ad ter-
tiam.

Ad tertium dico cum Eustr. & Philo.
c. 2. huius 2. libri, quod definitio differt à defi-
nito, nam definitio, animal rationale, for-
mam dicit secundum hos, homo vero com-
positum ex materia & forma, vt dictum est
superius. & si sustineamus, quod etiam ani-
mal rationale continet materiam, quæ sit
de essentia rei, adhuc est distinctio ratio-
nis; nam definitio substantiæ dicit naturam;
definitum dicit naturam cum supposito,
& hæc distinguuntur. quid quod non sem-
per subiectum demonstrationis est substā-
tia, sed accidens aliquando; & tunc non
est definitio prorsus eadem cum definito,
& præterea quia aliquando prædicatum
est substantia, & tunc est idem argumentum
contra eos; & hæc de questione.

Quæ definitiones demonstrari pos-
sint, quæ non.

CAPUT X.

Est autem horum quidem altera
quædam causa, illorum vero
non est: quare planum quod & ip-
sorum quid est alia quidem imme-
diata & principia sunt, quæ & esse
& quid est supponi oportet, aut alio
modo manifesta facere, quod Arith-
meticus facit, etenim quid est vni-
tatem supponit, & quod est.

Habentium autem medium, &
quorum est aliqua altera causa sub-
stantiæ, est per demonstrationem,
quemadmodum diximus, ostende-

re non ipsum qui est demonstrans.

Definitio autem, quoniam est
oratio ipsius quid est manifestum
est, quod aliquo quidem erit oratio
quid significat nomen, aut oratio
altera nominalis, vt quid significat
quid est secundum quod triangu-
lus, cuius habentes quod est, qua-
rimus propter quid est, difficile est
autem ita accipere, quæ non nomi-
mus quod sunt, causa vero dicta est
prius difficultatis, quoniam neque
si sunt, aut non, nominamus, nisi secun-
dum accidens.

Oratio autem vna dupliciter est,
hæc quidem coniunctione, vt illas,
illa vero vnum de vno significans
non secundum accidens. Vna qui-
dem definitio est definitionis, quæ
dicta fuit.

Alia autem est definitio oratio si-
gnificans propter quid est, quare
prior quidem significat quid est,
monstrat autem non, posterior ve-
ro, manifestum est quod erit tanquam
demonstratio ipsius quid est posi-
tione differens à demonstratione.

Differt enim dicere, propter quid
tonat? & quid est tonitrus? dicit
enim hic quidem, quoniam extin-
guitur ignis in nubibus. quid au-
tem est tonitrus? sonus ignis qui
extinguitur in nubibus; quare ea-
dem oratio alio modo dicitur, &
sic quidem demonstratio continua,
sic autem definitio.

Amplius definitio tonitrus est,
sonus in nubibus, hoc autem est
ipsius quid est demonstrationis con-
clusio, immediatorum autem defini-
tio positio est ipsius quid est inde-
monstrabilis. Et igitur definitio, vna

Gg 4 qui-

quidem oratio ipsius quid est inde-
monstrabilis, una vero syllogismus
ipsius quid est causa differens a de-
monstratione, tertia autem demon-
strationis ipsius quid est conclusio.
Manifestum igitur ex dictis, & quo-
modo est ipsius quid est demonstra-
tio, & quomodo non est, & quorum
est, & quorum non est. Amplius au-
tem definitio quot modis dicitur, &
quomodo ipsum quid est monstra-
tur, & quomodo non, & quorum
est, & quorum non. Amplius autem
ad demonstrationem quomodo se
habet, & quomodo contingit eius-
dem esse, & quomodo non contin-
git.

Est autem quorundam quadam
causa, &c.

Intéio Cum definitionem in demonstratione
Arté. non per demonstrationem ostendi docui-
set, modo tractat quæ definitiones sic ostē-
dantur, quæ vero non.

Nota 1. Pro cuius exactiori intelligentia aduer-
te quatuor esse causarum genera, materia
ex qua res est, forma secundum quam est,
efficienti a qua est finis cuius gratia res est
circa has causas nota primo, quod non om-
nes res habent omnes quatuor causas, im-
materialia enim materia vacant; res ma-
thematicæ formam habent solam.

Not. 2. Nota secundo quod etiam in illis reb.
quæ has quatuor causas habent, non om-
nes sunt de illarum rerum essentia, nam
efficienti & finis de essentia nullo modo
sunt, nec materia est multum de rerum es-
sentia, sed sola forma.

Nota 3. Nota tertio, has causas hoc ordine se ha-
bere, ut omnium primum locum teneat
finis, secundum efficiens, tertium materia,
ultimum forma, hæc enim est quæ ultimo
producitur & habet esse, unde aliarum est
effectus. idem dico de materia respectu a-
liarum, & de efficiens respectu finis, for-
ma dicitur quid rei, & definitio, quæ secun-
dum illam formam datur dicitur definitio
quid reliquæ causæ, & quæ per eas defini-

tiones dantur dicuntur propter quid.

Ex his sic quid cum ipsum quid sit esse-
tus aliarum causarum, possit ostēdi & co-
cludi per eas, & talis est definitio p. solam
formam, & hæc non in demonstratione in-
notescit, sed per demonstrationem proba-
tur licet nō probeat quod sit quid, ut dictū
est reliquæ in demonstratione ostendunt,
& quatenus per eas cognoscimus quid rei
probantes dicuntur habere rationem for-
mæ, ex his nota est Arist. intentio.

Accedamus ad literæ explicationē. con-
stituit distinctionē rerū, ut appareat quarū
quid est probetur, quarum vero nō. inquit,
quedam habet causam, quedam nō habet,
vel absolute, vel in illa scientia ut notat S.
Th. quæ habent causam, illorum quid est,
& essentia habet causam nempe aut mate-
riam, aut finalem, aut efficientem, loqui-
tur enim de his quæ causam habent extra
essentiam & formam, & per talem causam
ostendi possunt, quamvis non demonstrēt
esse quid est, quæ vero non habet causam,
quid est nō potest ostendi sed supponi, qua-
lia sunt subiecta in scientiis & principia,
eorum enim definitiones supponuntur nō
demonstrantur, ut quid unitas, quid pun-
ctum.

Definitio autē quoniā quidē, &c. 2

Illatus ex p. dicto fundamento esse ali-
quot definitiones quæ probantur, aliquot
supponuntur, definitionem diuidit in ge-
nerali definiendo, definitio inquit, est ratio
ipsius quid, quædam est quæ quid nomen
significet explicat, siue quædam est defini-
tio nomina ponens, id est definiens, quod
idē est, ut quæ significet triángulus, vel aliud
quoduis nomen, & hanc habentes quid rei
querimus, & vocat propter quid, quia ut
diximus quid, & propter quid re idem sunt
at quia post nominis definitionem ipsum
quid rei querendum dixit, addit difficile
hoc esse, statim habere quid, cum nondum
habeamus an sit, nisi per accidentia quæ
importantur in definitione nominis.

Oratio autem una est dupli-
ter, &c. 3

Quia hanc unam esse definitionem di-
cturus erat, docet quot modis oratio dicitur

tur una asserens dupliciter unam dici, pri-
mo coniunctione, ut Petrus & Paulus, vel
orationes alie secundum quas loquimur,
secundo quia unum de uno explicat, non
per accidens, id est quia dicit aliquam na-
turam alicuius, sicut definitio una est, quia
unam dicit alicuius naturam. Philop. & a-
lii volunt definitionem nominis dici unā
per coniunctionem, quia datur per accide-
tia rei, at videtur mihi posse dici quod sit
etiam una per se, quia re uera unius nomi-
nis explicat significationem.

4 Alius vero terminus est, &c.

Alteram definitionem ponit, quæ rei
est, nempe oratio ostendens propter quid
res est, quam comparat priori definitioni,
nempe quæ dicit solum quid, nam defini-
tio quid, id est per solam formam significat
ipsum quid, sed non ostendit, cum non sit
ipsa medium, sed potius ostendatur, at de-
finitio propter quid ostendit ipsum quid,
& non differt a demonstratione, nisi sola
terminorum dispositione, quod declaravi
mus satis in primo libro.

5 Differt enim dicere propter quid
&c. et.

Cum definitionem propter quid demo-
strationem positione differentem vocaue-
rit, quam modo vocat continuam, non au-
tem definitionem quid, hoc explicat, nam
differt dicere, propter quid tonat, & quid
est tonitrus, cum enim dicitur propter quid
tonat, respondetur, quia extinguitur ignis
in nube, quæ videtur demonstratio conti-
nua, id est non distincta illatione media:
at si dicitur, quid est tonitrus, quamvis idē
dicatur, nō eodem modo, scilicet est sonus
extinctionis ignis in nubibus.

6 Amplius est terminus tonitru, &c.

Definitionem solā formalem tonitrus,
ponit, nempe est sonus nubis, quam defini-
tionem dicit esse conclusionem demon-
strationis, ut supra declarauimus ex qui-
bus colligit triplex definitionum genus, &
quæ principium tantum sunt demonstra-
tionis, ut sunt definitiones eorum quæ non
habent causam, & quæ est conclusio de-

monstrationum qualis est passionis defi-
nitio formalis, & quæ est demonstratio po-
sitione differens, qualis quæ quid rei cum
sua causa complectitur, ex quibus uniuersa-
lem epilogum colligit eorum quæ dubi-
tata sunt cap. 3. & nota epilogum eorum
quæ hactenus dicta sunt in textu.

De causarum distinctione, & quæ
mutuo concurrant. & quæ non,
& quomodo illarum pos-
sit esse demonstratio.

CAPVT XI.

Q Voniā autem scire putamus,
quando sciamus causam, cau-
se vero quatuor sunt, una quidem,
quod quid erat esse, una autem, qui-
bus existentibus necesse est hoc esse,
altera vero quæ aliquid primum mo-
uit, quarta autem cuius causa om-
nes istæ per medium monstrantur, &
hoc enim quod cum sit hoc, neces-
se est esse, una quidem accepta pro-
positione non est, duabus autem ad
minimum, hoc vero est, quando v-
num medium habeant: hoc igitur
vno accepto, conclusionem neces-
se est esse.

Manifestum autem & sic, pro-
pter quid est rectus in semicirculo?
aut quod existente rectus est? sit utri-
que rectus, in quo A. dimidium
duorum rectorum, in quo B. qui
est in semicirculo, in quo C. quod
igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui
est in semicirculo, causa est ipsum
B. hoc enim ipsi A. æquale est, hoc
autem C. ipsi B. duorum namque
rectorum dimidium est: cum igitur
B. sit dimidium duorum recto-
rum, A. ipsi C. inest, hoc autem
ciat,

erat, in semicirculo rectum esse.

Hoc uero idem est ipsi quid erat esse, eo quod hoc significat oratio, verum enim uero & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus? quare causa bellum inferendi Atheniensibus, quoniam in Sardes cum Eretrienibus irruerunt, hoc enim primo mouit. sit bellum, in quo A. priores irruisse B. Atheniensibus C. inest itaque B. ipsi C. quod est prius irruisse Atheniensibus: A. uero ipsi B. bellum inferunt enim ijs, qui prius iniuria affecerunt: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellum inferre ijs qui prius iucepere, hoc autem ipsi C. Atheniensibus, prius enim coepere, medium igitur & hic causa est, quod primo mouit.

Quorumcunque autem causa, ipsum gratia cuius, ut propter quid ambulat? ut sanus fiat, propter quid dormis est? ut conseruetur suppellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid a prandio oportet deambulare, & gratia cuius nihil differt.

Sit deambulatio a prandio C. non supernatare cibaria, in quo B. sanari in quo A. inest igitur a prandio deambulare ei, quod est facere non supernatare cibaria ad os ventris, & hoc salubre, videtur enim inesse ipsi deambulare, quod est C. ipsum B. quod est non supernatare cibaria: huic autem inest ipsum A. salubre, quare igitur est causa ipsi C. quod ipsum A. inest ipsam cuius gratia B. quod est non supernatare, hoc autem est ueluti illius ratio: A. enim ita assignabitur: pro-

pter quid autem B. ipsi C. inest, quoniam hoc est sanari, ita se habere. Oportet autem transsumere orationes, & ita magis singula apparebunt.

Generationes uero e conuerso hic & in causis secundum motum: ibi. n. medium oportet fieri primum, hic autem ipsum C. extremum, ultimum uero ipsum cuius gratia.

Contingit autem idem, & cuius gratia esse & ex necessitate, ut per lucernam egredi lumen: ex necessitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, si quidem lumen sit eo quod pertransit, & gratia cuius, ut non offendamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodum si tonat cum extinguitur ignis, necesse est stridere & strepere, ut Pythagorae dicunt minarum gratia ijs, qui sunt in tartaro, ut timeant.

Plurima uero talia sunt, & maxime in ijs, quae secundum naturam constituuntur & consistunt, haec enim alicuius gratia facit ipsa natura, illa uero ex necessitate, necessitas autem duplex, haec quidem enim secundum naturam & appetitum, illa autem ui, quae praeter appetitum est, quemadmodum lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.

In ijs uero quae a discursu, non nulla quidem nunquam a casu sunt, ut domus, aut statua, neque ex necessitate, sed alicuius gratia, quaedam uero & a fortuna, ut sanitas & salus: maxime autem in quibuscunque contingit & sic, & aliter, quando non a fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius, & sit, aut natura,

* Proprie est sonare, ut cum in aqua cadens ferrum ex tinguatur.

natura, aut arte: a fortuna uero nihil gratia alicuius sit.

Eadem autem causa est ijs, quae sunt, & factis, & futuris, quae est & ijs quae sunt: medium enim est causa praeterquam quod ijs, quidem quae sunt, quae est ijs uero, quae sunt, quae fit, factis autem facta, & futuris futura, ut propter quid factus fuit defectus? quoniam facta fuit terra in medio, sit autem, quoniam sit, erit uero quoniam erit in medio, est autem, quoniam est. Quid est crystallus? accipiat utique, quod est aqua congelata. aqua in quo C. congelatum in quo A. causa media in quo B. defectus callidi omnino: inest itaque B. ipsi C. huic autem congelatum esse, quod est in quo A. sit autem crystallus, cum sit B. factum est autem factum, erit autem futuro: sic igitur & causa, & cuius causa simul sunt, quado sunt, & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consistit.

Quoniam autem scire opinamur, &c.

Primum theorem.

Tria Theoremata in hoc capite constituit, quorum primum est, per quatuor causarum genera licere monstrare. Primo autem explicat singulas, sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. formalem uocat quod quid, quae ipsa est essentiae praecipua pars, materiale uero quae posita necesse est aliquid esse quamuis autem hoc possit dici de alijs causis, tamen in Physica proxima causa necessitatis quae talis est effectus, est materia, ut alias declarabitur. efficiens est quae mouet primo, & a quo primo incipit operatio. finalis est cuius gratias res fit. haec sunt quatuor causarum genera per quae demonstrare licet.

At qui nil sequitur necessario ex uno

solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas habet aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fieri, alias per causam non demonstrabimus necessario.

Manifestum est autem & sic, &c.

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi, si quis uelit demonstrare angulum trianguli supra semicirculum descripti esse rectum, summatque pro medio quia est medietas duorum rectorum, per materiam monstrabit, nam medietas & partes habent rationem materiae, fiet igitur sic demonstratio, omnis angulus qui est medietas duorum rectorum vel aequivalentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti est medietas rectorum duorum, aut aequivalentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. Vide Euclid. lib. tertio. Theorem. tertio hic nota non esse proprie materiam in geometricis, sed esse materiam intelligibilem, & materiam metaphysicam, quales sunt partes respectu totius.

Hoc autem idem est ei, &c.

Quantum possum conicere, sensus huius loci est, ut uelit per idem medium concludi quid, & formam rei per quam monstratur res, cum non sit aliud res ipsa: ac propterea non ponit exemplum causae formalis, quia potius ipsa cum re monstratur quam demonstret rem. literam attende, cum dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectum, & ipse suus quod idem esse, cum definitio, & nomen idem significet, causa autem rebus assignata, ipsa etiam erit causa ipsius, quod quid. Potest etiam sic exponi, quod tale medium est quod quid rei, nam hoc significat illa definitio, medietas duorum rectorum, nimirum ipsum ipsum rectum, talis autem definitio sumpta est pro medio, ut patet in demonstratione posita.

Hoc

4 Hoc autem propter quid Medorum bellum, &c.

Ponit exemplum in efficiendi causa, ut quare Athenienses bello vexantur a Medis? quia ipsi Athenienses primo iniusti fuerunt & inuasunt cum Eretriis ipsorum Medorum amicos: nempe Sardes. fiet igitur syllogismus, qui primo Medos inuadunt bello, a Medis bello vexantur, Athenienses primo Medos inuadunt, ergo Athenienses a Medis bello vexantur. hæc demonstratio est a causa efficiendi.

5 Quorumcunque vero causa, &c.

Exempla causæ finalis assignat duo, alterum est: sanare est finis deambulationis, sic qui vult sanari deambulat, qui male habet vult sanari, ergo qui male habet deambulat. Alterum est, domus finis est suppellectilia conseruari, si suppellectilia conseruari debent, oportet domos esse, sed suppellectilia conseruari debent, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos quibus causa finalis notatur, nempe propter quod deambulemus, & cuius gratia deambulemus, utrumque enim finem petit.

6 Sit ambulare post cœnam, &c.

Ingeniose vult Aristoteles ostendere efficientem, & finalem causam adinuicem se demonstrare, ac exemplum de efficiendi ponit, sumit enim pro maiori extremo sanum, pro minori deambulare, per medio cibos, non manere in ore ventriculi, hoc est digestos esse, & facit rationem per tale medium, quod est efficiens sanitatis; sic, ci bos digeri sanum est, deambulare facit ci bos digeri, ergo deambulare sanum est, hæc demonstratio ab efficiendi.

Statim dubitat, nonne sanum esse est causa finalis, ut qui deambulet cibos digerat, & eius ratio? respondet ita esse, & si rer minus conuertas, maius extremum in medium, fiet demonstratio a fine, ut si probe tur deambulans cibos digerere propter sanitatem. literæ textus per ista facile intelligitur.

7 Generationes autem e contrario, &c.

Ostendit in generatione causam efficientem & finalem aliter se habere, nam causa efficiens sit primum & habet esse, quam

effectus probandus, at in finali ipsum extremum C. nempe deambulare sit primum & finis, nempe sanitas ultimo habet esse, sensus est, efficiens primo sit ante effectum, at finis est ultimo productus, nam prius est deambulare & cibos digeri, quam sit sanitas, quamuis sanitas & finis sit primum in intentione.

Contingit autem idem & gratia, &c.

Hoc est secundum Theoremata. potest idem effectus provenire duplici ex causa, & finali, & materiali, non solum quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, utraque secundum opinionem aliorum, alterum huius effectus nimis lumen distendi per lanternæ pellem est causa finalis ne offendamus pedes, causa vero materialis est quia lumen est corpus partibilis in minores partes quam sint foramina & pori illius pellis, sic enim censebant aliqui lumen per pellem transire, at possumus aliud exemplum ponere ex Themistide. dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quod sunt ad sciendum, tamquam propter finem, similiter quia sunt ex materia subtiliori, quam ea, ex qua sunt molares obtusi ad conterendum cibum.

Alterum exemplum ponit, sonus tonitruum sit ex extinctione ignis in nube, necessario enim ignis extinctus in aqua sinit, id est sonitum facit finis autem tonitruum secundum Pythagoram est, ut patiantur qui sunt in inferno, sit ergo unus effectus ex pluribus causis.

Plurima autem huiusmodi sunt, &c.

Cum idem & a fine, & ex necessitate, id est materia, ut Philop. dicit fieri docuisset, inquit plurima esse huiusmodi, præterea quæ natura constant, id est entia naturalia, dicuntur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, quæ sunt plantæ, animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas, scilicet materia.

Nota literam, illa duo verba (hæc, illa,) sunt nominatiui casus cum natura, ut sit sensus, in his quæ natura constant, hæc

Secundum theorema.

9

hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est est quædam causa finis, est eadem causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit, est enim quædam necessitas extrinseca, quæ provenit a causa efficiendi, ut si gitta emissa sursum tendit necessario; & alia necessitas intrinseca, quæ est a principio interno rei, & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum, ut cum lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit, & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus, cum sit necessitas per se.

10 Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c.

Postquam docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet non id semper in his esse quæ ab intelligentia & intellectu sunt, id est in artificialibus. artificialia enim quædam nec ex necessitate sunt, nec a fortuna, sed tantum propter finem, ut domus, effigies: hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessario proveniunt, sed tantum propter finem: & hinc est, quod non a fortuna proveniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur a fortuna provenire, quod præter intentionem agentis particularis provenit, ut si quis domo egressus negotiandi causa, & liberatus est a morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi fortuna evenit. dico autem agentis particularis, quia illud non evenit præter intentionem agentis universalis, nempe. Dei, qui omnia præscit, & nihil ei a fortuna evenit, domus igitur & similia nunquam a fortuna eveniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.

Quædam alia artificiata a fortuna eveniunt, ut sanitas, navigationis exitus, cuius rationem Aristot. reddit, nempe quia ab alia causa provenire possunt, quam ab arte, sanitas enim etiam a natura, navigatio etiam a ventis provenit, cum autem ista a tali causa præter artem eveniant, possunt a fortuna evenire; nempe cum accidunt præter intentionem, non quod a fortuna sit generatio rei, sed cum ab illo principio præter intentionem venit, a fortuna dicitur.

In arte igitur finis est, quæ parte ab arte res proveniunt, & in hoc cum natura convenit, utraque enim est propter finem, quæ enim sunt a fortuna, non sunt propter finem, cum non sint secundum causarum particularium intentionem.

Eadem autem causa est, & in his, &c.

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo variari causam, quo effectus, quantum ad temporum varietatem, ut quare est eclipsis? quia est interpositio, quare fuit eclipsis? quia fuit interpositio, quare futura est? quia futura est, interpositio. ponit exemplum aliud præteriti, quare glacies est? reducas ad complexum sumpta significatione nominis, ut supra diximus, & nota hunc locum. reduces sic, quare aqua est congelata? quia est exhalata, puta quia partes calidæ prius evaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest variari secundum quamlibet temporis differentiam.

CAPUT XII.

11 Nisi vero quæ non simul sunt, an de sunt in continuo tempore? quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse; ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram, & ipsius fieri, si quid prius factum fuit.

Est utique a posterius facto syllogismus, principium autem & horum ipsa facta, quare & in iis quæ fiant consimiliter: a priori vero non est, ut quoniam hoc factum fuit, quia hoc posterius factum fuit, & in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque desinuti erit temporis. quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse, posterius, in intermedio

duo

1. **Q**uod nanque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.

2. **N**eque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse, factorum factum, & futurorum futurum, eorumque sunt quod fit, entium ens: id vero quod fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque de finitum, falsum enim erit dicere in intermedio.

3. **C**onsiderandum autem quid est ipsum continuum, ut post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quod non est contiguum facto, quod fit, neque enim factum facto: termini nanque sunt & individui, quemadmodum igitur neque puncta sunt sibi in vicem contigua, neque facta, ambo enim individua sunt, neque utique quod fit facto propter idem, nam quod fit, divisibile est, factum autem indivisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifeste in universaliibus de motu oportet dici de his.

4. **D**e eo igitur quod est, quomodo, cum generatio consequenter sit, se habeat medium, quod est causa, in tantum acceptum sit: necesse est enim & in his medium & primum immediata esse, ut A. factum fuit, quoniam C. factum fuit, posterius autem C. factum fuit: prius autem A. principium autem C. eo quod proximius ipsius tunc est,

quod est principium temporis, C. vero factum est, si D. factum est: cum igitur D. fit, necesse est A. factum esse, causa autem est C. cum enim D. factum est, necesse est C. factum esse, C. autem facto necesse est prius A. factum fuisse. Ita vero accipienti medium, stabitur alicubi in immediatum, an semper extra cadet propter infinitum? non enim est contiguum factum facto, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est a medio & ab ipso nunc primo. Similiter autem & in ipso erit. si enim verum est dicere, quod erit D. necesse est prius verum dicere, quod A. erit, huius autem causa ipsum C. si enim D. erit, prius ipsum C. erit, si vero C. erit, prius ipsum A. erit: similiter autem infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se. principium vero & in his immediatum accipiendum est.

5. **S**e habet autem sic in operibus, si facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides, & factum fuisse hoc* propter quid: quoniam necesse est fundamentum factum fuisse, si quidem & domus facta fuit: si vero fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est. Rursum, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum prius.

6. **I**n his autem quae non simul sunt, &c.

Cum in tertio theoremate praecedenti de causis & effectibus quae simul sunt locutus esset, nunc de causis & effectibus quae

*Nonnulli codices non habent illud, propter quid.

quae non simul sunt, sed successione procedunt quærunt, an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore, ut cum fundamenta, & muri, & domus fuit, an fiat continuo tempore, sicut videtur nobis communiter, ita ut effectus facti sit altera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua praecedens, licet simul non sint omnia.

1. **E**st igitur a posterius facto syllogismus, &c.

2. **A**ntequam questionem determiner, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens in his quae facta sunt procedendum a posteriori ad prius factum, & similiter in his quae futura sunt a posteriori futuro ad prius, sic, facta est domus, ergo facta sunt fundamenta, futura est domus, ergo futura sunt fundamenta: non licet autem a prioribus procedere, ac propterea vocat syllogismum, non autem demonstrationem.

3. **N**eque enim infinito, aut finito erit tempore, &c.

4. **P**robat, quod non sit verum dicere, quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus vltimum, sed infinite & indeterminate. neutro enim modo est verum dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta, factum est posterius, puta domus, quia sumendo tale tempus intermedium, erit quidem verum dicere factum esse prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

5. **N**eque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.

6. **N**on solum a priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec a facto ad futurum valere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt, domus erit, primo quia medium & quod per medium probatur debent esse contemporanea & congenita, ut utrumque futurum, aut utrumque praeteritum, aut utrumque in esse aut in fieri, at factum esse & futurum non sunt simul congenita: praeterea quia siue sit certum tempus, siue incertum in

quo futuram esse domum dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quod erit, cum impediri possit, & si fundamenta posita sint.

7. **S**peculandum ergo quid est continuum, &c.

8. **C**onatur modo respondere ad propositam questionem de continuitate temporis effectus & causae quae simul non sunt, ac dicit quod oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factum esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit continuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri vero sicut ipsa linea, ut igitur punctum non est continuum puncto, cum indivisibilia sint nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non dabitur pars lineae ita immediata puncto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est, at quia hoc excedebat limites logicos, remittit se ad libros Physicorum in quibus de motu in universali tractatur.

9. **D**e eo igitur quo cum eo, &c.

10. **O**stendit haec solum dicta esse ut ostendatur quomodo in his quae consequenter & successue sunt sit causa media accipienda, nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, quo ista immediata sint, licet aliquid ex Philosophia misceatur. Quo autem modo sint immediata docet, primo repetendo principium quod sit, hoc autem est vltimum factum esse, per hoc enim probatur prius, ut A. esse, nempe fundamenta, quia C. est, nempe quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nempe domus est, semper autem vltimum dicitur principium quia proximum est ipsi nunc praesenti, quod dicitur principium temporis.

11. **H**ic nota quod sicut in linea datur principium incipiendo extrinsece, nempe a puncto primo versus lineam, non autem datur principium a linea versus punctum, ita datur principium a facto esse incipiendo, quod nunc, versus, antecedentia, non tamen a prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id a posteriori sumendum.

Nota.

7. Hoc autem se sic in operibus &c.

CAPVT XIII.

Quoniam autem videmus in
his quæ fiunt, circulo genera-
tionem quãdam esse, contingit hoc
esse, si quidem sequantur se inuicem
medium & extra: in his enim ipsum
conuertere est: monstratum vero
est hoc in primis, quod conuertun-
tur conclusiones, quod autem cir-
culo hoc est, in operibus autem ap-
paret sic; madefacta terra, necesse
est vaporem fieri, hoc autem factò
nubem, hoc autem factò aquam,
hoc autem factò, necesse est mades-
centem esse terram. hoc autem erat,
quod a principio, quare circulo cir-
cui sit, vno enim ipsorum quocun-
que existente, alterum est, & illo
aliud, & hoc primum.

Tantum itaque necesse est & me-

Quoniam autem videmus in

Cum in his quæ simul non sunt causis
& effectibus a posteriori argumentum sit
mendum esse docuisset, nunc docet in qu
busdam etiam quæ non sunt sunt, nihil
referre a posteriori vel a priori incipere,
hæc autem sunt quæ mutuo & circulo quo
dam non in individuo, sed specie generat
tur adiuvicem: & in his conclusiones præ
missas, & præmissæ conuersim conclusio
nes ostendunt, vt prius dictum est, nem
pe secundo Priorum cap. 5.

Verbi gratia, si terra madafacta est, vapores erunt, si vapores; erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia; terra erit madafacta, vnde est circulus; & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapores etiā futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem veram prioris aut posterioris.

Sunt autem quædam, quæ fiunt
vniuersaliter, &c.

Theorema quoddam constituit, tale esse medium oportere, quale id quod probatur, sunt enim quædam quæ semper sunt aut sunt sine defectu, quod triangulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, quod occidat: quædam quæ frequenter eueniunt, licet aliquando deficient, vt quod vir barbâ habeat, quod pluuia sint in hyeme. eorum igitur quæ semper sunt aut sunt, & medium debet esse semper, in his vero quæ plerique & mediū ē plerumq; & probat secundum, nam si A. dicitur de B. semper, & B. de C. semper, & A. dicitur de C.

*De compositione definitionis ex suis,
partibus, & quando sunt igno-
ta quo pacto veniuntur.*

CAPVT XIII.

Quomodo igitur ipsum quod est in definitione assignatur, & quomodo demonstratio, aut definitio est ipsius, aut non est, dictum est prius. Quomodo autem oportet venari, quæ in eo quod quid est prædicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, quæ insunt semper unicuique nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus. dico autem in plus inesse, quæcunque insunt quidem unicuique vniuersaliter, at vero & alij veluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum ens inest trinitati, sed & non numero: sed & impar inest omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinariorum enim est numerus nihil autem extra numerum, & impar.

Talia itaque accipienda sunt vsq;
ad hoc, quousque tot accepta fue-
rint primum, quorum vnumquod-
que quidem in plus inierit, omnia ve-
ro non in plus sunt: hanc enim ne-
cesse est esse substantiam rei: vt trini-
tati inest omnis numerus, impar, pri-
mus, utroque modo, & vt non men-
sureretur numero, & vt non compona-
tur ex numeris: hoc igitur iam est
Log. Tolet.

Quoniam vero declaratum est nobis in superioribus, quod necessaria quidem sunt, quæ in eo quod quæd est prædicantur, vniuersalia vero necessaria sunt, trinitati autem, & cuilibet alii sic accipiuntur in eo quod quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent utique trinitas hæc. quod autem substantia sit, ex his planum est: necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, ut genus aliquid esse hoc, aut nominatum, aut innominatum: erit igitur in plus quam trinitati in existens. supponatur enim tale esse genus, ut in sit secundum potentiam in plus, si igitur nulli inest alii quam individuis trinitatibus, hoc utique esset trinitati esse, supponatur enim, & hoc substantia vniuscuiusque esse, quæ est in individuis vltima talis prædicatio: quare consimiliter & alii cuicumque ita monstratorum eidem esse erit.

Oportet autem, quando totum aliquid negotietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima, vt numerum in trinitatem & dualitatem: postea sit illorum definitiōnes tentare accipere, vt rectæ lineæ de circuli, & recti trianguli, post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrum quantorum, aut qualiū proprias passiones speculati per communia prima accidentia.

Nanque iis, quæ componuntur
ex indiuiduis, ex definitionibus erūt
Hh plana,

plana, eo quod principium est omnium definitionum ipsum simplex & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs vero secundum illa.

Diuisiones autem quæ sunt secundum differentias, viles sunt ad ita pertranseundum, vt tamen monstrât, dictum est in precedentibus: viles vero essent ita solum ad syllogizandum ipsum quid est. Atqui videtur utique, nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam a principio acciperet absque diuisione.

Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicantur prædicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcumque est, quod vnum sit, necessarium est diuidente petere.

7 Amplius vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidam aliquam diuisionem accipiat, non incidet omne in hoc: vt non omne animal aut integris aut scissis penis est, sed pennatum animal omne, huius enim differentia hæc, prima vero differentia est animalis, in qua omne animal incidit: similiter autem & aliorum vniuscuiusque, & extrinsecorum, & generum eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis, & piscis, in quam omnis piscis: ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.

8 Nihil autem oportet definiem, & diuidentem omnia scire entia, quamuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad vnumquodque non scientem vnum quodque, sine autem differentiis non esse vnumquodque scire: a quo enim non differt, idem esse huic, a quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidem igitur hoc falsum est: non enim secundum omnem differentiam alterum est: multæ enim differentie insunt eidem specie, sed non secundum substantiam, neque per se.

9 Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit, in altero quod queritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscunque prædicantur alijs differentie: manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc quorum, non amplius est differentia, habebit rationem substantie, omne autem incidere in diuisionem, si sint opposita, quorum non est medium, non est petitio: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidem illius differentia erit.

10 Ad construendam vero definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur quæ prædicantur in eo quod quid est, & hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quod hæc omnia sint.

11 Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit,

acceperit, hoc autem erit, cum acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc tamé accepto iam in inferioribus idem modus est, secundo namque aliorum primum erit, & tertium consequentiū, ablato enim superiori, quod consequitur aliorum primum erit: consimiliter vero & in alijs. Quod autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne, aut hoc, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam, vltimi vero non amplius esse differentiam, aut & statim cum vltima differentia a toto non differat specie hoc: manifestum enim quod neque plus adiacet.

12 Omnia enim in eo quod quid est accepta sunt horum, neque deficit vllum: aut enim genus, aut differentia utique esset, genus quidem igitur & primum, & hoc quod cum differentiis assumitur: differentie vero omnes habentur, non enim amplius sunt posteriora specie: namque differret utique ipsum vltimum, hoc autem dictum est non differre.

13 Querere vero oportet inspicientem ad similia & indifferentia: primum quid omne idem habent, postea rursus in alteris, quæ in eodem quidem genere sunt cum illis: sunt autem ipsis quidem eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptum fuerit aliquid omnino idem, & alijs consimiliter in acceptis omnino considerare, si idem, quousque ad unam denenerit rationem, hæc enim erit rei definitio: si

vero non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quod non esset utique vnum aliquid quod queritur, sed plura.

14 Vt dico, si quid est magnanimitas quæteremus, considerandum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent vnum omnes in quantum tales, vt si Alcidiades magnanimus, aut Achilles, & Ajax, quid vnum omnes habent? non tolerare iniuria affecti, ille enim bellauit, iste autem iratus est hic vero interemit seipsum. Rursus in alteris, ut Lysandro, aut Socrate, si utique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idem habent, & non impassibilitas circa fortunas, & non tolerantia cum iniuriantur, si vero nihil, dux utique species essent magnanimitatis.

15 Semper autem est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculi loquitur salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans.

Quomodo quidem sit quod quid est, &c.

Postquam quomodo quod quid est definitur, & qualiter in demonstratione ostendatur ostensum est, proponit se dicturum qua via definitionem venari possimus. definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem a methodo definiendæ speciei, vt vult Themist. & Philopon.

Ante omnia vero diuisionem prædicatorum essentialium statuit: quædam, inquit, essentialiter prædicantur de specie, ita tamen ut excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempe numerum, similiter prædicatur quantitas, exce-

H h a dit

dit tamen, quodammodo essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita ut excedant speciem illam, non tamen genus, sicut in par, primum, in sunt ternario in plus, quia aliis etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cum non nisi numeris insunt, ita fit etiam in aliis speciebus.

2 Huiusmodi igitur accipienda sunt, &c.

Distinctione prædicatorum essentialia de specie proposita, methodus consistit in hoc, ut circa speciem definiendam tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousque oia simul iuncta soli illi insunt speciei, licet singula separata excedant spem.

Verbi gratia est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumamus de ternario essentialia omnia, nempe quod est impar, quod est primus utrobique, & quamvis ista singula sint communia per se. (nā impar inest etiam quinario, primus utrobique binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Nota. Aduerte dupliciter dici numerum primum, vno modo quia sola unitate mensuratur & nō numero aliquo, sicut ternarius, quinaris, septenarius, & alii; altero modo quia non componitur ex numeris, quomodo soli binarius, & ternarius primi dicuntur: unde uterque dicitur primus utrobique, idest quia nec mensuratur numero, nec componitur numeris. si igitur primus, confideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum vero ternario soli. atque hæc est via definiendi speciem, quæ magis deservit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

3 Quoniam autem ostensum a nobis, &c.

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarii, & primo probat esse necessarium prædicatum, sic, in quid prædicata prædicantur necessario, illa talia prædicantur in quid, ut notum est, ergo necessaria sunt. maior patet, quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. idem dicendum in alijs omnibus a ternario, sed quod

fit substantia & definitio probatur, illa oratio prædicatur in quid de ternario, ergo vel est genus vel definitio: non genus, quia cōpeteret alijs a ternario. genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio quæ in quid, & soli inest. Dices, quo modo illæ differentie prædicantur in quid? respondet Philopo. differentiam per se in quale quod prædicari, at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid, definitio, enim in quid prædicatur.

Hic est vna difficultas notanda, an vnius speciei specialissima vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem. Sanctus Thomas hoc loco lect. 13. respondet quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam conuertibilem cum ipsa, at quia tales differentie sunt ignote, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul inuenta, quæ dicuntur essentialia, quia formam rei essentialem circumscribunt: non autem circumscribimus per accidentia propria, quæ per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Ratio Sancti Thomæ est, quia cum differentia sumatur a forma, sit autem vnicæ forma vltima in specie, erit etiam & differentia vltima. hoc idem Albertus tractat. de differentia. c. 5. & in præfati capite, & videtur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, text. 43. ubi differentias vltimas cum specie cōverti docet, & primo de partibus animalium capite primo, esse species, inquit, quæ vnicæ indigent differentia. Simplicius capite tertio ante prædicat docet Porphyrium differentias, ut in plurimum definisse, hæc autem communes sunt: ubi insinuat non deesse vltimas differentias. at Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere, sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quæ alij quoque sequuntur.

Pro hac opinione esse videtur, quod potest fieri ut omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur forsium in varijs rebus, licet simul iuncti non, nisi in illa re. & profecto hoc in homine constat nam forma i. si est principium virg, quem gradum in formis plantarum inuenimus, est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis, est etiam principium intelligendi,

* Quæstio. an sit vltima differentia simplex specierum specialissimarum. 1. opinio. D. Tho.

Ratio D. Tho.

2. Ratio Porph.

1. Ratio

telligendi, qui gradus est in Angelis, at simul intelligendo, non est nisi in homine. nam si tu dicas, intelligere hominem esse cum discursu, ac ob id non inueniri in angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniunctum sensitivo, unde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectum cum sensitivo, unde iuxta illorum sententiam ista erat ex æta hominis definitio, substantia intellectiva sensitiva.

Et quamvis hæc opinio nō careat probabilitate, tamen non est negandum posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes, quamvis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilius quā contrarium.

4 Congruum autem est cum totum, &c.

Alteram constituit methodum pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem, methodus autem consistit in tribus: primum est, ut tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species, secundum, ut singule definiantur, & sumatur id quod in eis inuenitur fuerit commune, hoc enim erit differentia illius tertium, ut prædicamentum illius inquiratur, in quo ipse est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius exposita sunt, & sic perfectam habemus definitionem.

Verbi gratia, volo definire lineam, diuidam eam in suas species, rectam, & circularem; postea singulas definiam, recta est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. circularis est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum, a quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. sumam ab utraque illud commune, nempe longitudinem sine latitudine. postea per proprietates quantitatis compertiam lineam esse quantitatem, & continuam, quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur linea est quantitas continua, Log. Tol.

longa sine latitudine, atque hæc methodus est pro genere.

Compositis. n. ex atomis, &c.

Vult Aristot. ostendere merito ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierum, nam cum genera non sint nisi ex speciebus collecta, merito per ea quæ speciebus insunt ad genus ascendimus. cum in speciebus primo inueniantur & cognoscantur.

Litera autem sic est exponenda, secundum Themist. & Philopo. quamvis aliter S. Thom. exponat. conuenientia compositis ex atomis, idest quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilibus speciebus componuntur, ex ipsarum specierum definitione erunt manifesta, propterea quod omnium principium est definitio, & quod simplex, idest generum & vniuersalium definitio. simplicis speciei principium, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis competere cognoscuntur, alijs vero, nempe generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

Sed diuisiones, quæ sunt secundum differentiam, &c.

Ut Philopo. dicit duas utilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit, præmittit tamē non demonstrari de definitione per diuisionem, ut dictum est prius.

Prior utilitas est ad ordinem inter partes definitionis, refert enim multum dicere, homo est animal mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat, nam semper partes præcedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur, propterea multum refert vnam partem, aut alteram præponere, quamvis ut dicit Aristot. hoc non demonstratur ex diuisione, sed accipitur, tamen utilis est ad hoc diuisio, nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores vero postponi.

Amplius nihil relinquendum, &c.

Altera utilitas diuisionis est, ut nihil relinquatur in definitione, relinquitur autem, H h 3 tem,

tem, cum præmittitur differentia proxime diuidens genus. signum autem cognoscendi quando differentie non sint generi adæquate, hoc est, cum enim ipsæ differentie non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximæ, ut habere scissas pennas, & habere non scissas, sicut habent vespæ, muscæ, & vespertilio-nes, non sunt differentie proximæ animalis, cum non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas, hæ enim differentie aut sunt, atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentiis generi alius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt, nempe superiorum, & eorū quæ sub illo sunt, atque ex hoc colligitur prædicta utilitas ad definitiones.

Nihil tamen oportet definientem, &c.

Excludit errorem quendam, quem Theophrastus & Philop. tribuunt Pseusippo nepoti Platonis; hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia a quibus differt, sine differentia vero non cognosci quicquam, nam a quo non differt, est idem cum eo, a quo vero differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia nisi aliis omnibus cognitis, non contingit diffinire, aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc relict Arist. ac primo illud fundamentum refutat, nempe quod differt ab alio alterum est ab eo. hoc docet esse falsum, nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, idest diuersum in substantia ab alio cum non omnis differentia sit essentialis ex quo fit ut ad cognoscendum quid res sit, non sit opus omnia cognoscere, cum saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

Postea cum accipiatur omnia, &c.

Respondet modo non opus esse cognoscere omnia in particulari, a quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & diffinitum accipiatur in vna, satis erit ut cognoscatur differe ab omni-

bus aliis, quibus inest opposita differentia licet non cognoscantur illa omnia in particulari, ut satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale, & hominem esse rationale, ut cognoscatur ab aliis omnibus animalibus differe, quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter nempe esse irrationalia.

Quod si dicas, unde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale? fortan erit aliud, respondet Arist. non posse esse aliud quia differentie sunt immediate oppositæ ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur, quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantum rem definientem esse sub oppositis differentiis.

Ad probandum autem terminum per diuisiones &c.

Post methodos definiendi traditas, vult docere diuisionem esse utilem ad definitionem probandam, non quidem demonstratiue, ut dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare, primum est, ut non accipiantur in diuisione nisi tantum essentialia, & non accidentia aliqua, alterum, ut ordinate accipiantur talia prædicata, ut primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter. tertium, ut sumantur omnia membra diuisionis usque ad ultimam speciem; vel usque ad illud quod definiri debet.

Est autem vnum horum, &c.

Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt, primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accedens per sua problemata, idest per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Obseruabitur secundum, si primum prædicatum fuerit loco primo, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferuntur ex ipso, ut viuens est primum quam animal, nam omne animal est viuens, non econtra omne viuens animal, & idem obseruabitur in sequentibus, nam semper respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Obser-

Obseruabitur vero tertium duplici signo, primo ne intermedia præmittantur, sumendo differentias adæquatas, quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis, nam cum adæquate sunt, exacte diuidunt genus vniuersaliter sumptum, ut diximus paulo superius in hoc capite. secundo, ut diuisio procedat usque ad ultimum, quod cognoscitur, quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere, vel si sumamus, est idem cum ipso toto, unde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta rationale, est conuertibilis & idem cum homine, diuisiua vero differentia debet esse inferior.

Omnia enim in eo, quod quid est, &c.

Probat modo per talem diuisionem recte colligi & probari definitionem, nam omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum, similiter nihil erit diminutum, nam non deest genus, cum acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia usque ad ultimam accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

Querere autem oportet intendere, &c.

Intèrio
Aristo.

Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hic intendat. Sanctus Thomas enim vult, ut hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem, Alber. vero & Egid. ut tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei, at potius mihi videtur dicendum cum Theophrast. & Philop. quod Arist. doceat modum separandi æquiuocum a genere, quia sæpe accipit, ut videantur genera, quæ tam sunt æquiuoca, traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Via autem hæc consistit in his. primo ut illius propositi generis sumamus illa singularia quæ censentur vnius speciei, & consideremus ea in quibus sunt similia & indifferentia. secundo, ut sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen a priori sub illo

genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia. tertio, ut utraq; comparemus, & videamus an in aliquo communi conueniant in illis similitudinibus reperto, si enim hoc est erit huius communi definitio, si vero ratio non est vna communis est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

Verbi gratia, volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quædam animalia habeant aliquid commune, quo dicuntur animal, & inueniam esse sensibilia rationalia. postea sumam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod si utraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuersum & genus erit.

Ut dico, si quid est magnanimitas, &c.

Exemplum proponit Arist. si velis quid sit magnanimitas definire, prius considera eos qui magnanimi dicuntur vnius speciei magnanimitatis, ut Achilem, Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur quia noluerunt pati iniuriam, Ajax enim occidit se propterea quod arma Achillis fuerunt sibi denegata, Achilles vero abstinit se a bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone, Alcibiades pugnavit contra suos, quia propter accusationem a bello fuit reuocatus omnes hi conueniunt in hoc quod vindictam sumebant illatæ iniuriæ.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lyfandrum, hi enim magnanimi dicti sunt, quia æquo animo se haberent, tam in aduersis, quam in prosperis.

Si vero fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, ut volunt græci, propterea non erit vnicæ magnanimitatis definitio. Sanctus Thomas vult, quod sit aliquid commune, nempe quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriam, vel nihili facere. & utraque expositio conuenit textui.

Semper est enim omnis definitio vniuersalis, &c.

Ne quis cum singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet definitiones

non esse singularium, sed vniuersalium solum & communium, ut Medicus non considerat similitudinem huius vel illius oculi, sed in communi, nempe oculi in vniuersali, aut in specie, puta oculi colerici, sanguinei, vel alterius, itaque definit.

Aduerte Medicum habere speculationem & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quantum ad praxim, & operationem respicit singulare. Sunt autem in singulari tria consideranda, & naturam illius, & singularitatem, & totum simul suppositum, nam est principium quo actionis vel passionis, quia per quam factio vel passio singularitas est conditio necessaria actionis, vel passionis, quia non est actio physica, quæ non sit in singulari, similiter passio, dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersali, at totum suppositum est, quod agit vel patitur, agere enim vel pati suppositum est.

CAPVT XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. quapropter oportet a singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus quam in indifferetibus. Quemadmodum autem in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisse, ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea quæ singulariter dicuntur, sit in vnoquoque genere definire seorsum, ut simile non omne, sed quod in coloribus, & figuris; & acutum, quod in voce, & ita in commune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si vero neque disputare oportet translationibus, planum quod neque definire, neque translationibus, neque quæcunque dicuntur translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

1. Facile autem est magis definire singulare, &c.

Ex precedenti doctrina infer vnum, Interio Arist. facilius esse definire singularia, id est minus vniuersalia, quam communia, unde oportet ex definitione inferiorum ascendere ad superiora.

Probat primo, quia æquiuocatio impedit definitiones; hæc autem est frequentior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus vniuersalibus, quæ non habent similitudinem cum æquiuocis.

Probat secundo, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quæ incipit a particularibus, ut si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit vnumquodque per se definire, nempe simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere attendendo, ne æquiuocum definiamus.

Ex quo reicit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est, ut enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum, si enim definitiones essent, essent etiam disputationes.

Hic attende, quod hic non intendit docere speciem prius definiri quàm genus, sed a toto genere loquendo facilius est & securius definire particularia, quam communia, de quibus non constat esse genus: hoc non prohibet, quin incipientes a genere, ipsum prius definiamus.

Quo pacto problemata veniunt tum diuisione, tum etiam proportionem.

CAPVT XVI.

Ad hoc autem quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones, & diuisiones, ita vero eligere supponente genus cõe omniū, ut si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia oī animalia insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: ut si hoc est avis, qualia omnem sequantur autem, & ita semper proxima: planum enim quod habebimus id dicere, propter quid insunt consequentia

quentia ijs, quæ sunt sub communi, ut propter quid homini aut equo insunt. sit autem animal, in quo A.B. vero consequentia omne animal: in quibus autem C.D.E. alia animalia: planum igitur propter quid B. inest ipsi D. nanque per A. consimiliter autem & aliis. Et semper in aliis eadem est ratio, nunc quidem igitur secundum tradita communia nomina dicimus.

2. Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud quid visum fuerit inexistens commune, excipiente, postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequuntur, ut cornua habentia habere erinaceum, & non vtrunque dentata esse: rursus cornua habere, quæ sequitur, planum enim propter quid illis inest, quod dictum est, propter enim cornua habere inest.

3. Amplius autem alius modus est, secundum proportionale eligere: vnum enim accipere non est idem, quod oportet vocare septiū, & spinam, & os, erunt autem consequentia & his, tanquam vna quadam natura tali existente.

4. Eadem vero problemata sunt, hæc quidem eo quod idem medium habent, ut quoniam omnia contra resistantia. horum autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differentias eo quod aliorum, aut aliter sunt. ut propter quid resonat auris propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata sunt generare, omnia enim sunt refractione, sed specie altera. Aliqua vero eo quod medium sub altero mediū est, distant problemata, ut propter quid

Log. Tol.

Nilus decrescente mense magis fluit? quoniam hybernior decrescens est, & propter quid hybernior decrescens est? quoniam Luna deficit, hæc enim ita se habent inter se.

Vt habeamus proposita eligere oportet, &c.

Hoc capite ostendit diuisionem & definitionem, nempe considerationem communis & vniuersalis abstracti a particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata, & ponit tria theorematum circa hoc, quorum primum est, ut separatim consideremus vniuersalia & communia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam postea per ipsum commune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonstrare.

Vt sumamus animal, & quæ ei insunt secundum se consideremus, nempe somnum, vigiliam, sensum, motum localem, & alia, postea de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus, & sic faciendum est in quolibet alio vniuersali unde sit abstractio & decisio illius communis, & considerantur quæ ei insunt, postea sit decisio, ut eadem de inferioribus demonstremus.

Oportet autem non solum in his considerare, &c.

Secundum Theorema est, non solum oportere eligere illa communia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia etiam si nominata non sint, & considerare ea quæ eis insunt, postea de illorum inferioribus demonstrare.

Vt considerare hoc cõe, nempe habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nempe non habere dentes superiores, & habere multos ventres, nam animalia quæ cornua habent, materia dētiū superiorum in cornua cōuertitur, & ab id multos habent ventres, ut cibos postea ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre, cum dentes non habeant, non ita facile possunt cibum cōterere.

Per cornigerū igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrantur. Theorist. per hoc cõe intelligit genus inominatum, Alber. vero passionem aliquā communem, etiam si non sit genus.

Ilh; Amplius

Interio Arist. Pri.the.

Sec. theor.

Attenti-
notatio
græce
dicitur
hoc est
contrarij
status.

Amplius aliud modus est, &c.

Ter. Teorema. Tertium theorema est, ut non solum commune uniuocum sumamus, sed etiam analogum, cum ea quae probata sunt analogia etiam sunt, ut seipsum, spina, & os nihil habent commune uniuocum, sed analogum, ut enim se habet os in terrestribus ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce qui sepius dicitur, tale proportio male est sumendum, & quae communiter insunt inuestiganda, posterius enim per tale commune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c.

Merito cum multa problemata unico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quae unico medio determinantur, sicut omnes quaestiones quae per antiperistasis probantur eadem dicuntur, ut quare fontes sub terra ne sint frigidi in aestate, calidi in hieme; quare lucernae viuaciores sint vigente frigore; quare fiant grandines in autumno; & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempe antiperistasis, id est obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie, si genere, similiter & problemata, ut quare sic appareat iris; quare fiat imago in speculo; quare echo in aere; omnium horum idem est medium genere, scilicet repercussio, licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quae unicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est unius medij & hoc postea est alterius medij: ut quare nullus magis crescit in fine mensis lunaris, quia est tempus hyemalis finis mensis, iterum quare est tempus hyemalis tunc? quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem, quia ab unico medio pendent, ordine tamen quodam.

Quomodo causa & effectus se habeant inter se, & quo pacto causa veniunt, & an unius effectus plures sint cause.

CAPIT. XVII.

DE causa vero & cuius causa dubitaret utique aliquis, an

quando est causatum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, aut deficiendi erit, veluti, si huius est lata folia habere; ipsius vero deficere, est terram in medio esse: si n. non est, alia quaedam erit causam ipsorum, siue causa est simul & causatum, ut si in medio terra est, deficit, aut si latissimum est, fluunt folia.

Si vero sic simul utique essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latissimum vero in quo B. vitis autem in quo C. si itaque ipsi B. inest A. omne enim latissimum fluit folio, ipsi vero C. inest B. omnis enim vitis est latissimum, ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio, causa vero B. medium, sed & quoniam latissimum est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D. quidem latissimum, E. vero folio fluere, vitis autem in quo F. ipsi itaque F. inest E. folio fluit enim omnis vitis, ipsi autem E. D. omne enim folio fluens est latissimum, omnis igitur vitis est latissimum: causa autem est folio fluere. Si vero non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quae vero non per causam ipsius quod, quod terra quidem in medio est, nouit, propter quid autem non: quoniam ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione namque ipsius

ipsius deficere inest esse in medio: quare planum quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud.

3 An contingit unius plures esse causas? si enim est idem de pluribus primum predicari: sit A. ipsi B. primo inexistens, & ipsi C. alij primo, & haec ipsis D. E. inest igitur A. ipsis D. E. causa vero est ipsi quidem D. B. ipsi vero E. C. quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est esse, quodcumque sit causa, sed causa quidem, non tamen omnis.

4 Aut si semper uniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa uniuersale, ut folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his uniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium aequale oportet esse in his, & cuius causa, & conuerti, ut propter quid arbores folio fluunt, si itaque propter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest non cuiusque, sed arbori, est folio fluere.

5 Vtrum autem contingit non eandem causam esse eiusdem omnibus, sed alteram, aut non? an si quidem per se demonstratur & non per signum aut accidens? non potest fieri: namque ratio extremi medium est, si vero non ita contingit.

Est autem & cuius causa, & cui considerare secundum accidens, non tamen videntur problemata esse. si vero non, similiter habebunt medium siquidem sunt aequiuoca, aequiuocum medium est: si vero ut in genere similiter habebunt, ut propter quid

& permutatim proportionale? alia enim causa est in lineis, & numeris, & eadem utique, in quantum quidem linea, alia in quantum vero habens augmentum tale, eadem, ita & in omnibus: huius autem similiter esse colorum, & figuram figurarum, aliam alii: aequiuocum enim est simile in his hic quidem fortasse proportionabiliter habere latera, & aequales angulos in coloribus vero sensum unum esse aut aliud aliquid tale: quare vero secundum analogiam, eadem & medium habebunt secundum analogiam.

6 Se habet autem sic consequi, causa sibi inuicem, & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipienti cuius causa in plus est, ut extrinsecos aequales esse quatuor in plus est, quam triangulum, aut quadrangulum, omnibus vero aequaliter: quaecunque enim quatuor rectis aequales esse extrinsecos, & medium similiter est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientiae per definitionem fiunt, ut folio fluere simul sequitur vitem & excedit, & ficum & excedit, sed non omnes, sed aequale est: si igitur acceperis primum, medium ratio folio fluendi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt postea huius medium, quoniam succus congelatur, aut aliud aliquid tale, quid autem est folio fluere, congelari succum in contractu seminis.

7 In figuris vero ita assignabit, quae rentibus assecutionem causa & cuius causa, sit A. inexistens B. omni: B. vero unicuique eorum, quae D. in plus autem: B. utique uniuersale esset ijs, quae sunt D. hoc enim dico uniuersale.

vnuerſale, quod non conuertitur:

primum vero vnuerſale, cum quo vnunquodque quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedunt: iſtis itaque D. cauſa eſt iſtius A. iſtum B. oportet igitur A. in plus quam B. extendi: ſi nero non quid magis cauſa erit hoc illius ſi itaque omnibus E. ineſt iſtum A. erunt aliquid illa vnun omnia aliud a B. ſi enim non, quomodo erit dicere, quod cui ineſt E. iſtum A. oī ineſt: cui vero A. non omni iſtum E. propter quid enim non erit aliqua cauſa, vt inſit omnibus D.* ſed nunquid & quæ ſunt E. erunt aliquid vnun? Conſiderare oportet hoc, & ſit C.

Contingit itaque eiſdem plures cauſas eſſe, ſed non iſdem ſpecie. vt quod longæua ſint, quadrupedia quædam, eo quia non habent bilem volatilia vero eo, quod ſicca ſunt, aut alterum quid. Si vero ad indiuiduum non ſtatim veniunt, non ſolum vnun eſt medium, ſed & plura, & cauſæ plures: vtrum vero cauſa mediocrius, quod vnuerſale primum, aut quod ad ſingulare, ſingularibus, planum itaque ea eſſe quæ proxima ſunt vnicuique, cui ſunt cauſa, primum enim ſub vnuerſali eſſe, hæc eſt cauſa* ut iſti D. ineſſe iſtum C. iſtum A. ineſſe, cauſa: iſti igitur D. iſtum C. cauſa iſtius eſt A. iſti vero C. iſtum B. huic autem idem.

* al. B.
* Arg.
le. velu
ca eſt ip
ſum C.

De ſyllogiſmo igitur ac demonſtratione, & quid vtrunque eſt, & A. cōperat, quomodo ſit, manifeſtum eſt: ſimulat, iſti vero & de ſcientia demonſtratiua, iſtm C. idem enim eſt,

De cauſa autem, & cuius cauſa eſt, &c.

Hoc caput neſcio an a multis ſit intelledum, propter obſcūrum procedendi modum. dicam quæ mihi videntur textui maxime quadrare. dubium proponit Ariſtor. nūquid cum effectus ſit, cauſa ſit, ita vt liceat ab effectū cauſam colligere, vt ſi eclipſis, ſit terra ſit in medio, & ſi arbor deſcendit, lata habeat folia, quod eſt cauſa, argumentatur a parte affirmatiua, nam ſi effectus eſt abſque illa cauſa, ergo habebit aliam cauſam, non enim contingit effectum eſſe ſine vlla cauſa.

Si vero cauſa ſit & cauſatum &c.

Argumenta pro parte negatiua, quod non ſint ſimul effectus & cauſa, aliter, eſſet circulus a cauſa ad effectum, & econtra, vt probare vitem deſcendere, quia lata habet folia, & contra, lata habere folia, quia deſcendit. hoc argumentum ſoluit dicendo, quod iſte circulus non eſt in cauſis, ſed vna eſt demonſtratio a cauſa altera eſt ab effectū, & quia, & hoc nō eſt vllum inconueniens, vt ſuperius diximus. textus eſt apertus.

An contingit vnius plures eſſe cauſas, &c.

Argumentatur ſecundo ad probandum quod non valet ab effectū ad cauſam, poſteſt idem effectus a pluribus cauſis primis puenire, vt vituperabile a ſuperbia, & ab intemperantiā, ergo tam non ab effectū licebit colligere cauſam, non enim licet dicere, eſt vituperabile, ergo propter ſuperbiam, quia poſteſt eſſe propter intemperantiā, nec licet dicere propter intemperantiā, quia poſteſt eſſe propter ſuperbiam.

Iſta argumenta Ariſt. proponit dubitative, quia non probat antecedenſia, quia ſunt dubia & opinabilia, ſolum tangit diſcultatem hoc ergo argumento probat, qd ex effectū non licet inferre cauſam omnē, ſed diſiunctiue aliquam iſte hoc literis explicat, vt A. puta vituperabile habet duas cauſas totales, B. ſuperbiam, & C. intemperantiā, & prædicatur vituperabile de D. nempe

vt autē
cōperat
ipſi C.
cā eſt ip
ſum B.

Nota.

nempe ſuperbo, & de E. nempe intemperato, de illo per medium B. ſuperbiam, de hoc per C. intemperantiā. igitur ex ſingulis medijs colliges effectum, non ex effectū ſingulas cauſas, quia eſt ſuperior effectus, cauſa vero inferior.

4 An ſi ſemper vnuerſale, &c.

Rurſus contra hanc ſecundam rationē inſtat, quia videtur qd quando problema, ſeu propoſitiō probata eſt vnuerſalis poſterior illic, cauſa eſt vnuerſalis, & cuius eſt cauſa, id eſt paſſio eſt etiam vnuerſalis & ita omnes tres termini erunt conuertibiles, ſenſus eſt, ſi ſumatur proprium ſubiectum & vnuerſale paſſionis, cauſa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

Verbi gratia, ſi deſcendere ſumatur de proprio ſubiecto, nempe non de hac vel illa planta, ſed de illo communi omnibus his quæ deſcendunt, tunc medium etiā erit æquale, nempe quia humidum denſatur & congelatur, non quodcumque, ſed illarum plantarum talium, & tunc iſta erunt conuertibilia, & nota hic, quod vera cauſa deſcendendi eſt humidum congelari, non quod lata ſint folia, hoc enim ſignum quoddam eſt, nec opus eſt hæc declarare, cum philoſophica ſint, ſatis eſt vt exēpla intelligatur prout ſufficiūt pñti inſtituto.

5 Vtrum autem contingat, &c.

Replicat contra hoc etiam dubitando, videtur enim quod poſſit eſſe quod eiſdem effectus ſint plures cauſæ in diuerſis ſubiectis, & non vna, v. g. longæuum ineſt ceruo, & cornici, ſed illi quia caret ſelle, huic quia ſiccum animal eſt.

Iterū contra hoc dubitat, quia vſ qd quod paſſio demonſtratur per ſe, & non per ſigna, vel per accidentia (hæc n. vnus poſſit eſſe plura) tunc non poſſit eſſe qd vnus effectus plures ſint cauſæ, & pbat, nā medium eſt definitio paſſionis & maioris extremi, erit igitur ipſi æquale, ſi extremū vniuocum & medium ſimiliter, ſi vnun genus, & alterum etiā, ſi vnun analogum, etiā & alterū, vt commutari proportionalliter, & lineis, & numeris, & alijs ſimul analogice ineſt, quia alia rōne ineſt lineæ, alia ineſt ſingulis, quamuis inter ſe ſimilitudinem habeant, ſi quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

Similiter ſimile ineſt coloribus, & figuris, eſt. n. color colori, & figura figuræ ſimilis, ſed analogice, nā colores alia ratione dicuntur ſiſes, quia eodē modo mouēt viſum, alia ratione figuræ, quia latera habēt æqualia, mediū igitur huius ſimilitudinis pbanda erit analogū, ſicut & extremū ipſm.

Se habent autē, ſic conſequi, &c.

Ex hac precedentī doctriina determinat modo, cum medium tale ſumendū ſit, nēpe definitio extremi (vt oēs ſciētici ſimūt) tunc omnia futura conuertibilia, nēpe cuius eſt cauſa, id eſt maius extremum, & cui eſt cauſa, id eſt ſubiectum, & ipſa cauſa, id eſt medium, quod ſi ſub ſubiectum ſumuntur inferiora, ſingula non conuertentur, tamen omnia, ſimul, vel ſubiectum cōplectens illa conuertetur cū extremo.

Verbi gratia, habere extrinſecos angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cū triangulo, aut cum ſingulis alijs, tamen cum omnibus conuertitur ſimul, & cū ſubiecto illa continente, ſimiliter deſcendere, & humidū ſeminis denſari, cōuertuntur cum omnibus ſimul inferioribus, vocat ſuccū ſeminis, quia ex eodem humido ex quo nutriuntur folia etiam nutriuntur fructus & ſemina arborum.

Ex quo habes, quod quando ſumitur de ſinitio paſſionis, licet id non ſemper ſit, & proprium ſubiectum, conuertitur oēs termini demonſtrationis, & cauſa cum effectū, quando vero non ſumitur ſubiectum propriū, ſed inferius, non conuertitur extremū cum inferioribus ſingulis, cum omnibus tamen ſimul conuertitur.

In figuris autē ſic assignabit, &c.

Vult conſecutionē cauſæ & effectus per tentibus, per ipſas figuras ſyllogiſticas hoc declarare, & oſtendere quod poſſit aliquādo fieri vt eiſdem effectus plures ſint cauſæ, nec repugnare hoc modo ſyllogizandi.

Aduerte duos terminos in hoc textu vſe & vſe primū vſe dicitur id quod non cum alijs cōuertitur, vt animal indiuiduis hoīs vſe eſt, cum oībus enim ſimul non cōuertitur vnuerſale primum dicitur, quod licet cū alio non conuertatur, ſi ſimul cū omnibus illis conuertitur, vt homo ſuis ſingulis indiuiduis vnuerſale primum eſt.

Hoc

6

Nota.

7

Nota.

Hoc supposito sumit, sit A. puta viuens in omni B. puta animali, & animal sit in D. puta in omnibus speciebus suis, singulis sit in plus, tunc A. erit in plus quam B. nempe animal, quia erat vniuersale ipsi, viuens enim non conuertitur cū animali, alias esset illius cā, idest inferret animal, quod non est; sumit autem hic causam in inferendo, vt vult Philop. si igitur A. est in B. & B. in D. A. erit in D. per ipsum B. puta viuens de speciebus animalis, per ipsum animal. vltius, si A. viuens est superius animali, erit in aliis, puta plantis E. nempe alius ficibus, populis, & reliquis, si enim non esset in his, non esset superius A. inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B. puta ab animali, quod si ista sunt distincta a B. erit ergo A. in eis per medium aliquod, sicut inerat D. per B. si ergo inest his plantis, puta E. per medium aliud C. puta arborem, iam vnius effectus plures sunt. vnde in consequentia syllogistica vnum per multa concludi potest.

Contingit igitur eiusdem, &c.

Concludit posse vnum effectum per plures causas eiusdem generis intelligi posse demonstrari, sed nō de eadem specie, vel de eodem subiecto, sed de diuersis, vt longæum de ceruo, quia caret colera, de cornice, quia est animal siccum.

Si enim definitionem effectus proximā sumimus, effectus vniuersalis vnica est causa, vt longæui esse bene proportionatos humores.

At præter hanc causam communem, in singulis speciebus multiplicatur causa, & quo magis species multiplicatur, etiā causa, nam alia rōne est ceruus longæuus alia cornix, & alia alie species, non tamen semper, nam aliquot species eandem causam possunt participare.

Dices, vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis passionis, an ea quæ est proxima subiectis singulis respondet Arist. eā esse, quæ est proxima cuique subiecto.

Nota. Vide clare demonstrationem non sistere in definitione passionum, sed in definitione & causa proxima subiectorum, vt cā quare ceruus sit longæuus, idest D. sit A. est per C. quia est bene tēperatus, cā quare est bene tēperatus, est B. quia nō hēt coleram, hæc iam non habet vltius causam.

Si iste textus econtra legatur incipiendo a particulari causa vsque ad vniuersalem, vt quare ceruus longæuus? quia non habet coleram, vltius quare non habens coleram est longæuus? quia est bene temperatum, tunc fauet opinioni Agid. Rom. de medio passionis, sed nihil contra nos, qui aliquando definitionem passionis medium constituimus.

Tandem epilogum facit Arist. ex libro Priorum & Posteriorū simul, nēpe dictū esse iam de syllogismo in communi, & de demonstratione, & de scientia ipsa demonstratione quod idem est. hæc de capite.

Quomodo principia cognoscantur,
& quis principiorum sit habitus.

CAPVT XVIII.

DE principiis vero & quomodo sunt nota, & quis cognoscens habitus, hinc est planum addubitantibus primum: quod quidem igitur non contingit scire per demonstrationem non cognoscenti prima principia immediata, dictum est prius. Immediatorum vero cognitio vtrū eadem sit, aut non eadem dubitare posset aliquis: & vtrum scientia vtriusque, aut non, aut huius quidem scientia, illius vero alterum quid genus, & vtrum non inexistentes habitus innascentur, aut inexistentes latere.

Si itaque habemus ipsos, absurdum est: contingit enim certiores habentes cognitiones demonstratione latere: si vero accipimus, non habentes prius, quomodo vtrique cognosceremus, & disceremus ex non præexistente cognitione? impossibile nanque, quemadmodum & in demonstratione dicebamus. Manifestum igitur, quoniam neque habet

re possibile est, neque ignorantibus, & nullum habentibus habitum innascenti.

3 Necesse igitur habere quidem aliquam potentiam, non talem autem habere, quæ est his honorabilior secundum certitudinem. Apparet autem hoc vtrique omnibus inexistentes animalibus: habent enim congenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant sensum.

4 Inexistente autem sensu, in aliis quidem animalium sit permansio sensati, in aliis vero non sit, in quocunque igitur non sit, aut omnino, aut circa quæ non sit, non est his cognitio extra ipsum sentire.

5 In quibus vero inest sentientibus habere vnum quiddam in anima cum multa talia fiant, iam differentia quædam fit: vt his quid sit ratio ex talium permansione, his vero nō. Ex sensu quidem igitur sit memoria, quemadmodum dicimus, ex memoria vero, quæ plerumque eiusdem sit, experientia. multæ nanque memoriæ numero experientia vna est, experientia autem, aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtrique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium & scientiæ: si circa generationem quidem, artis, si vero circa ens, scientiæ.

6 Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab aliis habitibus sunt notioribus, sed a sensu, vt in pugna versione facta vno stante, alter, stetit, postea alter, quousque ad principium venit, anima vero est, talis, vt possit pati hoc. Quod autem dictum quidem fuit pridem, nō ma-

nifeste vero dictum fuit, rursus dicamus.

Cum enim steterit indifferentiū vnum, primum quidem in anima vniuersale est, sentitur etenim singulare, sensus vero ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed non Calliæ hominis. Rursus in his statur, quousque ad impartabilia steterint & vniuersalia, vt tale hoc animal, quousque animal, & in hoc consimiliter: planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est, sensus etenim sic vniuersale facit.

Quoniam vero habituum, qui circa discursum sunt, quibus verificamus, aliqui semper veri sunt, alii vero suscipiunt falsum, vt opinio, & ratiocinatio, vera autem semper sunt scientia & intellectus, & nullū scientia genus aliud certius est, quā intellectus: principia vero demonstrationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est, principiorum quidem scientia vtrique non erit: quoniam vero nihil contingit esse verius scientia, quam intellectus, intellectus vtrique erit principiorum, & ex his considerantibus, & quoniam demonstrationis principium non est demonstratio: quare neque scientiæ est scientia. Si igitur nullum aliud præter scientiā genus habemus verum, intellectus vtrique erit scientiæ principium, & principium quidem principii vtrique erit si autem omnis, consimiliter se habent ad omnem rem.

*Arg. I. scientia autē ad omnē rem se habet similiter. Alia sit. quæ autem omnis.

POSTERIORUM
Analyticorum.
FINIS.

DE

DE PRINCIPIIS

autem qualiter sunt co-
gnita, &c.

Postquam Arist. de his, quæ ad ipsam demonstrationem, & eius structuram pertinent hæcenus disseruerit, ac de eius medio quod sit & quomodo cognoscatur tractauit, nunc tandem de modo quo ipsa principia completa acquirantur disputat.

Dictum iam est non esse demonstratiuam scientiam abque horum immediatorum principiorum cognitione, poterit tamen aliquis tria dubitare, primo, an cognitio immediatorum, & immediatorum sit eadem, id est eiusdem rationis, secundo an cognitio principiorum immediatorum sit scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud aliud scientiæ & cognitionis genus, tertio an illi habitus, & cognitiones principiorum acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes a principio, & post notificati.

Siquidem igitur habemus ipsos.

Incipit disputare circa tertiam questionem ad utranque ipsius partem, nam si habemus tales habitus a natura, latent tamen multo tempore ut dicebat Plato, absurdum est profecto dicere quod habeamus a natura cognitiones, & habitus qui sint certiores demonstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cum nullus possit demonstrationem habere quin cognoscat istam.

Quod si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud inconueniens maius, nam cum cognitio acquisita fiat ex præexistenti cognitione, ut dictum est, oporteret ante illos habitus alias priores cognitiones & habitus ponere, quæ tamē non sunt.

Concluditur ergo non esse dicendum tales habitus inesse a natura, nec quod ex cognitione præcedenti non fiant, cum omnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat, atque cognitione sit ista ex aliqua cognitione, quæ principiorum cognitio fiat, explicat modo.

Necesse est itaque habere quandam potentiam, &c.

Intendit docere sensum inesse hominibus a natura, & ex hoc sensu puenire memoriam, & ex memoria experientiam, & ex

hac colligi per intellectum uniuersalis cognitionem, atque hoc esse principium scientiæ, unde non inesse cognitiones principiorum a natura, nec fieri ex aliis præexistentibus in intellectu, sed a sensu originem ducere, qui quidem inest nobis a natura, quod etiam docet 1. meta. cap. 1.

Dicit ergo primum necessarium, esse ante principiorum cognitionem, præcedere in nobis quandam cognoscitiam potentiam, hæc autem non est alius habitus, vel cognitio certior, & honorabilior principiorum cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione cõclufiõis, non sic inquam est illa potentia sensitua, sed est quoddam principium quo indiget intellectus ad suas intellectiõnes.

At ne quis putaret hanc potentiam hominibus esse propriam, dicit omnibus animalibus inesse, quæ dicitur sensus, animal enim eo animal est quo sensum habet, hanc potentiam vocat conaturalem, quia a natura sensum per generationem simul cum esse suo accipiunt.

Cum insit autem sensus, &c.

Non uniformiter sensum hunc animalibus reliquis, & hominibus inesse ostendit, ne quis decipiat, dicens, sicut ex sensu non sit in animali principiorum cognitio, ita nec in homine. Duas autem diuisiones facit: prima est, quod animalia præter sensum memoriam habent, quedam autem præter sensum memoriam non habent memoriam habent illa, in quibus species, & imagines rerum sensatarum manent etiam post præsentiam illarum rerum: nam hoc peccato sit memoria, illa vero non habet, in quibus non manent tales imagines, ac propterea extra rei præsentiam non sentiunt.

Nota quod dicit ista animalia non sentire nisi in præsentia obiecti illa quæ sentiunt, loquitur autem disunctiue, omnino non sentiunt in absentia, aut non sentiunt illa quorum imagines non manent, nam animalia quæ memoriam non habent, aliquando recordantur quando aliquod sensibile vehementer perceperunt, & quæ memoriā etiam habent, non recordantur, quando debilitate speciei receperunt, nec manet hoc autem est, ut intelligas memoriam fieri ex per manēna imaginum sensatarum rerum in parte interiori capitis.

In quibus autem idē sentiētib, &c.

Posterior diuisiō est, ex his memoriam habentibus, &c.

habentibus, quedam habent virtutem quæ ex multis memoriis unum colligant & inferant, quedam non habent illam, ut unum colligere possint, atque ex his quæ tale unum colligunt, sit quedam animalium differentia distincta ab omnibus aliis, quæ unum ratione & intellectu utatur, atque hic est homo, qui ex memoriis multis unum uniuersale colligit, & ratione utitur, reliquis vero id non est concessum.

Ex quo inferit ordinem cognitionum in homine, ex sensibus enim exterioribus sit memoria manentibus imaginibus rerum sensatarum, ex multis autem memoriis similibus experimentum, est enim experimentum collatio multorum singularium sensibilibus: ex hoc autem experimento, & ex toto uniuersali collecto iam, & abstracto, & factio uno propter multa, sit principium artis & scientiæ, artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ si fuerit in speculabilibus, unde principium artis & scientiæ est propositio uniuersalis collecta per intellectum ex experientia & ex memoria, & ultimo ex sensu.

Circa litteram, aut copulatiue est legendum, ut notat Philopo. hæc omnia clarius explicantur in prohemio. met.

Neque igitur insunt determinati, &c.

Insert ex prædictis responsionem tertie questionis, nempe cognitionem principiorum non inesse nobis a natura, nec fieri ex alia notiori intellectu cognitione, sed a sensu modo, qui dictus est produci, & exemplum ponit, sicut aliquando pugna existeret accidit milites hincinde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc unus stat quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec pluribus stantibus sit iterum exercitus, sic fit uniuersale ex hoc, & illo, & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria, quæ quidem dispersæ erant, sed adunantur, & colliguntur intellectu cõprehendente similitudinem omnium per abstractionem.

Quod si dicas, quomodo anima potest recipere has species & singularia in se de nouo respondent animam esse talem, ut possit pati ista, nam intellectus secundum Arist. 3. animæ tex. 32. est ut tabula rasa quæ potest rerum similitudines in se recipere.

Vnde repetit clarius modum quo in uer-

sale fiat, dicens, quando est aliqua natura secundum se una, & indifferens multis, ut homo animal, albus, & hoc per intellectum non est separata natura cõis, cum igitur talis natura sic est facta una & communis, est uniuersale, ut Petrus est homo, & ceteri etiam sunt homines, at quoniam sumitur homo per se, qui in illis est sic separatus, ita est uniuersale, ante non erat, sit autem hoc per intellectum.

Dices, nonne sensus circa uniuersalia feruntur? nam visus hæc pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum, respondet potentiam sensitivam habere ipsam naturam cõem pro obiecto, tamen actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia, intellectus vero actus est qui in uniuersalia fertur.

Huius loci declarationem vide superius lib. 1. super c. 24. unde sequitur, quod intellectus collecte & adunate intelligit naturam, quæ sensus sparsim in multis percipiunt singularibus, ac ideo per inductionem, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Quoniam autem circa, &c.

Secundam & tertiam soluit questionem ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientiæ certiorē, nempe intellectum: ex quo fit, ut non sint eiusdem rationis cognitio principiorum, & eorum quæ ex principiis derivantur.

Supponit autem duo, alterum est habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres, primus qui potest recipere falsum, ut opinio & ratio, id est syllogismus topicus qui est causa opinionis, alter est scientia, quæ est cognitio necessariorum per causam, tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum, atque hi duo semper sunt veri.

Supponit secundo, quod nulla cognitio est certior quā scientia, nisi habitus hic qui dicitur intellectus, quæ duo colliguntur ex 6. Ethic. cap. 3. tunc argumentum est horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera, non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, præterea quia scire non

non est scientia, aliàs enim esset processus in infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Ex quo colligit hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, esse principium, & principium principii, id est cognitionem qua cognoscimus ipsas propositiones primas quæ sunt principia.

Sit autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem, ut enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscimus id quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiva cognitione, ac ideo est principium.

Similiter est cognitio qua propositiones primæ, quæ ex aliis non sunt, cognoscuntur, ac propterea est principium principii, ex quibus omnibus tres proposuimus questiones solutæ sunt.

QUESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Primum. Ut sensus questionis sit manifestum, ad Not. De uerte primo duo esse genera principiorum, sensu quædam sunt rei, quædam cognitionis principia, rei principia sunt, a quibus res sunt esse accipit, sicut materia, forma, et reliquæ causæ dicuntur rei principia, cognitionis vero principia sunt, a quibus cognitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. non autem existimes quod semper differant re ista principia cum enim a posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei, ac cum a prioribus est processus, tunc eadē re sunt principia cognitionis & rei semper tñ differunt ratione, nam rei principia sunt secundum suum esse cognitionis vero secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Secundum. Aduerte secundo, quod intellectus noster duplicem habet operationem, & apprehendendi, & iudicandi: per apprehensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium vero earum veritatem vel falsitatem comprehendit, assentiendo vel dissentiendo, has autem operationes esse diversas experientia ostendit, multa enim apprehendi-

mus, de quorum veritate dubitamus; in hac utraque operatione intellectus est dependens, nam in apprehensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc a sensibus accipit, in iudicio etiam dependet ab apprehensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus apprehensis, & præterea indiget iudicium præter apprehensionem alio iudicio adiuvante, nam iudicium conclusionis pendet ex iudicio præmissarum, & quādo in intellectu iam non est aliud iudicium, quo præmissas cognoscimus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. an vero semper omne iudicium intellectus dependeat ex alio iudicio siue sensus. siue intellectus, hoc dubitatur modo, & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas, nempe quodlibet est, vel non est omne; totum est maius parte, & similes. de his enim est questio, an notæ sint per inductionem singularium, ita ut absque inductione non cognoscantur.

Est quorundam opinio, quod hæc communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret, nisi præcedente iudicio sensus per singularia. rationes autem huius sententiæ hæc sunt.

Prima, causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediante causis particularibus, ut patet de celo, & Sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur, semper enim cum his causis particularibus operatur, ac intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opus est, quod sint alij assensus, ut n. ad assensum huius conclusio nis videtur assensui harum præmissarum & principiorum, ita ad assensum principiorum videtur assensui & iudicio sensus, ut si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempe hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte, tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu comprehenditur.

Secundo, si ista principia non cognoscantur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare, ac constat hæc principia a multis esse negata, ut dicitur 4. met. & notat Auerr. 1. metaph. con. 1. ergo non cognoscuntur solo lumine in intellectu, sed per inductionem.

Circa

fund. Circa hoc aduerte non esse dubium de principiis immediatis vnius scientiæ, sunt enim multa ex his, quæ inductione cognosci debent, sed de communibus multarum scientiarum, & communissimis omnium, ut superius diximus.

Prima conclusio. Et de his est prima conclusio, solum lumen intellectus facta prius apprehensione sufficit ad certo assentiendum istis dignitatibus, patet conclusio. 1. post. c. 3. vbi ex terminis cognosci has propositiones dicit Aristot. sufficit, inquit, quid per totum, quid per partem intelligatur cognoscere, ut ita cum nullo iudicio præcedenti cognoscatur omne totum esse maius parte. vbi Alb. ut diximus comparabat has propositiones visibilibus luminosis, quæ suo proprio videntur lumine absque vilo alio extrinseco & Aegi. hoc loco dicit, sicut oculus informatus specie videt colorem, ita intellectus apprehensione facta assentit istis. Et Linc. 1. post. c. 9. præterea Arist. 2. met. c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error, præterea quia eque notum est, singulare hoc totum est maius parte, sicut omne totum est maius parte, præsertim cum per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his equalibus hæc demas equalia, remanebunt equalia.

Secunda conclusio. licet ista principia possint syllogizari, & induci, tñ non sunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad primum. Vnde ad primum argumentum respondeo, quod satis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem sit apprehensio, & præterea quia sicut lumen solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absque alio particulari iudicio, cum ille assensus principiorum sit quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus

particulares conclusionum aliarum.

Ad secundum dico quod negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius, aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori: hæc est triplex, aut virtualis, aut formalis, & hæc directa, vel indirecta: virtualis, cum negamus aliquid in alio, ut qui dicit nullum corpus esse album, virtualiter negat nullam niuem esse albam: formalis, cum aliquid in se ipso negatur: hoc vero si negatur quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si vero negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamen nescire ea quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motum & sensum, quia nesciebat intelligere quomodo si mouetur, aliquid possit pertransire infinitas partes quæ sunt in spatio.

Dico, negare principia virtualiter non arguit illa per se cognita non esse, imo quod tñ in bona consequentia aliquis concedit præmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat quodlibet est vel non est.

Dico secundo, nullus negat directe illas dignitates, cum non sit ratio directa contra eas appares.

Dico tertio, indirecte negantur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas, nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Dices, Aristot. dicit has pendere a sensu dico primo, quod loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum. Dico secundo quod etiam istæ communissimæ a sensu pendunt, quia est necessaria apprehensio terminorum, quæ non fit sine sensu.

Hæc de questione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. metaph. atque de tota enarratione in libros Posteriorum. Sit laus Deo optimo maximo, qui ad finem nos perduxit. Amen.

Finis secundi libri Posteriorum.

L A V S D E O.

Venetiis, Apud Iuntas. M.D.LXXVIII.

[Faint, mostly illegible text in two columns, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mirrored text at the bottom of the left page, likely bleed-through from the reverse side.]

